IESV CHRISTI D.N. NOVVM TESTAMENTVM:

THEODORO BEZA INTERPRETE.

MATTH. XVII.

Hic eſt Filius ille meus dilectus in quo acquieſco: ipſum audite.

LONDINI,
Ex officina Typographica Stationariorum.
1622.

22547
B47
1622

EX EPISTOLA TH. BEZÆ AD SERENISSIMAM D. ELIZABETAM Angliæ, Franciæ, & Hiberniæ Reginam.

QVAM neceſſe ſit in Eccleſia Dei extare e-emendatam vtriuſque Teſtamenti Latinam interpretationẽ, non eſt quod pluribus conemur oſtendere, quum de eo nemo poſſit dubitare, quin ſeſe pietati ac religioni Chriſtianæ inimicum eſſe profiteatur. Dicencendum eſt igitur mihi potiùs quæ me cauſa impulerit, vt poſt aliorum interpretationes in hoc argumento verſarer. Vulgatæ illius Editionis qua iampridem vtimur, quis author fuerit, video inter doctos homines non conſtare. Hoc quidem conſtat, præterquam quod plurimis locis à librarijs eſt deprauata, ſæpe illam à Græcis diſcedere, ſæpe obſcurè multa interpretari, quædam prætermittere, quædam adijcere; vt eam minimè mirum ſit

Latinæ interpretatio.

1004850

eruditis hominibus nunquam ſatisfeciſſe, imperitis autem multis magnos errores obieciſſe. Eruditos voco, non eos duntaxat qui præcipuè hoc nomine digni ſunt, quales ſanè perpauci ſemper extiterunt, ſed eos quoque qui vel mediocrem vtriuſque linguæ peritiam ad pietatis ſtudium attulerunt. Cæteros autem, quod ad id attinet de quo agimus, nihil moror, quorum tamen duo genera eſſe video. Vnum eorum qui per imperitiam, quòd pleraque errata non modò non intelligant, ſed ne ſuſpicari quidem poſſint, idcirco in recepta illa interpretatione acquieſcunt, qui tamen procul dubio meliora amplecterentur, ſiquis illa commonſtraret. Alterum eorum, qui peruerſo quodam ingenio præditi, ita in craſſis illis & obſcuris tenebris verſantur, vt veritatis lucem ſponte refugiant. Illi commiſeratione aliqua digni ſunt, iſti verò planè indigni quorum corruptis & deprauatis iudicijs quiſquam commoueatur: quinimò aperti ſunt veritatis hoſtes, mirum enim eſt inter mendacium & ignorantiam, qua iſti tantopere delectantur, conſenſus. Adferunt tamen ipſi aliquid, ne nihil dicere videantur. Maiores noſtri (inquiunt) illa interpretatione fuerunt contenti. Cedo verò, quos maiores appellatis? Nam Auguſtinum

Eruditi. *Imperiti.* *Peruerſi.* *Obiectio.* *Maiores.*

num, Ambroſium, Hilarium, vllum denique ſcriptorem eruditum eſſe nego, qui non ab illa ſæpenumero diſceſſerit. Id ſi pernegatis, ipſorum libros vobis iudices fero. Ad Hieronymum autem quod attinet, ſi Vetus illa tam erat emendata quàm vos eſſe vultis, cur ipſe Damaſi Romani Epiſcopi hortatu, idem in illa tentauit quod olim Origines in veteris Teſtamenti Græca interpretatione? Nam iſta certè de qua agimus, ſi Hieronymo tribuatur, neceſſe eſt fateamur illum plurimis, & ijs quidem manifeſtiſſimis erratis teneri. Denique quum (vt olim idem conquerebatur) tot penè ſit huius editionis exemplaria, quot ſunt codices, primùm omnium oportuit decidere, quænam illa ſit cæteris anteponenda. Veritas cerè quamuis vetuſtior ſit mendacio, tamen non perinde vt vinum probatur vetuſtate. Quum igitur in illa Vulgata editione (quam tamen ego quoad eius fieri potuit integram ſeruaui) permulta requirantur, laudandus eſt profectò eorũ labor qui illam emendare ſtuduerunt. Ex illis autem alij, vt omnem nouitatis ſuſpicionem effugerent, ex collatione antiquiſſimorum codicum conati ſunt quæ luxata videbantur reſtituere: alij, Hieronymi exemplum & Pontificum decreta, ipſamque adeo rationem ſequuti,

Hieronymus.

Origines.

Vulgata editio.

 quuti,

quuti, ad Græcorum vſque fontes recurrerunt. Nam de nouo Teſtamento hîc à nobis quæritur. In vtriſque nonnulla probo, quòd antiquitati tantum honorem habuerint; in eo vitupero, quòd cum à Latinorum codicum veſtigijs nunquam volunt diſcedere, ſæpenumerò erratis cumularunt. Iſtorum verò conſilium, eruditionem, diligentiam, ſicut non poſſum non vehementer approbare, ita quædam (quod eorum pace dixerim) in ipſis deſidero.

* * *

EVAN-

EVANGELII
DEFINITIO.

EVangelium eſt ſumma beatæ illius doctrinæ, quam nobis Ieſus Chriſtus annuntiauit. Quum enim Euangelium Græcis quemuis bonum, & optatum nuntium declaret, propriè dici cœpit de vera illa ſalutis doctrina, quæ non eſt excogitata ab hominibus, ſed è cœlo ad nos allata, ſicut prædictum fuit Eſa. 52.7. vt mutua ſit inter fidem & verbum prædicatum relatio, Rom. 10. 17. Quoniam autem Chriſtus eſt non tantùm huius rei nuntius, ſed etiam ille ipſe in quo tota hæc fœlicitas reſidet, idcircò Euangelij nomen peculiari ratione inſcriptum eſt quatuor iſtis, Mat. Marci, Lucæ, & Iohannis libellis, quibus rerum à Chriſto dictarũ & geſtarum hiſtoria continetur. Sed & illud obſeruandum eſt, interdum Euangelij nomine, neque hos quatuor libellos, neque ipſam propriè doctrinã, ſed eius potiùs doctrinæ annuntiationem ſignificari, vt Rom. 11. & 1. Cor. 4. 15. & 2. Cor. 8 & alibi ſæpè. Nos autem vbique hoc vocabulum quaſi Eccleſiæ Chriſti peculium, vt alia eiuſmodi omnia libenter retinnimus.

ORDO
LIBRORVM NOVI
TESTAMENTI.

EVANGELIA.

Secundum Matthæum.	cap. xxviii.
Secundum Marcum.	xvi.
Secundum Lucam.	xxiiii.
Secundum Iohannem.	xx.
Acta Apoſtolorum.	xxviii.

EPISTOLÆ.

Pauli ad Romanes.	cap. xvi.
I. ad Corinthios.	xvi.
II. ad Corinthios.	xiii.
Ad Galatas.	vi.
Ad Epheſios.	vi.
Ad Philippenſes.	iiii.
Ad Coloſſenſes.	iiii.
I. ad Theſſalonicenſes.	v.
II. ad Theſſalonicenſes.	iii.
I. ad Timotheum.	vi
II. ad Timotheum.	iii.
Ad Titum.	iii.
Ad Philemonem.	vnic.
Ad Hæbræos.	xiii.
Iacobi Epiſtola.	cap. v.
I. Petri.	v.
II. Petri.	iii.
I. Iohannis.	v.
II. Iohannis.	vnic.
III. Iohannis.	vnic.
Iudæ.	vnic.
Apocalypſis.	xxii.

EVAN-

EVANGELIVM SECVNDVM MATTHÆVM.

CAPVT. I.

2 Quòd Jeſus ſit Meſſias ille promiſſus Seruator Patribus. 18. Chriſti natiuitas.

LIBER generationis IESV Chriſti, filij Dauid, filij Abraham. *Luc.3.24.*
2 * Abrahã genuit Iſaac, *Gen 21.2.*
* Iſaac autem genuit Ia- *Gen.25.24.*
cob, * Iacob autem genuit *Gen.29.35.*
Iudam, & fratres eius. *Gen.38.27.*
3 * Iudas autem genuit Phares & Zaram è *1.Par.2.4.*
Thamar, * Phares autem genuit Eſrom, Eſrom
autem genuit Aram.
4 Aram autem genuit Aminadab. Aminadab
autem genuit Naaſſon. Naaſſon autem genuit
Salmon.
5 Salmon autem genuit Boos è Rachab, * *Ruth 4.18.*
Boos autem genuit Obed è Ruth. Obed autem
genuit Ieſſe.
6 Ieſſe autem genuit Dauid regem, * Dauid *1.Reg.16.1.*
autem rex genuit Solomonem ex ea quæ *fuerat* *& 17.12.*
vxor Vriæ. *2.Reg.12.24.*
7 * Solomon autem genuit Roboam, Roboam *3.Reg 13.41.*
autem genuit Abia, Abia autem genuit Aſa. *1.par.3.10.*
8 Aſa autem genuit Ioſaphat, Ioſaphat autẽ
genuit Ioram, Ioram autem genuit Hoziam.
9 Hozias autẽ genuit Ioatham, Ioatham au-
tem genuit Achaz, Achas autẽ genuit Ezechiam

4.Reg 20 21. 10 * Ezechias autem genuit Manaſſe, Ma-
& 21.18. naſſes autem genuit Amon, Amon autem genuit
1.par 3 13. Ioſiam.
4.Reg 23.34. 11 * Ioſias autem genuit Iacim, Iacim au-
& 24.1. tem genuit Iechoniam, & fratres eius, in depor-
tatione Babylonica.
12 Poſt verò deportationem Babylonicam,
2 par.36.4. * Iechonias genuit Salathiel, * Salathiel autem
4 Reg.24.6. genuit Zorobabel.
2.par.36.9. 13 Zorobabel autem genuit Abiud, Abiud
1.par.33. 16. autem genuit Eliacim, Eliacim autem genuit
1.Eſd.3.4.& Azor.
5.2. 14 Azor autem genuit Sadoc, Sadoc autem
genuit Achim, Achim autem genuit Eliud.
15 Eliud autem genuit Eleazar, Eleazar au-
tem genuit Matthan, Matthan autem genuit
Iacob.
16 Iacob autem genuit Ioſeph, virum Ma-
riæ: ex qua genitus eſt IESVS ille qui dicitur
Chriſtus.
17 Vniuerſæ igitur progenies ab Abraham
vſque ad Dauid, progenies quatuordecim: & à
Dauid vſque ad deportationem Babylonicam,
progenies quatuordecim: & à deportatione Ba-
bylonica vſque ad Chriſtum, progenies qua-
tuordecim.
Luc.1.27. 18 ¶ Ieſu verò Chriſti natiuitas ita fuit. * Nam
quum mater eius Maria deſponſa eſſet Ioſeph,
priuſquam ipſi conueniſſent, inuenta eſt vterum
ferre ex Spiritu ſancto.
19 Porrò Ioſeph vir eius quum eſſet iuſtus,
Deut.24.1. & nollet eam * ignominiæ exponere, voluit
clam eam dimittere.
20 Hæc autem quum cogitaſſet, ecce Ange-
lus Domini in ſomnio apparuit ei, dicens, Ioſeph
fili Dauid, ne metuito accipere Mariam vxorem
tuam, nam quod in ea genitum eſt, ex Spiritu
ſancto eſt.
Luc.1.31. 21 Pariet autem filium, * & vocabis nomen
eius

eius IESVM. Ipſe enim * ſeruabit populum ſuũ Act.4.12.
ex peccatis ipſius.
22 (Porrò totũ hoc factum eſt, vt impleretur
quod ait Dominus per Prophetam, dicentem.
23 * Ecce virgo illa vterum feret, & pa- Eſa.7.14.
riet filium, & vocabis nomen eius Emanuel,
(quod eſt, ſi interpreteris, nobiſcum Deum)
24 Experrectus autem Ioſeph ex ſomno, fe-
cit vt ei imperarat Angelus Domini, & accepit
vxorem ſuam.
25 Et non cognouit eam quouſque peperiſſet
filium illum ſuum primogenitum, vocauitque
nomen eius IESVM.

CAP. II.

1 *Magi primitiæ Gentium Chriſtum adorant.*
14 *Fugit Joſeph cum Ieſu & matre in Aegyp-
tum.* 16 *Herodes pueros occidit.*

1 QVum * ergo natus eſſet Ieſus in ea Luc.2.6.
Bethleem *qua eſt* Iudææ, temporibus
Herodis regis, ecce Magi ab Oriente
aduenerunt Hieroſolyma.
2 Dicentes, vbi eſt ille rex Iudæorum qui na-
tus eſt? vidimus enim eius ſtellam in Oriente,
& venimus vt adoremus eum.
3 His autem auditis Herodes rex turbatus
eſt, & tota Hieroſolyma cum eo.
4 Et conuocatis omnibus principibus Sacer-
dotum & Scribis populi, percontatus eſt ab eis
vbi Chriſtus naſceretur.
5 At illi dixerunt ei, in *ea* Bethleem *quæ eſt*
Iudææ. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam.
6 * Et tu Bethleem terra Iudæ, nequaquam Mic 5.2.
minima es inter duces Iudæ: Ex te enim exibit Ioh.7.42.
dux qui paſcet populum illum meum Iſrael.
7 Tum Herodes clam vocatis Magis, exqui-
ſiuit ab eis quo tempore ſtella apparuiſſet.
8 Et eis Bethleem dimiſſis, dixit, Profecti
illuc, penitus exquirite de puerulo: poſtquam
autem

autem inueneritis, renuntiate mihi, vt & ego
veniam & adorem eum.
9 Ipſi verò audito rege, profecti ſunt, & ec-
ce, ſtella quam viderant in Oriente, præibat
eis, donec venit ſtetitque ſupra *locum* in quo
erat puerulus.
10 Viſa autem ſtella, gauiſi ſunt gaudio mag-
no valdè:
11 Et ingreſſi domum, inuenerunt puerulum
cum Maria matre ipſius, & procidentes adora-
uerunt eum: apertiſq; theſauris ſuis obtulerunt
ei munera, aurum, & thus, & myrrham.
12 Et diuinitus admoniti in ſomnio ne reuer-
terentur ad Herodem, per aliam viam regreſſi
ſunt in regionem ſuam.
13 Ipſis autem regreſſis, ecce Angelus Do-
mini apparet in ſomnio Ioſeph, dicens, Exper-
rectus accipe puerulum & matrem eius, & fuge
in Ægyptum, & eſto illic vſque dum dixero tibi.
Futurum eſt enim vt Herodes quærat puerulum
ad eum perdendum.
14 Ille verò experrectus accepit puerulum
& matrem eius nocte, & ſeceſſit in Ægyptum.
15 Et fuit illic vſque ad obitum Herodis, vt
impleretur quod ait Dominus per Prophetam
Oſea.11.1. dicentem, * Ex Ægypto vocaui filium meum.
16 ¶ Tum Herodes quum vidiſſet *ſe* illuſum
eſſe à Magis, excanduit valdè: & miſſis *carnifi-
cibus* interemit omnes pueros qui erant in Beth-
leem, & in omnibus finibus eius, à bimulis & in-
ferioribus, ſecundum tempus quod exquiſierat
ex magis.
17 Tunc impletum fuit quod ait Dominus
per Hieremiam Prophetam, dicentem:
Hier.31.15. 18 * Vox in Rhama audita eſt, lamentatio &
fletus & ciulatus multus, Rachael plorans filios
ſuos: & noluit conſolationem admittere, *eò*
quòd non ſint.
19 ¶ Quum autem obijſſet Herodes, ecce,
Angelus

Angelus Domini in ſomnio apparet Ioſeph in
Ægypto.
20 Dicens, Experrectus accipe puerulum &
matrem eius & proficiſcere in terram Iſrael.
21 Ille verò experrectus accepit puerulum &
matrem ipſius, & venit in terram Iſrael.
22 Quum autem audiſſet Archelaum regnare
in Iudæa pro Herode Patre eius, timuit illuc abi-
se: verùm diuinitus admonitus in ſomnio ſeceſ-
ſit in partes Galilææ.
23 Et quum eò veniſſet, habitauit in vrbe quæ
dicitur Nazareth: vt impleretur quod dictum eſt
per Prophetas, fore vt Nazarenus vocaretur.

CAP. III.

*1 Iohannes concionatur. 4 Veſtitus & victus ip-
ſius. 5 Baptizat. 8 Fructus pœnitentiæ. 14 Ven-
tilabrum; palea. 15 Christus baptizatur.*

1 TEmporibus * autẽ illis adfuit Iohannes *Mar.* 1.4.
Baptiſta, prædicans in deſerto Iudææ. *Luc.* 3.5.
2 Dicenſq;, Reſipiſcite, appropin-
quauit enim regnum cœlorum.
3 Nam hic eſt ille de quo dictum eſt per E- *Eſa.* 40.3.
ſaiam Prophetam, dicentem: Vox clamantis in *Mar.* 1.5.
deſerto, parate viam Domini, complanate ſemi- *Luc.* 3.4.
tas eius. *Iohan.* 1.23.
4 * Ipſe verò Iohannes habebat veſtimen *Mar.* 1.6.
tum ſuum è pilis camelorum, & zonam pelli-
ceam circum lumbos ſuos: alimentum autem
eius erat locuſtæ & mel agreſte.
5 Tunc exiuit ad eum Hieroſolyma, & to- *Mar.* 1.5.
ta Iudæa, totaque regio circumiaciens Ior-
dani.
6 Et baptizabantur ab eo in Iordane, confi-
tentes peccata ſua.
7 Quum vidiſſet autem multos ex Phariſæis,
& Sadducæis venientes ad baptiſmum ſuum,
dixit eis, * Progenies viperarum, quis vobis præ- *Luc.* 3.7.
monſtrauit vt fugeretis à futura ira?

8 Ferte

8 Ferte igitur fructum dignum ijs qui reſi-
puerint.
9 Et ne putetis *vobis* dicendum apud vos ip-
Ioh 8.39. ſos,* Patrem habemus Abraham,dico enim vo-
Act.13.26. bis, Deum poſſe etiam ex lapidibus iſtis excita-
re liberos Abrahamo.
Infr.7.19. 10 * Iam verò ſecuris ad radicem arborum
poſita eſt, omnis igitur arbor non ferens fructũ
bonum,exciditur & in ignem abijcitur.
Mar.1.8. 11 * Ego quidem baptizo vos aqua ad reſipiſ-
Luc.3.16. centiam,is verò qui ponè me venit,validior me
Ioh.1.26. eſt, cuius non ſum dignus qui ſoleas portem:
Act.1.5.& ipſe vos baptizabit Spiritu ſancto & igni.
19.4. 12 * Cuius ventilabrum in manu ipſius,& re-
Luc.3.17. purgabit aream ſuam: & coget triticum ſuum in
horreum, paleam autem exuret igni inextin-
guibili.
Mar.1.9. 13 ¶ * Tunc aduenit Ieſus à Galilæa in Ior-
danem ad Iohannem,vt baptizaretur ab eo.
14 At Iohannes obnixè prohibebat eum,di-
cens,Ego neceſſe habeo à te baptizari,& tu ve-
nis ad me?
15 Reſpondens autem Ieſus dixit ad eum:
Omitte *me* nunc, ita enim decet nos implere
omnem iuſtitiam. Tunc omittit eum.
16 Et baptizatus Ieſus aſcendit ſtatim ex a-
qua,& ecce aperti ſunt eis cœli,& vidit Spiritum
Dei deſcendentem tanquam columbam, & ve-
nientem ſuper ipſum.
2.Pet.1.17. 17 Et ecce vox è cœlis, dicens,* Hic eſt Fi-
Coloſ.1.13. lius ille meus dilectus, in quo acquieſco.

CAP. IIII.

1 *Tentatur Chriſtus.* 4. *Scripturis conuincit Diabolum.* 11. *Angeli ei inſeruiunt.* 12. *Prædicat pœnitentiam, & ſe adueniſſe.* 18. *Vocatio Petri & Andreæ.* 21. *Iacobi, & Iohannis.* 23. *Prædicat Euangelium, & ſanat infirmos.*

1 Tunc

TVnc * Ieſus ſubductus fuit in deſertum à *Mar*.1.12.
Spiritu, vt tentaretur à Diabolo. *Luc*.4.1.
2 Et cum ieiunaſſet dies quadraginta
& noctes quadraginta, poſtea eſuriijt.
3 Et quum veniſſet ad eum tentator, dixit, ſi
filius es Dei, dic vt iſti lapides panes fiant
4 At ille reſpondens dixit, Scriptum eſt,
* Non è ſolo pane viuet homo, ſed ex omni ver- *Deut*.8.3.
bo prodeunte per os Dei.
5 Tunc tranſfert eum Diabolus in Sanctam
vrbem,& ſtatuit eum ſuper pinnas templi.
6 Dicitque ei, ſi filius es Dei, iace teipſum de-
orſum: nam ſcriptum eſt, * Quia Angelis ſuis *Pſal*.91.12.
mandabit de te, *ipſi* tollent te in manus, nequan-
do offendas ad lapidem pedem tuum.
7 Dixit ei Ieſus, Rurſum ſcriptum eſt, * Non *Deut*.6.16.
tentabis Dominum Deum tuum.
8 Rurſum transfert eum Diabolus in mon-
tem ſublimem valdè,& oſtendit ei omnia regna
mundi, & gloriam eorum.
9 Dixitque ei, Hæc omnia tibi dabo ſi proci-
dens adoraueris me.
10 Tunc dicit ei Ieſus, Abi Satana, ſcriptum *Deu*.6.13.
eſt enim, * Dominum Deum tuum adorabis, & 10.20.
ei ſoli ſerues.
11 Tunc omittit eum Diabolus, & ecce, An-
geli accedebant, & miniſtrabant ei.
12 * Quum audiſſet autem Ieſus Iohannem *Mar* 1.14.
traditum eſſe *in cuſtodiam*, rediijt in Galilæam. *Luc* 4 14.
13 Et relicta Nazareth venit & habitauit in *Iohan* 4.43.
Capernaum *vrbe* maritima, in finibus Zabulon
& Nephthalim.
14 Vt impleretur quod dictum eſt per Eſaiam
Prophetam dicentem:
15 * Terra Zabulon & terra Nephthalim *ad* *Eſa*.9.1.
viam maris trans Iordanem, Galilæa Gentium:
16 Populus poſitus in tenebris, vidit lucem
magnam: & poſitis in regione & vmbra mortis,
lux exorta eſt.

17 * Ex

Mat.1.15. 17 * Ex eo tempore cœpit Ieſus prædicare,
& dicere, Reſipiſcite: appropinquauit enim
regnum cœlorum.
18 ¶ Ambulans autem Ieſus ad mare Gali-
lææ, vidit duos fratres, Simonem qui dicitur
Petrus, & Andream fratrem eius, iacientes re-
te in mare (erant enim piſcatores.)
19 Et dicit eis, Sequimini me, & faciam vos
piſcatores hominum.
20 Illi verò ſtatim omiſſis retibus, ſequuti
ſunt eum,
21 Tunc progreſſus illinc, vidit alios duos
fratres, Iacobum filium Zebedæi, & Iohannem
fratrem eius, in nauigio cum Zebedæo patre
ſuo, ſarcientes retia ſua, & vocauit eos:
22 Illi autem ſtatim omiſſo nauigio & pa-
tre ſuo, ſequuti ſunt eum.
23 ¶ Et circumijt totam Galilæam Ieſus,
docens in ſynagogis ipſorum, & prædicans E-
uangelium regni, & ſanans quemuis morbum
& quemuis languorem in populo.
24 Tunc exijt fama eius in totam Syriam,
& obtulerunt ei omnes malè affectos, varijs
morbis & cruciatibus detentos, & dæmonia-
cos, & lunaticos, & paralyticos, ſanauitq; eos.
25 Et ſequuta eſt eum turba multa à Gali-
læa ac Decapoli & Hieroſolymis & Iudæa &
regionibus trans Iordanem *ſitis*.

CAP. V.

1 Qui beati, 13 Apoſtoli ſal & lux mundi, 14 Vrbs ſupra montem poſita, 15 Lucerna, 16 Opera bona, 19 Mandatorum Chriſti impletio. 21 Occidere quid. 23 Reconciliatio ſacrificijs præfertur. 27 Adulterium, 29 Oculi erutio, 30 Manus abſciſſio 31 Libellus abſceſſionis, 35 Non iurandum, 43 Inimici diligendi, 48 Perfectio.

1 Quum

QVum vidiſſet autem turbam, aſcendit
in montem, & quum conſediſſet, adie-
runt eum diſcipuli eius.
2 Tunc aperto ore ſuo, docebat eos, dicens,
3 * Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorũ *Luc 6.20.*
eſt regnum cœlorum.
4 * Beati qui lugent : quoniam ipſi conſola- *Luc.6.21.*
tionem accipient. *Eſa. 61.2,3.*
5 * Beati mites: quoniam ipſi hæreditatis iu- *Pſal.37.11.*
re terram poſſidebunt.
6 * Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam : *Eſa 65. 13.*
quoniam ipſi ſaturabuntur.
7 Beati miſericordes : quoniam ipſi miſeri
cordiam conſequentur.
8 Beati mundi corde : quoniam ipſi Deum *Pſal.24.4.*
videbunt.
9 Beati pacifici: quoniam ipſi filij Dei vo-
cabuntur.
10 * Beati qui perſequutionem patiuntur *1.Pet. 3.14.*
iuſtitiæ cauſa : quoniam ipſorum eſt regnum
cœlorum.
11 * Beati eritis cùm conuitiati fuerint vo- *1.Pet.4.14.*
bis & perſequuti fuerint, & dixerint quoduis
mali aduerſus vos, mentientes : propter me.
12 Gaudete, & exultate, quoniam merces
veſtra multa *eſt* in cœlis : ita enim perſequuti
fuerunt Prophetas qui *fuerunt* ante vos.
13 ¶ * Vos eſtis ſal terræ : quòd ſi ſal infa- *Mar.9.50.*
tuatus fuerit, quo ſalietur ? ad nihil valet am- *luc.14.34.*
pliùs niſi vt abijciatur foras, & conculcetur à
quibuſuis.
14 Vos eſtis lux mundi. Non poteſt vrbs oc-
cultari ſupra montem poſita.
15 * Neque accendunt lucernam & ponunt *Mar.4.21.*
eam ſubter modium : ſed in candelabrum, & *luc. 8.16.*
ſplendet omnibus qui ſunt in domo. *& 11.33.*
16 * Ita ſplendeat lux veſtra coram homi- *1.Pet. 2.13.*
dibus, vt videant veſtra bona opera, glorifi-
centq; Patrem veſtrum qui eſt in cœlis.

17 ¶ Ne

17 ¶ Ne exiſtimate me veniſſe vt diſſoluam
Legem, aut Prophetas: non veni vt diſſoluam,
ſed vt impleam.
Luc.16.17. 18 * Amen quippe dico vobis: Vſquedum
præterierit cœlum & terra, iota vnum aut vnus
apex nequaquam præterierit ex Lege vſque-
dum omnia facta fuerint.
Iac.2.10. 19 ¶ * Quiſquis igitur ſoluerit vnum ex man-
datis hiſce minimis, & ita docuerit homines,
minimus vocabitur in regno cœlorum: quiſquis
autem fecerit & docuerit, iſte magnus vocabi-
tur in regno cœlorum.
20 Dico enim vobis, niſi abundauerit veſtra
Luc.11.39. iuſtitia* plus quàm Scribarum & Phariſæorum,
vos nequaquam ingreſſuros, in regnum cœlorũ.
Exod.20.13. 21 Audiſtis dictum fuiſſe antiquis,*Non occi-
Deut.5.17. des: quiſquis autem occiderit,tenebitur iudicio.
22 Ego verò dico vobis, quicunque iraſcitur
fratri ſuo temerè, tenebitur iudicio: quicunque
verò dixerit fratri ſuo,raca, tenebitur conſeſſu:
quiſquis autem dixeri,Fatue,tenebitur gehenna
ignis.
23 Igitur ſi munus tuum attuleris ad altare,
& illic memineris fratrem tuum habere aliquid
contra te:
24 Omitte illic munus tuum coram altari, &
abi primùm reconciliator fratri tuo, & tum ve-
niens offer munus tuum.
Luc.12.58. 25 * Eſto amicus aduerſario tuo citò, dum es
in via cum eo, nequando te tradat aduerſarius
iudici, & iudex te tradat miniſtro, & in cuſtodi-
am conijciaris.
26 Amen dico tibi, nequaquam exibis illinc
ne vſque dum reddideris vltimum quadrantem.
Exod.20 14. 27 * Audiſtis dictum fuiſſe antiquis,Non mœ-
chaberis:
28 Ego verò dico vobis, Quicunque aſpicit
mulierem vt eam concupiſcat, iam adulterauit
eam in corde ſuo.

29 * Quòd

29 * Quòd ſi oculus tuus dexter facit vt tu offendas, erue eum, & abijce abs te, expedit enim tibi vt pereat vnum ex membris tuis, ac non totum corpus tuum conijciatur in gehennam. *Infra.18,8. Mar.9.47.*

30 Et ſi dextra tua manus facit vt tu offendas, excinde eam, & abijce abs te, expedit enim tibi vt pereat vnum ex membris tuis, ac non totum corpus tuum conijciatur in gehennam.

31 ¶ Dictum eſt autem, * Quiſquis dimiſerit vxorem ſuam, det ei libellum diſceſſionis. *Infra.19.7. Deut.24.1.*

32 Ego verò dico vobis, eum qui dimiſerit vxorem ſuam extra rationem ſcortationis, facere vt ea mœchetur, & eum qui dimiſſam duxerit, mœchari. *Mar.10.4. Luc.16.18. 1 Cor.7.10.*

33 ¶ Rurſum audiſtis dictum fuiſſe antiquis, * Non peierabis: Sed reddes Domino quæ tu iuraueris. *Exod.20.7. Leuit.19.12. Deut.5.11.*

34 Ego verò dico vobis, Ne iuretis omnino neque per cœlum, quia thronus Dei eſt:

35 Neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum eius: neque per Ieroſolyma, quia vrbs eſt magni regis:

36 Neq; per caput tuum iures: quia non potes vnum capillum album aut nigrum facere.

37 * Eſto autem ſermo veſter, etiam, etiam, non, non: quod autem ſupra hæc redundat, à malo eſt. *Iac.5.12.*

38 ¶ Audiſtis dictum fuiſſe, * Oculum pro oculo, dentem pro dente. *Exod.21.24. Leuit.24.20. Deut.19.21.*

39 Ego verò dico vobis, * ne reſiſtatis malo: ſed quiſquis te cædet in dextram tuam maxillam, obuerte ei & alteram. *Luc 6.29. Rom.12.17. 1.Cor.6 7.*

40 Et ei qui vult tecum iudicio contendere, ac tunicam tuam capere, dimitte ei etiam pallium.

41 Et quiſquis te angariabit *ad* miliare vnum, abi cum eo duo.

42 * Petenti abs te dato: & volentem mutuari abs te, ne auerſare. *Deut.13.8.*

Luc.6 27.
Luc 23 24.
Acts 7 60
1 Cor.4. 14.
Luc. 6. 15.

43 Audiſtis dictum fuiſſe, * Diliges proximũ
tuum, ſed odio habebis inimicum tuum.
44 Ego verò dico vobis, * Diligite inimicos
veſtros, benedicite ijs qui deuouent vos, bene-
facite ijs qui oderunt vos * & precamini pro
ijs qui vos infeſtant & perſequuntur vos,
45 * Vt ſitis filij Patris veſtri qui eſt in cœlis,
facit enim vt ſol ſuus exoriatur ſuper malos ac
bonos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.
46 Nam ſi dilexeritis eos qui diligunt vos,
quam mercedem habebitis? nónne & publica-
ni idem faciunt?
47 Et ſi complexi fueritis fratres veſtros ſo-
lùm, quid ampliùs facitis? nónne publicani ita
faciunt?
48 Eſtote igitur vos perfecti, vt Pater veſter
qui eſt in cœlis, perfectus eſt.

CAP. VI.

*1 Eleemoſyna. 3 Oratio. 14 Condonandum fra-
tri. 16 Ieiunium. 19 Theſauri. 20 Pauperibus
ſubueniendum. 24 Deus & diuitiæ. 25 Soli-
citudo de victu & veſtitu tollenda. 34 Reg-
num Dei & eius iuſtitia.*

1 ATtendite ne eleemoſynam veſtram
detis coram hominibus, vt ſpectemini
ab eis, alioqui mercedem non habe-
tis apud Patrem veſtrum qui eſt in cœlis.
2 * Itaque quum dabis eleemoſynam, ne
cures buccina cani coram te, ſicut hypocritæ
faciunt in ſynagogis & in plateis, vt gloriam
conſequantur ab hominibs, amen dico vobis
eos referre mercedem ſuam.
3 Quum verò tu das eleemoſynam, ne no-
uerit ſiniſtra tua quid faciat dextera tua.
4 Vt ſit tua eleemoſyna in occulto: Pater
autem tuus qui te aſpicit in occulto, reddet ti-
bi in propatulo.
5 ¶ Et quum precaris, ne ſis vt hypocritæ,
amant

amant enim in conuentibus & in angiportis plateaurum ſtando precari, vt appareant hominibus: amen dico vobis *eos* referre mercedem ſuam.

6 Tu verò quum precaris, introito in conclaue tuum, & clauſo oſtio tuo precare Patrem tuum qui eſt in occulto: & Pater tuus qui *te* aſpicit in occulto, reddet tibi in propatulo.

7 Precantes autem ne ſitis loquaces vt Ethnici: putant enim fore vt ſua illa loquacitate exaudiantur.

8 Ne igitur ipſis aſſimulemini: nouit enim Pater veſter quibus ſit vobis opus, antequam vos petatis ab eo.

9 Vos igitur ita precamini, * PATER noſter qui es in cœlis, ſanctificetur nomen tuum. *Luc.* 11.2.

10 Veniat regnum tuum: fiat voluntas tua, ſicut in cœlo *ita* etiam in terra.

11 Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.

12 Et remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris.

13 Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à * malo. Quia tuum eſt regnum, & potentia, & gloria in ſecula. Amen. *Infra.* 13.19.

14 * Nam ſi remiſeritis hominibus offenſas ipſorum, remittet etiam vobis Pater ille veſter cœleſtis. *Mar.* 11.25. *Eccle.* 28.2.

15 Sin autem non remiſeritis hominibus ipſorum offenſas, nec Pater veſter remittet vobis offenſas veſtras.

16 Quum autem ieiunaris, ne ſitis vt hypocritæ, tetrici: obſcurant enim facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunare, amen dico vobis referunt mercedem ſuam.

17 Tu verò quum ieiunas, vnge caput tuum & faciem tuam laua:

18 Vt ne appareas hominibus ieiunare, ſed Patri tuo qui *eſt* in occulto: & Pater tuus qui

aſpicit

aſpicit in occulto, reddet tibi in propatulo.
19 ¶ Ne theſauros congerite in terra, vbi ti-
nea & eroſio corrumpit, & vbi fures perfodiunt
ac furantur.
Luc. 12 33. 20 * Sed congerite vobis theſauros in cœlo
1. Tim. 6. 19. vbi neque tinea neque eroſio corrumpit, & vbi
fures non perfodiunt neque furantur.
21 Nam vbi eſt Theſaurus veſter, illic erit
etiam cor veſtrum.
Luc. 11. 34. 22 ¶ * Lucerna corporis eſt oculus: itaque
ſi oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum
lucidum erit.
23 Quod ſi oculus tuus malus fuerit, totum
corpus tuum tenebroſum erit. Ergo ſi lumen
quod eſt in te, tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ
quantæ?
Luc. 16. 13. 24 ¶ * Nemo poteſt duobus dominis ſerui-
re, aut enim vnum habebit odio, & alterum di-
liget: aut vni adhærebit, & alterum contemnet,
Non poteſtis Deo ſeruire & Mammonæ.
Luc. 12. 22. 25 ¶ * Propterea dico vobis, ne eſtote ſoliciti
philip. 4 6. de anima veſtra, quid eſuri ſitis, aut quid bibitu-
1 tim 6 8. ri: neque de corpore veſtro, qua re ſitis induen-
1 pet 5. 7. di: nonne anima plus eſt quàm alimentum, &
pſal. 55. 23. corpus quàm veſtitus?
26 Intuemini in volucres cœli: non ſerunt
enim, neque metunt, neque cogunt in horrea,
& Pater veſter cœleſtis alit eas: nonne vos mul-
to præſtatis eis?
27 Quis autem ex vobis ſolicitè cogitando
poteſt apponere ad ſtaturam ſuam cubitum v-
num?
28 Ac de veſtitu quid ſoliciti eſtis? diſcite
quomodo lilia agrórum creſcant: non fatigan-
tur, neque nent.
29 Sed dico vobis, ne Solomonem quidem
cum vniuerſa gloria ſua, ſic amictum fuiſſe vt
vnum ex iſtis
30 Quod ſi herbam agri quæ hodiè extat,
&

& cras in clibanum mittitur, Deus ita circum-
ueſtit, nônne vos multò magis, exigua fide præ-
diti?
31 Ne igitur eſtote ſoliciti, dicentes, Quid
edemus, aut quid bibemus? aut quo amiciemur?
32 (Nam omnia iſta gentes requirunt) no-
uit enim Pater veſter cœleſtis vos indigere his
omnibus.
33 Sed quærite primò regnum Dei, & iuſti-
tiam eius, & iſta omnia adi cientur vobis.
34 Ne ſitis igitur ſoliciti de craſtino: nam
craſtinus dies ſolicitus erit de *rebus* ſuis, ſufficit
diei ſua vexatio.

CAP. VII.

1. Non iudicandum de proximo. 6. Non dandum ſanctum canibus. 13. Via lata & arcta. 15. Pſeudoprophetæ. 18. Arbor & fructus. 24. Domus ſuper petram fundata. 26. Super arenam.

NE * iudicate, vt ne iudicemini. *Luc 6. 37.*
2 Quo enim iudicio iudicatis, iudica- *Rom.2.1.*
bimini, & * qua menſura metimini, vi- *1.Cor.4.3.*
ciſſim metientur vobis. *Mar 4.24.*
3 Quid autem aſpicis feſtucam quæ eſt in *Luc.6.38.*
oculo fratris tui, trabem verò quæ eſt in oculo
tuo non animaduertis?
4 * Aut quomodo dices fratri tuo, Sine eij- *Luc.6.41.*
ciam feſtucam ex oculo tuo: & ecce trabes in
oculo tuo?
5 Hypocrita, eijce primùm trabem illam ex
oculo tuo, & tum diſpicies vt eijcias feſtucam
ex oculo fratris tui.
6 ¶ Ne date *quod* ſanctum *eſt* canibus, nec
proijcite margaritas veſtras coram porcis: ne *Infra.21. 22.*
quando conculcent eas pedibus ſuis, & conuerſi *marc 11.24.*
lacerent vos. *luc 11.9.*
7 ¶ * Petite, & dabitur vobis: quærite: & in- *iohan.14 13.*
uenietis: pulſate, & aperietur vobis. *& 16 23.*
8 Quiſquis enim petit, accipit, & qui quærit *iac.1.6.*
inuenit:

inuenit: & pulſanti aperietur.
9 Nam quis eſt ex vobis homo, qui ſi filius
eius petierit ab eo panem, det ei lapidem?
10 Et ſi piſcem petierit, num ſerpentem da-
bit ei?
11 Si vos igitur, quum ſitis mali, noſtis do-
na bona dare liberis veſtris, quanto magis Pa-
ter veſter qui eſt in cœlis, dabit bona iis qui ab
ipſo petent?
Luc 6.31. iob. 4.16. 12 ¶ * Quæcunq; igitur volueritis vt faciant
vobis homines, ita & vos facite eis, iſta enim
eſt lex & Prophetæ.
Luc.13.24. 13 ¶ * Introite per anguſtam portam, quo-
niam lata eſt porta, & ſpatioſa via quæ adducit
in exitium, multiq; ſunt qui introeunt per eam.
14 Quia anguſta eſt porta & ſtricta via quæ
ducit ad vitam,& pauci ſunt qui inueniant eam.
15 ¶ Cauete verò vobis à pſeudoprophe-
tis,qui veniunt ad vos cum veſtimentis ouium,
ſed intrinſecus ſunt lupi rapaces.
Luc 6.43 44. 16 A fructibus eorum agnoſcetis eos. * Num
colligunt ex ſpinis vuam, aut ex tribulis ficus?
17 Ita omnis arbor bona fert fructus bonos,
putris autem arbor fert fructus malos.
18 Non poteſt arbor bona fructus malos fer-
re, neque arbor putris fructus bonos ferre.
Supra. 3. 1. 19 ¶ * Quæcunque arbor non fert fructum
bonum, exciditur, & in ignem conijcitur.
20 Nempe igitur ex fructibus ipſorum agno-
ſcetis eos.
Rom.2.13. iacob. 1.22. 21 ¶ *Non quiſquis dicit mihi,Domine,Do-
mine, introibit in regnum cœlorum, ſed qui fa-
cit quod vult Pater meus qui in cœlis eſt.
22 Multi dicent mihi in illo die, Domine,
Domine, nónne per nomen tuum prophetaui-
mus,& per nomen tuum dæmonia eiecimus,
& per nomen tuum multas virtutes edidimus?
Luc.13.27. 23 Tunc autem profitebor eis, * Nunquam
noui vos:diſcedite à me qui facitis iniquitatem.
24 ¶ * Quiſ

24 ¶ * Quiſquis igitur audit ex me ſermo- Luc.13.26.
nes iſtos, & eos præſtat, aſſimilabo eum viro 27.
prudenti, qui ædificauit domum ſuam ſuper pſal.6.9.
petram: luc.6.47.
25 Deſcendit autem pluuia, & venerunt flu-
mina, & flauerunt venti, & inciderunt domui
illi, & non cecidit: fundata enim fuerat ſuper
petram.
26 Et quiſquis audit ex me hos ſermones, &
eos non præſtat, aſſimilabitur viro fatuo, qui
ædificauit domum ſuam ſuper arenam.
27 Deſcendit autem pluuia, & venerunt flu-
mina, & flauerunt venti, & impacti ſunt domui
illi: & cecidit, & fuit caſus eius magnus.
28 * Et factum eſt quum finiſſet Ieſus ſer- Mar.1.21.
mones iſtos, percellebatur turba ſuper doctri- luc.4.32.
na ipſius.
29 Docebat enim eos vt habens authorita-
tem, & non vt Scribæ.

CAP. VIII.

2 Leproſus purgatus. 5 Centurionis fides. 11 Gentium vocatio. 12 Iudæorum reiectio. 14 Socrus Petri ſanatur. 19 Scriba Chriſtum ſequi volens. 23 Tempeſtas in mari. 28 Duo dæmoniaci ſanantur. 23 Dæmones in porcos abeunt.

QVum autem deſcendiſſet è monte, ſe-
quuta eſt eum turba multa.
2 * Et ecce, leproſus veniens adora- Mar.1.40.
uit eum, dicens, Domine, ſi velis, potes me pur- luc.5.12.
gare.
3 Extenſaque manu tetigit eum Ieſus, di-
cens, Volo, purgator. Statim igitur purgata fu-
it eius lepra.
4 Tunc dicit ei Ieſus, Vide, *vt* nulli dicas,
ſed abi, oſtende teipſum ſacerdoti, & offer do-
num illud quod * imperauit Moſes, *vt hoc* ſit eis Leuit.14.7.
teſtimonio.

Luc. 7. 1. 5 ¶ * Ingreſſum autem Ieſum in Caperna-
um adijt Centurio precans eum:
6 Et dicens, Domine, puer meus proiectus
eſt domi paralyticus vehementer vexatus.
7 Tunc dicit ei Ieſus, Ego quum venero ſa-
nabo eum.
8 Et reſpondens Centurio dixit, Domine, non
ſum dignus vt ſub tectum meum ingrediaris,
ſed ſolùm loquere & ſanabitur puer meus.
9 Nam & ego ſum homo ſub poteſtate *con-
ſtitutus*, & habeo ſub me milites, & dico huic,
Proficiſcere & proficiſcitur; & alteri, Veni, &
venit, & ſeruo meo, Fac hoc, & facit.
10 *Hæc* autem quum audiſſet Ieſus miratus
eſt: & ait ſequentibus, Amen dico vobis ne in
Iſrael quidem tantam fidem inueni.
11 Dico autem vobis, multos ab Oriente &
Occidente venturos: & diſcubituros cum Abra-
ham & Iſaac & Iacob in regno cœlorum.
Inſra 22. 13. 12 * Filios vero regni eiectum iri in tenebras
exteriores: illic erit fletus & ſtridor dentium.
13 Et dixit Ieſus Centurioni, Abi, & vt cre-
didiſti, fiat tibi: Sanatuſq; eſt puer eius eo ipſo
momento.
Mar. 1.29. 14 ¶ * Et quum veniſſet Ieſus domum Pe-
luc. 4. 38. tri, vidit ſocrum eius in lecto proiectam & fe-
bricantem,
14 Tetigitque manum eius, & reliquit eam
febris, & ſurrexit ac miniſtrauit eis,
Mar. 1.32. 16 * Quum autem ſerum *diei* eſſet, obtule-
luc. 4.40. runt ei dæmoniacos multos, & eiecit ſpiritus
verbo, omneſque malè affectos ſanauit.
Eſa. 53 4. 17 * Vt impleretur quod dictum eſt per Eſaiã
1. Pet. 2. 24. Prophetam, dicentem, ipſe inualetudines no-
ſtras accepit, & morbos portauit
Luc. 9. 57. 18 * Quum vidiſſet autem Ieſus turbam
multam circum ſeſe, iuſſit *ſuos diſcipulos* abire
in vlteriorem *ripam*.
19 ¶ Et quum acceſſiſſet quidam Scriba, dicit
ei,

ei, Magiſter, ſequar te quocunque abieris.
20 Tunc dicit ei Ieſus, vulpes luſtra habent,
& volucres cœli, nidos: Filius autem hominis
non habet vbi caput reclinet.
21 Alius autem ex diſcipulis eius dixit ei,
Domine, permitte mihi primùm abire, & ſepe-
lire Patrem meum.
22 Ieſus autem dixit ei, Sequere me, & ſine
vt mortui ſepeliant mortuos ſuos.
23 ¶ * Quum ipſe eſſet ingreſſus nauigium, *Mar.* 4. 35.
ſequuti ſunt eum diſcipuli eius. *luc.* 8. 22.
24 Et ecce motus magnus factus eſt in ma-
ri, adeo vt nauis operiretur à fluctibus: ipſe ve-
rò dormiebat,
25 Et accedentes diſcipuli excitauerunt eum,
dicentes, Domine, ſerua nos, perimus.
26 Et dicit eis, Quid timidi eſtis, ô exigua
fide præditi? Tunc experrectus obiurgauit ven-
tos & mare: & facta eſt tranquillitas magna.
27 Homines verò mirati ſunt, dicentes,
Qualis eſt iſte, vt venti quoque & mare auſcul-
tent ei.
28 ¶ * Et quum ipſe veniſſet ad vlteriorem *Mar.* 5. 2.
ripam, in regionem Gergeſenorum, occurre- *luc.* 8. 26.
runt ei duo dæmoniaci, è monumentis exeun-
tes, ſæui valdè: adeo vt non valeret quiſquam
præterire per viam illam.
29 Et ecce clamarunt, dicentes, Quid nobis
tecum, Ieſu Fili Dei? veniſti huc vexatum nos
ante tempus?
30 Erat autem longè ab eis grex porcorum
multorum paſcens.
31 Dæmones verò precabantur eum, di-
centes, Si eijcis nos, permitte nobis abire in
gregem porcorum illorum.
32 Et ait eis, Abite: Illi verò egreſſi abierũt
in illum gregem porcorum: & ecce ruit to-
tus ille grex porcorum è præcipitio in mare, &
mortui ſunt in aquis.

33 Paſtores autem fugerunt, & quum abi-
iſſent in vrbem, renuntiarunt omnia, & quæ
dæmoniacis facta fuerant.

34 Et ecce, tota vrbs exiuit in occurſum
Ieſu: & quum vidiſſent eum, rogarunt vt digre-
deretur à finibus ipſornm.

CAP. IX.

1 *Paralyticus ſanatur.* 5 *Remiſſio peccatorum.* 9 *Matthæus vocatur.* 10 *Peccatores,* 17 *Vinum nouum.* 18 *Principis filia ſuſcitatur.* 20 *Mulier à fluxu ſanguinis ſanatur,* 28 *Duo cæci fide ſanantur.* 32 *Mutus dæmoniacus ſanatur.* 37 *Meſſis. Operarij.*

Mar.2.1. luc.5.18.

ET ingreſſus nauigium, traiecit, & venit in
ſuam vrbem.
2 Et ecce, obtulerunt ei paralyticum
in lecto proiectum: quumque vidiſſet Ieſus fi-
dem eorum, dixit paralytico, Confide fili, re-
miſſa ſunt tibi peccata tua.
3 Et ecce, quidam è Scribis dicebant apud
ſe, Iſte blaſphemat.
4 Et quum vidiſſet Ieſus cogitationes eo-
rum, dixit, Quid cogitatis mala in cordibus ve-
ſtris?
5 Vtrum enim eſt facilius dicere Remiſſa
ſunt tibi peccata: an dicere, ſurge & ambula?
6 Vt autem ſciatis authoritatem habere Fili-
um hominis in terra remittendi peccata (tunc
dicit paralytico) Surge, tolle tuum lectum, &
abi domum tuam.
7 Tunc *ille* ſurrexit, abijtque domum ſuam.
8 Turba verò quum *hoc* vidiſſet, mirata eſt,
& glorificauit Deum qui dediſſet talem pote-
ſtatem hominibus.

Mar.2.14. luc.5.27.

9 ¶ * Et quum prætergrederetur Ieſus il-
linc, vidit quendam ſedentem ad telonium qui
Matthæus dicebatur, & dixit ei, Sequere me.
Atque *is* ſurgens ſecutus eſt eum.

10 E

10 Et factum eſt quum Ieſus accumberet
domi illius, ecce multi publicani & peccatores
qui venerant, ſimul accubuerunt cum Ieſu &
diſcipulis eius.

11 Quumq; *id* vidiſſent Phariſæi, dixerunt
diſcipulis eius, Quare cum publicanis & pec-
catoribus edit magiſter?

12 Ieſus autem quum *hoc* audiſſet, dixit
eis, Qui valent, non egent medico, ſed malè
affecti.

13 Profecti verò diſcite quid ſit, * Miſericor- *Oſea.* 6 6.
diam volo, & non ſacrificium, non enim veni *infra.* 12.7.
vt vocarem iuſtos, ſed peccatores ad reſipiſcen- 1 *Tim.* 1.15.
tiam.

14 ¶ Tunc adeunt eum diſcipuli Iohannis, *Mar.* 2.18.
dicentes, Quare nos & Phariſæi multum ieiu- *luc.* 5.33.
namus, diſcipuli verò tui non ieiunant?

15 Et dixit ei Ieſus, Num poſſunt filij tha-
lami lugere quandiu cum eis eſt ſponſus? Ade-
runt autem dies quum tolletur ab eis ſponſus,
& tunc ieiunabunt.

16 Nullus autem immittit panniculum im-
pexum in veſtimentum vetus: illud enim ipſius
ſupplementum tollit *aliquid* ex illo veſtimento,
& fit peior fiſſura.

17 Neque inijciunt vinum nouum in vtres
veteres, alioqui rumpuntur vtres, & vinum ef-
funditur, & vtres pereunt: ſed inijciunt vinum
nouum in vtres recentes, & vtraque conſer-
uantur.

18 ¶ * Hæc eo loquente ipſis, ecce, quidam *Mar.* 5 22.
princeps *ſynagogæ* quum veniſſet, adorauit eum, *luc.* 8, 41.
dicens, Filia mea modò defuncta eſt: ſed veni,
& impone manum tuam ſuper eam, ac viuet.

19 Tunc ſurgens Ieſus ſequutus eſt eum, &
diſcipuli eius.

20 Et ecce, mulier ſanguinis profluuio la-
borans à duodecim annis, accedens à tergo te-
tigit fimbriam veſtimenti illius.

21 Dicebat enim apud ſe, Si ſolum tetigero
veſtimentum eius, ſeruabor.

22 Ieſus verò conuerſus & intuitus eam dixit, Confide, filia, fides tua te ſeruauit. Et ſeruata eſt mulier ab eo momento.

23 ¶ Et quum veniſſet Ieſus domum princi-
pis *ſynagogæ*, vidiſſetque tibicines & turbam tumultuantem,

24 Dicit eis: Recedite, non enim mortua eſt
adoleſcentula, ſed dormit. Et deridebant eum.

25 Quum autem fuiſſet eiecta turba, ingreſ-
ſus, prehendit manum eius & ſurrexit adoleſcentula.

26 Et exijt hæc fama in totam illam regio-
nem.

27 ¶ Quumque prætergrederetur illinc Ie-
ſus, ſequuti ſunt eum duo cæci clamantes, & dicentes, Miſerere noſtri, fili Dauid.

28 Quum autem veniſſet domum, adierunt
eum cæci illi, & dicit eis Ieſus, Creditis me hoc poſſe facere? Dicunt ei, Etiam Domine.

29 Tunc tetigit oculos eorum, dicens, Se-
cundùm fidem veſtram fiat vobis.

30 Et aperti ſunt oculi eorum, & grauiter
interminatus eſt eis Ieſus, dicens, Videte nemo ſciat.

31 At illi egreſſi ſparſerunt eius famam in
tota illa regione.

32 Ipſis autem egredientibus, ecce obtu-
lerunt ei hominem mutum dæmoniacum.

33 Et eiecto dæmonio loquutus eſt mutus &
mirata eſt turba, dicens, Nunquam apparuit tale quidpiam in Iſrael.

Infra 12. 24. 34 * Phariſæi verò dicebant, Per principem
dæmoniorum eijcit dæmonia.

Mar. 3. 22. *Luc.* 11. 15. *Mar.* 6. 6. *Luc.* 13. 22.

35 * Et circumibat Ieſus vrbes omnes ac
vicos, docens in ſynagogis eorũ, & prædicans Euangelium regni, & ſanans quemuis morbum

&

& quemuis languorem in populo.
36 * Quum vidiſſet autem turbam, miſeri- *Mar.6.34.*
cordia commotus eſt ſuper eis, quòd eſſent diſ-
ſipati & diſiecti, quaſi oues non habentes pa-
ſtorem.
37 * Tunc dicit diſcipulis ſuis, * Ipſa quidem *Luc 10.2.*
meſſis multa, operarij autem pauci. *Iohan.4.36.*
38 Rogate igitur dominum meſſis vt emit-
tat operarios in meſſem ſuam.

CAP. X.

1 *Apoſtolis datur gratia ſanitatum.* 5 *Mittuntur ad prædicandum Euangelium.* 13 *Pax.* 14 *Pulueris excuſſio.* 16 *Afflictio.* 22 *Perſeuerantia.* 23 *Fuga.* 28 *Timor.* 29 *Paſſeres duo.* 30 *Capilli.* 32 *Confiteri Chriſtum.* 34 *Pax Gladius.* 35 *Diſſidia.* 37 *Amor parentum.* 38 *Crux.* 39 *Perdere animam,* 40 *Recipere Euangeliſtam.*

TVnc * aduocatis duodecim diſcipulis ſu- *Mar.3.13.*
is, dedit eis poteſtatē aduerſus ſpiritus *Luc.9.1.*
impuros, vt eijcerent eos, & ſanarent
omnem morbum & omnem languorem.
2 Porrò duodecim Apoſtolorum nomina
ſunt hæc: primus, Simon qui dicitur Petrus, &
Andreas frater eius: Iacobus filius Zebedæi, &
Iohannes frater eius.
3 Philippus & Bartholomæus: Thomas &
Matthæus ille publicanus: Iacobus *filius* Al-
phæi, & Lebbæus, cognominatus Thaddæus,
4 Simon Cananites, & Iudas Iſcariotes,
qui etiam prodidit eum.
5 Hos duodecim miſit Ieſus, & addidit eis
mandata, dicens, In viam Gentium ne abieritis,
& in vrbem Samaritanorum ne ingrediamini.
6 Sed proficiſcimini potiùs * ad oues perdi- *Acts 13.46.*
tas domus Iſrael. *Luc.10.9.11*
7 ¶ Profecti verò prædicate, * dicentes, Ap-
propinquauit regnum cœlorum.

8 ¶ Ægrotos ſanate, leproſos purgate,
mortuos excitate, dæmonia eijcite: dono ac-
Mar.6.8. ceepiſtis, dono date.
Luc.9.3.& 9 ¶ * Ne comparate aurum, neque argen-
10.4. tum, neque æs in zonis veſtris.
1.Tim.5.18. 10 Neque peram ad iter, neque binas tuni-
cas, neque ſoleas, neque virgam *, nam dignus
eſt operarius alimento ſuo.
Luc.10.5. 11 ¶ * In quamcunque verò vrbem aut vi-
cum introieritis, exquirite quis in ea ſit dignus:
& illic manete vſquedum exeatis.
12 Introeuntes autem domum, ſalutate
eam.
13 Et ſi quidem fuerit domus digna, veniat
pax veſtra ſuper eam: ſin autem non fuerit dig-
na, pax veſtra ad vos reuertatur.
Mar.6.11. 14 * Et quicunque non receperit vos, neque
Luc.9.5. audierit ſermones veſtros, exeuntes domo aut
Act.13.51. vrbe illa, * excutite puluerem pedum veſtro-
& 18.6. rum.
15 Amen dico vobis, tolerabilior erit con-
ditio terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in
die iudicij, quàm vrbis illius.
Luc.10.3. 16 ¶ * Ecce ego mitto vos vt oues in medio
luporum: eſtote igitur prudentes vt ſerpentes,
& innocentes vt columbæ.
17 Cauete autem ab hominibus, tradent
enim vos in conſeſſus, & in Synagogis ſuis fla-
gellabunt vos.
18 Sed & ad præſides ac reges ducemini
mea cauſa, vt *hoc ſit* eis & Gentibus teſtimo-
nium.
Mar.13.11. 19 * Sed cum tradiderint vos ne eſtote
luc.12.11. ſolliciti quomodo aut quid loquamini: dabi-
tur enim vobis illo momento quod loquami-
ni.
20 Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed
Spiritus Patris veſtri, *is eſt* qui loquitur in vo-
bis:

21 * Tradet

21 * Tradet autem frater fratrem ad mortem,& pater filium:& inſurgent liberi in parentes, & morte mulctandos curabunt. Luc.21.16.

22 * Et eritis exoſi omnibus propter nomen meum: verùm qui ſuſtinuerit ad finem vſque is ſeruabitur. Mar 13 13. Luc.21.17.

23 Quum autem perſequentur vos in ea vrbe,fugite in aliam. Amen enim dico vobis, nequaquam obieritis vrbes Iſraelis quin venerit Filius hominis.

24 * Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum,neque ſeruus ſupra dominum ſuum. Luc 6.40. Iohan.13.16. & 15.20.

25 Sufficit diſcipulo vt ſit ſicut magiſter ipſius, & *vt* ſeruus *ſit* ſicut dominus ipſius: * ſi ipſum patrem familias Beelzebub vocarunt, quantò magis domeſticos eius? *infra*.12.24.

26 Itaque ne eos timete. * Nihil enim eſt opertum quod non ſit retegendum: & nihil occultum quod non ſit cognoſcendum. Mar.4 12. Luc 8.17. & 12.2.

27 Quod dico vobis in tenebris,dicite in luce: & quod in aurem auditis prædicate ſupra domus.

28 Et,ne timete *vobis* ab iis qui trucidant corpus, animam autem non poſſunt trucidare: ſed timete potiùs eum qui poteſt & animam & corpus perdere in gehenna.

29 Nonne duo paſſerculi aſſario væneunt, & vnus ex eis non cadet humi ſine Patre veſtro?

30 Veſtri verò etiam * capilli capitis omnes numerati ſunt. 1.Reg.14.45. act.17.34.

31 Ne igitur timete: vos multis paſſerculis præſtatis.

32 ¶ * Quiſquis igitur confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo qui eſt in cœlis. Mar.8.38. luc.9.26.& 12 8.

33 Quiſquis autem negauerit me coram hominibus,negabo eum & ego coram Patre meo qui eſt in cœlis. 1.tim.2.13.

Luc.12.51. 34 ¶ * Ne exiſtimetis, me veniſſe miſſurum
pacem in terram: non veni miſſurus pacem,ſed
gladium.
Mich. 6. 7. 35 * Nam veni ſacturus vt diſſideat filius ad-
verſus patrem ſuum, & filia aduerſus matrem
ſuam, & nurus aduerſus ſocrum ſuam.
36 Et inimici hominis *erunt qui ſunt* dome-
ſtici ipſius.
Luc 14. 16. 37 ¶ * Qui amat patrem, aut matrem ſupra
me, non eſt me dignus: & qui amat filium aut
filiam ſupra me, non eſt me dignus.
Infra.16.24. 38 * Et qui non accipit crucem ſuam, ac
mar. 8. 34. ſequitur me à tergo, non eſt me dignus.
Luc 9.23.& 39 * Qui inuenerit animam ſuam perdet e-
14. 17. am, & qui perdiderit animam ſuam mea cau-
Infra.16.25. ſa, inueniet eam.
mar.8.35. 40 ¶ * Qui recipit vos, me recipit: & qui me
Luc.9.24. recipit, recipit eum qui miſit me.
& 17.33. 41 ¶ Qui recipit Prophetam in nomine
Iohan.12 25. Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: &
Luc.10. 6. qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem
iuſti accipiet.
Mar.9.41. 42 * Et quicunque potum dederit vni ex his
paruis poculum frigidæ aquæ, in nomine di-
ſcipuli, amen dico vobis, non perdiderit mer-
cedem ſuam.

CAP. XI.

2 Iohannes mittit diſcipulos ad Chriſtum. 7 Teſtimonium Chriſti de Iohanne. 13 Lex & Prophetæ. 18 Chriſtus & Iohannes. 21 Chorazin, Bethſaida 25 Euangelium reuelatum paruulis. 28 Fatigati & onerati.

ET factum eſt quum finem feciſſet Ieſus præcipiendi duodecim diſcipulis ſuis, digreſſus eſt illinc, vt doceret, & prædicaret in vrbibus eorum.

Luc.7.18. 2 * Iohannes autem quum audiſſet in vin-

culis

culis opera Chriſti, miſſis duobus ex diſcipulis
ſuis,
3 Dixit ei, Tune is qui venturus erat, an
alterum expectabimus?
4 Et reſpondens Ieſus dixit eis, Profecti
renunciate Iohanni quæ auditis, & videtis.
5 Cæci viſum recipiunt, & claudi ambulant:
leproſi mundantur, & ſurdi audiunt, mortui ex-
citantur, & pauperibus euangelizatur.
6 Et beatus eſt qui non fuerit offenſus in
me.
7 ¶ Illis autem abeuntibus cœpit Ieſus di-
cere turbæ de Iohanne: Quid exiſtis in deſer-
tum vt ſpectaretis? arundinem quæ agitetur à
vento?
8 Sed quid exiſtis vt videretis? hominem
mollibus veſtibus amictum? ecce, qui gerunt
molles veſtes, in domibus regum ſunt.
9 Sed quid exiſtis vt videretis? Prophetam?
certè dico vobis, etiam amplius quàm Pro-
phetam.
10 Iſte enim eſt de quo ſcriptum eſt,* Ecce, *Malac.3.1.*
ego mitto nuncium meum ante faciem tuam,
qui præparabit viam tuam coram te.
11 Amen dico vobis, non ſurrexit inter eos
qui gignuntur è mulieribus quiſquam maior
Iohanne Baptiſta: ſed qui eſt minimus in regno
cœlorum, maior eo eſt.
12 * Porrò à diebus Iohannis Baptiſtæ vſ- *Luc.16.16.*
que nunc, regno cœlorum vis adfertur, & vio-
lenti rapiunt illud.
13 Nam omnes Prophetæ & ipſa lex vſque
ad Iohannem prophetarunt.
14 Et ſi vultis recipere, * ipſe eſt Elias ille *Mal.4.5.*
qui venturus erat.
15 Qui habet aures ad audiendum, audiat.
16 ¶ * Sed cui aſſimilabo generationem *Luc.7.31.*
hanc? Similis eſt pueriulis qui ſedent in foris:
& acclamant ſodalibus ſuis,

17 Ac dicunt, Tibia cecinimus vobis, & non
ſaltaſtis: lamentati ſumus vobis, & non planx-
iſtis
18 Venit enim Iohannes nec edens nec bi-
bens, & aiunt, Dæmonium habet,
19 Venit Filius hominis edens ac bibens, &
dicunt, Ecce homo edax & vini potor, publi-
canorum amicus & peccatorum. Sed iuſtificata
eſt ſapientia à filijs ſuis.
Luc.10.13. 20 ¶ * Tunc cœpit *ita* exprobrare vrbibus
in quibus editæ fuerant plurimæ virtutes ipſi-
us, quòd non reſipuiſſent.
21 Væ tibi Chorazin, væ tibi Bethſaidan,
nam ſi in Tyro & Sidone editæ fuiſſent virtutes
quæ editæ ſunt apud vos, olim cum ſacco &
cinere *ſedentes* reſipuiſſent.
22 Quin etiam dico vobis, Tyri & Sidonis
tolerabilior erit conditio in die iudicij quàm
veſtra.
23 Et tu Capernaum, quæ es vſque ad cœ-
lum ſublata, vſque ad inferos deprimêris: nam
ſi Sodomis editæ fuiſſent virtutes quæ editæ
ſunt apud te, manſiſſent vſque ad hodiernum
diem.
24 Quinetiam dico vobis, terræ Sodomo-
rum tolerabilior erit conditio in die iudicij,
quàm tua.
Luc.10.21. 25 ¶ * In illo tempore reſpondens Ieſus dix-
it, Confiteor tibi, Pater, Domine cœli & terræ,
quòd abſconderis hæc à ſapientibus & intelli-
gentibus, & ea detexeris infantibus.
26 Etiam Pater, quia ita placuit tibi.
Iohan.3.35. & 6.46. 27 ¶ * Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo;
& nemo nouit Filium niſi Pater, neque Patrem
quiſquam nouit niſi Filius, & cuicunque volue-
rit Filius retegere.
28 Venite ad me omnes qui fatigati eſtis &
onerati, & ego faciam vt requieſcatis.
29 Tollite iugum meum ſuper vos, & diſci-
te

te à me, quòd mitis ſum & humilis corde : * &
inuenietis requiem animabus veſtris.
30 * Iugum enim meum facile eſt, & onus *Ier. 6.16.*
meum leue eſt. *1.iohan. 5.3.*

CAP. XII.

1 Diſcipuli ſpicas vellunt 6 Miſericordia, Sacrificium. 10 Arida manus ſanatur. 12 Sabbathis benefaciendum. 22 Dæmoniacus ſanatur. 25 Regnum diuiſum. 31 Peccatum, blaſphemia. 33 Arbor bona aut mala. 34 Viperæ. 41 Niniuitæ. 42 Regina Sabæ. 48 Veri parentes Chriſti.

IN illo tempore ibat Ieſus ſabbatho per ſa- *Mar.2.23.*
ta : diſcipuli verò ipſius eſuriebant, cœpe- *luc.6.1.*
runtque vellere ſpicas & edere.
2 Phariſæi autem, quum *eos* vidiſſent, dixe-
runt ei, Ecce, diſcipuli tui faciunt * quod non *Deut. 23 25.*
licet facere in Sabbatho.
3 Ipſe verò dixit eis, Non legiſtis quid fe-
cerit * Dauid, cum eſuriret ipſe & ij qui erant *1 Reg 21.6.*
cum eo ?
4 Quomodo introiret domum Dei, & pa-
nes propoſitionis ederit, quibus veſci non erat
ipſi licitum, neq; ijs qui cum eo erant, ſed * ſa- *Exod 29.33.*
cerdotibus ſolis ?
5 Aut non legiſtis * in Lege, ſabbathis ſa- *Leuit. 8.32.*
cerdotes in templo ſabbathum prophanare, & *& 24.9.*
ſine crimine eſſe ? *num.28.9.*
6 Dico autem vobis, *quendam* templo ma-
iorem hic eſſe.
7 Quòd ſi noſſetis quid ſit, * Miſericordiam *Hoſ.6.7.*
volo & non ſacrificium, non condemnaſſetis
inſontes.
8 Nam Dominus eſt etiam ſabbathi Filius
hominus.
9 ¶ * Et digreſſus illinc, venit in ſynagogam *Mar.3.1.*
eorum. *luc.6.6.*
10 Et ecce, quidam *illic* erat manum habens
aridam :

aridam: & interrogarunt eum dicentes, Licetne ſabbathis *quempiam* ſanare? vt accuſarent eum.

11 Ipſe verò dixit eis, Quis erit ex vobis qui habeat ouem vnam, & ſi ea inciderit ſabbatho in foueam, non apprehendat eam & eripiat?

12 Quantum autem homo præſtat oui? Itaque licet ſabbathis benefacere.

13 Tunc dicit homini illi, Extende manum tuam, Et *is* extendit, eſtque reſtituta ſana vt altera.

14 ¶ Phariſæi verò egreſſi cœperunt conſilium aduerſus eum vt eum perderent.

15 Ieſus autem cum *hoc* noſſet, ſeceſſit illinc, ſecutáque eſt eum turba multa, ſanauitque eos omnes.

16 Et interminatus eſt eis ne ipſum palam facerent:

17 Vt impleretur quod dictum erat per Eſaiam Prophetam, dicentem,

Eſa.42.1. 18 * Ecce ſeruus meus, quem elegi, dilectus meus, in quo acquieſcit anima mea: ponam Spiritum meum ſuper eum, & iudicium Gentibus annunciabit.

19 Non litigabit, neque clamabit, neque audiet quiſquam in plateis vocem eius.

20 Arundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans non extinguet, vſque dum proferat ad victoriam iudicium.

21 Et in eius nomine Gentes ſperabunt.

Supra.9 32. *luc.11.14.* 22 ¶ * Tunc oblatus eſt ei dæmoniacus cæcus & mutus: & ſanauit eum, adeò vt qui cæcus & mutus *fuerat*, & loqueretur & videret.

23 Et obſtupuit tota turba, dicebátque, Nónne iſte filius ille Dauid?

Supr.9.34. *mar.3.22.* *luc.11.17.* 24 Phariſæi verò, quum *hoc* audiſſent, dicebant, * Iſte non eijcit dæmonia niſi per Belzebub principem dæmoniorum.

25 ¶ Ieſus

25 ¶ Ieſus autem cùm ſciret cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum diſſidens aduerſus ſeſe, vaſtatur,& omnis vrbs aut domus diſſidens aduerſus ſeipſam,non ſtabit.

26 Sed ſi Satanas Sanatam eijcit, aduerſus ſeipſum diſſidet: quomodo ergo ſtabit regnum eius?

27 Et ſi ego per Belzebub eijcio dæmonia, filij veſtri per quem eijciunt? propterea ipſi erunt veſtri iudices.

28 Sin autem per Spiritum Dei ego eijcio dæmonia,nempe peruenit ad vos regnum Dei.

29 Nam quomodo poteſt aliquis ingredi domum validi *alicuius* & vaſa eius diripere, niſi primò vinxerit validum illum,& tunc domum illius diripiet?

30 Qui non eſt mecum, aduerſùm me eſt: & qui non cogit mecum,ſpargit.

31 ¶ * Propterea dico vobis.quoduis peсatum & Blaſphemia remittetur hominibus:blaſphemia verò in Spiritum non remittetur hominibus. *Mar.3.28. luc.12.10. 1.iohan.5.16*

32 Et quiſquis loquutus fuerit aduerſus Filium hominis,remittetur ei: quiſquis autem fuerit loquutus aduerſus Spiritum ſanctum, non remittetur ei: neq; in hoc ſeculo nec in futuro.

33 Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum,aut facite arborem putrem, & fructum eius putrem,nam è fructu arbor cognoſcitur.

34 ¶ Progenies viperarum quomodo poſſitis bona loqui, quum ſitis mali? * nam ex abundantia cordis os loquitur. *Luc.6.45.*

35 Bonus homo è bono theſauro cordis profert bona: & malus homo ex malo theſauro profert mala.

36 Sed dico vobis, quodcunque verbum otioſum loquuti fuerint homines, de eo reddituros rationem in die iudicij.

37 Ex

37 Ex ſermonibus enim tuis iuſtificaberis,
& ex ſermonibus tuis condemnaberis.

Infr.16.2. 38 Tunc reſponderunt quidam è Scribis &
luc.11.29. Phariſæis,dicentes, Magiſter, * velimus ex te
1.cor.1.22. ſignum videre.

39 Ipſe verò reſpondens dixit eis, Natio
mala & adulterina ſignum requirit: ſed ſignum
non dabitur ei, niſi ſignum illud Ionæ Pro-
phetæ.

Ion.2.2. 40 * Sicut enim Ionas in ventre ceti tres
dies & tres noctes, ita erit Filius hominis in
corde terræ tres dies & tres noctes.

41 ¶ Niniuitæ reſurgent in iudicio cum na-
Ion.3.5. tione hac, & condemnabunt eam, * quòd ipſi
reſipuerint ad prædicationem Ionæ: & ecce,
plus quàm Ionas *eſt* in hoc loco.

2.Reg.10.1. 42 * Regina Auſtri ſurget in iudicio cum na-
2 par.9.1. tione hac,& condemnabit eam, quòd venerit à
luc.11 24. terminis terræ vt audiret ſapientiam Solomo-
nis,& ecce plus quàm Solomon *eſt* in hoc loco.

43 Cæterùm quum impurus ſpiritus exierit
ab homine,ambulat per arida loca, quærens
requiem, & non inuenit:

44 Tunc dicit,reuertar domum meam vnde
exiui. Et quum venit, inuenit *eam* vacantem,
verſam & ornatam.

45 Tunc proficiſcitur, & accipit ſecum ſep-
tem alios ſpiritus peiores quàm ipſe *ſit*, & in-
Heb.6.4.& greſſi habitant illic * ſitq; vltima conditio ho-
2 pet.2.20. minis illius deterior priore: ita etiam erit na-
tioni huic malæ.

Mar.3.31. 46 ¶ * Quum autem adhuc loqueretur tur-
luc.8.20. bæ,ecce,mater & frater eius ſtabant foris quæ-
rentes eius colloquium.

47 Dixit autem ei quidam, Ecce,mater tua
& fratres tui foris ſtant quærentes tuum collo-
quium.

48 Ipſe verò reſpondens, dixit illi, qui *hoc*
ei dixerat, Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fra-
tres mei?

49 ¶ Et

49 ¶ Et protenſa manu ſua in diſcipulos ſu-
os, dixit, Ecce mater mea & fratres mei.
50 Quiſquis enim fecerit quod vult Pater
meus, qui eſt in cœlis, is eſt meus frater, & ſo-
ror, & mater.

CAP. XIII.

*1 Parabola ſeminantis. 11. & 13 Cur in para-
bolis loquutus Chriſtus. 18 Expoſitio parabolæ.
24 Parabola zizaniorum. 31 Grani ſinapis. 33
Fermenti. 44 Theſauri abſconditi. 45 Mar-
garitæ. 47 Sagenæ iactæ in mare, 50 Chri-
ſtus à Nazaræis non ſuſcipitur.*

ILlo verò die egreſſus Ieſus domo, ſedit
iuxta mare.
2 Et coacta eſt ad eum turba multa, adeo
vt nauigium ingreſſus ſederet: tota autem tur-
ba ſupra litius ſtabat.
3 Et loquutus eſt eis multa per parabolas
dicens: Ecce, *quidam* ſator exijt ad ſeminan-
dum.
4 Et in ſeminando, alia quidem ceciderunt
iuxta viam: & venerunt volucres, & deuorauε-
runt ea.
5 Alia verò ceciderunt in petroſa, vbi non
habebant terrā multam: & ſtatim exorta ſunt,
propterea quòd non habebant profundam ter-
ram.
6 Sole autem exorto torrefacta ſunt, &
propterea quòd non habebant radicem, exaru-
erunt.
7 Alia verò ceciderunt in ſpinas, & aſcende-
runt ſpinæ, & ſuffocarunt ea.
8 Alia verò ceciderunt in terram bonam:
& ediderunt fructum, aliud quidem centena, a-
liud verò ſexagena, aliud verò tricena.
9 Qui habet aures ad audiendum, audiat.
10 Tunc accedentes diſcipuli, dixerunt ei.
Quare per parabolas loqueris eis.

11 ¶ Ipſe

21 ¶ Ipſe verò reſpondens dixit, Quia vo-
bis datum eſt noſſe myſteria regni cœlorum,
illis autem non eſt datum.
Infra.25.29. 12 * Quiſquis enim habet,dabitur ei,& red-
detur abundantior: quiſquis autem non habet,
etiam quod habet tolletur ab eo.
13 Propterea per parabolas loquor eis:quia
videntes non vident,& audientes non audiunt,
nec intelligunt.
Eſa 6.9. 14 * Itaque completur in ipſis prophetia
mar.4.12. Eſaiæ, qua dicit, Auditu audietis, & non intel-
luc.8.10. ligetis:& videntes videbitis & non cernetis.
ioh.12.40. 15 Pinguefactum eſt enim cor populi huius,
act.28.26. & auribus grauiter audierunt, & oculis ſuis
rom.11.8. conniuerunt: ne quando cernant oculis,& au-
ribus audiant, & corde intelligant,& conuer-
tantur, & ſanem eos.
16 ¶ Veſtri verò beati ſunt oculi,quòd cer-
nant,& aures veſtræ, quòd audiant.
Luc.10.24. 17 * Amen enim dico vobis, multi Prophe-
tæ & iuſti deſiderarunt videre quæ videtis, &
non viderunt: & audire quæ auditis,& non au-
dierunt.
18 Vos igitur audite parabolam eius qui ſe-
minat.
Mar.4.15. 19 Quoties quiſquam audit ſermonem de
luc.8.11. regno illo,& non intelligit, venit ille malus, &
rapit quod ſatum eſt in corde ipſius: is eſt qui
iuxta viam ſemen excipit.
20 Qui verò in petroſa ſemen excepit, is eſt
qui ſermonem audit,& eum ſtatim cum gaudio
accipit.
21 Non habet autem radicem in ſeſe, ſed
temporarius eſt: ortáq; oppreſſione vel perſe-
quutione propter ſermonem,ſtatim offenditur.
22 Qui verò in ſpinas ſemen excepit, is eſt
qui ſermonem audit: ſed ſolicitudo ſeculi hu-
ius,& fallacia diuitiarum ſuffocat ſermonem,&
fit infructuoſus.

23 Qui

23 Qui verò in terram bonam excepit ſe-
men,is eſt qui ſermonem audit & intelligit, qui
videlicet fructum fert, editque alius quidem
centena, alius ſexagena, alius verò tricena.
24 ¶ Aliam parabolam propoſuit eis, di-
cens: Simile eſt regnum cœlorum homini ſe-
minanti bonum ſemen in agro ſuo.
25 Quum autem dormirent homines, venit
eius inimicus, & ſeminauit zizania inter triti-
cum: abijtque.
26 Quum verò germinaſſet herba,& fructum
edidiſſet,tunc apparuerunt etiam zizania.
27 Accedentes autem ſerui patris familias,
dixerunt ei, Domine, nonne bonum ſemen ſe-
minaſti in tuo agro? vnde ergo habet zizania?
28 Ille verò dixit eis, Inimicus quiſpiam
hoc fecit: Serui autem dixerunt ei, Vis igitur
abeamus & colligamus ea?
29 At ille dixit,Non, ne colligendo zizania,
eradicetis ſimul cum eis triticum.
30 Sinite ſimul creſcere vtraque vſque ad
meſſem: & tempore meſſis dicam meſſoribus,
Colligite primùm zizania, & ligate ea in faſci-
culos,ad exurendum ea,triticum verò cogite in
horreum meum.
31 * Aliam parabolam propoſuit eis,dicens *Mar.4.26.*
Simile eſt regnum cœlorũ grano ſinapis, quod *luc.13.18.*
acceptum quiſpiam ſeminauit in agro ſuo.
32 Quod minimum quidem eſt omnium ſe-
minum:quum autem excreuerit, maximum eſt
olerum, & fit arbor: adeo vt veniant volucres
cœli & nidulentur in ramis ipſius.
33 * Aliam parabolam loquutus eſt eis *di-* *Luc.13.20.*
cens, Simile eſt regnũ cœlorum fermento: quod
acceptum mulier condidit in farinæ ſatis tri-
bus, vſquequo fermentaretur tota.
34 Hæc omnia loquutus eſt Ieſus per para-
bolas ad turbam:& * abſque parabola nihil lo- *Mar.4.33.*
quutus eſt eis:

35 Vt compleretur quod dictum fuit per
Pſal.73.8. Prophetam, dicentem, * Aperiam per parabo-
las os meum : eructabo occultata à iactis fun-
damentis mundi.

36 Tunc dimiſſa turba venit domum Ieſus;
& adierunt eum diſcipuli eius, dicentes, Ediſ-
ſere nobis parabolam zizaniorum agri illius.

37 ¶ Ipſe verò reſpondens dixit eis, Qui ſe-
minat bonum ſemen, eſt Filius hominis.

38 Ager autem eſt mundus: bonum verò ſe-
men, ſunt filii regni: zizania verò ſunt filij illi-
us mali.

39 Inimicus autem qui ſeminauit ea, eſt di-
abolus: meſſis verò, conſummatio ſeculi eſt:
meſſores autem Angeli ſunt.

Apoc.14.14. 40 Sicut ergo colliguntur zizania, & igni ex-
ioel.3.13. uruntur: ita erit in conſummatione ſeculi hu-
ius.

41 Mittet filius hominis Angelos ſuos, qui
colligent ex ipſius regno omnia offendicula, &
eos qui faciunt iniquitatem.

42 Proijcientque eos in fornacem ignis: il-
lic erit fletus ſtridorque dentium.

Sapien.3 7. 43 * Tunc iuſti fulgebunt vt ſol, in regno
dan.12.3. Patris ſui. Qui habet aures ad audiendum, au-
diat.

44 ¶ Rurſus ſimile eſt regnum cœlorum
theſauro occultato in agro, quem inuentum ho-
mo occultauit, & præ gaudio quod accipit ex
eo, ſubducit *ſeſe*, & omnia quæ habet vendit, e-
mitque agrum illum.

45 Rurſus ſimile eſt regnum cœlorum cuipiã
negotiatori, quærenti pulchras margaritas:

46 Qui inuenta quapiam magni pretij mar-
garita, abiens venundedit omnia quæ habebat,
& emit eam.

47 ¶ Rurſum ſimile eſt regnum cœlorum
ſagenæ iactæ in mare, & quæ ex omni *rerum*
genere coëgit.

48 Quam impletam *piſcatores* ſubduxerunt
in littus: & ſedentes collegerunt quæ bona ſunt
in vaſa, mala verò foras abiecerunt.
49 Ita erit in conſummatione ſeculi: prodi-
bunt Angeli, & ſeparabunt malos è medio iu-
ſtorum
50 Proijciéntque eos in caminum ignis: il-
lic erit fletus & ſtridor dentium.
51 ¶ Dicit eis Ieſus, Intellexiſtis hæc om-
nia? Dicunt ei, Etiam Domine.
52 Ipſe verò dixit eis, Propterea omnis
Scriba edoctus in regno cœlorum, ſimilis eſt
cuipiam patriſamilias, qui profert è theſauro
ſuo noua & vetera.
53 Et factum eſt quum finiſſet Ieſus para-
bolas iſtas, ſoluit illinc.
54 ¶ * Et quum veniſſet in patriam ſuam, *Mar. 6. 1.*
docuit eos in ſynagoga eorum: *adeo* vt percel- *luc. 4. 16.*
lerentur, ac dicerent, Vnde huic ſapientia iſta
& virtutes?
55 Nónne iſte eſt ille fabri filius? nónne *Iohan. 6. 42.*
mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iaco-
bus & Ioſes & Simon & Iudas?
56 Et ſorores eius nónne omnes apud nos
ſunt? vnde igitur iſti hæc omnia?
57 Et offendebantur in eo. Ieſus autem di-
xit eis, * Non eſt propheta inhonoratus niſi in *Mar. 6. 4.*
patria ſua, & domo ſua. *luc. 4. 2.*
58 Neque edidit illic virtutes multas, prop- *iohn. 4. 44.*
ter incredulitatem eorum.

CAP. XIIII.

1 Herodis iudicium de Ieſu. 3 Johannes quare vinctus. 10 Capite truncatur. 13 Secedit Jeſus. 18 De quinque panibus, &c. 23 Orat Chriſtus. 24 Apoſtoli iactati fluctibus. 27 Fides. 30 Petrus periclitatur. 36 Fimbria veſtimenti.

IN * illo tempore audiuit Herodes Tetrarcha *Mar. 6. 14.*
famam de Ieſu. *luc. 9. 7.*
2 Et dixit ſeruis ſuis, Iſte eſt Iohannes
ille

ille Baptiſta: ipſe ſurrexit à mortuis: & prop-
terea virtutes agunt in eo.
Mar.6.16. luc.3.19. 3 * Nam Herodes prehenderat Iohannem,
& vinxerat eum, & coniecerat in carcerẽ, prop-
ter Herodiadem vxorem Philippi fratris ſui.
4 Dicebat enim ei Iohannes, Non licet tibi
eam habere.
5 Et quum vellet eum occidere, timebat tur-
Infra.21.26. bam,* quòd eum haberent vt Prophetam.
6 Quum autem ageretur natalitium Hero-
dis, ſaltauit filia Herodiadis in medio: & pla-
cuit Herodi.
7 Vnde cum iureiurando ſpopondit *ſe* da-
turum ei quicquid petijſſet.
8 Illa verò producta à matre ſua, Da mihi
(inquit) hic in patina caput Iohannis Baptiſtæ.
9 Et contriſtatus eſt rex, ſed propter iuſiuran-
dum & eos qui ſimul accumbebant, iuſſit dari.
10 Et miſſo *carnifice* decollauit Iohannem in
carcere.
11 Et allatum eſt caput eius in patina, da-
tumque eſt puellæ: & *ipſa* obtulit matri ſuæ.
12 Tunc acceſſerunt diſcipuli eius, & ſuſtule-
runt eius corpus, idque ſepelierunt: & venientes
renuntiauerunt Ieſu.
13 ¶ * Quum autem hoc audiſſet Ieſus, ſe-
Mat 6.32. luc.9.10. ceſſit illinc in nauigio in deſertum locum pri-
uatim: & quum audiſſet turba, pedibus ſequu-
ta eſt eum ab vrbibus.
14 Et egreſſus Ieſus vidit multam turbam: &
miſericordia commotus eſt erga eos, ſanauit-
que eorum ægrotos.
15 * Quum autem ſerum diei eſſe, adierunt
Mar.6.35. luc.9.12. iohan.6.5. eum diſcipuli eius, dicentes, Deſertus eſt locus,
& tempus iam præterijt: dimitte turbam vt a-
beat in vicos, & emant ſibi eſcas.
16 Ieſus autem dixit eis, Non habent neceſſe
abire: date eis vos quo veſcantur.
17 Ipſi verò dicunt ei, Non habemus hic
niſi

niſi quinque panes & duos piſces.
18 Ipſe autem dixit, Adferte mihi eos huc.
19 Et iuſſa turba per herbas diſcumbere, &
acceptis quinque illis panibus ac duobus piſci-
bus, ſuſpiciens in cœlum benedixit: & quum
fregiſſet, dedit diſcipulis panes, diſcipuli verò
turbæ.
20 Et comederunt omnes, & ſaturati ſunt:
ſuſtuleruntq; quod ſuperfuerat fragmentorum,
duodecim cophinos plenos.
21 Qui autem ederant, fuêre viri quaſi quin-
quies mille, abſq; mulieribus ac puerulis.
22 ¶ Et ſtatim coegit Ieſus diſcipulos ſuos
aſcendere in nauigium, & præire ſibi in *ripam*
vlteriorem, dum dimitteret turbam.
23 Dimiſſa igitur turba aſcendit in montem
priuatim ad orādum.*Quum autem ſerum diei *Mar.6,46.*
eſſet, ſolus erat illic. *Ioh.6.16.*
24 Nauigium verò iam in medio maris e-
rat vexatum à fluctibus: nam ventus erat con-
trarius.
25 Quarta autem noctis vigilia abijt ad eos
Ieſus, ambulans ſuper mare.
26 Et eo viſo ſuper mare ambulante, diſci-
puli turbati ſunt, dicentes, ſpectrum eſt: & præ
metu clamarunt.
27 Sed ſtatim loquutus eſt eis Ieſus, dicens,
Confidite: ego ſum, ne timete.
28 ¶ Reſpondens autem ei Petrus dixit,
Domine, ſi tu es, iube me ad te venire ſuper a-
quas.
29 Ipſe verò dixit, Veni. Et quum deſcen-
diſſet è nauigio Petrus, ambulauit ſuper aquas,
vt veniret ad Ieſum.
30 Videns autem ventum validum, timuit:
& quum cœpiſſet demergi, clamauit dicens,
Domine ſerua me.
31 Statim verò Ieſus, extenta manu, appre-
hendit

hendit eum, dicitque ei, O exigua fide prædite,
quid dubitaſti ?

32 Et quum eſſent ingreſſi nauigium, quie-
uit ventus.

33 Qui autem erant in nauigio, venientes
adorauerunt eum, dicentes, Verè Dei Fili-
us es.

Mar. 6.53. 34 * Et quum traiecissent, venerunt in ter-
ram Genneſaret.

35 ¶ Et quum agnouiſſent eum viri loci il-
lius, miſerunt in totam circumiacentem regio-
nem illam, & obtulerunt ei omnes malè affe-
ctos.

36 Et precabantur eum vt ſolùm tangerent
fimbriam pallij ipſius, & quotquot tetigerunt,
ſeruati ſunt.

CAP. XV.

3 *Mandata & doctrinæ hominum.* 12 *Scandalũ.*
13 *Plantatio quæ eradicatur.* 14 *Cæci cæcos
ducentes.* 18. *Cor.* 21. *Chananæa* 26. *Panis
filiorum catellis.* 28 *Fides.* 32. 4000. *homi-
num ſatiantur.* 36 *Gratiarum actio.*

Ma. 7.1. TVnc * accedunt ad Ieſum Ieroſolymita-
ni quidam Scribæ & Phariſæi, dicentes,
2 Quare diſcipuli tui tranſgrediun-
tur traditionem ſeniorum ? non enim lauant
manus ſuas quum edunt panem.

3 At ille reſpondens dixit eis, Quare & vos
tranſgredimini mandatum Dei per traditionem
veſtram ?

Exod. 20.12. & 21. 17. deut. 5. 16. Epheſ. 6.2. exod. 21. 17. leuit 20.9. prou. 20.20.

4 Nam Deus mandauit, dicens, * Honora
patrem tuum & matrem, & * Qui maledixerit
patri aut matri, morte moriatur.

5 Vos autem dicitis, Quicunque dixerit Pa-
tri aut matri, Donum quodcunq; à me erit, tibi
proderit, etiam ſi nequaquam honorauit patrẽ
ſuum aut matrem ſuam, *inſons erit.*

6 Et

6 Et irritum feciſtis mandatum Dei per traditionem veſtram,
7 ¶ Hypocritæ, benè de vobis prophetauit Eſaias, dicens:
8 *Appropinquat mihi populus hic ore ſuo, & labijs me honorat: cor autem eorum procul abeſt à me. *Eſa.29.13.*
9 Sed fruſtra me colunt, docentes doctrinas, *quæ ſunt* mandata hominum.
10 ¶ *Et aduocata turba dixit eis, Audite & intelligite. *Mar.7.17.*
11 Non quod ingreditur in os polluit hominem, ſed quod egreditur ex ore, hoc polluit hominem.
12 Tunc accedentes diſcipuli eius dixerunt ei, Noſti Phariſæos audito ſermone iſto offenſos fuiſſe?
13 Ipſe verò reſpondens dixit, * Omnis planta, quam non plantauit Pater ille meus cœleſtis, eradicabitur. *Iohan.15.2.*
14 Sinite eos; *duces ſunt cæci cæcorum: porrò ſi cæcus cæco præierit, ambo in foueam cadent. *Luc.6.39.*
15 * Reſpondens autem Petrus dixit ei, Ediſſere nobis parabolam iſtam. *Mar.7.17.*
16 Ieſus autem dixit, Adhuc & vos ſine intelligentia eſtis?
17 Nondum intelligitis, quicquid ingreditur in os, in ventrem cadere, & in latrinam eijci?
18 Quæ autem prodeunt ex ore, ex ipſo corde egrediuntur, & illa polluunt hominem.
19 * Nam ex corde egrediuntur cogitationes malæ, cædes, adulteria, ſcortationes, furta, falſa teſtimonia, obtrectationes. *Gen.6.5. & 8.21.*
20 Hæc ſunt quæ polluunt hominem: illotis autem manibus veſci non polluit hominem.
21 ¶ *Egreſſus illinc Ieſus receſſit in partes Tyri & Sidonis. *Mat.7.24.*

22 Et ecce mulier Chananæa à finibus illis
egreſſa, clamauit,dicens ei, Miſerere mei Do-
mine,fili Dauidis;filia mea malè à dæmonio ve-
xatur.

23 ¶ Ille verò non reſpondit ei quicquam:
Tunc accedentes diſcipuli eius rogarunt eum,
dicentes, Dimitte eam: nam clamat poſt
nos.

Supra.10.6. 24 Ipſe verò reſpondens, dixit, * Non ſum
miſſus niſi ad oues perditas domus Iſrael.

25 Illa autem venit & adorauit eum,dicens,
Domine, ſuccurre mihi.

26 Ipſe verò reſpondens,dixit, Non eſt bo-
num accipere panem liberorum, & abijcere
catellis.

27 Ipſa autem dixit,Etiam Domine, etenim
catelli veſcuntur micis quæ cadunt è menſa do-
minorum ſuorum.

28 Tunc reſpondens Ieſus,dixit ei, O muli-
er,magna *eſt* fides tua, fiat tibi vt vis. Et ſanata
fuit filia eius ab eo momento.

Mar.7.31. 29 ¶ * Et digreſſus illinc Ieſus venit iuxta
mare Galilææ: & quum aſcendiſſet in mon-
tem,ſedit illic.

30 Tunc adijt eum turba multa habens ſe-
Eſa.35.5. cum * claudos,cæcos, mutos, mancos, & alios
multos:& abiecerunt eos ad pedes Ieſus:& ſa-
nauit eos.

31 Adeò vt turba mirata ſit: quum videret
mutos loquentes,mancos ſanos,claudos ambu-
lantes,cæcos videntes:& glorificârunt Deum
Iſrael.

Mar.8.1. 32 ¶ * Ieſus autem aduocatis diſcipulis ſuis
dixit,Commoueor miſericordia erga turbam;
quia iam triduum permanent apud me, & non
habent quo veſcantur:& dimittere eos ieiunos
nolo,ne deficiant in via.

33 Tunc dicunt ei diſcipuli eius,Vnde nobis
in

in deſerto tot panes vt ſaturemus turbam tantam?
34 Dicit igitur eis Ieſus, Quot panes habetis? illi autem dixerunt, Septem, & paucos piſciculos.
35 Tunc iuſſit turbam diſcumbere humi.
36 Et acceptis ſeptem illis panibus, ac piſcibus, quum gratias egiſſet, fregit, deditq; diſcipulis ſuis, diſcipuli verò turbæ.
37 Comederuntque omnes, & ſaturati ſunt, & ſuſtulerunt, quod ſuperfuerat fragmentorum, ſeptem ſportas plenas.
38 Erant autem qui comederant, quatuor mille viri, abſque mulieribus & puerulis.
30 Tunc dimiſſa turba inſcendit in nauigium: venitque in fines Magdala.

CAP. XVI.

Signum Ionæ, 5 Fermentum Phariſæorum, 12 Pro doctrina. 13 Opino populi de Christo. 17 Fides à Deo. 18 Petra. 19 Claues. 21 Prædicit Chriſtus mortem ſuam. 24 Abnegatio ſui, & crux. 25 Perdere animam.

ET * quum acceſſiſſent Phariſæi & Sadducæi, tentantes rogarunt eum, vt ſignum è cœlo ipſis oſtenderet. *Supra 12.39. mar.8.11. luc.22.54.*
2 Ipſe verò reſpondens dixit eis, Quando ſerum eſt diei, dicitis, Serenitas *erit*: rubet enim cœlum.
3 Et manè, Hodie *erit* tempeſtas: rubet enim cœlum triſte. Hypocritæ, faciem quidem cœli nôſtis diſcernere, ſigna verò temporum non poteſtis?
4 * Natio mala & adulterina ſignum requirit: ſed ſignum non dabitur ei niſi * ſignum illud Ionæ Prophetæ: & relictis ipſis abijt. *Supra 8.11. ion.2.1.*
5 ¶ * Et quum veniſſent diſcipuli eius in vlteriorem ripam, obliti fuerant ſumere panes. *Marc 8 14. luc.12.1.*
6 Ieſus autem dixit eis, Videte & cauete à

fermento Phariſæorum & Sadducæorum.
7 Ipſi verò diſceptabant inter ſe, dicentes,
Panes non ſumpſimus.
8 *Id* autem quum nôſſet Ieſus, dixit eis, Quid
diſceptatis inter vos exigua fide prædit, quòd
panes non ſumpſiſtis?
9 Nondum intelligitis, neque meminiſtis
Supra.14.17 * quinq; illos panes *hominum* quinquies mille,
iohan.6.9. & quot cophinos acceperitis?
Supra.15.35 10 Neque ſeptem illos panes * quater mille
hominum, & quot ſportas accepiſſetis?
11 Quomodo non intelligitis me non dixiſſe
vobis de pane, vt caueretis à fermento Phari
ſæorum & Sadducæorum?
12 Tunc intellexerunt eum non dixiſſe, vt
cauerent à fermento panis, ſed à doctrina Pha-
riſæorum & Sadducæorum.
Mar.8.27. 13 ¶ * Quum veniſſet autem Ieſus in partes
luc.9.18. Cæſareæ *quæ dicitur* Philippi, interrogauit di-
ſcipulos ſuos dicens, Quem me dicunt homi-
nes eſſe, Filium hominis?
14 Illi verò dixerunt, Alij quidem Iohannē
Baptiſtam, alij verò Eliam, alij verò Ieremiam
aut vnum ex Prophetis.
15 Dicit eis, Vos autem quem me dicitis
eſſe?
Iohan.6.69. 16 * Reſpondens verò Simon Petrus dixit:
Tu es Chriſtus ille Filius Dei viuentis.
17 Tunc reſpondens Ieſus dixit ei, Bea-
tus es Simon bar-Iona, quia caro & ſanguis
hæc non retexit tibi, ſed Pater meus qui eſt in
cœlis.
Iohan.1.42. 18 ¶ * Sed & ego tibi dico: tu es Petrus, &
ſuper hanc petram ędificabo meam Eccleſiam,
& portæ inferorum non ſuperabunt eam.
Iohan.20.23. 19 ¶ * Et tibi dabo claues regni cœlorum,
& quicquid ligaueris in terra, erit ligatum in
cœlis: & quicquid ſolueris in terra erit ſolutum
in cœlis.

20 ¶ Tunc

20 ¶ Tunc interdixit diſcipulis ſuis vt nemini dicerent ipſum eſſe Ieſum illum Chriſtum.

21 ¶ Ex eo tempore cœpit Ieſus indicare diſcipulis ſuis, oportere ſe abire Hieroſolymam, & multa pati à ſenioribus & principibus Sacerdotum & Scribis, & occidi, & tertio die ſuſcitari.

22 Et prehenſum eum Petrus cœpit obiurgare, dicens, Propitius tibi ſis Domine: nequaquam erit tibi hoc.

23 ¶ At ille conuerſus dixit Petro, Abſcede à me Satana, ſcandalo es mihi: nam non ſapis quæ *ſunt* Dei, ſed quæ *ſunt* hominum.

24 ¶ * Tunc Ieſus dixit diſcipulis ſuis, Si *Supra* 10.38.
quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, *mar.* 8.33.
& tollat crucem ſuam, ac ſequatur me. *luc.* 9 23. & 14.27.

25 * Quiſquis enim voluerit animam ſuam
ſeruare, perdet eam: quiſquis autem perdiderit *Supra.* 10.39
animam ſuam mea cauſa, inueniet eam. *mar.* 8.35.

26 * Quid enim prodeſt cuipiam ſi totum *luc.* 9.24. &
mundum lucratus fuerit, anima verò ſua mul 17.33.
ctetur? aut quam dabit quiſpiam compenſa *Iohan.* 12.25.
tionem animæ ſuæ? *Mar.* 8 36.

27 Futurum eſt enim vt Filius hominis ve- *Luc.* 9.25.
niat cum gloria Patris ſui cum Angelis ſuis, *Pſal.* 62.12.
* & tunc reddet vnicuique ſecundum facta *Rom.* 2.6.
eius.

28 Amen dico vobis, ſunt quidam ex ijs qui hic adſtant, qui nequaquam guſtabunt mortem vſquedum viderint Filium hominis venientem in regnum ſuum.

CAP. XVII.

1 Transformatio Chriſti 5 Audiendus Chriſtus. 11 Elias. 13 Iohannes Baptiſta. 17 Infidelitas Apoſtolorum. 20 Fidei vis. 21 Oratio & Ieiunium. 22 Paſſionem ſuam prædicit. 24 Tributum ſoluit.

Mar.9.2 luc.9.28. SExto* verò pòſt die accepit Ieſus Petrum
ac Iacobum & Iohannem fratrem eius, &
ſubducit eos priuatim in montem ſubli-
mem.
2 Transformaturque eſt coram eis,& ſplen-
duit facies eius vt ſol : veſtimenta autem eius
facta ſunt alba vt nix.
3 Et ecce,conſpecti ſunt eis Moſes & Elias,
cum eo colloquentes.
4 Reſpondens autem Petrus dixit:Ieſu,Do-
mine,bonum eſt nos hîc eſſe : ſi vis , faciamus
hîc tria tabernacula , tibi vnum,& Moſi vnum,
& Eliæ vnum.
5 Adhuc eo loquente,ecce nubes lucida in-
Supra.3.17. umbrauit eos : & ecce vox è nube dicens.* Hic
2.pet.1.17. eſt filius ille meus dilectus , in quo acquieſco ;
ipſum audite.
6 Et quum *hæc* audiſſent diſcipuli, cecide-
runt in faciam ſuam, & timuerunt vehementer.
7 Tunc accedens Ieſus tetigit eos, dixitque,
Surgite,& ne timete.
8 Sublatis autem oculis ſuis neminem vide-
runt,niſi Ieſum ſolum.
9 Et quum deſcenderent de monte, manda-
uit eis Ieſus,dicens : Nemini dixeritis hanc vi-
ſionem,vſque quò Filius hominis à mortuis re-
ſurgat.
10 Tunc interrogauerunt eum diſcipuli ſui
Mal.4.5. dicentes, Quid igitur Scribæ * dicunt,oportere
ſupr.11.14. vt Elias primùm veniat.
mar.9.11. 11 Ieſus autem reſpondens dixit eis , Elias
quidam veniet primùm, & reſtituet om-
nia.
12 Sed dico vobis,Eliam iam veniſſe : quem
non agnouerunt, ſed fecerunt ei quæcunque
voluerunt : ita futurum eſt vt & Filius hominis
patiatur ab eis.
13 Tunc intellexerunt diſcipuli *eum* de Io-
hanne Baptiſta *hæc* ſibi dixiſſe.

14 ¶ * Et

14 ¶ * Et quum veniſſent ad turbam, adijt *Mar.9.17.*
eum quidam, accidens ei ad genua. *luc.9.37.*
15 Et dicens, Domine, miſerere filij mei, quo-
niam lunaticus eſt, & malè afficitur: nam ſæpè
cadit in ignem, & ſæpè in aquam.
16 Et obtuli eum diſcipulis tuis, nec eum
potuerunt ſanare.
17 Reſpondens autem Ieſus dixit, O natio
incredula & peruerſa, quouſq; tandem ero vo-
biſcum? quouſque tandem tolerabo vos? ad-
ducite mihi eum huc.
18 Et obiurgauit dæmonium Ieſus, exijtque
illud ad eo: & ſanatus eſt puer ex illo mo-
mento.
19 ¶ Tunc adeuntes diſcipuli Ieſum priua-
tim, dixerunt: Quare nos non potuimus illud
eijcere?
20 Ieſus autem dixit eis, Propter increduli-
tatem veſtram, * Amen quippe dico vobis, ſi *Luc.17.6.*
habeatis fidem quantuplum *eſt* granum ſinapis,
diceris monti huic, Demigra hinc illuc, & de-
migrabit, & nihil impoſſibile erit vobis.
21 ¶ Hoc verò genus *dæmoniorum* non egre-
ditur niſi per precationem & ieiunium
22 ¶ * Verſantibus autem ipſis in Galilæa, *Infra.20.17.*
dixit eis Ieſus, futurum eſt vt Filius hominis *mar.9.31.*
tradatur in manus hominum. *luc.9.44.*
23 Et trucidabunt eum, ſed tertio die ſuſci-
tabitur. Et contriſtati ſunt vehementer.
24 Quum autem veniſſent Capernaum, ve-
nerunt ad Petrum qui didrachma accipiunt,
dixeruntque, Magiſter veſter non ſoluit di-
drachma?
25 Dicit, Etiam. Et quum ingreſſus fuiſſet
domum, præuenit eum Ieſus, dicens, Quid tibi
videtur Simon? Reges terræ à quibus accipi-
unt tributa aut cenſum, à filijs ſuis, an ab alie-
nis?
26 Dicit ei Petrus, ab alienis. Ait ei Ieſus,

Nempe igitur liberi ſunt filij.

27 Sed ne offendamus eos, profectus ad mare mitte hamum: & eum piſcem qui aſcenderit primus, tolle: & aperto ore eius, inuenies ſtaterem: acceptum illum da eis pro me & pro te.

CAP. XVIII.

1 Maximus in regno Dei. 5 Suſcipere puerulum. 6 Scandalizare. 7 Scandala. 9 Oculi erutio. 10 Angeli. 12 Ouis perdita. 15 Correptio. 17 Excommunicatio 21 Fratri reſipiſcenti ſemper parcendum. 23 Parabola Regis conferentis rationem cum ſeruis ſuis.

Mar.9.33. luc.9.46. EO * ipſo tempore adierunt Ieſum diſcipuli, dicentes. Quiſnam maximus eſt in regno cœlorum?

2 ¶ Et quum aduocaſſet puerulum Ieſus, ſtatuit eum in medio eorum,

Infra.19.14. 1.cor.14.20. 3 * Et dixit, Amen dico vobis, niſi conuerſi fueritis, & fiatis vt puerulí, nequaquam ingrediemini in regnum cœlorum.

4 Quiſquis igitur demiſerit ſeipſum ſicut *eſt* puerulus iſte, is eſt maximus ille in regno cœlorum.

5 Et quiſquis exceperit aliquem puerulum talem in nomine meo, me excipit.

Mar.9.42. luc.17.1. 6 ¶ *Quiſquis autem offenderit aliquem ex paruis iſtis qui in me credunt: præſtiterit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, ac demergatur in profundo maris.

7 ¶ Væ mundo ab offendiculis, neceſſe eſt enim vt eueniant offendicula: veruntamen væ homini illi per quem offendiculum euenit.

Supra.5.30. mar.9.43. 8 *Si verò manus tua vel pes tuus facit vt tu offendas, excinde ea, & abijce abs te; bonum eſt tibi ad vitam ingredi claudum aut mancum *potius*, quàm duas manus vel duos pedes habentem conijci in ignem æternum.

9 Et ſi oculus tuus facit vt tu offendas, erue eum

eum & abijce abs te: bonum eſt tibi luſcum ingredi in vitam *potius*, quàm duos oculos habentem conijci in gehennam ignis.

10 ¶ Videte ne contemnatis aliquem ex paruis iſtis:dico enim vobis, * Angelos eorum in cœlis per omne *tempus* videre faciem Patris mei qui in cœlis eſt. *Pſal.* 34.8.

11 * Venit enim filius hominis vt ſeruet quod perierat. *Luc.* 19.10.

12 * Quid vobis videtur? ſi fuerint alicui homini centum oues, & errauerit vna ex eis, nónne relictis ipſis nonaginta nouem, profectus in montes,quęrit eam quæ aberrauerat? *Luc.* 15.3.

13 Quod ſi acciderit vt inueniat eam, Amen dico vobis, gaudet ſuper ea magis quàm ſuper illis nonaginta nouem,quæ non aberrarunt.

10 ¶ Ita non vult Pater veſter qui in cœlis eſt, vt pereat vnus ex paruis iſtis.

15 * Si verò peccauerit in te frater tuus,veni & argue eum inter te & ipſum ſolum:ſi te audierit,lucratus es fratrem tuum. *Leuit* 19.17. *eccle.* 19.13. *luc* 17.3.

16 Sin verò te non audierit, accipe tecum adhuc vnum aut duos : vt in ore duorum aut trium teſtium ſtabile ſit omne verbum. *iac.* 5.18. *deut.* 19 5. *iohan.* 8.17.

17 ¶ Quod ſi neglexerit eos audire, dic Eccleſiæ:quod ſi Eccleſiam audire neglexerit, ſit tibi velut quiſpiam * ethnicus & quiſpiam publicanus. 1.*Cor.* 5.9. 2. *cor* 13.1. 2.*theſ.* 3.14. *heb.* 10 2.

18 Amen dico vobis,* quæcunq; ligaueritis in terra, erunt ligata in cœlo : & quæcunque ſolueritis in terra,erunt ſoluta in cœlo. 1.*Cor.* 5.5.9. 2 *Theſ.* 1.3 *iohan.* 20.23.

19 Rurſum dico vobis,ſi duo ex vobis conſenſerint in terra, quodcunque petierint,fiet eis à Patre meo qui in cœlis eſt.

20 Vbi enim ſunt duo vel tres coacti in nomine meo,illic ſum in medio eorum.

21 ¶ Tunc adiens eum Petrus dixit, Domine, quoties peccabit in me frater meus & remittam ei? *an* vſque ſepties?

Luc. 17.4. 22 Dicit ei Ieſus,* non dico tibi vſque ſeptes,ſed vſque ſeptuagies ſepties

23 * Propterea ſimile eſt regnum cœlorum Luc. 19.15. regi, qui voluit conferre rationem cum ſeruis ſuis.

24 Et quum cœpiſſet conferre, oblatus eſt ei quidam debitor decies mille talentorum.

25 Quum autem is non poſſet *hæc* reddere, iuſſit eum Dominus eius venundari, & vxorem eius & liberos, & omnia quæ habebat: & reddi *debitum.*

26 Procidens ergo ſeruus ille adorabat eum, dicens,Domine differ iram erga me: & omnia tibi reddam.

27 Commotus autem miſericordia dominus ſerui illius, dimiſit eum, & mutuum remiſit ei,

28 Egreſſus verò ſeruus ille inuenit vnum ex conſeruis ſuis, qui debebat ei centum denarios,& prehenſum eum ſuffocabat,dicens,Redde quod debes.

29 Procidens ergo conſeruus eius ad eius pedes,precabatur eum, dicens: Differ iram erga me,& omnia reddam tibi.

30 Ille verò noluit: ſed abiens coniecit eum in carcerem,quouſque redderet debitum.

31 Quum autem vidiſſent conſerui eius quæ facta fuerant, contriſtati ſunt vehementer, & quũ veniſſent, declararunt domino ſuo omnia quæ facta fuerant.

32 Tunc eo aduocato dominus ipſius, dixit ei,Serue male, totum debitum illud remiſi tibi, quia precatus es me:

33 Nonne oportuit & te miſereri conſerui tui, vt ego tui miſertus ſum?

34 Tunc iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus, vſquequò redderet id omne quod ſibi debeatur.

35 Ita

35 Ita & Pater meus cœleſtis faciet vobis, niſi remiſeritis ſuo quiſque fratri ex cordibus veſtris offenſas eorum.

CAP. XIX.

2 Sanantur infirmi. 7 Libellus diſceſsionis. 12 Eunuchi. 13 Pueruli oblati. 17 Bonus Deus. Mandata ſeruanda. 21 Perfectus. 23 Diues. Salus à Deo. 27 Relinquere omnia, & Chriſtum ſequi.

ET * factum eſt quum finiſſet Ieſus ſermones iſtos, ſoluit à Galilæa, & venit in fines Iudææ, traiecto Iordane. *Mar.10.1.*

2 Et ſequuta eſt eum turba multa: ſanauitque eos illic.

3 Tunc adierunt eum Phariſæi, tentantes eum & dicentes ei, Licetne homini dimittere vxorem ſuam quauis ex cauſa?

4 Ille verò reſpondens dixit eis, Non legiſtis * opificem ab initio feciſſe maſculum & fœminam? *Gen.1 27.*

5 Et dixiſſe, * Propterea relinquet homo patrem & matrē, & agglutinabitur vxori ſuæ, & qui duo *fuerant*, erunt vna caro. *Gen 2.24. 1.cor 6.16. epheſ.5.31.*

6 Itaq; non amplius ſunt duo, ſed vna caro, quod ergo Deus coniunxit, homo ne ſeiungat.

7 ¶ Dicunt ei, Cur ergo,* Moſes mandauit dare libellum diſceſſionis, & eam dimittere? *Deut.24.1.*

8 Dicit eis, Moſes pro duritia cordis veſtri permiſit vobis dimittere vxores veſtras: cæterùm à principio non fuit ita.

9 Dico autem vobis, * Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob ſcortationem, & aliam duxerit, eum mæchari: & qui dimiſſam duxerit, mæchari. *Supra.5.32. mar.10.11. luc.16.18. 1.cor.7.11.*

10 ¶ Dicunt ei diſcipuli eius, Si tale eſt negotium hominis cum vxore, non expedit contrahere matrimonium.

11 Ipſe verò dixit eis, Non omnes capiunt

hunc

hunc ſermonem, ſed quibus datum eſt.

12 Sunt enim Eunuchi qui ex matris vtero
nata ſunt ita: & ſunt Eunuchi qui caſtrati ſunt
ab hominibus: & ſunt Eunuchi qui ſeipſos ca-
ſtrarunt propter regnum cœlorum. Qui poteſt
capere, capiat.

Supra 18.3. *mar.* 10.13. *luc.* 18.15.

13 ¶ * Tunc oblati ſunt ei pueruli vt manus
eis imponeret, & precaretur: diſcipuli autem
obiurgarunt eos.

14 Ieſus autem ait, Sinite puerulos, & ne
prohibete eos ad me venire, talium eſt enim
regnum cœlorum.

15 Et quum impoſuiſſet eis manus, profe-
ctus eſt illinc.

Mar. 10.17. *luc.* 11.18.

16 ¶ *Et ecce, quidam accedens, dixit ei, Ma-
giſter bone, quid boni faciam, vt habeam vitam
æternam.

17 Ipſe verò dixit ei, Cur me dicis bonum?
nullus eſt bonus, niſi vnus, *nempe* Deus. Si vis
autem ad vitam ingredi, ſerua mandata.

Exod. 20.13.

18 Dicit ei, Quæ? Ieſus autem dixit, * non
occides, Non mœchaberis, Non furaberis, non
dices falſum teſtimonium.

19 Honora patrem & matrem. Et Diliges
proximum tuum vt teipſum.

20 Dicit ei adoleſcens, Omnia hæc obſer-
uauià iuuentute mea: quo adhuc deficior?

21 Ait ei Ieſus, Si vis perfectus eſſe, abi,
vende quæ habes, & da pauperibus: & habe-
bis theſaurum in cœlo, & veni, ſequere me.

22 Quum audiſſet autem adoleſcens eum
ſermonem, abijt contriſtatus, Habebat enim
bona multa.

23 Ieſus autem dixit diſcipulis ſuis, Amen
dico vobis, Diues difficilè introibit in regnum
cœlorum.

24 Rurſum verò dico vobis, Facilius eſt ca-
melum per foramen acus tranſire, quàm diui-
tem in regnum Dei introire.

24 His

25 *His* autem auditis diſcipuli eius perculſi
ſunt valdè, dicentes, Quis ergo poteſt ſer-
uari ?
26 Intuitus autem *eos* Ieſus dixit eis, Apud
homines hoc impoſſible eſt: apud Deum au-
tem omnia poſſibilia ſunt.
27 * Tunc reſpondens Petrus dixit ei, Ecce, *Mar.*10.28. *luc.*18.28.
nos reliquimus omnia,& ſequuti ſumus te: quid
ergo erit nobis ?
28 Ieſus autem dixit eis, Amen dico vobis,
vos qui ſequuti eſtis me in regeneratione,quum
ſederit Filius hominis in throno gloriæ ſuæ*,ſe- *Luc* 22. 30.
debitis etiam vos *inquam* ſuper thronos duode-
cim, iudicantes duodecim tribus Iſrael.
29 Et quiſquis reliquerit domos, aut fratres,
aut ſorores, aut patrē, aut matrem, aut vxorē,
aut liberos, aut agros cauſa nominis mei: cen-
tuplicia accipiet,& vitam æternam hæreditatis
iure poſſidebit.
30 ¶ * Multi autem primi, erunt vltimi: & *Mar.*10.31. *luc.*13.30.
vltimi primi.

CAP. XX.

1 *Operarij conducuntur in vineam.* 15 *Oculus ne-quam.* 17 *Paſſionem ſuam prædicit.* 20 *Zebedæi filij.* 22 *Calix.* 28 *Miniſter noſter Chriſtus.* 30 *Cæci duo.*

SImile enim eſt regnum cœlorum patriſa-
milias,qui exijt cum prima luce ad condu-
cendos operarios *quos mitteret* in vineam
ſuam.
2 Pactus autem cum operarijs denario in
diem, miſit eos in vineam ſuam.
3 Et egreſſus circa horam tertiam, vidit ali-
os ſtantes in foro otioſos:
4 Et illis dixit, Abite & vos in vineam, &
quodcunque iuſtum fuerit dabo vobis.
5 Illi autem abierunt. Rurſum egreſſus cir-
ca ſextam & nonam horam, fecit itidem.
6 Circa horam autem vndecimam egreſſus
inuenit

inuenit alios ſtantes otioſos, ac dicit eis, Cur
hic ſtatis totum diem otioſi?
7 Dicunt ei, Quia nemo nos conduxit. Di-
cit eis, Abite & vos in vineam,& quicquid fue-
rit iuſtum accipietis.
8 Quum autem ſerum diei eſſet, dicit Do-
minus vineæ procuratori ſuo, Voca operarios,
& redde eis mercedem,incipiens ab vltimis vſ-
que ad primos.
9 Et quum veniſſent qui circa vndecimam
horam *conducti fuerant*, acceperunt ſinguli de-
narium.
10 Venientes autem & primi, exiſtimarunt
ſe plus eſſe accepturos:ſed acceperunt ipſi quo-
que ſinguli denarium.
11 Et quum accepiſſent, murmurabant ad-
uerſus patrem familias,
12 Dicentes, Iſti vltimi vnam horam *opus*
fecerunt, & eos æquales nobis feciſti, qui por-
tauimus pondus diei, & æſtum.
13 Ipſe verò reſpondens dixit vni eorum,
Amice, non facio tibi iniuriam: nónne denario
pactus es mecum?
14 Tolle quod tuum eſt, & abi, volo autem
huic vltimo dare vt tibi.
Supr. 19. 30. *mar.* 10 31. *luk.* 13. 30. *infr.* 22. 14. 15 * Annon licet mihi quod volo facere in
meis? an oculus tuus malus eſt quia ego bonus
ſum?
16 Sic vltimi erunt primi: & primi vltimi:
multi enim ſunt vocati, pauci verò electi.
17 ¶ Et aſcendens Ieſus Hieroſolyma, aſ-
ſumpſit duodecim diſcipulos ſuos priuatim in
viâ, & dixit eis,
Mar 9. 31. *luc.* 18. 31. 18 ¶ * Ecce, aſcendimus Hieroſolyma, &
Filius hominis tradetur principibus ſacerdotũ
ac Scribis, & condemnabunt eum morte.
Joh. 18. 23. 19 ¶ * Tradentque eum gentibus, vt illu-
dant, & flagellent, & crucifigant: ſed tertia die
reſurget.

20 ¶ * Tunc

20 ¶ * Tunc venit ad eum mater filiorum *Mar.*10.35.
Zebedæi cum filijs ſuis, adorans, & petens ali-
quid ab eo.
21 Ipſe verò dixit eis, Quid vis? Ait ei, Dic
vt ſedeant iſti duo filij mei, vnus ad dextram
tuam, & alter ad ſiniſtram in regno tuo.
22 Reſpondens autem Ieſus dixit, Neſcitis
quid petatis: poteſtis bibere poculum quod ego
bibiturus ſum, & baptiſmate quo ego baptizor,
baptizari? Dicunt, ei poſſumus.
23 Tunc dicit eis, Poculum quidem me-
um bibetis, & baptiſmate quo ego baptizor,
baptizabimini: ſedere autem ad dextrā meam
& ſiniſtram meam, non eſt meum dare, ſed *da-
bitur quibus* paratum eſt à Patre meo.
24 * Et quum *hæc* audiſſent *alij* decem, in- *Mar.*10.41.
dignati ſunt de duobus fratribus. *luc* 22.25.
25 Ieſus autem quum eos aduocaſſet, ait,
Scitis principes Gentium in eas dominari, &
qui magni ſunt, licentia vti in eas.
26 Verùm non ita erit inter vos: ſed quicun-
que voluerit inter vos magnus fieri, ſit veſter
miniſter.
27 Et quicunque voluerit inter vos primus
eſſe, ſit veſter ſeruus.
28 Sicut Filius hominis non venit vt ſibi
miniſtraretur, ſed vt miniſtraret, * daretque *Phil.*2.8.
animam ſuam *in* redemptionis pretium pro
multis.
29 ¶ * Tunc egredientibus ipſis ex Iericho, *Marc* 10 46.
ſequuta eſt eum turba multa. *luc.*18.35.
30 Et ecce, duo cæci ſedentes juxta viam,
quum audiſſent Ieſum præterire, clamârunt di-
centes, Miſerere noſtri Domine, fili Dauid.
31 Turba autem obiurgabat eos, vt ſilerent:
illi verò magis clamabant, dicentes, Miſerere
noſtri Domine, fili Dauid.
32 Et quum ſubſtitiſſet Ieſus, vocauit eos,
& ait, quid vultis faciam vobis?

33 Dicunt

33 Dicunt ei, Domine, vt aperiantur oculi
noſtri.
34 Miſericordia autem commotus Ieſus, te-
tigit oculos eorum: & ſtatim viſum receperunt
oculi eorum: & ſequuti ſunt eum.

CAP. XXI.

2 Chriſtus aſinæ inſidens ingreditur Ieruſalem. 12 Vendentes eijcit. 13 Orationis domus. 19 Ficus areſacta. 15 Baptiſmus Iohannis. 28 Qui voluntatem Dei faciunt. 30 Publicani. Meretrices. 33 Vinea Dei. Iudæi. 28 Filius occiſus ab agricolis. 42 Lapis angularis.

Mar. 11. 1. luc. 19. 29.

ET * quum appropinquaſſent Hieroſoly-
mis, & veniſſent Bethphage ad montem
Olearum, tunc Ieſus miſit duos diſci-
pulos,
2 Dicens eis, Ite in vicum qui vobis eſt ex
aduerſo, & ſtatim inuenietis aſinam ligatam, &
pullum cum ea: ſoluite, & adducite mihi.
3 Et ſi quis vobis aliquid dixerit, dicite, Do-
mino his opus eſſe: ſtatim enim mittet eos.
4 Hoc autem totum factum eſt vt imple-
retur quod dictum eſt per Prophetam, dicen-
tem:

Eſa. 62. 11. zach. 9. 9. Iohan. 12. 15.

5 * Dicite filiæ Sion, Ecce, rex tuus venit
tibi manſuetus, & inſidens aſinæ ac pullo filio
ſubiugis *aſinæ*.
6 Profecti ſunt autem diſcipuli, feceruntque
ſicut imperarat eis Ieſus.
7 Et adduxerunt aſinam & pullum, & eis
impoſuerunt pallia ſua, & collocarunt *ipſum*
ſuper ea.
8 Plurima autem turba ſtrauerunt pallia
ſua in via: alij verò cædebant ramos ex arbori-
bus, & ſternebant in via.
9 Porrò turba quæ præibat & quæ ſeque-
batur, clamabant, dicens, Hoſanna filio Dauid:
benedictus

benedictus qui venit in nomine Domini: Ho-
ſanna *ô qui es* in *cœlis* altiſſimis.
10 Et quum introijſſet Hieroſolyma, com-
mota eſt vniuerſa vrbs, dicens, Quis eſt hic?
11 Turba autem dicebat, Hic eſt Ieſus ille
Propheta ex Nazareth *vrbe* Galilææ.
12 * Et introiuit Ieſus in templum Dei, & *Mar.*11.12.
eiecit omnes vendentes & ementes in templo: *luc.*19.45.
menſaſque numulariorum, & cathedras ven- *iohan.*2.14.
dentium columbas ſubuertit. *deut.*14.25.
13 Et dixit eis, Scriptum eſt, * Domus mea, *Eſa.*56.7.
domus orationis vocabitur: at vos feciſtis eam *ier.*7.11.
ſpeluncam latronum.
14 * Tunc venerunt ad eum cæci & claudi *Mar.*11.17.
in templo: & ſanauit eos. *luc.*19.46.
15 ¶ Quum vidiſſent autem principes ſa-
cerdotum & Scribæ miranda illa quæ fecerat,
& pueros clamantes in templo, & dicentes, Ho-
ſanna filio Dauid, indignati ſunt:
16 Et dixerunt ei, Audis quid iſti dicant?
Ieſus autem dixit eis, Etiam, nunquam legiſtis,
* Ex ore infantium & lactantium perfeciſti *Pſal.* 8.3.
laudem?
17 Et eis relictis, exijt extra vrbem in Be-
thaniam, & diuerſatus eſt illic.
18 ¶ Manè autem rediens in vrbem, eſurijt.
19 Et quum vidiſſet ficum quandam in via,
venit ad eam, & nihil inuenit in ea niſi folia
ſolùm: tunc dicit ei, * Ne ampliùs ex te fru- *Mar.*11.13.
ctus naſcatur in æternum. Et exaruit illicò fi-
cus.
20 ¶ Quum igitur hoc vidiſſent diſcipuli,
irati ſunt, dicentes, Quomodo illicò exaruit
ficus?
21 Reſpondens autem Ieſus, ait eis, Amen
dico vobis, ſi habueritis fidem, neq; hæſitaue-
ritis, non ſolùm hoc *quod factum eſt* ficui, facie-
ritis, verùm etiam ſi monti iſti dixeritis, Tolli-
tor, & proijciator in mare, fiet.

22 * Et

*Mar.*11.24. 22 *Et quæcunque precando petieritis, ſi crediderітis accipietis.

23 ¶ Et quum veniſſet in templum, princi-
Luc. 20.1. pes ſacerdotum & ſeniores populi eum docentem adierunt, dicentes, *Qua authoritate facis iſta? & quis tibi dedit iſtam authoritatem?

24 Reſpondens autem Ieſus dixit eis, Interrogabo vos & ego rem quandam: quam ſi dixeritis mihi, dicam & ego vobis qua authoritate iſta faciam.

25 Baptiſma Iohannis vnde erat? è cœlo, an ex hominibus? At illi ratiocinabantur apud ſe, dicentes, Si dixerimus, E cœlo, dicet nobis, Quare ergo non crediditis ei?

26 Sin autem dixerimus, ex hominibus, ti-
Supr. 14.5. memus turbam: * omnes enim habent Iohannem vt Prophetam.

27 Et reſpondentes Ieſu dixerunt, Neſcimus. Ait eis & ipſe, Nec ego vobis dicam quo iure iſta faciam.

28 ¶ Quid autem vobis videtur? Quidam habebat duos filios: & accedens ad priorem, dixit, Fili, abi hodie operare in vinea mea.

29 Ille verò reſpondens ait, nolo: ſed poſteà quum reſipuiſſet, abiit.

30 Et accedens ille ad ſecundum, dixit itidem. Is verò reſpondens ait, Ego *abeo* Domine, ſed non abijt.

31 Vter è duobus fecit quod voluit *eius* pater? Dicunt ei, Prior. Dicit eis Ieſus, Amen dico vobis, publicani & meretrices præeunt vobis in regnum Dei.

32 Venit enim ad vos Iohannes viâ iuſtitiæ, & non credidiſtis ei: publicani verò & meretri-
*Eſa.*5.1. ces crediderunt ei, vos autem qui *hoc* vidiſtis,
ier. 2. 21. non pœnituiſtis poſtea, vt ei crederetis.
mar. 12. 1. 33 ¶ * Aliam parabolam audite. Fuit qui-
luc. 20. 9. dam paterfamilias qui plantauit vineam, &

ſepem

ſepem circumpoſuit ei, foditque in ea torcular, & ædificauit turrim, & elocauit eam agricolis, ac peregrè profectus eſt.
34 Quum autem tempus fructuum appropinquâſſet, miſit ſeruos ſuos ad agricolas, vt eius fructus acciperent:
35 Agricolæ verò captis eius ſeruis, alium quidem ceciderunt, alium verò trucidarunt, alium autem lapidarunt.
36 Rurſum miſit alios ſeruos plures prioribus: & fecerunt eis itidem.
37 Poſtremò autem miſit ad eos filium ſuum, dicens, Reuerebuntur filium meum.
38 Agricolæ verò viſo filio, dixerunt inter ſe, * iſte eſt hæres, venite, trucidemus eum, & obtineamus hæreditatem eius. *Infra.* 26.3. & 27.1. *Ioha.* 11.53.
39 Tunc captum eum eiecerunt extra vineam, & trucidarunt.
40 Quum igitur venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis?
41 Dicunt ei, Malos ipſos malè perdet: & vineam ſuam elocabit alijs agricolis, qui reddent ei fructum temporibus ſuis.
42 Dicit eis Ieſus, Nunquam legiſtis in Scripturis: * Quem lapidem reprobarunt ædificantes, is factus eſt Caput anguli? à Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. *Pſal.* 118 22. *act.* 4.11. *rom.* 9.33. 2.*pet.* 2.7.
43 Propterea dico vobis, fore vt tollatur à vobis regnum Dei, & detur genti quæ ferat eius fructus.
44 * Porrò qui ceciderit ſuper lapidem iſtũ, conquaſſabitur: ſuper quem verò ceciderit, diſſipabit eum. *Eſa.* 8. 14.
45 Et quum audiſſent principes ſacerdotum ac Phariſæi parabolas eius, cognouerunt *hæc* de ſe dici.
46 Et quum ſtuderent eum prehendere, timuerunt turbam, quoniam vt Prophetam eum habebant.

CAP. XXII.

2 Nuptiarum parabola. 9 Gentium vocatio. 11
Veſtis nuptialis, fides. 16 De cenſu Cæſaris.
23 Et de reſurrectione interrogatur Chriſtus.
32 Deus viuentium. 36 Mandatum maximũ.
37 Dilectio Dei. 39 Dilectio proxi. Interro-
gat Ieſus Phariſæos de Meſſia.

Luc.14.16. apoc.19.9.

TVnc* reſpondens Ieſus rurſum loqu-
tus eſt eis per parabolas, dicens,
2 Simile eſt regnum cœlorum cuidam
regi qui fecit nuptias filio ſuo.
3 Et miſit ſeruos ſuos qui vocarent vocatos
ad nuptias: ſed noluerunt venire.
4 Rurſus miſit alios ſeruos, dicens, Dicite
vocatis, Ecce, prandium meũ paraui, tauri mei
& altilia mactata ſunt, & omnia parata; venite
ad nuptias.
5 Illi autem quum *hoc* neglexiſſent, abie-
runt: alius quidem in agrum ſuum, alius verò
ad mercaturam ſuam.
6 Reliqui verò prehenſos ſeruos eius con-
tumelijs affecerunt, & trucidarunt.
7 Rex autem quum *hoc* audiſſet, iratus eſt:
& miſſis exercitibus ſuis, perdidit homicidas il-
los, & vrbem eorum incendit.
8 Tunc dicit ſeruis ſuis, Nuptiæ quidem pa-
ratæ ſunt: ſed qui vocati erant, non erant digni.
9 Ite ergo ad compita viarum, & quoſcun-
que inueneritis, vocate ad nuptias.
10 Et egreſſi ſerui illi in vias, congregarunt
omnes quos inuenerunt, malos pariter ac bo-
nos, & impletæ ſunt nuptiæ conuiuis.
11 Ingreſſus autem rex vt ſpectaret conui-
uas, vidit illic hominem non indutum veſte nup-
tiali:
12 Tunc dicit ei, Amice, quomodo huc in-
troiſti non habens veſtem nuptialem? At illi
os occluſum eſt.

13 Tunc dicit miniſtris, Ligatis pedibus &
manibus eius tollite eum, & conijcite in tene-
bras exteriores : * illic erit fletus & ſtridor *Supr.8.12.*
dentium. *& 13.42.*
14 Multi enim ſunt vocati, pauci verò ele- *infr.25.30.*
cti.
15 ¶ * Tunc profecti Phariſæi, conſilium *Mar.12 13.*
ceperunt vt illaquearent eum in ſermone. *luc.20.26.*
16 Itaq; mittunt ad eum diſcipulos ſuos cum
Herodianis, dicentes, Præceptor, ſcimus te ve-
racem eſſe, & viam Dei in veritate docere, nec
quemquam curare, non enim reſpicis perſonam
hominum.
17 Dic ergo nobis, quid tibi videtur ? licet
cenſum dare Cæſari, an non ?
18 Cognita autem Ieſus malitia eorum, ait,
Quid me tentatis hypocritæ ?
19 Oſtendite mihi numiſma cenſus. Ipſi ve-
rò obtulerunt ei denarium.
20 Tunc dicit eis, Cuius eſt imago iſta &
inſcriptio ?
21 Dicunt ei, Cæſaris. Tunc dicit eis,* Red- *Rom.13.7.*
dite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt
Dei, Deo.
22 Quum igitur *hoc* audiſſent, mirati ſunt, &
omiſſo eo abierunt.
23 ¶ * In illo die adierunt eum Sadducæi, *Mar.12 19.*
* qui dicunt non eſſe reſurrectionem : & inter- *Deut.25.5.*
rogarunt eum, *Acts 23.6.*
24 Dicentes, Magiſter, * Moſes dixit, Si *Luc.20.27.*
quis mortuus fuerit non habens filios, eius fra-
ter ducet (affinitatis iure) vxorem eius, & ſuſci-
tabit ſemen fratri ſuo.
25 Fuerunt autem apud nos ſeptem fratres,
& primus vxore ducta obijt, & quum non ha-
beret ſemen, reliquit vxorem ſuam fratri ſuo.
26 Similiter etiam ſecundus & tertius, vſque
ad illos ſeptem.
27 Poſt omnes autem mortua eſt & mulier.

28 In

28 In reſurrectione ergo, cuius è ſeptem e-
rit vxor? omnes enim habuerunt eam.
29 Reſpondens autem Ieſus, dixit eis: Erra-
tis, neſcientes Scripturas, neque potentiam
Dei.
30 Nam in reſurrectione, neque vxores du-
cunt, neque nuptum dantur: ſed ſunt vt Angeli
Dei in cœlo.
31 De reſurrectione verò mortuorum non
legiſtis quod vobis dictum eſt à Deo, di-
cente:
Exod.3.6. 32 * Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſa-
ac, & Deus Iacob? Deus non eſt Deus mortu-
orum, ſed viuentium.
33 Et quum *hoc* audiſſet turba, perculſa eſt
ob doctrinam eius.
Mar.12.28. 34 ¶ * Phariſæi verò quum audiſſent *eum*
occluſiſſe os Sadducæis, coacti ſunt in vnum.
35 Tunc interrogauit *eum* quidam *ex ipſis*
Legis interpres, tentans eum, & dicens,
36 Magiſter, quod eſt mandatum magnum
in Lege?
Deut.6.5. 37 Ieſus autem dixit ei, * Diliges Dominum
Mar.12.30. Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota ani-
ma tua, & ex tota cogitatione tua:
38 Iſtud eſt primum & magnum manda-
tum.
Mar.12.31. 39 Secundum autem ſimile eſt huic, & * Di-
liges proximum tuum vt teipſum.
40 Ab iſtis duobus mandatis tota lex &
Prophetæ pendent.
Luc.20.41. 41 ¶ * Coactis autem Phariſæis, interroga-
uit eos Ieſus,
42 Dicens, Quid vobis videtur de Chriſto?
cuius filius eſt? Dicunt ei, Dauidis.
43 Dicit eis, quomodo ergo Dauid per Spiri-
tum vocat eum Dominum? dicens,
Pſal.110.1. 44 * Dixit Dominus Domino meo, Sede ad
dextram meam vſquedum ponam inimicos

tuos ſcabellum pedum tuorum.
45 Si ergo Dauid vocat eum Dominum,
quomodo filius eius eſt?
46 Et nemo poterat ei reſpondere quicquam:
neque auſus fuit quiſpiam ab illo die amplius
eum interrogare.

CAP. XXIII.

2 Scribæ docentes populum legem Moſis quales. 5 Phylacteria, Fimbriæ. 7 Salutationes. 8 Fratres. 9 Pater. 10 Miniſter. 13 Claudere regnum cœlorum. 14 Comedere domos viduarum. 15 Proſelyti. 16 Iurare per templum. 23 Decimare mentham. 25 Purgare exteriorem poculi partem. 27 Sepulchra dealbata. 33 Serpentes, Vipera. 37 Gallina.

TVnc Ieſus loquutus eſt turbæ & diſcipu-
lis ſuis,
2 Dicens, * In cathedra Moſis ſedent *Eſd. 8. 4.*
Scribæ & Phariſæi:
3 Omnia ergo quæ dixerint vobis vt ſerue-
tis, ſeruate & facite: ſed ſecundum opera eo-
rum ne facite, dicunt enim, & non faciunt.
4 ¶ * Ligant enim onera grauia difficilia- *Luc. 11 46.*
que portatu, & imponunt in humeros hominũ: *act. 15. 10.*
digito autem ſuo nolunt ea mouere.
5 ¶ Omnia verò opera ſua faciunt vt ſpecten-
tur ab hominibus, dilatant enim * phylacte- *Num. 15. 38.*
ria ſua, & producunt fimbrias palliorum ſuo- *Deut. 6. 8. &*
rum. *22. 12.*
6 * Amantque primos accubitus in cœnis: *Mar. 12 38.*
& primos conſeſſus in conuentibus, *luc. 11. 43. &*
7 Et in foris ſalutationes, & vocari ab ho- *20. 46.*
minibus, Rabbi, Rabbi.
8 ¶ Vos autem ne vocemini Rabbi, vnus
enim eſt doctor veſter, *nempe* Chriſtus: omnes
autem vos fratres eſtis.
9 * Et patrem veſtrum neminem vocetis *Mal. 1. 6.*
in

in terra: vnus enim eſt Pater veſter qui in cœlis eſt.
10 Ne vocemini doctores, vnus enim veſter eſt doctor, *nempe* Chriſtus.
11 Sed qui maximus eſt veſtrûm, ſit miniſter veſter.
Luc.14.11. & 18.14. 12 ¶ * Porrò qui ſeſe extollet deprimetur: & qui ſeſe demiſerit, extolletur.
13 Sed væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quoniam clauditis regnum cœlorum coram hominibus: vos enim non introitis, nec introeuntes ſinitis introire.
Luc.11.52. 14 ¶ * Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quoniam exeditis domos viduarum, & in ſpeciem vtimini longis precibus, propterea auferetis grauius iudicium.
Mar.12.40. Luc.20.27. 15 *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quoniam circumitis mare & aridam, vt faciatis vnum proſelytum: & quum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo magis quàm vos *ſitis*.
16 Væ vobis duces cæci, qui dicitis, Quiſquis iurauerit per templum, nihil eſt: quicunq; autem iurauerit per aurum templi, debet.
17 Stulti & cæci: vtrum enim maius eſt, aurum, an templum quod ſanctificat aurum?
18 Et, Quiſquis iurauerit per altare, nihil eſt: quicunque autem iurauerit per donũ quod eſt ſuper ipſum, debet.
19 Fatui ac cæci: vtrum enim maius eſt munus, an altare quod ſanctificat munus?
20 Qui ergo iurauerit per altare, iurat per ipſum, & per omnia quæ ſuper illud ſunt:
3.Reg.8.13. 2.Par.6.2. 21 * Et qui iurauerit per templum, iurat per ipſum & per eum qui habitat in eo:
22 Et qui iurauit per cœlum, iurat per thronum Dei & per eum qui ſedet ſuper ipſum.
Luc.11.42. 23 ¶ * Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ,

critæ, quoniam decimatis mentham & anethū
& cuminum,& omittitis quæ grauiora ſunt Legis,
iudicium & miſericordiam ac fidem : hæc
oportuit facere, & illa non omittere.
24 Duces cæci, qui excolatis culicem : camelum
autem deglutitis.
25 ¶ * Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypo- *Luc.11.39.*
critæ,quoniam purgatis exteriorem poculi patinæq;
partem,intus autum *illa* plena ſunt rapina
& intemperantia.
26 Phariſæe cæce, purga primùm quod eſt
intra poculum & patinam, vt id quoque quod
extra eſt purum fiat.
27 Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ,
quoniam aſſimiles eſtis ſepulcris dealbatis,
quæ extrà quidem apparent ſpecioſa, intus verò
plena ſunt oſſibus mortuorum, omniq; immunditia.
28 Ita & vos extrà quidem apparetis hominibus
iuſti, intus autem pleni eſtis hypocriſi &
iniquitate.
29 ¶ Væ vobis Scribæ & Pharaſæi hypocritæ,
quoniam ædificatis ſepulcha Prophetarum
& ornatis monumenta iuſtorum.
30 Et dicitis, Si fuiſſemus temporibus patrum
noſtrorum, non fuiſſemus eorum ſocij in
cæde Prophetarum.
31 Itaque teſtamini aduerſus voſmetipſos,
vos eſſe filios eorum qui Prophetas occiderunt.
32 Vos quoque complete menſuram patrum
veſtrorum.
33 Serpentes,progenies viperarum, quomodo
effugere poſſitis iudicium gehennæ?
34 ¶ Propterea ecce,ego mitto ad vos prophetas,&
ſapientes ,& ſcribas, & ex ipſis *nonnullos*
trucidabitis & crucifigetis,& ex ipſis *nonnullos*
flagellabitis in ſynagogis veſtris, & perſequemini
ex vrbe in vrbem.

35 Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus,
effuſus ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti vſq;
2.Par.24.22. ad ſanguinem Zachariæ *filij* Barachiæ, * quem
occidiſtis inter templum & altare.

36 Amen dico vobis, venient hæc omnia ſu-
per nationem iſtam.

Luc.13.34. 37 ¶ * Ieruſalem, Ieruſalem, quæ trucidas
Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt,
Eſdr.1 30. quoties volui congregare liberos tuos,* quem-
admodum gallina congregat pullos ſuos ſub a-
las, & noluiſtis ?

38 Ecce, relinquitur vobis domus veſtra de-
ſerta.

39 Dico enim vobis, nequaquam me vide-
bitis ab hoc tempore, vſquedum dicatis, Bene-
dictus qui venit in nomine Domini.

CAP. XXIIII.

1 Deſtructio templi. Signa aduentus Chriſti. 12 Inquitas. 23 Pſeudochriſti. 29 Signa conſummationis ſeculi. 31 Angeli. 32 Ficus. 37 Tempora Noe. 42 Vigilandum. 45 Seruus.

Mar.13.1. ET * egreſſus Ieſus è templo abibat: &
luc.21.5. & 19.44. acceſſerunt diſcipuli eius, vt oſtentarent
ei ædificia templi.

2 Ieſus autem dixit eis, Nónne videtis hæc
omnia ? amen dico vobis, non relinquetur hic
lapis ſuper lapidem, qui non diſſoluatur.

3 Sedente autem eo in monte olearum,
adierunt eum diſcipuli priuatim, dicentes, Dic
nobis, quando hæc erunt, & quod *erit* ſignum
aduentus tui, & conſummationis ſeculi.

Ephe.5.6. 4 ¶ Et reſpondens Ieſus dixit eis, * Videte
Coloſ.2.8. ne quis vos ſeducat.

5 Multi enim venient in nomine meo, di-
centes, Ego ſum Chriſtus: multoſque ſedu-
cent.

6 Futurum eſt autem vt audiatis bella, &

rumores

rumores bellorum:videte ne turbemini : opor-
tet enim omnia *hæc* fieri:ſed nondum erit finis.
7 Inſurget enim gens in gentem, & regnum
in regnum, & erunt fames, & peſtilentiæ, & ter-
ræmotus ſingulis locis.
8 Hæc autem omnia principium ſunt do-
lorum.
9 * Tunc tradent vos oppreſſioni, & truci- *Supra* 10.18.
dabunt vos : & odio eritis omnibus gentibus *luc*.21.12.
propter nomen meum. *iohan*.15. 22.
10 Et tunc offendentur multi : & alius alium *&* 16.2.
prodet, & odio habebit alius alium.
11 Et multi pſeudoprophetæ ſurgent, ac ſe-
ducent multos.
12 Et quoniam multiplicata erit iniquitas,
refrigeſcet charitas multorum.
13 Sed qui ſuſtinuerit ad finem vſque, is
ſeruabitur.
14 Et prædicabitur iſtud Euangelium regnĩ
in vniuerſa terra, vt ſit teſtimonio omnibus gen-
tibus, & tunc veniet finis.
15 ¶ * Quum ergo videritis abhominatio- *Mar*.13. 14.
nem illam vaſtatricem quæ dicta eſt* à Daniele *Luc*.21.20.
Propheta, poſitam in loco ſancto (qui legit ani- *Dan*.9.27.
maduertat.)
16 Tunc qui in Iudæa *fuerint*, fugiant in
montes :
17 Qui ſupra domum, non deſcendat vt ſu-
mat quicquam è domo ſua.
18 Et qui in agro, non reuertatur retrò vt
ſumat veſtimenta ſua.
19 Væ autem vterum ferentibus & lactanti-
bus per illos dies.
20 Orate verò ne fiat fuga veſtra hyeme,
* neque ſabbatho. *Act*.1.12.
21 Erit enim tunc oppreſſio magna, qualis
non fuit à principio mundi ad hoc vſque tem-
pus, neque erit.
22 Et niſi contracti fuiſſent dies illi, periret
 omnis

omnis caro : ſed propter electos,contrahentur
dies illi,
23 Tunc ſi quis vobis dixerit, Ecce, hic
Chriſtus,aut hic : ne credite,
24 Surgent enim pſeudochriſti & pſeudo-
prophetæ, & edent ſigna magna & miracula,
ita vt ſeducant (ſi fieri poſſet) etiam electos.
25 Ecce prædixi vobis.
26 Itaque ſi dixerint vobis, Ecce, in deſer-
to eſt : ne egrediamini. Ecce,in conclauibus : ne
credite.
27 Sicut enim fulgur exit ab oriente & ap-
paret vſque in occidentem, ita etiam erit ad-
uentus Filij hominis.
Luc.17.17. 28 ¶ * Vbicunque enim fuerit cadauer, il-
luc congregabuntur aquilæ.
Mar 13.24. 29 ¶ * Statim autem poſt oppreſſionem di-
luc.21.25. erum illorum Sol obſcurabitur, nec dabit Luna
eſa.13.10. ſplendorem ſuum, & Stellæ cadent è cœlo, &
ezech.32.7. poteſtates cœlorum concutientur:
iohel.2.31.& 3.15. 30 Tunc apparebit ſignum Filij hominis in
cœlo : & tunc omnes tribus terræ plangent,
Apocal 1 7. * & videbunt Filium hominis venientem in nu-
dan. 7. 13. bibus cœli cum potentia & gloria multa.
zach.12.10. 31 * Is verò mittet Angelos ſuos cum tubę
1.cor.15.52. voce magna, & cogent electos eius à quatuor
1 theſ 4.16. ventis, à cœlorum extremo ad eorum extre-
mum.
32 ¶ A ficu autem diſcite parabolam:quum
iam ramus eius tener ſit, & folia germinat, no-
ſtis propè eſſe æſtatem.
33 Ita & vos,quum videritis hæc omnia, ſci-
tote illum prope eſſe & ad fores,
34 Amen dico vobis, nequaquam præte-
rierit ætas hæc, vſquedum omnia iſta facta
ſint.
Mar.13.31. 35 *Cœlum & terra præteribunt : ſermones
autem mei nequaquam prçteribunt.
36 ¶ De die autem illo & hora nemo ſcit,
ne-

ne Angeli quidem cœlorum, ſed Pater meus
ſolus,

37 Sicut autem *erant* dies Noe, ita erit &
aduentus Filij hominis.

38 * Sicut enim diebus *qui præceſſerunt* di- *Luc.17 26.*
luuium, edebant,& bibebant,vxores ducebant *gene 7.4.*
& nuptum dabant,ad eum vſque diem, quo in- *2.pet.3.6.*
greſſus eſt Noe in arcam.

39 Nec cognouerunt diluuium vſque dùm
veniſſet & ſuſtuliſſet omnes:ita erit & aduen-
tus Filij hominis.

40 ¶ * Tunc duo erunt in agro:vnus accipie- *Luc.17.35.*
tur,& alter relinquetur. *1.theſ.4.18.*

41 Duæ molentes in piſtrino: vna accipie-
tur,& altera relinquetur.

42 ¶ * Vigilate ergo, neſcitis enim qua ho- *Mar.12.35.*
ra Dominus veſter venturus ſit.

43 * Illud autem ſcitote,ſi ſciret pater fami- *Luc.12.39.*
lias qua vigilia fur venturus ſit, vigilaret, nec *1.theſ 5.2.*
fineret perfodi domum ſuam. *apoc.16.15.*

44 Propterea & vos eſtote parati: quia
qua hora non putatis Filius hominis venturus
eſt.

45 * Quis igitur eſt fidelis ſeruus & pru- *Luc.12.42.*
dens, quem conſtituit Dominus ſuper famuli-
tium ſuum, vt det illis alimentum in tempo-
re?

46 Beatus ſeruus ille, quem quum venerit
Dominus eius, inuenerit ita facientem.

47 Amen dico vobis, omnibus bonis ſuis
præficiet eum.

48 Quòd ſi dixerit ſeruus ille malus in corde
ſuo, Tardat Dominus meus aduentum:

49 Cœperitq; verberare conſeruos, quine-
tiam edere & bibere cum ebrijs.

50 Veniet Dominus ſerui illius die quo non
expectat,& hora qua non nouit.

51 Et ſeparabit eum, ac partem ei aſſigna-
bit cum hypocritis: * illic erit fletus & ſtridor
dentium.

CAP. XXV.

1 Virgines expectantes ſponſum. 13 Vigilandum. 14 Talenta ſeruis tradita. 24 Seruus nequam. 30 Extremum iudicium quale. 41 Maledicti.

TVnc erit ſimile regnum cœlorum decem virginibus, quæ ſumptis lampadibus ſuis prodierunt in occurſum ſponſi.

2 Quinque autem ex eis erant prudentes, & quinque fatuæ.

3 Quæ *erant* fatuæ, acceptis lampadibus ſuis, non ceperant oleum ſecum.

4 Prudentes verò ceperant oleum in vaſis ſuis vnà cum ſuis lampadibus.

5 Tardante verò ſponſo nictarunt omnes, ac dormierunt.

6 Media autem nocte clamor ortus eſt *dicentium*, Ecce ſponſus venit, exite in occurſum eius.

7 Tunc ſurrexerunt omnes illæ virgines, & prepararunt lampades ſuas.

8 Fatuæ autem prudentibus dixerunt, Date nobis ex oleo veſtro; quia lampades noſtræ extinguuntur.

9 Reſponderunt verò prudentes illæ, dicentes, Nequaquam, ne non ſufficiat nobis & vobis: ite verò potiùs ad eos qui vendunt, & ipſæ vobis emite.

10 Quum autem irent emptum, venit ſponſus; & quæ paratæ erant, introierunt cum eo ad nuptias, clauſaque eſt ianua.

11 Poſtea verò veniunt & reliquæ virgines, dicentes, Domine, Domine, aperi nobis.

12 Ipſe verò reſpondens ait, Amen dico vobis, non noui vos.

Supra 24.42. mar. 13.33. 13 * Vigilate itaque quia neſcitis diem neq; horam qua Filius hominis veniet.

Luc. 19.12. 14 ¶ * Ita enim eſt, vt *quum* quiſpiam peregrè

grè proficiſcens vocauit ſeruos ſuos, & tradidit
eis bona ſua.

15 Et huic quidem dedit quinque talentã,
alij autem duo, alij verò vnum: vnicuique ſe-
cundùm ipſius facultatem, & peregrè profectus
eſt ſtatim.

16 Profectus autem qui quinque talenta ac-
ceperat, negotiatus eſt ex ijs: & fecit altera
quinque talenta.

17 Itidem & qui duo *acceperat*, lucratus eſt
& ipſe altera duo.

18 Qui autem vnum acceperat, abiens de-
fodit *illud* in terram, & abſcondit pecuniam
domini ſui.

19 Poſt multum verò tempus venit domi-
nus ſeruorum illorum, & confert rationem cum
eis.

20 Tunc accedens is qui quinq; talenta ac-
ceperat, attulit altera quinque talenta, dicens,
Domine, quinque talenta tradidiſti mihi: ecce,
altera quinque talenta lucratus ſum ex eis.

21 Dixit autem ei dominus eius, Bene *ha-
bet*, ſerue bone & fidelis: in paucis fuiſti fidelis:
ſuper multa te conſtituam: ingredere in gau-
dium domini tui.

22 Accedens autem & qui duo talenta ac-
ceperat, ait, Domine duo talenta tradidiſti mi-
hi: ecce, alia duo lucratus ſum ſupra ea.

23 Ait ei dominus eius, Bene *habet*, ſerue
bone & fidelis, in paucis fuiſti fidelis: ſuper
multa te conſtituam: ingredere in gaudium
domini tui.

24 Accedens autem & qui vnum talentum
acceperat, ait, Domine, noueram te hominem
durum eſſe, qui metas vbi non ſeminaſti, & in-
de congreges vbi non ſparſiſti.

25 Itaque timens abij & occultaui talen-
tum tuum in terra: ecce habes quod tuum
eſt.

26 Reſpondens autem Dominus eius dixit
ei, Serue male & cunctator, ſciebas me metere
vbi non ſeminaui, inde congregare vbi non
ſparſi.

27 Oportuit ergo te committere pecuniam
meam menſarijs : & veniens ego recepiſſem
meum,cum fœnore

28 Tollite ergo ab eo talentum, & date ei
qui habet decem talenta.

Supra,13.12. *mar*.4.25. *luc*.8.18.& 19.26.

29 * Omni enim habenti dabitur, & auge-
bitur : qui verò non habet, etiam quod habet,
tolletur ab eo.

Supra 8. 12. 22.13.

30 Et inutilem ſeruum eijcite * in tenebras
extimas : illic erit fletus & ſtridor denti-
um.

31 ¶ Quum autem venerit Filius homi-
nis cum gloria ſua, & omnes ſancti Angeli
cum eo, tunc ſedebit ſuper thronum gloriæ
ſuæ,

32 Et congregabuntur coram eo omnes gen-
tes : & ſeparabit eos alteros ab alteris, vt pa-
ſtor ſeparat oues ab hœdis,

33 Et ſtatuet oues quidem ad dextram ſu-
am,hœdos autem ad ſiniſtram :

34 Tunc dicet rex ijs qui ad dextram ipſius
erunt, Venite benedicti Patris mei, poſſidete
regnum paratum vobis ab ipſis ſundamentis
mundi.

Eſa.58 7. *ezech*.18.9.

35 * Eſuriui enim,& dediſtis mihi quo veſce-
rer : ſitiui, & dediſtis mihi potum : hoſpes e-
ram, & collegiſtis me :

Eccle.7.39

36 Nudus, & amicuiſtis me : * ægrotaui,
& inuiſiſtis me : in carcere eram, & veniſtis ad
me.

37 Tunc reſpondebunt ei iuſti, dicentes,
Domine, quando te vidimus eſurientem, &
aluimus ? aut ſitientem, & dedimus tibi po-
tum ?

38 Quando autem te vidimus hoſpitem,
&

& collegimus te? aut nudum, & amiciui-
mus?
39 Aut quando te vidimus ægrotum, aut in
carcere,& venimus ad te?
40 Et reſpondens rex dicet eis, Amen dico
vobis, quatenus id feciſtis vni ex iſtis fratribus
meis minimis, mihi feciſtis.
41 Tunc dicet etiam ijs qui ad ſiniſtram
erunt, * Maledicti abite à me in ignem æter- Pſal.6.9.
num, qui paratus eſt diabolo & angelis e- Supra 7 23.
ius. luc.13.27.
42 Eſuriui enim, & non dediſtis mihi *quo*
veſcerer: ſitiui,& non dediſtis mihi potum.
43 Hoſpes eram, & non collegiſtis me: nu-
dus, & non amiciuiſtis me: ægrotus,& in carce-
re *eram*, & non inuiſiſtis me.
44 Tunc ipſi quoque reſpondebunt ei, di-
centes, Domine, quando te vidimus eſurien-
tem, aut ſitientem, aut hoſpitem, aut nudum,
aut ægrotum, aut in carcere, & non miniſtra-
uimus tibi?
45 Tunc reſpondebit eis dicens, Amen dico
vobis, quatenus *id* non feciſtis vni ex iſtis mi-
nimis, nec mihi feciſtis.
46 Et abibunt iſti in ſupplicium æternum:
iuſti verò vitam æternam.

CAP. XXVI.

3 *Conſilium Sacerdotum contra Chriſtũ. 6 Chri-
ſti pedes vnguuntur. 15 Illum vendit Judas.
29 Inſtitutio Cœnæ. 34 & 69 Petri abnega-
tio. 38 Triſtis Chriſtus. 47 Oſculo proditur.
57 Ad Caipham ducitur. 64 Fatetur ſe
Chriſtum. 67 Conſpuitur.*

ET * factum eſt cum finiſſet Ieſus omnes Mar.14.2.
iſtos ſermones, dixit diſcipulis ſuis. luc.22.1.
2 Scitis intra duos dies paſcha fore,&
Filium hominis tradendum vt crucifigatur.
3 ¶ * Tunc congregati ſunt principes ſacerdo-

tum & ſcribæ & ſeniores populi in aulam pontificis maximi, qui dicebatur Caiaphas.
4 Et ſimul conſultarunt vt Ieſum dolo prehenderent & trucidarent.
5 Dicebant autem, Non in feſto, ne tumultus fiat in populo.
Mar.14.3. 6 ¶ * Quum autem Ieſus eſſet Bethaniæ in
iohan.12.2. domo Simonis leproſi,
7 Venerat ad eum mulier, habens alabaſtrum vnguenti grauis pretij, & effuderat ſuper caput ipſius accumbentis.
8 Videntes autem diſcipuli eius, indignati ſunt, dicentes, Quorſum perditio hæc?
9 Potuit enim iſtud vnguentum venundari magno, & dari pauperibus.
10 Quum autem *hoc* cognouiſſet Ieſus, ait eis, Quid moleſtiam exhibetis iſti mulieri? opus enim bonum operata eſt erga me.
Deut.15.11. 11 * Semper enim pauperes habebitis vobiſcum, me verò non ſemper habebitis.
12 Quòd enim hæc vnguentum hoc iniecit corpori meo, ad ſepeliendum me fecit.
13 Amen dico vobis, Vbicunque prędicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, etiam quod hæc fecit, dicetur ad memoriam ipſius.
Mar.14.10. 14 ¶* Tunc profectus vnus ex duodecim, qui
luc.21.4. dicebatur Iudas Iſcariotes, ad principes ſacerdotum,
15 Ait eis, Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? Ipſi verò appenderunt ei triginta argenteos numos.
16 Ex eo tempore quærebat oportunitatem vt eum proderet.
Mar.14.12. 17 ¶*Primo autem die Azymorum venerunt
luc.22.7. diſcipuli ad Ieſum, dicentes ei, Vbi vis paremus tibi ad veſcendum paſcha?
10 Ipſe verò dixit, Abite in vrbem ad quendam, & dicite ei, Magiſter dicit, Tempus meum
propè

propè eſt, apud te faciam paſcha cum diſcipu-
lis meis.
19 Et fecerunt diſcipuli ſicut præceperat eis
Ieſus, & parauerunt paſcha.
20 Quum autem ſerum diei eſſet, recubuit
cum duodecim.
21 * Et edentibus ipſis, dixit, Amen dico vo- *Mar.*14.18.
bis, vnus veſtrûm me prodet. *luc.*22.14.
22 Tunc contriſtati vehementer, cœperunt *iohan.*13.21.
dicere ſinguli eorũ ei, Num ego ſum Domine?
23 Ipſe verò reſpondens ait, qui intingit
mecum manum in patina, iſte me proditurus
eſt.
24 Filius quidem hominis abit, ſicut ſcrip-
tum eſt de eo: væ autem homini illi per quem
Filius hominis proditur, bonum erat homini
illi ſi natus non fuiſſet.
25 Reſpondens autem Iudas qui prodebat
eum, dixit, Num ego ſum, Rabbi? Dicit ei, Tu
dixiſti.
26 ¶ * Edentibus autem eis, accepit Ieſus *1.Cor.*11.24.
panem: & quum benedixiſſet, fregit, deditque
diſcipulis & ait, Accipite, comedite, hoc eſt
corpus meum.
27 Et accepto poculo, ac gratijs actis, dedit
eis: dicens, Bibite ex eo omnes.
28 Hoc eſt enim ſanguis meus Noui Teſta-
menti, qui pro multis effunditur in remiſſionem
peccatorum.
29 Dico autem vobis, Non bibam ab hoc
tempore ex hoc fructu vitis: vſque ad diem il-
lum quum ipſum bibam vobiſcum nouum in
regno Patris mei.
30 Et quum hymnum cecinissent, abierunt
in montem Olearum.
31 * Tunc dicit eis Ieſus, Omnes vos iſta no- *Marc.*14.17.
cte offendemini in me. Scriptum eſt enim, Per- *Ioh.*18.8.
cutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis. *Zach.*13.7.
32 Poſtquam autem ſurrexero, * præibo vo- *mar.*14.28.
bis in Galilæum. *& 16.7.*

33 Re-

33 Reſpondens verò Petrus dixit ei : Etiam ſi omnes offendantur in te , ego nunquam offendar.

Iohan.13.38 34 Dixit ei Ieſus. Amen dico tibi, iſta nocte antequam gallus vocem mittat, ter me abnegabis.

Mar.14.32. *Luc.22.39.* 35 * Dicit ei Petrus. Etiam ſi oportuerit me mori tecum , non te abnegabo. Similiter omnes diſcipuli dixerunt.

36 ¶ Tunc venit Ieſus cum eis in locum qui dicitur Gethſemane : & dicit diſcipulis, Sedete hic,vſquequo abiens,precatus fuero illic :

37 Et aſſumpto Petro & duobus filijs Zebedæi,cœpit contriſtari & grauiſſimè angi.

38 ¶ Tunc dicit eis Ieſus, Vndiquaque triſtis eſt anima mea vſque ad mortem : manete hic, & vigilate mecum.

39 Et progreſſus paululum, procidit in faciem ſuam precans, & dicens,Pater mi, ſi poſſibile eſt, abeat à me poculum iſtud : Veruntamen non vt ego volo,ſed vt tu.

40 ¶ Tunc venit ad diſcipulos,& reperit eos dormientes,& dicit Petro, Itane,non potuiſtis vnam horam vigilare mecum ?

41 Vigilate & orate,ne introeatis in tentationem : ſpiritus quidem promptus, ſed caro infirma *eſt*.

42 Rurſum ſecundò abijt , & precatus eſt, dicens , Pater mi , ſi non poteſt hoc poculum abire à me quin bibam ipſum , fiat voluntas tua.

43 Et cum veniſſet, reperit eos rurſum dormientes,erant enim oculi eorum grauati.

44 Et relictis eis, rurſum abijt : & precatus eſt tertiò, eundem ſermonem dicens.

45 Tunc venit ad diſcipulos ſuos , & dicit eis, Dormite quod ſupereſt,& requieſcite:ecce appropinquauit hora,& Filius hominis traditur in manus peccatorum,

46 Surgite,

46 Surgite, eamus: ecce appropiaquauit
qui me prodit.
47 ¶ * Et adhuc eo loquente, ecce, Iudas v- *Mar.*14.43.
nus ex duodecim, venit, & cum eo turba mul- *Luc.*22.47.
ta cum gladijs & fuſtibus, à Principibus ſacer- *Iohan.*18.5.
dotum & ſenioribus populi,
48 Is verò qui prodebat eum, dederat eis
ſignum, dicens, Quemcunque oſculatus fuero,
is eſt: prehendite eum.
49 Itaque ſtatim cum veniſſet ad Ieſum,
dixit, Aue Rabbi, & deoſculatus eſt eum.
50 At Ieſus dixit ei, Amice, quorſum ades?
Tunc acceſſerunt, & manus inicerunt in Ieſum,
& apprehenderunt eum.
51 ¶ Et ecce, vnus ex ijs qui *erant* cum Ieſu,
extenſa manu exeruit gladium ſuum, & percuſ-
ſo ſeruo Pontificis maximi, abſtulit auriculam
eius.
52 Tunc ait ei Ieſus, Conuerte gladium tu-
um in locum ſuum, quicunque enim acceperint
gladium, gladio peribunt.
53 An putas me non poſſe nunc precari
Patrem meum, qui huc ſiſtat mihi plures quàm
duodecim legiones Angelorum?
54 Quomodo ergo implerentur Scripturæ,
quæ dicunt ſit oportere fieri?
55 In illa hora dixit Ieſus turbæ, Vt aduer-
ſus latronem exiuiſtis cum gladijs & fuſtibus, vt
comprehenderetis me: Quotidie apud vos ſe-
debam docens in templo, nec prehendiſtis me.
56 Hoc autem totum factum eſt, vt imple-
rentur Scripturæ Prophetarum. Tunc diſcipuli
omnes relicto eo fugerunt.
57 * Illi verò prehenſum Ieſum adduxerunt *Mar.*14.53.
ad Caiapham Pontificem maximum, vbi Scri- *Luc.*22.54.
bæ & ſeniores congregati erant. *Iohan.*18.14.
58 Petrus autem ſequebatur eum procul vſq;
in aulam Pontificis maximi: & ingreſſus intrò
ſedebat cum miniſtris, vt videret finem.

59 * Princi-

Mar. 14.53. 49 * Principes autem ſacerdotum & ſeniores & totus conſeſſus quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum, vt eum morte mulctarent.

60 Et non inuenerunt: etiam cùm multi falſi teſtes acceſſiſſent, non inuenerunt. Poſtremò verò aduenientes duo falſi teſtes,

Iohan. 2. 19. 61 Dixerunt, iſte dixit,* Poſſum diſſoluere templum Dei, & triduo ipſum ædificare.

62 Et ſurgens Pontifex maximus dixit ei, Nihil reſpondes? quid *illud eſt quod* iſti aduerſùm te teſtificantur?

63 Ieſus autem filebat. Et reſpondens Pontifex maximus dixit ei, Adiuro te per Deum viuentem, vt dicas nobis an tu ſis Chriſtus ille Filius Dei.

Supra. 16. 27. Rom. 14. 10. 1. Theſſ. 4. 14. 64 Dicit ei Ieſus, Tu dixiſti: quinetiam dico vobis, ab hoc tempore videbitis* Filium hominis ſedentem ad dextram potentiæ *Dei*, & venientem in nubibus cœli.

65 Tunc Pontifex maximus dirupit veſtimenta ſua, dicens, blaſphemauit: quid ampliùs egemus teſtibus? ecce, nunc audiſtis blaſphemiam eius.

66 Quid vobis videtur? Ipſi verò reſpondentes dixerunt, Tenetur mortis pœnâ.

Eſa. 50. 6. 67 * Tunc inſpuerunt in faciem eius, & colaphos ei inflixerunt: alij verò bacillis eum ceciderunt.

68 Dicentes, Vaticinare nobis Chriſte, quis eſt, qui te percuſſit.

Mar. 14. 66. luc. 22. 55. iohan. 18. 25. 69 ¶ * Petrus autem ſedebat extrà in aula: & acceſſit ad eum quædam ancillula, dicens, Et tu cum Ieſu Galilæo eras.

70 Ipſe verò negauit coram omnibus, dicens, Neſcio quid dicas.

91 Eum autem egredientem in veſtibulum vidit alia *ancilla* & dixit ijs qui *erant* illic, Et iſte erat cum Ieſu Nazareno.

72 Tunc

72 Tunc rurſus negauit cum iureiurando, Non noui hominem.

73 Paulo pòſt autem acceſſerunt qui adſtabant, & dixerunt Petro, Verè & tu ex ipſis es: nam & loquutio tua te manifeſtum facit.

74 Tunc cœpit ſeipſum deuouere, & iurare, *dicens*, Non noui hominem. Et ſtatim gallus emiſit vocem.

75 Tunc meminit Petrus verborum Ieſu, qui dixerat ei, Priuſquam gallus vocem emittat, ter me abnegabis. Et egreſſus extrà, fleuit amarè.

CAP. XXVII.

1 Pilato vinctus Chriſtus traditur. 5 Iudas ſeipſum ſtrangulat 19 Vxor Pilati. 20 Barabbas petitur. 24 Pilatus lauat manus. 29 Chriſtus ſpinis coronatur 34 Crucifigitur. 40 Conuitijs inceſſitur. 50 Emittit ſpiritum. 57 Sepulchro imponitur. 62 Cuſtoditur à militibus.

MAne * autem quum eſſet, conſilium ceperunt omnes principes ſacerdotum & ſeniores populi aduerſus Ieſum, vt eum morte multarent. *Marc. 15. 2. luc. 22. 66. iohan. 18. 28.*

2 Et vinctum eum abduxerunt, ac tradiderunt Pontio Pilato præſidi.

3 ¶ Tunc Iudas qui eum prodiderat, videns eum damnatum eſſe, pœnitens, retulit triginta argenteos *numos* ad principes ſacerdotum & ſeniores:

4 Dicens, Peccaui, prodito ſanguine innoxio. At illi dixerunt, Quid ad nos? tu videris.

5 Et *ipſe* abiectis illis *numis* argenteis in templum, ſeceſſit, & abiens * ſtrangulauit *ſeſe*. *Acts 1. 18.*

6 Principes autem ſacerdotum acceptis *numis* illis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbanam, quoniam pretium ſanguinis eſt.

7 Conſilio autem capto, emerunt ex eis

agrum

agrum illum figuli, ad ſepulturam hoſpitum.

Act. 1.19. 8 Quapropter vocatus eſt ager ille, * ager ſanguinis, vſque in hodiernum diem.

Zac. 11.13. 9 (Tunc impletum eſt quod dictum eſt per Ieremiam Prophetam, dicentem, * Et acceperunt triginta *numos* argenteos, pretium æſtimati, qui æſtimatus fuit à filijs Iſrael.

10 Et dederunt eos ad *emendum* agrum figuli, ſicut conſtituit mihi Dominus.)

Mar. 15.2. *Luc.* 23.3. *Iohan* 18.33. 11 ¶ * Ieſus autem ſtetit coram præſide: & interrogauit eum præſes, dicens, *Tune* es rex ille Iudæorum? Dixit autem ei Ieſus, Tu dicis.

12 Et quum ipſe accuſaretur à principibus ſacerdotum & ſenioribus, nihil reſpondit.

13 Tunc dicit ei Pilatus, Non audis quàm multa aduersùm te teſtificentur?

14 Et non reſpondit ei ad vllum verbum: ita vt miraretur præſes valdè.

15 ¶ Præſes autem in feſto conſueuerat turbæ dimittere vnum vinctum, quem voluiſſent.

16 Habebant verò tunc vinctum inſignem, qui dicebatur Barabbas.

17 Ipſis igitur congregatis, dixit eis Pilatus, Vtrum vultis dimittam vobis? Barabban, an Ieſum qui dicitur Chriſtus?

18 Sciebat enim quòd per inuidiam tradidiſſent eum.

19 Sedente autem eo pro tribunali, miſit ad eum vxor eius, dicens, Nihil tibi *rei ſit* cum iuſto illo: multa enim paſſa ſum hodie in ſomnijs propter eum.

Mar. 15.11. *Luc.* 23.18. *Iohan.* 18.40. *Act.* 3.18. 20 * Principes autem ſacerdotum & ſeniores perſuaſerunt turbæ vt peteret Barabban, Ieſum verò perderet.

21 Reſpondens autem præſes dixit eis, Vtrũ è duobus illis vultis vt vobis dimittam? Ipſi verò dixerunt, Barabban.

22 Dixit

22 Dixit eis Pilatus, Quid igitur faciam Ie-
ſu qui dicitur Chriſtus? Dicunt ei omnes, Cru-
cifigatur.
24 ¶ Videns autem Pilatus ſe nihil profi-
cere, ſed maiorem tumultum fieri, accepta
aqua abluit manus coram turba, dicens, Inno-
xius ego ſum à ſanguine huius iuſti: vos vide-
ritis.
25 Et reſpondens vniuerſus populus, dixit,
Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros.
26 Tunc dimiſit eis Barabban: Ieſum autem
flagellatum tradidit vt crucifigeretur.
27 ¶ * Tunc milites præſidis, cùm abduxiſ- *Mar. 15. 16.*
ſent Ieſum in prætorium, congregarunt ad eum
vniuerſam cohortem.
28 Et quum exuiſſent eum, circumpoſuerunt
ei chlamydem coccinam,
29 Et * coronam è ſpinis contextam impo- *Iohan. 19. 2.*
ſuerunt eius capiti, & arundinem in dextram
eius, & genu ante eum ſubmiſſo, illudebant ei,
dicentes, Aue rex Iudæorum.
30 Et quum inſpuiſſent in eum, ceperunt a-
rundinem illam, & verberabant caput eius.
31 Et quum illuſiſſent ei, exuerunt eum
chlamyde, indueruntque veſtimentis ſuis: &
abduxerunt eum vt crucifigerent.
32 * Exeuntes autem inuenerunt quendam *Mar. 15. 21.*
Cyrenæum, nomine Simonem, hunc angaria- *Luc. 23. 26.*
uerunt, vt portaret crucem eius.
33 ¶ * Et quum veniſſent in locum qui dici- *Mar. 15. 22.*
tur Golgotha, quod eſt Caluariæ locus, *Luc. 23. 33.*
34 Dederunt ei acetum bibendum cum felle *Iohan. 19. 17.*
miſtum: & cùm guſtaſſet, noluit bibere.
35 * Poſtquam autem crucifixerunt eum, *Mar. 15. 24.*
partiti ſunt eius veſtimenta, ſortem iacientes: vt
impleretur quod dictum eſt à Propheta, * Par- *Pſal. 22. 19.*
titi ſunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem
meam iecerunt ſortem.
36 ¶ Et ſedentes aſſeruabant eum illic.

37 Et

37 Et impoſuerunt ſuper caput eius crimen
ipſius ſcriptum, HIC EST IESVS REX IL-
LE IVDAEORVM.
38 ¶ Tunc crucifiguntur cum eo duo latro-
nes: vnus ad dextram, & alter ad ſiniſtram.
39 * Qui verò præteribant conuitiabantur
ei, mouentes capita ſua,
Iohan. 2. 19. 40 Et dicentes, * Tu qui diſſoluis templum,
& triduo ædificas, ſerua temetipſum: ſi filius
Dei es, deſcende è cruce.
41 Similiter autem etiam principes ſacer-
dotum illudentes cum Scribis & ſenioribus,
dicebant,
42 Alios ſeruauit, ſeipſum non poteſt ſerua-
re: ſi Rex Iſrael eſt, deſcendat nunc è cruce,
& credemus ei.
Pſal. 22. 9. 43 * Confidit in Deo, liberet eum nunc, ſi
ſapien. 2. 18. vult eum: dixit enim, Filius Dei ſum.
44 Idipſum autem etiam latrones qui cruci-
fixi erant cum eo, exprobrabant ei.
45 ¶ A ſexta autem hora tenebræ factæ
ſunt ſuper vniuerſam regionem, vſque ad ho-
ram nonam.
46 Circiter verò horam nonam exclamauit
Pſal. 22. 2. Ieſus magna voce, dicens, * Eli, Eli, lamaſabac-
thani? Hoc eſt, Deus mi, Deus mi, cur deſeru-
iſti me?
47 Quidam autem ex ijs qui illic ſtabant,
quum *hoc* audiſſent, dicebant, Eliam vocat
iſte.
Pſal. 69. 22. 48 Et ſtatim currens quidam ex eis, * quum
acceptam ſpongiam impleuiſſet aceto, &
circumpoſuiſſet calamo, dedit ei vt bibe-
ret.
49 Reliqui verò dicebant, Sine, videamus
an veniat Elias ſeruaturus eum.
50 ¶ Ieſus autem quum rurſum clamaſſet
voce magna, emiſit ſpiritum.
2. Par. 3. 14. 51 ¶ * Et ecce, aulæum templi fiſſum eſt in
duas

duas partes à ſummo vſque ad imum : & terra mota eſt, & petræ fiſſæ ſunt.

51 Et monumenta aperta ſunt : & multa corpora ſanctorum qui dormierunt, ſurrexerunt :

53 Qui egreſſi è monumentis, poſt reſurrectionem eius, introierunt in ſanctam vrbem, & apparuerunt multis.

54 Centurio verò & qui cum eo erant ſeruantes Ieſum, viſo terræ motu & ijs quæ facta fuerant, timuerunt vehementer, dicentes, Verè filius Dei erat iſte.

55 Erant autem illic mulieres multæ procul ſpectantes, quæ ſequutæ fuerant Ieſum à Galilæa, miniſtrantes ei.

56 Inter quas erat Maria Magdalena, & Maria Iacobi & Ioſe mater, & mater filiorum Zebedæi.

57 ¶ * Quum autem ſerum diei eſſet, venit homo diues ab *vrbe* Arimathęa, nomine Ioſeph, qui & ipſe diſcipulus fuerat Ieſu. *Mar. 15. 42. luc. 23. 50. iohn. 19. 38.*

58 Is adijt Pilatum, & petijt corpus Ieſu. Tunc Pilatus iuſſit reddi corpus.

59 Et Ioſeph quum accepiſſet corpus, inuoluit illud Sindone pura :

60 Poſuitq; in monumento ſuo nouo, quod exciderat in petra : & aduoluto ſaxo magno ad oſtium monumenti, abijt.

61 Erat autem illic Maria Magdalena & altera Maria, ſedentes contra ſepulchrum.

62 Poſtero autem die quæ ſequitur Paraſceuen, coacti ſunt principes Sacerdotum & Phariſæi ad Pilatum.

63 Dicentes, Domine, meminimus planum illum dixiſſe, quum adhuc viueret, Tertio poſt die reſurgam.

64 Iube ergo muniri ſepulchrum vſque in diem tertium : ne quando veniant diſcipuli eius nocte, & furentur eum, dicantque populo, Surrexit

rexit à mortuis ; & erit vltimus error peior pri-
ore.
65 Dixit eis Pilatus, Habetis cuſtodiam,ab-
ite,munire ſicut ſcitis.
65 Ipſi autem profecti, munierunt ſepul-
crum,obſignato lapide,cum cuſtodia.

CAP. XXVIII.

2 Mulieres ſepulchrum adeunt 2 Angelus. 7 Chriſtus conſpicitur à mulieribus. 18 Mittit Apoſtolos ad prædicandum.

Mat.16 6. iohan.20.11.

EXtremo * autem Sabbatho, quum luceſ-
ceret in primum *diem* hebdomadis, ve-
nit Maria Magdalene & altera Maria, vt
ſpectarent ſepulchrum.
2 Et ecce terræ motus factus eſt magnus,
Angelus enim Domini quum deſcendiſſet è
cœlo, & acceſſiſſet, deuoluit lapidem ab oſtio,
ſedebatque ſuper eum.
3 Erat autem viſus eius vt fulgur, & veſti-
mentum eius album ſicut nix.
4 Cuſtodes autem concuſſi ſunt præ ipſius
timore,& facti ſunt ſicut mortui.
5 Reſpondens autem Angelus, dixit mu-
lieribus,Vos *verò* ne timete : ſcio enim vos Ie-
ſum crucifixum quærere.
6 Non eſt hic : ſurrexit enim, prout dixit:
Venite, videte locum vbi iacebat Dominus.
7 Et citò profectæ dicite diſcipulis eius, e-
um ſurrexiſſe à mortuis. Et ecce præit vobis in
Galilæam : illic eum videbitis. Ecce, dixi vo-
bis.
8 Tunc egreſſæ citò à monumento cum ti-
more & gaudio magno,currebant, vt renuntia-
rent diſcipulis eius.
9 Quum autem proficiſcerentur, vt an-
nunciarent diſcipulis eius, ecce, Ieſus occurrit
eis,dicens, Auete. Illæ autem acceſſerunt, &
prehenderunt pedes eius, & adorauerunt eum.

10 Tunc

10 Tunc ait eis Ieſus, Ne timete; abite, an-
nunciate fratribus meis, vt abeant in Galilæam:
& illic me videbunt.
11 ¶ Proficiſcentibus autem ipſis: ecce, qui-
dam ex cuſtodia venerunt in vrbem, & annun-
ciauerunt principibus Sacerdotum omnia quæ
facta fuerant.
12 Tunc congregati cum ſenioribus, conſi-
lio capto, pecuniam multam dederunt militi-
bus,
13 Dicentes, Dicite, Diſcipuli eius nocte
venerunt & eum furati ſunt, nobis dormienti-
bus.
14 Quòd ſi hoc auditum fuerit apud præſi-
dem, nos perſuadebimus ei, & ſecuros vos
præſtabimus.
15 Ipſi verò accepta pecunia, fecerunt ſicut
erant edocti: & diuulgatus eſt iſte ſermo apud
Iudæos vſque ad hodierum diem.
16 ¶ Vndecim autem diſcipuli profecti ſunt
in Galilæam, in montem vbi conſtituerat eis
Ieſus.
17 Et quum vidiſſent eum, adorauerunt eum:
quidam autem dubitauerunt.
18 Et accedens Ieſus loquutus eſt eis, dicens, *Heb.1.2.*
* Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in *Ioh.17.2.*
terra.
19 * Profecti ergo docete omnes gentes, *Mar.16.15.*
baptizantes eos in nomine Patris & Filij &
Spiritus ſancti:
20 Docentes eos ſeruare omnia quæ man-
daui vobis. Et ecce, ego vobiſcum ſum omni-
bus diebus vſque ad conſummationem ſeculi.
Amen.

EVAN-

EVANGELIVM SECVNDVM MARCVM.

CAP. I.

4 Baptizat Johannes. 6 Veſtitus & victus ipſius. 9 Baptizatur Ieſus. 12 Tentatur. 15 Prædicat Euangeliũ. 21. & 39. Docet in ſynagogis. 25. Sanat Dæmoniacum. 29 Socrum Petri. 32 Multos infirmos. 40 Leproſum.

PRINCIPIVM Euangelij Ieſu
Chriſti Filij Dei.
2 Vt ſcriptum eſt in Prophe-
Mat. 3. 5. tis, * Ecce, ego mitto nuncium
meum ante faciem tuam, qui
parabit viam tuam coram te.
Eſa. 40.3. 3 * Vox clamantis in deſerto, Parate viam
Luc. 3.4. Domini, complanate ſemitas eius.
*Iohan.*1.15. 4 * Baptizabat Iohannes in deſerto, &
Mat 3.1. prædicabat baptiſmum reſipiſcentiæ, ad remiſ-
ſionem peccatorum.
*Mat.*3.5. 5 * Et exibat ad eum tota Iudææ regio, ac
Hieroſolymitæ: & baptizabantur omnes ab eo
in Iordane flumine, confitentes peccata ſua.
6 Induebatur autem Iohannes pilis came-
*Leuit.*11.22. lorum, & zona pellicea circa lumbos ſuos: * &
*Mat.*3.11. edebat locuſtas, & mel ſylueſtre.
Luc. 3. 16. 7 * Et prædicabat, dicens, Venit ponè me
*Iohan.*1.27. qui validior me eſt, cuius non ſum dignus qui
*Act.*1.5.& incuruatus ſoluam corrigiam ſolearum.
2.4.& 11.16 8 * Ego quidem baptizaui vos aqua: ipſe
& 19.4. verò baptizabit vos Spiritu ſancto.

9 ¶ * Et

9 ¶ * Et factum eſt diebus illis, venit Ieſus *Mat.3.13.*
à Nazareth *vrbe* Galilææ, & baptizatus eſt in *luc.3.22.*
Iordane à Iohanne. *iohan.1.33.*
10 Et ſtatim aſcendens ex aqua, vidit findi
cœlos, & Spiritum tanquam columbam deſcen-
dere ſuper eum.
11 Et vox extitit è cœlis : Tu es Filius ille
meus dilectus, in quo acquieſco.
12 ¶ * Statimque Spiritus eum expellit in *Mat.4.1.*
deſertum. *luc.4.1.*
87 Et fuit illic in deſerto dies quadraginta
tentante eum Satana, eratque cum feris : & An-
geli miniſtrabant ei.
14 ¶ * Poſtquam autem traditus fuit Iohan- *Mat.4.12.*
nes in cuſtodiam, venit Ieſus in Galilæam, præ- *luc.4.14.*
dicans Euangelium regni Dei, *iohan 4.43.*
15 Et dicens, Impletum eſt tempus & ap-
propinquauit regnum Dei : reſipiſcite, & cre-
dite Euangelio.
16 * Ambulans autem ad mare Galilææ, vi- *Mat.4.18.*
dit Simonem & Andream fratrem eius, iacien- *luc.5 2.& 3.*
tes rete in mare (erant enim piſcatores)
17 Et dixit eis Ieſus, Sequimini me, & faci-
am vt ſitis piſcatores hominum.
18 Et *ipſi* ſtatim omiſſis retibus ſuis ſequuti
ſunt eum.
19 Tunc progreſſus illinc paululum, vidit
Iacobum, *filium* Zebedæi, & Iohannem fratrem
eius, qui & ipſi in nauigio ſarciebant retia,
20 Statimque vocauit eos : & *ipſi* omiſſo pa-
tre ſuo Zebedæo in nauigio cum mercenarijs,
ſequuti ſunt eum.
21 ¶ * Et ingrediuntur Capernaum: ſtatim- *Mat 4.23.*
que Sabbatho ingreſſus Ieſus in ſynagogam, *luc.4.31.*
docebat,
22 * Et percellebantur ſuper doctrina eius, *Mat.7.18.*
docebat enim eos vt authoritatem habens, &
non vt Scribæ.
23 * Erat autem in ſynagoga eorum qui- *Luc.4.32.*
dam

dam , in quo erat ſpiritus impurus , qui excla-
mauit.
24 Dicens, Ah, quid nobis tecum Ieſu Naza-
rene? veniſti vt perderes nos? noui te quis ſis,
nimirum Sanctus ille Dei.
25 Et obiurgauit eum Ieſus dicens , obmu-
teſce,& exi ab eo.
26 Tunc,quum diſcerpſiſſet eum ſpiritus im-
purus,& clamaſſet voce magna, exijt ab eo.
27 Et expauerunt omnes, ita vt mutuò quæ-
rerent inter ſe, dicentes, Quid eſt hoc? quæ do-
ctrina noua hæc, quòd per poteſtatem imperat
etiam ſpiritibus impuris, & auſcultant ei?
28 Peruenit autem fama eius ſtatim in totam
regionem circumiacentem Galilææ.
*Mat.*8. 14. *Luc.*4. 38. 29 ¶ * Et ſtatim è ſynagoga egreſſi, vene-
runt domum Simonis & Andreæ cum Iacobo
& Iohanne.
30 Socrus autem Simonis decumbebat fe-
bricicans: & ſtatim dicunt ei de illa.
31 Tunc accedens erexit eam , prehenſa
manu eius: & dimiſit eam febris ſtatim : & mi-
niſtrauit eis.
32 Quum autem ſerum *diei* eſſet,occidente
ſole, adducebant ad eum omnes male affectos
& dæmoniacos.
33 Et vrbs tota congregata erat ad oſtium.
34 Et ſanauit multos malè affectos varijs
morbis: & dæmonia multa eiecit : & non ſine-
bat loqui dæmonia,quòd ipſum noſſent.
35 Et manè valdè , multa nocte quum ſur-
rexiſſet,exijt,& abijt in deſertum locum,& illic
precabatur.
36 Et proſequuti eum Simon & qui cum ipſo
erant.
37 Et quum inueniſſent eum,dicunt ei, Om-
nes te quærunt.
38 Tunc dicit eis, eamus in cōtigua oppidu-
la,vt & illic prædicē: ad hoc enim ſum egreſſus.

39 Et prædicabat in ſynagogis eorum in
tota Galilæa, & dæmonia eijciebat.
40 ¶ * Venitque ad eum leproſus, precans Mat.8.2.
eum, eique ad genua accidens, ac dicens ei, Si luc.5.12.
velis, potes me purgare.
41 Ieſus autem miſericordia commotus, ex-
tenſa manu, tetigit eum, & dixit ei, Volo, pur-
gator.
42 Et quum *hæc* dixiſſet, ſtatim abijt ab eo
lepra, & purgatus fuit.
43 Et grauiter interminatus ei Ieſus, ſtatim
ablegauit eum.
44 Dixitque ei, Vide, *vt* nemini quicquam
dicas: ſed abi, oſtende teipſum ſacerdoti, & of- Leuit. 14.4.
fer pro purgatione tui, quæ * imperauit Moſes, Luc. 5.14.
vt hoc ſit eis teſtimonio.
45 Ille verò egreſſus, cœpit prædicare mul-
ta, & rem diuulgare, ita vt iam non poſſet Ieſus
manifeſtè introire in ciuitatem: ſed foris in
deſertis locis erat, & veniebant ad eum vndi-
que.

CAP. II.

3 & 5 Paralyticus remiſsis peccatis ſanatur. 14 Matthæi vocatio. 19 Ieiunia & afflictiones prædicuntur. 23 Diſcipuli ſpicas vellunt. 29 Panes propoſitionis.

ET * rurſus intrauit Capernaum interie- Mar 9.1.
ctis *aliquot* diebus: & auditum eſt eum
domi eſſe.
2 Statimque coacti ſunt multi, *adeo* vt iam
non caperent *eos* ne ea quidem *loca* quæ *erant*
ad oſtium: & loquebatur eis ſermonem *Euan-
gelij*.
3 Tunc veniunt ad eum ferentes paralyti-
cum, qui à quatuor portabatur.
4 Et quum non poſſent ei appropinquare
propter turbam, detexerunt tectum *ædium* in
quibus erat, eoque perfoſſo, *funibus* demiſerunt

grabatum in quo paralyticus iacebat.
5 Quum autem vidiſſet Ieſus fidem eorum,
dixit paralytico, Fili, remiſſa ſunt tibi peccata
tua.
6 Erant autem illic quidam ex Scribis ſe-
dentes, & ratiocinantes in cordibus ſuis,
Iob.14.4. 7 Quid iſte ita loquitur blaſphemias? * quis
eſa.43.25. poteſt remittere peccata, niſi ſolus Deus?
8 Et quum ſtatim cognouiſſet Ieſus ſpiritu
ſuo, eos ita ratiocinari apud ſe, dixit eis, Quid
iſta ratiocinamini in cordibus veſtris?
9 Vtrum eſt facilius, dicere paralytico, Re-
miſſa ſunt tibi peccata: an dicere, Surge, & tol-
le grabatum tuum & ambula?
10 Vt autem ſciatis, Filium hominis prædi-
tum eſſe authoritate remittendi peccata in ter-
ra (ait paralytico,)
11 Tibi dico, ſurge, ac tolle grabatum tuum,
& abi domum tuam.
12 Tunc *ille* ſtatim ſurrexit: ſublatoque
grabato, egreſſus eſt coram omnibus: adeò vt
obſtupeſcerent omnes, & glorificarent Deum,
dicentes, Nunquam tale quicquam vidimus.
Mat.9.9. 13 * Et egreſſus eſt rurſus ad mare: totaque
luc.5.27. turba veniebat ad eum, & docebat eos.
14 Et quum prætergrederetur, vidit Leuin
Alphæi *filium* ſedentem ad telonium: dixit-
que ei, Sequere me, Et *is* ſurgens ſequutus eſt
eum.
15 Et factum eſt, quum Ieſus accumberet in
domo illius, multi etiam Publicani & pecca-
tores ſimul diſcumbebant cum Ieſu & diſcipu-
lis eius: erant enim multi, & ſequuti fuerant
eum.
16 Quumque Scribæ ac Phariſæi vidiſſent
eum edentem cum Publicanis & peccatoribus,
dixerunt Diſcipulis eius, Quid *eſt* quòd cum
Publicanis & peccatoribus edit ac bibit?
17 Et quum *hoc* audiuiſſet Ieſus, dixit eis, Iis
qui

qui valent non opus eſt medico, ſed ijs qui
malè affecti ſunt,* non veni vt vocarem iuſtos, *1.Tim.1.15.*
ſed peccatores ad reſipiſcentiam.
18 ¶ Diſcipuli autem Iohannis ac Phari-
ſæorum ieiunabant : veniunt igitur & dicunt
ei, Quare Diſcipuli Iohannis & Phariſæo-
rum ieiunant, tui autem Diſcipuli non ieiu-
nant?
19 * Tunc ait eis Ieſus, Num poſſunt filij *Mat.9.14.*
thalami, quo *tempore* cum ipſis eſt ſponſus, ie- *luc.5.33.*
iunare? quamdiu habent ſecum ſponſum non
poſſunt ieiunare.
20 Aderunt autem dies, cùm tolletur ab eis
ſponſus, & tunc ieiunabunt *illis* diebus.
21 Sed nemo panniculum impexum inſuit
veſtimento veteri : alioquin illud ipſius ſupple-
mentum nouum detrahit *aliquid* ex vetere *ve-
ſtimento*, & fit peior fiſſura.
22 Et nemo inijcit vinum nouum in vtres
veteres : alioquin vinum nouum diſrumpit v-
tres, & vinum effunditur, et vtres pereunt: ſed
vinum nouum in vtres recentes inijciendum
eſt.
23 ¶ * Factum eſt autem vt ipſe præteriret *Mat.12.1.*
Sabbatho per ſata, & cœperunt diſcipuli eius
iter faciendo vellere ſpicas.
24 Tunc Phariſæi dixerunt ei, Ecce, cur fa-
ciunt Sabbatho quod non licet?
25 Et ipſe dixit eis, Nunquam legiſtis * quid *1.Reg.21.6.*
fecerit Dauid quum egeret, & eſuriret, ipſe &
qui cum eo *erant*?
26 Quomodo ingreſſus ſit domum Dei
ſub Abiathar Pontifice maximo, & panes pro-
poſitionis ederit, quos non licet edere, * niſi *Exod.29.33.*
ſacerdotibus : & dederit etiam eijs qui ſecum *leuit.8.31.*
erant. *& 24.29.*
27 Dixit etiam eis, Sabbathum propter ho-
minem factum eſt, non homo propter Sabba-
thum.

28 Itaque Filius hominis eſt, etiam Sabba-
thi dominus.

CAP. III.

1 *Areſacta manus ſanatur.* 6 *Phariſæi cum Herodianis conſilium ineunt.* 10 *Tactu Chriſti ſanantur multi.* 11 *Ad Chriſti aſpectum dæmones genibus accidunt.* 14 *Duodecim Apoſtoli.* 24 *Regnum aduerſus ſeſe partitum.* 29 *Blaſphemia in Spiritum.* 33 *Parentes Chriſti.*

Mat 12.9. luc.6.6.

ET* introiuit rurſus in ſynagogam: erat-
que illic quidam areſactam manum ha-
bens.
2 Et obſeruabant an Sabbathis ſanaturus
eſſet eum, vt ipſum accuſarent.
3 Tunc ait homini habenti manum areſa-
ctam, Surge in medium.
4 Eis autem dixit, Licet Sabbathis beneſa-
cere, an malè facere *cuipiam?* hominem ſer-
uare, an trucidare? Ipſi verò ſilebant.
5 Et quum circumſpexiſſet eos cum ira,
condoleſcens quòd occalluiſſet cor eorum, di-
cit homini, Extende manum tuam. Et *is* exten-
dit: reſtitutaque eſt manus eius ſana vt altera.
6 ¶ Tunc egreſſi Phariſæi, ſtatim cum He-
rodianis conſilium inierunt aduerſus eum, vt
eum perderent.
7 Sed Ieſus cum diſcipulis ſuis ſeceſſit ad
mare: & magna multitudo ſequuta eſt eum à
Galilæa, & à Iudæa.
8 Et Hieroſolymis, & ab Idumæa, & *regione
quæ eſt* trans Iordanem: & qui circa Tyrum ac
Sidonem habitabant, magna multitudine,
quum audiſſent quanta faceret, venerunt ad
eum.
9 Ipſe autem dixit diſcipulis ſuis, vt nauigi-
olum ſibi ſemper adeſſet, propter turbam, ne
ipſum opprimerent.

10 Multo

10 Multos enim ſanauerat, adeò vt ruerent in eum, vt ipſum tangerent, quotquot tenebantur flagellis.

11 Et ſpiritus impuri, quum eum conſpexerant, accidebant ei *ad pedes*, & clamabant, dicentes, Tu es filius ille Dei.

12 Ipſe verò multùm interminabatur eis, ne ipſum palàm facerent.

13 ¶ * Tunc aſcendit in montem, & aduocauit ad ſe quos ipſe voluit: & venerunt ad eum. *Iſra.6.7. mat.10.1. luc.9 1.*

14 Et conſtituit duodecim, qui ſecum eſſent, & quos mitteret, vt prædicarent:

15 Haberentque poteſtatem ſanandi morbos, & eijciendi dæmonia.

16 Primum Simonem, (cui impoſuit nomen Petrum.)

17 Et Iacobum *filium* Zebedæi & Iohannem fratrem Iacobi, (& impoſuit eis nomina Boanerges, quod eſt filij tonitrui.)

18 Et Andræam, & Philippum, & Bartholomæum, & Matthæum, & Thomam, & Iacobũ Alphæi *filium*, & Thaddæum, & Simonem Cananitem.

19 Et Iudam Iſcariotem, qui & prodidit eum: veneruntque domum.

20 Conuenit autem rurſum turba, adeò vt ne capere quidem cibum poſſent.

21 ¶ Et quum *hæc* audiſſent ipſius propinqui, venerunt vt prehenderent eum: dicebant enim eum apud ſe non eſſe.

22 Scribæ verò qui Hieroſolymis deſcenderant, dicebant eum habere Beelzebub, & * per principem dæmoniorum eijcere dæmonia. *Mat.9.34. & 12.24. luc.11.15.*

23 ¶ Quum autem eos aduocaſſet, dixit eis per parabolas, Quomodo poteſt Satanas Satanam eijcere?

24 Neq; ſi regnum aduerſus ſeſe diſſideat,

poteſt ſtare regnum illud.
25 Neque ſi domus contra ſemetipſam diſ-
ſideat, poteſt ſtare domus illa.
26 *Sic* quoque, ſi Satanas inſurrexit, & diſſi-
det aduerſus ſemetipſum, ſtare non poteſt, ſed
finem habet.
27 Non poteſt quiſquam validi *alicuius* va-
ſa, ingreſſus domum eius, diripere, niſi priùs
validum illum vinxerit: & tunc domum eius
diripiat.
*Mat.*12.31. *leuit.*12.10. *iohan.*5.16.
28 * Amen dico vobis, Quæuis peccata re-
mittentur filijs hominum, & blaſphemiæ qui-
buſcunque blaſphemarint.
29 Sed quicunque blaſphemarit in Spiritum
ſanctum, non habet remiſſionem in æternum,
ſed tenebitur æterno iudicio.
30 Dicebant enim, Spiritum impurum ha-
bet.
*Mat.*12.46. *luc.*8.19.
31 ¶ * Veniunt igitur fratres & mater eius,
& foris ſtantes, miſerunt ad eum, & eum voca-
runt.
32 Sedebat autem circa eum turba: *illi* verò
dixerunt ei, Ecce, mater tua & fratres tui foris
quærunt te.
33 Tunc reſpondit eis, dicens, Quæ eſt ma-
ter mea, aut fratres mei?
34 Et quum circumſpexiſſet in circuitu cir-
cum ſe diſcipulos ſedentes, ait, Ecce mater mea,
& fratres mei.
35 Quicunq; enim fecerit quod Deus vult,
is eſt frater meus, & ſoror mea, & mater mea.

CAP. IIII.

4 *Parabola ſeminantis.* 14 *Eiuſdem expoſitio.* 18 *Spinæ.* 21 *Lucerna.* 26 *Sementis iacta in terram.* 13 *Granum ſinapis.* 38 *Dormit Chriſtus in puppi.*

*Mat.*13.1. *luc.*8.4.
ET * rurſus cœpit docere iuxta mare, &
congregata eſt ad eum turba multa, adeò
vt ipſe nauigium ingreſſus, ſederet in ma-
ri:

ri: tota autem turba iuxta mare in terra e-
rat.
2 Et docebat eos per parabolas multa, di-
cebatque eis in doctrina ſua.
3 ¶ Audite, Ecce, *quidam* ſator exijt ad ſe-
minandum:
4 Et factum eſt in ſeminando, aliud quidem
cecidit iuxta viam; veneruntq; volucres cœli,
& deuorauerunt illud.
5 Aliud verò cecidit in petroſa, vbi non ha-
bebat terram multam: & ſtatim exortum eſt,
propterea quòd non habebat profundam ter-
ram.
6 Sole autem exorto torrefactum eſt, &
propterea quòd non habebat radicem, exa-
ruit.
7 Et aliud cecidit in ſpinas, & aſcenderunt
ſpinæ: ac ſuffocarunt illud, & fructum non e-
didit.
8 Et aliud cecidit in terram bonam, edidit-
que fructum aſſurgentem & creſcentem: & tu-
lit aliud tricena, & aliud ſexagena, & aliud
centena,
9 Tunc dixit eis, Qui habet aures ad audi-
endum, audiat.
10 Quum autem eſſet ſolus, interrogarunt
eum qui circa eum erant cum duodecim, de pa-
rabola.
11 Et dixit eis, Vobis datum eſt noſſe my-
ſterium regni Dei: ijs autem qui foris ſunt,
per parabolas omnia *iſta* fiunt,
12 * Vt videntes videant, & non cernant: *Eſa. 6.9.*
& audientes audiant, & non intelligant: ne *mat.13.15.*
quando conuertantur, & remittantur eis pec- *luc. 8.10.*
cata. *iohan 12.40.*
13 Præterea dixit eis, Neſcitis parabolam *act. 28.26.*
iſtam? & quomodo omnes parabolas cognoſ- *rom.11.8.*
cetis?
14 Seminator ille ſermonem ſeminat.

15 Iſti autem ſunt qui iuxta viam *ſemen ex-
cipiunt*, in quibus *videlicet* ſeminatur ſermo:
ſed poſtquam audiêrunt, ſtatim venit Satanas,
& tollit ſermonem ſeminatum in cordibus eo-
rum.

16 Et iſti ſunt ſimiliter qui in petroſa ſemen
excipiunt: qui *videlicet* quum audierunt ſer-
monem, ſtatim cum gaudio accipiunt eum:

17 Et non habent radicem in ſe, ſed tempo-
rarij ſunt: deinde orta afflictione, aut perſe-
quutione propter ſermonem, ſtatim offen-
duntur.

18 Hi ſunt autem qui inter ſpinas ſemen ex-
cipiunt: hi ſunt, *inquam*, qui ſermonem audi-
unt:

19 Sed ſolicitudines ſeculi huius, & fallacia
1.*Tim*.6.17. * diuitiarum, & cupiditates quæ in cæteris re-
bus *verſantur*, introeuntes ſuffocant ſermonem,
iſque redditur infructuoſus.

20 Hi ſunt verò qui in terram bonam ſemen
exceperunt, qui *videlicet* audiunt ſermonem, &
accipiunt, & fructum ferunt, aliud tricena, aliud
ſexagena, aliud centena.

Mat.5.15. 21 ¶ Dixit etiam eis, * Nam lucerna venit,
luc.18.16. vt ſubter modum ponatur, aut ſubter lectum?
& 11.33. nonne vt candelabro imponatur?
mat.10.26. 22 Non eſt enim quicquam * occultũ, quod
Luc.8.17. non manifeſtandum ſit: vel *quod* abſcondatur,
& 12.2. ſed *oportet* vt palàm proferatur.

23 Si quis habeat aures ad audiendum, au-
diat.

24 ¶ Præterea dixit eis, Videte quid audia-
Mat 7.2. tis: * qua menſura metimini, alij vobis metien-
luc.6.38. tur: & adijcietur vobis qui auditis.
mat.13 12. 25 * Qui enim habet, dabitur ei: & qui non
& 25.29. habet, etiam quod habet, tolletur ab eo.
Luc.8.18. & 26 ¶ Item dicebat, Ita eſt regnum Dei, vt ſi
19.26. quiſpiam iaciat ſemen in terram

27 Et dormiat, & exurgat nocte ac die: &
ſemen

ſemen germinet, & aſſurgat, quomodo ipſe
neſcit,
28 Sponte enim terra fructum fert, primùm
herbam, deinde ſpicam, deinde plenum fru-
mentum in ſpica.
29 Quum autem prodiderit *ſeſe* fructus, ſta-
tim mittit falcem, quoniam adeſt meſſis.
30 * Dicebat etiam, Cui *rei* aſſimilabimus *Mat* 13.31.
regnum Dei? aut qua collatione conferemus *luc*.13.19.
illud?
31 Velut grano ſinapis, quod cùm ſemina-
tur in terra, minimum eſt omnium ſeminum
quæ in terra ſunt
32 Sed quum ſeminatum fuerit, aſſurgit &
fit maximum omnium olerum, editque ramos
magnos, ita vt poſſint ſub eius vmbra volucres
cœli nidulari.
33 * Et talibus multis parabolis loquebatur *Mat*.13.34.
eis ſermonem, prout poterant audire.
34 Abſque parabola verò non loquebatur
eis: priuatim autem diſcipulis ſuis explicabat
omnia.
35 ¶ * Dixit autem eis die illo, quum ſerum *Mat* 8.23.
diei eſſet, tranſeamus in vlteriorem *ripam*. *luc*.8.22.
36 Dimiſſa igitur turba, acceperunt eum vt
erat in nauigio: ſed & alia nauigiola erant cum
eo.
37 Tunc oritur turbo venti magnus: flu-
ctuſque irruebant in nauigium, ita vt iam im-
pleretur.
38 Erat autem ipſe in puppi, ceruicali in-
dormiens: tunc expergefaciunt eum dicúntq;
ei, Magiſter, non eſt tibi curæ quòd perimus?
39 Experrectus igitur obiurgauit ventum,
dixitque mari, Sile, obmuteſce. Tum quieuit
ventus, factáque eſt tranquillitas magna.
40 Dixit autem eis, Quid ita timidi eſtis?
quomodo fidem non habetis?
41 Et timuerunt timore magno, dicebant-

que alius ad alium, Quiſnam iſte eſt, vt etiam ventus & mare auſcultent ei?

CAP. V.

2 Dæmoniacus ſanatur. 6 Dæmon agnoſcens Chriſtum. 9 Legio Dæmoniorum, 13 In porcos intrat. 22 Iairi filia. 25 Mulier à fluxione ſanguinis ſanatur. 26 Medici. 34 Fides. 39 Dormire.

Mat.8.28. luc.8.26.

ET * venerunt in vlteriorem *ripam* maris, in regionem Gadarenorum.

2 Egreſſóque ei è nauigio, ſtatim occurrit è monumentis homo in quo erat ſpiritus impurus:

3 Qui domicilium habebat in monumentis, & ne catenis quidem quiſquam poterat eum vincire.

4 Propterea quòd ſæpè pedicis & catenis vinctus fuerat: ſed diſcerptæ fuerant ab eo catenæ, & pedicæ contritæ; neque quiſquam potuerat eum domare.

5 Et per omne *tempus* die ac nocte in montibus & in monumentis erat, clamans, & concidens ſeipſum lapidibus.

6 Quum vidiſſet autem Ieſum procul, occurrit, & adorauit eum.

7 Et clamans voce magna dixit, Quid mihi tecum Ieſu Fili Dei altiſſimi? adiuro te *per* Deum, ne me torqueas.

8 (Dicebat enim ei, Exi ſpiritus impure ex iſto homine.)

9 Tunc interrogauit eum, Quod tibi nomen *eſt*? Et reſpondit dicens, Legio mihi nomen *eſt*, quia multi ſumus.

10 Et multùm precabatur eum ne mitteretur extra illam regionem.

11 Erat autem illic ad montem grex porcorum magnus paſcens.

12 Et precati ſunt eum omnes *illi* dæmones, dicentes,

dicentes, Mitte nos in porcos, vt in eos introe-
amus.
13 Et permiſit eis ſtatim Ieſus. Et egreſſi
ſpiritus illi impuri introierunt in porcos: & ruit
ille grex è præcipitio in mari, (erant autem
quaſi bis mille) & ſuffocati ſunt in mari.
14 Qui verò paſcebant porcos fugerunt: &
renuntiauerunt in vrbem & in agros. Et *illi* e-
greſſi ſunt vt viderent quid illud eſſet quod fa-
ctum fuerat.
15 Veniunt igitur ad Ieſum, & conſpiciunt
eum qui fuerat dæmoniacus, ſedentem ac veſti-
tum, & ſanæ mentis, eum *inquam* qui habuerat
legionem: & timuerunt.
16 Et qui *id* viderant, narrauerunt eis, quo-
modo actum eſſet cum dæmoniaco, & de por-
cis.
17 Tunc *illi* cœperunt eum rogare, vt abi-
ret ex finibus ipſorum.
18 Ipſo verò ingreſſo in nauigium, rogabat
eum (ille qui fuerat dæmoniacus) vt eſſet cum
ipſo.
19 Ieſus autem non permiſit ei, ſed ei dixit.
Abi domum tuam ad tuos, & eis renuntia, quan-
ta tibi Dominus præſtiterit, & *quantopere* mi-
ſertus ſit tui.
20 Abijt igitur *ille*, & cœpit prædicare in
Decapoli, quanta ipſi feciſſet Ieſus: & omnes
mirabantur.
21 Et quum Ieſus rurſum traieciſſet nauigio
in vlteriorem *ripam* congregata eſt turba mul-
ta ad eum: eratque apud mare.
22 * Et ecce venit vnus ex principibus ſyna- *Mat.9.18.*
gogæ, nomine Iairus: & cùm vidiſſet eum, ac- *luc.8.41.*
cidit ad pedes eius.
23 Et multùm precabatur eum, dicens, Fi-
liola mea in extremum adducta eſt: *rogo* vt ve-
nias, & imponas ei manus, vt ſeruetur & viuat.
24 Abijt igitur *Ieſus* cum eo, & ſequebatur
eum

eum turba multa,& comprimebant eum.
25 Tunc mulier quædam, quæ erat in fluxio-
ne ſanguinis, ab annis duodecim.
26 Fueratque multa perpeſſa à multis me-
dicis, & expenderat omnia ſua, & nihil adiuta
fuerat, ſed potiùs in deterius venerat:
27 Quum audiſſet de Ieſu, venit in turba à
tergo,& tetigit veſtimentum eius.
28 Dicebat enim, Si vel veſtimenta eius te-
tigero, ſeruabor.
29 Et ſtatim exaruit fons ſanguinis eius: &
ſenſit corpore ſe ſanatam eſſe ex eo flagello.
30 Statim autem Ieſus,quum apud ſe cogno-
uiſſet vim quæ ex ipſo exierat,conuerſus in tur-
bam,dixit,quis tetigit veſtimenta mea?
31 Et dixerunt ei diſcipuli ipſius, Vides
turbam te comprimentem, & dicis, Quis me
tetigit?
32 *Ipſe* verò circumſpiciebat,vt videret eam
quæ hoc fecerat.
33 Mulier autem timens & tremens, cum
ſciret quod in ſe factum fuerat,venit & accidit
ei *ad pedes*, dixitque ei omnem veritatem.
34 Ille autem dixit ei,Filia, fides tua te ſer-
nauit,abi in pace: & eſto ſana ex flagello tuo.
35 Adhuc eo loquente, veniunt *quidam* à
principe ſynagogæ, dicentes, Filia tua mortua
eſt: quid ampliùs vexas magiſtrum?
36 Ieſus autem, ſtatim vt audijt hunc ſer-
monem qui dicebatur, dixit præfecto ſynago-
gæ,Ne metue,ſolummodò crede.
37 Neque permiſit vt quiſquam ipſum con-
ſequeretur,niſi Petrus, & Iacobus, & Iohannes
frater Iacobi.
*38 Tunc venit domum præfecti ſynagogæ,
& multos conſpicit, flentes & eiulantes mul-
tùm.
39 Et ingreſſus dicit eis, Quid tumultuami-
ni & fletis? puella non eſt mortua, ſed dormit.

40 Et deridebant eum, Ipſe verò, eiectis
omnibus, accepit patrem & matrem puellæ, &
eos qui ſecum erant, & ingreditur eò vbi puella
erat iacens.

41 Prehenſaque manu puellæ, dicit ei, Tali-
tha cumi, quod eſt, ſi interpreteris, Puella (dico
tibi) ſurge.

42 Et ſtatim ſurrexit puella & ambulabat,
erat enim annorum duodecim: & obſtupuerunt
ſtupore magno.

43 *Ipſe* verò multum imperauit eis, ne quis
id reſciret: dixitque vt daretur puellæ quo ve-
ſceretur.

CAP. VI.

*2 Prædicans Chriſtus à ſuis in patria contemnitur.
6 Incredulitas Nazarenorum. 7 Mittuntur
Apoſtoli. 13 Eijciunt dæmonia: vngunt oleo
ægrotos. 14 Iudicium Herodis de Chriſto. 18
Iohannes quare coniectus in carcerem. 22 Sal-
tare. 27 Iohannes decollatus. 29 Sepultus. 30
Apoſtoli reuerſi à prædicatione. 34 Chriſtus do-
cet in deſerto. 37 Paſcit populum quinque pa-
nibus. 48 Apoſtoli vexantur in mari. 56 Sa-
nantur infirmi tactu veſtimenti Chriſti.*

ET * egreſſus eſt illinc, venitque in patri- *Mat.13.54.*
am ſuam: & ſequuti ſunt eum diſcipuli *luc.4.16.*
eius.

2 Quumque adueniſſet Sabbathum, cœpit
in ſynagoga docere: multique audientes per-
cellebantur, dicentes, vnde huic iſta? & quæ eſt
hæc ſapientia quæ data eſt ei, vt etiam virtu-
tes tales per manus eius edantur?

3 Nónne iſte eſt faber ille, filius Mariæ, fra-
ter Iacobi & Ioſe & Iudæ & Simonis? nónne
& ſorores eius hîc ſunt apud nos? Et offende-
bantur in ipſo.

4 Dicebat autem eis Ieſus, * Non eſt Pro- *Iohan.4.44.*
pheta

pheta inhonoratus niſi in patria ſua, & inter
cognatos, & in domo ſua.
5 Neque potuit illic virtutem vllam edere,
ſed quum paucis ægrotis impoſuiſſet manus,
ſanauit *eos*.
Mat.9.35. 6 * Mirabaturque propter incredulitatem
luc.13.22, eorum : & circumibat vicos in orbem, do-
cens.
Mat.10.1. 7 ¶ * Tunc aduocauit duodecim illos, cœ-
luc.9.1. pitque eos mittere binos,dedítque eis poteſta-
ſupra.3.14. tem *aduerſus* ſpiritus impuros.
8 Et præcepit eis vt nihil ſumerent ad iter,
niſi virgam tantùm, non peram, non panem,
non æs in zona :
Acts 12.7. 9 Sed *vt* calcearentur * ſandalijs : & ne
inducerentur binis tunicis.
10 Et dicebat eis, Vbicunq; introieritis do-
mum, illic manete vſquedum exeatis illinc.
Mat.10.14. 11 * Et quicunque non receperint vos,neque
luc.9.5. audierint vos,egreſſi illinc, excutite puluerem
Act.13.51. qui ſubeſt pedibus veſtris, *vt hoc ſit* teſtimonio
& 18.6. aduerſus eos. Amen dico vobis, tolerabilior e-
rit Sodomorum *conditio*, ſiue Gomorrhæorum,
in die iudicij, quàm vrbis illius.
12 Egreſſi igitur *illi* prædicabant vt reſipiſ-
cerent *homines*.
Iac.5.14. 13 Et dæmonia multa eijciebant, * vnge-
bantque oleo multos ægrotos, & ſanabant
eos.
Mat.14.1. 14 ¶ * Audiuit autem *hæc* rex Herodes,(cla-
luc.9.7. rum enim factum erat nomen eius) dixitq; Io-
hannes ille qui baptizabat, ſurrexit à mortuis,
& propterea virtutes agunt in eo.
15 Alij dicebant, Elias eſt: Alij verò dice-
bant, Propheta eſt, vel vnus ex Prophetis illis.
Luc.3.19. 16 * Quum igitur *hæc* audiſſet Herodes,ait,
Hic eſt Iohannes quem ego decollaui, ipſe ſur-
rexit à mortuis.
17 Ipſe enim Herodes, miſſis *ſatellitibus* pre-
henderat

hendcrat Iohannem, & vinxerat eum in carcere, propter Herodiadem vxorem Philippi fratris ſui, quia duxerat eam vxorem.

18 Dicebat enim Iohannes Herodi, * Non licet tibi habere vxorem fratris tui. *Leuit.*18.6.

19 Herodias autem imminebat ei, & cupiebat eum trucidare, nec poterat.

20 Herodes enim metuebat Iohannem, ſciens eum *eſſe* virum iuſtum ac ſanctum, & obſeruabat eum: auditóque eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.

21 Quum igitur dies oportunus adeſſet, quo tempore Herodes in natalitijs ſuis cœnam faciebat proceribus ſuis, ac chiliarchis & primarijs Galilææ:

22 Et introiſſet filia ipſius Herodiadis, ac ſaltaſſet, placuiſſetque Herodi, & ſimul accumbentibus, rex ait puellæ, Pete à me quodcunq; volueris, & dabo tibi.

23 Iurauítque ei, Quodcunq; à me petieris, dabo tibi, vſque ad dimidium regni mei.

24 *At* illa egreſſa dixit matri ſuæ, Quid petam? Illa verò dixit, Caput Iohannis Baptiſtæ.

25 *Puella* igitur cupidè ſtatim ad regem ingreſſa, id petijt, dicens, Velim vt iam nunc des mihi in patina caput Iohannis Baptiſtæ.

26 Rex autem valdè triſtis factus: noluit *tamen* propter iuſiurandum, & eos qui ſimul accumbebant, eam reijcere.

27 Et ſtatim rex, miſſo ſpiculatore, imperauit vt adferretur caput eius.

28 Ille verò abijt, ac decollauit eum in carcere: attulitque caput eius in patina, & dedit illud puellæ, & puella dedit illud matri ſuæ.

29 Quumque *hoc* audiſſent diſcipuli eius, venerunt & ſuſtulerunt cadauer eius, & poſuerunt in monumento.

30 * Coacti ſunt autem Apoſtoli ad Ieſum *Luc.*9.10.

&

& annunciauerunt ei omnia, & quæ egerant,
& quæ docuerant.
31 Et dixit eis, Venite vos priuatim in deſer-
tum locum, & requieſcite paululum. Erant
enim multi venientes & abeuntes: & ne cibum
quidem capere ipſis vacabat.

Mat.14.13. luc.9.10.

32 * Abierunt igitur in deſertum locum na-
uigio ſeorſum.
33 Vidit autem eos abeuntes turba, & ag-
nouerunt eum multi: & pedibus ex omnibus
ciuitatibus concurrérunt illuc, præueneruntq́;
eos, & conuenerunt ad eum.

Mat.9.36. & 14.14. luc.9.11.

34 * Tunc egreſſus vidit turbam multam Ie-
ſus, & miſericordia commotus eſt ſuper eis,
quoniam erant vt oues non habentes paſtorem,
cœpitq́ue eos docere multa.

Mat.14.15.

35 * Quum autem iam multus dies eſſet,
adierunt eum diſcipuli eius dicentes, Deſertus
eſt locus, & iam multus dies eſt,
36 Dimitte eos, vt profecti in circumiacen-
tes agros ac vicos, emant ſibi panes: nam quo
veſcantur, non habent.
37 At ille reſpondens, dixit eis, Date vos
ipſis quo veſcantur. Tunc dicunt ei. *Num vt*
profecti emamus ducentis denarijs panes, &
demus eis quo veſcantur?
38 Ipſe verò dicit eis, Quot panes habetis?

Mat.14.17. luc.9.13. iohan.6.9.

abite & videte. * Et *illi* re cognita, dixerunt,
Quinque, & duos piſces.
39 Tunc iuſſit eos facere vt accumberent
omnes per conuiuia ſuper viridi gramine.
40 Accubuerunt igitur ſigillatim per areo-
las, *partim* centeni & *partim* quinquaginta.
41 Et acceptis quinque illis panibus, ac duo-
bus illis piſcibus, ſuſpiciens in cœlum benedix-
it, ac fregit panes: deditq́; diſcipulis ſuis vt
illis apponerent: & duos piſces partitus eſt om-
nibus.
42 Comederuntq́ue omnes, & ſaturati ſunt.

43 Et

53 Et ſuſtulerunt fragmentorum duodecim cophinos plenos, & ex piſcibus.

44 Erant autem qui comederant, quaſi quinquies mille viri.

45 ¶ Et ſtatim coegit diſcipulos ſuos inſcendere nauigium, & præire Bethſaidam in vlteriorem *ripam*, dum ipſe dimitteret turbam.

46 Et quum amandaſſet eos, abijt in montem ad precandum.

49 * Quum autem ſerum *diei* adeſſet, erat nauigium in medio mari, & ipſe ſolus in terra. *Mat.14.13. iohan.6.16.*

48 Viditque eos vexatos in *nauigio* prouehendo: (erat enim ventus contrarius) & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos, ambulans ſuper mare: volebatque eos præterire.

49 Illi verò viſo eo ambulante ſuper mare, putauerant ſpectrum eſſe: & exclamauerunt,

50 (Omnes enim videbant eum, & turbati ſunt) ſed ſtatim loquutus eſt cum eis, & eis dixit, Confidite, ego ſum, ne timete.

51 Tunc aſcendit ad eos in nauigium, quieuitque ventus: & *ipſi* multò magis apud ſeſe obſtupeſcebant, & mirabantur.

52 Non enim intellexerant *quod factum fuerat* illis panibus: quoniam cor eorum ſtupidum erat.

53 Et quum traieciſſent, venerunt in terram Genezaret: & appulerunt.

54 Tunc ipſis egreſſis è nauigio, ſtatim agnito eo,

55 Quum percurriſſent totam illam circumiacentem regioné, cœperunt in grabbatis malè affectos circumferre, vbi audierant eum eſſe.

56 Et quocunque introiſſet in vicos, aut vrbes, aut agros, in foris ponebant ægrotos, & precabantur eum, vt vel fimbriam pallij ipſius tange-

tangerent: & quotquot tangebant eum, ſerua-
bantur.

CAP. VII.

1 Apoſtoli reprehenduntur comedentes illotis manibus. 1 Phariſæorum doctrina de lotionibus. 6 Hypocritæ. 8 Præcepta hominum præceptis Dei præferuntur. 10 Parentes honorandi. 14 Quæ ſunt quæ verè coinquinant hominem. 25 Chananæa. 32 Surdus mutus ſanatur.

Mat.15.1. TVnc * congregati ſunt ad eum Phariſæi,
& quidam ex Scribis, qui venerant Hie-
roſolymis.
2 Et quum vidiſſent quoſdam ex diſcipulis
eius pollutis manibus (id eſt, illotis) edere pa-
nem, conqueſti ſunt.
3 Nam Phariſæi & omnes Iudæi, niſi pugno
lauerint manus, non edunt, tenentes traditio-
nem ſeniorum.
4 Et à foro *venientes*, niſi loti fuerint, non
edunt. Et alia multa ſunt quæ acceperunt te-
nenda, nempe lotiones poculorum, & ſextario-
rum, & æramentorum & lectorum.
5 Deinde interrogârunt eum Phariſæi, &
Scribæ, Quare diſcipuli tui non ambulant ſe-
cundùm traditionem ſeniorum, ſed illotis ma-
nibus edunt panem?
6 ¶ Ille verò reſpondens dixit eis, Enim-
uerò benè prophetauit Eſaias de vobis hypo-
Eſa.29.13. mat.15.8. critis: vt ſcriptum eſt. * Populus iſte labijs me
honorat, cor autem eorum procul abeſt à me.
7 Fruſtra verò me colunt, docentes doctri-
nas, *quæ ſunt* mandata hominum.
8 Nam omiſſo mandato Dei, tenetis tradi-
tionem hominum, lotiones ſextariorum & po-
culorum, aliaque ſimilia eiuſmodi multa fa-
citis.
9 Præterea dixit eis, *Sanè* benè abrogatis

man-

mandatum Dei, vt tradi.ionem veſtram ſeruc-
tis.
10 ¶ Moſes enim dixit, * Honora patrem *Exod.20.12.*
tuum & matrem tuam: &, * Qui maledixerit *Deut.5.16.*
patri vel matri, morte moriatur. *Ephe 6 2.*
11 Vos autem dicitis, Si dixerit quiſpiam *Exod. 21.17.*
patri vel matri, Corban, (id eſt munus) quod- *Leuit.20.9.*
cunque ex me *erit*, tibi proderit: *inſons erit.* *Prou. 20. 20.*
12 Nec permittitis ampliùs eum quicquam
præſtare patri ſuo, aut matri ſuæ:
13 Abrogantes ſermonem Dei traditione
veſtra quam tradidiſtis: & ſimilia huiuſmodi
multa facitis.
14 ¶ * Præterea aduocata tota turba, dixit *Mat.15.10.*
eis, Audite me omnes, & intelligite.
15 Nihil eſt extra hominem quod ingrediens
in eum, poſſit eum polluere: ſed quæ egrediun-
tur ex eo, illa ſunt quæ polluunt hominem.
16 Si quis habet aures ad audiendum au-
diat.
17 Et quum introiſſet domum, *digreſſus* à
turba, interrogarunt diſcipuli eius de para-
bola.
18 Tunc dicit eis, Itane & vos deſipitis?
non intelligitis, quicquid extrinſecùs ingredi-
tur in hominem, non poſſe eum polluere.
19 Non enim ingreditur in cor eius, ſed in
ventrem: & in latrinam abit, purgans omnes
eſcas.
20 Dicebat autem, Quod ex homine egredi-
tur, illud polluere hominem:
21 * Intus enim ex corde hominum malæ *Gen 6.5.&*
cogitationes egrediuntur, adulteria, ſcortatio- *8.21.*
nes, cædes.
22 Furta, auaritiæ, ſcelera, dolus, proter-
uia, oculus malus, obtrectationes, ſuperbia,
amentia:
23 Omnia hæc ſcelera intus exeunt, & pol-
luunt hominem.

24 ¶ * Et

Mat.15 21. 24 ¶ * Et illinc ſurgens, abijt in confinia
Tyri ac Sydonis: & ingreſſus domum, neminem
volebat *hoc* ſcire: ſed non potuit latere.
25 Quum enim de eo audiſſet mulier, cuius
filiola habebat ſpiritum impurum, venit & acci-
dit ad pedes eius.
26 (Erat autem mulier Græca, Syropheniſſa
genere) & rogauit eum vt dæmonium eijceret
ex filia ſua.
27 Ieſus autem dixit ei, Sine priùs ſaturen-
tur liberi: non eſt enim bonum accipere panē
liberorum, & obijcere catellis.
28 Ipſa verò reſpondit, & dixit ei, Etiam
Domine, etenim catelli edunt ſub menſa ex
micis puerorum.
29 Tunc dixit ei, Propter iſtum ſermonem
abi: exijt dæmonium ex filia tua.
30 Quum autem *illa* abijſſet domum ſuam,
inuenit dæmonium exijſſe, & filiam proiectam
ſuper lectum.
31 ¶ Tunc regreſſus è finibus Tyri ac Sy-
donis, venit ad mare Galilææ, per medios fi-
nes Decapolis.
32 Et offerunt ei ſurdum difficulter loquen-
tem: & precantur eum vt imponat ei manum.
33 *Ipſe* verò quum abduxiſſet eum è turba
priuatim, miſit digitos ſuos in auriculas eius:
& quum ſpuiſſet, tetigit linguam eius:
34 Ac ſuſpiciens in cœlum, ingemuit, dixit-
que ei, Ephata, quod eſt, Adaperitor.
35 Et ſtatim adapertæ ſunt eius aures, & ſo-
lutum eſt vinculum linguæ eius, & loquebatur
rectè.
36 Et interdixit eis, ne cui dicerent, ſed
quantumcunque ipſe eis interdixiſſet, multò
magis *hoc* prædicabant.
37 Et ſupra modum percellebantur, dicen-
tes, Bene omnia fecit: facit vt ſurdi audiant, &
muti loquantur.

CAP.

CAP. VIII.

1 Miraculum de ſeptem panibus. 11 Iudæi ſigna quærunt. 15 Cauendum a doctrina Phariſæorũ. 21 Cæcus ſeruatur. 27 Varia populi opinio de Chriſto. 29 Apoſtolorum de Chriſto confeſſio. 31 Prædicit mortem ſuam Chriſtus. 33 Petrus Satan. 35 Animam ſeruare & perdere. 38 Erubeſcere Chriſtum.

DIebus * illis, quum multa omnino tur- *Mat.* 15. 32.
ba eſſet, nec haberent quo veſcerentur,
aduocauit Ieſus Diſcipulos ſuos, dixit-
que eis:
2 Miſericordia commoueor erga turbam:
quia iam triduum manent apud me, nec habent
quo veſcantur,
3 Quòd ſi dimiſero eos ieiunos domum ſu-
am, deficient in viâ: quidam enim ex eis pro-
cul venerunt.
4 Reſponderunt autem ei diſcipuli eius,
Vnde iſtos quiſpiam poſſit hîc ſatiare panibus
in deſerto?
5 Interrogauit autem eos, Quot panes ha-
betis? Ipſi verò dixerunt, Septem.
6 Tunc præcepit turbæ vt diſcumberet hu-
mi: & acceptis ſeptem illis panibus, quum gra-
tias egiſſet, fregit, deditque Diſcipulis ſuis vt
apponerent: & appoſuerunt turbæ.
7 Habebant autem piſciculos paucos: &
quum benedixiſſet, dixit vt hos etiam appo-
nerent.
8 Comederunt autem, & ſaturati ſunt: &
ſuſtulerunt fragmentorum quæ ſuperfuerant
ſeptem ſportas.
9 Erant autem qui comederant, quaſi qua-
ter mille: dimiſitque eos.
10 * Et ſtatim ingreſſus nauigium cum diſci- *Mat.* 15. 39.
pulis ſuis, venit in partes Dalmanutha.

11 * Et

Mat.16 1. 11 * Et venerunt Phariſæi, cœperúntque altercari cum eo, quærentes ab eo ſignum è cœlo tentantes eum.

12 Ipſe verò, quum altè ingemuiſſet ſpiritu ſuo, dixit, Cur natio iſta ſignum requirit? Amen dico vobis, ſi dabitur nationi iſti ſignum.

Mat.16 4. 13 * Et eis relictis, ingreſſus rurſum nauigium, abijt in vlteriorem *ripam*.

Mat.16.4. 14 ¶ * Fuerant autem obliti diſcipuli ſumere panes, & panem non habebant niſi vnum ſecum in nauigio.

Mat 16.6. 15 Tunc interdixit eis, dicens, * Videte, cauete à fermento Phariſæorum & fermento Herodis.

16 Diſceptabant igitur alij aduerſus alios, dicentes, Panes non habemus.

17 *Id* autem quum noſſet Ieſus, dixit eis, Quid diſceptatis quòd panes non habetis? nondum animum aduertitis, nec intelligentia præditi eſtis? adhuc ſtupidum habetis cor veſtrum?

18 Quum oculos habeatis, non cernitis? & quum aures habeatis, non auditis, nec meminiſtis?

Ioan.6. 11. 19 * Quum quinque illos panes fregi in *homines* quinquies mille, quot cophinos fragmentis plenos ſuſtuliſtis? Dicunt ei duodecim.

20 Quum autem ſeptem illos *hominibus* quater mille, quot ſportas fragmentis plenas ſuſtuliſtis? Illi verò dixerunt ſeptem.

21 Tunc dixit eis, Quomodo *hæc* non intelligitis?

22 ¶ Venit autem Bethſaidan: & obtulerunt ei cæcum, & precati ſunt eum vt ipſum tangeret.

23 Tunc prehenſa manu cæci, eduxit eum extra vicum: & quum inſpuiſſet in oculos eius, impoſuiſſetq; ei manus, interrogauit eum, ecquid videret.

24 Qui

24 Qui quum oculos ſuſtuliſſet, dixit, Video
homines : nam cerno inſtar arborum ambu-
lantes.
25 Deinde rurſum impoſuit manus oculis
eius, fecitque vt *denuò* oculos attolleret, &
reſtitutus eſt, viditque procul & dilucidè
omnes.
26 Tunc *Jeſus* miſit eum domum ſuam, di-
cens, Neque in vicum illum ingreditor, neque
dicito cuiquam in vico.
27 * Egreſſus eſt autem Ieſus ac diſcipuli *Mat.16.13.*
eius in vicos Cæſareæ *quæ cognominatur* Phi- *luc.9.19.*
lippi : & in via interrogauit diſcipulos ſuos, di-
cens eis, Quem me dicunt homines eſſe ?
28 Illi verò reſponderunt, Iohannem Bap-
tiſtam : & alij Eliam ; alij verò vnum ex Pro-
phetis.
29 Tunc ipſe dixit eis, Vos autem quem me
dicitis eſſe ? Reſpondens verò Petrus dicit ei,
Tu es ille Chriſtus.
30 Tunc interminatus eſt, vt nulli *id* dice-
rent de ſe.
31 ¶ Et cœpit eos docere quòd oporteret
Filium hominis multa pati, & reprobari à ſenio-
ribus, principibúſque Sacerdotum, ac Scribis,
& trucidari, & tribus pòſt diebus reſurgere.
32 Et apertè eum ſermonem loquebatur.
Tunc prehendit eum Petrus, cœpitque obiur-
gare.
33 Ipſe verò conuerſus, & intuitus diſcipu-
los ſuos, obiurgauit Petrum, dicens, Abſcede à *Mat.10.38.*
me Satana : nam non ſapis quæ Dei *ſunt*, ſed *& 16.24.*
quæ *ſunt* hominum. *Luc.9.23. &*
34 ¶ Et quum aduocaſſet turbam cum di- *14.27.*
ſcipulis ſuis, dixit eis, * Quicunque vult me ſe- *Mat.10.39.*
qui, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſu- *& 16.25.*
am, ac ſequatur me. *Luc.9.24. &*
35 * Nam quiſquis voluerit animam ſuam *17.33.*
ſeruare, perdet eam : quiſquis autem perdiderit *Iohan.12.25.*

animam ſuam cauſa mea & Euangelij, is ſeruabit eam.
36 Quid enim profuerit cuipiam, ſi lucratus fuerit mundum totum, & anima ſua mulctetur.
37 Aut quam dabit quiſpiam compenſationem animæ ſuæ?
Mat.10.32. luc.9.26. & 12.8. 38 * Nam quemcunque puduerit mei ac meorum ſermonum in gente iſta adulterina & peccatrice, Filium etiam hominis pudebit eius, quando venerit in gloria Patris ſui cum Angelis illis ſanctis.

CAP. IX.

1 Transfiguratio Chriſti. 7 Chriſtus audiendus. 11 De Elia & Iohanne Baptiſta. 14 Dæmoniacus ſanatur. 23 Fides omnia poteſt 31 Prædicit Chriſtus mortem. 33 Quis maior inter Apoſtolos. 36 Chriſtus puerum accipit in vlnas. 42 Scandalizare. 50 Sal. Pax.

Mat. 16. 28. luc. 9.27. PRæterea * dixit eis, Amen dico vobis, ſunt quidam ex ijs qui hîc adſtant, qui nequaquam guſtabunt mortem, vſquedum viderint regnum Dei veniſſe cum potentia.
Mat.17 1. luc.9.28. 2 ¶ * Sexto verò pôſt die accepit Ieſus Petrum & Iacobum & Iohannem, & ſubduxit eos ſolos in montem ſublimem priuatim: & transformatus fuit coram eis.
3 Et veſtimenta eius facta ſunt coruſcantia candida valdè vt nix, qualia non poteſt fullo in terra dealbare.
4 Et viſus eſt eis Elias cum Moſe, qui colloquebantur cum Ieſu.
5 Tunc reſpondens Petrus dicit Ieſu, Rabbi, bonum eſt nos hîc eſſe: faciamus igitur tabernacula tria, tibi vnum, & Moſi vnum, & Eliæ vnum.
6 Nec enim ſciebat quid loqueretur: erant enim exterriti.

7 Et extitit nubes quæ inumbrauit eos, ve-
nitque vox è nube, dicens, Hic eſt Filius ille
meus dilectus, ipſum audite.
8 Et repentè quum circumſpexiſſent, non
ampliùs viderunt quenquam, ſed ſolum Ieſum
ſecum.
9 * Quum verò deſcenderent è monte, in- *Mat.17.9.*
terdixit eis ne cui narrarent quæ viderant, niſi
quum Filius hominis à mortuis reſurrexiſſet.
10 *Ipſi* igitur id continuerunt apud ſe, mu-
tuo quærentes quid illud eſſet, A mortuis reſur-
gere.
11 ¶ Et interrogarunt eum dicentes, Cur
Scribæ dicunt, oportere vt * Elias priùs veniat? *Mal.4.5.*
12 Ipſe verò reſpondens dixit eis, Elias qui- *Eſa.53.4.*
dem priùs veniens, reſtituet omnia : & * vt ſcri-
ptum eſt de Filio hominis : *oportet* vt multa pa-
tiatur & pro nihilo habeatur.
13 Sed dico vobis & Eliam veniſſe, & *iſtos*
ei feciſſe quæcunque voluerunt, ſicut ſcriptum
eſt de eo.
14 ¶ * Et quum veniſſet ad diſcipulos *ſuos*, *Ma. 17.14.*
vidit turbam multam circa eos, & Scribas cum *luc.9.38.*
eis altercantes.
15 Et ſtatim tota turba viſo eo expauit, &
accurrentes ſalutauerunt eum.
16 Tunc interrogauit Scribas, Quid alterca-
mini inter vos?
17 Et reſpondens quidam è turba dixit, Ma-
giſter, adduxi filium meum ad te, habentem
ſpiritum mutuum,
18 Qui vbicunque eum corripuerit, lacerat
eum : *ipſe* verò ſpumat, & ſtridet dentibus ſuis,
& exareſcit: & dixi diſcipulis tuis vt eum eijce-
rent, ſed non potuerunt.
19 Ipſe verò reſpondens, ei dixit, O natio
incredula, quouſq; tandem apud vos ero? quo-
uſque tandem tolerabo vos? adducite eum ad
me.

20 Illum igitur adduxerunt ad eum : Quum
autem eum vidiſſet, continuò ſpiritus diſcerp-
ſit eum : & *ille* quum cecidiſſet in terram, vol-
uebatur ſpumans.
21 Tunc interrogauit *Ieſus* patrem eius,
Quantum temporis eſt quòd hoc accidit ei? Ip-
ſe verò ait, ab infante:
22 Et ſæpe eum tum in ignem abiecit, tum
in aquas, vt perderet eum. Sed ſi quid potes,
ſuccurre nobis, intima miſericordia commotus
erga nos.
23 Ieſus autem dixit ei, Si potes hoc crede-
re, omnia fieri poſſunt credenti.
24 Pater verò pueri ſtatim clamans, cum
lacrymis dixit, Credo, Domine: ſuccurre incre-
dulitati meæ.
25 Quum vidiſſet autem Ieſus turbam ſimul
accurrere: obiurgauit ſpiritum illum impurum
dicens ei, *Tu* ſpiritus mute & ſurde, ego tibi
impero, Exi ab eo, & ne ampliùs ingreditor
in eum.
26 Et quum clamaſſet *ſpiritus*, multumque
diſcerpſiſſet eum, exiuit: & *ille* factus eſt quaſi
mortuus, adeò vt multi dicerent mortuum eſſe.
27 Ieſus verò prehenſa manu eius, erexit e-
um, & ille *ſurrexit*.
28 Et quum eſſet ingreſſus domum, diſci-
puli eius interrogauerunt eum priuatim, Cur
nos non potuimus *ſpiritum* illum eijcere?
29 *Ipſe* verò dixit eis, Hoc genus *dæmonio-
rum* nulla re poteſt exire niſi per precationem
& ieiunium.
30 * Et illinc egreſſi, vnà iter faciebant per
Galilæam: nec volebat vt quiſquam *id* ſci-
ret.
31 Docebat enim diſcipulos ſuos, & dicebat
eis, Filius hominis traditur in manus hominum,
qui trucidabunt eum: ſed trucidatus, tertio die
reſurget.

Mat.17.22. luc.9.22.

32 Ipſi

32 Ipſi verò ignorabant hoc dictum,& timebant eum interrogare.
33 * Venit igitur Capernaum, & quum veniſſet domum, interrogauit eos, Quid in viâ inter vos diſceptabatis? *Mat.*18 1. *luc.* 9.49.
34 Ipſi verò ſiluerunt: nam alij aduerſus alios diſſeruerant in via, *quis eſſet futurus* cæteris maior.
35 Et quum conſediſſet, vocauit duodecim illos, & dixit eis, Si quis vult primus eſſe, erit omnium vltimus, & omnium miniſter.
36 Et acceptum puerulum ſtatuit in medio eorum: eóque in vlnas recepto dixit eis,
37 Quiſquis vnum ex talibus puerulis exceperit nomine meo, me excipit: & quicunque me exceperit, non me excipit, ſed eum qui miſit me,
38 ¶ * Reſpondit autem ei Iohannes, dicens, Magiſter, vidimus quendam per nomen tuum eijcientem dæmonia, qui non ſequitur nos: & prohibuimus eum, quia non ſequitur nos. *Luc.* 9.49.
39 Ieſus autem ait, Ne illum prohibete,*nullus enim eſt qui edat virtutem per nomen meum, & poſſit citò maledicere mihi: 1.*Cor.* 12.3.
40 Nam qui non eſt contra nos pro nobis eſt.
41 * Quiſquis enim potum dederit vobis poculum aquæ in nomine meo, *id eſt*, quòd ſitis Chriſti, amen dico vobis, nequaquam perdiderit mercedem ſuam. *Mat.*10. 42.
42 * Et quiſquis offenderit vnum ex paruis iſtis qui credunt in me, bonum eſſet ei potiùs ſi circumponeretur ſaxum molare circa collum eius, & proijceretur in mare. *Mat.* 18.6. *luc.*17.1.
43 * Quòd ſi manus tua facit vt tu offendas, abſcinde eam: bonum eſt tibi ad vitam ingredi mancum, *potiùs* quàm duas manus habentem abire in gehennam, *id eſt*, in ignem illum inextinguibilem. *Mat.*5.30. & 18.8.

Eſa. 66. 24. 44 * Vbi vermis eorum non interit, & ignis
non extinguitur.
45 Et ſi pes tuus facit vt tu offendas, abſcin-
de eum: bonum eſt tibi ingredi in vitam claudū
potiùs quàm duos pedes habentem proijci in
gehennam (*id eſt*) ignem inextinguibilem,
46 Vbi vermis eorum non interit, & ignis
non extinguitur.
47 Et ſi oculus tuus facit vt tu offendas, erue
eum: bonum eſt tibi introire in regnum Dei
luſcum, *potiùs* quàm duos oculos habentem
proijci in gehennam ignis,
48 Vbi vermis eorum non interit, & ignis
non extinguitur.
Leuit. 2. 3. 49 Nam omnis *homo* igne ſalietur, * & om-
nis oblatio ſale ſalietur.
Mat. 5. 13. Luc. 14. 44. 50 * Bonus eſt ſal: ſi verò ſal inſulſus fuerit,
quónam ipſum condietis? habete in vobiſipſis
ſalem, & pacem habete inter vos mutuò.

CAP. X.

1 *Vxor ob ſolam fornicationem dimittenda.* 13 *Paruuli Christo offeruntur.* 17 *A diuite interrogatur Ieſus, quomodo vita æterna poſſideatur.* 28 *Apoſtoli relinquentes omnia propter Chriſtum.* 33 *Chriſtus prædicit mortem ſuam.* 35 *Filiorum Zebedæi petitio.* 45 *Bartimæus cæcus ſanatur.*

Mat. 19. 2. ET * quum illinc reſurrexiſſet, venit in fines
Iudeæ per *regionem quæ eſt* trans Iorda-
nem: & conuenit rurſum turba ad eum:
& vt conſueuerat, rurſum docebat eos.
2 Tunc accedentes Phariſæi interrogarunt
eum, an liceret viro vxorem dimittere, tentan-
tes eum.
3 Ipſe verò reſpondens dixit, Quid vobis
mandauit Moſes?
Deut. 24. 2. 4 Ipſi autem dixerunt, * Moſes permiſit
libellum

libellum abſceſſionis ſcribere, & dimittere *vx-
orem.*
5 Tunc reſpondens Ieſus dixit eis, pro du-
ritia cordis veſtri ſcripſit vobis mandatum
iſtud.
6 A principio verò creationis, * maſculum *Gen.*2 27.
& fœminam fecit Deus. *mat* 19.4.
7 * Propterea relinquet homo patrem ſuum *Gen.*2.24.
& matrem, & agglutinabitur vxori ſuæ. 1.*cor.*6.16.
8 Et qui duo *fuerant*, erunt caro vna:Itaq; *ephe.* 5.31.
non ſunt ampliùs duo, ſed vna caro.
9 * Quod ergo Deus coniunxit, homo ne 1.*Cor.*7.10.
ſeiungat.
10 Et domi rurſum diſcipuli eius eadem de
re interrogarunt eum.
11 *Ipſe* verò dixit eis, * Quicunque dimiſe- *Mat.*5.32.
rit vxorem ſuam, & duxerit aliam, mœchatur *&* 19.9.
aduerſus eam : *luc.*16.18.
12 Et ſi mulier dimiſerit virum ſuum,& nup- 1.*cor.*7.10.
ſerit alteri, mœchatur.
13 ¶ * Tunc obtulerunt ei puerulos vt tan- *Mat.* 19.13.
geret eos : diſcipuli verò obiurgabant eos qui *luc.* 18.15.
offerebant.
14 Quod quum vidiſſet Ieſus, indignatus
eſt, & dixit eis,Sinite puerulos venire ad me,&
ne prohibete eos, talium enim eſt regnum Dei.
15 Amen dico vobis, quicunque non exce-
perit regnum Dei vt puerulus, nequaquam in
id ingredietur.
16 Et quum accepiſſet eos in vlnas, impo-
ſitis ſuper eos manibus, benedixit eis.
17 ¶ Et egrediente eo *vt ſe daret* in viam,
* quidam, quum accurriſſet, & accidiſſet ei ad *Mat.* 19. 16
genua, interrogauit eum, Magiſter bone, quid *luc.*18.18.
faciam vt vitam æternam obtineam ?
18 Ieſus autem dixit ei,cur me dicis bonum?
nullus eſt bonus niſi vnus, *nempe* Deus.
16 Mandata noſti * Ne mœchare, Ne occi- *Exod.* 20 13.
dito, Ne furare, Ne falſum teſtimonium dicito,

Ne damno afficito *quenquam*, Honora patrem
tuum & matrem.
20 Ille verò reſpondens dixit ei, Magiſter,
hæc omnia obſeruaui à iuuentute mea.
21 Ieſus autem eum intuitus, dilexit eum,
& dixit ei, Vnum te deficit: abi, quæcunque ha-
bes vende, & da pauperibus: & habebis the-
ſaurum in cœlo: & veni, ſequere me, ſublata
in humeros cruce.
22 Ille verò mœſtus factus propter hunc
ſermonem, abijt contriſtatus: habebat enim
bona multa.
23 Et quum circumſpexiſſet Ieſus, dicit di-
ſcipulis, Quàm difficilè qui opes habent in re-
gnum Dei intrabunt!
24 Diſcipuli verò expauerunt ad hos ſer-
mones ipſius. Ieſus autem rurſum reſpondens
dixit eis, Filij, Quàm difficile eſt, vt qui confi-
dunt opibus, in regnum Dei ingrediantur?
25 Facilius eſt camelum per foramen acus
tranſire, quàm diuitem in regnum Dei in-
gredi.
26 Illi verò ampliùs percellebantur, dicen-
tes inter ſe, Et quis poteſt ſeruari?
27 Intuitus autem eos Ieſus dicit, Apud ho-
mines *hoc eſt* impoſſibile, ſed non apud Deum:
nam omnia poſſibilia ſunt apud Deum.
Mat.19.27. luc.18.28.
28 ¶ * Tunc Petrus cœpit ei dicere, Ecce,
nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te.
29 Reſpondens autem Ieſus ait, Amen dico
vobis, nullus eſt qui reliquerit domum, aut
fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut
vxores, aut liberos, aut agros, mea cauſa & E-
uangelij:
30 Quin accipiat centuplicia, nunc iſto tem-
pore, domos, & fratres, & ſorores, & matres, &
liberos, & agros, cum perſequutionibus, & in
ſeculo futuro vitam æternam.
Mat.19.30. luc.13.30.
31 * Multi autem primi, erunt vltimi: & vlti-
mi primi.
32 ¶ * Erant

32 ¶ * Erant autem in viâ aſcendentes Hie- Mat 20 17.
roſolyma: & præibat eis Ieſus, & expaueſce- luc.18 31.
bant, & ſequentes timebant. Et ipſe aſſumptis
rurſum duodecim, cœpit eis dicere quæ ſibi e-
ram euentura:
33 *Dicens*, Ecce, aſcendimus Hieroſolyma,
& Filius hominis tradetur principibus Sacer-
dotum & Scribis: & condemnabunt eum mor-
te, tradentque eum Gentibus:
34 Quæ illudent ei, & flagellabunt eum, &
inſpuent in eum, & trucidabunt eum: ſed tertia
die reſurget.
35 ¶ * Tunc accedunt ad eum Iacobus & Mat.20.20.
Iohannes filij Zebedæi, dicentes, Magiſter, ve-
limus, vt quicquid petierimus præſtes no-
bis.
36 Ipſe verò dixit, Quid me vultis vobis
præſtare?
37 Illi autem dixerunt ei, Da nobis vt vnus
ad dextram tuam & alter ad ſiniſtram tuam ſe-
deamus in gloria tua.
38 Ieſus autem dixit eis, Neſcitis quid pe-
tatis; poteſtis bibere poculum, quod ego bibo,
& baptiſmo quo ego baptizor, baptizari?
39 Ipſi verò, dixerunt ei: Poſſumus. Ieſus
autem dixit eis, Poculum quidem quod ego
bibo, bibetis: & baptiſmate quo ego baptizor,
baptizabimini.
40 Sed ſedere ad dextram meam & ad ſini-
ſtram meam, non eſt meum dare, ſed *dabitur*
quibus paratum eſt.
41 Et quum *hæc* audiſſent *alij* decem, cœpe-
runt indignari de Iacobo & Iohanne.
42 Ieſus autem quum eos aduocaſſet, dixit
eis, * Scitis eos quibus placet imperare Genti- Luc.22.25.
bus, dominari in eas: & qui magni ſunt inter
eas, licentia in eas vti:
43 Verùm non ita erit inter vos: ſed qui-

cunque voluerit fieri magnus inter vos, erit
miniſter veſter.

44 Et quicunque voluerit ex vobis fieri pri-
mus, erit omnium ſeruus.

45 Nam & Filius hominis non venit vt ſibi
miniſtraretur, ſed vt miniſtraret, & daret ani-
mam ſuam redemptionis pretium pro multis.

Mat.20.29. 46 Tunc veniunt Hiericho, * eoque egredi-
luc.18.35. ente ab Hiericho, ac diſcipulis eius, & turba
multa, filius Timæi Bartimæus cœcus ſedebat
iuxta viam mendicans.

47 Et quum audiſſet ipſum eſſe Ieſum illum
Nazarenum, cœpit clamare, & dicere: Fili Da-
uidis miſerere mei.

48 Et obiurgabant eum multi, vt ſileret: ille
verò multò magis clamabat, Fili Dauidis, miſe-
rere mei.

49 Tunc Ieſus quum ſubſtitiſſet, iuſſit eum
vocari. Vocant igitur cœcum, dicentes ei, Con-
fide, ſurge: vocat te.

50 Ipſe verò abiecto pallio ſuo, quum ſur-
rexiſſet, venit ad Ieſum.

51 Et reſpondens dixit ei Ieſus, Quid vis
tibi præſtem? Cœcus autem ait ei, Rabboni, vt
viſum recipiam.

52 Ieſus autem dixit ei, Abi, fides tua te ſer-
uauit. Statim igitur recepit viſum, & ſequebatur
Ieſum per viam.

CAP. XI.

1 Chriſtus ingreditur Ieruſalem vectus aſello. 13 Ficus infructuoſa malediciiur. 15 Eijciuntur templo vendentes & ementes. 23 Virtus fidei. 24 Fides orationis. 25 Peccata fratri remittenda. 27 Sacerdotes petunt qua authoritate Chriſtus faciat quæ facit. 30 Baptiſmus Iohannis vnde.

Mat 21.1. QVum * autem appropinquaret Hieroſoly-
luc.19.29. mis ad Bethphage & Bethaniam apud
montem

montem Olearum, miſit duos è Diſcipulis
ſuis.
2 Et dicit eis, Abite in vicum qui vobis eſt
ex aduerſo, & ſtatim vt ingrediemini in eum,
inuenietis pullum ligatum, ſupra quem nullus
hominum ſedit: ſoluite eum, & adducite.
3 Quòd ſi quis vobis dixerit, Cur hoc facitis?
dicite Dominum eo opus habere: & eum huc
mittet.
4 Abierunt autem & inuenerunt pullum
ligatum apud oſtium foris in biuio: & ſoluerunt
eum.
5 Tunc quidam eorum qui illic adſtabant,
dixerunt eis, Quid facitis qui ſoluitis pullum?
6 Ipſi verò dixerunt eis prout mandarat
Ieſus: & *illi* dimiſerunt eos.
7 * Adduxerunt igitur pullum ad Ieſum, & *Iohan.* 12. 4.
iniecerunt ei pallia ſua, ſeditque ſuper eum.
8 Multi verò pallia ſua ſtrauerunt per viam:
alij autem frondes cædebant ex arboribus, &
ſternebant in viam.
9 Et qui præibant, quiq; ſequebantur, cla-
mabant, dicentes, Hoſanna, benedictus qui ve-
nit in nomine Domini.
10 Benedictum regnum patris noſtri Dauid,
quod venit in nomine Domini: Hoſanna ô *qui*
es in *cœlis* altiſſimis.
11 * Et ingreſſus eſt Hieroſolymam Domi- *Mat.*21.12.
nus, & in templum, quumque circumſpexiſſet *luc.*19.45.
omnia, & veſperæ iam hora eſſet, venit Betha-
niam cum duodecim,
12 ¶ * Et poſtero die quum exijſſent Betha- *Mat.*21.19.
nia, eſurijt.
13 Quumque procul vidiſſet ficum haben-
tem folia, venit *viſurus* num inueniret aliquid
in ea: & quum veniſſet ad eam, nihil inuenit niſi
folia: non enim erat tempus ficuum.
14 Tunc reſpondens Ieſus dixit ficui, Ne
ampliùs ex te in ſeculum quiſquam fructum

comedat. Et *hoc* audierunt diſcipuli eius.
15 Veniunt igitur Hieroſolymam. Et ingreſ-
ſus Ieſus in templum, cœpit eijcere eos qui ven-
debant & emebant in templo, & menſas nu-
mulariorum, & cathedras vendentium colum-
bas ſubuertit.
16 Nec ſinebat vt quiſquam deportaret vas
per templum.
17 Et docebat dicens eis, Nonne ſcriptum
Eſa. 56.7. eſt * Domum meam, domum precationis voca-
Ier. 7.11. tum iri ab omnibus Gentibus? * vos autem eã
feciſtis ſpeluncam latronum.
18 Et *hoc* audierunt Scribæ & principes ſa-
cerdotum, & quærebant quomodo eum perde-
rent ; timebant enim eum, quia tota turba
percellebatur ſuper doctrina ipſius.
19 Quum verò veſpera eſſet, egreſſus eſt Ie-
ſus ex vrbe.
Mat. 21.19. 20 ¶ * Et mane adambulantes ficui, viderũt
eam exaruiſſe radicitùs.
21 Tunc recordatus Petrus dixit ei, Rabbi,
Ecce, ficus illa cui imprecatus es, exaruit.
22 Et reſpondens Ieſus dixit eis, Habete fi-
dem Dei.
23 Amen enim dico vobis, quicunque dixe-
rit monti huic, Tollitor, & proijcitor in mare,
nec hæſitauerit in corde ſuo, ſed crediderit fu-
tura quæ dixit, erit ei quicquid dixerit.
Mat. 7.7. 24 * Propterea dico vobis, quæcunq; præ-
Luc. 11.9. cantes petitis, credite vos accepturos: & erunt
vobis.
Mat. 6.14. 25 * Et quum adſtiteritis precantes, remit-
tite ſi quid habetis aduerſus aliquem: vt & Pa-
ter ille veſter qui in cœlis *eſt*, remittat vobis of-
fenſas veſtras.
26 Nam ſi vos non remiſeritis, nec Pater il-
le veſter qui in cœlis eſt, remittet offenſas ve-
Mat. 21.23. ſtras.
Luc. 20.1. 27 ¶ * Tunc veniunt rurſus Hieroſolyma:
&

& quum ipſe ambularet in templo, veniunt ad
eum principes Sacerdotum, & Scribæ & ſeni-
ores,
28 Et dicunt ei, Qua authoritate iſta facis?
& quis tibi dedit authoritatem iſtam, vt hæc fa-
cias?
29 Ieſus autem reſpondens dixit eis, Inter-
rogabo vos & ego rem quandam: Reſpondete
igitur mihi, & dicam vobis qua authoritate
hæc faciam.
30 Baptiſma Iohannis è cœlo erat, an ex ho-
minibus? reſpondete mihi.
31 Ratiocinabantur autem apud ſe, dicentes,
Si dixerimus, E cœlo, dicet, Quare ergo non
credidiſtis ei?
32 Sed ſi dicamus, Ex hominibus: timemus
populum, omnes enim ſentiebant de Iohanne
eum verè Prophetam fuiſſe.
33 Tunc reſpondentes dicunt Ieſu, Neſci-
mus. Et Ieſus reſpondens dicit eis, Nec ego di-
cam vobis qua authoritate hæc faciam.

CAP. XII.

*3 De vinea. 10 Chriſtus lapis reprobatus à Iudæis.
13 De tributo dando Cæſari. 18 Sadducæi ne-
gantes reſurrectionem. 19 Primum mandatum.
31 Dilectio Dei & proximi præponitur ſacrifi-
cijs. 36 Chriſtus filius Dauidis. 38 Cauendum
à Scribis & Phariſæis. 42 Vidua paupercula.*

ET* cœpit eis per parabolas dicere, Vine- *Mat. 21. 33.*
am plantauit quidam, & circumpoſuit *luc. 20. 9.*
ſepem, & fodit lacum, & ædificauit tur- *eſa. 5. 1.*
rim, & elocauit eam agricolis: ac peregrè pro- *ier. 2. 21.*
fectus eſt.
2 Miſitque ſeruum ad agricolas *ſuo* tempo-
re, vt ab agricolis acciperet ex fructu vineæ.
3 Illi verò captum eum cæciderunt, ac re-
miſerunt inanem.

4 Et

4 Et rurſum miſit ad eos alium ſeruum, *&*
illi huic quoque lapidato caput vulnerarunt, &
remiſerunt dedecoratum.

5 Et rurſum alium miſit, & illum trucida-
runt: multoſque alios, hos quidem cædentes,
illos verò trucidantes.

6 Quum ergò vnum adhuc haberet filium
ſuum dilectum, miſit etiam illum vltimum ad
eos, dicens, Reuerebuntur filium meum.

7 Illi verò agricolæ dixerunt inter ſe, Iſte
eſt hæres; venite, trucidemus eum, & noſtra e-
rit hæreditas.

8 Et captum eum trucidarunt, & eiecerunt
extra vineam.

9 Quid ergò faciet Dominus vineæ? Veni-
et, & perdet illos agricolas, & dabit vineam a-
lijs.

10 Ne hanc quidem Scripturam legiſtis:
*Pſal.*118.22. *eſa.*28.18. *mat.*21.42. *act.*4.11. *rom.*9.33. 1.*pet.*2.8. * Quem lapidem reprobarunt ædificantes, is
factus eſt caput anguli:

11 A domino factum eſt illud, & eſt mira-
bile in oculis noſtris?

12 Studebant igitur eum prehendere: ſed
timuerunt turbam: norant enim eum aduerſus
ipſos illam parabolam dixiſſe: itaque omiſſo
eo abierunt.

*Mat.*22.15. *luc.*20.20. 13 ¶ * Et miſerunt ad eum quoſdam è Pha-
riſæis, & Herodianis: vt eum captarent ſer-
mone.

14 Illi verò quum veniſſent, dicunt ei: Ma-
giſter, ſcimus te veracem eſſe, neque curare
quenquam, non enim reſpicis in perſonam ho-
minum, ſed in veritate viam Dei doces: Licet
cenſum Cæſari dare, an non? demus, an non
demus?

15 Ipſe verò, quum ſciret eorum hypocri-
ſin, dixit eis, Quid me tentatis? proferte mihi
denarium, vt videam.

16 Illi verò protulerunt. Tunc dicit eis, Cu-
ius

ius eſt magno iſta & inſcriptio? Illi verò dixe-
runt ei, Cæſaris.
17 Et reſpondens Ieſus dixit eis, * Reddite *Rom.13.9*
quæ *ſunt* Cæſaris, Cæſari: & quæ Dei *ſunt* Deo.
Et admirati ſunt ſuper eo.
18 * Tunc veniunt ad eum Sadducæi, qui *Mat.22.23.*
dicunt non eſſe reſurrectionem: & interroga- *luc.20.27.*
runt eum dicentes,
19 Magiſter, * Moſes ſcripſit nobis vt ſi *Deut.25.5.*
cuius frater mortuus ſit, ac reliquerit vxorem,
& filios non reliquerit, accipiat ipſius frater vx-
orem eius, & excitet ſemen fratri ſuo.
20 Septem ergo fratres fuerunt, ac primus
accepit vxorem, & moriens non reliquit ſe-
men.
21 Et ſecundus accepit eam, & mortuus
eſt, & ne ipſe quidem reliquit ſemen: & tertius
itidem.
22 Et acceperunt eam ſeptem illi, neque re-
liquerunt ſemen: vltima omnium mortua eſt
& mulier.
23 In reſurrectione ergo, quum reſurrexe-
rint, cuius eorum erit vxor? nam ſeptem ha-
buerunt eam vxorem.
24 Tunc reſpondens Ieſus dixit eis, Nónne
propterea erratis quòd neſciatis ſcripturas, ne-
que potentiam Dei?
25 Poſtquam enim à mortuis reſurrexerint
neque vxores ducunt, neque nuptum dantur:
ſed ſunt vt Angeli qui in cœlis *ſunt*.
26 De mortuis verò, quod ſuſcitandi ſunt,
non legiſtis in libro Moſis, quomodo in rubo
loquutus ſit ei Deus, dicens * Ego *ſum* Deus A- *Exod.3.6.*
braham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob? *mat.22.32.*
27 Non eſt Deus mortuorum, ſed Deus vi-
uentium: vos ergo multùm erratis.
28 ¶ * Et quum acceſſiſſet quidam è Scri- *Mat.22.35.*
bis qui audierat eos diſceptantes, & ſciebat eum
bene illis reſpondiſſe, interrogauit eum, quod
eſſet

eſſet primum omnium mandatum.

29 Ieſus autem reſpondit ei, Primum omnium mandatorum *eſt*, * Audi Iſrael, Dominus
Deut.6.4. Deus noſter, Dominus vnus eſt.
Mat 22.38. 30 Diliges igitur Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota cogitatione tua, & ex totis viribus tuis, hoc *eſt* primum mandatum.

Leuit.19.18. rom.13 9. gal.5.14. iac.2.8. 31 Et ſecundum *illi* ſimile, hoc *eſt*, * Diliges proximum tuum, vt teipſum: maius iſtis aliud mandatum non eſt.

32 Tunc dixit ei Scriba ille, Bene, magiſter, in veritate dixiſti, nam vnus eſt Deus, nec alius eſt præter eum.

33 Et diligere eum ex toto corde, & ex tota intelligentia, & ex tota anima, & ex totis viribus, ac diligere proximum vt ſeipſum, plus eſt quàm omnia holocautomata & ſacrificia.

34 Tunc Ieſus quum vidiſſet eum cordatè reſpondiſſe, dixit ei, Non longè es à regno Dei. Et nemo ampliùs audebat eum interrogare.

Mat.22.42. luc.20.41. 35 * Et reſpondens Ieſus dicebat, docens in templo, Quomodo dicunt Scribæ Chriſtum eſſe filium Dauid?

36 Nam ipſe Dauid dixit per Spiritum ſanctum,
Pſal.110.1. * Dixit Dominus Domino meo, ſede ad dextram meam, vſquedum poſuero inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.

37 Ipſe ergo Dauid dicit eum Dominum, vnde igitur filius eius eſt? Et multa turba audiebat eum libenter.

Mat 23.6. luc 11 43. & 20.47. 38 * *Ipſe* autem dicebat eis in doctrina ſua, Cauete à Scribis, qui volunt ſtolati ambulare, & *amant* ſalutationes in foris.

39 Primoſque conſeſſus in conuentibus, & primos accubitus in cœnis.

Mat.23. 14. luc.20.47. 40 * Qui deuorant domos viduarum, & in ſpeciem vtuntur longis precibus: iſti auferent grauius iudicium.

41 ¶ * Et

41 ¶ *Et quum ſediſſet Ieſus ex aduerſo gazophylacij, ſpectabat quomodo turba mitteret æs in gazophylacium: multi igitur diuites mittebant multa. Luc.21.1.

42 Et quum veniſſet quædam vidua pauper, miſit minuta duo, quod eſt quadrans.

43 Tunc *ille* quum aduocaſſet diſcipulos ſuos, dixit eis: Amen dico vobis, vidua hæc pauper plus miſit quàm omnes qui miſerunt in gazophylacium.

44 Nam omnes ex eo quod ipſis redundat miſerunt: hæc verò è penuria ſua miſit omnia quæ habebat, totum, *inquam*, victum ſuum.

CAP. XIII.

1 De deſtructione vrbis Ieroſol. 9 Perſecutiones propter Euangelium. 10 Euangeliũ prædicandum omnibus gentibus. 26 De aduentu Chriſti ad iudicium. 33 Vigilandum & orandum.

ET * quum egrederetur è templo, dixit ei quidam è diſcipulis eius; Magiſter vide quales lapides, & qualia *iſta ſunt* ædificia. Mat 24 1. luc.21.1.

2 Tunc Ieſus reſpondens dixit ei, Vides iſta magna ædificia? * non relinquetur lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur. Luc.19.44.

3 Et quum ſederet in monte olearum ex aduerſo templi, interrogarunt eum priuatim Petrus & Iacobus & Iohannes & Andreas:

4 Dic nobis quando hæc erunt, & quod ſignum *erit* quando futurum eſt vt omnia hæc finem accipiant.

5 Ieſus autem eis reſpondens cœpit dicere, * Videre ne quis vos ſeducat. Epheſ.5 6.

6 Multi enim venient in nomine meo, dicentes, Ego ſum *Chriſtus*: multóſque ſeducent. 2.theſ.2.3.

7 Quum autem audieritis bella, & rumores bello-

bellorum,ne turbamini: oportet enim *iſta* fieri,
at nondum *erit* finis.

8 Surget enim gens in gentem, & regnum
in regnum: erúntque terræ motus ſingulis lo-
cis,& erunt fames ac turbæ.

9 Principia *erunt* dolorum iſta; ſed cauete
vos vobiſipſis: tradent enim vos in conſeſſus,
& ſynagogas: cædemini, & coram præſidibus
ac regibus ſiſtemini mea cauſa, vt *hoc* ſit teſti-
monio aduerſus eos.

10 Et apud omnes gentes oportet primùm
prædicari Euangelium.

Mat. 10.19. *luc* 12.11.& 21.14.

11 * Quum autem vos traditos duxerint, ne
antè ſoliciti eſtote quid dicturi ſitis neq; me-
ditamini: ſed quicquid datum fuerit vobis illo
momento,id loquimini; non enim eſtis vos qui
loquimini,ſed Spiritus ſanctus.

12 Tradet autem frater fratrem ad mortem:
& pater filium: & inſurgent liberi aduerſus
parentes, & eos curabunt morte mulctan-
dos.

13 Et eritis exoſi omnibus propter nomen
meum: ſed qui perſeuerauerit ad finem vſque,
is ſeruabitur.

Mat 24.15. *Luc.*20.21. *Dan* 9.27.

14 * Quum autem videritis abhominationem
illam vaſtatricem, quæ dicta eſt a * Daniele
Propheta,poſitam vbi non oportet, (qui legit,
animaduertat) tunc qui *fuerint* in Iudæa, fugi-
ant in montes:

15 Qui verò *fuerit* ſupra domum, ne deſcen-
dat in domum,nec ingrediatur vt quicquam ſu-
mat è domo ſua

16 Et qui fuerit in agro, ne reuertatur retro
vt ſumat pallium ſuum.

17 Væ autem prægnantibus & lactantibus
per illos dies.

18 Orate verò ne fiat fuga veſtra hyeme.

19 Erit enim die illo *talis* oppreſſio, qualis
non fuit à principio rerum conditarum quas
con-

condidit Deus, vſque ad hoc tempus, nec erit.
20 Et niſi Dominus contraxiſſet dies illos,
omnis caro periret, ſed propter electos quos
elegit, contraxit dies illos.
21 * At tum ſi quis vobis dixerit, Ecce hic
Chriſtus, vel, ecce illic: ne credite. *Mat. 24. 23. luc. 2. 18.*
22 Surgent enim pſeudochriſti & pſeudo-
prophetæ, & edent ſigna & miracula ad ſedu-
cendum, ſi fieri poſſit, etiam electos.
23 Vos autem cauete: Ecce, prædixi vobis
omnia.
24 * Cæterùm per illos dies, poſt oppreſſio-
nem illam, ſol obſcurabitur, nec dabit luna
ſplendorem ſuum. *Ezech. 32. 7. Eſa 13. 10. ioel 2. 10. 31, & 3. 15.*
25 Et ſtellæ cœli excident: & poteſtates quæ
in cœlis *ſunt* concutientur.
26 Et tunc videbunt Filium hominis veni-
entem in nubibus cum potentia multa & glo-
ria.
27 *Ipſe* verò tunc mittet Angelos ſuos, &
ſuos electos congregabit à quatuor ventis, ab
extremo terræ vſque ad extremum cœli.
28 A ficu verò diſcite parbolam: Quum ra-
mus eius iam tener ſit & germinat folia, noſtis
propè eſſe æſtatem.
29 Ita & vos, quum hæc videritis fieri, ag-
noſcite propè eſſe, & ad fores *regnum* Dei.
30 Amen dico vobis, nequaquem præterie-
rit hæc ætas vſquedum facta ſint hæc omnia.
31 Cœlum & terra præteribunt, ſermones
autem mei nequaquam præteribunt.
32 Sed de die illo ac hora nemo ſcit, ne
Angeli quidem qui in cœlo ſunt; nec ipſe Fili-
us, ſed *ſolus* Pater.
33 Cauete, vigilate & orate: neſcitis enim
quando tempus illud ſit futurum.
34 *Nam filius hominis ita eſt*: Vt quiſpiam
qui peregrè abiens relicta domo ſua, dataque
ſeruis ſuis poteſtate ac ſuo cuique opere, iani-
tori

tori mandauit,vt vigilaret.

55 Vigilate igitur, (neſcitis enim quando
Dominus domus veniet, veſpere, an media no-
ćte,an in gallicinio, an mane,)

56 Ne quum repentè venerit, iuueniat vos
dormientes.

57 Quæ autem dico vobis, omnibus dico,
Vigilate.

CAP. XIIII.

1 Conſilium Sacerdotum contra Chriſtum. 3 Mulier vngens caput Christi vnguento. 12 Paſchæ præparatio. 22 Inſtitutio Cœnæ. 41 Christi captiuitas. 43 Judas oſculo prodit Chriſtum, 53 Chriſtus coram Caipha. 60 Petri negatio.

Mat.26.1: luc.22.1.

1 ERat * autem paſcha & azyma duobus
pòſt diebus: & quærebant principes Sa-
cerdotum & Scribæ quomodo eum dolo
prehenſum trucidarent.

2 Dicebant autem,Non in feſto,ne tumul-
tus ſit populi.

3 Quum autem *Ieſus* eſſet Bethaniæ in do-
mo Simonis leproſi, accumbente eo, venerat
mulier habens alabaſtrum vnguenti nardi li-
quidæ,multi pretij: & confracto alabaſtro, ef-
fuderat ei in caput.

4 Quidam autem indignabantur apud ſeſe,
& dicebant, Quorſum profuſio iſta vnguenti
facta eſt?

5 Nam poterat hoc vendi ampliùs quàm
trecentis denarijs, & dari pauperibus. Et fre-
mebant in eam.

6 Ieſus autem ait, Omitte eam: quid ei mo-
leſtiam exhibetis?bonum opus operata eſt erga
me.

7 Semper enim pauperes habebitis vobiſ-
cum, & quandocunque volueritis poteſtis eis
benefacere:me verò non ſemper habebitis.

8 Hæc

8 Hæc quod potuit fecit : occupauit enim
vngere meum corpus ad ſepulturam.
9 Amen dico vobis, vbicunque prædicatum
fuerit Euangelium hoc in toto mundo, etiam
id quod iſta fecerit, dicetur in memoriam ip-
ſius.
10 * Tunc Iudas Iſcariotes, vnus ex duode- Mat.26.14.
cim, venit ad principes ſacerdotum vt eum ip- *luc.*22.4.
ſis proderet.
11 Illi verò *eo* audito gauiſi ſunt : & pollici-
ti ſunt ſe pecuniam ei daturos. Quærebat igitur
quomodo oportunè eum proderet.
12 * Primo autem die Azymorum quando *Mat.*26.17.
paſcha mactabatur, dicunt ei diſcipuli ſui, Vbi *luc.*22 7.
vis vt profecti paremus vt edas paſcha?
13 Tunc mittit duos è diſcipulis ſuis, & di-
cit eis, Abite in vrbem : & occurret vobis quidā
portans amphoram aquæ : ſequimini eum.
14 Et quocunque introierit, dicite patrifa-
milias : Magiſter dixit, vbi eſt diuerſorium, vbi
paſcha cum diſcipulis meis edam?
15 Tunc ipſe vobis indicabit cœnaculum
magnum ſtratum, paratum : illic parate nobis
paſcha?
16 Abierunt igitur diſcipuli eius, veneruntque
in ciuitatem, & inuenerunt *omnia* prout
dixerat eis : & parauerunt paſcha.
17 Et quum ſerum *diei* eſſet, venit cum duo-
decim.
18 Quumque accubuiſſent, & ederent, ait *Mat.*26.10.
Ieſus, Amen dico vobis, vnus ex vobis prodet *iaco.*22.14.
me, qui edit mecum. *ioh.*13 21.
19 Ipſi verò cœperunt contriſtari, & ei dice-
re, ſigillatim, Num ego? & alius, Num ego?
20 Ipſe autem reſpondens dixit eis, Vnus ex
duodecim, qui *manum* intingit mecum in cati-
num, *me prodet*.
21 Filius quidem hominis abit, prout ſcrip-
tum eſt de eo : ſed væ homini illi per quem Fi-
lius

lius hominis proditur : bonum erat homini illi
ſi natus non fuiſſet.

Mat.26.26. 22 * Et edentibus ipſis, quum accepiſſet Ie-
1.cor 11.14. ſus panem, & benedixit, fregit: deditque eis, &
ait, Accipite, edite: hoc eſt corpus meum.

23 Et accepto poculo, quum gratias egiſſet,
dedit eis : & biberunt ex eo omnes.

24 Et dixit eis, Hoc eſt ſanguis meus Noui
illius teſtamenti, qui pro multis effunditur.

25 Amen dico vobis, non bibam ampliùs ex
fructu vitis vſque ad diem illum quum ipſum
bibam nouum in regno Dei.

26 Et quum hymnum cecinissent, exierunt in
montem olearum,

Iohan.16.32. 27 * Tunc dicit eis Ieſus, Omnes offende-
Zach.13.7. mini in me nocte iſta. Nam ſcriptum eſt, * Per-
cutiam paſtorem, & diſpergentur oues.

Infra.16.7. 28 * Sed poſtquam ſurrexero, præibo vobis
in Galilæam.

29 Petrus autem dixit ei, Etiamſi omnes of-
fendantur, at non ego.

30 Tunc dicit ei Ieſus, Amen dico tibi, ho-
die nocte iſta priuſquàm bis gallus vocem mi-
ſerit, ter abnegabis me.

31 At ille multo magis dicebat, Si me opor-
tuerit commori tibi, haud quaquam te abnega-
bo. Itidem autem etiam omnes dicebant.

Mat.26.36. 32 * Veniunt igitur in locum cuius nomen
luc.22.39. eſt Gethſemane. Tunc dicit diſcipulis ſuis, Se-
dete hic vſquedum precatus fuero.

33 Et aſſumit Petrum & Iacobum & Io-
hannem ſecum : cœpitque expaueſcere & gra-
uiſſimè angi.

34 Et dixit eis, vndiquaq; triſtis eſt anima
mea vſque ad mortem : manete hic & vigilate.

35 Progreſſuſque paululum, procidit in ter-
ram : & orauit, vt ſi poſſibile eſſet, abiret ab ip-
ſo hora illa.

36 Dixitque, Abba Pater, omnia poſſibilia
ſunt

ſunt tibi : tran fer à me iſtud poculum, verùm
non quod ego velim, ſed quod tu.
37 Tunc venit & inuenit eos dormientes:
dicitque Petro, Simon dormis? non potuiſti
vnam hora vigilare?
38 Vigilate & precamini, ne introeatis in
tentationem; ſpiritus quidem promptus *eſt*, ſed
caro infirma.
39 Et quum rurſus abijſſet, peccatus eſt, &
eundem ſermonem dixit.
40 Et reuerſus inuenit eos rurſum dormien-
tes, (erant enim oculi eorum grauati) neque
ſciebant quid ei reſponderent.
41 Et venit tertiò : dicitque eis, Dormite
quod ſupereſt & requieſcite : ſufficit, venit ho-
ra: Ecce, traditur Filius hominis in manus pec-
catorum.
42 Surgite eamus, ecce, qui prodit me ap-
propinquauit.
43 * Et ſtatim, adhuc eo loquente, adeſt Iu- *Mat.26 47.*
das qui erat vnus ex duodecim : & cum eo tur- *luc.22.47.*
ba multa cum gladis & fuſtibus, à principibus *iohan.18.3.*
ſacerdotum & Scribis & ſenioribus.
44 Dederat autem eis iſte qui eum prodebat,
commune ſignum, dicens, quemcunque oſcu-
latus fuero, is eſt: comprehendite eum & abdu-
cite tutò.
45 Quum igitur veniſſet, ſtatim accedit ad
eum, dicitque ei, Rabbi, Rabbi, ac deoſculatus
eſt eum.
46 Illi verò iniecerunt in eum manus, & ce-
perunt eum.
47 Quidam autem adſtantium exerto gla-
dio percuſſit ſeruum Pontificis maximi, & ab-
ſtulit eius auriculam.
48 Et reſpondens Ieſus, dixit eis, Vt aduer-
ſus latronem exijſtis cum gladijs & fuſtibus ad
comprehendendum me.
49 Quotidie eram apud vos in templo do-
cens,

cens,nec cepiſtis me. Sed *oportet* vt impleantur
Scripturæ.
50 Tunc relicto eo,omnes fugerunt.
51 ¶ Quidam autem iuuenis ſequebatur e-
um, amictus ſindone ſuper nudum *corpus*: &
prehenderunt eum iuuenes.
52 Ipſe verò derelicta ſindone, nudus effu-
git ab illis.
Mat.26.57. luc.22 54. ioan.18.13. 53 * Tunc abduxerunt Ieſum ad Pontificem
maximum : & conuenerunt cum eo omnes
principes ſacerdotum,& ſeniores & Scribæ.
54 Petrus autem procul ſequutus eſt eum
intrò vſque in aulam pontificis maximi : & e-
rat conſidens cum miniſtris, & calefaciens *ſeſe*
ad ignem.
Mat.26. 59. 55 *Principes autem ſacerdotum & totus cõ-
ſeſſus quærebant teſtimonium aduerſus Ieſum
vt eum morte mulctarent: nec inueniebant.
56 Nam multi falſum teſtimonium dicebant
aduerſus eum: ſed non erant paria ipſorum te-
ſtimonia.
57 Tunc quidam ſurrexerunt, & falſa teſta-
ti ſunt aduerſus eum,dicentes,
Iohan 2.19. 58 Nos audiuimus eum dicentem, * Ego
deſtruam templum hoc quod eſt manibus fa-
ctum, & triduo aliud abſque manibus factum
ædificabo.
59 Sed ne ſic quidem par erat teſtimonium
eorum.
60 Tum Pontifex maximus quum aſſurrexiſ-
ſet in medium,interrogauit Ieſum,dicens, Non
reſpondes quicquam? quid *illud eſt quod* iſti
aduerſùm te teſtificantur?
61 Ipſe verò ſilebat, & nihil reſpondebat.
Rurſum Pontifex maximus eum interrogauit,
& dixit ei: Tu *ne* es ille Chriſtus Filius *Dei* be-
nedicti?
Mat.24.30. 62 Ieſus autem dixit, Ego ſum: *& videbitis
Filium hominis ſedentem ad dextram poten-
tiæ

tiæ *Dei*, & venientem cum nubibus cœli.
63 Pontifex maximus verò diruptis veſti-
bus ſuis dixit, Quid adhuc nobis opus eſt teſti-
bus?
64 Audiſtis blaſphemiam: quid vobis vide-
tur? Illi verò omnes contra eum iudicârunt,
ipſum teneri mortis pœna.
65 Et cœperunt quidam conſpuere in eum:
& obtegere faciem eius, & colaphos ei infflige-
re, & dicere ei, Vaticinare: miniſtri verò ba-
cillorum ictibus eum cædebant.
66 ¶ * Quum verò Petrus eſſet in aula in- *Mat 26.69.*
ferius, venit quædam ex ancillis Pontificis ma- *luc.22.55.*
ximi: *ioan.18.25.*
67 Et viſo Petro qui *ſe* calefaciebat, intuita
in eum, dixit, Et tu cum Nazareno Ieſu eras.
68 Ipſe verò negauit dicens, Non noui, ne-
que ſcio quid tu dicas: Et exiuit extrà in veſti-
bulum, & gallus vocem emiſit.
69 * Tunc ancilla quum rurſus vidiſſet eum, *Mat.26 71.*
cœpit dicere iis qui adſtabant, Hic eſt *vnus* ex *luc.22.55.*
ipſis. *iohan.18.25.*
70 Ipſe verò rurſum negauit, Et rurſus
paulò pòſt qui adſtabant dixerunt Petro, Verè
ex ipſis es: etenim Galilæus es, & loquutio tua
ſimilis eſt.
71 Ipſe autem cœpit execrari & iurare, *di-
cens*, Non noui hominem iſtum quem dici-
tis.
72 * Tunc ſecundò gallus vocem emiſit, & *Mat.26.57.*
recordatus eſt Petrus verborum quæ dixerat *iohan.18.37.*
ei Ieſus, Priuſquam gallus vocem bis emiſerit,
ter me abnegabis. Et quum ſe porripuiſſet,
fleuit.

CAP. XV.

1 *De his quæ Chriſtus ſub Pilato præſide paſſus
eſt.* 11 *Barabbas Chriſto præfertur.* 15 *Chriſtus
traditur à Pilato vt crucifigatur.* 17 *Spinis co-
ronatur.* 19 *Conſpuitur & irridetur.* 22 *Si-
mon*

mon Cyrenæus portat crucem Chriſti. 27 *Chri-
ſtus crucifigitur inter duos latrones.* 29 *Con-
uitijs afficitur.* 37 *Expirat.* 43 *Ioſeph ſe-
pelit Chriſtum.*

*Mat.*27 1.
*luc.*22.66.
*ioan.*18.20.

STatim * autem diluculo, conſilio inito,
ſummi Sacerdotes cum ſenioribus & Scri-
bis ac toto conſeſſu, vinctum Ieſum ab-
duxetunt, tradiderúntque Pilato.
2 Tunc interrogauit eum Pilatus, Tune es
ille Rex Iudæorum? Ipſe verò reſpondens dixit
ei, Tu dicis.
3 Et multùm accuſabaut eum principes Sa-
cerdotum.

*Mat.*17.12.
luc 23.3.
*ioh.*18 33.

4 * Pilatus autem rurſus interrogauit eum,
dicens, Non reſpondes quicquam? ecce, quam
multa aduerſus te teſtificantur.
5 Ieſus autem nihil amplius reſpondit, adeò
vt miraretur Pilatus.
6 In feſto autem dimittebat eis vnum ex
vinctis quemcunque poſtulaſſent:
7 Erat verò quidam qui dicebatur Barab-
bas, vinctus cum ſeditionis ſocijs, qui cædem
per ſeditionem fecerant.
8 Et vociferans turba cœpit petere *vt face-
ret* prout ſemper ipſis fecerat.
9 Pilatus autem reſpondit eis dicens, Vultis
dimittam vobis regem illum Iudæorum?
10 (Nouerat enim eum per inuidiam tradi-
tum fuiſſe à Principibus ſacerdotum.)
11 Principes verò ſacerdotum concitarunt
turbam vt potiùs Barabbam ipſis dimitte-
ret.
12 Tunc Palatus reſpondens, rurſum dixit
eis, Quid ergo vultis faciam iſto quem dicitis
regem Iudæorum?
13 Ipſi verò rurſum clamauerunt, Crucifige
eum.
14 Pilatus autem dicebat eis, Nam quid
mali

mali fecit? Illi autem ampliùs clamauerunt,
Crucifige eum.
15 Pilatus autem volens turbæ ſatisfacere,
dimiſit eis Barabban,& Ieſum flagellatum tra-
didit,vt crucifigeretur.
16 ¶ Milites verò abduxerunt eum intra
aulam,id eſt,prætorium,& conuocarunt totam
cohortem.
17 Et induerunt eum purpura,& circumpo-
ſuerunt ei contextam coronam ſpineam,
18 Et cœperunt eum ſalutare, *dicentes*, Auè
Rex Iudæorum.
19 Et verberabant eius caput calamo, & in-
ſpuebant in eum, ac ſummiſſis genibus adora-
bant eum.
20 Quum autem illuſiſſent ei, exuerunt e-
um purpura, & induerunt eum veſtimentis ip-
ſius: eduxerúntque vt cruſigerent eum.
21 ¶ * Præterea angariarunt prætereuntem *Mat.27.32.*
quendam Simonem Cyrenæum(venientem ru- *luc.23.26.*
re,patrem Alexandri & Rufi) vt portaret cru-
cem eius.
22 * Duxeruntq; eum in locum Golgotha, *Mat.27.33.*
quod eſt ſi interpreteris,Caluariæ locus. *luc.23.33.*
23 Et dederunt ei bibendum myrrhatum *iohan.19.23.*
vinum:ipſe verò non ſumpſit.
24 * Quumque crucifixiſſent eum, partiti *Mat.27.35.*
ſunt veſtimenta eius, iacta ſorte ſuper ea, quis *luc.23.33.*
quid tolleret. *iohan.19.23.*
25 Erat autem hora tertia quando crucifixe-
runt eum.
26 Eratque inſcriptio criminis ipſius in-
ſcripta *his verbis*, REX ILLE IVDÆO-
RVM.
27 Crucifixerunt etiam cum eo duos latro-
nes: vnum ad dextram, & alterum ad eius ſini-
ſtram.
28 Et impleta eſt Scriptura quæ dicit, * Et *Eſa.53.12.*
cum ſceleratis numeratus eſt.

Joh.2.19. 29 Et qui præteribant, conuitiabantur ei
mouentes capita ſua, ac dicentes, Vah,* *tu qui*
deſtruis templum, & triduo ædificas,
30 Serua teipſum, & deſcende è cruce.
31 Similiter autem & principes Sacerdotum
illudentes, dicebant alii ad alios, cum Scribis,
Alios ſeruauit, ſeipſum ſeruare non poteſt.
32 Chriſtus ille Rex Iſrael deſcendat nunc
è cruce, vt videamus & credamus: & qui cruci-
fixi erant cum eo, probris afficiebant eum.
33 Quum verò aduenisset hora ſexta, tene-
bræ factæ ſunt ſuper totam regionem vſque ad
horam nonam.
34 Et hora nona clamauit Ieſus voce ma-
Pſal.22.1. na, dicens, *Eloi, eloi, lamma ſabachthani? quod
mat 27.46. eſt, ſiquis interpretetur, Deus mei, Deus mei, cur
me deſeruiſti?
35 Et quidam adſtantium quum audiſſent,
dicebant, Ecce Eliam vocat.
Pſal.69.22. 36 Cucurrit autem quidam, & impleta ſpon-
gia aceto, & circumpoſita calamo, dedit ei po-
tum, dicens, Sinite: videamus an veniat Elias
ad detrahendum eum.
37 Ieſus autem emiſſa voce magna, expira-
uit.
38 Et aulæum templi fiſſum eſt in duas par-
tes, à ſummo vſque ad imum.
39 Quum vidiſſet autem Centurio qui ad-
ſtabat ipſi ex aduerſo, eum ita emiſſo clamore
expiraſſe, dixit, Verè homo iſta Filius erat
Dei.
40 Erant autem & iam mulieres procul ſpe-
ctantes: inter quas erat Maria Magdalene, &
Maria Iacobi parui & Ioſe mater, & Salome.
Luc.8.5. 41 Quæ etiam quum eſſet in Galilæa, *ſe-
quutæ fuerant eum, & miniſtrauerant ei: aliæ-
Mat.27.57. que multæ quæ ſimul cum eo aſcenderant Hi-
luc.23.50. eroſolyma.
Iohan.19.38. 42 * Quum autem ſerum *diei* iam eſſet, (quo-
niam

niam erat paraſceue, hoc eſt, ante-Sabbathum.)

43 Veniens Ioſeph *ortus* ex Arimathæa, honoratus ſenator, qui & ipſe expectabat regnum Dei, fidenti animo introijt ad Pilatum, & petijt corpus Ieſu.

44 Pilatus autem miratus eſt ſi iam mortuus eſſet: & aduocato Centurione, interrogauit eum an iamdudum mortuus fuiſſet.

45 Et *re* cognita ex Centurione, donauit corpus ipſi Ioſeph.

46 Is autem emit ſindonem, & detractum eum inuoluit ſindone: depoſuitque in monumento quod erat exciſum è petra: & aduoluit ſaxum ad oſtium monumenti.

47 Maria Magdalene verò & Maria Ioſe *mater*, ſpectabant vbi poneretur.

CAP. XVI.

1 *De Chriſti reſurrectione.* 9 *Chriſtus apparet Mariæ Magdalenæ, & alijs.* 15 *Mittit Apoſtolos ad prædicandum.* 19 *Aſcenſio Chriſti.*

ET * quum exactum eſſet Sabbathum, Maria Magdalene & Maria Iacobi *mater*, & Salome emerunt aromata, vt venientes, vngerent eum. *Luc. 24. 1. iohan. 20. 1.*

2 Itaque valdè manè primo die hebdomadis veniunt ad monumentum exorto ſole.

3 Dicebántque inter ſeſe, Quis deuoluet nobis lapidem ab oſtio monumenti?

4 Et intuitæ, conſpiciunt lapidem eſſe deuolutum; nam erat magnus valdè.

5 * Ingreſſæ igitur in monumentum, viderunt iuuenem ſedentem ad dextram, amictum ſtola candida, & expauerunt. *Mat. 28. 1. iohan. 20. 12.*

6 Ipſe verò dixit eis, Ne expaueſcite: Ieſum illum quæritis Nazarenum qui fuit crucifixus, reſurrexit, non eſt hic, ecce locus vbi poſuerant eum.

7 Sed abite, dicite diſcipulis eius & Petro,
Supra 14.28. *ipſum* præire vobis in Galilæam : illic eum videbitis : * prout dixit vobis.
Mat.26.32.
8 Tunc abeuntes citò, fugerunt à monumento, tenebat enim eas tremor & ſtupor, neque cuiquam dicebant : timebant enim.
9 Quum autem reſurrexit Ieſus manè, pri-
Ioh.20.14. mo die hebdomadis,* apparuit primùm Mariæ
Luc.8.2. Magdalenæ* ex qua eiecerat ſeptem dæmonia.
10 Illa profecta annunciauit ijs qui cum ipſo fuerant, lugentibus ac flentibus.
11 Illi verò quum audiſſent eum viuere, & conſpectum fuiſſe ab ea, non crediderunt.
Luc.24.13. 12 ¶ Poſtea autem * duobus ex ipſis ambulantibus apparuit alia forma, quum rus proficiſceerentur.
13 Et illi abierunt & annuntiauerunt reliquis : *qui* ne illis quidem crediderunt.
Luc.24.36. 14 * Poſtremò, vnà ſedentibus ipſis vndecim
Iohan.20.19. exhibuit ſeſe, & exprobrauit incredulitatem eorum & cordis duritiem : quòd ijs qui ipſum conſpexerant excitatum, non credidiſſent.
Mat.28.19. 15 Et dixit eis,* profecti in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ.
16 Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſer-
Iohan.12.48. uabitur :* qui verò non crediderit, condemnabitur.
17 Signa autem eos qui crediderint, hæc
Act.16.18. ſubſequentur : * Per nomen meum dæmonia
Act.2.4.& eijcient, * linguis loquentur nouis.
10.46. 18 * Serpentes tollent, & ſi quid lethale bi-
Act.28.5. berint, nequaquam nocebit eis : * ægrotis ma-
Act.28.8. nus imponent, & bene habebunt.
19 ¶ * Dominus igitur poſtquam loquutus
Luc.24.55. fuiſſet eis, rurſum receptus eſt in cœlū, & ſedit ad dextram Dei.
Heb.2.5. 20 Illi verò egreſſi prædicarunt vbiq;,* Domino vnà operante, & ſermonem confirmante per ſigna ſubſequentia.

EVAN-

EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM.

CAP. I.

1 Præfatur Lucas. 5 Zacharias & Elizabet. 15 Iohannes qualis futurus. 20 Zacharias incredulus, mutus efficitur. 26 Angelus ſalutat Mariam, & annuntiat Chriſti natiuitatem. 39 Maria viſitat Elizabet. 46 Canticum Mariæ. 68 Canticum Zachariæ nuntians Chriſtum promiſſum veniſſe. 76 Iohannis officium.

QVONIAM multi aggreſſi
ſunt componere narrationem
earum rerum, quarum plena
fides nobis facta eſt.
2 Prout tradiderunt nobis
qui à principio ſpectatores ip-
ſi & miniſtri fuerunt ſermonis:
3 Viſum eſt etiam mihi omnia altè *repetita*
penitùs conſequuto, ordine *de eis* ad te ſcribe-
re, præſtantiſſime Theophile:
4 Vt agnoſcas earum rerum veritatem quas
auditione accepiſti.
5 FVit diebus Herodis illius regis Iudææ,
Sacerdos quidam nomine Zacharias,
* ex vice Abia: vxor verò ipſius *e-* *1 Par.24.10.*
rat ex filiabus Aaron, & nomen eius Eli-
zabet.
6 Erant autem iuſti ambo in conſpectu Dei,

incedentes in omnibus mandatis & conſtituti-
onibus Domini inculpatè.
7 Nec erat ipſis proles, eò quòd eſſet Eliza-
bet ſterilis,& ambo prouecti iam eſſent ætate,
8 Factum eſt autem quum is ſacerdotio fun-
geretur in ordine vicis ſuæ ante Deum :
9 Secundùm ritum functionis ſacerdotalis,
ſortitus eſt *munus* ſuffitus faciendi , poſtquam
ingreſſus eſſet in templum Domini.
Exod. 30.7. 10 * Et tota multitudo populi foris precaba-
leuit. 16. 10. tur tempore ſuffitus.
11 Viſus autem eſt ej Angelus Domini ſtans
ad dextram altaris ſuffitus.
12 Et Zacharias *eo* viſo turbatus eſt,& timor
incidit in eum.
13 Dixit autem ei Angelus, Ne time Zacha-
ria,nam exaudita eſt deprecatio tua:vxorq́; tua
Elizabet gignet tibi filium,& vocabis nomen e-
ius Iohannem.
14 Et erit tibi gaudio & exultationi, multi-
q́ue ſuper eius natiuitate gaudebunt.
15 Erit enim magnus in conſpectu Domini,
& vinum ſiceramq́ue non bibet:& Spiritu ſan-
cto implebitur etiam ab vtero matris ſuæ.
Mal 4.6. 16 * Multoſque filiorum Iſrael conuertet ad
mat. 11 14. Dominum Deum ipſorum :
17 Nam ipſe præcedet in conſpectu eius cum
ſpiritu & virtute Eliæ , vt conuertat corda pa-
trum in filios, & rebelles ad prudentiam iuſto-
rum : vt paret Domino populum inſtructum.
18 Tunc dixit Zacharias Angelo, Quo *argu-*
mento iſtud noſcam ? ego enim ſum ſenex , &
vxor mea prouecta eſt ætate.
19 Et reſpondens Angelus dixit ei,Ego ſum
Grabiel qui adſto in conſpectu Dei , miſſuſque
ſum vt te alloquar,& hæc tibi læta nuntiem.
20 Et ecce,ſilebis,nec loqui poteris *ad eum*
vſque diem quo hæc fiant, eò quòd non credi-
diſti ſermonibus meis,qui implebuntur tempo-
re ſuo.

21 Erat

21 Erat autem populus expectans Zachari-
am: & mirabantur quòd is tardaret in templo.
22 *Ille* verò egreſſus non poterat eis loqui:
& cognouerunt eum viſioné vidiſſe in templo:
Nam ipſe innuebat eis: permanſitque mutus.
23 Et factum eſt, vt impleti ſunt dies mini-
ſterij ipſius, abi, t domum ſuam.
24 Poſt illos autem dies concepit Elizabet
vxor eius: & occultauit ſe menſibus quinque,
dicens:
25 Nempe ita mihi fecit Dominus diebus
quibus *me* intuitus eſt, *vt* auferret probrum il-
lud meum inter homines.
26 ¶ Menſe autem ſexto miſſus eſt Angelus
Gabriel à Deo in vrbem Galilææ cui nomen
Nazareth.
27 * Ad virginem deſponſam viro cui no- *Mat.1.21.*
men erat Ioſeph, ex domo Dauid: nomen au-
tem virginis *erat* Maria.
28 Ingreſſus igitur Angelus ad eam, dixit,
Aue gratis dilecta: Dominus tecum *eſt*, bene-
dicta tu inter mulieres.
29 Illa verò quum *eum* vidiſſet, perturbata
eſt ſuper eius ſermone: & cogitabat qualis eſſet
ſalutatio iſta.
30 Tunc dixit ei Angelus, ne time Maria:
es enim in gratia apud Deum:
31 * Et ecce concipies in vtero, & paries fi- *Eſa.7.14.*
lium: & vocabis nomen eius Ieſum. *Infra.2 21.*
32 Hic erit magnus, & Filius Altiſſimi voca- *mat.1.21.*
bitur: dabitque ei Dominus Deus ſedem Da-
uid patris ipſius.
33 * Regnabitque ſuper domum Iacob in *Dan 7.14.27*
æternum, & regni eius non erit finis. *mich.4.7.*
34 Dixit autem Maria ad Angelum, Quo-
modo erit iſtud: quandoquidem virum non no-
ui?
35 Et reſpondens Angelus dixit ei, Spiritus
ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi in-

umbrabit te: propterea *id* etiam quod naſcetur
ex te ſanctum, vocabitur Filius Dei
36 Et ecce, Elizabet cognata tua, & ipſa
concepit filium in ſenectute ſua: & hic menſis
eſt ſextus ipſi quæ vocabatur ſterilis:
37 Quia apud Deum non erit impoſſibile
vllum verbum.
38 Dixit autem Maria, Ecce ancilla Domi-
ni, fiat mihi ſecundùm verbum tuum. Et abijt
ab ea Angelus.
39 ¶ Conſurgens verò Maria per eos dies
profecta eſt in montanam *regionem* cum feſti-
natione, in vrbem Iudææ:
40 Et ingreſſa eſt domum Zachariæ, & ſa-
lutauit Elizabet.
41 Et factum eſt vt audiuit Elizabet ſaluta-
tionem Mariæ, ſalijt fœtus in vtero eius: & re-
pleta eſt Spiritu ſancto Elizabet,
42 Exclamauitq; voce magna, & dixit, Be-
nedicta tu inter mulieres, quia benedictus fru-
ctus vteri tui.
43 Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Do-
mini mei ad me!
44 Ecce enim, vt peruenit vox ſalutationis
tuæ in aureis meas, ſubſilijt fœtus exultans in
vtero meo.
45 Et beata eſt quæ credidit: nam perfici-
entur ea quæ dicta ſunt ei à Domino.
46 Tunc ait Maria, Magnificat anima mea
Dominum.
47 Et exultat ſpiritus meus ſuper Deo ſer-
uatore meo.
48 Qui reſpexit humilem ancillam ſuam,
ecce, enim, ex hoc *tempore* beatam me prædi-
cabunt omnes ætates:
49 Quia magnificè mecum egit potens ille,
cuius ſanctum *eſt* nomen.
50 Et cuius miſericordia in omnes ætates
parata eſt timentibus ipſum,

51 Forte facinus fecit brachio ſuo : * diſſi- *Eſa.51.9.*
pauit ſuperbos cogitatione cordis ipſorum. *Pſal 33.20.*
52 Detraxit potentes è thronis, & extulit *Eſa.29.15.*
humiles. *1 Reg 2.6.*
53 *Famelicos impleuit bonis,& diuites ab- *pſal.34 11.*
legauit inanes. *Eſa.30.18 &*
54 * Suſcepit Iſraël puerulum ſuum, vt me- *41.8 & 54.5.*
mor eſſet miſericordiæ. *Ier.31.3.20.*
55 (*Prout loquutus eſt patribus noſtris, *ni-* *Gen.17 19.*
mirum Abrahamo,& ſemini eius)in æternum. *& 22.15.*
56 Manſit autem Maria cum illa quaſi men- *pſal.132.11.*
ſes tres: & *poſtea* reuertit domum ſuam.
57 ¶ Elizabetæ verò impletum eſt tempus
pariendi : & peperit filium.
58 Et audierunt accolæ & cognati eius, Do- *Supra v.14.*
minum magnifica miſericordia ſua vſum eſſe
erga eam, & ei gratulabantur.
59 Et factum eſt,die octauo venerunt vt cir-
cumciderent puerulum , & vocabant eum ex
nomine patris ipſius Zachariam.
60 Sed reſpondens mater eius, ait, Nequa-
quam, ſed vocabitur Iohannes.
61 Et dixerunt ad eam, Nemo eſt in cogna-
tione tua qui vocetur iſto nomine.
62 Innuebant autem patri eius quid vellet
eum vocari.
63 Iſque poſtulata tabella ſcripſit , dicens,
* Iohannes eſt nomen eius. Et mirati ſunt om- *Supra v.13.*
nes.
64 Apertum eſt autem os eius illicò,& lingua
eius : & loquebatur benedicens Deo.
65 Ortus eſt igitur timor omnibus accolis
eorum : & in tota montana regione Iudææ di-
uulgata ſunt omnia verba iſta.
66 Et omnes qui audierunt, repoſuerunt
ea in corde ſuo dicentes,Quiſnam puerulus hic
erit ? Manus autem Domini erat cum eo.
67 Et Zacharias pater eius repletus eſt Spi-
ritu ſancto : prophetauitque,dicens,

Infra 2.30. 58 * Benedictus Dominus Deus Iſrael, quòd
mat. 1.22. inuiſerit & redemerit populum ſuum.
Pſal.132.17. 69 * Et erexerit cornu ſalutis nobis in domo
Dauid pueri ſui.
Pſal.132 18. 70 * Prout loquutus eſt per os ſanctorum
iere.23.5. & qui à ſeculo fuerunt, Prophetarum ſuorum.
30.10. 71 *Fore vt nos* ſeruaret ex inimicis noſtris, &
è manu omnium qui oderunt nos.
72 Vt vteretur miſericordia erga patres no-
ſtros, ac memor eſſet fœderis ſui ſancti:
Gen.22.16. 73 Et * iuriſiurandi quod iurauit Abrahamo
iere.31.33. patri noſtro, *nimirum ſe* daturum nobis:
heb,6.13.17. 74 Vt ſine metu, è manu inimicorum noſtro-
rum liberati ſeruiamus ipſi,
1 *Pet*.1 15. 75 * Cum ſanctitate & iuſtitia in ipſius con-
ſpectu, cunctis diebus vitæ noſtræ.
76 Tu verò puerule, Propheta Altiſſimi vo-
caberis: præibis enim ante faciem Domini, vt
pares vias eius.
77 Et des cognitionem ſalutis populo eius,
per remiſſionem peccatorum ipſorum:
78 Propter viſcera miſericordiæ Dei noſtri,
Supra 17. quibus inuiſit nos * is qui prodit ex alto:
Zach.3.9. 79 Vt appareat iis qui in tenebris & vmbra
&.6.12. mortis poſiti ſunt, ad dirigendos pedes noſtros
malac.4.2. in viam pacis:
80 Ipſe autem puerulus creſcebat & corro-
borabatur Spiritu: fuitq; in deſertis illis locis
ad eum vſque diem quo ſe oſtenderet apud Iſ-
raelem.

CAP. II.

1 *Cenſetur tota terra à Cæſare Auguſto.* 7 *Na-
ſcitur Chriſtus in Bethlehem.* 13 *Canticum
Angelorum.* 21 *Chriſtus circumciditur.* 22
Puerperæ Mariæ purgatio. 28 *Simeon ſuſci-
pit Chriſtum.* 29 *Canticum Simeonis.* 39 *An-
na Propheti ſſa.* 40 *Puer Chriſtus.* 46 *Ieſus
cum doctoribus diſputat.*

Factum

FActum eſt autem diebus illis, venit edi-
ctum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur
totus orbis.
2 (Hæc deſcriptio prima facta eſt præſide
Syriæ Cyrenio)
3 Ibant igitur omnes vt deſcriberentur in
ſuam quiſque vrbem.
4 Aſcendit autem etiam Ioſeph à Galilæa,
ex vrbe Nazareth, in Iudæam, * in vrbem Da- *Iohan.7.41.*
uid quæ vocatur Bethleem (propterea quòd
eſſet ex domo & familia Dauid)
5 Vt deſcriberetur cum Maria deſponſa ſibi
vxore, quæ erat prægnans.
6 Factum eſt autem quum eſſent illic, com-
pleti ſunt dies quibus ipſa pareret.
7 Peperit igitur filium ſuum primogenitum,
& faſcijs eum inuoluit, reclinauitq; eum in præ-
ſepi: eò quòd non erat eis locus in diuerſorio.
8 ¶ Erant autem paſtores in eadem regio-
ne excubantes & agentes vigilias noctis ſuper
gregem ſuam.
9 Et ecce Angelus Domini ſuperuenit ipſis,
& gloria Domini circumfulſit eos: & timuerunt
timore magno.
10 Tunc dixit eis Angelus, Ne timete: ecce
enim euangelizo vobis gaudium magnum,
quod erit toti populo:
11 *Nempe* natum eſſe vobis hodie Seruato-
rem (qui eſt Chriſtus Dominus) in vrbe Dauid.
12 Hoc autem vobis ſignum *erit*, Inuenietis
infantem faſcijs inuolutum, iacentem in præ-
ſepi.
13 Et repentè adfuit cum Angelo multitudo
exercituum cœleſtium, laudantium Dominum
& dicentium,
14 Gloria in *cælis* altiſſimis Deo, & in terra
pax, in homines beneuolentia.
15 Et factum eſt, vt diſceſſerunt ab eis An-
geli in cœlum, tunc paſtores illi dixerunt alij ad
alios,

ad alios, Eamus ſanè Bethleem vſque, & videamus factum iſtud quod Dominus notum fecit nobis.

16 Venerunt igitur feſtinantes, & inuenerunt Mariam & Ioſeph, & infantem iacentem in præſepi.

17 *Eo* autem viſo, diuulgarunt id quod dictum fuerat ipſis de puerulo illo.

18 Et omnes qui audierunt, mirati ſunt ea quæ ipſis dicta fuerant à paſtoribus.

19 Maria verò iſta omnia conſeruabat, conferens *ea* in corde ſuo.

20 Reuerſi ſunt autem paſtores, glorificantes & laudantes Deum ſuper omnibus quæ audierant & viderant, prout ipſis dictum fuerat.

Gen. 17.12. *leuit.* 12.5. *Supra* 1.31. *mat.* 1.21. *iohan.* 7.22. *Leuit.* 12.6.

21 * Et quum aduenisſet dies octauus vt circumciderent puerulum, * vocatum eſt nomen eius Ieſus, quod vocatum fuerat ab Angelo priuſque ipſe in vtero conciperetur.

22 Et quum impleti fuiſſent dies purgationis Mariæ * ſecundùm legem Moſis, adduxerũt eum Hieroſolymam, vt ſiſterent eum Domino.

Exod. 13.2. *Num.* 8.6 *Leuit.* 12.8.

23 (Prout ſcriptum eſt in lege Domini, *Omnis maſculus primogenitus, ſanctus Domino erit.)

24 Et vt darent oblationem, * ſecundùm *id* quod dictum eſt in Lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.

25 ¶ Et ecce quidam erat in Hieruſalem, cui nomen Simeon: *eratque* homo iſte iuſtus ac religioſus, expectans conſolationem Iſrael: & Spiritus ſanctus erat ſuper eum.

26 Fueratq; ipſi diuinitùs nuntiatum à Spiritu ſancto, *ipſum* non viſurum mortem, priuſquam vidiſſet Chriſtum illum Domini.

27 Is igitur venit impulſore Spiritu in templum, & quum introducerent puerulum Ieſum parentes, vt eius cauſa facerent quod ex Lege conſueuerant:

28 Tunc

28 Tunc ipſe accepit eum in vlnas ſuas, &
benedixit Deo, ac dixit:
29 Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſe-
cundùm verbum tuum, in pace:
30 Quia viderunt oculi mei ſalutem tuam,
31 Quam paraſti in oculis omnium populo-
rum:
32 Lumen patefaciendum Gentibus, & glo-
riam populi tui Iſrael.
33 Ioſeph autem & mater eius mirabantur
ſuper eis quæ dicebantur de eo.
34 Et benedixit eis Simeon, dixitque Mariæ
matri eius, * Ecce poſitus eſt iſte in caſum & re- *Eſa* 8.14.
ſurrectionem multorum in Iſrael, & in ſignum *Rom* 9.32.
cui contradicatur: 1 *pet.* 2.7.
35 (Quin & tuam ipſius animam traijciet gla-
dius) vt detegantur ex multis cordibus cogita-
tiones.
36 Erat etiam *quædam* Anna propheteiſſa, fi-
lia Phanuel, ex tribu Aſer: hæc proceſſerat in
multam ætatem, poſtquam vixiſſet cum viro
annis ſeptem à virginitate ſua:
37 Et *quum eſſet* vidua quaſi annorum octo-
ginta quatuor, non abſcedebat à templo, ie-
iuniis ac deprecationibus ſeruiens *Deo* nocte
ac die.
38 Hæc igitur eo ipſo momento quum ſuper-
ueniſſet, viciſſim confitebatur Domino, & lo-
quebatur de eo omnibus qui expectabant re-
demptionem in Hieruſalem.
39 At *illi* vt perfecerunt omnia ſecundùm
Legem Domini, reuerſi ſunt in Galilæam in
vrbem ſuam Nazareth.
40 Puerulus autem creſcebat, & corrobora-
batur Spiritu, implebaturq; ſapientia, & Dei
gratia ipſi inerat.
41 ¶ Ibant verò parentes eius, quotannis
Hieroſolymam * in die feſto Paſchæ. *Deut.* 16.1.
42 Quum igitur factus eſſet annorum duo-
decim,

odecim, aſcenderunt ipſi Hieroſolymam,ſecun-
dùm ritum diei illius feſti.
43 Peractiſque *eius* diebus, quum reuerteren-
tur illi, remanſit puer Ieſus in Hieruſalem:
quod neſciuit Ioſeph nec mater eius.
44 Exiſtimantes autem eum eſſe in comita-
tu, ierunt viam *vnius* diei: & requirebant eum
inter cognatos & inter notos.
45 Et quum eum non inueniſſent, reuerſi
ſunt in Hieruſalem, quærentes eum.
46 Et factum eſt triduo pòſt,inuenerunt eum
in templo, ſedentem in medio doctorum,& au-
dientem eos, & eos interrogantem.
47 Obſtupeſcebant autem omnes qui eum
audiebant, ſuper intelligentia & reſponſis eius.
48 Et eo viſo fuerunt attoniti, & dixit ei ma-
ter eius, Fili, cur ita feciſti nobis? ecce, Pater
tuus & ego anxij quærebamus te.
49 Tunc dixit ad eos, Quid eſt quòd quæ-
rebatis me? *an* neſciebatis quòd in ijs quæ Pa-
tris mei ſunt, oportet me eſſe?
50 At ipſi non intellexerunt verba quæ ipſis
loquutus erat.
51 Deſcendit autem cum eis, venitque Na-
zareth: & erat eis ſubiectus. Et mater eius con-
ſeruabat omnia hæc in corde ſuo.
52 Ieſus autem proficiebat ſapientia, & ſta-
tura, ac gratia apud Deum & homines.

CAP. III.

*4 Iohannes hortatur ad reſipiſcentiã. 15 Teſtimo-
nium ipſius de Chriſto 20 Herodes illum in
carcerem includit 21 Chriſtus baptizatur. 23
Catalogus maiorum Chriſti.*

ANno verò decimoquinto Imperij Ti-
berij Cæſaris, Pontio Pilato præſide
Iudeæ, & Tetrarcha Galileæ Herode,
Philippo autem ipſius fratre tetrarcha Itureæ
&

& Traconitidis regionis, & Lyſania Abilenes
tetrarcha:
2 *Sub Pontificibus maximis Anna & Ca- *Act.4.6.*
ipha, factum eſt verbum Domini ad Iohannē
Zachariæ filium, in deſerto.
3 *Venit igitur in omnem regionem circū- *Mat.3.2.*
iacentem Iordani, prædicans Baptiſmum re- *marc.1.4.*
ſipiſcentiæ in remiſſionem peccatorum:
4 Vt ſcriptum eſt in libro ſermonum Eſaiæ
Prophetæ, dicentis, *Vox clamantis in deſer- *Eſa.40.3.*
to, Parate viam Domini, complanate ſemitas *iohan.1.23.*
eius.
5 Omnis vallis implebitur, & omnis mons
& collis deprimetur, & quæ curua ſunt, fient
via recta, & aſperæ viæ *fient* planæ.
6 Videbitque omnis caro ſalutem Dei.
7 Dicebat igitur turbæ venienti vt baptiza-
retur ab ipſo, *Progenies viperarum, quis præ- *Mat.3.7.*
monſtrauit vobis vt futuram iram effugeretis?
8 Ferte igitur fructus dignos ijs qui reſipu-
erint, & ne cœperitis dicere apud voſipſos, Pa-
trem habemus Abraham. Dico enim vobis
poſſe Deum etiam ex lapidibus iſtis excitare
liberos Abrahamo.
9 Iam verò ſecuris etiam ad radicem arbo-
rum poſita eſt: omnis igitur arbor non ferens
fructum bonum, exciditur, & in ignem abijci-
tur.
10 Tunc interrogauit eum turba, dicens:
Quid igitur faciemus?
11 Reſpondens autem dixit eis, *Qui habet *Iacob.2.15.*
duas tunicas, impertiat non habenti: & qui ha- *1.ioh.3.17.*
bet eſcas, ſimiliter faciat.
12 Venerunt autem & Publicani vt bapti-
zarentur: & dixerunt ei, Magiſter, quid facie-
mus?
13 Ipſe verò dixit eis, Nihil amplius quàm
quod conſtitutum eſt vobis, exigite.
14 Interrogauerunt autem eum etiam mi-
lites,

lites, dicentes, Et nos quid faciemus? Et dixit
eis, Neminem concutite, neq; calumniamini: &
contenti eſtote ſtipendijs veſtris.

15 Expectante autem populo, & cogitanti-
bus omnibus in cordibus ſuis de Iohanne, num-
quam ipſe eſſet Chriſtus ille,

16 Reſpondit Iohannes, dicens omnibus,
Mat.3.11. * Ego quidem baptizo vos aqua: ſed venit qui
mar.1.8. validior me eſt, cuius non ſum dignus qui ſol-
ioh 1.26. uam ſolearum corrigiam: ipſe vos baptizabit
Act.1.5. Spiritu ſancto & igni:
& 11.16. 17 Cuius ventilabrum *eſt* in manu ipſius, &
& 19.4. perpurgabit aream ſuam: cogetq; triticum in
horreum ſuum, paleam autem exuret igni inex-
tinguibili.

18 Multa igitur etiam alia exhortans euan-
gelizabat populo.

Mat.14.3. 19 ¶ * Herodes autem Tetrarcha, quum ar-
mar.6.17. gueretur ab eo de Herodiade vxore Philippi
fratris eius, deque omnibus ſceleribus quæ ipſe
fecerat:

20 Adiecit & hoc ſupra omnia, quòd incluſit
Iohannem in carcere.

21 ¶ Factum eſt autem quum baptizaretur
omnis populus, & Ieſus baptizatus eſſet, & pre-
caretur, vt apertum ſit cœlum,

Mat.3 14. 22 Ac deſcenderet Spiritus ſanctus corpo-
mar.1.9. rea ſpecie tanquam columba ſuper eum: & vox
Iohan.1.33. de cœlo exiſteret, dicens, Tu es Filius ille meus
dilectus, in te acquieſco.

23 ¶ Ipſe autem Ieſus incipiebat eſſe quaſi
annorum triginta, filius (vt exiſtimabatur) Io-
ſeph, qui fuit *filius* Heli,

24 Qvi fuit Matthat, qui fuit Leui, qui fuit
Melchi, qui fuit Ianna, qui fuit Ioſeph,

25 Qui fuit Mattathiæ, qui fuit Amos, qui
fuit Naum. qui fuit Eſſi, qui fuit Naggæ,

26 Qui fuit Maath, qui fuit Mattathiæ, qui
fuit Semei, qui fuit Ioſeph, qui fuit Iuda,

27 Qui

27 Qui fuit Iohanna, qui fuit Rheſa, qui fu-
it Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri,
28 Qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit
Coſam, qui fuit Elmodam, qui fuit Er,
29 Qui fuit Ioſe, qui fuit Eliezer, qui fuit
Ioram, qui fuit Matthat, qui fuit Leui.
30 Qui fuit Simeon, qui fuit Iuda qui fuit
Ioſeph, qui fuit Ionam, quit fuit Eliacim.
31 Qui fuit Melcha, qui fuit Mainem, qui
fuit Mattatha, qui fuit Nathan, qui fuit Dauid.
32 Qui fuit Ieſſe, qui fuit Obed, qui fuit
Boos, qui fuit Salmon, qui fuit Naaſſon,
33 Qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui
fuit Eſrom, qui fuit Phares, qui fuit Iuda,
34 Qui fuit Iacob, quit fuit Iſaac, qui fuit
Abraham, quit fuit Thara, qui fuit Nachor,
35 Qui fuit Saruch, qui fuit Ragau, qui fuit
Phalec, qui fuit Heber, qui fuit Salæ,
36 Qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem, qui fu-
it Noe, qui fuit Lamech,
37 Qui fuit Methuſala, qui fuit Henoch, qui
fuit Iared, qui fuit Mahalaleel, qui fuit Cai-
nan,
38 Qui fuit Henos, qui fuit Seth, qui fuit A-
dam, qui fuit Dei.

CAP. IIII.

1 De tentatione & ieiunio Chriſti. 16 Docet in Nazareth magna omnium admiratione. 24 Propheta in patria docens contemnitur. 33 Dæmoniacus ſanatur. 38 Socrus Petri ſanatur. 40 Sanantur & infirmi. 41 Et dæmones confitentur Chriſtum.

IEſus autem plenus Spiritu ſancto reuertit à
Iordane,* & actus eſt ab *eodem* Spiritu in *Mat.4.1.*
deſertum. *mar.1.12.*
2 Dies quadraginta tentante *eum* diabolo:
Neq; comedit quicquam per illos dies: ſed ijs
exactis, poſtea eſurijt.

3 Tunc

3 Tunc dixit ei diabolus, Si filius es Dei,dic
iſti lapidi vt fiat panis.
4 Et reſpondit ei Ieſus dicens, Scriptum eſt,
Deut 8.3. mat. 4, 4. * Non pane ſolo victurum hominem, ſed omni
verbo Dei.
5 Tunc quum ſubduxiſſet eum Diabolus in
montem ſublimem, oſtendit ei omnia regna
terræ puncto temporis.
6 Et ait ei diabolus, Tibi dabo poteſtatem
hanc vniuerſam, & gloriam illorum *regnorum*,
nam mihi tradita eſt & cuicunque voluero do
eam.
7 Itaq; ſi tu adoraueris me,erunt tua omnia.
8 Reſpondens autem Ieſus dixit ei.Abſcede
Deut.6.13. & 10.20. à me Satana:ſcriptum eſt enim,* Adorabis Do-
minum Deum tuum, & ei ſoli ſeruies.
9 Tum duxit eum in Hieruſalem, & eum ſta-
tuit ſuper pinnas templi: & dixit ei, Si Filius
Dei es,iace teipſum hinc deorſum.
Pſal 91.12. 10 Scriptum eſt enim,* Angelis ſuis manda-
bit de te,vt cuſtodiant te.
11 Et in manus tollent te,ne quando offen-
das ad lapidem pedem tuum.
12 Reſpondens autem Ieſus dixit ei, Dictum
Deut.6.16. eſt, * Non tentabis Dominum Deum tuum.
13 Et finita omni tentatione, diabolus abſceſ-
ſit ab eo ad tempus.
14 ¶ Reuerſus eſt autem Ieſus cum virtute
Spiritus in Galilæam, & fama de eo exiit in to-
tam circumiacentem regionem.
15 Et ipſe docebat in Synagogis eorum,om-
nibus ipſum glorificantibus.
Mat.13 54. marc.6 1. 16 * Venit igitur Nazaret, vbi fuerat nutri-
tus:& intrauit, vt conſueuerat, die Sabbathi in
ſynagogam: & ſurrexit vt legeret.
17 Tunc datus eſt ei liber Eſaiæ Prophetæ,
quumque explicuiſſet librum, inuenit locum *in*
quo ſcriptum erat:
Eſa 61.1. 18 * Spiritus Domini ſuper me, propterea
quòd

quòd vnxit me: vt euangelizem pauperibus mi-
ſit me, vt ſanem contritos corde, vt prædicem
captiuis dimiſſionem, & cæcis viſus recuperati-
onem, & confractos emittam in libertatem:
19 Vt prædicem annum Domini acceptum.
20 Et complicatum librum quum reddidiſſet
miniſtro, ſedit: & omnium in ſynagoga oculi
erant intenti in eum.
21 Cœpit autem eis dicere, Hodie impleta
eſt hæc Scriptura audientibus vobis.
22 Et omnes teſtimonium ei dabant ac mi-
rabantur ſuper ſermonibus *plenis* gratia, qui
procedebant ex ore ipſius, dicebantq; Nónne
iſte eſt filius Ioſeph?
23 Et dixit ad eos, Omnino dicetis mihi hoc
prouerbium, Medice, cura teipſum: quæcunque
audiuimus facta fuiſſe in Capernaum, fac etiam
hic in patria tua.
24 Dixit autem, Amen dico voibis, * Nemo
Propheta acceptus eſt in patria ſua. *Iohan.4.44.*
25 Sed in veritate dico vobis, * Multæ vi-
duæ erãt diebus Eliæ in Iſrael, quando clauſum *1.Reg.17.9.*
fuit cœlum ad annos tres, & ſex menſes, *adeò* *luc.5.17.*
vt fuerit fames magna per totam regionem:
26 Sed ad nullam illarum miſſus eſt Elias,
niſi Sareptem vrbem Sidoniæ, ad mulierem vi-
duam.
27 * Et multi leproſi erant in Iſrael ſub Eli- *2.Reg.5 14.*
ſæo propheta, ſed nemo eorum purgatus eſt ni-
ſi Naaman Syrus.
28 Tunc repleti ſunt omnes excandeſcentia
in ſynagoga, hæc audientes.
29 Et quum ſurrexiſſent, eiecerunt eum ex-
tra vrbem, & duxerunt eum vſque ad ſupercili-
um montis ſuper quem vrbs ipſorum erat ædi-
ficata, vt præcipitarent eum.
30 Ipſe verò quum tranſiiſſet per medium
eorum, profectus eſt.
31 ¶ Et deſcendit in Capernaum vrbem
Galilææ,

Mat.4 13. Galilææ, * ibique docebat eos Sabbathis.
mar. 1.21. 32 * Et percellebantur ſuper doctrina eius,
Mat 7.29. Erat enim ſermo ipſius cum authoritate.
marc. 1. 22. 33 * Erat autem in ſynagoga quidam habens
Mar. 1. 23 ſpiritum dæmoniacum impurum, qui exclama-
uit voce magna,
34 Dicens, Ah, quid nobis tecum Ieſu Na-
zarene? veniſti vt perderes nos? noui te qui
ſis, *nimirum* Sanctus ille Dei.
35 Et obiurgauit eum Ieſus, dicens, Obmu-
teſce, & exi ex eo. Tunc dæmonium abiecto il-
lo in medium, exijt ex eo, nihilque ei nocuit.
36 Et obortus eſt pauor in omnibus, & col-
loquebantur alij cum alijs dicentes, Quid hoc
rei eſt, quòd cum authoritate ac poteſtate im-
perat impuris ſpiritibus, & exeunt.
37 Et dimanauit rumor de eo in omnem lo-
cum circumiacentis regionis.
Mat. 8. 14. 38 * Quum ſurrexiſſet autem Ieſus è ſyna-
marc. 1. 30. goga, introiuit domum Simonis. Socrus verò
Simonis detinebatur febri magna: & rogaue-
runt eum pro illa.
39 Tunc *ipſe* adſtans ſupra eam, obiurgauit
febrim: & *febris* eam dimiſit: *illa* verò quum
illicò ſurrexit, miniſtrauit eis.
40 Occidente autem ſole, omnes qui habe-
bant ægrotantes morbis varijs, ducebant ipſos
ad eum: ille verò vnicuique ipſorum impoſitis
manibus, ſanauit eos.
41 * Exibant autem etiam dæmonia ex
multis, clamantia & dicentia, Tu es Chriſtus
ille Filius Dei. Sed *ipſe* obiurgans, non ſine-
bat ea loqui quòd ſcirent ipſum eſſe Chri-
ſtum.
42 ¶ Orto autem die egreſſus, profectus
eſt in deſertum locum: & turba quærebat eum,
veneruntq; vſque ad ipſum: & retinebant eum
ne ab ipſis diſcederet.
43 Ille verò dixit eis, Certè etiam alijs vrbi-
bus

bus oportet me Euangelizare regnum Dei:
nam ad hoc miſſus ſum.
44 Et prædicabat in ſynagogis Galilęæ.

CAP. V.

*1 Chriſtus docet è nauigio. 6 De captura piſcium.
12 Leproſus. 16 In deſerto orat Chriſtus 18 Paralyticus. 28 Leui publicanus. 34 Ieiunia & afflictiones Apoſtolorum poſt aſcenſionem 36. 37.38. Vetuſtis vtribus, & veſtibus diſcipuli debiles & minus robuſti comparantur.*

FActum eſt * autem, quum turba immineret ei, audiendi verbi Dei cauſa, ipſe ſtabat apud ſtagnum Genezaret: *Mat.4.18. marc.1.16.*
2 Viditque duo nauigia quæ ad ſtagnum erant: piſcatores verò quum ex ijs deſcendiſſet, abluebant retia.
3 Ingreſſus autem in vnum iſtorum nauigiorum, quod erat Simonis, rogauit eum vt à terra proueheret paulum: quumque conſcendiſſet, docebat turbam ex nauigio.
4 Vt ceſſauit autem loqui, dixit ad Simonem, Prouehito in altum, & dimittite retia veſtra ad capturam.
5 Tum reſpondens Simon, ait ei, Magiſter, cùm per totam noctem nos fatigauerimus, nihil cepimus, tamen ex tuo iuſſu dimittam rete.
9 Et quum hoc feciſſent, concluſerunt piſcium multitudinem magnam: dirumpebatur autem rete eorem.
7 Et innuerunt ſocijs qui erant in altero nauigio, vt venirent, & ipſis opitularentur. Venerunt igitur, & impleuerunt ambas naues, ita vt penè mergerentur.
8 Quum autem *hæc* vidiſſet Simon Petrus, accidit ad genua Ieſu, dicens, Diſcede à me, Nam homo peccator ſum, Domine:
9 Pauor enim occuparat eum & omnes qui
cum

cum eo *erant*, ſuper captura piſcium quam com-
prehenderant:
10 Similiter autem & Iacobum & Iohan-
nem filios Zebedæi, qui erant ſocij Simonis.
Tunc ait ad Simonem Ieſus, Ne metue: ab hoc
tempore homines viuos capies.
11 *Illi* autem quum ſubduxiſſent in terram
nauigia, relictis omnibus, ſequuti ſunt eum.
Mat 8.2. 12 ¶ * Et factum eſt, quum eſſet in quadam
marc. 1.40. vrbe, tunc ecce *adfuit* quidam plenus lepra: ac
viſo Ieſu procidens in faciem, rogauit eum di-
cens, Domine ſi velis, potes me purgare.
13 *Ieſus* autem extenſa manu tetigit eum di-
cens, Volo, purgator Et ſtatim lepra abijt ab eo.
14 Ipſe verò præcepit ei vt nulli *hoc* diceret:
Sed vade, inquit, oſtende teipſum Sacerdoti,
Leuit 14.4. & offer pro purgatione tui, * prout præcepit
Moſes, vt *hoc ſit* eis teſtimonio.
15 ¶ Dimanabant autem eò magis ſermo-
nes de eo: & conueniebat turba multa vt au-
dirent, & per eum ſanarentur à morbis ſuis.
16 Ipſe autem ſecedens, erat in deſertis, &
precabatur.
17 ¶ Et factum eſt quodam die, quum ipſe
doceret, eſſentq; Phariſæi ſedentes, ac Legis
doctores, qui venerant ex omnibus vicis Gali-
leæ & Iudeæ & ex Hieruſalem; vt potentia Do-
mini adeſſet *ei* ad ſanandum illos.
Mat.9 2. 18 * Tunc ecce *adfuerunt* quidam ferentes
marc. 2.3. in lecto hominem qui erat paralyticus: & ſtu-
debant eum inferre, & ponere in ipſius con-
ſpectu.
19 Et quum non inueniſſent qua parte eum
inferrent, propter turbam, aſcenderunt ſuper
domum, & per tegulas dimiſerunt eum cum
lectulo in medium ante Ieſum.
20 Qui fide eorum viſa, dixit, Heus tu: re-
miſſa ſunt tibi peccata tua.
21 Tunc cœperunt ratiocinari Scribæ &
Phari-

Phariſæi, dicentes, Quis eſt iſte qui loquitur
blaſphemias? Quis poteſt remittere peccata,
niſi ſolus Deus?

22 Ieſus autem quum noſſet eorum ratioci-
nationes, reſpondens, dixit eis, Quid ratioci-
namini in cordibus veſtris?

23 Vtrum eſt facilius dicere: Remiſſa ſunt ti-
bi peccata, an dicere, Surge & ambula?

24 Vt autem ſciatis Filium hominis prædi-
tum eſſe authoritate in terra remittendi pecca-
ta (ait paralytico) Tibi dico, Surge, & ſublato
lectulo tuo, proficiſcere domum tuam.

25 Is autem illicò quum ſurrexiſſet in con-
ſpectu eorum, ſublato eo in quo iacuerat, abijt
domum ſuam, glorificans Deum.

26 Et ſtupor cepit omnes, & glorificabant
Deum: & repleti ſunt timore, dicentes, Certè
vidimus inopinata hodiè.

27 ¶ * Poſt hæc verò exijt, & conſpexit pub- *Mat. 9. 9.*
licanum nomine Leui, ſedentem ad telonium, *mar. 2. 14.*
& dixit ei, Sequere me.

28 Et *ille* relictis omnibus ſurrexit, & ſequu-
tus eſt eum.

29 Et fecit ei Leui epulum magnum domi
ſuæ: eratque turba multa publicanorum, & a-
liorum qui cum ipſis accumbebant.

30 Qui autem ex ijs erant Scribæ & Phari-
ſæi, murmurabant aduerſus diſcipulos eius, di-
centes, Quare cum publicanis & peccatoribus
editis & bibitis?

31 Et reſpondens Ieſus dixit eis, Non opus
eſt ijs qui ſani ſunt, medico, ſed ijs qui malè af-
fecti ſunt.

32 * Non veni vocatum iuſtos, ſed peccato- 1. *Tim.* 1. 15.
res ad reſipiſcentiam:

33 * Ipſi verò dixerunt ei, Quare diſcipuli *Mat. 9. 14.*
Iohannis ieiunant crebrò, & deprecationes fa- *mar. 2. 18.*
ciunt, ſimiliter & diſcipuli Phariſæorum: tui ve-
rò edunt & bibunt?

34 Ipſe

34 Ipſe autem dixit eis, Num poteſtis facere
vt filij thalami, quo *tempore* cum ipſis eſt ſpon-
ſus, ieiunent?
35 Aderunt autem dies quum tolletur ab eis
ſponſus, tunc ieiunabunt illis diebus.
36 Dicebat autem eis etiam per parabolam,
Nemo panniculum noui veſtimenti immittit in
veſtimentum vetus: alioqui & illud nouum
findit *vetus*, & veteri non conuenit panniculus
ſumptus ex nouo.
37 Et nemo inijcit vinum nouum in vtres
veteres: alioqui diſrumpet vinum nouum v-
tres, & ipſum effundetur, & vtres peribunt:
38 Sed vinum nouum in vtres recentes in-
ijciendum eſt: & vtraque conſeruantur.
39 Et nemo qui biberit vetus: ſtatim vult
nouum: dicit enim, Vetus vtilius eſt.

CAP. VI.

*1 Diſcipuli ſpicas vellunt Sabbatho. 6 De ha-
bente manum aridam 13 Electio Apoſtolo-
rum. 20 De beatitudinibus & maledictioni-
bus. 27 Inimici diligendi. 46 Quo fructu ver-
bum Dei ſit audiendum.*

Mat 12.5. *marc.* 3. 1.

FActum * eſt verò vt ſabbatho altero primo
pertranſiret per ſata: Vellebant autem
eius diſcipuli ſpicas, edebantque confri-
cantes manibus.
2 Quidam autem Phariſæorum dixerunt
eis, Cur facitis, quod non licet facere Sabba-
this?
1.*Sam.* 21.6.
3 Tunc reſpondens Ieſus dixit eis,* Ne hoc
quidem legiſtis, quod fecit Dauid quum eſuri-
ret ipſe & qui cum eo erant?
4 Quomodo introierit domum Dei, & pa-
Exod. 29.33. *leuit.* 8.31.& 24.9.
nes propoſitionis ſumpſerit, ederitque, ac de-
derit etiam ijs qui ſecum *erant*: quibus panibus
non licet veſci * niſi ſolis ſacerdotibus?

5 Et

5 Et dicebat eis, Filius hominis Dominus
eſt etiam Sabbathi
6 * Factum eſt verò etiam alio Sabbatho vt *Mat.12.9.*
ipſe ingrederetur in ſynogogam, ac doceret. *marc. 3.1.*
Erat autem ibi quidam cuius manus dextra erat
arida.
7 Obſeruabant autem eum Scribæ ac Pha-
riſæi, an Sabbatho ſanaturus eſſet *illum*, vt in-
uenirent accuſationem *aduerſus* eum.
8 At ipſe norat cogitationes eorum: & dix-
it homini qui habebat manum aridam, Surge
& adſta in medio. Ille verò ſurgens, aſtitit.
9 Dixit igitur eis Ieſus, Interrogabo vos
quiddam, Licet Sabbathis benefacere, an male-
facere *cuipiam?* hominem ſeruare an perdere?
10 Et quum eos omnes circumſpexiſſet, ait
homini, Extende manum tuam. Ille autem ita
fecit: & reſtituta eſt manus eius ſana ſicut al-
tera.
11 Ipſi autem repleti ſunt amentia: & col-
loquebantur alij cum alijs, quidnam facerent
Ieſu.
12 ¶ Factum eſt autem illis diebus, abijt in
montem ad precandum: & pernoctauit *illic*,
precans Deum.
13 * Et quum dies ortus eſſet, aduocauit *Infra.9.1.*
diſcipulos ſuos, & quum ex ipſis elegiſſet duo- *mat.10.1.*
decim, quos & Apoſtolos nominauit: *marc.3.13.&*
14 (*Nempe* Simonem, quem etiam nomina- *6.7.*
uit Petrum, & Andream fratrem eius, Iacobum
& Iohannem, Philippum & Bartholomæum.
15 Matthæum & Thomam, Iacobum Al-
phæi *filium*, & Simonem qui vocatur Zelo-
tes.
16 Iudam Iacobi *fratrem*, & Iudam Iſcari-
oten, qui etiam fuit proditor)
17 Deſcendit cum eis, ſubſtititque in loco
campeſtri: turbáque diſcipulorum eius, & mul-
titudo magna plebis ex tota Iudæa, & Hieru-

ſalem & à maritima *regione* Tyri & Sidonis,
qui venerant vt audirent eum, & ſanarentur à
morbis ſuis.
18 Et qui torquebantur à ſpiritibus impuris
& ſanabantur.
19 Et tota turba ſtudebat eum tangere, quia
virtus ab eo exibat, & ſanabat omnes.
Mat. 5.2. 20 * Ipſe verò ſublatis oculis ſuis in diſcipu-
los dicebat, Beati pauperes : quia veſtrum eſt
regnum Dei.
Eſa. 65.13. 21 * Beati qui nunc eſuritis ; quia ſatiabi-
Eſa. 61.3. mini, * Beati qui nunc fletis : quia ridebitis.
Mat. 5.11. 22 * Beati eritis quum vos oderint homines,
& ſeparauerint vos, & conuitiati fuerint *vobis*,
& nomen veſtrum vt malum eiecerint, propter
Filium hominis.
23 Gaudete illo die, & ſalite, Ecce enim
merces veſtra multa *eſt* in cœlis nam itidem fa-
ciebant Prophetis patres eorum.
Amos 6 1. 24 * Sed væ vobis diuitibus: nam reporta-
eccle. 31.8. tis conſolationem veſtram.
Eſa. 65.13. 25 * Væ vobis qui impleti eſtis : nam eſurie-
tis. Væ vobis qui ridetis nunc : nam lugebitis
& flebitis.
26 Væ vobis quum benè vobis dixerint om-
nes homines : nam itidem faciebant pſeudo-
prophetis patres eorum.
Mat. 5.44. 27 * Sed vobis dico qui auditis, Diligite ini-
micos veſtros : benefacite ijs qui vos oderunt.
28 Benedicite ijs qui deuouent vos, & pre-
camini pro ijs qui infeſtant vos.
Mat. 5.39. 29 * Ei qui tibi verberauerit maxillam, præ-
1 *cor.* 6.7. be & alteram : & ab eo qui tollit tibi pallium,
etiam tunicam ne prohibeto.
30 Cuiuis autem petenti abs te, dato : & ab
eo qui tollit *res* tuas, ne repetito.
Mat 7.12. 31 * Et prout vultis vt faciant vobis homi-
tob 4.16. nes, vos etiam facite eis ſimiliter.
mat 5.48. 32 Nam ſi diligitis eos qui vos diligunt, quæ
vobis

vobis erit gratia? nam & peccatores etiam di-
ligunt eos a quibus diliguntur.
33 Et ſi benefeceritis ijs qui vobis benefa-
ciunt, quæ vobis erit gratia? nam peccatores
idem faciunt
34 * Et ſi mutuum dederitis *ijs* à quibus ſpe- *Mat.5.42.*
ratis vos recepturos, quæ gratia erit vobis? nam *deut.15.8.*
& peccatores peccatoribus dant mutuum, vt
recipiant paria.
35 Itaque diligite inimicos veſtros, & bene-
facite, & mutuum date, nihil inde ſperantes:
& erit merces veſtra multa: * ac filij eritis illi- *Mat.5.45.*
us Altiſſimi, nam ipſe benignus eſt erga ingra-
tos & malos.
36 Eſtote ergo miſericordes, prout & Pa-
ter veſter miſericors eſt.
37 * Ne iudicate, & non iudicabimini: ne *Mat.7.1.*
condemnate, & non condemnabimini: abſol-
uite, & abſoluemini:
38 Date, & dabitur vobis, * menſuram, *in-* *Mat.7.2.*
quam, bonã, preſſam, agitatã, & ſuperfluentem *marc.4.24.*
dabunt in ſinum veſtrum. Eadem enim menſu-
ra qua metimini, viciſſim metientur vobis *alij*.
39 Dicebat autem eis parabolam, * Num *Mat.15.14.*
poteſt cæcus cæco præire? nónne ambo in fo-
ueam cadent?
40 * Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum *Mat.10.24.*
ſuum; ſed quiſquis *erit* perfectus *diſcipulus*, erit *Iohan.13.16.*
vt magiſter. *& 15.20.*
41 * Quid autem aſpicis feſtucam quæ *eſt* *Mat.7.1.*
in oculo fratris tui, trabem autem quæ eſt in
oculo proprio non animaduertis?
42 Aut quomodo potes dicere fratri tuo,
Frater, ſine eijciam feſtucam quæ in oculo tuo
eſt, cum ipſe trabem quæ eſt in oculo tuo non
reſpicias? Hypocrita, eijce primùm trabem il-
lam ex oculo tuo: & tum diſpicies vt eijcias
feſtucam quæ eſt in oculo fratris tui.
43 * Non eſt enim arbor bona quæ ferat *Mat.7.17.*

fructum malum, neque arbor mala quæ ferat
fructum bonum.

Mat.7.16. 44 * Vnaquæque enim arbor ex fructu pro-
prio cognoſcitur. Neque enim è ſpinis colli-
gunt ficus, neque è rubo vindemiant vuam.

45 Bonus homo ex bono theſauro cordis
ſui profert bonum: & malus homo ex malo
theſauro cordis ſui profert malum, ex abundan-
tia enim cordis loquitur os eius.

Mat.7.21. 46 * Quid autem vocatis me Domine, Do-
rom.2.13. mine: & non facitis quæ dico?

iac.1.21. 47 Quiſquis venit ad me, & audit ſermones
meos, & eos præſtat, indicabo vobis cui ſimilis
ſit.

48 Similis eſt cuipiam ædificanti domum,
qui fodit & excauauit, poſuitque fundamentum
ſuper petram: vbi autem venit inundatio, illi-
ſum eſt flumen domui illi, ſed non potuit eam
quatere: fundata enim erat ſuper petram.

49 Qui autem *eos* ſermones audiuit, nec præ-
ſtitit, ſimilis eſt cuipiam qui ædificauit domum
ſuam ſuper ſolum abſque fundamento: cui illi-
ſum eſt flumen: itaque ſtatim cecidit, fuitque
ruina domus illius magna.

CAP. VII.

*2 De ſeruo Centurionis. 9 Fides Centurionis. 11
Filius Viduæ ſuſcitatur in Naim. 18 Iohannes
mittit diſcipulos ſuos ad Chriſtum. 33 Eiuſdem
peculiaris victus ratio. 57 Peccatrix rigat pe-
des Chriſti.*

Mat.8.5. QVum * autem finiuiſſet omnia verba
ſua audiente populo, ingreſſus eſt Ca-
pernaum.

2 Centurionis autem cuiuſdam ſeruus ma-
lè affectus, moribundus erat: qui erat ipſi pre-
tioſus.

3 Is verò quum audiſſet de Ieſu, miſit ad eum
ſeniores

ſeniores Iudæorum, rogans eum vt veniret &
ſeruaret ſeruum ſuum.
4 Iſti autem quum veniſſent ad Ieſum, pre-
cati ſunt eum ſtudioſè, dicentes, Certè dignus
eſt cui hoc præbeas,
5 Diligit enim gentem noſtram, & ſynago-
gam ædificauit nobis.
6 Ieſus ergo proficiſcebatur cum eis. Et
quum iam non longè abijſſet domo, miſit ad
eum Centurio ille amicos dicens ei, Domine,
ne vexator: neque enim ſum dignus vt tectum
meum ſubeas.
7 Ideò meipſum quidem non ſum dignum
arbitratus qui venirem ad te: ſed dic verbo, &
ſanabitur puer meus.
8 Etenim ego homo ſum ſub poteſtate con-
ſtitutus, habens ſub me milites, & dico huic,
Proficiſcere, & proficiſcitur: & alteri, veni ac
venit: & ſeruo meo, Fac hoc, ac facit.
9 Auditis autem his, Ieſus admiratus eſt e-
um, & conuerſus dixit turbæ, quæ ipſum ſeque-
batur, Dico vobis, ne in Iſrael quidem tantam
fidem inueni.
10 Et domum reuerſi qui miſſi fuerant, ſa-
num inuenerunt ſeruum qui ægrotus fuerat.
11 ¶ Et factum eſt *die* ſequenti, proficiſceba-
tur in ciuitatem quæ vocatur Naim, & profici-
ſcebantur cum eo diſcipuli eius multi, turbaque
multa.
12 Vt autem appropinquauit portæ ciuitatis,
ecce, defunctus efferebatur, *qui* vnigenitus *erat*
matri ſuæ, & ipſi *quidem* viduæ: turbaque ci-
uitatis multa erat cum ea.
13 Et Dominus eam intuitus, miſericordia
commotus eſt ſuper ea, & dixit, Ne fleto.
14 Quumque acceſſiſſet, tetigit loculum (ij
verò qui portabant ſubſtiterunt) & dixit, A-
doleſcens: tibi dico, ſurge.
15 Tunc reſedit qui fuerat mortuus, & cœ-

pit loqui: & *ille* dedit eum matri ſuæ.
16 Cœpit autem omnes timor: & glorifica-
bant Deum, dicentes: Certè Propheta magnus
ſurrexit inter nos, & certè Deus reſpexit po-
pulum ſuum.
17 Peruenitque iſte de eo ſermo in totam
Judæam, & in totam regionem circumiacen-
tem.
*Mat.*11.2. 18 * Et annunciauerunt Iohanni diſcipuli
ipſius de his omnibus; qui conuocatos duos
quoſdam è diſcipulis ſuis,
19 Miſit ad Ieſum, dicens, Tune is es qui
venturus erat, an alium expectabimus?
20 Quum igitur veniſſent ad eum viri illi,
dixerunt, Iohannes Baptiſta miſit nos ad te, di-
cens, *Tune* es qui venturus erat, an alium ex-
pectabimus?
21 Eâdem autem hora multos ſanauit à mor-
bis & flagellis & ſpiritibus malis: & cæcis mul-
tis viſum gratificatus eſt.
22 Et reſpondens Ieſus dixit eis, Profecti
annuntiate Iohanni quæ vidiſtis & audiſtis, cæ-
cos viſum recipere, claudos ambulare, lepro-
ſos purgari, ſurdos audire, mortuos excitari,
pauperibus euangelizari.
23 Beatus eſt autem quicunque non fuerit
offenſus in me.
24 Et quum abijſſent nuntij Iohannis, cœ-
pit de Iohanne dicere ad turbam, Quid exijſtis
in deſertum ſpectaturi? arundinem quæ à ven-
to agitetur?
25 Sed quid exijſtis viſuri, hominem molli-
bus veſtibus amictum: ecce, qui veſtitu honori-
fico & luxu vtuntur, ſunt in palatijs Regum.
26 Sed quid exijſtis viſuri? Prophetam? cer-
tè dico vobis, etiam ampliùs quàm Prophe-
tam.
*Mal.*3.1. 27 Hic eſt de quo ſcriptum eſt, * Ecce mit-
to nuntium meum ante faciem tuam, qui præ-
parabit

parabit viam tuam coram te.
28 Nam dico vobis, Inter eos genitos è mu-
lieribus, nemo eſt maior Propheta Iohanne
Baptiſta : ſed qui minimus eſt in regno Dei, ma-
ior eſt eo.
29 Et *his* auditis, totus populus & publica-
ni iuſtificarunt Deum, qui baptizati fuerunt
Baptiſmo Iohannis.
30 Phariſæi autem & Legis interpretes con-
ſilium Dei reiecerunt aduerſus ſemetipſos, non
baptizati ab eo.
31 * Dixit autem Dominus, Cui ergo aſſi- *Mat.* 11.16.
milabo homines nationis iſtius ? *&* cui rei ſi-
miles ſunt ?
32 Similes ſunt puerulis qui ſedent in foro,
& qui acclamant alij alijs, & dicunt, Cecinimus
vobis tibijs, & non ſaltaſtis : lamentati ſumus
vobis & non fleuiſtis.
33 Venit enim Iohannes Baptiſta neque e-
dens panem, neque bibens vinum : & dicitis,
Dęmonium habet.
34 Venit filius hominis edens ac bibens, &
dicitis, Ecce homo edax, & vini potor, amicus
publicanorum & peccatorum.
35 Sed iuſtificata eſt ſapientia à filijs ſuis
omnibus.
36 ¶ Rogauit autem eum quidam ex Pha-
riſæis, vt cum ipſo veſceretur : itaque ingreſſus
domum Phariſæi, diſcubuit.
37 Et ecce, mulier, quæ fuerat in vrbe
peccatrix, quum cognouiſſet eum accubu-
iſſe in domo Phariſæi, allato alabaſtro vn-
guenti ;
38 * Et ſtans apud pedes eius, & capillis ca- *Iohan.* 11.12.
pitis ſui extergebat, & deoſculabatur pedes e-
ius, & vnguento vngebat.
39 Quum autem *id* vidiſſet Phariſæus qui
vocauerat eum, dixit apud ſe, Hic ſi eſſet Pro-

pheta, noſſet quæ & qualis ſit ea mulier quæ
tangit ipſum : nam eſt peccatrix.

40 Tunc reſpondens Ieſus, dixit ei, Simon,
habeo quiddam quod tibi dicam. At ille ait,
Magiſter, dic.

41 Duo debitores, *inquit Ieſus*, erant cuidam
creditori ; vnus debebat denarios quingentos,
alter verò quinquaginta.

42 Quum autem illi non eſſent ſoluendo,
gratificatus eſt vtriſque. Horum igitur, dic, vter
eum plus diliget ?

43 Reſpondens verò Simon dixit, Exiſtimo
eum cui plus gratificatus eſt. At ille dixit ei,
Rectè iudicaſti.

44 Et conuerſus ad mulierem, dixit Simoni,
Vides hanc mulierem : Ingreſſus ſum domum
tuam, aquam pedibus meis non dediſti, hæc
autem lacrimis rigauit pedes meos, & capillis
capitis ſui exterſit.

45 Oſculum mihi non dediſti, hæc autem
ex quo intraui, non intermiſit deoſculari pe-
des meos.

46 Oleo caput meum non vnxiſti, hæc au-
tem vnguento vnxit pedes meos.

47 Cuius rei gratia dico tibi, remiſſa eſſe
peccata eius multa : nam dilexit multum. Cui
autem paululum remittitur, paululum diligit.

48 Dixit autem ei, Remiſſa ſunt tibi pecca-
ta.

49 Et cœperunt qui ſimul accumbebant di-
cere inter ſe, Quis eſt hic, qui etiam peccata re-
mittit ?

50 Dixit autem ad mulierem, Fides tua te
ſeruauit : vade in pace.

CAP. VIII.

2 *Mulieres miniſtrantes Chriſto de facultatibus ſuis.* 4 *Parabola ſeminantis.* 16 *Lucerna.* 19 *Mater & fratres Chriſti.* 22 *Chriſtus ventis impe-*

imperat. 26 De legione. 37 Gergeſæi Chriſtum reijciunt. 40 Iairi filia ſanatur. 43 Mulier à fluxione ſanguinis ſanatur. 52 Fletus ob mortuos.

ET factum eſt deinceps, ipſe iter faciebat
per ſingulas vrbes & vicos, prædicans &
euangelizans regnum Dei: & duodecim
illi *erant* cum eo.
2 Et quædam mulieres quas ſanauerat à ſpi-
ritibus malis & morbis, Maria quæ vocabatur
Magdalena, * ex qua ſepté dæmonia exierant: *Mar.16.9.*
3 Et Iohanna vxor Chuzæ procuratoris He-
rodis, & Suſanna, & aliæ multæ quæ miniſtra-
bant ei ex facultatibus ſuis.
4 * Quum autem multa turba conueniret, *Mat.13.3.*
& qui in ſingulis vrbibus erant, proficiſcerentur
ad eum, dixit per parabolam.
5 Quidam qui ſeminabat, exijt ad ſeminan-
dum ſemen ſuum: & in ſeminando, aliud ceci-
dit in viam, & conculcatum eſt, & volucres cœ-
li deuorarunt illud.
6 Et aliud cecidit ſuper petras, & enatum
exaruit, quia non habebat humorem.
7 Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul ena-
tæ ſpinæ ſuffocauerunt illud.
8 Et aliud cecidit in terram bonam, & quum
enatum eſſet, edidit fructum centuplum. Hæc
dicens clamabat, Qui habet aures ad audien-
dum, audiat.
9 Interrogabant autem eum diſcipuli eius,
dicentes, quæ eſſet iſta parabola. *Eſa.6.9.*
10 Ipſe verò dixit *eis*, Vobis datum eſt noſſe *mat 13.14.*
myſteria regni Dei, reliquis autem per parabo- *mar.4.12.*
las *loquor*, vt * videntes non videant, & audien- *ioh.12.40.*
tes non intelligant. *act.18.26.*
11 * Eſt autem hæc parabola: Semen eſt *rom.11.8.*
ſermo Dei. *Mat.13.18.*
12 Qui autem in viam, ij ſunt qui audiunt, *mar.4.15.*

deinde venit diabolus, & tollit ſermonem è
eorde eorum, ne quum crediderint, ſeruentur.
13 Qui verò ſuper petram, ij *ſunt* qui quum
audierint,cum gaudio excipiunt ſermonem:ſed
iſti radices non habent,qui ad tempus credunt,
& tempore tentationis abſcedunt.
14 Quod autem in ſpinas cecidit, ij ſunt qui
audierunt : ſed profecti, à ſolicitudinibus & di-
uitijs ac voluptatibus vitæ ſuffocantur, nec
fructum perferunt.
15 Quod autem in bonam terram *cecidit*,
ij ſunt qui corde honeſto ac bono, auditum
ſermonem retinent,& fructum adferunt per pa-
tientiam.
Mat.5.15. mar.4.21. infra. 11.33. 16 * Nemo porrò lucernam accenſam ope-
rit vaſe, aut ſubter lectum ponit : ſed candela-
bro imponit,vt qui ingrediuntur videant lumen.
Mat.10.26. Mar 4.22. infra.12.2. 17 * Non eſt enim *quicquam* occultum quod
non ſit futurum manifeſtum : nec abſconditum
quod non ſit cognoſcendum, & venturum in
apertum.
Mat 13.12. & 25.29. marc.4.25. infra.19.26. 18 Videte ergo quomodo audiatis. * Quiſ-
quis enim habet, dabitur ei : & quicunque non
habet, etiam quod videtur habere, tolletur ab
eo.
ma. 12.46. marc.3.31. 19 ¶ * Venerunt autem ad eum mater &
fratres eius, & non poterant eum conuenire
propter turbam.
20 Et annuntiatum eſt ei, dicentibus *non-
nullis*, Mater tua & fratres tui ſtant foris, cupi-
entes te videre.
21 Ipſe verò reſpondens dixit eis, Mater
mea & fratres mei, iſti ſunt, qui ſermonem Dei
audiunt, & eum præſtant.
Mat.8.23. mar 4.36. 22 ¶ * Factum eſt autem quodam die, ipſe
ingreſſus eſt in nauigium, ac diſcipuli eius : &
dixit eis, Tranſeamus in vlteriorem ripam
ſtagni : & prouecti ſunt.
23 Nauigantibus autem eis, ſopitus eſt, &
deſcen-

deſcendit turbo venti in ſtagnum & comple-
bantur, ac periclitabantur.
24 Accedentes autem expergeſecerunt eum,
dicentes, Magiſter, magiſter, perimus. Ipſe ve-
rò experrectus obiurgauit ventum ac fluctuati-
onem aquæ, & ceſſauerunt, factáque eſt tran-
quillitas.
25 Dixit autem eis, Vbi eſt fides veſtra? Ti-
mentes autem mirati ſunt, dicentes alij ad alios,
Quiſnam iſte eſt, vt ventis quoque & aquæ im-
peret, & auſcultent ei?
26 * Et nauigarunt in regionem Gadareno- *Mat. 8.28. mar. 5.1.*
rum quæ eſt in oppoſita ripa Galilææ.
27 Ipſi autem egreſſo in terram, occurrit ex
vrbe vir quidam, qui habebat dæmonia à tem-
poribus multis, & veſtimento non induebatur:
neqne in vlla domo manebat, ſed in monu-
mentis.
28 *Is* ergò quum vidiſſet Ieſum, & excla-
maſſet, accidit ei *ad pedes*, & voce magna dixit,
Quid mihi tecum Ieſu fili Dei altiſſimi? rogo
te ne me torqueas.
29 Præcipiebat enim ſpiritui impuro vt exi-
ret ab eo homine, nam à multo tempore corri-
puerat eum: itaque vinctus *ille* catenis & pedi-
cis cuſtodiebatur: ſed diruptis vinculis agita-
batur à dæmone in deſerta.
30 Interrogauit autem eum Ieſus, dicens,
Quod tibi nomen eſt? Ipſe verò dixit, Legio,
nam dæmonia mulra ingreſſa erant in eum.
31 Et rogabant eum ne imperaret ipſis vt
abirent in abyſſum.
32 Erat autem ibi grex porcorum multo-
rum paſcentium in monte: & rogabant eum
dæmonia, vt permitteret ipſis in illos ingredi.
Et permiſit eis.
33 Egreſſa autem dæmonia ex eo homine,
ingreſſa ſunt in porcos, & grex ruit è præcipitio
in ſtagnum, & ſuffocatus eſt.

34 Quum

34 Quum autem paſtores vidiſſent quod fa-
ctum fuerat, fugerunt: & profecti annuntiaue-
runt in vrbem & in agros.
35 Exierunt igitur vt viderent quod factum
erat: veneruntque ad Ieſum,& inuenerunt ho-
minem illum à quo dæmonia exierant, veſtitũ,
ac ſanæ mentis, ſedentem ad pedes Ieſu; & ti-
muerunt.
36 Annunciauerunt autem ipſis etiam ij
qui viderant, quomodo liberatus fuiſſet qui
fuerat dæmoniacus.
37 Et rogauit eum tota multitudo circumia-
centis regionis Gadarenorum, vt diſcederet ab
ipſis, qui magno timore tenebantur: ipſe au-
tem ingreſſus nauigium reuerſus eſt.
38 Rogauit autem eum vir ille, à quo dæ-
monia exierant, vt eſſet cum eo: ſed dimiſit e-
um Ieſus dicens,
39 Reuertere domum tuam,& narra quanta
tibi præſtiterit Deus. Abijt igitur prædicans per
totam vrbem quanta ipſi præſtitiſſet Ieſus.
40 ¶ Factum eſt autem quum reuertiſſet Ie-
ſus, excepit eum turba: nam omnes expectabant
eum.
Mat.9.18. mar.5.22. 41 * Et ecce venit quidam cui nomen Iai-
rus, qui erat præfectus ſynagogæ, quumque ac-
cidiſſet ad pedes Ieſu, rogabat eum vt ingrede-
retur domum ipſius.
42 Quoniam erat ei vnigenita filia quaſi an-
norum duodecim, eaque moriebatur. Inter
eundum verò turba coarctabat eum.
43 Mulier autẽ quæ erat in fluxione ſangui-
nis ab annis duodecim,& in medicos impende-
rat totum victum, nec ab vllo potuerat curari,
44 Quum acceſſiſſet à tergo, tetigit fimbriam
pallij ipſius: & illicò ſubſtitit fluxio ſanguinis
eius.
45 Tunc ait Ieſus, Quis *eſt* qui me tetigit?
Negantibus autem omnibus, dixit Petrus &

qui cum eo erant, Magiſter, turba te conſtringit
& opprimit, & dicis, Quis *eſt* qui me tetigit.
46 Ieſus autem ait, Tetigit me aliquis: nam
ego cognoui virtutem à me prodijſſe.
47 Quum autem mulier illa vidiſſet ſe non
latuiſſe, tremens venit, & accidens ei *ad pedes*,
declarauit ei in conſpectu totius populi, quam
ob cauſam tetigiſſet eum, & quomodo ſanata
fuerat illicò.
48 Ipſe verò dixit ei, Confide filia, fides tua
te ſeruauit: vade cum pace.
49 Adhuc eo loquente, venit quidam à præ-
fecto ſynagogæ, dicens ei, Mortua eſt filia tua:
ne vexa magiſtrum.
50 Ieſus autem *hoc* audito, reſpondit ei, Ne
metue, crede ſolum modo: & ſeruabitur.
51 Ingreſſus verò domum, non permiſit in-
gredi quenquam niſi Petrum & Iacobum &
Iohannem, & patrem ac matrem puellæ.
52 Flebant autem omnes, & plangebant e-
um: ipſe verò dixit, Ne flete, non eſt mortua,
ſed dormit.
53 Et deridebant eum, quòd ſcirent eſſe mor-
tuam.
54 Ipſe verò eiectis foras omnibus, & pre-
henſa manu eius, clamauit dicens, Puella,
ſurge.
55 Et reuerſus eſt ſpiritus eius, ac ſurrexit
illico, & *ipſe* præcepit vt ei daretur cibus.
56 Et obſtupuerunt parentes eius: ipſe ve-
rò præcepit eis vt nulli dicerent quod factum
fuerat.

CAP. IX.

2 Mittuntur Apoſtoli ad prædicandum. 7 & 19 Opinio vulgi de Chriſto. 13 De quinque panibus & duobus piſcibus. 20 Confeſſio Apoſtolorum. 24 Perdere animam. 35 Chriſtus audiendus. 37 Lunaticus. 47 Contentio Apoſtolorum.

lorum de primatu. 49 Quidam eÿciens dæmonia nomine Chriſti. 35 Samaritani nolunt Chriſtum recipere. 56 Vindicta prohibita. 57 59, 61 De tribus Chriſtum ſequi volentibus, ſed diuerſis rationibus.

Mat.10 1. mar.3. 13 & 6.7. CONuocatis * autem *Ieſus* duodecim diſcipulis ſuis, dedit eis vim ac poteſtatem in omnia dæmonia, & morbos ſanandi.

Mat 10.7. 2 * Miſitque eos vt prædicarent regnum Dei,& ſanarent ægrotos.

Mat.10.9. mar.6 8. 3 * Et dixit eis, Nihil ſumite ad iter, neque virgas,neque peram, neque panem, neque pecuniam: neque binas tunicas habete.

4 Et in quamcunq; domum intraueritis, illic manete,& illinc exite.

Infr. 10. 11. mat. 10.14. mar 6.11. act.13 51. 5 * Et quicunq; non receperint vos, exeuntes ex vrbe illa, etiam puluerem à pedibus veſtris excutite, *vt ſit* teſtimonio aduerſus eos.

6 Exeuntes igitur obibant ſingulos vicos euangelizantes, & ſanantes vbique.

Mat. 14.1. mar.6.14. 7 ¶ * Audiuit autem Herodes tetracha omnia quæ fiebant ab eo & hæſitabat, propterea quòd dicebatur à quibuſdam Iohannem excitatum eſſe à mortuis.

8 A quibuſdam verò, Eliam apparuiſſe: *ab* alijs autem prophetam quempiam ex antiquis reſurrexiſſe.

9 Tunc ait Herodes, Iohannem ego decollaui: quis eſt autem iſte de quo ego talia audio? Et ſtudebat eum videre.

Mar.6.32. mat.14.13. 10 ¶ Reuerſi autem Apoſtoli narrauerunt ei quæcunque fecerant. * Et *ipſe* aſſumptis illis ſeceſſit priuatim in locum deſertum vrbis quæ vocabatur Bethſaida.

11 Quod cum cognouiſſet turba, ſequuta eſt eum: *ipſe* autem excepit eos, & loquebatur

eis

eis de regno Dei:& eos quibus ſanatione opus
erat,ſanabat.
12 * Dies autem cœperat inclinare,& acce- *Mat.*14.15.
dentes duodecim dixerunt ei, Dimitte turbam, *mar.*6.36.
vt abeuntes in circumiacentes vicos & agros, *iohan.*6.5.
illuc diuertant,& inueniant cibaria, nam hic in
loco deſerto ſumus.
13 *Ipſe* verò dixit eis,Date ipſis vos quo ve-
ſcantur.Ipſi verò dixerunt Non ſunt nobis plus
quàm quinq; panes & duo piſces, niſi nos pro-
fecti emamus toti huic populo eſcas.
14 Aderant enim quaſi viri quinquies mil-
le. Ait autem diſcipulis ſuis, Facite vt diſcum-
bant per ſingulos quoſque diſcubitus quinqua-
geni.
15 *Ipſi* igitur ita fecerunt , & diſcubuerunt
illi omnes.
16 *Ipſe* verò, acceptis quinque illis panibus
& duobus piſcibus, ſuſpiciens in cœlum, bene-
dixit eis : & fregit deditq; diſcipulis vt appo-
nerent turbæ.
17 Comederunt igitur omnes illi,& ſaturati
ſunt : & ſublatum eſt quod ſuperfuit ipſis frag-
mentorum,cophini duodecim.
18 ¶ * Et factum eſt quum ipſe ſolus preca- *Mat.*16.13.
retur,erant cum eo diſcipuli,interrogauitq;eos *mar.*8.27.
dicens : Quem me dicit eſſe turba.
19 Ipſi autem reſpondentes dixerunt,Iohan-
nem Baptiſtam : alij autē Eliam: alij verò Pro-
phetam quempiam ex antiquis reſurrexiſſe.
20 Dixit autem eis,Vos verò quem me eſſe
dicitis? Reſpondens autem Petrus dixit,Chri-
ſtum illum Dei.
21 Ipſe verò interminatus eis, præcepit vt
nulli hoc dicerent.
22 Dicens,* Oportet Filium hominis multa *Mat.*17.22.
pati, & reprobari à ſenioribus & principibus *mar.*8.31.
Sacerdotum & Scribis,& trucidari,& tertia die
excitari.

23 * Dice-

Infra 14.27. *mat.*10.38. *&* 16.24. *marc.*8.34. — 23 * Dicebat autem omnibus, Si quis vult me
ſequi, abdicet ſemetipſum, & tollat crucem ſu-
am quotidie, & ſequatur me.
Infra 17.33 *mat.*10 39. *&* 16 29. *mar.*8 35. *Iohan.*12 25 — 24 * Quiſquis enim voluerit animam ſuam
ſeruare, perdet eam : quiſquis verò perdiderit
animam ſuam mea cauſa, is ſeruabit eam.
25 * Quid enim prodeſt cuipiam ſi lucretur,
vniuerſum mundum, ſeipſum autem perdat, ſi-
ue *ſeipſo* mulctetur?
Mar 9 26 *Infra* 12.9. *mat.*10.33. *marc.*8.38. *2 tim.*2.12. — 26 Quẽ enim puduerit mei ac meorũ ſermo-
nũ, eius pudebit Filiũ hominis, quando venerit
cum gloria ſua & Patris, ſanctorũq; Angelorum.
*mat.*16.28. *mar.*9.1. — 27 Dico autem vobis, Verè ſunt quidam ex
ijs qui hîc adſtant, qui nequaquam guſtabunt
mortem vſquedum viderint regnum Dei.
mat 17 1. *mar.*9.2. — 28 * Factum eſt autem, poſt hæc verba qua-
ſi dies octo *interceſſerant*, quum aſſumptis Pe-
tro & Iohanne & Iacobo, aſcendit in montem
vt precaretur.
29 Et facta eſt inter precandum ſpecies vul-
tus eius alia, & veſtitus eius albus ac refulgens.
30 Et ecce, duo viri colloquebantur cum eo,
qui erant Moſes & Elias :
31 Qui viſi cum gloria, dicebant ipſius exi-
tum, quo futurum erat vt defungeretur in Hie-
ruſalem.
32 Petrus verò & qui cum ipſo erant, grauati
ti erant ſomno : quum autem euigilaſſent, vi-
derunt gloriam eius, & duos illos viros qui ſta-
bant cum eo.
33 Et factum eſt quum illi diſcederent ab eo,
dixit Petrus ad Ieſum, Magiſter, bonum eſt
nos hic eſſe : atque *adeò* faciemus tria taber-
nacula, vnum tibi, & vnum Moſi, & vnum Eliæ :
neſciens quid diceret.
34 Hæc autem ipſo dicente, extitit nubes
quæ inumbrauit eos; timuerunt autem dum in-
grederentur in nubem.
35 Et vox extitit è nube, dicens, Hic eſt Fi-
lius

lius ille meus dilectus,ipſum audite.
36 Et poſtquam vox illa extitiſſet, inuentus
eſt Ieſus ſolus : ipſi autem ſiluerunt, & nulli de-
clararunt per id tempus quicquam eorum quæ
viderant.
37 ¶ Factum eſt autem ſequenti die, quum *Mat.* 17.9.
ipſi deſcendiſſent è monte, occurrit ei turba *mar.*9 9.
multa.
38 Et ecce, quidam è turba exclamauit di-
cens,Magiſter,rogo te,reſpice ad filium meum:
nam vnigenitus eſt mihi.
39 Et ecce,ſpiritus arripit eum,& *ipſe* repen-
tè clamat,& *ſpiritus* diſcerpit eum ſpumantem,
& vix diſcedit ab eo conterens eum.
40 Et rogaui diſcipulos tuos vt ipſum eijce-
rent,ſed non potuerunt.
41 Reſpondens autem Ieſus ait, O natio
incredula & peruerſa, quouſque tandem ero
apud vos, & tolerabo vos? Adduc filium tu-
um huc.
42 Quum autem adhuc accederet, lacerauit
eum dæmonium & diſcerpſit;obiurgauit autem
Ieſum ſpiritum impurum,& ſanauit puerum,&
reddidit eum patri ſuo.
43 Percellebantur igitur omnes ſuper mag-
nifica Dei virtute. Omnibus verò mirantibus
ſuper omnibus quæ faciebat, dixit diſcipulis
ſuis.
44 *Reponite vos in aures veſtras ſermo- *Mat* 17 22.
nes iſtos : futurum eſt enim vt Filius hominis *mar.*9 31.
tradatur in manus hominum.
45 Ipſi verò ignorabant dictum illud, erat-
que ipſis occultum,adeò vt illud non ſentirent,
& timebant eum interrogare de hoc dicto.
46 * Incidit autem diſceptatio inter eos,quis *Mat.*18.1.
eſſet eorum maximus. *mar.*9.34.
47 Ieſus verò viſa cogitatione cordis ipſo-
rum,acceptum puerulum ſtatuit apud ſe.
48 Et dixit eis, Quicunque exceperit pue-
rulum

rulum hunc nomine meo, me excipit : & qui-
cunque me exceperit, excipit eum qui me mi-
ſit:nam qui minimus eſt inter vos omnes, is erit
magnus.

Mat 9.38. 49 * Reſpondens autem Iohannes ait, Ma-
giſter,vidimus quendam ſub nomine tuo eijci-
entem dæmonia, & prohibuimus eum : quia te
non ſequitur nobiſcum.
50 Et dixit eis Ieſus,Ne prohibete *illum*:qui
enim non eſt aduerſùm nos,pro nobis eſt.
51 ¶ Factum eſt autem quum impleretur
tempus quo ſurſum reciperetur, tum ipſe ſeſe
obfirmauit vt proficiſceretur in Hieruſalem.
52 Miſitque nuntios ante faciem ſuam : qui
profecti ingreſſi ſunt in vicum Samaritanorum:
vt pararent ei *hoſpitium.*
53 Sed *illi* non receperunt eum, quòd habi-
tum præferret proficiſcentis in Hieruſalem.
54 Quum autem hoc vidiſſent diſcipuli eius
Iacobus & Iohannes,dixerunt, Domine,vis di-
camus vt ignis deſcendat è cœlo, & conſumat
2.Reg 1.10. eos, vt etiam * Elias fecit?
12. 55 Sed conuerſus Ieſus obiurgauit eos, di-
cens,Neſcitis cuius ſpiritus vos ſitis.
56 Filius enim hominis non venit vt perde-
ret animas hominum,ſed vt ſeruaret. Abierunt
igitur in alium vicum.
57 ¶ Factum eſt autem proficiſcentibus ip-
Mat.8.19. ſis, quidam in via dixit ei, * Seqnar te quocun-
que ieris,Domine.
58 Dixit autem ei Ieſus, Vulpes luſtra ha-
bent, & volucres cœli nidos : Filius autem ho-
minis non habet vbi caput reclinet.
59 Ait autem ad alium *quendam*, Sequere
me. Ille verò dixit, Domine, permitte mihi vt
priùs abeam ac ſepeliam patrem meum
60 Dixit autem ei Ieſus,ſine vt mortui ſepe-
liant mortuos ſuos : tu verò profectus annun-
tia regnum Dei.

61 Dixit

61 Dixit autem etiam alius, Sequar te Domine: ſed permitte mihi priùs vt valedicam ijs qui ſunt domi meæ.
62 Ait autem ei Ieſus, Nemo qui manu ſua admota ad aratro, reſpexerit ad ea quæ retrò *ſunt*, appoſitus eſt ad regnum Dei.

CAP. X.

1 *LXX Diſcipuli.* 10 *Ingratis vrbibus impietas obijcitur* 17 *Diſcipulos redeuntes humilitatis admonet.* 30 *Proximus quis.* 38 *De Martha & ſorore Maria.*

POſt hæc autem deſignauit Dominus etiam alios ſeptuaginta, miſitque eos binos ante faciem ſuam in omnem vrbem & locum quò futurum erat vt ipſe veniret.
2 Dicebat igitur eis,* Meſſis quidem multa, ſed operarij pauci: rogate ergò Dominum Meſſis, vt emittat operarios in meſſem ſuam. *Mat.9.37.*
3 * Abite: Ecce, ego mitto vos vt agnos in medium luporum. *Mat 10.16.*
4 Ne portate crumenam, neque peram, neque calceamenta: & neminem in via * ſalutaueritis. *2.Reg 4.29.*
5 * In quamcunque domum ingrediemini, primùm dicite, Pax huic domui. *Mat.10.12. mar.6.10.*
6 Quòd ſi fuerit illic quiſpiam filius pacis, requieſcet ſuper eum pax veſtra: ſin minùs, ad vos reuertetur.
7 Manete autem in ea ipſa domo, edentes & bibentes quę ab ipſis *appoſita fuerint*,* dignus enim eſt operarius mercede ſua. Ne tranſite è domo in domum. *Deut 24.14. mat.10.10. 1.tim.5.18.*
8 * Sed & in quamcunq; vrbem ingreſſi fueritis, & exceperint vos, edite quæ apponuntur vobis. *Mat.10.11.*
9 Et ſanate ægrotos qui in ea fuerint, & dicite eis, Appropinquauit ad vos regnum Dei.
10 In quamcunque autem vrbem ingreſſi fueritis,

fueritis,& non exceperint vos, egreſſi in plate-
as eius,dicite,

Supra 9.5. 11 * Etiam puluerem qui adhæſit nobis ex
Act. 13.51. vrbe veſtra, vobis abſtergimus: tamen hoc ſci-
& 18.6. tote,appropinquaſſe ad vos regnum Dei.

12 Dico autem vobis, Sodomorum conditi-
onem die illo tolerabiliorem fore quàm vrbis
illius.

Mat. 11.21. 13 * Væ tibi Chorazin, væ tibi Bethſaida:
nam ſi in Tyro & Sidone editæ fuiſſent virtu-
tes,quæ editæ ſunt apud vos,olim cum ſacco &
cinere ſedentes reſipuiſſent.

14 Ideò Tyri & Sidonis tolerabilior erit
conditio quàm veſtra.

15 Et tu Capernaum quæ vſque ad cœlum
ſublata es,vſque ad inferos deprimêris.

Mat 10.40. 16 * Qui vos audit,me audit: & qui vos reij-
Iohan. 13.20. cit,me reijcit: qui verò me reijcit, reijcit eum
qui miſit me.

17 Reuerſi ſunt autem ſeptuaginta cum gau-
dio,dicentes, Domine, etiam dæmonia ſubij-
ciuntur nobis per nomen tuum.

18 *Ipſe* autem dixit eis,Spectabam Satanam
vt fulgur è cœlo cadentem.

19 Ecce,do vobis poteſtatem calcandi ſer-
pentes & ſcorpiones, & ſupra omnem vim ini-
mici: & nihil vos lædet.

20 Sed de eo ne gaudete quòd ſpiritus vo-
bis ſubijciantur:gaudere verò potiùs quòd no-
mina veſtra ſcripta ſunt in cœlis.

Mat. 11.24. 21 ¶ * Eo ipſo momento exultauit Ieſus ſpi-
ritu,& dixit,Gloriam tibi tribuo Pater, Domi-
ne cœli & terræ, quòd hæc abſconderis à ſapi-
entibus & intelligentibus,& detexeris ea infan-
tibus: etiam Pater quia placuit ita tibi.

22 Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo: &
nemo nouit quis ſit Filius, niſi Pater:& quis ſit
Pater, niſi Filius,& cuicunq; voluerit Filius de-
tegere.

23 Et conuerſus ad diſcipulos, priuatim dixit
eis, * Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Mat 13 16.
24 Dico enim vobis, multos Prophetas &
Reges cupiuiſſe videre quæ vos videtis, nec vi-
diſſe: & audire quæ auditis, nec audiuiſſe.
25 * Tunc ecce, quidam Legis interpres ſur- Mat. 22. 35.
rexit, tentans eum, & dicens, Magiſter, quid fa- mar. 12. 28.
ciendo, vitam æternam poſſidebo?
26 At ille dixit ei, In lege quid ſcriptum eſt?
quomodo legis?
27 Ille verò reſpondens, dixit, * Diliges Deut 6. 5.
Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex
tota anima tua, & ex totis viribus tuis, & ex to-
ta cogitatione tua: * & proximum tum vt te- Leuit. 19. 18.
ipſum.
28 Tum *ipſe* dixit ei, Rectè reſpondiſti: hoc
fac, & viues.
29 Ille autem volens iuſtificare ſeipſum, di-
xit Ieſu, Et quis eſt meus proximus?
30 Excipiens autem Ieſus dixit, Quidam de-
ſcendebat ab Hieruſalem in Hiericho, & incidit
in latrones, qui expoliato eo & plagis impoſitis
abierunt, *eo* ſemiuiuo relicto.
31 Fortè autem Sacerdos quidam deſcendit
per eandem viam: qui viſo eo, ex aduerſo præ-
terijt.
32 Similiter & Leuita, quum veniſſet ad eum
locum, & illum vidiſſet, præterijt ex aduerſo.
33 Samaritanus autem quidam iter faciens,
venit ad eum, & eo viſo, miſericordia intima
commotus eſt:
34 Et accedens obligauit eius vulnera, in-
fundens oleum ac vinum, & ipſum impoſitum
ſuo iumento, duxit in diuerſorium, & eius cu-
ram egit.
35 Poſtero autem die abiens, prolatos duos
denarios dedit hoſpiti, & dixit ei, Curam ipſius
age: & quodcunque præterea inſumpſeris, ego
quum rediero, reddam tibi.

36 Quis

36 Quis igitur horum trium tibi videtur
proximus fuiſſe illi qui incidit in latrones?
37 Ille autem dixit, Is qui vſus eſt miſericor-
dia erga eum. Ait igitur ei Ieſus, Abi & tu fac
ſimiliter.
38 ¶ Factum eſt verò inter eundem, ipſe
ingreſſus eſt in quendam vicum: mulier autem
quædam Martha nomine excepit eum domum
ſuam.
39 Et huic erat ſoror quæ vocabatur Maria,
quæ etiam aſſidens ad pedes Ieſu, audiebat ip-
ſius ſermonem.
40 Martha verò diſtrahebatur circa frequens
miniſterium; ſuperueniens igitur ait, Domine,
non eſt tibi curæ quòd ſoror mea reliquit me
vt ſola miniſtrem? Dic ergo ei vt mihi viciſſim
opituletur.
41 Reſpondens autem dixit ei Ieſus, Mar-
tha, Martha, ſolicita es, & ſatagis de multis:
42 Atqui vna re opus eſt; Maria verò bonam
partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

CAP. XI.

*2 Docet Apoſtolos orare. 14 Dæmonium mu-
tum eijcitur 27 Mulier è turba vocem extol-
lens. 29 Iudæi ſigna petunt. 38 A Phari-
ſæo inuitatus, externam ſanctimoniæ laruam
corripit.*

ET factum eſt quum ipſe precaretur quo-
dam in loco, vt ceſſauit, dixit ei quidam
ex eius diſcipulis, Domine, doce nos
precari, prout & Iohannes docuit diſcipulos
ſuos.
Mat 9 9. 2 * Dixit autem eis, quum precamini, dicite,
PATER noſter qui es in cœlis, ſanctificetur no-
men tuum: veniat regnum tuum: fiat voluntas
tua, ſicut in cœlo, etiam in terra.
3 Panem noſtrum quotidianum da nobis
in diem.

4 Et

4 Et remitte nobis peccata noſtra: etenim
ipſi remittimus omnibus qui nobis debent. Et
ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos
à malo.
5 Dixit etiam eis, Quis veſtrûm habebit a-
micum, & proficiſcetur ad eum media nocte, &
dicet ei, Amice, da mihi mutuò tres panes:
6 Quoniam amicus meus venit de via ad
me, & non habeo quod apponam ei?
7 Et ille intus reſpondens dicat, Ne mihi
moleſtiam exhibe: iam oſtium clauſum eſt, &
pueruli mei mecum ſunt in cubili: non poſſum
ſurgere & dare tibi.
8 Dico vobis, etiamſi non dederit ei ſurgens,
eò quòd amicus eius ſit: at certè propter im-
portunitatem eius ſurget, ac dabit ei quotquot
ſunt ei opus.
9 * Et ego dico vobis, Petite, & dabitur vo- *Mat 7 7. & 21, 22.*
bis: quærite & inuenietis: pulſate, & aperietur
vobis. *Mar. 11.24.*
10 * Quiſquis enim petit, accipit: & qui quæ- *Iohan 14 13 & 16.22.*
rit, inuenit: & pulſanti aperietur.
11 * Ecquis autem ex vobis pater, ſi filius *ab* *Iaco. 1.5.*
eo petierit panem, lapidem ei dabit? aut ſi piſ- *Mat. 7 8, 9.*
cem, num pro piſce dabit ei ſerpentem?
12 Aut ſi petierit ouum, num dabit ei ſcor-
pium.
13 Si vos igitur qui mali eſtis, noſtis bona
dona dare liberis veſtris: quanto magis Pater
veſter cœleſtis dabit Spiritum ſanctum peten-ti-
bus ab ipſo.
14 ¶ * Eiecit etiam dæmoniũ quod erat mu- *Mat 9 33.*
tum: factum eſt autem, egreſſo dæmonio, loquu- *& 12. 22.*
tus eſt mutus, & mirata eſt turba. *Mar. 3 10.*
15 Quidam verò ex is dixerunt, Per Beelze *Mat 9.34.*
bub principem dæmoniorum eijcit dæmo- *Mar. 3.22.*
nia
16 Et alij *eum* tentantes, ſignum è cœlo pe-
tebant ab eo.

17 Ipſe

17 Ipſe verò quum noſceret cogitationes
Mat.12.25. eorum, dixit eis * Omne regnum diſſidens ad-
mar.3.24. uerſus ſeſe, vaſtatur: & domus aduerſus ſeſe
diſſidens, cadit.
18 Quòd ſi etiam Satanas aduerſus ſeip-
ſum diſſidet, quomodo ſtabit regnum eius?
Nam dicitis, per Beelzebub eijcere me dæmo-
nia,
19 Quòd ſi ego per Beelzebub eijcio dæ-
monia, filij veſtri per quem eijciunt? propte-
rea ipſi erunt veſtri iudices.
20 Sin autem digito Dei eijcio dæmonia,
nempe peruenit ad vos regnum Dei.
21 Quum validus quiſpiam armatus cuſto-
dit aulam ſuam, in pace ſunt ea quæ habet.
22 Poſtquam verò quiſpiam eo validior in-
uadens vicerit eum, totam armaturam eius au-
fert qua confidebat, & ſpolia eius diſtribuit.
23 Qui non eſt mecum aduerſùm me eſt: &
qui non cogit mecum, ſpargit.
Mat.12.43. 24 * Quum impurus ſpiritus exierit à quo-
piam, tranſit per arida loca, quærens requiem:
& non inueniens, dicit, Reuertar domum me-
am vnde exiui.
25 Veniens igitur inuenit eam verſam & or-
natam.
26 Tunc proficiſcitur & accipit ſeptem ali-
os ſpiritus peiores quàm ſit ipſe: & ingreſſi ha-
Heb.6.4. bitant illic, fitque * vltima conditio hominis illi-
2 pet.2.20. us deterior priore.
27 Factum eſt autem quum hæc diceret, at-
tollens vocem quædam mulier è turba, dixit
ei, Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ
ſuxiſti.
28 Ipſe autem dixit, Imò verò beati qui au-
diunt ſermonem Dei, & eum obſeruant.
Mat.12.38. 29 ¶ * Quum autem turba congregaretur a-
pud eum, cœpit dicere, Gens hæc ſcelerata eſt:
ſignum requirit, ſed ſignum non dabitur ei,
niſi

niſi ſignum illud * Ionæ Prophetæ. *Jona.2.*
30 Nam prout fuit Ionas ſignum Niniuitis,
ita etiam erit filius hominis iſti genti.
31 * Regina Auſtri ſurget in iudicio cum *1.Reg.10.1.*
viris gentis huius, & condemnabit eos, quòd *2.par.9.1.*
venerit à terminis terræ vt audiret ſapientiam
Salomonis: & ecce, plus quàm Solomon *eſt* hoc
in loco.
32 Viri Niniuitæ reſurgent in iudicio cum
gente iſta, & condemnabunt eam: * quòd ad *Jona 3.5.*
præconium Ionę reſipuerint: & ecce plus quàm
Ionas *eſt* hoc in loco.
33 * Nullus verò lucernam accenſam in oc- *Supr.8.16.*
culto ponit, neque ſubter modium: ſed in can- *mat.5.15.*
delabrum, vt qui ingrediuntur, ſplendorem vi- *mar.4.21.*
deant.
34 * Lucerna corporis eſt oculus: quum igi- *Mat.6.22.*
tur oculus tuus fuerit ſimplex, totum quoque
corpus tuum lucidum erit: quum verò malus
fuerit, etiam corpus tuum tenebroſum erit.
35 Conſidera ergò num lumen quod in te
eſt, tenebræ ſint.
36 Itaque ſi corpus tuum totum lucidum
fuerit, non habens aliquam partem tenebroſam,
ſic erit lucidum totum, vt quum lucerna fulgore
te illuſtrat.
37 ¶ Quum autem *hæc* loquutus eſſet, roga-
uit eum quidam Phariſæus vt pranderet apud
ſe. Ingreſſus igitur diſcubuit.
38 Phariſæus verò quum *hoc* vidiſſet, admi-
ratus eſt eum non priùs ablutum fuiſſe ante
prandium.
39 Dixit autem Dominus ei, * Vos quidem *Mat.23.25.*
Phariſæi exteriorem poculi, patinæque partem
purgatis, ſed quod intra vos eſt, plenum eſt ra-
pina & ſcelere.
40 Amentes, nónne qui fecit quod foris eſt,
etiam id quod intus eſt fecit?
41 Immò, ea quæ adſunt date *in* eleemoſy-

nam : & ecce omnia erunt vobis pura.
42 Sed væ vobis Phariſæis : quoniam deci-
matis mentham & rutam, & quoduis ouis, ſed
præteritis iudicium & charitatem Dei. Hæc
autem oportuit facere,& illa non omittere.
Infra 20.46. 43 * Væ vobis Phariſæis, quoniam diligitis
Mat. 13.6. primum conſeſſum in conuentibus, & ſalutati-
Mar. 12.38. ones in foris.
Mat. 23 27. 44 * Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ,
quoniam eſtis vt monumenta quæ non appa-
rent,& *quæ* neſciunt ij qui ſuper *ea* ambulant.
45 Reſpondens autem quidem ex Legis in-
terpretibus,ait ei,Magiſter, quum hæc dicis, e-
tiam nos afficis iniuria.
46 Ipſe autem ait, Væ vobis quoque Legis
Mat. 23.4. interpretibus, quoniam * oneratis homines o-
act. 15 10. neribus difficilibus portatu : ſed ipſi vno ex di-
gitis veſtris non attingitis onera.
Mat. 23.29. 47 * Væ vobis, quoniam ædificatis monu-
menta Prophetarum, patres autem veſtri tru-
cidarunt eos.
48 Nempe teſtimonio veſtro comprobatis
facta patrum veſtrorum : quoniam illi quidem
eos trucidarunt, vos autem ædificatis eorum
monumenta.
49 Propterea etiam Sapientia Dei dixit:
Mittam ad eos Prophetas & Apoſtolos, & ex
ipſis *quoſdam* trucidabunt, & *quoſdam* expel-
lent.
50 Vt à gente iſta requiratur ſanguis omni-
um Prophetarum, effuſus à iactis fundamentis
mundi:
Gen. 4.8. 51 * A ſanguine Abel vſque ad ſanguinem
2.*Par.* 24.21. * Zachariæ, qui perijt inter altare & ædem:
etiam dico vobis,requiretur ab hac gente.
52 Væ vobis Legis interpretibus, quoniam
ſuſtuliſtis clauem cognitionis : ipſi non introi-
ſtis,& eos qui introibant prohibuiſtis.
53 Quum autem hæc eis diceret, cœperunt
Scribæ

Scribæ & Phariſæi vehementer *ipſi* imminere,
& eum allicere ad loquendum de multis :
54 Inſidiantes ei , & cupidè venantes ali-
quid ex ipſius ore,vt eum accuſarent.

CAP. XIII.

1 Fermentum Phariſæorum 5 Quis timendus. 8 Confiteri Chriſtum. 16 Parabola diuitis cuius regio exuberarat. 22 Terrenarum cura deſpicienda. 31 Regnum Dei quærendum. 39 Fur in nocte. 51 Diſsidia ob Euangelium.

INterea quum coacta eſſet permulta turba,
adeò vt alij alios conculcarent, cœpit di-
cere diſcipulis ſuis : In primis cauete vo-
bis à fermento Phariſæorum , quod eſt hypo-
criſis.
2 * Nihil enim opertum eſt quod non ſit re- *Mat.*16.6.
tegendum : neque occultum,quod non ſit futu- *mar.*8.14.
rum vt cognoſcatur. *Supr.*8.17.
3 Propterea quæ in tenebris dixiſtis , in lu- *mat.*18.26.
ce audientur :& quod in aurem loquuti eſtis,in *mar.*4.22.
conclauibus,proclamabitur ſupra domos.
4 * Dico autem vobis amicis meis , Ne ti- *Mat.*10.28.
mete *vobis* ab ijs,qui trucidant corpus , & po-
ſtea non habent quod ampliùs faciant.
5 Præmonſtrabo autem vobis quem timea-
tis : timete eum qui poſtquam trucidârit cor-
pus, præditus eſt authoritate inijciendi in ge-
hennam : etiam dico vobis, hunc timete.
6 * Nónne quinque paſſerculi væneunt aſ- *Mat.*10. 29.
ſarijs duobus,& vnus ex ijs non eſt in obliuio-
ne apud Deum.
7 * Quin etiam capilli capitis veſtri omnes *Act.*27.34.
numerati ſunt : ne igitur timete,multis paſſer- *Supr.*9. 26.
culis præſtatis. *Mat.*10.32.
8 * Dico autem vobis , Quiſquis me agno- 2.*Tim.*2.12.
uerit coram hominibus , Filius quoque homi-
nis agnoſcet eum coram Angelis Dei :
9 Qui verò abnegauerit me in conſpectu

hominum, abnegabitur in conſpectu Angelorum Dei.

Mat 12.31. mar.8.29 1.iohan.5.16.
10 * Et quiſquis dicet quippiam aduerſus Filium hominis, ei remittetur: ei verò qui aduerſus Spiritum ſanctum blaſphemauerit, non remittetur.

Mat.10.19. mar.13.11.
11 * Quum autem adduxerint vos ad ſynagogas & ad magiſtratus ac poteſtates, ne ſoliciti eſtote quomodo autem quid pro defenſione allaturi, aut quid dicturi ſitis:

12 Spiritus enim ſanctus docebit vos eo ipſo momento, quæ oporteat dicere.

13 ¶ Dixit autem ei quidam è turba, Magiſter, dic fratri meo, vt partiatur mecum hæreditatem.

14 Ipſe verò dixit eis, Heus tu, quis me vobis iudicem aut partitorem præfecit?

15 Dixit igitur eis, Videte, & cauete ab auaritia: nec enim cuiuſquam vita ex ejs quę ipſi ſuppetunt, in eo ſita eſt vt redundet.

16 Dixit autem eis parabolam in hæc verba.
Eccle.11.19. * Hominis cuiuſdam diuitis exuberarat regio.

17 Itaque ratiocinabatur apud ſe, dicens, Quid faciam? nec enim habeo vbi congregem fructus meos.

18 Et dixit, Hoc faciam: deſtruam horrea mea: & maiora ædificabo: & illic congregabo omnes prouentus meos, & bona mea:

19 Et dicam animæ meæ, Anima, habes multa bona repoſita in annos multos, requieſce, comede, bibe, oblectare.

20 Dixit autem ei Deus, Amens, hac nocte anima tua repetitur abs te: quæ verò paraſti cuius erunt?

21 Ita eſt qui theſaurum congerit ſibi, nec eſt in Deo diues.

Mat.6.25. 1.pet.5.7. pſal.55.23.
22 Dixit autem diſcipulis ſuis: * Propterea dico vobis, ne ſoliciti eſtote de anima veſtra, quid

quid eſuri ſitis,neque de corpore, quo ſitis induendi.
23 Anima plus eſt quàm alimentum, & corpus quàm veſtitus.
24 Conſiderate coruos: neque ſerere, neque metere; quibus non eſt cella neque horreum, & *tamen* Deus alit eos; quantò vos præſtatis volucribus?
25 Quis autem ex vobis ſolicitè cogitando, poteſt apponere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum?
26 Itaque ſi ne id quidem quod minimum eſt poteſtis,quid de cæteris ſoliciti eſtis?
27 Conſiderate lilia, quomodo creſcant: non fatigantur,neque nent: dico autem vobis ne Solomonem quidem cum omni gloria ſua amictum fuiſſe vt vnum illorum.
28 Quòd ſi herbam quæ hodie eſt in agro, & cras in clibanum mittitur, Deus ita circumueſtit:quantò magis vos ò exigua fide præditi?
29 Vos igitur ne quærite quid eſuri ſitis, aut quid bibituri:& ne ſuſpenſo animo eſtote.
30 Hæc enim omnia gentes mundi requirunt; Pater autem veſter nouit vos iſtis indigere.
31 Quin potiùs quærite regnum Dei, & hæc omnia adijcientur vobis.
32 Ne time, ô parue grex,nam viſum eſt Patri veſtro dare vobis regnum.
33 Vendite bona veſtra, & date eleemoſynam. * Parate vobis crumenas quæ non veteraſcunt, theſaurum in cœlis qui nunquam deficiat: quo fur non appropinquat, *&* *vbi* tinea non corrumpit. *Mat.6.20.*
34 Vbi enim theſaurus veſter eſt,illic & cor veſtrum erit.
35 * Sint lumbi veſtri præcincti & *veſtræ* lucernæ accenſæ: *1.Pet.1.13.*
36 Et vos ſimiles *eſtote* ijs qui expectant

quando Dominus ſuus reuerſurus ſit à nuptijs, vt quum venerit ac pulſauerit, ſtatim aperiant ei.

37 Beati ſerui illi quos quum venerit dominus, inueniet vigilantes: amen dico vobis, præcinctus faciet vt diſcumbant, & accedens miniſtrabit eis.

38 Et ſi venerit in ſecunda vigilia, & ſi in tertia vigilia venerit, atque ita inuenerit, beati ſunt ſerui illi.

Mat.24.43. Apo.16.15.

39 * Hoc autem ſcitote, ſi ſciret paterfamilias qua hora fur venturus ſit, vigilaret, nec ſineret perfodi domum ſuam.

40 Et vos igitur eſtote parati: quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet.

41 Dixit autem ei Petrus, Domine nobis dicis iſtam parabolam, an etiam omnibus?

42 Dixit autem Dominus, Quiſnam eſt fidus diſpenſator ac prudens, quem Dominus præficiet famulitio ſuo, vt in tempore det demenſum?

43 Beatus ſeruus ille, quem Dominus quum venerit, inuenerit ita facientem.

44 Verè dico vobis, omnibus ſuis bonis præficiet eum.

45 Quòd ſi dixerit ſeruus ille in corde ſuo, Tardat Dominus meus aduentum: cœperitq; verberare ſeruos & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari;

46 Veniet Dominus ſerui illius die quo non expectat, & qua hora non nouit, & ſeparabit eum, partemq; cum infidis ei aſſignabit.

47 Ille autem ſeruus qui nouit voluntatem domini ſui, nec *ſe* comparauit, nec fecit ex voluntate eius, cædetur multis *plagis*.

48 Qui verò non nouit, & fecit digna plagis, cædetur *plagis* paucis. Porrò cuicunq; multum datum eſt, multum repetetur ab eo: & apud quem depoſuerunt multa, amplius repoſcetur ab eo.

49 Ignem

49 Ignem veni miſſurus in terram, & quid
volo ſi iam accenſus eſt?
50 Sed baptiſmo oportet me baptizari, &
quomodo conſtringor vſquequò *hoc* perficia-
tur?
51 Putatis me aduenisſe pacem daturum in
terra? non, dico vobis, imò diſſidium.
52 Erunt enim ex hoc *tempore* quinque in
vna domo diſſidentes, tres aduerſus duos; &
duo aduerſus tres.
53 Diſſidebit pater aduerſus filium, & filius
aduerſus patrem: mater aduerſus filiam, & filia
aduerſus matrem; ſocrus aduerſus nurum ſuam,
& nurus aduerſus ſocrum ſuam.
54 * Dicebat autem etiam turbæ, Quum vi- *Mat.16.2.*
deritis nubem exorientem ab occaſu, ſtatim di-
citis, Imber venit & ita fit:
55 Et quum auſtrum flantem, dicitis, Æſtus
erit, & fit *æſtus.*
56 Hypocritæ, faciem cœli, & terræ noſtis
probare: hoc autem tempus quî fit vt non pro-
betis?
57 Cur autem & per vos ipſos non dijudica-
tis quod iuſtum eſt?
58 * Enimuerò dum abis cum aduerſario *Mat.5.25.*
tuo ad magiſtratum, da operam in via vt libere-
ris ab eo, ne pertrahat te ad iudicem, & iudex
te tradat exactori, & exactor conijciat te in
carcerem.
59 Dico tibi, Non exibis illinc vſquequò vl-
timum etiam minutum reddideris.

CAP. XIII.

1 De Galilæis. 4 Et ijs qui in Siloe oppreſſi ſunt. 6 Ficus non ferens fructum. 11 Mulier ſpiritu infirmitatis, id eſt, morbo à Satana inflicto laborans ſanatur. 19 Parabola grani Sinapis. 21 Fermenti. 23 Quæſtio, An pauci ſeruandi. 32 Herodes vulpes.

ADfuerunt autem eo ipſo tempore qui-
dam annuntiantes ei de Galilæis,quo-
rum ſanguinem Pilatus miſcuerat
cum ipſorum ſacrificijs.
2 Et reſpondens Ieſus dixit eis, Putatis hos
Galilæos præ omnibus Galilæis,peccatores fu-
iſſe,quoniam talia paſſi ſunt?
3 Nequaquam,dico vobis;imò niſi reſipiſca-
tis,omnes itidem peribitis.
4 Aut illos decem & octo , ſupra quos ceci-
dit turris in Siloam, & quos trucidauit, putatis
debitores fuiſſe præ omnibus hominibus qui
habitant in Hieruſalem?
5 Nequaquam,dico vobis: imò niſi reſipiſ-
catis, omnes itidem peribitis.
6 ¶ Dixit autem hanc parabolam. Ficum
habebat quidam plantatam in vinea ſua; & ve-
nit quærens fructum in ea,neque inuenit.
7 Dixit autem vinitori, Ecce anni tres ſunt,
ex quo venio quærens fructum in ficu iſta: &
non inuenio: excinde eam,quorſum etiam ter-
ram inutilem reddit.
8 Ille verò reſpondens dixit ei,Domine,di-
mitte eam etiam hoc anno, vſquequo fodero
circum eam,& miſero ſtercus:
9 Et ſi quidem tulerit fructum, *dimittes*, ſin
minùs, in futurum excindes eam.
10 ¶ Docebat autem in quadam ſynagoga
Sabbatho.
11 Et ecce mulier adfuit habens ſpiritum
inualetudinis *ab* annis decem & octo, eratque
incurua nec prorſus *ſeſe* poterat ſurrigere.
12 Ipſam autem Ieſus viſam, aduocauit
& dixit ei? Mulier, ſoluta es ab inualetudine
tua.
13 Et impoſuit ei manus: & illico ſurrecta
eſt, & glorificabat Deum.
14 Reſpondens autem præfectus ſynagogæ,
indignans quòd Sabbatho ſanaſſet Ieſus, dixit

turbæ, Sex dies ſunt quibus oportet operari;
his ergo *diebus* venite & ſanamini, & non die
Sabbathi,
15 Reſpondit ergo ei Dominus, & dixit, Hy-
pocrita, vnuſquiſq; veſtrûm Sabbatho nonne
ſoluit bouem ſuum aut aſinum à præſepi, & du-
cit aquatum?
16 Hanc autem filiam Abrahæ: quam vin-
xerat Satanas ecce decem & octo annos, non
oportet à vinculo iſto ſolui die Sabbathi?
17 Et quum hæc diceret, pudore afficieban-
tur omnes qui ſe opponebant ei: ſed tota turba
gaudebat ſuper omnibus glorioſis rebus quæ
fiebant ab eo.
18 ¶ * Dixit autem *Ieſus*, Cui rei ſimile eſt *Mat.13.31.*
regnum Dei? & cui illud aſſimulabo? *mar.4.31.*
19 Simile eſt grano ſinapis, quod acceptum
quiſpiam miſit in hortum ſuum, & creuit & e-
naſit in arborem magnam, & volucres cœli ni-
dulati ſunt in eius ramis.
20 ¶ * Et rurſum dixit, Cui rei aſſimilabo *Mat.13.33.*
regnum Dei?
21 Simile eſt fermento quod acceptum mu-
lier indidit in farinæ ſata tria, vſquequò fer-
mentaretur tota.
22 ¶ * Tranſibat igitur ſingulas vrbes & vi- *Mat.9.35.*
cos, docens & iter faciens Hieroſolymam. *mar.6.6.*
23 Dixit autem ei quidam, Domine, num
pauci ſunt qui ſeruentur? Ipſe verò dixit eis,
24 * Contendite intrare per anguſtam por- *Mat.7.13.*
tam: quia multi (dico vobis) ſtudebunt intrare,
& non poterunt:
25 Ex quo *videlicet* ſurrexit pater familias,
& occluſerit oſtium, & cœperitis foris ſtare, &
pulſare oſtium, dicentes, Domine, aperi nobis:
qui reſpondens dicet vobis, Neſcio vos vnde
ſitis.
26 Tunc incipietis dicere, Edimus in tuo con-
ſpectu, & bibimus, & in plateis noſtris docuiſti.

Mat 7.23. 27 * Et dicet,Dico vobis, neſcio vnde vos
& 25.41. ſitis: * abſcedite à me omnes qui facitis quod
Pſal.6.3. iniuſtum eſt.

28 Illic erit fletus & ſtridor dentium, cùm
videritis Abraham & Iſaac & Iacob & omnes
Prophetas in regno Dei, vos autem expelli fo-
ras.

29 Tunc venient *multi* ab Oriente & Occi-
dente, & Borea, & Auſtro, & diſcumbent in
regno Dei.

Mat.19.30. 30 * Et ecce, ſunt vltimi qui erunt primi,&
& 20.16. ſunt primi qui erunt vltimi.
mar.10.31. 31 ¶ Eo ipſo die acceſſerunt quidam Phari-
ſæorum dicentes ei,Exi & abi hinc:nam Hero-
des vult te trucidare.

32 Tunc ait eis,Profecti dicite vulpi illi,Ecce,
eijciam dæmonia,& ſanationes peragam hodie
& cras,& tertia die conſummabor:

33 Veruntamen oportet me hodie,& cras,&
perendie iter facere: quia fieri non poteſt vt
Propheta pereat extra Hieruſalem.

Mat.23.37. 34 * Hieruſalem, Hieruſalem, trucidatrix
Prophetarum,& lapidatrix eorum qui ad te miſ-
ſi ſunt, quoties volui congregare liberos tuos,
quemadmodum gallina pulliciem ſuam ſub a-
lis,& noluiſtis.

35 Ecce relinquitur vobis domus veſtra de-
ſerta, Amen autem dico vobis, non videbitis
me vſquedum venerit *tempus* quum dicetis, Be-
nedictus qui venit in nomine Domini.

CAP. XIIII.

*4 Hydropicus Sabbatho ſanatur. 8 Primi accu-
bitus. 13 Pauperes adprandium vocandi. 16
Inuitati ad cœnam magnam. 23 Compulſi.
28 Turrim ædificaturus.*

ET factum eſt quum venit domum cuiuſ-
dam ex primoribus Phariſæis Sabbatho
ad capiendum cibum, ipſi obſeruabant
eum.

2 Et

2 Et ecce quidam hydropicus erat coram
eo.
3 Tum reſpondens Ieſus, dixit Legis inter-
pretibus & Phariſæis, in hæc verba, Licétne ſa-
nare Sabbatho?
4 Ipſi verò tacuerunt. Tum ipſe prehenſum
eum ſanauit & dimiſit.
5 Et reſpondens eis, dixit, Quis veſtrûm ſi
ipſius aſinus aut bos in puteum incidat, non ſta-
tim extrahet eum die Sabbathi?
6 Et non poterant ei ex aduerſo ad iſta re-
ſpondere.
7 ¶ Dixit autem parabolam ijs qui vocati
fuerant, attendens quomodo primos accubitus
eligerent, dicens eis:
8 Quum vocatus fueris ab aliquo ad nup-
tias, ne accumbito primo loco: ne fortè hono-
ratior te ſit vocatus ab eo:
9 Et is qui te & illum vocauit, veniens dicat
tibi, Da huic locum: & tunc incipias cum pu-
dore vltimum locum obtinere.
10 * Sed quum vocatus fueris, vade diſcubi- *Pro.* 25.7.
tum in vltimum locum: vt quum venerit qui te
vocauit, dicat tibi, Amice, aſcende ſuperius.
Tunc erit tibi gloria in conſpectu eorum qui
tecum diſcumbunt.
11 * Nam omnis qui ſe extollit, deprime- *Infra* 18. 14.
tur: & qui ſe demiſerit, extolletur. *mat.* 23.12.
12 Dicebat autem etiam ei qui ipſum voca-
uerat, * Quum facis prandium aut cœnam, ne *Tob* 4.7.
vocato amicos tuos, neque fratres tuos, neque *prou.* 3.9.
cognatos tuos, neque vicinos diuites: ne quan-
do & ipſi te viciſſim vocent, ac retribuatur tibi
gratia.
13 Sed quum facis epulum, voca pauperes,
mancos, claudos, cæcos.
14 Et beatus eris: quia non poſſunt *gratiam*
retribuere tibi: retribuetur enim tibi in reſur-
rectione iuſtorum.

15 Hæc

15 Hæc autem quum audiſſet quidam ex ijs
qui ſimul diſcumbebant, dixit ei, Beatus qui
comedit panem in regno Dei.

Mat 22.2. apocal. 19.9.

16 Ipſe autem dixit ei,* Homo quidam fecit
cœnam magnam, & vocauit multos:
17 Miſitque ſeruum ſuum hora cœnæ vt
diceret vocatis, Venite, quia iam parata ſunt
omnia.
18 Et omnes cœperunt vno *ore ſe* excuſare.
Primus dixit ei, Agrum emi, & neceſſe habeo
exire, & eum inſpicere: rogo te, habe me excu-
ſatum.
19 Et alter dixit, Iuga boum emi quinque,
& proficiſcor ad probandum ea: rogo te, habe
me excuſatum.
20 Et alius dixit, Vxorem duxi, & propte-
rea, non poſſum venire.
21 Quum igitur ſeruus aduenißet, renuntia-
uit iſta domino ſuo; tunc iratus paterfamilias
dixit ſeruo ſuo, Abi citò in plateas & vicos vr-
bis, & pauperes ac mancos, claudoſq; & cæcos
huc introducito.
22 Et ait ſeruus, Domine, factum eſt vt im-
peraſti, & adhuc locus eſt.
23 Tunc ait dominus ſeruo, Abi in vias & ſe-
pes & coge ingredi, vt impleatur domus mea.
24 Dico enim vobis, neminem virorum illo-
rum qui vocati fuerant, guſtaturum cœnam
meam.
25 ¶ Ibat autem turba multa, cum eo: &
conuerſus dixit eis:

Supra 9.23. mat 10.37. & 16.24.

26 * Si quis venit ad me, & non odit patrem
ſuum & matrem, & vxorem & liberos, & fratres
& ſorores, atq; adeò etiam animam ſuam, non
poteſt meus eſſe diſcipulus.

Mat.10,38. mar.8.34.

27 * Et quiſquis non portat crucem ſuã, & *non*
ſequitur me, non poteſt meus eſſe diſcipulus:
28 Quis enim ex vobis ſi velit turrim ædifi-
care, non priùs ſedens cõputat ſumptus, an ha-
beat

beat quæ ad perfectionem *operis requiruntur* ?

29 Ne poſtquam poſuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui ſpectarint incipiant ei illudere,

30 Dicentes, Homo iſte cœpit ædificare, & non potuit *ædificium* perficere.

31 Aut quis rex proficiſcens vt committat prælium aduerſus alterum regem, ſedens priùs non conſultat an poſſit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit aduerſus ipſum ?

32 Alioquin, quum adhuc ille procul eſt, legatione miſſa, rogat ea quæ ad pacem ſpectant.

33 Sic ergo quiſquis veſtrûm non valedicit omnibus bonis ſuis, non poteſt meus eſſe diſcipulus.

34 * Bonus eſt ſal: ſi verò ſal infatuatus fuerit, quo condietur ? *Mat.* 5. 13. *marc.* 9. 50.

35 Neque ad terram, neque ad ſterquilinium appoſitus eſt: foras eum abijciunt. Qui habet aures ad audiendum, audiat.

CAP. XV.

4 Parabola ouis perditæ. 8 Drachmæ. 11 Filij prodigi.

ACcedebant autem ad eum omnes publicani & peccatores, vt eum audirent.

2 Et murmurabant Phariſæi & Scribæ, dicentes, Iſte peccatores recipit, & veſcitur cum eis.

3 Ipſe verò loquutus eſt ad eos hanc parabolam, dicens,

4 * Quis ex vobis, ſi habeat centum oues, & perdiderit vnam ex illis, non relinquit illas nonaginta nouem in deſerto, & pergit ad eam quæ perijt, vſquedum eam inueniat ? *Mat.* 18. 12.

5 Et

5 Et inuentam imponit in humeros ſuos
gaudens :
6 Veniensq́ue domum,conuocat amicos &
vicinos, dicens eis, gratulamini mihi : nam in-
veni ouem meum quæ perierat ?
7 Dico vobis ita fore gaudium in cœlo ſuper
vno peccatore reſipiſcente, maius quàm ſuper
nonaginta nouem iuſtis, quibus non opus eſt
reſipiſcentia.
8 ¶ Aut quæ mulier, ſi habet drachmas de-
cem,& perdiderit drachmam vnam,non accen-
dit lucernam & verrit domum, quæritq́ue ac-
curatè, vſquequò *eam* inueniat ?
9 Et quum inuenerit, conuocat amicas ac
vicinas, dicens, Gratulamini mihi: nam inueni
drachmam quam perdideram ?
10 Ita, dico vobis gaudium eſt apud Ange-
los Dei ſuper vno peccatore reſipiſcente ?
11 ¶ Ait autem, Quidam habebat duos fi-
lios :
12 Quorum iunior dixit patri, Pater, da mi-
hi partem ſubſtantiæ *ad me* attinentem. *Ille* igi-
tur diuiſit eis facultates.
13 Poſt dies autem non multos, congrega-
tis omnibus, iunior ille filius peregrè profe-
ctus eſt in regionem longinquam, & illic diſſi-
pauit ſubſtantiam ſuam profusè viuendo.
14 Quum autem omnia ipſe conſumpſiſſet,
orta eſt fames valida in regione illa : & ipſe
cœpit *victu* defici.
15 Abijt igitur & adhæſit vni ex ciuibus re-
gionis illius : qui miſit eum in agros ſuos vt
paſceret porcos.
16 Et deſiderabat implere ventrem ſuum ſili-
quis quas edebant porci : & nemo ei dabat.
17 Quum autem ad ſe rediiſſet, dixit, Quot
mercenarij patris mei abundant panibus ? ego
verò fame pereo.
18 Surgens proficiſcar ad patrem meum, &
dicam

dicam ei, Pater, peccaui in cœlum, & coram te:
19 Neque ampliùs ſum dignus vocari filius
tuus: fac me vt vnum ex mercenarijs tuis.
20 Surgens igitur, venit ad patrem ſuum:
Quum autem adhuc longè abeſſet, vidit eum
pater ipſius, ac intima miſericordia motus eſt:
& accurrens incidit in collum eius, & deoſcula-
tus eſt eum.
21 Dixit autem ei filius: Pater, peccaui in
cœlum & coram te, neque ampliùs ſum dignus
vocari filius tuus.
22 Dixit verò pater ad ſeruos ſuos, Afferte
ſtolam illam præcipuam, & induite eum, &
indite annulum in manum eius, & ſoleas in pe-
des:
23 Et adductum vitulum illum ſaginatum
mactate: & veſcentes oblectemur.
24 Quia filius iſte meus mortuus erat, & re-
uixit: perierat, & inuentus eſt. Cœperunt igi-
tur oblectari.
25 Erat autem filius ille ipſius ſenior ruri:
qui vt veniens appropinquauit domui, audiuit
concentum & choros:
26 Et vocatum vnum ex pueris percontatus
eſt quid iſtud eſſet.
27 Is verò dixit ei, frater tuus venit, & ma-
ctauit pater tuus vitulum illum ſaginatum, quòd
valentem illum reperit.
28 Indignatus eſt autem ille, nec voluit in-
troire. Pater ergò ipſius egreſſus hortatus eſt
eum.
29 Ipſe verò reſpondens dixit patri, Ecce,
tot annos ſeruio tibi, nec vnquam mandatum
tuum ſum tranſgreſſus: nec vnquam dediſti
mihi hœdum, vt cum amicis meis oblectarer:
30 Sed quum filius iſte tuus qui deuorauit fa-
cultates tuas cum meretricibus, venit, mactaſti
ei vitulum illum ſaginatum.
31 Ipſe verò dixit ei, Fili, tu ſemper mecum
es, & omnia mea tua ſunt. 32 Ex-

32 Exhilarari autem & gaudere te oportebat,
quòd frater tuus hic mortuus erat, & reuixit,
perieratque, & inuentus eſt.

CAP. XVI.

1 *Parabola Diſpenſatoris delati ad Dominum.* 13
Duobus dominis ſeruire. 16 *Lex & Prophetæ.*
19 *De Diuite & Lazaro.*

Dixit autem etiam diſcipulis ſuis, fuit
homo quidam diues qui habebat diſ-
penſatorem : & is delatus eſt apud eum
vt qui diſſiparet ipſius bona.

2 Vocauit eum igitur, & dixit ei, Quid hoc
audio de te ? redde rationẽ diſpenſationis tuæ,
non enim poteris ampliùs eſſe diſpenſator.

3 Dixit autem apud ſe diſpenſator, Quid
faciam, quum Dominus meus auferat à me diſ-
penſationem ? fodere non poſſum, mendicare
pudet.

4 Noui quid ſim facturus, vt quum amotus
fuero à diſpenſatione, recipiant me *aliqui* do-
mum ſuam.

5 Conuocatis itaque ſingulis debitoribus
domini ſui, dixit primo, Quantum debes Do-
mino meo ?

6 Is autem ait, Centum batos olei. Tum
ille dixit ei, Accipe tabulas tuas, & ſede citò, &
ſcribe quinquaginta.

7 Deinde alij dixit, Tu verò quantum de-
bes ? Is autem ait, Centum coros tritici. Tum
ipſe dixit ei, Accipe tabulas tuas, & ſcribe octo-
ginta.

8 Et laudauit Dominus diſpenſatorem in-
iuſtum, quòd prudenter feciſſet. Certè filij hu-
ius ſeculi prudentiores ſunt filijs lucis in ſuo
genere.

9 Et ego vobis dico, Facite vobis amicos
ex mamona iniuſto, vt quum defeceritis, reci-
piant vos in æterna tabernacula.

10 Qui

10 Qui fidelis eſt in eo quod minimum eſt,
etiam in eo quod multum eſt fidelis eſt: & qui
in pauciſſimis iniuſtus eſt, etiam in multis eſt
iniuſtus.

11 Itaque ſi in fallaci mamona fideles non fu-
iſtis, veram *mamonam* quis credet vobis?

12 Et ſi in alieno fideles non fuiſtis, quod ve-
ſtrum eſt quis dabit vobis?

13 * Nullus ſeruus poteſt duobus dominis Mat.6 24.
ſeruire: aut enim vnum odio habebit, & alte-
rum diliget: aut vni adhærebit, & alterum con-
temnet: non poteſtis Deo ſeruire & mamonæ.

14 ¶ Audiebant autem hæc omnia etiam
Phariſæi, qui erant auari: & ſannis eum exci-
piebant.

15 Tunc dixit eis, Vos ij eſtis qui iuſtificatis
voſipſos in hominum conſpectu: Deus autem
nouit corda veſtra: quia quod apud homines
ſublime eſt, abominationi eſt in conſpectu Dei.

19 * Lex & Prophetæ vſque ad Iohannem: Mat.11.13.
ab eo tempore regnum Dei annuntiatur, & qui-
quis in illud vi perrumpit.

17 * Facilius eſt autem cœlum & terram Mat 5.18.
præterire, quàm Legis vnum apicem excidere.

18 * Quiſquis dimittit vxorem ſuam, & alte- Mat.5.32. & 19.7.
ram ducit, mœchatur. 1.Cor.7.11.

19 ¶ Cæterùm quidam erat diues, & indue-
batur purpura & byſſo, & ſe oblectabat quoti-
die ſplendidè.

20 Erat verò quidam mendicus nomine
Lazarus, qui proiectus erat ad veſtibulum eius,
vlceroſus:

21 Et deſiderans ſaturari micis quæ cade-
bant'è menſa diuitis: ſed & canes veniebant ac
lingebant eius vlcera.

22 Factum eſt autem vt moreretur mendi-
cus, & aſportaretur ab Angelis in ſinum Abra-
hæ: mortuus eſt verò etiam diues ille, ac ſe-
pultus eſt.

3 Et

23 Et apud inferos ſublatis oculis ſuis, quum
eſſet in tormentis, vidit Abraham procul, & La-
zarum in ſinu eius:

24 Tum ipſe clamans dixit, Pater Abraham,
miſerere mei, & mitte Lazarum vt intingat ex-
tremum digitum ſuum in aquam, & refrigeret
linguam meam: quoniam grauiſſimè crucior in
iſta flamma.

25 Dixit autem Abraham, Fili, memento te
bona tua recepiſſe in vita tua, & Lazarum ſi-
militer mala: nunc autem hic ſolatio fruitur, tu
verò cruciaris.

26 Et ad hæc omnia, inter nos & vos hiatus
ingens conſtitutus eſt, vt ij qui volunt hinc
tranſire ad vos, non poſſint: neque iſtinc huc
tranſire.

27 Dixit autem *ille*, Rogo ergò te, pater, vt
eum mittas domum patris mei.

28 Habeo enim quinque fratres: vt hæc te-
ſtiſicetur eis, ne & ipſi veniant in hunc locum
tormenti.

29 Dicit ei Abraham, Habent Moſen & Pro-
phetas: audiant eos.

30 Ille verò dixit, Non, pater Abraham: ſed
ſiquis ex mortuis abierit ad eos, reſipiſcent.

31 Abraham autem dixit ei, Si Moſen &
Prophetas non audiunt, ne ſi quidem quiſpiam
ex mortuis excitetur, aſſentientur.

CAP. XVII.

1 Scandala. 3 Peccanti in nos ignoſcendum. 10 Serui inutiles ſumus. 12 De decem leproſis. 20 Regnum Dei quando venturum. 23 Falſi Chriſti. 26 Aduentus Chriſti qualis futurus.

Mat. 18.7. mar. 9 42.

1 AIt * autem diſcipulis, Fieri non poteſt
quin eueniant ſcandala: ſed væ illi per
quem eueniunt.

2 Expedit ei ſi mola aſinaria circumpona-
tur

tur collo eius, & abiectus fuerit in mare, *potiùs*
quàm vt offendat vnum ex paruis iſtis.
3 Cauete vobis. * Si peccauerit in te frater Mat.18.21.
tuus, obiurga eum: & ſi reſipuerit, remitte ei.
4 * Et ſi ſepties in die peccauerit in te, & Mat.18.22.
ſepties *vno* die reuertatur ad te, dicens, Reſi-
pui: remittes ei.
5 Tunc dixerunt Apoſtoli Domino, Adde
nobis fidem.
6 Dixit autem Dominus. * Si haberetis fi- Mat.17.20.
dem quantulum *eſt* granum ſinapis, diceretis Marc.11.23.
huic ſycamino, Eradicator, & plantator in ma-
ri: & obediret vobis.
7 Quis autem veſtrûm habet ſeruum aran-
tem, aut paſcentem, qui regreſſo ab agro dicat
ſtatim, Accede, & diſcumbe?
8 Imò nonne dicit ei, Para quod cœnem,
& præcinctus miniſtra mihi vſquedum edero ac
bibero: & poſtea edito tu & bibito?
9 Num gratiam habet ſeruo illi, quia fecit
quæ ipſi præcepta fuerant? non puto.
10 Ita & vos, quũ feceritis omnia quæ præ-
cepta ſunt vobis, dicite, Serui inutiles ſumus:
nam quod debuimus facere, fecimus.
11 ¶ Et factum eſt, inter eundum Hieroſo-
lymam, vt ipſe tranſiret per mediam Samariam
& Galilæam.
12 Quum autem ingrederetur in quendam
vicum, occurrunt ei decem viri leproſi, qui
ſteterunt procul:
13 Et extulerunt vocem, dicentes, Ieſu ma-
giſter miſerere noſtri.
14 Qui quum *eos* vidiſſet, dixit eis, Profecti
* oſtendite vos Sacerdotibus. Et factum eſt vt Leuit.14.2.
inter eundum purgati ſint.
15 Vnus autem ex ipſis, vt vidit ſe ſanatum
eſſe, reuerſus eſt, glorificans Deum voce mag-
na.
16 Et procidit in faciem ad pedes eius, gra-
tias

tias ei agens, eratque iſte Samaritanus.
17 Reſpondens autem Ieſus dixit, Nonne
decem illi purgati ſunt? nouem autem illi vbi
ſunt?
18 Non ſunt reperti qui redierint, vt tribue-
rent gloriam Deo, niſi alienigena iſte.
19 Et dixit ei, Surge & abi: fides tua te ſer-
uauit.
20 ¶ Interrogatus autem à Phariſæis, quan-
do venturum eſſet regnum Dei: reſpondit eis,
& dixit, Non veniet regnum Dei ita vt obſer-
uari poſſit.
21 Neq; dicent, ecce hic, aut ecce illic, ecce
enim regnum Dei intus habetis.
22 Dixit autem diſcipulis, Veniet tempus
quum deſiderabitis videre vnum ex diebus Fi-
lij hominis: nec videbitis.
Mat.24.23. mar.13.21. 23 * Et dicent vobis, Ecce hic, aut ecce il-
lic: *ſed* ne abite, neque proſequimini.
24 Nam ſicut fulgur coruſcans ex *vna* regi-
one quæ ſub cœlo eſt, in *alteram* quæ ſub cœ-
lo eſt, ſplendet: ita erit & Filius hominis die
ſuo.
25 Sed priùs oportet eum multa pati, & re-
probari à gente iſta.
Gen.7.5. mat.24.37. 1.pet.3.18. 26 * Et prout factum eſt in diebus Noe, ita
erit etiam diebus Filij hominis.
27 Edebant, bibebant, vxores ducebant, &
dabantur nuptum, ad eum vſq; diem quo intro-
iuit Noe in arcam: venitq; diluuium, & perdi-
dit omnes.
28 Similiter etiam vt accidit in diebus Lot:
edebant, bibebant, emebant, vendebant, plan-
tabant, ædificabant:
Gen.19.24. 29 * Quo autem die Lot exijt Sodomis, pluit
ignis & ſulphur è cœlo, & omnes perdidit.
30 Secundùm hæc erit dies quo Filius ho-
minis detegetur.
31 In illo die qui fuerit ſupra domum &
vaſa

vaſa eius in ipſa domo, ne deſcendat ad ea ſu-
menda: & qui in agro, ſimiliter non reuertatur
retrò.
32 * Memineritis vxoris Lot. *Gen.19.26.*
33 Quicunq; quæſierit animam ſuam ſerua- *Supr.9.24.*
re, perdet eam, & quicunq; eam perdiderit, *Mat.10.39.*
viuificabit eam. *Mar.8.15,*
34 * Dico vobis, Illa nocte erunt duo in lecto *Joh.12.25.*
vno: vnus accipietur, & alter relinquetur. *Mat.24.41.*
35 Duæ erunt molentes ſimul: vna accipie-
tur, & altera relinquetur.
36 Duo erunt in agro: vnus accipietur, &
alter relinquetur.
37 Tunc reſpondentes dicunt ei, Vbi Do-
mine? Ipſe verò dixit eis, * Vbi corpus, illuc *Mat.24.28.*
cogentur & aquilæ.

CAP. XVIII.

1 *Iudicis iniqui & viduæ parab.* 10 *De Phari-ſæo & publicano.* 15 *Puerorum eſt regnum Dei.* 22 *Vendere omnia, & dare pauperibus.* 28 *Apoſtoli relinquunt omnia* 31 *Mortem ſuam prædicit Chriſtus.* 35 *Cæcus viſum recipit.*

Dixit autem eis, etiam parabolam, *huc*
ſpectantem,* quòd oporteret ipſos ſem- *Eccleſ.18.22*
per precari, nec ſegneſcere: *Rom.12.12.*
2 Dicens, Iudex quidam erat in quadam *1.Theſ.5.17.*
vrbe qui Deum non timebat, nec quenquam
reuerebatur.
3 Erat autem in illa vrbe quædam vidua,
quæ venit ad eum, dicens, Vindica me ab ad-
uerſario meo.
4 Ille autem noluit per *multum* tempus: poſt
hæc verò dixit apud ſe, Etſi Deum non timeo,
nec quenquam reuereor:
5 Tamen quia moleſtiam mihi exhibet vi-
dua iſta, vindicabo eam, ne ad extremum veni-
ens obtundat me.

6 Ait

6 Ait autem Dominus, Audite quid iudex
ille iniuſtus dicat.
7 Deus autem non vindicabit electos ſuos
clamantes ad ipſum die ac nocte, etiamſi iram
differat ſuper ipſis?
8 Dico vobis, vindicabit eos citò. Verum-
tamen Filius hominis, quum venerit, num re-
perturus eſt fidem in terra?
9 ¶ Dixit autem etiam quibuſdam qui ſibi
perſuaſerant ſe iuſtos eſſe, & pro nihilo habe-
bant reliquos, parabolam iſtam:
10 Duo homines aſcenderant in templum
vt precarentur, vnus Phariſæus, & alter Publi-
canus:
11 Phariſæus conſiſtens ſeorſim, hæc preca-
tus eſt; Deus gratias ago tibi quòd non ſim vt
reliqui homines, rapaces, iniuſti, mœchi, vel eti-
am vt iſte Publicanus.
12 Ieiuno bis hebdomade, decimo quæcun-
que poſſideo.
13 Publicanus autem procul ſtans, nolebat
vel oculos in cœlum attollere: ſed percutiebat
pectus ſuum, dicens, Deus, propitius eſto mihi
peccatori.
14 Dico vobis, deſcendit iſte iuſtificatus do-
Supra 14.11. mum ſuam *potiùs* quàm ille: * quia quicunque
*Mat.*23.12. ſe extollit, deprimetur: & qui ſe deprimit, ex-
tolletur.
*Mat.*19.13. 15 * Adferebant autem ad eum etiam infan-
*Mar.*10.13. tes, vt eos tangeret: quum autem hoc vidiſſent
diſcipuli, obiurgarunt eos.
16 Ieſus verò quum puerulos aduocaſſet,
dixit, Sinite puerulos venire ad me, & eos non
prohibete: talium eſt enim regnum Dei.
17 Amen dico vobis, Quicunque non acce-
perit regnum Dei tanquam puerulus, nequa-
quam introibit in illud.
*Mat.*19.16. 18 * Tunc interrogauit eum quidam ex pri-
*mar.*10.17. moribus dicens, Magiſter bone, quid faciendo
vitam

vitam æternam poſſidebo?
19 Dixit autem ei Ieſus, Cur me dicis bo-
num? nemo bonus niſi vnus: *nempe* Deus.
20 Mandata noſti, * Ne mœchare, Ne occi- *Exod.20.13.*
dito, Ne furare: Ne falſum teſtimonium dicito,
Honora patrem tuum & matrem tuam.
21 Ille autem dixit, Hæc omnia obſeruaui à
iuuentute mea.
22 Ieſus verò his auditis, dixit ei, Adhuc v-
num tibi deeſt: omnia quæ habes vende, & di-
ſtribue pauperibus, & habebis theſaurum in
cœlo: & adeſdum ſequere me.
23 At ille, his auditis valdè triſtis factus eſt,
nam diues erat valdè.
24 Quum autem vidiſſet Ieſus eum valdè
triſtem factum, dixit, Quàm difficilè, qui pecu-
nias habent, in regnum Dei introibunt!
25 Facilius eſt enim camelum per foramen
acus introire, quàm diuitem introire in regnum
Dei.
26 Qui verò *hoc* audierant, dixerunt, Et quis
poteſt ſaluus fieri?
27 Ipſe autem dixit, Quæ impoſſibilia ſunt
apud homines, poſſibilia ſunt apud Deum.
28 * Dixit autem Petrus, Ecce, nos reliqui- *Mat.19.27.*
mus omnia, & ſequuti ſumus te. *mar.10.23.*
29 Ipſe verò dixit eis, Amen dico vobis, ne-
mo eſt qui reliquerit domum, aut parentes,
aut fratres, aut vxorem, aut liberos, regni Dei
cauſa:
30 Qui non recepturus ſit multiplicia hoc
tempore, & in ſeculo venturo vitam æter-
nam.
31 ¶ * Ieſus autem, aſſumptis illis duode- *Mat. 20.17.*
cim, dixit eis, Ecce, aſcendimus Hieroſolimam, *mar.10.32.*
& perficientur omnia quæ ſcripta ſunt per Pro-
phetas de Filio Hominis.
32 Tradetur enim Gentibus, & illudetur, &
contumelijs afficietur, & conſpuetur.

33 Et

33 Et poſtquam eum flagellauerint, trucida-
bunt: ſed die tertia reſurget.
34 Ipſi verò nihil horum intellexerunt: e-
rantque iſta verba ipſis occulta, nec cognoue-
runt quæ dicebantur.
*Mat.*20.29. 35 * Factum eſt autem dum ipſe appropin-
*Mar.*10.46. quaret Iericho, cæcus quidam ſedebat apud
viam mendicans.
36 Quum igitur *is* audiſſet turbam præter-
euntem, percontabatur quid hoc eſſet,
37 Nuntiauerunt autem ei Ieſum Nazare-
num tranſire.
38 Tunc clamauit dicens, Ieſu fili Dauid mi-
ſerere mei.
39 Et qui praibant, obiurgabant eum vt
ſileret; ipſe verò multò magis clamabat, Fili
Dauid miſerere mei.
40 Ieſus autem quum ſubſtitiſſet, iuſſit eum
adduci ad ſe: & quum is appropinquaſſet inter-
rogauit eum,
41 Dicens, Quid tibi vis faciam? Ille verò
dixit, Domine, vt viſum recipiam:
42 Et Ieſus dixit ei, Recipito viſum: fides
tua te ſeruauit.
43 Illicò igitur viſum recepit ac ſequebatur
eum glorificans Deum, & totus populus quum
hoc vidiſſet, tribuit laudem Deo.

CAP. XIX.

2 *Zachæus publicanus.* 13 *Minæ ſeruis data ad negotiationem.* 28 *Ieſus ingreditur Hieroſolimam.* 41 *Flens prædicit vrbis excidium.* 4[5] *vendentes eÿcit è templo.*

IEſus autem ingreſſus Iericho, tranſibat.
2 Et ecce quidam qui nomine vocabatur
Zachæus, qui Magiſter erat publicanorum
& diues:
3 Studebatque videre quis eſſet Ieſus, ne[c]
poter[at]

poterat præ turba, quòd ſtaturâ paruus eſ-
ſet.
4 Præcurrens igitur, aſcendit in ſycomorum,
vt eum videret : quoniam futurum erat vt illac
tranſiret.
5 Vt autem venit ad eum locum, ſuſpici-
ens Ieſus, eum vidit, & dixit ei, Zachæe, feſti-
nans deſcende : hodiè enim domi tuæ oportet
me manere.
6 Tum is feſtinans deſcendit, & excepit eum
gaudens.
7 Et omnes quum hoc vidiſſent murmura-
bant, dicentes, eum ingreſſum eſſe ad hominem
peccatorem, vt *ibi* diuerſaretur.
8 Adſtans autem Zachæus dixit Domino,
Ecce dimidium bonorum meorum Domine, do
pauperibus : & ſi quid cuipiam per calumniam
eripui, reddo quadruplum.
9 Dixit autem ei Ieſus, Hodiè ſalus domui
huic contigit, eo quòd ipſe quoque eſt filius
Abraham.
10 * Venit enim Filius hominis vt quærat, *Mat.* 18.11.
& ſeruet quod perierat.
11 ¶ Hæc autem ipſis audientibus, pergens,
dixit parabolam eò quòd eſſet propè Hieroſo-
lyma, & quòd putarent fore vt illico regnum
Dei appareret.
12 Dixit ergò, * Homo quidam nobilis pro- *Mat.* 25.14.
fectus eſt in regionem longinquam, vt acciperet
ſibi regnum, ac reuerteretur.
13 Vocatis autem decem ſeruis ſuis, dedit
eis decem minas, & dixit eis, Negotiamini do-
nec veniam.
14 Ciues autem eius oderant eum, miſerunt-
que legationem poſt eum, dicentes, Nolumus
hunc regnare ſuper nos.
15 Et factum eſt quum rediiſſet accepto reg-
no, tum iuſſit vocari ſeruos illos ad ſe, quibus

dederat pecuniam : Vt cognoſceret quis quid
negotiatus eſſet.
16 Adfuit autem primus, dicens, Domine,
mina tua decem minas lucrifecit.
17 *Ille* autem ait ei, Benè habet ſerue bone,
quia in minimo fuiſti fidelis, habeto poteſtatē
ſuper decem vrbes.
18 Et alter venit, dicens, Domine, mina tua
confecit quinque minas.
19 *Ille* verò & iſti dicit, Tu quoque præeſto
quinque vrbibus.
20 Et alius venit dicens, Domine, ecce mina
tua quam habui ſepoſitam in ſudario:
21 Timui enim te, quòd homo ſis auſterus:
aufers quod non depoſuiſti, & metis quod non
ſeminaſti.
22 Tum ille dixit ei, Ex ore tuo te iudicabo,
ſerue male : ſciebas me hominem auſterum eſ-
ſe, qui auferam quod non depoſui, & metam
quod non ſeminaui ?
23 Quare igitur non dediſti pecuniam me-
am apud menſam, & ego veniens, cum fœnore
eam exegiſſem ?
24 Et adſtantibus dixit, Tollite ab eo minam,
& date ei qui decem minas habet.
25 *Illi* verò dixerunt ei, Domine, habet de-
cem minas.
Supra 8.18. mat. 13.12. & 25.29. mar. 4.25. 26 *At ille*, Nam inquit,* dico vobis, Omni
habenti dabitur : ei autem qui non habet, eti-
am quod habet adimetur.
27 Quin etiam meos illos inimicos qui nolu-
erunt me regnare ſupra ſe, adducite huc, & iu-
gulate coram me.
28 Et his dictis, antegrediebatur aſcendens
Hieroſolymam.
Mat. 21.1. mar. 11.1. 29 * Et factum eſt quum appropinquaſſet
Bethphagæ & Bethaniæ, ad montē qui vocatur
Olearum, miſit duos ex diſcipulis ſuis :
30 Dicens, abite in vicum qui eſt ex aduer-
ſo:

ſo: in quem introeuntes, inuenietis pullum al-
ligatum, cui nemo vnquam hominum inſedit,
ſolutum eum adducite.
31 Et ſi quis vos interrogauerit, Quare ſol-
uitis? Sic dicetis ei, Quoniam eo opus eſt Do-
mino.
32 Profecti autem qui miſſi erant, inuene-
runt prout eis dixerat.
33 Soluentibus autem ipſis pullum, dixe-
runt eis domini eius, Quare ſoluitis pullum?
34 Ipſi verò dixerunt, Quoniam eo opus eſt
Domino.
35 * Duxerunt igitur eum ad Ieſum. Et pal- *Mat.22.7.*
lijs ſuis pullo iniectis, impoſuerunt Ieſum. *iohn.12.14.*
36 Eunte autem ipſo, ſubſternebant pallia
ſua in via.
37 Et quum iam appropinquaret ad deſcen-
ſum montis Olearum, cœpit omnis multitu-
do diſcipulorum gaudentium laudare Deum
voce magna de omnibus quas viderant virtu-
tibus,
38 Dicentes, Benedictus Rex ille qui venit
in nomine Domini: pax in cœlo, & gloria in
locis altiſſimis.
39 Et aliqui Phariſæorum è turba dixerunt
ei, Magiſter, obiurga diſcipulos tuos.
40 Et ipſe reſpondens dixit eis, Dico vobis
ſi ſiluerint iſti, mox lapides clamaturos.
41 Et vt appropinquauit, viſa vrbe fleuit ſu-
per ea:
42 Dicens, Si vel tu noſſes hoc ſaltem tuo *Infra.21.6.*
die, * quæ ad pacem tuam *pertinent*. Sed *ea* *mat.24.1.*
nunc occulta ſunt oculis tuis. *mar.13.1.*
43 Nam veniet tempus aduersùm te, quo
circumijcient tibi inimici tui vallum, & circum-
cingent te, & conſtringent vndique.
44 Teque ſolo æquabunt, & filios tuos intus:
neq; relinquent in te lapidem ſuper lapidem, eo
quòd non noueris tempus illud viſitationis tuæ.

Mat.21.12. mar.11.11. 45 ¶ * Et ingreſſus in templum: cœpit eij-
cere eos qui vendebant in eo & emebant:
Eſa.56.7. 46 Dicens eis, Scriptum eſt: * Domus mea
Ier.7.11. domus precationis eſt: * vos autem feciſtis eam
Mat.21.13. ſpeluncam latronum.
Mar.11.17. 47 Et docebat quotidie in templo. Princi-
pes verò Sacerdotum & Scribæ, & primores
plebis ſtudebant eum perdere.
48 Nec inueniebant quid facerent: totus
enim populus pendebat ab ipſo, quum eum au-
diebat.

CAP. XX.

4 Q. Baptiſmus Iohannis vnde. 9 Sacerdotum impietas, vineæ & agricolarum ſimilitudine notatur. 21 Tributum Cæſari reddendum. 27 Sadducæos negantes reſurrectionem conuincit. 41 Chriſtus quomodo filius Dauidis.

Mat.21.23. mar.11.27. ET * factum eſt quodam dierum illorum,
quum ipſe doceret populum in templo,
& euangelizaret, ſuperuenerunt principes
ſacerdotum & Scribæ cum Senioribus,
2 Et dixerunt ei, dic nobis qua authoritate
iſta facias, aut quis ille ſit qui dedit tibi iſtam
authoritatem.
3 Reſpondens autem Ieſus dixit eis, inter-
rogabo vos & ego rem quandam, dicite igitur
mihi:
4 Baptiſmus Iohannis è cœlo erat, an ex
hominibus?
5 At illi ratiocinati ſunt apud ſe, dicentes,
Si dixerimus, E cœlo; dicet, Quare ergò non
credidiſtis ei?
6 Sin autem dixerimus, Ex hominibus: to-
ta plebs lapidabit nos: perſuaſum enim eſt ei,
Iohannem Prophetam eſſe.
9 Reſponderunt igitur ſe neſcire vnde eſſet.
8 Tum Ieſus dixit eis, Neque ego dicam
vobis, qua authoritate hæc faciam.

9 Cœpit

9 Cœpit autem dicere ad plebem parabo-
lam hanc, * Quidam plantauit vineam, & elo- *Eſa.5.1.*
cauit eam agricolis: & peregrè abfuit multum *ier 2.21.*
tempus. *mat.21.33.*
10 Et in tempore miſit ſeruum ad illos agri- *mar.12.1.*
colas, vt darent ex fructu vineæ: qui cæſum il-
lum ablegarunt inanem.
11 *Ille* verò perrexit alterum ſeruum mit-
tere: at ipſi hunc quoque cæſum & contumelia
affectum ablegarunt inanem.
12 Et perrexit mittere tertium: at illi &
iſtum vulneratum eiecerunt.
13 Dixit igitur Dominus vineæ, Quid faciã?
mittam filium illum meum dilectum: forſitan
quum hunc viderint, reuerebuntur.
14 Viſo autem eo agricolæ colloquuti ſunt
inter ſe, dicentes, Iſte eſt hæres: venite, truci-
demus eum, vt noſtra fiat hæreditas.
15 Et eiectum eum extra vineam trucida-
runt. Quid ergò faciet eis Dominus vineæ?
16 Veniet & perdet agricolas iſtos, & dabit
vineam alijs. *Hoc* autem quum audiſſent, dixe-
runt, Abſit.
17 Ille verò intuitus eos, ait, Quid illud eſt
ergo quod ſcriptum eſt, * Quem lapidem re-
probauerunt ædificantes, is factus eſt caput *Pſal.118.21.*
anguli? *eſa 28.16.*
18 Quiſquis ceciderit ſuper illum lapidem *act.4 11.*
confringetur: ſuper quem autem ceciderit, *rom.9 33.*
comminuet eum. *1.pet.2.7.*
19 Tum ſtuduerunt principes Sacerdotum
& Scribæ inijcere in eum manus eo ipſo
momento: ſed timuerunt plebem: cognoue-
runt enim *eum* aduerſus ipſos dixiſſe ſimilitudi-
nem iſtam.
20 Itaque obſeruantes *eum*, miſerunt inſidia-
tores, qui ſe iuſtos eſſe ſimularent: vt carperent
eius ſermonem, tradituri eum imperio & pote-
ſtati Præſidis.

Mat.22.16. mar. 12.14.
21 * Qui interrogauerunt eum, dicentes,
Magiſter, ſcimus te rectè dicere & docere, nec
accipere perſonam, ſed viam Dei in veritate
docere:
22 Licet nobis tributum dare Cæſari, an non?
23 Animaduerſa autem eorum calliditate,
dixit eis, Quid me tentatis?
24 Oſtendite mihi denarium: cuius habet
imaginem & inſcriptionem? Reſpondentes autem
dixerunt, Cæſaris.
Rom.13.7.
25 Tunc dixit eis, * Reddite igitur quæ *ſunt*
Cæſaris, Cæſari: & quæ *ſunt* Dei, Deo.
26 Itaque non potuerunt verba eius carpere
coram populo: & mirati ſuper eius reſponſo,
ſiluerunt.
Mat.22.23. mar.12.18.
27 ¶ * Accedentes autem quidam Sadducæorum,
(qui negant eſſe reſurrectionem) interrogarunt
eum:
Deut.25.5.
28 Dicentes, Magiſter, * Moſes ſcripſit nobis,
Si cuius frater mortuus fuerit habens vxorem,
& ſine liberis mortuus fuerit, vt eius frater
accipiat vxorem eius & excitet ſemen fratri
ſuo.
29 Septem ergò fratres fuerunt, quorum
primus accepta vxore mortuus eſt, ſine liberis.
30 Accepit igitur eam ſecundus, *qui* & ipſe
mortuus eſt ſine liberis.
31 Deinde tertius accepit eam: itidem autem
& illi ſeptem, nec reliquerunt liberos, &
mortui ſunt.
32 Poſt omnes autem mortua eſt & mulier.
33 In reſurrectione ergo, cuius eorum erit
vxor: nam illi ſeptem habuerunt eam vxorem.
34 Tunc reſpondens dixit eis Ieſus, Filij huius
æui ducunt vxores, & nuptum dantur.
35 Qui verò digni habiti fuerint qui æuum
illud conſequantur, & reſurrectionem ex
mortuis, neque ducunt vxores, neque nuptum
dantur.

36 Nec enim mori poſſunt ampliùs,pares e-
nim Angelis ſunt, & filij ſunt Dei, quum ſi..t
filij reſurrectionis.
37 Mortuos autem excitari, etiam * Moſes *Exod.3.6.*
indicauit apud rubum, quum dicit Dominum
Deum Abraham,& Deum Iſaac,& Deũ Iacob.
38 Nam Deus non eſt mortuorum,ſed viuo-
rum: omnes enim viuunt ei.
39 Reſpondentes autem ei quidam ex Scri-
bis dixerunt, Magiſter, benè dixiſti.
40 Nec ampliùs audebant eum quicquam
interrogare.
41 * Dixit autem eis, Quomodo dicunt *Mat.22.42.*
Chriſtum filium eſſe Dauid? *mar.12.35.*
42 Et ipſe Dauid dicit in libro Pſalmorum,
* Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dex- *Pſal.110.1.*
tram meam,
43 Vſquedum poſuero inimicos tuos ſcabel-
lum pedum tuorum?
44 Dauid ergo Dominum eum vocat, &
quomodo filius eius eſt?
45 Audiente verò toto populo,dicit diſcipu-
pulis ſuis:
46 * Cauete à Scribis, qui volunt ambulare *Supra 11.43.*
ſtolati, & amant ſalutationes in foris, ac primos *mat.23.6.*
conſeſſus in conuentibus, & primos accubitus *mar.12.38.*
in cœnis.
47 Qui deuorant domos viduarum: & in
ſpeciem precibus longis vtuntur; iſti auferent
grauius iudicium.

CAP. XXI.

3 *Viduæ ſupra opes liberalitas.* 6 *De tempore ruinæ templi.* 10 *Et Hieruſalem.* 25 *Signa præcedentia extremum iudicium.*

INtuitus * autem vidit diuites immittentes *Mar.12.41.*
dona ſua in gazophylacium.
2 Vidit autem etiã quandam viduã pau-
perculam mittentem illuc minuta *æreola* duo.

3 Et dixit, Verè dico vobis, vidua hæc pau-
per immiſit ampliùs quàm omnes.
4 Nam omnes hi ex eo quod ipſis redundat,
immiſerunt quod donarent Deo: hæc autem
immiſit ex penuria ſua totum victum quem ha-
bebat.
Supra.19.44. 5 ¶ * Et quibuſdam dicentibus de templo,
mat. 24. 1. quòd pulchris lapidibus ac donarijs ornatum
mar.13.1. eſſet, dixit,
6 Hæccine ſpectatis? venient dies quibus
non relinquetur lapis ſuper lapidem qui non
deſtruatur.
7 Interrogauerunt autem eum dicentes,
Magiſter, quando hæc erunt? & quod erit ſignũ
quando futurum eſt vt iſta fiant.
Epheſ.5.6. 8 * Ipſe verò dixit; Videte ne ſeducamini;
2.Theſ 2.3. multi enim venient ſub nomine meo, dicentes,
Ego ſum *Christus*: & tempus illud appropin-
quat, ne igitur ſequimini eos.
9 Quum verò audieritis bella & ſeditiones,
ne terremini: oportet enim iſta primùm fieri,
ſed non ſtatim *erit* finis.
10 Tunc dixit eis, Inſurget gens in gentem,
& regnum in regnum.
11 Et magni terræ motus erunt ſingulis locis:
& fames ac peſtilentiæ, & terriculamenta, &
ſigna è cœlo magna erunt.
Mat 24 9. 12 * Sed ante hæc omnia inijcient vobis
mar.13.9. manus, & vos perſequentur, tradentes in con-
uentus, & carceres, adductos ad reges ac præ-
ſides, nominis mei cauſa.
13 *Hæc* autem cedent vobis teſtimonio.
Supra.12.12. 14 * Habete igitur fixum in cordibus veſtris,
mat.10. 19. non præmeditari defenſionem.
mar.13.11. 15 Egò enim dabo vobis os & ſapientiam,
cui non poterunt contradicere, neque reſiſtere
omnes qui ſe vobis opponent.
16 Prodemini autem etiam à parentibus
& fratribus & cognatis & amicis: & morte
mulctandos

mulctandos curabunt *quoſdam* ex vobis.
17 * Et eritis omnibus exoſi propter nomen Mat 10 22.
meum. mat.10.30.
18 * Sed pilus capitis veſtri non peribit.
19 Per patientiam veſtram poſſidete animas
veſtras.
20 * Quum autem videritis Hieruſalem cin- Mat.24.15.
gi ab exercitibus, tunc agnoſcite appropinqua- marc.13.14.
re vaſtationem eius. dan.9.27.
21 Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant in mon-
tes: & qui intra eam, excedant :& qui in agris,
non ingrediantur in eam:
22 Nam hi ſunt dies vltionis, vt impleantur
omnia quæ ſcripta ſunt.
23 Væ autem prægnantibus & lactantibus in
illis diebus: erit enim neceſſitas magna in hac
regione, & ira in populo iſto.
24 Et cadent acie gladij, & captiui ducentur
in omnes gentes: & Hieruſalem calcabitur à
gentibus vſquequo impleantur tempora Gen-
tium.
25 ¶ * Tunc erunt ſigna in ſole & luna & ſi- Eſa.13.10.
deribus: & in terra anguſtia Gentium in conſi- ezech.32.7.
lij inopia, reſonante mari & ſalo: mat.24.29.
26 Exanimatis hominibus præ timore & ex mar.13.25.
pectatione *malorum* eorum quæ inuadent in or- Rom.8.25.
bem terrarum: nam poteſtates cœlorum con-
cutientur.
27 Et tunc videbunt Filium hominis venien-
tem in nube cum potentia & gloria multa.
28 Quum autem hæc fieri incipient, erigite
& attollite capita veſtra, quoniam appropin-
quat * redemptio veſtra. Rom.8.25.
26 ¶ Dixit etiam eis *hanc* parabolam, Vide-
te ficum & omnes arbores:
30 Quum iam emiſerint *folia, vos ea* cernen-
tes, per vos ipſos agnoſcitis iam propè eſſe æ-
ſtatem.
31 Ita & vos quum videritis hæc fieri, ag-

noſcite propè eſſe regnum Dei.
32 Amen dico vobis, nequaquam præterie-
rit hæc ætas quouſq; hæc omnia facta fuerint.
33 Cœlum & terra præteribunt, verba au-
tem mea nequaquam præteribunt.
34 Cauete autem vobis ne quando grauen-
Rom.13.13. tur corda veſtra crapula & * ebrietate, & curis
huius vitæ, & repentè vobis ſuperueniat dies
ille.
35 Nam vt laqueus, inuadet in omnes qui
habitabunt in ſuperficie totius terræ.
36 Excubate igitur, omni tempore rogantes
vt digni habeamini qui effugiatis iſta omnia
quæ futura ſunt, & conſiſtatis coram Filio ho-
minis.
37 ¶ Docebat autem interdiù in templo, no-
ctu verò exiens diuerſabatur in monte qui vo-
catur Olearum.
38 Et totus populus diluculo veniebat ad
eum, vt eum audiret in templo.

CAP. XXII.

*4 Iudas vendit Chriſtum. 7 Paſcha parant A-
poſtoli. 24 Contendunt de primatu. 31 A Sa-
tana expetuntur. 35 Nihil illis defuiſſe ait
Chriſtus. 42 Orat in monte. 44 Sudat ſangui-
nem. 50 Auriculam Malcho amputatam ſa-
nat. 57. 58. 60 Petrus ter Chriſtum negabat.
63 Illuditur & cæditur Chriſtus. 69 Fatetur
ſe Filium Dei.*

Mat.26.1. mar.14.1. APpropinquabat * autem dies feſtus a-
zymorum qui dicitur paſcha.
2 Et quærebant principes Sacerdotũ
& Scribæ, quomodo eum tollerent è *medio*; ti-
mebant enim plebem.
Mat.26.14. mar.14.10. 3 * Introijt autem Satanas in Iudam cogno-
minatum Iſcarioten, qui erat è numero illorũ
duodecim.
4 Qui abiens colloquutus eſt cum principi-
bus Sacerdotum ac præfectis *templi*, quomodo
ipſis eum traderet.

5 Qui gauiſi ſunt ac pacti ſunt *ſe* daturos
ei Pecuniam.
6 Et *Ipſe* ſpopondit: quærebatq́; opportu-
nitatem vt traderet eum ipſis abſque turba.
7 * Venit autem dies azymorum quo opor- *Mat* 26.17.
tebat mactari paſcha. *marc.* 14. 12.
8 Miſit igitur Petrum & Iohannem, dicens,
Profecti parate nobis paſcha vt veſcamur.
9 Ipſi verò dixerunt ei, Vbi vis paremus
illud?
10 At ille dixit eis, Ecce poſtquam introieri-
tis in vrbem, occurret vobis quidam aquæ am-
phoram baiulans: ſequimini eum domum illam
in quam ingredietur:
11 Et dicite patrifamilias ædium, Dicit tibi
Magiſter, vbi eſt diuerſorium vbi paſcha cum
diſcipulis meis edam?
12 Tunc ipſe oſtendet vobis cœnaculum
magnum ſtratum: illic parate *paſcha*.
13 Profecti autem inuenerunt omnia prout
dixerat eis: & parauerunt paſcha.
14 * Quum igitur adeſſet *conſtitutum* illud *Mat.* 26. 20.
tempus, diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cum *mar.* 14.18.
eo.
15 Et dixit eis, Deſiderio deſideraui hoc
paſcha edere vobiſcum, antequam ego patiar.
16 Dico enim vobis, me non ampliùs come-
ſturum ex eo, vſquequò completum fuerit in
regno Dei.
17 Et accepto poculo, cùm gratias egiſſet,
dixit, Accipite hoc & partimini vobis ipſis.
18 Dico enim vobis, me non bibiturum ex
fructu vitis, vſquequò regnum Dei venerit.
19 * Et accepto pane, quum gratias egiſſet, *Mat.* 26.26.
fregit, & dedit eis, dicens, Hoc eſt corpus meũ *marc.* 14.22.
quod pro vobis datur: hoc facite in mei recor- 1.*cor.*11.24.
dationem.
20 Itidem etiam *dedit eis* poculum, poſtquã
cœnaſſet, dicens, Hoc poculum *eſt* Nouum il-
lud

l:d teſtamentum per ſanguinem meum, qui pro
vobis effunditur :
Mat.26.23. 21 * Veruntamen, ecce, manus eius qui me
marc. 14. 20. prodit, mecum eſt in menſa.
iohan. 13.18. 22 Et filius quidem hominis prout definitum
pſal. 40.10. eſt, abit : veruntamen væ homini illi per quem
proditur.
23 Tunc ipſi cœperunt mutuò quærere inter ſe, quiſnam eſſet ex ipſis qui hoc facturus eſſet.
24 ¶ Orta eſt autem etiam contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maior.
Mar. 20.25. 25 Ipſe verò dixit eis, * Reges gentium do-
marc.10.42. minantur eis : & qui poteſtatem habent in eas,
beneficí vocantur.
26 Vos autem non ita *eſtote* : ſed qui maximus eſt inter vos, eſto ſicut qui minimus eſt ; & qui princeps eſt, ſicut qui miniſtrat.
27 Nam vter maior eſt, qui diſcumbit, an qui miniſtrat? Nónne qui diſcumbit? At ego ſum in medio veſtrûm vt qui miniſtrat.
28 Vos autem ij eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis :
29 Ego verò paciſcor vobis, prout pactus eſt mihi Pater meus, regnum:
30 Vt edatis & bibatis in menſa mea in reg-
Mat.19.28. no meo, * & ſedeatis ſuper thronos, iudicantes
duodecim tribus Iſrael.
31 Dixit etiam Dominus, Simon, Simon, ec-
1.Pet.5.8. ce, * Satanas appetijt vos quos ventilaret ſicut
triticum :
32 Sed ego rogaui pro te ne deficiat fides tua : tu igitur aliquando conuerſus, confirma fratres tuos.
33 Ipſe verò dixit ei, Domine, tecum paratus ſum & in carcerem & ad mortem proficiſci.
Mat.26.34. 34 * At ille dixit, Dico tibi Petre, non emittet
mar.14.30. vocem hodiè gallus priuſquam ter neges me ti-
iohan. 13.38. bi notum eſſe.

34 Dixit

35 Dixit etiam eis, * Quando miſi vos abſ- *Mat.10.9.*
que crumena & pera & ſoleis, num quid defuit
vobis? Ipſi verò dixerunt: Nihil.
36 Dixit ergo eis, At nunc qui crumenam
habet, ſumat *eam*, ſimiliter & peram: & qui non
habet, vendat pallium ſuum, & emat gladium.
37 Dico enim vobis, adhuc oportere in me
perfici * ſcriptum illud, Et cum ſceleratis nu- *Eſa.53.12.*
meratus eſt. Nam ea quæ *ſcripta ſunt* de me, fi-
nem habent.
38 At illi dixerunt, Domine, ecce duo gladij
hic. Ipſe verò dixit eis, Satis eſt.
39 ¶ * Et egreſſus, profectus eſt ex more in *Mat.26 36.*
montem Olearum: ſequuti ſunt autem eum e- *mar.14.22.*
tiam diſcipuli eius. *iohan.18.1.*
40 Quum verò peruenisſet ad eum locum, di-
xit eis: Precamini ne intretis in tentationem.
41 Tum ipſe auulſus eſt ab eis quaſi ad ia-
ctum lapidis, poſitiſque genibus precatus eſt.
42 Dicens * Pater ſi velles, transfer pocu- *Mat.26.41.*
lum hoc à me: veruntamen non mea voluntas, *mar 14.38.*
ſed tua fiat.
43 Viſus eſt autem ei Angelus à cœlo cor-
roborans eum.
44 Et *ipſe* conſtitutus in angore, intentiùs
orabat. Erat autem ſudor eius quaſi grumi ſan-
guinis deſcendentes in terram.
45 Et quum ſurrexiſſet à precatione, veniſ-
ſetque ad diſcipulos ſuos, inuenit eos dormien-
tes præ triſtitia.
46 Et dixit eis, Quid dormitis? ſurgite, &
precamini, ne introeatis in tentationem.
47 * Adhuc autem eo loquente, ecce turba, *Mat.26 49.*
& is qui dicebatur Iudas, vnus è duodecim, *mar.14.44.*
præibat eis, & appropinquauit Ieſu vt oſcula- *iohan.18.3.*
retur eum.
48 Ieſus autem dixit ei, Iuda, oſculo Fili-
um hominis prodis?
49 Videntes autem ij qui circa ipſum *erant*,
quod

quod futurum erat, dixerunt ei, Domine percu-
tiemuſne gladio?
50 Et quidam ex ipſis percuſſit ſeruum Pon-
tificis maximi, & abſtulit auriculam eius dex-
tram
51 Reſpondens autem Ieſus dixit, Sinite
hucuſque; & tacta illius auricula ſanauit eum.
52 Dixit autem Ieſus eis qui ad ipſum ve-
nerant, *nempe* principibus ſacerdotũ, & præfe-
ctis templo, & Senioribus, Vt aduerſus latro-
nem exiſtis cum gladijs ac fuſtibus?
53 Quum quotidiè vobiſcum fuerim in tem-
plo, non extendiſtis manus in me: ſed hæc eſt
hora illa veſtra, & poteſtas tenebrarum.
Mat. 26.57. mar. 14.53. iohan. 18.24.
54 * Comprehenſum autem eum abduxe-
runt: & introduxerunt domum Pontificis ma-
ximi. Petrus verò ſequebatur procul.
Mat. 26.69. mar. 14.66. iohan. 18.26.
55 * Quumq; accendiſſent ignem in medio
aulæo, atque vna conſediſſent, ſedit & Petrus
inter eos.
56 Quum autem eum vidiſſet ancilla qua-
dam ſedentem ad ignem, intentis in eum ocu-
lis dixit, Et iſte cum eo erat.
57 Ipſe verò abnegauit eum, dicens, Mulier
non noui eum.
58 Et paulò pòſt alius videns eum, dixit,
Et tu ex ipſis es. Petrus verò ait, Heus tu, non
ſum.
59 Et interpoſita quaſi hora vna, alius qui-
dam affirmabat, dicens, Verè & iſte cum illo
erat, etenim Galilæus eſt.
60 Ait autem Petrus, Heus tu, neſcio quid di-
cas. Et illico adhuc ipſo loquente, vocem emi-
ſit Gallus.
61 Tum conuerſus Dominus intuitus eſt Pe-
trum: & recordatus eſt Petrus ſermonis Do-
mini, quomodo *nimirum* dixerat ipſi, * Priuſ-
quam gallus vocem emiſerit, tèr me abnega-
bis.
Mat. 26.34. iohan. 13.38.

62 Et

62 Et egreſſus foras Petrus fleuit amarè.
63 * Et ij qui vnà tenebant Ieſum, ei illude- *Mat.26.67.*
bant cædentes *eum:* *mar.14.65.*
64 Et quum eum obuoluiſſent, verberabant
faciem eius, & interrogabant eum, dicentes,
Vaticinare quis ſit qui te percuſſit.
65 Et alia multa conuitiantes dicebant in
eum.
66 Et * vt ortus eſt dies, conuenit presbyteri- *Mat.27.1.*
um populi, & principes ſacerdotum, & Scribæ, *mar.15.1.*
& adduxerunt eum in ſuum conſeſſum, *iohan.18.38.*
67 Dicentes: Num tu es ille Chriſtus? dic
nobis. Dixit autem eis, Si vobis dixero, nequa-
quam credetis,
68 Quòd ſi vos etiam interrogauero, nequa-
quam reſpondebitis mihi, neque abſoluetis.
69 Ab hoc tempore erit Filius hominis ſe-
dens ad dextram potentiæ Dei.
70 Dixerunt autem omnes Tu ergo es Filius
Dei? ipſe verò dixit eis, Vos dicitis me eſſe.
71 At illi dixerunt. Quid amplius egemus
teſtimonio? Ipſi enim audiuimus ex ore ipſius.

CAP. XXIII.

2 Chriſtus accuſatur coram Pilato 7 Mittitur ad Herodem. 11 Illuditur. 24 Cupiditati Iudæorum exponitur à Pilato 27 Mulieres plangunt eum. 33 Crucifigitur. 39 Conuitiatur ei vnus ex maleficis. 43 Alter fide ſeruatur. 46 Expirat Chriſtus. 53 Sepelitur.

TVm ſurgens vniuerſa multitudo eorum,
duxit eum ad Pilatum.
2 Cœperunt autem eum accuſare di-
centes, Comperimus iſtum peruertere gentem,
* & vetare tributa dare Cæſari, quòd dicat ſe *Mat.22.21.*
Chriſtum, *id eſt*, regem eſſe. *mar.12.17.*
3 * Pilatus autem interrogauit eum, dicens, *Mat.27.11.*
Tune es Rex Iudæorum? Ipſe verò reſpondens *mar.15.2.*
ei dixit, Tu dicis. *iohan.18.33.*

4 Ait verò Pilatus ad principes ſacerdotum,
& turbam, Nullam inuenio noxam in hoc homine.

5 At illi inualeſcebant, dicentes, Concitat,
populum docens per vniuerſam Iudæam, exorſus
à Galilæa huc vſque.

6 Pilatus verò, audita Galilæa, interrogauit
num Galilæus eſſet.

7 Et quum cognouiſſet eum ad Herodis poteſtatem
pertinere, remiſit eum ad Herodem,
qui & ipſe Hieroſolymis erat per eos dies.

8 Herodes autem viſo Ieſu gauiſus eſt valdè,
nam à multo *tempore* cupiebat eum videre,
eò quòd audiuiſſet multa de eo : & ſperabat
ſe ſignum aliquod viſurum ab eo fieri.

9 Interrogauit autem eum multis ſermonibus :
ſed ipſe nihil ei reſpondit.

10 Stabant autem principes ſacerdotum &
Scribæ, magna contentione eum accuſantes.

11 Herodes autem cum militibus ſuis, cùm
eum pro nihilo habuiſſet, & illuſiſſet ei : amictum
veſte ſplendida remiſit ad Pilatum.

12 Et facti ſunt amici inter ſeſe Pilatus &
Herodes eo ipſo die : nam antea inimici erant
inter ſe.

13 Pilatus verò, conuocatis principibus ſacerdotum
& magiſtratibus ac populo.

Mat.27.23. mar.15.14. iohan.18.38. & 19.4.

14 * Dixit eis, Obtuliſtis mihi hunc hominem
vt qui auertat populum : & ecce, ego in
veſtro conſpectu queſtione habita, nullam noxam
inueni in homine iſto, ex ijs de quibus accuſatis
eum :

15 Sed ne Herodes quidem : nam remiſi vos
ad illum, & ecce nihil dignum morte factum eſt
ab eo.

16 Caſtigatum ergo eum dimittam.

17 Neceſſe autem habebat dimittere eis in
feſto vnum *quempiam*.

18 Exclamauit autem ſimul vniuerſa turba
dicens,

dicens, Tolle hunc, dimitte verò nobis Barab-
bam.
19 (Qui erat propter ſeditionem quandam
& cædem factam in vrbe, coniectus in carce-
rem.)
20 Rurſus ergo Pilatus alloquutus eſt *eos*,
volens dimittere Ieſum.
21 Ipſi verò reclamabant, dicentes, Cruci-
fige, crucifige eum.
22 Ille autem tertiò dixit eis, Quid enim iſte
mali fecit? nullam noxam capitalem inueni in
eo: caſtigatum ergo eum dimittam.
23 At illi inſtabant vocibus magnis, peten-
tes vt crucifigeretur, & inualeſcebant voces eo-
rum ac principum ſacerdotum.
24 Tunc Pilatus iudicauit vt fieret quod ipſi
petebant.
25 Dimiſit autem eis illum qui propter ſedi-
tionem & cædem coniectus fuerat in carcerem,
quem petierant: Ieſum verò tradidit eorum
cupiditati.
26 * Quum igitur abducerent eum, prehen- *Mat.27.32.*
ſo Simone quodam Cyrenæo, qui veniebat *mar.15.21.*
rure, impoſuerunt ei crucem ferendam ponè
Ieſum.
27 Sequebatur autem eum magna multitu-
do populi & mulierum: quæ & plangebant &
lamentabantur eum.
28 Conuerſus autem ad eas, Ieſus dixit, Fi-
liæ Hieruſalem, ne flete ſuper me, verùm ſuper
vobis ipſis flete, & ſuper liberis veſtris.
29 Nam ecce venient dies quibus dicent,
Beatæ ſteriles, & vteri qui non genuerunt, & *Eſa.2.19.*
vbera quæ non lactauerunt. *oſea.10.8.*
30 Tum incipient dicere montibus. * Cadi- *apoc.6.16.*
te ſuper nos: & collibus, Operite nos. *1.Pet.4.17.*
31 * Nam ſi in virente ligno iſta faciunt, in *Mat.27.38.*
arido quid fiet? *mar.15.27.*
32 * Ducebantur autem etiam alij duo ma- *iohan.19.18.*
leſici

leſici vt eum eo necarentur.
33 Quum igitur veniſſent in locum qui vo-
catur Caluaria, illic crucifixerunt eum, &
maleficos: vnum ad dextram: alterum ad ſini-
ſtram.
34 Ieſus autem dicebat, Pater, remitte eis:
neſciunt enim quid faciant. Partientes verò ve-
ſtimenta eius, iecerunt ſortem.
35 Et ſtabat populus ſpectans: ſannis au-
tem excipiebant eum etiam primores cum eis,
dicentes, Alios ſeruauit, ſeruet ſeipſum, ſi hic
eſt ille Chriſtus Dei electus.
36 Illudebant autem etiam ei milites, acce-
dentes, & acetum ei offerentes:
37 Dicenteſque, Si tu es Rex ille Iudæorum,
ſerua temetipſum.
38 Erat autem etiam inſcriptio ſcripta ſuper
eum literis Græcis & Romanis & Hæbraicis,
HIC EST REX ILLE IVDÆO-
RVM.
39 ¶ Vnus autem ex maleficis qui erant ſuſ-
penſi, conuitiabatur ei, dicens, Si tu es Chriſtus
ille, ſerua teipſum & nos.
40 Reſpondens autem alter, obiurgauit eum,
dicens, Ne Deum quidem times, quòd in ea-
dem ſis damnatione?
41 Et nos quidem iuſtè: nam digna factis
recipimus: iſte verò nihil inſolens fecit.
42 Dixitque Ieſu, Domine, memento mei
quum veneris in regnum tuum.
43 Tum dixit ei Ieſus, Amen dico tibi, ho-
die mecum eris in Paradiſo.
44 Erat autem quaſi hora ſexta, & tenebræ
factæ ſunt ſuper totam regionem vſque ad ho-
ram nonam.
45 Et obſcuratus eſt ſol, & aulæum templi
fiſſum eſt medium.
46 Quumque clamaſſet voce magna Ieſus,
Pſal. 31.6. ait, * Pater in manus tuas depono ſpiritum me-
um,

um, Et quum hæc dixiſſet, expirauit.
47 ¶ Quum vidiſſet autem Centurio quod factum fuerat, glorificauit Deum, dicens, Verè hic homo iuſtus erat.
48 Et omnis turba quæ ſimul ad hoc ſpectaculum acceſſerat, ſpectans quæ facta fuerant, verberans pectora ſua reuertebatur.
49 Stabant autem omnes noti eius procul, & mulieres quæ erant eum conſequutæ à Galilæa, videntes iſta.
50 * Tum ecce vir nomine Ioſeph, decurio, vir bonus ac iuſtus : *Mat 27.57. mar. 15.43. iohan. 19.38.*
51 (Qui non ſuffragatus fuerat conſilio ac facto eorum) ex Arimathæa ciuitate Iudæorum: qui & ipſe expectabat regnum Dei :
52 Hic, *inquam*, adiens Pilatum, petiịt corpus Ieſu.
53 Et detractum inuoluit ſindone, poſuitque illud in monumento quod erat in ſaxo inciſum, in quo nondum quiſquam poſitus fuerat.
54 Porrò dies erat Paraſceues, & Sabbathi dies ſuccedebat.
55 Subſequutæ etiam mulieres quæ cum eo venerant ex Galilæa, ſpectarunt monumentum, & quomodo poſitum eſſet corpus eius.
56 Reuerſæ verò parauerunt aromata & vnguenta : ac Sabbatho quidem quieuerunt ſecundùm mandatum.

CAP. XXIIII.

1 Mulieres ad monumentum accedunt. 9 Quæ ab Angelis acceperunt, Apoſtoli nunciant. 13 Duobus euntibus in Emmaum adiungit ſe Chriſtus. 28 Interpretatur illis Scripturas. 39 Contrectandum ſe præbet Apoſtolis. 49 Promittit Spiritum ſanctum. 51 Surſum fertur in cœlum.

Mar 16.1. johan.20.1.

PRimo autem *die* hebdomadis, profundo
diluculo iuerunt ad monumentum,feren-
tes quæ parauerant aromata : & nonnul-
læ cum ipſis.
2 Inuenerunt autem lapidem deuolutum à
monumento :
3 Et ingreſſæ non inuenerunt corpus Do-
mini Ieſu.
4 Et factum eſt dum conſternatæ in ea re
hæſitarent , ecce duo viri ſuperuenerunt eis :
induti veſtibus fulgurantibus.
5 Quum autem expauefactæ inclinarent
faciem in terram,dixerunt eis,Quid inter mor-
tuos quæritis eum qui viuit ?
6 Non eſt hic, ſed ſurrexit ; mementote vt
* loquutus ſit vobis quum adhuc in Galilæa
eſſet,

Supra 9.22. mat.17.23. mar.9 31.

7 Dicens : Oportet filium hominis tradi in
manus hominum peccatorum , & crucifigi : &
die tertio reſurgere.
8 Recordatæ ſunt igitur verborum illius :
9 Et reuerſæ à monumento annunciaue-
runt hæc omnia illis vndecim,& reliquis omni-
bus.
10 Erant autem Maria Magdalene, & Io-
hanna,& Maria Iacobi *mater* , & reliquæ cum
ipſis, quæ dicebant Apoſtolis.
11 Sed viſa ſunt apud eos quaſi deliramen-
tum verba ipſarum,neque crediderunt eis.

Johan.20.8.

12 * Petrus autem ſurgens cucurrit ad mo-
numentum:& quum introſpexiſſet, vidit lintea
ſola *illic* iacentia : abijtque, apud ſemetipſum
mirans hoc factum.

Mar.16.12.

13 ¶ * Et ecce , duo ex ijs ibant eo ipſo die
in vicum diſtantem ſtadijs ſexaginta ab Hieru-
ſalem,cui *vico* nomen *eſt* Emmaus.
14 Et colloquebantur inter ſe de iſtis omni-
bus quæ euenerant.
15 Et factum eſt dum colloquerentur, & *ſe*
mutuò

mutuò rogitarent, ipſe Ieſus acceſſit, & vnà iter
faciebat cum ipſis.
16 Oculi autem eorum tenebantur ne eum
agnoſcerent:
17 Dixit autem eis, Qui ſunt hi ſermones
quos confertis inter vos ambulantes? & *quid*
eſtis tetrico vultu?
18 Reſpondens autem alter cui nomen
Cleopas, dixit ei: Tu ſolus commoraris in *vrbe*
Hieruſalem, & ignoras quæ in ea facta ſunt his
diebus?
19 Ipſe verò dixit eis. Quæ? At illi dixerunt
ei, Quæ *facta ſunt* Ieſu Nazareno, qui fuit Pro-
pheta potens reipſa, & verbis, coram Deo &
toto populo.
20 Et quomodo eum tradiderunt principes
Sacerdotum & Magiſtratus noſtri, vt morte
damnaretur, & crucifixerunt eum.
21 Nos autem ſperabamus illum eſſe qui re-
dempturus eſſet Iſrael: atque præter hæc om-
nia tertium hunc diem agit hodie ex quo hæc
facta ſunt.
22 Sed & mulieres quædam ex nobis obſtu-
pefecerunt nos, quæ diluculo venerunt ad mo-
numentum.
23 Et non inuento eius corpore venerunt,
dicentes ſe etiam viſionem Angelorum vidiſſe,
qui dicunt eum viuere.
24 Et abierunt quidam eorum qui erant no-
biſcum ad monumentum, & ita inuenerunt
prout mulieres dixerant: ipſum verò non vi-
derunt.
25 Tum ipſe dixit eis, O amentes & tardi
corde ad credendum omnibus quæ loquuti ſunt
Prophetæ.
26 Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, &
introire in gloriam ſuam?
27 Et incipiens à Moſe & omnibus Prophe-
tis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis
quæ

quæ de ſe *ſcripta erant.*
28 Appropinquarunt autem vico in quem
proficiſcebantur : & ipſe fingebat ſe longius
ire.
29 Sed *ipſi* adegerunt eum dicentes, Mane
nobiſcum, quoniam aduеſperaſcit & inclina-
uit dies. Ingreſſus eſt igitur vt maneret cum
eis.
30 Et factum eſt cum accubuiſſet cum eis,
ſumpto pane benedixit, & fractum dedit eis,
31 Tunc adaperti ſunt oculi eorum, & agno-
uerunt eum: ſed ipſe ablatus eſt ex eorum con-
ſpectu.
32 Tum inter ſe dixerunt : Nónne cor no-
ſtrum ardebat in nobis dum loqueretur nobis
in via, & quum adaperiret nobis Scripturas?
33 Et ſurgentes eo ipſo momento, reuerſi
ſunt in Hieruſalem, & inuenerunt congregatos
illos vndecim, & eos qui cum ipſis erant,
34 Dicentes, Surrexit Dominus verè, & con-
ſpectus eſt Simoni.
35 Tum ipſi expoſuerunt quæ *geſta erant* in
via, & vt fuerat agnitus ab ipſis in fractione pa-
nis.
*Mar.*16.14. 36 *Hæc autem ipſis loquentibus, ſtetit ipſe
1.*ioh.*20.19. Ieſus in medio eorum, & dixit eis, Pax vobis.
37 Territi verò illi, & expaueſacti putabant
ſe ſpiritum conſpicere.
38 Tum dixit eis, Quid turbati eſtis, & qua-
re diſceptationes ſubeunt corda veſtra?
39 Videte manus meas & pedes meos: nam
ego ipſe ſum: contrectate me, & videte : nam
ſpiritus carnem & oſſa non habet, prout me
conſpicitis habere,
40 Et quum hæc dixiſſet, oſtendit eis manus
ac pedes.
41 Adhuc autem ipſis non credentibus præ
gaudio & mirantibus, dixit eis, Habetis hic eſ-
culentum aliquid?
42 Tum

42 Tum ipſi dederunt ei partem piſcis aſſi,
& aliquid ex fauo apiario.
43 Quæ *ille* accepit, & in eorum conſpectu
comedit.
44 Dixitque eis, Hi *ſunt* ſermones quos lo-
quutus ſum vobis quum adhuc eſſem vobiſ-
cum, oportere impleri omnia quæ ſcripta ſunt
in Lege Moſis, & Prophetis, & Pſalmis de
me.
45 Tunc aperuit eorum mentem, vt intelli-
gerent Scripturas:
46 Et dixit eis, Ita ſcriptum eſt, & ita opor-
tuit Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertio
die:
47 Et prædicari in eius nomine reſipiſcenti-
am ac remiſſionem peccatorum apud omnes
Gentes, incipiendo ab Hieruſalem.
48 Vos autem eſtis horum teſtes. *Ioh.* 15.27.
49 Et ecce, ego mittam promiſſum Patris *Act.* 1.4.
mei vobis: vos autem manete in vrbe Hieruſa-
lem vſque quo induamini virtute ex alto.
50 Eduxit autem eos foras Bethaniam vſq;
& ſublatis manibus ſuis, benedixit eis:
51 * Et factum eſt dum ipſe benediceret eis *Mar.* 16. 19.
diſiunctus ab eis ſurſum ferebatur in cœlum. *Act.* 1.9.
52 Ipſi autem adorato eo reuerſi ſunt in
Hieruſalem cum gaudio magno.
53 Erantq; ſemper in templo, laudantes &
benedicentes Deum. Amen.

EVAN-

EVANGELIVM
SECVNDVM
IOHANNEM.

CAP. I.

1 Sermo ille ante ſecula ex Deo genitus, 2 & qui ſemper apud Patrem reſidebat, 14 Homo factus eſt. 6. 7 Iohannes quorſum à Deo miſſus. 15 Concio ipſius de officio Chriſti. 19. 20 Teſtimonium eiuſdem Sacerdotibus redditum. 41 Andreæ vocatio. 33 Petri. 44 Philippi. 46 Nathanaelis.

IN principio erat Sermo ille, &
Sermo ille erat apud Deum, e-
ratq; ille Sermo, Deus.
2 Hic *Sermo* erat in princi-
pio apud Deum.
Col.1.16. 3 * Omnia per hunc *Sermo-
nem* facta ſunt, & abſque eo factum eſt nihil
quod factum ſit.
4 In ipſo, vita erat, & vita erat Lux illa ho-
minum:
5 Et Lux iſta in tenebris lucet, ſed tenebræ
eam non comprehenderunt
6 ¶ Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen
Iohannes:
Mat.3.1. mar 1.4. luc.3.2. 7 Is venit ad *dandum* teſtimonium, *id eſt*,
vt teſtaretur de luce, vt omnes per eum crede-
rent.
8 Non erat ille Lux illa, ſed *miſſus fuit* vt
teſtaretur de illa luce.

9 *Hic* erat Lux illa vera quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum.

10 In mundo erat,& mundus * per eum factus eſt: ſed mundus eum non agnouit. *Heb.11.3.*

11 Ad ſua venit, & ſui eum non exceperunt.

12 Quotquot autem eum exceperunt dedit eis *hanc* dignitatem vt filij Dei fierent,*nempe* ijs qui credunt in nomen eius:

13 Qui non ex ſanguine, neque ex libidine carnis,neque ex libidine viri,ſed ex Deo geniti ſunt.

14 ¶ * Et ſermò ille caro factus eſt:& commoratus eſt inter nos(& * ſpectauimus gloriam eius,gloriam *inquam* vt vnigeniti *egreſſi* à Patre) plenus gratiæ ac veritatis. *Mat 1.18. luc.2.7. Mat 17.1: 2.pet.1.17.*

15 Iohannes teſtatus eſt de eo, & clamauit dicens,Hic eſt de quo dicebam, *Is* qui poſt me venit,ante me fuit,quia prior me erat.

16 * Et ex plenitudine ipſius omnes accepimus,& gratiam pro gratia. *Col.1.19.& 2.9.*

17 Nam Lex per Moſen data eſt: gratia, & veritas per Ieſum Chriſtum extitit.

18 * Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus ille Filius qui eſt in ſinu Patris, ille *nobis* expoſuit. *1.Ioh.4.12. 1 tim.6.16.*

19 Et hoc eſt teſtimonium Iohannis, quando miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis ſacerdotes & Leuitas, vt interrogarent eum, Tu quis es:

20 Et confeſſus eſt,neque negauit:confeſſus eſt *inquam* ſe non eſſe Chriſtum illum.

21 Tunc interrogauerunt eum,Quis ergo *es?* Tune *es* Elias? *Ipſe verò* dixit, Non ſum. *Et illi,* Es tu propheta ille? Qui reſpondit,Non.

22 Dixerunt ergò ei,Quis es? vt reſponſum demus ijs qui miſerunt nos: quid dicis de te ipſo?

23 Ait, Ego *ſum* vox clamantis in deſerto,

Eſa.40.3. * Complanate viam Domini, prout dixit Eſai-
mar.1.3. as Propheta.
luc.3.4. 24 Qui verò miſſi fuerant, erant ex Phari-
ſæis.
25 Et interrogauerunt eum, ac dixerunt ei,
Cur ergò baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neque
Elias, neque Propheta ?
26 Reſpondit eis Iohannes, dicens, Ego bap-
tizo aqua, ſed in medio veſtrûm ſtat, quem vos
neſcitis:
Mat.3.11. 27 Hic ille eſt qui poſt me venit, qui ante
mar.1.7. me fuit, cuius ſolcarum ego non ſum dignus vt
luc.3.16. ſoluam corrigiam.
act 1.5.& 28 Hæc in Bethabara facta ſunt trans Iorda-
11.16.& nem, vbi Iohannes baptizabat.
19.4. 29 ¶ Poſtero die vidit Iohannes Ieſum ve-
nientem ad ſe, & ait, Ecce Agnus ille Dei qui
tollit peccata mundi.
30 Hic eſt de quo dicebam, Ponè me ver-
nit vir, qui fuit ante me: quoniam prior me e-
rat.
31 Et ego non noueram eum: ſed vt mani-
feſtus fiat Iſraeli, propterea veni ego baptizans
aqua:
Mat 3.16. 32 Tum *inquam* teſtatus eſt Iohannes, di-
mar.1.10. cens, Conſpexi Spiritum deſcendentem quaſi
luc.3.22. columbam è cœlo, *qui* etiam manſit ſuper eum.
33 Et ego non noueram eum: ſed qui miſit
me vt baptizarem aqua, ille mihi dixerat, Super
quem videris Spiritum deſcendentem ac ma-
nentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat Spiritu
ſancto.
34 Ego igitur vidi, & teſtor hunc eſſe Filium
illum Dei.
35 Poſtero die iterum ſtabat Iohannes, &
ex diſcipulis eius duo.
39 Et intuitus Ieſum ambulantem, dixit, Ecce
Agnus ille Dei.
37 Audierunt autem eum duo illi diſcipuli
loquen-

loquentem,& ſequuti ſunt Ieſum.
38 Conuerſus verò Ieſus,& conſpicatus eos
ſequentes *ſe*,dixit eis,
39 Quid quæritis? Illi verò dixerunt ei,Rab-
bi (quod dicitur,ſi interpreteris, Magiſter) vbi
moraris?
40 Dicit eis,Venite & videte. Venerunt vi-
deruntq; vbi moraretur : & apud eum manſe-
runt die illo : hora enim erat quaſi decima.
41 Erat Andreas frater Simonis Petri, vnus
ex duobus qui audierant *illa* ex Iohanne,& ſe-
quuti fuerant eum.
42 Inuenit hic prior fratrem ſuum Simonem,
& dixit ei,Inuenimus Meſſiam, quod eſt ſi in-
terpreteris,Chriſtus.
43 Et adduxit eum ad Ieſum. Intuitus autem
eum Ieſus dixit, Tu es Simon filius Ionæ : * tu *Mat.*16.18.
vocaberis Cephas,quod declaratur Petra.
44 Poſtero die voluit Ieſus abire in Galilæ-
am,inuenit autem Philipppum, & dixit ei, Se-
quere me :
45 Erat verò Philippus ex Bethſaida, ciui-
tate Andreæ & Petri.
46 Inuenit Philippus Nathanaelem, & di-
cit ei, Inuenimus *illum* de quo ſcripſit * Moſes *Gen.*49.10.
in Lege,& * Prophetæ, *nempe* Ieſum filium Io- *Deut.*18. 18.
ſeph, illum Nazarenum. *Eſa.*4.1.&
47 Tum dixit ei Nathanael, à Nazareth po- 40.10.&
teſt aliquid boni eſſe? Dicit ei Philippus,Veni, 45.8.
& vide. *Ier.*23.5.&
48 Vidit Ieſus Nathanaelem venientem ad 23.14.& 15.
ſe,& dixit de eo,Ecce verè Iſraelita in quo do- *Ezech.*34.23.
lus non eſt. & 37.24.
49 Dicit ei Nathanael,Vnde me noſti? Re- *Dan.*9.24.
ſpondit Ieſus, & dixit ei, Priuſquam te Philip-
pus vocaret,quum eſſes ſub ficu videbam te.
50 Reſpondit Nathanael,& dixit ei, Rabbi,
tu es ille Filius Dei,tu es ille Rex Iſrael.
51 Reſpondit Ieſus, & dicit ei, Quia dixi

tibi, Vidi te ſub ficu, credis? maiora iſtis videbis.

53 Præterea dixit ei, Amen, amen dico vobis, ab hoc tempore videbitis cœlum apertum, & Angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ſuper Filium hominis.

CAP. II.

8 Chriſtus aquam in vinum mutat. 11 Facit ſignorum ſuorum principium. 12 Capernaum deſcendit. 13 hinc Hieroſolymam aſcendit. 15 & mercatores è templo eijcit. 19 Templum, nempe corpus ſuum, ſoluendum à Iudæis prædicit. 23 Multi credunt in eum ob ſigna quæ edebat.

DIe autem tertio nuptiæ factæ ſunt in Cana *oppido* Galilææ: eratque mater Ieſu illic.

2 Vocatus eſt autem etiam Ieſus ac diſcipuli eius ad nuptias.

3 Et quum defeciſſet vinum, mater Ieſu dixit ei, Vinum non habent.

4 Dicit ei Ieſus, Quid mihi tecum, mulier? nondum venit hora mea.

5 Dicit eius mater miniſtris, Quodcunque dixerit vobis, facite.

6 Erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex, poſitæ, ſecundùm purificationem Iudæorum, capientes ſingulæ amphoras binas aut ternas.

7 Dicit eis Ieſus, Implete has hydrias aqua, Impleuerunt eas igitur vſque ad ſummum.

8 Tunc dicit eis, Haurite nunc, & offerte architriclino. Obtulerunt igitur.

9 Vt autem guſtauit architriclinus aquam illam quæ facta fuerat vinum (neſciebat autem vnde eſſet: ſed miniſtri ſciebant, qui hauſerant aquam) vocat ſponſum architriclinus,

10 Et dicit ei, Omnes primo loco bonum vinum ponunt, & quum *conuiuæ* ſitim expleuerint,

rint,tunc id quod deterius *eſt*:tu ſeruaſti bonum
vinum vſque adhuc.
11 Hoc initium ſignorum fecit Ieſus in Cana
oppido Galilææ, & manifeſtauit gloriam
ſuam: & crediderunt in eum diſcipuli eius.
12 ¶ Poſtea deſcendit Capernaum, ipſe &
mater,& fratres, & diſcipuli eius: manſeruntq;
illic non multos dies:
13 Nam propè erat paſcha Iudæorum: Aſcendit
igitur Ieſus Hieroſolymam.
14 Et inuenit in templo venditores boum,
& ouium, & columbarum, & numularios ſedentes.
15 Factoq; flagello è funiculis, omnes eiecit
è templo,& oues,& boues: & argentariorum
numulos effudit,menſaſque ſubuertit.
16 Et columbarum venditoribus dicit, Tollite
hinc iſta:ne facite domum Patris mei, Domum
mercatus.
17 Recordati ſunt autem eius diſcipuli,ſcriptum
eſſe,* Zelus domus tuæ deuorauit me. *Pſal.*68.10.
18 Reſponderunt ergò Iudæi,& dixerunt ei,
Quod ſignum oſtendis nobis vt iſta facias?
19 Reſpondit Ieſus, & dixit eis, * Deſtruite *Mat.*26.61.
templum hoc,& tribus diebus erigam illud: *&* 27 40.
20 Dixerunt ergò Iudæi,Quadraginta & ſex *mar.*14.58.
annis ædificatum eſt templum iſtud,& tu tribus *&* 15.19.
diebus illud eriges?
21 At ille loquebatur de templo corporis
ſui.
22 Quum ergò ſurrexiſſet à mortuis, recordati
ſunt diſcipuli eius quòd hoc dixiſſet eis: &
crediderunt Scripturæ & ſermoni quem Ieſus
dixerat.
23 ¶ Quum autem eſſet Hieroſolymis in paſcha,in
feſto, multi crediderunt in nomen eius,
conſpicientes ſigna quæ edebat.
24 Ipſe autem Ieſus non credebat eis ſemetipſum,eò
quòd noſſet omnes:

25 Nec opus eſſet vt quiſquam ei teſtaretur de homine: ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.

CAP. III.

1 Chriſtus Nicodemum ab ipſis fundamentis Chriſtianæ regenerationis inſtituit. 14 Serpens in deſerto. 23 Iohannes baptizat, 28 & ſuos docet ſe non eſſe Chriſtum.

ERat autem quidam ex Phariſæis cui nomen erat Nicodemo, ex primoribus Iudæorum.

2 Hic venit ad Ieſum nocte, & dixit ei, Rabbi, ſcimus te à Deo veniſſe Magiſtrum: nemo enim poteſt hæc ſigna edere quæ tu edis, niſi Deus ſit cum eo.

3 Reſpondit Ieſus & dixit ei, Amen, amen dico tibi, niſi quis fuerit genitus denuo, non poteſt videre regnum Dei.

4 Dixit ei Nicodemus, Quomodo poteſt homo gigni qui ſit ſenex? num poteſt in vterum matris ſuæ ſecundò introire, ac gigni?

5 Reſpondit Ieſus, Amen, amen dico tibi, niſi quis fuerit genitus ex aqua & Spiritu, non poteſt introire in Regnum Dei.

6 Quod genitum eſt ex carne, caro eſt, & quod genitum eſt ex Spiritu, ſpiritus eſt.

7 Ne mireris me dixiſſe tibi, Oportet vos gigni denuò.

8 Ventus quò vult, ſpirat; & ſonum eius audis, ſed neſcis vnde veniat & quò vadat: ita eſt quiſquis genitus eſt è Spiritu.

9 Reſpondit Nicodemus, & dixit ei, Quomodo poſſunt hæc fieri?

10 Reſpondit Ieſus, & dixit ei, Tu es magiſter Iſraelis, & hæc non noſti?

11 Amen, amen dico tibi, quod ſcimus, loquimur, & quod vidimus, teſtamur: ſed teſtimonium noſtrum non recipitis.

12 Si terrena dixi vobis,& non creditis:quomodo,ſi dixero vobis cœleſtia, credetis ?
13 Nullus enim aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit è cœlo, *nempe* Filius hominis qui eſt in cœlo.
14 * Prout autem Moſes extulit ſerpentem in deſerto, ita extolli oportet Filium hominis : *Infra.12.32. num.21.9.*
15 Vt quiſquis credit in eum,non pereat:ſed habeat vitam æternam.
16 * Ita enim Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum dederit, vt quiſquis credit in eum,non pereat, ſed habeat vitam æternam. 1.*Ioh*.4.9.
17 * Non enim miſit Deus Filium ſuum in mundum vt condemnet mundum, ſed vt ſeruetur mundus per eum. *Infra*.3.36. *&* 12.47. *&* 6.47.
18 Qui credit in eum,non condemnatur;qui verò non credit,iam condemnatus eſt:quia non crediderit in nomen vnigeniti Filij Dei.
19 Hæc eſt autem condemnatio,* quòd Lux venit in mundum, ſed dilexerunt homines potiùs tenebras quàm Lucem, quia ſunt eorum mala opera. *Suprà* 1.5. 9.*&* 10.
20 Quiſquis enim peruersè agit, odit lucem: nec venit ad lucem, ne arguantur opera ipſius.
21 Qui verò veritati dat operam, venit ad lucem,vt manifeſta fiant facta ipſius, quòd ſecundùm Deum facta ſint.
22 Poſtea venit Ieſus, & diſcipuli eius in Iudææ territorium: & illic degebat cum eis,& * baptizabat. *Infra* 4,1.
23 Baptizabat autem etiam Iohannes in Ænon prope Salim, quoniam aquæ multæ erant illic: & veniebant ac baptizabantur.
24 Nondum enim coniectus fuerat Iohannes in carcerem.
25 Orta eſt igitur quæſtio quibuſdam ex

diſcipulis Iohannis cum Iudæis de purgati-
one.

26 Veneruntque ad Iohannem, & dixerunt
Supr.1.17. & 34. ei, Rabbi, is qui tecum erat trans Iordanẽ,* cui
tu teſtimonium dediſti, ecce baptizat, & omnes
veniunt ad eum.

27 Reſpondit Iohannes & dixit, Homo non
poteſt recipere quicquam niſi fuerit ei datum è
cœlo.

28 Vos ipſi mihi teſtes eſtis me dixiſſe
Supr.1.20. * Non ſum ego Chriſtus, ſed miſſus ſum *qui ap-
parerem* coram eo

29 Qui habet ſponſam ſponſus eſt; amicus
autem ſponſi qui ſtat & audit eum, gaudio gau-
det propter vocem ſponſi: hoc ergo gaudium
mecum impletum eſt.

30 Illum oportet creſcere, me verò minui.

31 Qui ſupernè venit, ſupra omnes eſt: qui
è terra eſt, terrenus eſt, & terrena loquitur: qui
è cœlo venit, ſupra omnes eſt.

32 Et quod vidit & audiuit, hoc teſtatur: ſed
teſtimonium eius nemo recipit:

33 Qui recipit eius teſtimonium, is obſigna-
Rom.3.4. uit * quòd Deus verax ſit.

34 Nam is quem miſit Deus, verba Dei lo-
quitur: non enim *huic* admetitur Deus ſpiritum.

Mat.11.27. 35 Pater diligit filium, * & omnia dedit in
manum eius:

Hab.2.4. 1.ioh.5.10. 36 * Qui credit in filium habet vitam æter-
nam: qui verò non obtemperat Filio, non vide-
bit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.

CAP. III.

*6 Ieſus fatigatus potum petit à muliere Samari-
tana. 21 Veram adorationem docet. 26 Fa-
tetur ſe eſſe Meſsiam. 32 Cibus ipſius. 39 Sa-
maritani credunt in eum. 40 Regij cuiuſdam
filium ſanat.*

Vt

VT ergò cognouit Dominus Phariſæos
audiiſſe ipſum plures diſcipulos facere
* & baptizare quàm Iohannem : *Supra.* 3.22.
2 (Quanquam Ieſus ipſe non baptizabat,
ſed diſcipuli eius.)
3 Reliquit Iudæam,& abijt rurſum in Ga-
lilæam.
4 Oportebat autem eum tranſire per Sama-
riam.
5 Venit ergò in vrbem Samariæ quæ dicitur
Sichar, iuxta prædium quod dedit * Iacob Io- *Gen.* 33.19.
ſepho filio ſuo. *&* 48.22.
6 Erat autem ibi fons Iacobi. Ieſus ergo *ioſ.*24.32.
fatigatus ex itinere, ita ſedit ad fontem : hora
enim erat quaſi ſexta.
7 Venit mulier Samaritana vt hauriret a-
quam : dicit ei Ieſus, Da mihi potum.
8 Nam diſcipuli eius abierant in vrbem vt
cibos emerent.
9 Dicit ergò ei mulier illa Samaritana,
Quomodo tu, Iudæus quum ſis, potum à me
poſcis, quæ ſum mulier Samaritana? non enim
vtuntur Iudæi Samaritanis.
10 Reſpondit Ieſus & dixit ei, Si ſcires do-
num illud Dei,& quis ſit qui tibi dicit: Da mihi
potum : tu petijſſes ab eo, & dediſſet tibi a-
quam viuam.
11 Dicit ei mulier, Domine, neq; quo hau-
rias habes, & puteus profundus eſt : vnde ergò
habes aquam illam viuam?
12 Num tu maior es patre noſtro Iacob, qui
dedit nobis hunc puteum, ex quo ipſe bibit, &
filij eius,& eius pecora?
13 Reſpondit Ieſus & dixit ei, Quiſquis bi-
bit ex aqua iſta, ſitiet rurſus :
14 Quiſquis autem biberit ex aqua illa quam
ego ei dabo, non ſitiet in æternum, ſed aqua illa
quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalien-
tis in vitam æternam.

15 Dicit ei mulier, Domine, da mihi aquam
iſtam, vt non ſitiam, neque veniam huc ad hau-
riendum.
16 Dicit ei Ieſus, Vade, voca virum tuum, &
veni huc.
17 Reſpondit mulier & dixit ei, Non habeo
virum. Dicit ei Ieſus, Benè dixiſti, Non habeo
virum.
18 Quinque enim viros habuiſti, & nunc
quem habes, non eſt tuus vir: hoc verè dixiſti.
19 Dicit ei mulier, Domine, video te Pro-
phetam eſſe.
20 Patres noſtri in hoc monte adorauerunt:
Deut. 12 5. & 11. & vos dicitis: * Hieroſolymis eſſe locum illum
vbi oporteat adorare.
21 Dicit ei Ieſus, Mulier, crede mihi, venit
hora quando neque in monte hoc, neque Hie-
roſolymis, adorabitis Patrem.
2. *Reg.* 17. 29 22 * Vos adoratis quod neſcitis, nos adora-
mus quod ſcimus: quia ſalus ex Iudæis eſt.
23 Sed venit hora, & nunc eſt, quum veri a-
doratores adorabunt Patrem Spiritu ac verita-
te: etenim Pater tales quærit qui ipſum ado-
rent.
2 *Cor.* 3. 17. 24 * Deus eſt ſpiritus: & qui adorant eum,
oportet vt Spiritu ac veritate adorent.
25 Dicit ei mulier, Scio Meſſiam venturum
qui dicitur Chriſtus: quum venerit ille, nobis
annuntiabit omnia.
26 Dicit ei Ieſus, Ego *is* ſum qui loquor ti-
bi.
27 Interea autem venerunt eius diſcipuli, &
mirati ſunt quòd cum muliere loqueretur: ne-
mo tamen dixit. Quid quæris? aut, quid lo-
queris cum ea?
28 Reliquit ergò hydriam ſuam mulier, &
abijt in vrbem, dixitque eius loci hominibus;
29 Venite, videte hominem qui dixit mihi
quæcunque feci: num iſte eſt Chriſtus?

30 Exie-

30 Exierunt ergò ex vrbe, & venerunt ad eum.
31 Interim autem rogabant eum diſcipuli, dicentes, Rabbi, Comede:
32 Ille autem dixit eis, Ego cibum habeo quo veſcar, quem vos neſcitis.
33 Dicebant ergò diſcipuli alij ad alios, Num quis attulit ei quo veſcatur?
34 Dicit eis Ieſus, Eſca mea eſt exequi voluntatem eius qui miſit me, & perficere ipſius opus.
33 Nonne vos dicitis, adhuc quadrimeſtre *ſpatium* ſupereſt, & meſſis aderit? * Ecce, dico vobis, attollite oculos veſtros,& ſpectate regiones: nam albæ iam ſunt ad meſſem. *Mat.9 37.* *luc.10.2.*
36 Qui autem metit, mercedem accepit, & congregat fructum in vitam æternam: vt & qui ſeminat, ſimul gaudeat, & qui metit.
37 Nam in hoc dictum illud verum eſt, Alius eſt qui ſeminat, & alius qui metit.
38 Ego miſi vos ad *id* metendum in quo vos non laboraſtis: alij laborauerunt, & vos in labores eorum introiſtis.
39 Ex vrbe autem illa multi Samaritanorum crediderunt in eum propter ſermonem mulieris, teſtantis eum ipſi dixiſſe quæcunque ipſa fecerat.
40 Quum ergo veniſſent ad eum Samaritani, rogarunt eum vt apud ipſos maneret: & manſit ibi duos dies.
41 Ac multò plures crediderunt propter ſermonem ipſius.
42 Et mulieri dicebant, Non ampliùs propter tuos ſermones credimus: ipſi enim audiuimus, & ſcimus hunc eſſe verè Seruatorem illum mundi, Chriſtum.
43 ¶ Duobus autem poſt diebus exijt inde, & abijt in Galilæam. *Mat.13.37.* *mar.6.4.*
44 Ipſe enim Ieſus * teſtatus fuerat, Pro- *luc.4.24.*
phetam

phetam in ſua patria honorem non habere.

45 Quum ergò veniſſet in Galilæam exceperunt eum Galilæi, quum omnia vidiſſent quę fecerat Hieroſolymis die feſto: nam ipſi venerant ad diem feſtum.

Supr. 2. 1.
46 Venit igitur Ieſus rurſum * Cana *oppidum* Galilææ, vbi fecerat ex aqua vinum. Erat autem in Capernaum Regius quidam, cuius filius ægrotabat.

47 Is quum audiſſet Ieſum veniſſe ex Iudæa in Galilæam, abijt ad eum, & eum rogauit vt deſcenderet ac ſanaret ipſius filium: erat enim moribundus.

48 Dixit ergò Ieſus ei, Niſi ſigna & miracula videritis, non credetis.

49 Dicit ei regius ille, Domine, deſcende priuſquam moriatur filius meus.

50 Dixit ei Ieſus, Vade: filius tuus viuit. Credidit homo ſermoni quem dixerat ei Ieſus: & profectus eſt.

51 Iam autem eo deſcendente, ſerui occurrerunt ei, & annuntiauerunt, dicentes, Filius tuus viuit.

52 Percontatus eſt ergò ab eis, horam qua melius habuerat: & dixerunt ei, Heri *circiter* horam ſeptimam dimiſit eum febris.

53 Agnouit ergò pater *id factum eſſe* illa ipſa hora qua dixerat ei Ieſus, Filius tuus viuit: & credidit ipſe ac domus eius tota.

54 Hoc ſecundum ſignum rurſus edidit Ieſus quum veniſſet ex Iudæa in Galilæam.

CAP. V.

2 *Chriſtus decumbentem ad piſcinam,* 8 *ſanat in Sabbatho.* 10 *Phariſæos præcipiti iudicio factum ſuum calumniantes,* 17 *authoritate Patris ſui conuincit.* 19. 20 *Diuinam ſuam virtutem multis argumentis,* 45 *Moſis etiam teſtimonio comprobat.*

Poſt

1 POſt hæc erat * dies feſtus Iudæorum, & Leuit 23.2.
aſcendit Ieſus Hieroſolymam. deut.16.1.
2. Eſt autem Hieroſolymis ad *portam*
pecuariam, piſcina quæ nominatur Hæbraicè
Bethelda, quinque porticus habens.
3 In his iacebat multitudo magna ægroto-
rum, cæcorum, claudorum, aridorum, expectā-
tium aquæ motum.
4. Angelus enim deſcendebat certo tempo-
re in piſcinam, & turbabat aquam; itaque qui
primus deſcendiſſet poſt aquæ turbationem,
ſanus fiebat à quocunque detineretur morbo.
5 Erat autem quidam illic triceſimum octa-
uum annum agens in morbo:
6 Hunc cum vidiſſet Ieſus iacentem, & cog-
nouiſſet eum iam multum temporis egiſſe *in*
morbo, dicit ei, Cupis ſanus fieri?
7 Reſpondit ei ægrotus ille, Domine, nullum
habeo, qui cùm turbata fuerit aqua, mittat me
in piſcinam: ſed interim dum ego venio, alius
ante me deſcendit.
8 Dicit ei Ieſus, Surge, tolle grabatum tuum
& ambula.
9 Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille: & ſu-
ſtulit grabatum ſuum & ambulauit, erat autem
Sabbatum die illo.
10 Iudæi ergo dicebant ei qui ſanatus fue- Ier 17.21.
rat, Sabbathum eſt, * non licet tibi tollere gra-
batum.
11 Reſpondit eis, Qui me ſanum fecit, is mi-
hi dixit, Tolle grabatum tuum, & ambula.
12 Interrogauerunt eum ergo, Quis ille eſt
qui dixit tibi, Tolle grabatum tuum & ambu-
latum.
13 Is autem qui ſanatus fuerat, neſciebat quis
eſſet: Ieſus enim euaſerat ex turba quæ erat
in illo loco.
14 Poſtea inuenit eum Ieſus in templo: &
dixit ei, Ecce ſanus factus es: ne pecca ampli-
ùs,

ùs, vt ne quid deterius tibi contingat.

15 Abijt ille & nuntiauit Iudæis, Ieſum eſſe
qui ſanum eum fecerat.

16 Ac propterea, perſequebantur Iudæi Ie-
ſum, & ſtudebant eum trucidare quòd iſta fe-
ciſſet Sabbatho.

17 Ieſus autem reſpondit eis, Pater meus
vſque adhuc operatur, & ego operor.

Infra.7.19. 18 * Propterea ergo magis ſtudebant eum
Iudæi trucidare, quia non ſolũ ſoluiſſet Sabba-
thum, ſed & Patrem ſuum dixiſſet Deum, pa-
rem ſe faciens Deo.

19 Reſpondit ergo Ieſus & dixit eis, Amen,
amen dico vobis, non poteſt Filius à ſemetip-
ſo operari, *id eſt*, niſi viderit Patrem operãtem:
quæcunque enim ille facit, hæc etiam Filius pa-
riter facit.

20 Pater enim diligit Filium, & omnia de-
monſtrat ei quæ facit; & opera iſtis maiora de-
monſtrabit ei, vt vos miremini.

21 Sicut enim Pater excitat mortuos, & vi-
uificat, ita & Filius quos vult viuificat.

22 Neque enim Pater iudicat quenquam,
ſed omne iudicium dedit Filio:

23 Vt omnes honorent Filium, prout hono-
rant Patrem: qui non honorat Filium, non ho-
norat Patrem qui miſit eum.

24 Amen, amen dico vobis, Qui ſermonem
meum audit, & credit ei qui miſit me, habet
vitam æternam, & in condemnationem non ve-
niet: ſed tranſiuit à morte in vitam.

25 Amen, amen dico vobis, Veniet tempus,
& nunc eſt, quum mortui audient vocem Filij
Dei, & qui audierint viuent.

26 Sicut enim Pater habet vitam in ſeipſo,
ſic dedit & Filio habere vitam in ſeipſo.

27 Et authoritatem dedit ei iudicium etiam
exercendi quatenus Filius hominis eſt.

28 Ne hoc miremini: nam veniet hora qua
omnes,

omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem
eius.
29 * Et prodibunt qui bona fecerunt, in re- *Mat.* 25.34.
ſurrectionem vitæ: qui verò mala egerant, in
reſurrectionem condemnationis.
30 ¶ Non poſſum ego à meipſo facere quic-
quam: prout audio, iudico, & iudicium meum
iuſtum eſt, quia non quæro voluntatem meam,
ſed voluntatem eius qui miſit me, *id eſt*, Patris.
31 * Si ego teſtor de meipſo, teſtimonium *Infra* 8.14.
meum non eſt idoneum.
32 * Alius eſt qui teſtatur de me, & ſcio ve- *Mat.* 3.17.
rum eſſe teſtimonium quod teſtatur de me.
33 * Vos miſiſtis ad Iohannem, & *is* teſti *Supra* 1.15.
monium dedit veritati.
34 Ego autem ab homine teſtimonium non
capto: ſed hæc dico vt vos ſeruemini.
35 Ille erat lucerna ardens & lucens: Vos
autem voluiſtis ad momentum exultare in eius
luce.
36 At ego teſtimonium habeo maius *teſti-
monio* Iohannis: opera enim quæ dedit mihi
Pater vt ea perficerem, ipſa *inquam* opera quæ
ego facio, teſtantur de me quòd Pater miſerit
me.
37 * Et qui miſit me Pater, ipſe teſtatus eſt *Mat.* 3.17.
de me. Neque vocem eius vnquam audiuiſtis, *&* 17.5.
* neque ſpeciem eius vidiſtis. *Deut* 4.12.
38 Et ſermonem eius non habetis in vobis
manentem: quia quem miſit ille, huic vos non
creditis.
39 *Vos* ſcrutamini Scripturas: quia vos vi-
demini vobis in ipſis vitam æternam habere, &
illæ ſunt quæ teſtantur de me:
40 Nec vultis venire ad me, vt vitam ha-
beatis.
41 Gloriam ab hominibus non capto.
42 Sed noui vos charitatem Dei non habere
in vobis.

43 Ego

43 Ego veni nomine Patris mei, nec recipi-
tis me: ſi venerit alius nomine ſuo, illum re-
cipietis.

Infra. 12.43. 44 Quomodo vos poteſtis credere, quum
gloriam alij ab alijs capitetis, & * gloriam quæ
à ſolo Deo proficiſcitur non quæratis?

45 Ne putate me accuſaturum vos apud Pa-
trem: eſt qui accuſet vos, Moſes, in quo vos
ſperatis.

46 Si enim crederetis Moſi, crederetis mi-
Gen. 3. 15. & 22. 18. & 49. 10. *Deut.* 18. 15. hi: * nam ille de me ſcripſit.

47 Quòd ſi illius ſcriptis non creditis, quo-
modo verbis meis credetis?

CAP. VI.

11. 12 *Quinque panibus & duobus piſciculis ci-
bantur* 5000. 15 *Secedens Chriſtus*, 17 *Diſci-
pulos nauigantes*, 19 *Aquis ambulans aſſequi-
tur.* 26 *De vero*, 27 *et non perituro*, 35 *Pane
vitæ diſſerit.* 41. 52 *Murmurant Iudæi.* 60
Et Diſcipuli plerique. 66 *Recedunt ab eo.* 69
Apoſtoli Dei filium eſſe fatentur.

POſthæc abijt Ieſus trans mare Galilææ,
quod eſt Tiberiadis.

2 Et ſequebatur eum turba multa, quia
videbant eius ſigna quæ edebat in ægrotis.

3 Subijt verò in montem Ieſus, & ibi ſedit
cum diſcipulis ſuis.

Leuit. 23. 1. *deut.* 16. 1. 4 Propè autem erat Paſcha, * feſtum Iudæ-
orum.

Mat. 14. 14. *mar.* 6. 38. *luc.* 9. 13. 5 * Quum ergo ſuſtuliſſet oculos Ieſus, &
conſpexiſſet multam turbam ad ſe venire, dicit
Philippo, Vnde ememus panes, vt iſti veſcãtur?

6 (Hoc autem dicebat, tentans eum: ipſe
enim ſciebat quid eſſet facturus.)

7 Reſpondit ei Philippus, Ducentorum de-
nariorum panes non ſufficerent eis, vt ſinguli
eorum paululum quiddam accipiant.

8 Dixit ei vnus ex diſcipululis eius, *nempe*
Andreas frater Simonis Petri:
9 Eſt hic puerulus quidam qui habet quin-
que panes hordeacos, & duos piſciculos: ſed
hæc quid ſunt inter tam multos?
10 Dixit autem Ieſus, Facite vt iſti diſcum-
bant. Erat autem gramen multum in eo loco.
Diſcubuerunt ergò viri numero quaſi quin-
quies mille.
11 Accepit autem panes illos Ieſus, & actis
gratijs diſtribuit diſcipulis, diſcipuli verò diſ-
cumbentibus, ſimiliter etiam ex piſciculis illis
quantum volebant.
12 Vt autem expleti ſunt, dixit *Ieſus* diſcipu-
lis ſuis, Cogite quæ ſuperfuerunt fragmenta, ne
quid pereat.
13 Coëgerunt ergo, & impleuerunt duode-
cim cophinos fragmentis ex quinque illis pani-
bus hordeacis, quæ ſuperfuerunt ijs qui come-
derant.
14 Illi ergo quum vidiſſent ſignum quod Ie-
ſus ediderat, dicebant, Hic eſt verè Propheta
ille qui venturus erat in mundum.
15 Ieſus ergo quum noſſet futurum vt veni-
rent, & ipſum correptum facerent regem, seceſ-
ſit rurſus in montem ſolus.
16 ¶ * Vt autem ſerum *diei* factum eſt, de- *Mat* 14.22.
ſcenderunt diſcipuli eius ad mare: *mar.*6.47.
17 Et ingreſſi nauigium, ibant trans mare
verſus Capernaum: iam autem tenebræ erant,
nec venerat ad eos Ieſus.
18 Et mare vento magno flante, inſurgebat.
19 Prouecti verò quaſi ſtadia viginti quinq;
aut triginta, conſpiciunt Ieſum ambulantem
ſuper mare, appropinquantem naui, & timue-
runt.
20 Ille verò dixit eis, Ego ſum, ne timete.
21 Cupidè ergo receperunt eum in nauigium:
& ſtatim nauigium peruenit ad regionem in
quam ibant.

22 ¶ Poſtero die turba quæ ſtabat trans
mare, vt vidit illic non eſſe aliud nauigiolum,
niſi vnum illud in quod ingreſſi fuerant diſci-
puli eius; & Ieſum non introiſſe cum diſcipulis
ſuis in nauigium, ſed ſolos eius diſcipulos ab-
ijſſe:
23 Alia verò nauigiola Tyberiade venerant
prope locum vbi comederant panem, poſtea-
quam gratias egiſſet Dominus:
24 Quum ergo vidiſſet turba Ieſum illic non
eſſe, neque diſcipulos eius, ingreſſi ſunt ipſi in
nauigia, & venerunt Capernaum, quærentes
Ieſum.
25 Et eo inuento trans mare, dixerunt ei,
Rabbi, quando huc perueniſti?
26 Reſpondit eis Ieſus, & dixit, Amen, a-
men dico vobis, quæritis me, non quia vidiſtis
ſigna, ſed quia comediſtis panes illos, & ſatu-
rati eſtis.
27 Operamini non cibo qui perit, ſed cibo
illi qui permanet in vitam æternam, quem Fili-
us hominis dabit vobis: * hunc enim Pater ob-
ſignauit, *id eſt*, Deus.
28 Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus,
vt operemur opera Dei?
29 Reſpondit Ieſus & dixit eis, * Hoc illud
eſt opus Dei, vt credatis in eum quem miſit ille.
30 Dixerunt ergo ei, Quod ergò tu ſignum
edis, vt videamus & credamus tibi? quid ope-
raris.
31 Patres noſtri comederunt Manna in de-
ſerto, ſicut ſcriptum eſt, * Panem cœleſtem de-
dit eis vt veſcerentur.
32 Dixit ergò Ieſus, Amen, amen, dico vo-
bis, non dedit vobis Moſes panem illum cœ-
leſtem, ſed Pater meus dat vobis panem illum
verè cœleſtem.
33 Panis enim ille Dei, is eſt qui de cœlo de-
ſcendit, & dat vitam mundo.

Supra 2.22. mat. 3. 17. & 17.5.

1. Iohn. 3.23.

Exod. 16.14. num. 11.7. pſal. 78.24. ſupr. 16.20.

34 Dixe-

34 Dixerunt ergo ei, Domine, da nobis ſem-
per panem iſtum.
35 Dixit autem eis Ieſus, Ego ſum panis il-
le vitæ: qui venit ad me, nequaquam eſuriet,
& qui credit in me, non ſitiet vnquam.
36 Sed dixi vobis, Etiam vidiſtis me, nec
creditis.
37 Quicquid dat mihi Pater, ad me veniet:
& eum qui veniet ad me, nequaquam eiecerim
foras.
38 Quia deſcendi è cœlo, vt faciam non
voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui mi-
ſit me.
39 Hæc eſt autem voluntas eius qui miſit me,
id eſt, Patris, vt quicquid mihi dederit, non per-
dam ex eo, ſed ſuſcitem illud in vltimo illo die.
40 Hæc eſt autem voluntas eius qui miſit me,
vt omnis qui vidit Filium, & credit in eum, ha-
beat vitam æternam: ego verò ſuſcitabo eum
vltimo illo die.
41 Murmurabant ergo Iudæi de eo, quia
dixerat, Ego ſum panis ille qui è cœlo deſcen-
dit.
42 Et dicebant, * Nónne hic eſt Ieſus, fili- *Mat.* 13 55.
us ille Ioſeph, cuius nos nouimus patrem &
matrem? quomodo ergo dicit iſte, E cœlo de-
ſcendi?
43 Reſpondit ergo Ieſus & dixit eis, Ne
murmurate inter vos.
44 Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater
qui miſit me, traxerit eum: ego verò ſuſcitabo
eum vltimo illo die.
45 Eſt ſcriptum in Prophetis, * Et erunt om- *Eſa.* 54. 13.
nes docti à Deo. Quiſquis ergo audiuit à Patre *ier.* 31. 34.
& didicit, venit ad me.
46 Non quòd Patrem viderit quiſquam,
* niſi is qui eſt à Deo; hic vidit Patrem.
47 Amen dico vobis, qui credit in me, habet *Mat.* 11. 27.
vitam æternam.

48 Ego

48 Ego ſum panis ille vitæ.
Exo.16.15. 49 Patres veſtri comederunt * manna in de-
ſerto,& mortui ſunt.
50 Hic eſt panis ille qui è cœlo deſcendit:vt
qui eo veſcitur non moriatur.
51 Ego ſum panis viuificus, qui è cœlo de-
ſcendi: ſi quis ederit ex hoc pane, viuet in æter-
num, & panis quem ego dabo, caro mea eſt,
quam ego dabo pro mundi vita.
52 Pugnabant ergo Iudæi alij aduerſus alios,
dicentes, Quomodo poteſt hic carnem *ſuam*
dare qua veſcamur?
53 Dicit ergò eis Ieſus, Amen, amen dico
vobis, niſi ederitis carnem Filij hominis, & bi-
beritis eius ſanguinem, non habetis vitam in
vobis.
1.Cor.11.27. 54 * Qui edit carnem meam,& bibit meum
ſanguinem, habet vitam æternam: & ego exci-
tabo eum in vltimo illo die.
55 Caro enim mea verè eſt cibus,& ſanguis
meus verè eſt potus.
56 Qui edit meam carnem, & bibit meum
ſanguinem,in me manet,& ego in eo.
57 Sicut miſit me viuens ille Pater, & ego
viuo per Patrem : ita etiam qui ederit me,viuet
ipſe quoque per me.
58 Hic eſt panis ille qui de cœlo deſcendit,
non prout comederunt patres veſtri manna, &
mortui ſunt: qui ederit hunc panem viuet in
æternum.
59 Hæc dixit in ſynagoga, quum doceret in
Capernaum.
60 Multi ergo ex diſcipulis eius *his* auditis
dixerunt, Durus eſt hic ſermo: quis poteſt eum
audire?
61 Sciens autem Ieſus apud ſe diſcipulos
ſuos de hoc murmurare, dixit eis, Hoc vos of-
fendit?
62 *Quid* ſi igitur ſpectaueritis Filium homi-
nis

nis aſcendentem eò * vbi erat priùs? *Sup.3.13.*
63 Spiritus eſt qui viuificat,caro non prodeſt
quicquam: verba quæ ego loquor vobis, ſpiri-
tus ſunt & vita ſunt.
64 Sed ſunt quidam ex vobis qui non cre-
dunt: nouerat enim a principio Ieſus, quinam
eſſent qui non credebant, & quis eum proditu-
rus eſſet.
65 Et dicebat, Propterea dixi vobis nemi-
nem poſſe venire ad me,niſi fuerit ei datum à
Patre meo.
66 Ex eo multi diſcipulorum eius pedem
retulerunt,nec ampliùs cum eo verſabantur.
67 Dixit ergo Ieſus duodecim illis, Num &
vos vultis abire?
68 Reſpondit ergo ei Simon Petrus, Do-
mine, ad quem adibimus? Verba vitæ æternæ
habes.
69 Et nos credidimus & cognouimus te eſſe
Chriſtum illum filium Dei viuentis.
70 Reſpondit eis Ieſus, * Nónne ego vos *Mat.16.16.*
duodecim elegi,& vnus ex vobis eſt diabolus?
71 Loquebatur autem de Iuda Simonis *filio*
Iſcariota: futurum enim erat vt hic proderet
eum,quum eſſet vnus ex illis duodecim.

CAP. VII.

2 Chriſtus affines ad feſtum Tabernaculorum profectos, 10 clam ſequitur. 12 Varia de illo ſunt vulgi iudicia. 14 Docet in templo. 33 Sacerdotes iubent eum comprehendi. 41 Diſſidium in turba propter eum, 44 & inter Phariſæos *& ſatellites ad capiendum eum miſſos, 50 & Nicodemum.*

VErſabatur autem Ieſus poſt hæc in Ga-
lilæa: non enim volebat in Iudæa ver-
ſari,quia ſtudebant eũ Iudæi trucidare.
2 Propè autem erat dies feſtus Iudæorum
*Scenopegia. *Leuit.23.34.*

3 Dixe-

3 Dixerunt igitur ad eum fratres eius, Digredere hinc & vade in Iudæam, vt diſcipuli quoque tui ſpectent opera tua quæ facis.

4 Nemo enim in occulto facit aliquid, & quærit ipſe celebris eſſe: ſi hæc facis, patefacito teipſum mundo.

5 Nam ne fratres quidem eius credebant in eum.

6 Dicit ergo eis Ieſus, Tempus meum nondum adeſt: tempus autem veſtrum ſemper eſt paratum.

7 Non poteſt mundus vos odiſſe: me autem odit, quoniam ego teſtor de eo, opera eius mala eſſe,

8 Vos aſcendite ad hos dies feſtos: ego nondum aſcendo ad hos dies feſtos, * quia tempus meum nondum impletum eſt.

Supra 8.20.

9 Hæc autem quum eis dixiſſet, manſit in Galilæa.

10 Vt aſcenderunt autem fratres eius, tunc & ipſe aſcendit ad feſtum, non manifeſtè, ſed velut in occulto.

11 Iudæi ergò quærebant eum diebus illis feſtis, & dicebant, Vbi eſt ille?

12 Et murmur multum erat in turba de eo, alij quidem dicebant, Vir bonus eſt: alij autem dicebant, Non: ſed turbam ſeducit.

13 Nullus tamen palam loquebatur de eo, propter metum Iudæorum.

14 Feſtis autem illis iam medijs diebus aſcendit Ieſus in templum, ac docebat.

15 Et mirabantur Iudæi dicentes, Quomodo iſte literas nouit, quum non didicerit?

16 Reſpondit eis Ieſus, & dixit, mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me.

17 Si quis voluerit eius voluntatem exequi, cognoſcet de doctrina, vtrùm ex Deo ſit, an ego à meipſo loquar.

18 Qui è ſemetipſo loquitur, gloriam propriam

priam quærit: qui autem quærit gloriam eius
qui miſit ipſum, hic verax eſt,& iniuſtitia in eo
non eſt.
19 * Nónne Moſes dedit vobis Legem, & *Exod.* 24.3.
tamen nemo ex vobis præſtat legem? * quid *Supra* 5.18.
me ſtudetis trucidare?
20 Reſpondit turba & dixit, Dæmonium ha-
bes: quis te ſtudet trucidare?
21 Reſpondit Ieſus & dixit eis, Vnum opus
edidi, & omnes miramini.
22 Attamen * Moſes dedit vobis circumci-
ſionem (non quòd ex Moſe ſit, * ſed *quia* ex *Leuit.* 12.3.
Patribus) & Sabbatho circumciditis hominem. *gen.* 17 10.
23 Si circumciſionem accipit homo Sabba-
tho, vt non ſoluatur Lex Moſis, mihi indigna-
mini quòd totum hominem ſanum fecerim
Sabbatho?
24 * Ne iudicate ſecundùm ſpeciem, ſed *Duo.* 1.18.
iuſto iudicio iudicate.
25 Dicebant ergo quidam ex Hieroſolymi-
tanis, Nónne hic eſt quem ſtudent trucі-
dare?
26 Ac ecce, palam loquitur, & nihil ei dicunt:
num verè cognouerunt primores hunc verè eſ-
ſe Chriſtum?
27 Sed nouimus vnde hic ſit: quum autem
venerit Chriſtus, nemo cogniturus eſt vnde ſit.
28 Clamabat ergo Ieſus in templo, docens,
ac dicens, Et me noſtis, & vnde ſim noſtis: & à
me ipſo non veni, ſed eſt verax qui miſit me,
quem vos non noſtis.
29 Ego verò noui eum: quia ab ipſo ſum,
& ille me miſit.
30 Studebant ergo eum prehendere: ſed
nemo iniecit in eum manum, quia nondum
venerat hora eius.
31 Multi verò ex turba crediderunt in eum,
& dicebant: Chriſtus quum venerit num ſigna
plura edet ijs quæ hic edidit?

32 Audierunt

32 Audierunt Phariſæi turbam iſta murmurantem de eo,& miſerunt Phariſæi ac principes ſacerdotum miniſtros vt eum prehenderent.

33 Dixit ergo eis Ieſus,adhuc pauliſper ero vobiſcum: deinde abibo ad eum qui me miſit.

*Infr.*13.33. 34 * Quæretis me,nec inuenietis: & vbi ego ero,eò vos non poteritis venire.

35 Dixerunt ergò Iudæi inter ſeſe, Quò futurum eſt vt iſte proficiſcatur, vt nos non inueniamus eum? num ad eos qui diſperſi ſunt inter Græcos iturus eſt,& Græcos docturus?

36 Quis eſt hic ſermo quem dixit, Quæretis me, & non inuenietis,& vbi ero, vos non poteritis venire?

Leuit. 23.36. 37 ¶ * Vltimo autem die illo magno feſti ſtetit Ieſus, & clamauit,dicens, Si quis ſitit, veniat ad me,& bibat.

*Eſa.*44 3. 38 * Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumina aquæ viuæ fluent ex ventre eius.
Joel 2.28.
Act. 2.17. 39 (Hoc autem dixit de * Spiritu quem accepturi erant credentes in eum.Nondum enim erat Spiritus ſanctus , quia Ieſus nondum erat glorificatus.)

40 Multi ergo è turba quum audiſſent hunc
*Deut.*18.15. ſermonem, dicebant, Verè hic eſt * Propheta ille.

41. Alij dicebant, Hic eſt Chriſtus.Quidam autem dicebant , Num enim è Galilæa veniet Chriſtus ?

*Mic.*5.2. 42 * Nónne Scriptura dicit, ex ſemine Da-
Mat. 2.5. uid,& ex vico Bethlehem, vbi erat Dauid, venturum Chriſtum?

43 Diſſidium ergo ortum eſt in turba propter eum.

44 Quidam autem ex ipſis volebant eum prehendere: ſed nemo iniecit in eum manus.

45 Venerunt ergo miniſtri ad Pontifices & Phariſæos: qui dixerunt eis, Quare non adduxiſtis eum?

46 Reſ-

46 Reſponderunt miniſtri, Nunquam ita loquutus eſt homo vt homo iſte.

47 Reſponderunt ergo eis Phariſæi, Num & vos ſeducti eſtis?

48 Num quis ex primoribus credidit in eum: aut ex Phariſæis?

49 Sed turba hæc quæ non nouit Legem, execrabilis eſt.

50 Dicit eis Nicodemus, * is qui venerat ad eum nocte, & vnus erat ex illis: *Supra*, 3. 1.

51 Num Lex noſtra condemnat quempiam, niſi prius audierit ab ipſo, * & cognouerit quid faciat? *Deut.* 17. 8. & 19. 15.

52 Reſponderunt & dixerunt ei, Num & tu Galilæus es? ſcrutare & vide, ex Galilæa Prophetam non ſurrexiſſe.

53 Et profectus eſt vnuſquiſq; domũ ſuam.

CAP. VIII.

3 Mulieri in adulterio deprehenſæ, 11 condonantur peccata. 12 Chriſtus lux mundi. 19 Phariſæi quærunt vbi ipſius ſit Pater. 39 Filij Abrahæ. 42 Filij Dei. 44 Satan mendacij pater. 56 Abraham vidit diem Chriſti.

IEſus autem profectus eſt in montem Olearum.

2 Et diluculo rurſus adfuit in templo, & totus populus venit ad eum: & ſedens, docebat eos.

3 Adducunt autem ad eum Scribæ & Phariſæi mulierem in adulterio deprehenſam, & quum ſtatuiſſent eam in medio:

4 Dicunt ei, Magiſter, hæc mulier deprehenſa eſt in ipſo facto, quum mœcharetur.

5 * In Lege autem Moſes mandauit nobis vt tales lapidentur: tu ergo quid dicis? *Leuit.* 20. 10.

6 Hoc autem dicebant tentantes eum, vt poſſent eum accuſare. Ieſus autem incuruatus deorſum, digito ſcribebat in terra.

7 Quum autem perſeuerarent eum interro-
gare, erexit ſe, & dixit eis, * Qui veſtrûm im-
munis eſt à peccato, primus in eam iaciat lapi-
dem.

Deut.17.7.

8 Et rurſum incuruatus deorſum, ſcribebat
in terra.

9 Auditis autem his, arguente ipſos conſci-
entia, ſingulatim alius poſt alium exibant initio
facto à ſenioribus vſque ad vltimos: & relictus
eſt ſolus Ieſus, & mulier in medio ſtans.

10 Quum autem erexiſſet ſeſe Ieſus, & ne-
minem conſpiceret præter mulierem, dixit ei,
Mulier, vbi ſunt illi tui accuſatores? nemo te
condemnauit?

11 Ipſa verò dixit, Nemo Domine: Dixit
autem ei Ieſus, Nec ego te condemno: vade, &
ne ampliùs pecces.

12 ¶ Rurſum ergò Ieſus loquutus eſt eis, di-
cens, * Ego ſum lux illa mundi: qui ſequitur me,
non ambulabit in tenebris, ſed habebit lumen
vitæ.

Supr. 1. 9.
Infr. 9. 5.

13 Phariſæi igitur dixerunt ei, Tu de teipſo
teſtaris: teſtimonium tuum non eſt idoneum.

14 Reſpondit Ieſus & dixit eis, * Etiam ſi e-
go teſtor de meipſo, idoneum eſt teſtimonium
meum: quia ſcio vnde venerim, & quò vadam:
vos autem neſcitis vnde venerim, & quò va-
dam.

Supr. 5. 31.

15 Vos ſecundùm carnem iudicatis, ego non
iudico quenquam.

16 Quòd ſi etiam iudicarem ego, iudicium
meum idoneum eſt: quia ſolus non ſum, ſed ego
& qui miſit me Pater.

17 Sed & in lege veſtra ſcriptum eſt, * duorũ
hominum teſtimonium idoneum eſſe.

18 Ego is ſum qui teſtor de meipſo, & teſta-
tur de me qui miſit me Pater.

19 Dicebant ergo ei, Vbi eſt tuus ille Pater?
Reſpondit Ieſus, Neque me noſtis, neque Pa-
trem

Deut. 17. 6. & 19. 15.
Mat. 18. 16.
2. Cor. 13. 1.
Heb. 10. 8.

trem meum: ſi me noſſetis, Patrem quoque
meum noſſetis.
20 Hæc verba loquutus eſt Ieſus in gazo-
phylacio, docens in templo: & nemo prehendit
eum, quia nondum venerat hora eius.
21 Dixit ergo iterum eis Ieſus, Ego vado,
& quæretis me, & in peccato veſtro morie-
mini: quò ego vado, vos non poteſtis ve-
nire.
22 Dicebant ergo Iudæi, Num trucidabit
ſeipſum, quia dicit, Quò ego vado, vos non po-
teſtis venire?
23 Tunc dixit eis, Vos ex inferis eſtis, ego
ex ſuperis ſum: vos ex hoc mundo eſtis, ego
non ſum ex mundo.
24 Ideò vobis dixi, vos morituros in pecca-
tis veſtris, Nam niſi credideritis me *eum* eſſe,
moriemini in peccatis veſtris.
25 Dixerunt ergo ei, Tu quis es? Tum dixit
eis Ieſus, *Id* quod à principio dico vobis.
26 Multa habeo quæ de vobis loquar ac iu-
dicem: ſed qui me miſit verax eſt: & ego, quæ
audiui ab eo, hæc loquor in mundo.
27 Non cognouerunt eum de Patre ipſis lo-
qui.
28 Dixit ergo eis Ieſus, Quum in altum ex-
tuleritis Filium hominis, tunc agnoſcetis me
eum eſſe, & ex meipſo nihil facere, ſed prout
docuit me Pater, hæc loqui.
29 Nam qui me miſit, mecum eſt; non reli-
quit me ſolum Pater, quia ego quę placita ſunt
ei, facio ſemper.
30 Hæc illo loquente, multi crediderunt in
eum.
31 Dicebat ergò Ieſus iis Iudæis qui credi-
derant ipſi, Si vos manſeritis in ſermone meo,
verè diſcipuli mei eritis:
32 Et cognoſcetis Veritatem, & veritas vos
in libertatem vindicabit.

33 Reſponderunt ei, Semen Abrahæ ſumus,
neque cuiquam ſeruiuimus vnquam: quomodo
tu dicis, vos in libertatem vindicabimini?
34 Reſpondit eis Ieſus, Amen, amen dico
Rom.6.20. vobis,quiſquis committit peccatum,* ſeruus eſt
2.pet.2.19. peccati.
35 Seruus autem non manet in domo perpe-
tuò, filius manet perpetuò.
36 Itaque ſi vos Filius in libertatem vindica-
rit, verè liberi eritis.
37 Scio vos ſemen Abrahæ eſſe: ſed ſtude-
tis me trucidare, quia ſermo meus non habet
locum apud vos.
38 Ego loquor quod vidi apud Patrem me-
um, & vos facitis quod vidiſtis apud patrem
veſtrum.
39 Reſponderunt & dixerunt ei, Pater no-
ſter Abraham eſt: Dicit eis Ieſus, Si filij Abra-
hæ eſſetis, opera Abrahæ faceretis.
40 Nunc autem ſtudetis me interficere ho-
minem, qui veritatem vobis loquutus ſum, quā
audiui à Deo: hoc Abraham non fecit.
41 Vos facitis opera patris veſtri. Itaque
dixerunt ei, Nos ex ſcortatione non ſumus ge-
niti; vnum patrem habemus, *nempe* Deum.
42 Dixit ergò eis Ieſus, Si Deus pater veſter
eſſet, diligeretis me: ego enim à Deo profe-
ctus ſum & veni: neque enim à meipſo veni,
ſed ille me miſit.
43 Quare loquutionem iſtam meam non
agnoſcitis? quòd non poteſtis audire ſermo-
nem meum.
44 *Vos ex patre Diabolo eſtis, & cupidi-
1.John.3.8. tates patris veſtri vultis explete: ille fuit homi-
cida à principio,& in veritate non perſtitit:non
eſt enim veritas in eo. Quotieſcunque loquitur
mendacium, de ſuo loquitur: quia mendax eſt,
& ille mendacij pater.
45 *Vos* autem, quia ego veritatem dico,

non

non creditis mihi ?
46 Quis ex vobis arguit me de peccato? ſi veritatem dico, quare vos non creditis mihi ?
47 * Qui ex Deo eſt, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis. 1.Iohan.4.6.
48 Reſponderunt ergò Iudæi, & dixerunt ei, Nónne bene dicimus te Samaritanum eſſe, & dæmonium habere ?
49 Reſpondit Ieſus, Ego dæmonium non habeo, ſed honoro Patrem meum, & vos contumelia afficitis me.
50 Ego verò non quæro gloriam meam: eſt qui quærat & iudicet.
51 Amen, amen dico vobis, Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non conſpiciet in æternum.
52 Dixerunt ergò ei Iudæi, Nunc cognouimus te dæmonium habere. Abraham mortuus eſt, & Prophetæ: & tu dicis, Si quis ſermonem meum ſeruauerit, non guſtabit mortem in æternum ?
53 Num tu maior es patre illo noſtro Abraham, qui mortuus eſt ? etiam prophetæ mortui ſunt: quem tu teipſum facis ?
54 Reſpondit Ieſus, Si ego glorifico meipſum, gloria mea nihil eſt. Pater ille meus, is eſt qui glorificat me, quem vos dicitis Deum veſtrum eſſe.
55 Sed non noſtis eum: ego verò noui eum: & ſi dixero me eum non noſſe, ero ſimilis veſtri, *id eſt*, mendax: ſed eum noui, & ſermonem eius ſeruo.
56 Abraham pater veſter geſtiuit vt videret diem iſtum meum, & vidit, ac gauiſus eſt:
57 Dixerunt igitur ei Iudæi, quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti ?
58 Dixit eis Ieſus, Amen, amen dico vobis, priuſquam Abraham fieret, ego ſum.

59 Suſtulerunt ergò lapides vt iacerent in
eum: Ieſus autem occultauit ſe & exiuit è tem-
plo tranſiens per medium eorum: & ſic præ-
terijt.

CAP. IX.

1 Chriſtus cæci nati oculos in Sabbatho aperit, 13. 14. 15. 16. Qui cum diu contra Phariſæos diſputaſſet, 22 è Synagoga motum, & 36 Foras eiectum, 37 Chriſtus æternæ lucis cognitione donat.

PRæteriens autem vidit quendam cæcum
à natiuitate.
2 Et interrogauerunt eum diſcipuli e-
ius, dicentes, Rabbi, quis peccauit: hic, an pa-
rentes eius, vt cæcus naſceretur?
3 Reſpondit Ieſus, Neq; iſte peccauit, ne-
que parentes, *vt cæcus naſceretur*, ſed *oportet* o-
pea Dei manifeſta fieri in eo.
4 Oportet me operari eius opera qui miſit
me, donec dies eſt: venit nox quum nemo po-
teſt operari.
5 Quandiu fuero in mundo, & * Lux ſum
mundi.
6 Hoc quum dixiſſet, ſpuit humi, & fecit
lutum ex ſputo, & illeuit lutum oculis cæci:
7 Dixitque ei, Vade, laua in piſcina Siloam
(quod eſt, ſi interpreteris, miſſus.) Abijt ergò
& lauit, redijtque videns.
8 Vicini ergò, & qui priùs viderant eum
cæcum eſſe, dicebant, Nónne hic eſt qui ſede-
bat & mendicabat?
9 Alij dicebant, Hic eſt: alij verò, Similis
eſt ei. Ille *autem* dicebat, Ego *is* ſum.
10 Dixerunt ergò ei, Quomodo aperti ſunt
tibi oculi?
11 Reſpondit ille, & dixit, Quidam qui dici-
tur Ieſus, lutum fecit, & illeuit oculos meos,
& dixit mihi, Vade ad piſcinam Siloam, & la-
ua,

Supr. 1. 5. & 8. 12. Infr. 12. 35. 46.

ua. Vt autem abij ac laui, viſum recepi.
12 Dixerunt ergò ei vbi eſt ille? Ait, Ne-
ſcio.
23 Adducunt eum ad Phariſæos: eum *inquam*
qui olim cæcus *fuerat*.
14 Erat autem Sabbathum quum lutum fa-
ceret Ieſus, & aperiret oculos eius.
15 Rurſus ergò interrogauerunt eum etiam
Phariſæi, quomodo viſum recepiſſet. Ille autem
dixit eis, Lutum impoſuit oculis meis, & laui
& video.
16 Dicebant ergò ex Phariſæis quidam,
Homo ille non eſt à Deo, nam Sabbathum non
ſeruat. Alij dicebant quomodo poteſt quiſpiam
peccator talia ſigna edere? Et diſſidium erat
inter eos.
17 Rurſus dicunt cæco, Tu quid dicis de
illo, quòd aperuerit oculos tuos? Ille autem di-
xit, Propheta eſt.
18 Non crediderunt ergo Iudæi de eo quòd
cæcus fuiſſet, & videndi facultatẽ eſſet adeptus,
vſque quò vocarunt eius parentes, eius *inquam*
qui videndi facultatem fuerat adeptus.
19 Et interrogauerunt eos, dicentes, Hicci-
ne eſt filius veſter quem vos dicitis cæcum na-
tum eſſet? quomodo ergò nunc videt?
20 Reſponderunt eis parentes eius, & dixe-
runt, Scimus hunc eſſe filium noſtrum, & cæcũ
natum eſſe:
21 Quomodo verò nunc videat neſcimus,
aut quis eius aperuerit oculos, nos neſcimus:
ipſe ætatem habet, ipſum interrogate, ipſe de
ſe loquetur.
22 Hæc dixerunt parentes eius, quòd time-
rent Iudæos: iam enim conſtituerant Iudæi vt
ſi quis eum confiteretur *eſſe* Chriſtum, ſynago-
ga moueretur.
23 Propterea parentes eius dixerunt, Æta-
tem habet, ipſum interrogate.

24 Secundò ergò vocarunt hominem qui fuerat cæcus, & dixerunt ei, Tribue gloriam Deo: nos hunc hominem ſcimus peccatorem eſſe.

25 Reſpondit igitur ille & dixit, An peccator ſit neſcio: vnum ſcio, me, quum cæcus fuerim, nunc videre.

26 Dixerunt autem ei rurſus? Quid fecit tibi? quomodo aperuit oculos tuos?

27 Reſpondit eis, Iam vobis dixi & non audiuiſtis: cur iterum vultis audire? num & vos vultis diſcipuli eius fieri?

28 Itaque conuitiati ſunt ei, & dixerunt, Tu diſcipulus illius es: nos autem Moſis diſcipuli ſumus.

29 Nos ſcimus Deum eſſe loquutum Moſi: hic autem vnde ſit neſcimus.

30 Reſpondit eis ille, & dixit eis, Enimuerò in hoc mirum *quiddam* eſt, quòd vos neſcitis vnde ſit, & *tamen* aperuit meos oculos.

31 Scimus autem quòd Deus peccatores non audiat: ſed ſi quis Dei cultor eſt, & voluntatem eius exequitur, hunc audit.

32 Ab *omni* æuo non eſt auditum, aliquem aperuiſſe oculos eius qui cæcus natus fuerit.

33 Niſi eſſet hic à Deo, non poſſet quicquam facere.

34 Reſponderunt & dixerunt ei, Tu in peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras.

35 Audiuit Ieſus eum eiectum foras: & quũ inueniſſet eum, dixit ei, Tú*ne* credis in Filium Dei?

36 Reſpondit ille & dixit, Quis eſt, Domine, vt credam in eum?

37 Dixit autem ei Ieſus, & vidiſti eum, & qui loquitur tecum ille eſt.

38 At ille ait, Credo Domine. Et adorauit eum.

39 Et dixit Ieſus, * Ad iudicium *exercendum* *Supra* 3.17.
ego in hunc mundum veni : vt qui non vident, *Infra* 12.47.
videant, & qui vident, cæci fiant.

40 Audierunt autem hæc quidam ex Phariſæis qui cum eo erant, & dixerunt ei, Num & nos cæci ſumus?

41 Dixit eis Ieſus, Si cæci eſſetis, non haberetis peccatum : nunc verò dicitis, Videmus : Itaque peccatum veſtrum manet.

CAP. X.

1 *Phariſæos Chriſtus paſtores malos,* 8 *Se verò multis argumentis,* 11. 14 *bonum comprobat paſtorem.* 19 *Diſſidium propterea oritur.* 23 *Lapides tollentium,* 39 *Et eum prehendere cupientum manus euadit.*

AMen, amen dico vobis, qui non ingreditur per oſtium in caulam ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro.

2 Qui verò ingreditur per oſtium, paſtor eſt ouium.

3 Huic aperit ianitor, & oues vocem eius audiunt, & ſuas oues vocat nominatim, & educit eas.

4 Quumque ſuas oues emiſerit, antegreditur eas, & oues eum ſequuntur, quia norunt vocem eius.

5 Alienum autem nequaquam ſequentur, ſed fugient ab eo: quia non norunt vocem alienorum.

6 Hanc ſimilitudinem dixit eis Ieſus. Illi verò non cognouerunt quænam illa eſſent, quæ loquebatur eis.

7 Ieſus ergò rurſum dixit eis, Amen, amen dico vobis, Ego ſum oſtium illud ouium :

8 Quotquot ante me venerunt, fures ſunt & latrones, ſed non auſcultarunt eis oues.

9 Ego ſum illud oſtium : per me ſi quis introierit, ſeruabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet.

10 Fur non venit niſi vt furetur, & mactet ac
perdat *oues*: ego veni vt vitam habeant, & a-
bundent.

Eſa. 40. 11. 11 * Ego ſum paſtor ille bonus, bonus pa-
ezech. 34. 23. ſtor animam ſuam dat pro ouibus.

12 Mercenarius autem, & qui non eſt pa-
ſtor, cuius non ſunt oues propriæ, videns lupũ
venientem, relinquit oues & fugit: lupus autem
rapit & diſſipat oues.

13 Mercenarius autem fugit, quia mercena-
rius eſt, & non eſt illi cura ouium.

14 Ego ſum paſtor ille bonus, & agnoſco o-
ues meas, & agnoſcor à meis:

15 Prout nouit me Pater: ita & ego noui
Patrem: & animam meam depono pro ouibus.

16 Alias etiam oues habeo quæ non ſunt ex
hac caula: illas quoque oportet me adducere:
Ezech. 37. 22. nam vocem meam audient, * fietque vnum o-
uile, & vnus paſtor.

Eſa. 53. 7. 17 Propterea Pater me diligit, quia * ego
depono animam meam vt eam rurſus aſſu-
mam.

18 Nemo tollit eam à me, ſed ego depono
eam per meipſum: poteſtatem habeo deponẽ-
di eam, & poteſtatem habeo rurſus eam aſſu-
Act. 4. 28. mendi, * Hoc mandatum accepi à Patre meo.

19 Diſſidium igitur rurſum ortum eſt inter
Iudæos propter iſtos ſermones.

20 Dicebant autem multi eorum, dæmonium
habet, & inſanit: quid eum auditis?

21 Alij dicebant, Hæc verba non ſunt dæ-
moniaci: num dęmonium poteſt cęcorum ocu-
los aperire?

1. *Mac.* 4. 59. 22 ¶ Facta ſunt autem * Encænia Hieroſo-
lymis, & hyems erat:

23 Et ambulabat Ieſus in templo in porticu
Solomonis.

24 Cinxerunt igitur eum Iudæi, & dixerunt
ei, Quouſque animam noſtram ſuſpendis? ſi tu
es.

es Chriſtus, dic nobis apertè.
25 Reſpondit eis Ieſus, Dixi vobis, nec cre-
ditis: opera quæ ego facio in nomine Patris
mei hæc teſtantur de me.
26 Sed vos non creditis: non enim eſtis ex
ouibus meis, ſicut dixi vobis.
27 Oues meæ vocem meam audiunt, & ego
eas agnoſco, & ſequuntur me:
28 Et ego vitam æternam do eis: nec peri-
bunt in æternum, neque rapiet eas quiſquam è
manu mea.
29 Pater meus qui *eas* dedit mihi, maior
omnibus eſt: neque quiſquam poteſt eas rape-
re è manu Patris mei.
30 Ego & Pater vnum ſumus.
31 Suſtulerunt ergò rurſum lapidis Iudæi vt
eum lapidarent.
32 Reſpondit eis Ieſus, Multa bona opera
demonſtraui vobis ex Patre meo: propter quod
illorum operum me lapidatis?
33 Reſponderunt ei Iudæi, dicentes Ob bo-
num opus non lapidamus te, ſed ob blaſphe-
miam: *id eſt*, quia tu, homo quum ſis, facis te-
ipſum Deum
34 Reſpondit eis Ieſus, Nónne ſcriptum eſt
in Lege veſtra, * Ego dixi Dij eſtis? *Pſal.* 82.6.
35 Si illos dixit deos ad quos ſermo Dei fa-
ctus eſt, & non poteſt ſolui Scriptura;
36 *Me*, quem Pater ſanctificauit & miſit
in mundum, vos dicitis me blaſphemare, quia
dixi, Filius Dei ſum?
37 Si non facio opera Patris mei, nolite cre-
dere mihi:
38 Sin verò facio, etiamſi mihi non creda-
tis, operibus credite: vt cognoſcatis & creda-
tis Patrem in me eſſe, & me in eo.
39 Rurſus ergò ſtudebant eum prehendere:
ſed exiuit ex eorum manu.
40 Abijtq; rurſus trans Iordanem, in eum
locum

locum vbi primùm fuerat Iohannes baptizans,
manſitque illic
41 Multi autem veniebant ad eum, & dicebant.
Iohannes quidem ſignum nullum edidit:
quæcunque autem de iſto dixit, vera erant.

CAP. XI.

2 Chriſtus oſtenſurus ſe eſſe, 25 vitam & reſurrectionem, 14 Lazarum mortuum, 18. 34 & ſepultum, 41 reſuſcitat. 47 Conſultantibus pontificibus, 49 Caiphas 50 vnum pro multis occidendum prædicit. 56. 57 Præcipiunt vt vbi fuerit prehendatur.

ÆGrotabat autem quidam nomine Lazarus, à Bethania vico Mariæ & Marthæ ſororis ipſius.

Mat. 26.7. Infra 12.1.
2 (Maria autem ea erat quæ vnxit Dominum vnguento, & exterſit pedes eius capillis ſuis, cuius frater Lazarus ægrotabat).
3 Miſerunt ergò ſorores eius ad eum dicentes, Domine, ecce *is* quem amas ægrotat.
4 Ieſus autem hoc audito dixit: Morbus iſte non eſt mortifer, ſed *immiſſus* pro Dei gloria, vt per eum *morbum* glorificetur filius Dei.
5 Diligebat autem Ieſus Martham & ſororem eius, & Lazarum.
6 Vt ergò audiuit illum ægrotare, tum quidem manſit duos dies in eo loco vbi erat.
7 Deinde poſtea dixit diſcipulis, Eamus in Iudæam rurſus.
8 Dicunt ei diſcipuli, Rabbi, modò quærebant te Iudæi lapidare, & rurſum illuc abis?
9 Reſpondit Ieſus, Nónne duodecim ſunt horæ diei? ſiquis ambulauerit interdiù, non impingit: quia lucem huius mundi videt:
10 Si quis autem ambulet nocte, impingit: quia lux ei non adeſt.

11 Hæc

11 Hæc ait: & poſtea dixit eis: Lazarus a-
micus noſter dormit, ſed proficiſcor vt à ſom-
no excitem eum.

12 Dixerunt ergò diſcipuli eius, Domine,
ſi dormit, ſeruabitur.

13 Hoc autem dixerat Ieſus de ipſius mor-
te, at illi putârunt eum de dormitione ſomni
dicere.

14 Tunc ergo Ieſus dixit eis apertè, Laza-
rus mortuus eſt:

15 Et gaudeo propter vos (vt credatis) me
illic non fuiſſe: ſed eamus ad eum.

16 Dixit ergò Thomas qui dicitur Didy-
mus, condiſcipulis, Eamus & nos, vt moriamur
cum eo.

17 Venit ergò Ieſus, & inuenit eùm quar-
tum iam diem in monumento agere.

18 Erat autem Bethania propè Hieroſoly-
mam ferè ſtadijs quindecim:

19 Multique ex Iudæis venerant ad Mar-
tham & Mariam vt conſolarentur eas de fra-
tre ſuo.

20 Martha ergò vt audiuit Ieſum venire, oc-
currit: Maria verò domi ſedebat:

21 Dixit ergo Martha Ieſu, Domine ſi fu-
iſſes hîc, frater meus non fuiſſet mortuus:

22 Sed nunc & ſcio fore, vt quæcunque pe-
tieris à Deo, det tibi.

23 Dicit ei Ieſus, Reſurget frater tuus:

24 Dicit ei Martha, Scio reſurrecturum * in Supr.5.29.
reſurrectione vltimo illo die. luc.14.14.

25 Dixit ei Ieſus, Ego ſum reſurrectio &
vita: * qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, Supr.6.33.
viuet.

26 Et quiſquis viuit, & credit in me, non
morietur in æternum. Credis hoc?

27 Ait illi, Etiam Domine, ego credo te eſſe
Chriſtum illum Filium Dei, qui in mundum
venturus erat.

28 Et quum hæc dixiſſet abijt, & clam vocauit Mariam ſororem ſuam, dicens, Magiſter adeſt,& te vocat.

29 Illa vt audiuit, ſurgit citò, & venit ad eum.

30 (Nondum autem venerat Ieſus in vicum,ſed erat in eo loco vbi occurrerat ei Martha.)

31 Iudæi ergò qui domi erant cum ea, & conſolabantur eam,quum vidiſſent Mariam citò ſurrexiſſe & exiuiſſe, ſequuti ſunt eam, dicentes, Abit ad monumentum,vt illic fleat.

32 Maria igitur quum veniſſet eo vbi erat Ieſus,viſo eo accidit ad eius pedes, dicens ei, Domine,ſi fuiſſes hic, non eſſet mortuus frater meus.

33 Ieſus ergò vt vidit eam flentem, & Iudæos qui vnà venerant cum ea flentes, infremuit ſpiritu,& turbauit ſeipſum:

34 Et dixit, Vbi poſuiſtis eum? Dicunt ei, Domine,veni & vide

35 Lachrymatus eſt Ieſus.

36 Dixerunt ergò Iudæi, Ecce quomodo amabat eum.

Supr.9.6. 37 Quidam autem ex ipſis dixerunt, Non poterat hic qui aperuit oculos cæci, facere vt & iſte non moreretur?

38 Ieſus ergò rurſum fremens apud ſemetipſum,venit ad monumentum: erat autem ſpelunca, & lapis erat ei impoſitus.

39 Ait Ieſus,Tollite lapidem, Dicit ei Martha,ſoror Ieſus qui mortuus fuerat, Domine, iam olet: quatuor enim dierum eſt.

40 Dicit ei Ieſus, Nónne dixi tibi fore, ſi credideris, vt videas gloriam Dei?

41 Abſtulerunt ergò lapidem *è loco* vbi mortuus ille fuerat poſitus, Ieſus autem attollens furſum oculos, dixit, Pater gratias ago tibi, quòd me audieris.

42 Ego

42 Ego verò ſciebam me ſemper à te audi-
ri: ſed propter turbam circumſtantem, *hoc dixi*,
vt credant me à te miſſum eſſe.
43 Et quum hæc dixiſſet, clamauit voce mag-
na, Lazare adeſdum foras.
44 Tum, qui fuerat mortuus, prodijt manus
& pedes vinctus faſcijs: facies autem eius ſuda-
rio erat obuincta. Dicit eis Ieſus, Soluite eum,
& ſinite abire.
45 Multi ergò ex Iudæis qui venerant ad
Mariam, & conſpexerant quæ fecerat Ieſus,
crediderunt in eum.
46 Quidam autem ex eis abierunt ad Phari-
ſæos, & dixerunt eis quæ fecerat Ieſus.
47 Coegerunt ergò Pontifices & Phariſæi
concilium, & dicebant, Quid faciemus? nam
hic homo multa ſigna edit.
48 Si ita ſinamus eum, omnes ei credent: ve-
nientque Romani, & delebunt tum locum no-
ſtrum, tum gentem.
49 Vnus autem ex ipſis, Caiphas, Pontifex
maximus anni illius, dixit eis, Vos nihil ſci-
tis:
50 Nec cogitatis conducere nobis vt * vnus homo moriatur pro populo, & tota gens non pereat. *Infr.* 18.14.
51 Hoc autem ex ſemetipſo non dixit: ſed
quum eſſet Pontifex maximus anni illius, pro-
phetauit fore vt Ieſus pro gente moreretur.
52 Nec tantùm pro ea gente, ſed vt etiam fi-
lios Dei diſperſos congregaret in vnum.
53 Ab illo ergo die conſultabant vnà vt tru-
cidarent eum.
54 Ieſus ergò palam ampliùs non verſaba-
tur inter Iudæos: ſed abijt illinc in regionem
quæ eſt propè deſertum, in vrbem quæ dicitur
Ephraim: & illic agebat cum diſcipulis ſuis.
55 Propè autem erat Paſcha Iudæorum: &
aſcenderunt multi Hieroſolymam ex illa re-
gione

gione ante Paſcha,vt purificarent ſe.
56 Quærebant ergo Ieſum, & loquebantur
alij cum alijs in templo ſtantes, Quid videtur
vobis? *an* non venturum eſſe ad diem feſtum?
57 Dederant autem Pontifices, & Phariſæi
mandatum, vt ſiquis noſſet vbi eſſet,indicaret,
vt prehenderent eum.

CAP. XII.

2 *Chriſto apud Lazarum cœnanti,* 3 *pedes vn-*
git Maria. 5 *Accuſatur à Iuda.* 7 *A Chri-*
ſto defenditur. 10 *Sacerdotes Lazarum ſub-*
latum cupiunt. 12 *Chriſto Hieroſolymam*
venienti, 18 *obuiam itur* 20 *Græci eum vi-*
dere cupiunt. 42 *Principes credentes in eum,*
& non confitentes ob metum, 44 *ad fidem hor-*
tatur

Mat.26.6. IEſus * ergo ſex ante Paſcha diebus venit
mar.14.3. Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus,
quem excitauerat à mortuis.
2 Fecerunt igitur ei cœnam illic, & Martha
miniſtrabat: Lazarus verò vnus erat ex ijs qui
ſimul diſcumbebant cum eo.
3 Maria verò accepta libra vnguenti nardi
liquidæ,multi pretij,vnxit pedes Ieſu, & exter-
ſit pedes eius capillis ſuis: domus autem imple-
ta eſt odore vnguenti.
4 Dixit ergo quidam ex diſcipulis eius,
nempe Iudas Simonis *filius*, Iſcariotes, qui erat
eum proditurus.
5 Quare hoc vnguentum non venijt trecen-
tis denarijs,& datum eſt pauperibus?
6 Dixit autem hoc,non quòd pauperum ip-
ſi cura eſſet, ſed quia fur erat, & marſupium
Infr.13.29. habebat, & ea quæ *intro* mittebantur, porta-
bat.
7 Dixit ergo Ieſus, Sine eam: in diem ſe-
pulturæ meæ ſeruauit illud.
8 Pauperes enim ſemper habetis vobiſcum,
me

me verò non ſemper habebitis.
9 Cognouit ergò turba multa ex Iudæis
eum illic eſſe: & venerunt non propter Ieſum
tantùm, ſed etiam vt Lazarum viderent, quem
excitarat à mortuis.
10 Conſultarunt autem principes Sacerdo-
tum vt Lazarum etiam trucidarent.
11 Quia multi ex Iudæis propter eum abi-
bant, & credebant in Ieſum.
12 * Poſtero die turba multa quæ venerat ad *Mat.21.8.*
feſtum, quum audiſſent Ieſum venire Hieroſo- *mar.11.7.*
lymam, *luc.19.35.*
13 Acceperunt ramos palmarum, & egreſ-
ſi ſunt ei obuiam, & clamabant, Hoſanna: Be-
nedictus, qui venit in nomine Domini, Rex Iſ-
raelis.
14 Nactus autem Ieſus aſellum, inſedit ei, ſi-
cut ſcriptum eſt.
15 * Ne time filia Sion: ecce, Rex ille tuus *Zach.9.9.*
venit, ſedens ſuper pullum aſinæ.
16 Hæc autem non cognouerunt diſcipuli
eius primò: ſed quum glorificatus eſſet Ieſus,
tunc recordati ſunt hæc eſſe ſcripta de eo, &
ſeſe hæc præſtitiſſe.
17 Teſtabatur autem turba quæ erat cum eo,
quòd Lazarum vocaſſet è monumento, & exci-
taſſet eum à mortuis.
18 Propterea etiam obuiam venit ei turba,
quia audierat eum edidiſſe hoc ſignum,
19 Phariſæi ergo dixerunt inter ſe, Videtis
vos nihil proficere? ecce, turba eum ſequi-
tur.
20 ¶ Erant autem quidam Græci ex ijs qui
aſcendebant vt adorarent die feſto:
21 Iſti ergò venerunt ad Philippum qui *erat*
à Bethſaida Galileę, & rogarunt eum, dicentes,
Domine, vellemus Ieſum videre.
22 Venit Philippus & dicit Andreæ, Andre-
as rurſum & Philippus dicunt Ieſu.
23 Ieſus

23 Ieſus autem reſpondit eis dicens, Venit
tempus quo glorificetur Filius hominis.
24 Amen, amen dico vobis, niſi granum fru-
menti cadens in terram, mortuum fuerit, ipſum
ſolum manet : ſi verò mortuum fuerit, mul-
tum fructum adfert.
*Mat.*10 39. 25 * Qui amat animam ſuam, perdet eam;
& 16.25. & qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vi-
mar. 8.35. tam æternam cuſtodiet eam,
luc. 9.24.& 26 Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur : &
17 33. vbi ego fuero, illic & miniſter meus erit, & ſi
quis mihi miniſtrauerit, honorabit eum Pater.
27 Nunc anima mea turbata eſt : & quid di-
cam? Pater, libera me ab hac hora; ſed prop-
terea veni in horam hanc.
28 Pater glorifica nomen tuum. Venit ergò
vox è cœlo, *dicens*, Et glorificaui, & rurſus glo-
rificabo.
29 Turba ergò quæ adſtabat, & audierat,
dicebat tonitru eſſe factum. Alij dicebant, An-
gelus ei loquutus eſt.
30 Reſpondit Ieſus & dixit, Non propter me
hæc vox extitit, ſed propter vos.
31 Nunc iudicium adeſt mundi huius, nunc
princeps mundi huius eijcietur foras.
32 Et ego, ſi ſublatus fuero è terra, omnes
traham ad meipſum,
33 (Hoc autem dicebat, ſignificans qua mor-
te futurum erat vt moreretur.)
34 Reſpondit ei turba, Nos audiuimus ex Le-
*Pſal.*89 37. ge * Chriſtum manere in æternum : quomodo
& 110.4. & igitur tu dicis oportere tolli Filium hominis?
116 2. quis eſt iſte Filius hominis?
*Exech.*37 25 35 Dixit igitur eis Ieſus, Adhuc paruo tem-
*Supr.*1.9 pore * Lux vobiſcum eſt : Ambulate dum lu-
cem habetis, ne vos tenebræ deprehendant;
nam qui ambulat in tenebris neſcit quò va-
dat.
36 Dum Lucem habetis, credite in Lucem, vt

filij

filij lucis ſitis. Hæc loquutus eſt Ieſus: & quum
abijſſet, occultauit ſe ab eis.
37 Quum autem tot ſigna coram eis edidiſ-
ſet, non credebant in eum.
38 Vt ſermo Eſaiæ Prophetæ impleretur,
quem dixit, * Domine, quis credidit ſermoni *Eſa.53.1.*
noſtro, & brachium Domini cui retectum eſt? *Rom. 10.16.*
39 Propterea non poterant credere, quia
iterum dixit Eſaias,
40 * Excæcauit oculos eorum, & obdurauit *Eſa 6.9.*
corda eorum, ne videant oculis, & intelligant *mat 13 14.*
corde, & conuertantur, & ſanem eos. *mar.4 12.*
41 Hæc dixit Eſaias quando vidit gloriam *luc.8.10.*
eius, & loquutus eſt de eo. *act.28.26.*
42 Veruntamen etiam ex principibus multi *rom.11.8.*
crediderunt in eum: ſed propter Phariſæos
hoc non profitebantur, ne ſynagoga mouerен-
tur.
43 * Dilexerunt enim gloriam hominum po- *Supr.5.44.*
tiùs quàm gloriam Dei.
44 Ieſus autem clamauit, & dixit, Qui cre-
dit in me, non credit in me, ſed in eum qui mi-
ſit me.
45 Et qui conſpicit me, conſpicit eum qui
miſit me.
46 * Ego lux in mundum veni, vt nullus qui *Supr.3.19.*
credit in me, in tenebris maneat. *& 9.38.*
47 Et ſi quis audierit verba mea, & non *Supr.3.17.*
crediderit, ego non condemno eum: non enim
veni vt condemnem mundum, ſed vt ſeruem
mundum.
48 Qui reijcit me, nec recipit verba mea, ha-
bet qui condemnet ipſum: * ſermo quem *Mar 16.16.*
loquutus ſum, ille iudicabit eum vltimo illo
die.
49 Quia ego ex meipſo non ſum loquutus,
ſed qui miſit me pater, ipſe mihi mandauit quid
dicam & quid loquar.
50 Et ſcio mandatum eius, vitam æternam
eſſe,

eſſe,quæ igitur ego loquor, prout dixit mihi Pater,ita loquor.

CAP. II.

4 *A Cœna ſurgens Chriſtus.* 5 *Humilitatem commendaturus Apoſtolis, pedes eorum lauat,* 21 *Proditorem Iudam,* 39 *certo ſigno denotat.* 34 *Charitatem commendat,* 37. 38 *Et Petro lapſum abnegationis prædicit.*

*Mat.*26.2. *mar.*14.1. *luc.*22.1.* ANte * feſtum autem Paſchæ,ſciens Ieſus veniſſe horam ipſius, vt tranſiret ex hoc mundo ad Patrem : quum dilexiſſet ſuos, qui erant in mundo, vſque ad finem dilexit eos.

2 Et cœna facta (quum diabolus iam immiſiſſet in cor Iudæ *filij* Simonis Iſcariotæ : vt proderet eum)

3 Sciens Ieſus Patrem omnia dediſſe ſibi in manus, & ſe à Deo prodijſſe, & ad Deum adire,

4 Surgit à cœna,& deponit pallium:acceptoque linteo : præcinxit ſe :

5 Deinde immiſit aquam in peluim,& cœpit lauare pedes diſcipulorum, & extergere linteo quo erat præcinctus.

6 Venit ergò ad Simonem Petrum : qui dixit ei Domine,tu mihi lauas pedes ?

7 Reſpondit Ieſus & dixit ei, Quod ego facio tu neſcis nunc,cognoſces autem poſtea.

8 Dixit ei Petrus : Non lauabis meos pedes in æternum. Reſpondit ei Ieſus, Niſi lauero te, nihil mecum babebis commune.

9 Dicit ei Simon Petrus, Domine, non ſolùm pedes tuos,ſed & manus & caput.

10 Dicit ei Ieſus, Qui lotus eſt,non opus habet,niſi vt pedes lauet ; ſed eſt purus totus * & vos puri eſtis,ſed non omnes. *Infra* 15.3.

11 Norat enim eum qui ipſum prodebat : propterea dixit, Non eſtis puri omnes.

12 Poſt-

12 Poſtquam ergò lauiſſet pedes eorum, & pallium ſuum recepiſſet: rurſum diſcumbens, dixit eis, intelligitis, quid fecerim vobis?
13 Vos me vocatis, Magiſter ac Domine, & rectè dicitis: ſum enim.
14 Itaque ſi ego laui pedes veſtros Dominus & magiſter, vos quoque debetis alij aliorum pedes lauare.
15 Exemplum enim præbui vobis, vt prout ego feci vobis: *ita* & vos faciatis.
16 * Amen, amen dico vobis: ſeruus non eſt maior Domino ſuo, neq; legatus maior eo qui ipſum miſit. *Infr.* 15.20. *mat.* 10.24. *luc.* 6 40.
17 Si hæc noueritis, beati eritis, ſi ea feceritis.
18 Non de omnibus vobis loquor: ego ſcio quos elegerim: ſed *oportet* vt impleatur Scriptura, * Qui edit mecum panem, ſuſtulit aduerſùm me calcem ſuam. *Pſal.* 41.19.
19 Iam nunc dico vobis priuſquam fiat, vt quum factum fuerit, credatis me eum eſſe.
20 * Amen, amen dico vobis, quando aliquem miſi, quiſquis *eum* recipit, me recipit: qui autem me recipit, recipit eum, qui me miſit. *Mat* 10.40. *luc.* 10.16.
21 Quum hæc dixiſſet Ieſus, turbatus eſt ſpiritu, & teſtatus eſt, dixitque, Amen, amen dico vobis, vnus ex vobis prodet me.
22 * Diſcipuli ergò aſpiciebant alij ad alios, dubitantes de quo diceret. *Mat.* 26.21. *mar.* 14.18. *luc.* 22.21.
23 Erat autem quidam ex diſcipulis Ieſu recumbens in ſinu ipſius, *nimirum* is quem diligebat Ieſus.
24 Innuit ergò huic Simon Petrus *vt* percontaretur quiſnam eſſet de quo diceret.
25 Ille verò incumbens pectori Ieſu, dicit ei, Domine, quis eſt?
26 Reſpondit Ieſus, Ille eſt, cui ego intinctam offulam dedero, Et quum intinxiſſet

ſet offulam, dedit Iudæ *filio* Simonis Iſcario-
tæ.
27 Et poſt *ſumptam* offulam ingreſſus eſt in
eum Satanas, Dicit igitur ei Ieſus, Quod facis,
fac citò.
28 Hoc autem nemo accumbentium intelli-
gebat quorſum ei dixiſſet.
29 Quidam enim putabant, quia marſupi-
um habebat Iudas, Ieſum ei dixiſſe, Eme ea
quibus opus eſt nobis ad diem feſtum: aut e-
genis vt aliquid daret.
30 Ille ergò accepta offula, ſtatim exiuit: e-
rat autem nox.
31 Quum ergò exiuiſſet, dixit Ieſus, Nunc
glorificatus eſt Filius hominis, & Deus glorifi-
catus eſt in eo.
32 *Quòd* ſi Deus glorificatus eſt in eo, Deus
quoque glorificabit eum in ſeſe, & ſtatim glori-
ficabit eum.
33 Filioli, adhuc pauliſper vobiſcum ſum:
Supr.7.34. quæretis me, * ſed ſicut dixi Iudæis, Quò ego
vado, vos non poteſtis venire: *ita* & vobis nunc
dico.
Infr.15.18. 34 * Mandatum nouum do vobis, vt alij a-
leuit.19.18. lios diligatis: ſicut *inquam* dilexi vos, vt etiam
mat.22.39. diligatis alij alios.
1.ioha.3.23. 35 Ex hoc omnes cognoſcent vos eſſe diſci-
& 4.21. pulos meos, ſi charitatem habueritis alij in a-
lios.
36 Dicit ei Simon Petrus, Domine, quò abis?
Reſpondit ei Ieſus, Quò ego abeo, non potes
me nunc ſequi: ſequeris autem poſtea.
37 Dicit ei Petrus, Domine, quare non poſ-
ſum te ſequi nunc? animam meam pro te de-
ponam.
38 Reſpondit ei Ieſus, Animam tuam pro
Mat.26.34. me depones? * Amen, amen dico tibi, non e-
mar.14.30. mittet vocem Gallus, vſquequò ter me abne-
luc.22.34. gaueris.

CAP.

CAP. XIIII.

1 *Conſolatur diſcipulos ſuos.* 2. 7 *Diuinitatem ſuam & fructum mortis ſuæ exponens.* 16 *Conſolatorem* 17 *Spiritū promittens.* 29 *Spiritus officium deſcribit,* 27 *pacemq; ſuam pollicetur.*

NE turbetur cor veſtrum: creditis in Deum, etiam in me credite.
2 In domo Patris mei habitationes
multæ ſunt; alioqui dixiſſem vobis proficiſcor
paraturus vobis locum.
3 Et quum profectus fuero, & parauero vobis locum, rurſus veniam, & aſſumam vos ad
meipſum, vt vbi ero ego, & vos ſitis.
4 Et quò ego abeam ſcitis, & viam ſcitis.
5 Dixit ei Thomas, Domine neſcimus quò
abeas: quo modo igitur poſſumus viam ſcire?
6 Dicit ei Ieſus, Ego ſum via, & veritas, &
vita: nemo venit ad Patrem niſi per me.
7 Si noſſetis me, Patrem etiam meum noſ-
ſetis: & iam nunc cognoſcitis eum, & vidiſtis
eum.
8 Dicit ei Philippus, Domine, oſtende no-
bis Patrem, & ſufficit nobis
9 Dicit ei Ieſus, Tantum tempus vobiſcum
ſum, & non cognouiſti me? Philippe, qui vidit
me, vidit Patrem; quomodo igitur tu dicis, O-
ſtende nobis Patrem?
10 Non credis me in Patre, & Patrem in me
eſſe? Verba quæ ego loquor vobis, à meipſo
non loquor: ſed Pater qui in me manet, ipſe fa-
cit opera.
11 Credite mihi me in Patre, & Patrem in
me *eſſe*: ſin minùs, propter ipſa facta credite
mihi.
12 Amen, amen dico vobis, qui credit in me,
opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora
iſtis faciet. Nam ego ad Patrem proficiſcor.

Infr.16.23. 13 * Et quicquid petieritis in nomine meo,
mat.7 7. hoc faciam vt glorificetur Pater in Filio.
mar.11.24. 14 Si quid petieritis in nomine meo, ego
faciam.
15 ¶ Si diligitis me,mandata mea ſeruate.
16 Ego autem rogabo Patrem, & alium
conſolatorem dabit vobis,vt maneat vobiſcum
in æternum.
17 *Nempe* Spiritum illum veritatis, quem
mundus non poteſt recipere, quia non videt e-
um,nec nouit eum : vos autem noſtis eum,quia
apud vos manet,& in vobis erit.
18 Non relinquam vos orbos:redibo ad vos.
19 Adhuc paululum, & mundus me non am-
pliùs conſpiciet, vos autem conſpicietis me,
quia ego viuo,& vos viuetis.
20 In illo die vos cognoſcetis me eſſe in
Patre meo,& vos in me,& me in vobis.
21 Qui habet præcepta mea, & ſeruat ea, is
ille eſt qui diligit me : qui autem diligit me, di-
ligetur à Patre meo, & ego diligam eum, &
conſpicuum ei exhibebo meipſum.
22 Dicit ei Iudas, non *ille* Iſcariotes,Domi-
ne,quid eſt cur te ſis nobis conſpicuum exhibi-
turus,& non mundo?
23 Reſpondit Ieſus & dixit ei, Si quis diligit
me,ſermonem meum ſeruabit : & Pater meus
diliget eum, & ad eum veniemus, & apud eum
manebimus.
24 Qui non diligit me, ſermones meos non
ſeruat : & ſermo quem audiſtis, non eſt meus,
ſed eius, qui miſit me Patris.
25 Hæc loquutus ſum vobis, apud vos ma-
nens.
Infr.15.26. 26 * Conſolator autem ille, id eſt, Spiritus
ſanctus,quem mittet Pater in nomine meo: ille
vos docebit omnia,& in memoriam reuocabit
omnia quæ dixi vobis.
27 Pacem relinquo vobis, pacem illam
meam

meam do vobis : non prout mundus dat, ego do vobis : ne turbetur cor veſtrum, neq; formidet.

28 Audiuiſtis me dixiſſe vobis, Abeo, & redibo ad vos. Si diligeretis me, gauderetis vtiq; quòd dixerim, Proficiſcor ad Patrem : nam Pater maior me eſt.

29 Et nunc dixi vobis priuſquam fiat, vt cùm factum fuerit, credatis.

30 Non loquar ampliùs multa vobiſcum : venit enim Princeps mundi huius, ſed in me non habet quicquam.

31 Sed *hæc fiunt* vt cognoſcat mundus me diligere Patrem : prout autem mandauit mihi Pater, ita facio, Surgite, abeamus hinc.

CAP. XV.

1 Vitis, 2 Et palmitum ſimilitudine, 5. 6 Oſtendit quomodo diſcipuli fructum ferre poſsint. 12 17 Dilectionem mutuam commendat. 28 Ad patientiam in afflictionibus, 20 ſuo exemplo adhortatur, & ad humilitatem.

EGo ſum vitis illa vera, & Pater meus agricola eſt.

2 * Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollit : & omnem qui fert fructum purgat, vt plus fructus adferat. *Mat.15.13.*

3 * Iam vos puri eſtis propter ſermonem quem loquutus ſum vobis. *Supr.13.11.*

4 Manete in me, & ego in vobis : ſicut palmes non poteſt ferre fructum à ſemetipſo, *id eſt*, niſi manſerit in vite : ita nec vos, niſi in me manſeritis.

5 Ego ſum vitis, vos palmites : is qui manet in me, & in quo ego *maneo*, hic fert fructum multum : nam ſeorſim à me nihil poteſtis facere.

6 * Niſi quis in me manſerit, abiectus extra *vineam*, ſtatim vt palmes areſcet : deinde colli- *Col.1.23.*

N gunter

gantur iſti *palmites*,& in ignem abijciuntur, & ardent.

7 Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint,* quicquid volueritis petite, & fiet vobis.

8 In hoc glorificatus eſt Pater meus, vt fructum multum adferatis:& eritis mei diſcipuli.

9 Prout dilexit me Pater,& ego dilexi vos: manete in illa mea charitate.

10 Si mandata mea ſeruaueritis, manebitis in charitate mea, ſicut & ego Patris mei mandata ſeruaui, & maneo in eius charitate.

11 Hæc loquutus ſum vobis, vt gaudium illud meum in vobis maneat, & gaudium veſtrum plenum ſiat.

Supr.13.34. 1.theſ.4.9. 1.ioh.3.11. & 4.21. 12 * Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis alij alios,prout dilexi vos.

13 * Maiorem hac charitatem nemo habet, vt quis animam ſuam ponat pro amicis ſuis.

14 Vos amici mei eritis, ſi feceritis quæcunque ego mando vobis.

15 Non ampliùs dicam vos ſeruos: quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius: vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audiui à Patre meo,nota feci vobis.

Mat.28.19. 16 Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & conſtitui vos, * vt abeuntes fructum adferatis,& fructus veſter maneat: vt quicquid petieritis à Patre nomine meo,det vobis.

17 Hæc mando vobis, vt diligatis alij alios.

18 Si mundus vos odit, ſcitis me priùs quàm vos,illi odio habebant.

19 Si ex mundo eſſetis, mundus quod ſuum eſt amaret: quia verò ex mundo non eſtis, ſed ego elegi vos ex mundo, propterea odit vos mundus.

Supr.13.16. Mat.10.24. Mat.24.9. Jnfr.16.4. 20 Mementote ſermonis quem ego dixi vobis:*Non eſt ſeruus maior Domino ſuo;* ſi me perſe-

perſequuti ſunt,& vos perſequentur : ſi ſermonem meum ſeruauerunt, & veſtrum ſeruabunt.
21 Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum, quia non nouerunt eum qui miſit me.
22 Si non veniſſem & loquutus eſſem eis, peccatum non haberent : nunc autem non habent quod prætexant peccato ſuo.
23 Qui me odit, *is* etiam Patrem meum odit.
24 Si opera non feciſſem inter eos quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent : nunc autem & viderunt, & oderunt & me & Patrem meum.
25 Sed *oportet* vt impleatur ſermo qui in Lege eorum ſcriptus eſt, * Oderunt me immeritò. *Pſal.35.19.*
26 Quum autem venerit Conſolator ille *quem ego mittam vobis à Patre, (Spiritus *inquam* ille veritatis qui à Patre emanat) ille teſtabitur de me. *Supr.14.26. Luc.24.49.*
27 Sed & vos teſtabimini, quoniam à principio mecum eſtis.

CAP. XVI.

1 *Crucem prædicit diſcipulis.* 7 *Conſolatorem promittens,* 8. 9. 13 *eius officium deſcribit.* 21 *Mulieri parienti afflictiones ſuorum comparat.*

HÆc loquutus ſum vobis vt ne offendamini.
2 Mouebunt vos ſynagogis : imò veniet tempus quum quiſquis trucidabit vos, putabit *ſe* cultum præſtare Deo.
3 Et hæc facient vobis quia non nouerunt Patrem,neque me.
4 * Sed hæc loquutus ſum vobis, vt quum venerit tempus illud,memineritis eorum,quòd ego hæc dixerim vobis : hæc autem vobis à principio non dixi,quia vobiſcum eram.

5 Nunc autem abeo ad eum qui miſit me,
& nemo ex vobis interrogat me, dicens, quò
abis?
6 Sed quia hæc loquutus ſum vobis, triſtitia
impleuit cor veſtrum.
7 Sed ego veritatem dico vobis, confert vo-
bis vt ego abeam, niſi enim abiero, Conſolator
ille non veniet ad vos: ſin autem profectus fu-
ero, mittam eum ad vos.
8 Et quum venerit ille, arguet mundum de
peccato, & de iuſtitia, & de iudicio.
9 De peccato quidem, eò, quòd non cre-
dunt in me:
10 De iuſtitia verò eò quòd ad Patrem ab-
eam, & ampliùs non conſpicietis me;
11 De iudicio autem, eò, quod princeps hu-
ius mundi condemnatus ſit.
12 Adhuc multa habeo quæ vobis dicam,
ſed nunc non poteſtis portare.
13 Quum autem venerit ille, *id eſt*, Spiritus
veritatis, introducet vos in omnem veritatem:
non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunque
audierit loquetur, & quæ ventura ſunt, renun-
tiabit vobis.
14 Ille me glorificabit, quia de meo accipiet
quod renuntiabit vobis.
15 Omnia quæ habet Pater, mea ſunt: prop-
terea dixi illum de meo accepturum quod re-
nuntiabit vobis.
16 Pauliſper & non conſpicietis me: & rur-
ſum pauliſper, & videbitis me, quia ego vado
ad Patrem.
17 Dixerunt ergo *quidam* ex diſcipulis ſuis
alij ad alios, Quid eſt hoc quod dicit nobis,
Pauliſper & non conſpicietis me, & rurſus pau-
liſper, & videbitis me: &, Quia ego vado ad
Patrem?
18 Dicebant ergò, Quid illud eſt quod dicit,
Pauliſper: neſcimus quid loquatur.
19 Cog-

19 Cognouit autem Ieſus eos velle ipſum
interrogare,& dixit eis, De hoc quæritis inter
vos quod dixi, Pauliſper & non videbitis me;
& iterum pauliſper,& videbitis me?
20 Amen,amen dico vobis,flebitis vos, & la-
mentabimini, mundus autem gaudebit: vos
verò triſtes eritis; ſed triſtitia veſtra euadet in
gaudium.
21 Mulier quum parit, dolorem habet, quia
venit hora eius:quum autem peperit puerulum,
iam non meminit oppreſſionis, quòd gaudeat
hominem eſſe natum in mundo.
22 Et vos igitur nunc quidem triſtitia tene-
mini: ſed rurſum videbo vos, & gaudebit cor
veſtrum,& gaudium veſtrum nemo tollet à vo-
bis.
23 Et illo die me non interrogabitis quic-
quam. * Amen, amen dico vobis, quæcunque *Supr.14.13.*
petieritis à Patre meo in nomine meo, dabit *mat.7.7*
vobis: *& 21,22.*
24 Vſque adhuc non petijſtis quicquam in *mar.11.34.*
nomine meo: petite & accipietis, vt gaudium *luc.11.9.*
veſtrum ſit plenum. *iaco.1.5.*
25 Hæc loquutus ſum vobis per ſimilitudi-
nes; veniet tempus quum iam non per ſimilitu-
dines loquar vobis,ſed apertè de Patre meo re-
nuntiabo vobis.
26 Illo die in nomine meo petetis: & non
dico vobis me rogaturum Patrem pro vobis.
27 Ipſe enim Pater amat vos,quia vos me a-
maſtis,& credidiſtis me à Deo exiuiſſe.
28 *Exiui à Patre,& veni in mundũ:& iterum *Infr.17.1.*
relinquo mundum,& proficiſcor ad Patrem.
29 Dicunt ei diſcipuli eius,Ecce, nunc aper-
tè loqueris,nec ſimilitudinem vllam dicis.
30 Nunc ſcimus te ſcire omnia,nec opus eſt
tibi vt quis te interroget: per hoc credimus te
à Deo prodijſſe.
31 Reſpondit ei Ieſus,Nunc creditis?

Mat.26.31. mar.14.27. 32 * Ecce veniet tempus,& iam venit quum
diſpergemini vnuſquiſque ad ſuos, méque ſo-
lum relinquetis; ſed non ſum ſolus: nam Pater
mecum eſt.

33 Hæc loquutus ſum vobis, vt in me pacem
habeatis: in mundo oppreſſionem habebitis:
ſed confidite, ego vici mundum.

CAP. XVII.

1 Orat Chriſtus vt mutua ſit illuſtratio gloriæ ſuæ & Patris. 9 Orat pro Apoſtolis, 20 Et toto credentium grege.

1 HÆc loquutus eſt Ieſus, & ſuſtulit ocu-
los in cœlum, dixitque, Pater, venit
hora illa, glorifica Filium tuum, vt &
Filius tuus glorificet te.

Mat.28.18. 2 *Sicut dediſti ei authoritatem *in* omnem
carnem, vt quotquot dediſti ei, det eis vitam æ-
ternam.

3 Hæc eſt autem vita æterna, vt te cognoſ-
cant *eſſe* illum ſolum, Deum verum, & quem
miſiſti Ieſum Chriſtum.

4 Ego te glorificaui in terra: opus conſum-
maui quod dediſti mihi vt facerem:

5 Nunc igitur glorifica me tu Pater apud
temetipſum ea gloria quam habui apud te
priùs quàm hic mundus exiſteret.

6 Pateſeci nomen tuum hominibus quos
dediſti mihi *ſelectos* è mundo; tui erant, & mihi
eos dediſti, & ſermonem tuum ſeruarunt.

Supr.16.27. 7 * Nunc nouerunt omnia quæ dediſti mihi
à te eſſe.

8 Quia verba quæ tradidiſti mihi, tradidi
eis: quæ ipſi receperunt, & verè norunt me à te
prodijſſe, & crediderunt me à te miſſum eſſe.

9 Ego pro eis rogo; non pro mundo rogo,
ſed pro *ijs* quos dediſti mihi, quia tui ſunt.

10 Et mea omnia tua ſunt, & tua mea *ſunt*:
& glorificatus ſum in eis.

11 Et non ſum ampliùs in mundo, ſed hi ſunt
in mundo, & ego ad te venio. Pater ſancte, ſer-
ua eos per nomen tuum, quos dediſti mihi, vt
ſint vnum prout & nos.
12 Quum eſſem cum eis in mundo, ego ſer-
uabam eos per nomen tuum: quos dediſti mihi,
ego cuſtodiui, & nemo ex eis perijt niſi filius
ille perditionis: * vt Scriptura impleretur. *Pſal.109.8.*
13 Nunc autem ad te venio, & hæc loquor
in mundo, vt habeant gaudium meum plenum
apud ſe,
14 Ego tradidi eis ſermonem tuum, & mun-
dus eos odio habuit, quia non ſunt ex mundo,
prout & ego non ſum ex mundo.
15 Non rogo vt tollas eos è mundo, ſed vt
ſerues eos à malo illo.
16 Ex mundo non ſunt, ſicut & ego non ſum
ex mundo.
17 Sanctifica eos tua veritate: ſermo tuus
veritas eſt.
18 Sicut me miſiſti in mundum, *ita* & ego
miſi vos in mundum.
19 Et eorum cauſa ego ſanctifico meipſum,
vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate.
20 Non pro eis autem rogo tantùm, ſed &
pro ijs qui per ſermonem eorum credituri ſunt
in me.
21 Vt omnes vnum ſint, ſicut tu Pater in me,
& ego in te, & vt ipſi in nobis vnum ſint, vt cre-
dat mundus me à te miſſum eſſe.
22 Et ego gloriam quam dediſti mihi, dedi
eis: vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus:
23 Ego in eis, & tu in me, vt ſint perfecti in v-
num, & vt cognoſcat mundus me à te miſſum
eſſe, teque eos diligere ſicut me dilexiſti.
24 * Pater, quos dediſti mihi, velim vt vbi *Supr.12.26.*
ſum ego, & illi ſint mecum: vt conſpiciant glo-
riam illam quam dediſti mihi, quia dilexiſti me
ante iacta mundi fundamenta.

25 Pater iuſte, mundus te non nouit: ego
autē te noui,& hi nouerūt me à te miſſum eſſe.
26 Et notum feci ipſis nomen tuum, & no-
tum faciam: vt charitas qua dilexiſti me, ſit in
eis,& ego in eis.

CAP. XVIII.

2 Chriſti à Juda proditi, virtute, 6 Milites in terram proſternuntur. 13 Chriſtus ad Annam: hinc ad Caiapham ducitur. 22. 23 Miniſtri bacillo cæſus, quid reſponderit 28 Pilato traditus, 36 Regnum ſuum declarat.

*Mat.*26.36. *mar.*14.32. *luc.*22.39. 2.*reg.*15. 23.

HÆc * quum dixiſſet Ieſus, egreſſus
eſt cum diſcipulls ſuis trans torrentem
Cedron, vbi erat hortus, in quem in-
troiuit ipſe & diſcipuli eius:
2 Nouerat autem eum locum etiam Iudas
qui prodebat eum, quia Ieſus frequenter cum
diſcipulis ſuis illuc conuenerat.

*Mat.*26.47. *mar.*14.43. *luc.*22.47.

3 * Iudas ergò quum accepiſſet cohortem,
& à Pontificibus ac Phariſæis miniſtros, venit
illuc cum laternis,& facibus & armis:
4 Ieſus itaque ſciens omnia quæ ventura e-
rant in ſe,prodiens dixit eis,Quem quæritis?
5 Reſponderunt ei, Ieſum Nazarenum.
Dicit eis Ieſus, Ego *is* ſum. Stabat autem cum
eis etiam Iudas qui prodebat eum.
6 Vt ergò dixit eis,Ego *is* ſum, abierunt re-
trorſum,& ceciderunt humi.
7 Iterum ergo rogauit eos, Quem quæritis?
Illi autem dixerunt; Ieſum Nazarenum.
8 Reſpondit Ieſus,Dixi vobis me eum eſſe;
ergo ſi me quæritis,ſinite hos abire.

*Supr.*17.12.

9 Vt impleretur ſermo quem dixerat, * Ex
his quos dediſti mihi,non perdidi quemquam.
10 Simon autem Petrus qui gladium habe-
bat,eduxit eum, & percuſſit ſeruum Pontificis
maximi, & abſcidit auriculam eius dextram:
erat autem nomen ſeruo Malchus.

11 Dicit

11 Dicit ergò Ieſus Petro, Reconde gladi-
um tuum in vaginam, annon bibam poculum
quod dedit mihi Pater?
12 Cohors igitur & tribunus & miniſtri Iu-
dæorum comprehenderunt Ieſum, & vinxerunt
eum.
13 Et abduxerunt primùm * ad Annam (e- *Luc.23.2.*
rat autem ſocer Caiaphæ, qui erat Pontifex
maximus anni illius) is verò miſit eum vinctum
ad Caiapham pontificem maximum.
14 Erat autem Caiaphas * qui conſuluerat *Supr.* 11 50.
Iudæis expedire vt vnus homo moreretur pro
populo.
15 * Sequebatur autem Ieſum Simon Petrus *Mat.26.58.*
& alius diſcipulus: diſcipulus verò ille notus e- *mar.14.54.*
rat Pontifici maximo, & ſimul introijt cum Ie- *luc* 22.54.
ſu in aulam Pontificis maximi.
16 Petrus autem ſtabat extra ad oſtium. Ex-
iuit ergò diſcipulus ille alter qui erat notus
pontifici maximo, & loquutus eſt oſtiariæ, &
introduxit Petrum.
17 Dixit ergò Petro ancilla oſtiaria, Nónne
& tu ex diſcipulis es hominis iſtius? Dixit illi,
Non ſum.
18 Adſtabant autem ſerui & miniſtri qui
prunas congeſſerant, quia frigus erat, & calefa-
ciebant ſeſe: erat verò cum eis etiam Petrus
ſtans & calefaciens ſeſe.
19 Pontifex maximus ergò interrogauit
Ieſum de diſcipulis & doctrina ipſius.
20 Reſpondit ei Ieſus, Ego palàm loquutus
ſum mundo; ego ſemper docui in ſynagoga &
templo, quò vndique Iudæi conuenerunt, & in
occulto loquutus ſum nihil:
21 Quid me interrogas? interroga eos qui
audierunt, quid ſim ipſis loquutus? ecce, hi ſci-
unt quæ dixerim ego.
22 Hæc autem quum ipſe dixiſſet, vnus ex
miniſtris qui adſtabat, bacillo cæcidit Ieſum,

dicens, Itáne reſpondes Pontifici maximo?
23 Reſpondit ei Ieſus, Si malè loquutus
ſum, teſtare de malo: ſin benè, cur me cædis?
Mat.26.57. 24 * Miſerat igitur eum Annas vinctum ad
Mar.14.53. Caiapham Pontificem maximum.
Luc.22.52. 25 * Stabat autem Simon Petrus, & calefa-
Mat.26.69. ciebat ſe: dixerunt igitur ei, Nónne & tu ex
Mar.14.59. diſcipulis eius es? Negauit ille, & dixit, Non
Luc.22.55. ſum.
26 Dicit ei quidam ex ſeruis pontificis ma-
ximi, cognatus eius cuius abſciderat Petrus au-
riculam, Nónne ego te vidi in horto cum eo?
27 Rurſus ergo negauit Petrus, & ſtatim
gallus vocem emiſit.
Mat 27.2. 28 * Ducunt igitur Ieſum à Caiapha in Præ-
mar.15.1. torium. Erat autem mane, & ipſi non introie-
luc.23.1. runt in Prætorium, ne pollueréntur, ſed vt ede-
act.10.28. rent Paſcha.
& 11.3. 29 Exiuit ergò Pilatus ad eos foras, & dixit,
Quam accuſationem adfertis aduerſus homi-
nem iſtum?
30 Reſponderunt & dixerunt ei, Niſi iſte eſ-
ſet maleficus, non tradidiſſemus eum tibi.
31 Dicit ergò eis Pilatus, accipite eum vos,
& ſecundùm legem veſtram condemnate eum:
Itaque Iudæi dixerunt ei, Nobis non licet oc-
cidere quenquam.
Mat.20.19. 32 * Vt ſermo Ieſu impleretur, quem dixe-
rat, ſignificans qua morte futurum erat vt mo-
reretur.
Mat.27.11. 33 * Introiuit ergò rurſum in prætorium
mar.15.2. Pilatus, & vocauit Ieſum, dixitque ei, Tune es
luc.23.3. rex Iudæorum.
34 Reſpondit ei Ieſus, A teipſo tu hoc dicis,
an alij dixerunt tibi de me?
35 Reſpondit Pilatus, Num ego Iudæus
ſum? gens tua & principes Sacerdotum tradi-
derunt te mihi: quid feciſti?
36 Reſpondit Ieſus, Regnum meum non
eſt

eſt ex hoc mundo: ſi ex hoc mundo eſſet regnū
meum, miniſtri mei certarent ne traderer Iudę-
is: nunc autem regnum meum non eſt hinc.
37 Dixit ergò ei Pilatus, Num igitur rex, es
tu? Reſpondit Ieſus, Tu dicis me regem eſſe.
Ego ad hoc natus ſum, & ad hoc veni in mun-
dum, vt dem teſtimonium veritati. Quiſquis eſt
ex veritate, audit vocem meam.
38 Dicit ei Pilatus, Quid eſt veritas? Et quum
hoc dixiſſet, rurſum venit ad Iudæos, & dicit
eis: Ego nullum inuenio crimen in eo.
39 * Eſt autem vobis conſuetudo vt vnum dimittam vobis in paſcha: vultiſne ergò dimittam vobis regem illum Iudæorum?

Mat. 27.15. mar. 15.6 luc. 23.17.

40 * Clamauerunt autem rurſum omnes, di-
centes, Non hunc, ſed Barabbam. Erat ergò iſte
Barrabas latro.

Act 3.14.

CAP. XIX.

Pilatus Chriſtum flagellatum, & ſpinis coronatum, 4 liberare volens, 8 Iudæorum improbitate vincitur: 16 & crucifigendum tradit. 29 Ieſus matrem diſcipulo commendat. 30 Aceto guſtato moritur. 34 Mortui latus confoditur. 40 Sepelitur.

TVnc * ergo acceptum Ieſum Pilatus flagellauit.

Mat. 27.26. mar. 15.15.

2 Et milites contextam coronam è
ſpinis impoſuerunt capiti eius, & pallio purpu-
reo induerunt eum.
3 Et dicebant, Aue rex Iudæorum. Et ba-
cillis eum cædebant:
4 Exiuit ergò rurſum Pilatus foras, & dixit
eis, Ecce, adduco vobis eum foras, vt noueritis
me nullum in eo crimen inuenire.
5 Exiuit ergò Ieſus foras, ferens ſpineam
coronam, & purpureum pallium. Tum dicit e-
is Pilatus, Ecce homo.
6 Quum ergò vidiſſent eum principes Sa-

cerdo-

cerdotū & miniſtri, clamauerunt dicentes, Cru-
cifige, crucifige. Dicit eis Pilatus, Accipite eum
vos, & crucifigite: Ego enim non inuenio in eo
crimen.
7 Reſponderunt ei Iudæi, nos legem habe-
mus, & ſecundùm legem noſtram debet mori,
quia filium Dei ſe fecit.
8 Quum ergò audiuiſſet Pilatus hunc ſer-
monem, magis timuit.
9 Et rurſus ingreſſus eſt Prætorium, & dixit
Ieſu, Vnde es tu? Ieſus autem reſponſum ei
non dedit.
10 Dicit ergò ei Pilatus, Mihi non loqueris?
neſcis me poteſtatem habēre crucifigendi te,
& poteſtatem habere te abſoluendi?
11 Reſpondit Ieſus, non haberes poteſtatem
aduersùm me vllam, niſi *hoc* tibi datum eſſet
supernè, propterea qui me tradidit tibi, maius
peccatum habet.
12 Ex eo tempore ſtudebat Pilatus eum ab-
ſoluere: Iudæi verò clamabant, dicentes, ſi
hunc abſolueris, non es amicus Cæſaris: qui-
cunq; enim ſe regem facet, contradicit Cæſari.
13 Pilatus ergò quum audiſſet hunc ſermo-
nem, adduxit foras Ieſum, ſeditque pro tribu-
nali, in loco qui dicitur Lithoſtrotos, Hebraicè
Gabbatha.
14 Erat autem paraſceue paſchæ, hora verō
quaſi ſexta: tum dicit Iudæis, Ecce rex veſter.
15 Illi verò clamauerunt, Tolle, tolle, cruci-
fige eum. Dicit eis Pilatus: Regem veſtrum
crucifigam? Reſponderunt principes Sacer-
dotum, Non habemus Regem niſi Cæſarem.
16 Tunc ergo tradidit eum ipſis vt crucifi-
Mat. 27. 31. geretur. *Acceperunt autem Ieſum & abduxe-
mar. 14. 20. runt.
luc. 23. 25. 17 Et ipſe baiulans crucem ſuam venit in
eum locum qui dicitur Caluariæ, Hæbraicè au-
tem Golgotha.

18 Vbi crucifixerunt eum, & cum eo alios
duos, hinc & hinc, medium autem Ieſum.
19 Scripſit autem etiam titulum Pilatus &
impoſuit cruci. Erat verò Scriptum, IESVS NA-
ZARENVS REX ILLE IVDAEORVM.
20 Hunc ergò titulum multi Iudæorum le-
gerunt, quia prope ciuitatem erat locus, vbi
crucifixus erat Ieſus & erat ſcriptum Hebraicè,
& Græcè, & Latinè.
21 Dicebant ergò Pilato principes ſacerdo-
tum Iudæorum, Ne ſcribito, Rex ille Iudæo-
rum: ſed illum dixiſſe, Rex ſum Iudæorum.
22 Reſpondit *eis* Pilatus, Quod ſcripſi,
ſcripſi.
23 * Milites ergò quum crucifixiſſent Ie- *Mat* 27.35.
ſum, acceperunt eius veſtimenta, (& fecerunt *mark*.15.24.
quatuor partes, vnicuique militi partem) & *luk*. 23.33.
tunicam: erat autem tunica inconſutilis à ſum-
ma contexta tota.
24 Dixerunt ergò inter ſe. Ne ſcindamus
eam, ſed ſortiamur de illa cuius futura ſit; vt
Scriptura impleretur, dicens, * Partiti ſunt ve- *Pſal*.22.29.
ſtimenta mea ſibi, & ſuper veſtem meam iece-
runt ſortem. Milites igitur hæc fecerunt.
25 Stabant autem iuxta crucem Ieſu, mater
eius, & ſoror matris eius, Maria Cleopæ *vxor*,
& Maria Magdalene.
26 Quum vidiſſet ergò Ieſus matrem ac di-
ſcipulum adſtantem quem diligebat, dicit ma-
tri ſuæ, Mulier, ecce filius tuus:
27 Deinde dicit diſcipulo, Ecce mater tua,
Et ex illa hora recepit eam diſcipulus ille do-
mum ſuam.
28 Poſtea quum ſciret Ieſus *reliqua* omnia
iam perfecta eſſe, * vt perficeretur Scriptura, *Pſal*.69.22.
dixit, Sitio. *mat*.27.48.
29 Vas igitur *illic* erat poſitum aceto plenū.
Illi verò impleuerunt ſpongiā aceto, & hyſſopo
circumpoſitam admouerunt ori eius.

30 Quum

30 Quum autem accepiſſet Ieſus acetum,
dixit, Conſummatum eſt: & inclinato capite
tradidit ſpiritum.

31 Iudæi ergò, vt non manerent in cruce
corpora Sabbatho, quoniam erat Paraſceue,
(erat enim magnus dies illius Sabbathi) roga-
runt Pilatum vt confringerentur eorum crura, ac
tollerentur.

32 Venerunt ergò milites, & prioris quidem
latronis confregerunt crura, & alterius qui cru-
cifixus fuerat cum eo.

33 Ad Ieſum autem quum veniſſent, vt vi-
derunt eum iam mortuum, non confregerunt
eius crura:

34 Sed quidam ex militibus lancea latus e-
ius fodit, & ſtatim exiuit ſanguis & aqua.

35 Et qui vidit teſtatur, & verum eſt teſtimo-
nium eius: ille *inquam* ſcit ſe vera dicere, vt *&*
vos credatis.

36 Facta ſunt enim hæc vt Scriptura imple-
*Exod.*12.46. retur, * Non confringetur *vllum* os ipſius.
*num.*9.12. 37 Et rurſus alia Scriptura dicit, * Videbunt
*Zach.*12.10. quem transfixerunt.
Mat 27.57. 38 * Poſt hæc autem rogauit Pilatum Ioſeph
*Mar.*15.42. Arimathæenſis (qui erat diſcipulus Ieſu, ſed oc-
*Luc.*23.50. cultus propter metum Iudæorum) vt tolleret
corpus Ieſu: quod permiſit Pilatus. Venit ergò
& ſuſtulit corpus Ieſu.

*Supra.*3.2. 39 * Venit autem & Nicodemus, (is qui ve-
nerat ad Ieſum nocte primùm) ferens miſturæ
myrrhæ & aloes libras quaſi centum.

40 Acceperunt ergò corpus Ieſu, & obuinx-
erunt illud linteis cum aromatibus, ſicut mos
eſt Iudæis ſepelire.

41 In eo autem loco vbi fuerat crucifixus,
erat hortus, & in horto monumentum nouum,
in quo nondum quiſquam poſitus fuerat.

42 Ibi ergo propter Paraſceuen Iudæorum,
quòd monumentum illud propè eſſet, poſue-
runt Ieſum.

CAP. XX.

1 Maria nunciat Chriſtum reſurrexiſſe. 2 Petrus & Iohannes hoc viſuri 4 excurrunt. 13 Ieſus Mariæ apparet. 19 & diſcipulis domi congregatis. 25. Thomas antè incredulus, 20 credit.

PRimo verò die hebdomadis, Maria Mag- *Mar.16.1.*
dalene venit manè, quum adhuc tenebræ *luc.24.1.*
eſſent, ad monumentum, viditque lapidem ſublatum à monumento.

2 Cucurrit ergò & venit ad Simonem Petrũ, & ad alterum illum diſcipulum, quem amabat Ieſus: & dicit eis, Suſtulerunt Dominum è monumento, & neſcimus vbi poſuerint eum.

3 Exiuit ergò Petrus, & alter ille diſcipulus, & venerunt ad monumentum

4 Currebant autem duo ſimul: ſed alter ille diſcipulus præcurrit citiùs Petro, venitque prior ad monumentum.

5 Et incuruatus vidit poſita lintea: non tamen introiuit.

6 Venit ergò Simon Petrus ſequens eum, & introiuit in monumentum, & conſpexit lintea *ibi* poſita.

7 Et ſudarium quod fuerat ſuper caput eius, non cum linteis poſitum, ſed ſeorſum inuolutum in vnum locum.

8 Tunc ergò introiuit etiam alter ille diſcipulus, qui venerat prior ad monumentum, viditque, & credidit.

9 Nondum enim nouerant Scripturam, videlicet quòd oporteret eũ à mortuis reſurgere.

10 Redierunt ergò diſcipuli ad ſuos.

11 * Maria autem flens ſtabat ad monumen- *Mat.28.1.*
tum foris. Dum ergò fleret, incuruauit ſe in *mar.16.5.*
monumentum,

12 Et conſpexit duos Angelos albatos, ſedentes, vnum ad caput, & alterum ad pedes *illic* vbi iacuerat corpus Ieſu.

13 Qui

13 *Qui* etiam dixerunt ei, Mulier, quid fles? Dicit eis, Suſtulerunt dominum meum, nec ſcio vbi poſuerint eum.

14 Et quum hæc dixiſſet, conuerſa eſt retrorſum, conſpexitq; Ieſum ſtantem, nec ſciebat Ieſum eſſe.

15 Dixit ei Ieſus, Mulier quid fles? quem quæris? Illa putans hortulanum eſſe, dicit ei, Domine, ſi tu aſportaſti eum, dicito mihi vbi poſueris eum, & ego eum tollam.

16 Dicit ei Ieſus: Maria. Conuerſa illa, dicit ei, Rabboni, quod dicitur Magiſter.

17 Dicit ei Ieſus, Ne me tangito: nondum enim aſcendi ad Patrem meum; ſed proficiſcere ad fratres meos, & dic eis, Aſcendo ad Patrē meum & Patrem veſtrum, & Deum meum & Deum veſtrum.

18 Venit Maria Magdalene annuntians diſſcipulis quod vidiſſet Dominum, qui ea ſibi dixiſſet.

*Mar.*16.14. *luk.*24.36. 1.*Cor.*15.5. 19 * Quum ergò veſpera eſſet, die illo primo hebdomadis, & fores eſſent clauſæ *illic* vbi erant diſcipuli coacti propter metum Iudæorum, venit Ieſus, ſtetitq; in medio, & dixit eis, Pax vobis.

20 Et quum hæc dixiſſet, oſtendit eis manus ac latus ſuum. Gauiſi ſunt ergò diſcipuli viſo Domino.

21 Dicit ergò eis iterum, Pax vobis: ſicut miſit me Pater, ita ego mitto vos.

22 Et quum hæc dixiſſet, afflauit, & dixit eis, Accipite Spiritum ſanctum.

*Mat.*16.19. 23 Si quorum * remiſeritis peccata, remittuntur eis: ſi quorum retinueritis, retenta ſunt.

24 ¶ Thomas autem, vnus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venerat Ieſus.

25 Dixerunt igitur ei alij diſcipuli, Vidimus Dominum. Ille verò dixit eis, niſi videro in manibus

manibus eius veſtigium clauorum, & immiſero digitum in veſtigium clauorum, & immiſero manum meam lateri eius, nequaquam credam.

26 Octo igitur poſt diebus rurſus erant diſcipuli eius intus, & Thomas cum eis: venit Ieſus foribus clauſis, & ſtetit in medio, & dixit, Pax vobis.

27 Deinde dicit Thomæ, Infer digitum tuum huc: & vide manus meas: profer manum tuam, & immitte in latus meum: & ne eſto incredulus ſed credens.

28 Reſpondit autem Thomas, & dixit ei, Dominus meus & Deus meus *es*.

29 Dicit ei Ieſus, Quia vidiſti me Thoma, credidiſti: beati qui non viderunt, & crediderunt.

30 * Multa verò etiam alia ſigna edidit Ieſus in diſcipulorum ſuorum conſpectu, quæ non ſunt ſcripta in hoc libro. *Infra. 21. 25.*

31 Hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis Ieſum eſſe Chriſtum Filium Dei, & vt credentes, vitam habeatis per nomen eius.

CAP. XXI.

4 Ieſus piſcantibus Apoſtolis apparet. 6. 7 quem miraculo captorum piſcium agnoſcunt. 15 *Petro ouium curam committit.* 18 *mortiſque genus eidem prænuntiat.*

POſtea patefecit ſe rurſus Ieſus diſcipulis ad mare Tiberiadis: patefecit autem ſic.

2 Erant ſimul Simon Petrus & Thomas qui dicitur Didymus, & Nathanael qui erat ex Cana Galilææ: & *filij* Zebedæi, alijque ex diſcipulis eius duo,

3 Dicit eis Simon Petrus, Abeo piſcatum. Dicunt ei, Imus & nos tecum. Profecti ſunt & aſcenderunt in nauigium ſtatim: & illa nocte nihil ceperunt.

4 Mane autem iam exorto, ſtetit Ieſus in littore:

tore: non tamen cognouerunt diſcipuli Ieſum
eſſe.

5 Dicit ergò eis Ieſus, pueri, Num quid op-
ſonij habetis? Reſponderunt ei, Non,

6 At ille dicit eis, Iacite rete in dextram
nauigij partem, & inuenietis. Iecerunt ergò, &
non ampliùs poterant illud trahere præ multi-
tudine piſcium.

7 Dicit ergò diſcipulus ille quem diligebat
Ieſus, Petro, Dominus eſt. Simon ergò Petrus
quum audiſſet Dominum eſſe, amiculum ſuc-
cinxit, (erat enim nudus) & abiecit ſe in ma-
re.

8 Alij autem diſcipuli nauigio venerunt, (non
enim longè aberant à terra, ſed circiter cubitis
ducentis) trahentes rete *plenum* piſcium.

9 Vt ergò deſcenderunt in terram, vident
prunas poſitas, & piſcem impoſitum, & panem.

10 Dicit eis Ieſus, Adferte ex piſcibus quos
modò cepiſtis.

11 Aſcendit Simon Petrus, & traxit rete in
terram plenum magnis piſcibus, centum quin-
quaginta tribus: & quum tot eſſent, non eſt
ſciſſum rete.

12 Dicit eis Ieſus, Venite, prandete. Nullus
autem diſcipulorum audebat eum interrogare,
Tu quis es? quum ſcirent Dominum eſſe.

13 Venit ergò Ieſus, & accipit panem, &
dat eis, & piſcem ſimiliter.

14 Hac iam tertia vice patefactus eſt Ieſus
diſcipulis ſuis, quum reſurrexiſſet à mortuis.

15 ¶ Quum ergò prandiſſent, dicit Simoni
Petro Ieſus, Simon *fili* Ionæ, diligis me plùs
quàm hi? Dicit ei, Etiam Domine: tu noſti
quòd amem te. Dicit ei, Paſce agnos meos.

16 Dicit ei rurſum ſecundò, Simon *fili* Io-
næ, diligis me? Ait illi, Etiam Domine: tu noſti,
quòd amem te. Dicit ei Paſce oues meas.

17 Dicit ei tertiò, Simon *fili* Ionæ, amas me?
Triſtis

Triſtis fuit Petrus, quòd tertiò dixiſſet ipſi, A-
mas me? Dixitque ei, Domine, tu omnia noſti,
tu noſti quòd amem te. Dicit ei Ieſus, Paſce o-
ues meas.
18 Amen, amen dico tibi, quum eſſes iunior,
cingebas te, & ibas quò volebas: quum autem
ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cin-
get, & transferet quò noles.
19 Hoc autem dixit, ſignificans qua morte
glorificaturus eſſet Deum. Et quum hoc dixiſ-
ſet, dicit, Sequere me.
20 Conuerſus Petrus vidit illum diſcipulum
quem diligebat Ieſus, ſequentem, * qui & re- *Supra 13.25.*
cubuerat in cœna ſuper pectus eius, & dixerat,
Domine, quis iſte eſt qui te prodit?
21 Hunc ergò quum vidiſſet Petrus, dicit Ie-
ſu, Domine, hic autem quid?
22 Dicit ei Ieſus, Si velim eum manere do-
nec veniam, quid ad te? tu me ſequere.
23 Exijt ergò ſermo iſte inter fratres, diſci-
pulum illum non moriturum; ſed non dixerat
ei Ieſus, Non morietur: ſed, Si eum velim ma-
nere donec veniam, quid ad te?
24 Hic eſt diſcipulus ille qui de his teſtatur,
& hæc ſcripſit: & ſcimus verum eſſe teſtimo-
nium eius.
25 * Sunt autem & alia multa quæ fecit Ie- *Supra 20.30.*
ſus: quæ ſi ſcribantur ſigillatim, ne mundum
quidem ipſum opinor capturum eos qui ſcribe-
rentur libros. Amen.

ACTA

ACTA SANCTO-RVM APOSTO-LORVM.

CAP. I.

1 *Continuat Lucas hanc Hiſtoriam ad ſuum E-uangelium.* 9 *Sublato in cœlum Chriſto,* 10 *Apoſtoli,* 11 *monentibus Angelis,* 12 *reuerſi,* 14 *Precibus incumbunt.* 15 *Petri oratione,* 18 *Iudæ proditoris loco* 23 *Matthias eligitur.*

PRIMVM quidem librum conſe-
ci, Theophile, de omnibus quæ
cœpit Ieſus & facere & docere.
2 Ad *eum* vſque diem quo,
quum mandata dediſſet Apoſto-
lis, quos per Spiritum ſanctum elegerat, ſurſus
receptus eſt.
3 Quibus etiam ſeipſum, poſtquam ipſe paſ-
ſus fuit, exhibuit viuum cum multis indubitatis
ſignis, per dies quadraginta conſpectus ab eis,
& dicens quæ ad regnum Dei *ſpectant*.
4 Et cum illis conueniens,* denuntiauit eis,
ne abſcederent Hieroſolymis, ſed vt expecta-
rent promiſſum Patris, quod *inquit*, audiſtis ex
me.
5 * Nam * Iohannes baptizauit quidem a-
qua, vos autem baptizabimini * Spiritu ſancto
iſtis non multis pôſt diebus.
6 Quum igitur illi conueniſſent, interroga-
runt eum dicentes, Domine, num hoc tempore
reſtitues regnum Iſraeli?

Luc. 24.49.
Iohn. 14. 25.
*Mat.*3.11.
*Mar.*1.8.
*Luc.*3.16.
*Iohn.*1.26.
Infra 2.2. &
11.16 & 19.4

7 Dicit

7 Dicit autem ad illos, Non eſt veſtrum
noſſe tempora ſiue oportunitates, quas Pater
in ſua ipſius poteſtate poſuit.
8 * Sed recipietis virtutem Spiritus ſancti *Infra* 2.1.
poſtquam ſuperuenerit in vos: eritiſque mihi
teſtes & in Hieruſalem, & in tota Iudæa, Sama-
riáque, & vſque ad vltimas terras.
9 Et quum hæc dixiſſet, aſpicientibus ipſis
eleuatus eſt: & nubes ſuſceptum eum abſtulit
ab oculis eorum.
10 * Et quum eſſent intentis in cœlum ocu- *Luk.* 24. 51.
lis, eo proficiſcente, ecce, viri duo adſtiterunt
illis albo veſtitu:
11 Qui & dixerunt, Viri Galilæi, quid ſta-
tis intuentes in cœlum? hic Ieſus qui ſurſum
receptus eſt à vobis in cœlum, ita veniet, quem-
admodum conſpexiſtis eum proficiſcentem in
cœlum.
12 Tunc reuerſi ſunt in Hieruſalem à mon-
te qui vocatur Olíueti, qui eſt prope Hieruſa-
lem, diſtans itinere Sabbathi.
13 Et quum introiſſent, aſcenderunt in cœ-
naculum vbi commorabantur & Petrus & Ia-
cobus, & Iohannes & Andreas, Philippus &
Thomas, Bartholomæus & Matthæus, Iacobus
filius Alphæi, & Simon Zelotes, & Iudas Iacobi
frater.
14 Hi omnes perdurabant concorditer *in*
oratione & deprecatione cum mulieribus &
Maria matre Ieſu, & cum ipſius fratribus.
15 ¶ Et per eos dies aſſurgens Petrus in me-
dio diſcipulorum, dixit, (erat autem turba ca-
pitum eôdem *loci* quaſi centum viginti)
16 Viri fratres, oportuit impleri Scripturam
hanc, * quam prædixit Spiritus ſanctus per os *Pſal.* 41.10.
Dauid de Iuda, qui fuit dux viæ ijs qui compre- *ioh.* 10.18.
henderunt Ieſum:
17 Annumerabatur enim nobiſcum, & ſor-
titus erat partem miniſterij huius.

18 Is

18 Is igitur acquiſiuit agrum ex mercede in-
Mat.27.5. iuſtitiæ, * & præcipitatus crepuit medius,& ef-
fuſa ſunt omnia viſcera eius.

19 Innotuitque omnibus habitantibus Hi-
eroſolymæ: adeò vt vocetur ager ille propria
ipſorum lingua, Aceldama, hoc eſt, ager ſan-
guinis.

20 Scriptum eſt enim in libro Pſalmorum,
Pſal.69.26. * Fiat commoratio eius deſerta, & non ſit qui
pſal.109.8. habitet in ea. * Et Epiſcopatum eius accipiat
alius.

21 Oportet igitur ex ijs viris qui nobiſcum
conuenerunt toto tempore quo Dominus Ieſus
verſatus eſt inter nos,

22 Exorſus à baptiſmo Iohannis, ad eum
vſque diem quo ſurſum receptus eſt à nobis, v-
num fieri nobiſcum teſtem reſurrectionis eius.

23 Statuerunt igitur duos, Ioſeph vocatum
Barſaban, qui cognominatus eſt Iuſtus,& Mat-
thiam:

24 Et precantes dixerunt, Tu Domine, qui
corda omnium noſti,oſtende vtrum elegeris ex
his duobus:

25 Vt accipiat ſortem miniſterij huius &
Apoſtolatus, à quo aberrauit Iudas, vt abiret
in locum ſuum.

26 Iecerunt igitur ſortes eorum: & cecidit
ſors ſuper Matthiam, qui communibus calculis
allectus eſt cum vndecim Apoſtolis.

CAP. II.

*1 Apoſtoli 4 Spiritu ſancto repleti, 8 diuerſis lin-
guis loquuntur. 13 Ebrietatis notam, 15 Petrus
tollit. 35 Chriſtum Meſſiam eſſe docet. 37
Auditoribus conſternatis 38 pœnitentiam ſua-
det.*

1 QVum autem aduenisset dies Penteco-
ſtes, erant omnes concorditer eodem
loci.

Tum

2 Tum extitit repentè è cœlo ſonitus, tan-
quam ruentis flatus violenti, qui repleuit totam
domum vbi erant conſidentes:
3 Et viſæ ſunt eis diſpertitæ linguæ inſtar
ignis, *qui* etiam ſedit ſuper vnumquenq; eorum.
4 Repleti ſunt autem omnes Spiritu ſancto,
cœperuntque loqui alijs linguis, prout Spiritus
ille dabat eis effari.
5 Erant verò Hieroſolymis habitantes Iu-
dæi, viri religioſi, ex omni natione *eorum* qui
ſub cœlo *ſunt*.
6 Orto autem hoc rumore, conuenit multi-
tudo & confuſa fuit, quòd audiret vnuſquiſque
propria lingua ſua eos loquentes.
7 Obſtupeſcebant autem omnes, ac mira-
bantur, dicentes alij ad alios, Nónne ecce om-
nes qui loquuntur, Galilæi ſunt?
8 Quomodo igitur nos audimus *eos* qua quiſ-
que lingua nati ſumus?
9 Parthi & Medi, & Elamitæ, & qui incoli-
mus Meſopotamiam, Iudæamque, & Cappa-
dociam, Pontum & Aſiam,
10 Phrygiam & Pamphiliam, Ægyptum &
partes Lybiæ quæ eſt ſecundùm Cyrenen, &
aduenæ Romani, tum Iudæi tum proſelyti:
11 Cretes & Arabes, audimus eos loquentes
noſtris linguis magnifica Dei *facta*.
12 Obſtupeſcebant autem omnes, & hæſita-
bant, dicentes alius ad alium, Quid hoc *rei* eſſe
poſſit?
13 Alij verò cauillantes dicebant, Vino dul-
ci pleni ſunt *iſti*.
14 Stans autem Petrus cum vndecim, ſuſtu-
lit vocem ſuam, & affatus eſt eos, dicens, Viri
Iudæi, *voſque* omnes qui commoramini Hiero-
ſolymis, hoc vobis notum eſto, & auribus per-
cipite verba mea
15 Non enim, vt vos exiſtimatis, iſti ebrij
ſunt, quum ſit hora diei tertia.

16 Sed

16 Sed hoc iſtud eſt, quod dictum eſt per Pro-
phetam Ioel,
Ioel.2.28. 17 * Et erit vltimis temporibus, (dicit Do-
Eſa.44.3. minus) effundam ex Spiritu meo in quamuis
Ioh.7.38. carnem, & prophetabunt filij veſtri & filiæ ve-
ſtræ, & iuuenes veſtri viſiones videbunt, & ſeni-
ores veſtri ſomniabunt:
18 Et quidem ſuper ſeruos meos & ſuper
ancillas meas in diebus illis effundam de Spiritu
meo, & prophetabunt:
19 Et edam miracula in cœlo ſurſum; &
ſigna in terra deorſum, ſanguinem & ignem,
& vaporem fumi.
20 Sol conuertetur in tenebras, & Luna in
ſanguinem, priuſquam veniat dies ille Domini
magnus & illuſtris:
21 Et futurum eſt vt quicunque inuocauerit
nomen Domini, ſeruetur.
22 Viri Iſraëlitæ, audite ſermones iſtos: Ie-
ſum illum Nazarenum, virum à Deo approba-
tum apud vos præſtantibus factis, & miraculis
& ſignis quæ edidit per eum Deus in medio ve-
ſtri, ſicut & ipſi noſtis:
23 Hunc *inquam*, definito conſilio & proui-
dentia Dei, deditum cùm accepiſſetis, manibus
ſceleratis *cruci* affixum interemiſtis.
24 Quem Deus excitauit ſolutis doloribus
mortis, eo quòd impoſſibile erat ipſum ab ea
retineri.
Pſal.16.8. 25 * Dauid enim dicit de eo, Proſpiciebam
Dominum coram me ſemper, quoniam eſt mi-
hi ad dextram ne concutiar.
26 Propterea oblectatum eſt cor meum, &
exultauit lingua mea: atque adeò caro mea re-
quieſcit in ſpe:
27 Quoniam non derelinques animam meã
apud inferos, nec ſines Sanctum illum tuum
ſentire corruptionem.
28 Notas mihi feciſti vias vitæ, replebis me

iucundi-

incunditate in tui conſpectu.
29 Viri fratres, licet liberè dicere apud vos
de Patriarcha Dauid, eum & obiiſſe & ſepultū
eſſe, & monumentum eius eſſe * apud nos ad 1. Reg. 2.10.
hunc vſque diem. *infra* 13.36.
30 Propheta igitur quum eſſet, & ſciret
* Deum iureiurando ſibi iuraſſe, fore vt ex fru- *Pſal.* 132.11.
ctu lumbi ipſius, quod ad carnem attinet, Chri-
ſtum excitaret, *quem* collocaret ſuper eius
throno:
31 Præſcius loquutus eſt de reſurrectione
Chriſti, * non derelictam eſſe apud inferos a- *Pſal.* 16.10.
nimam eius, neque carnem eius ſenſiſſe cor- *infra.* 13.55.
ruptionem.
32 Hunc Ieſum excitauit Deus: cuius *rei*
omnes nos ſumus teſtes.
33 Itaque dextra Dei euectus, & promiſſum
Spiritum ſanctum adeptus à Patre, effudit hoc
quod vos nunc ſpectatis & auditis.
34 Neque enim Dauid aſcendit in cœlos:
ſed dicit ipſe, * Dixit Dominus Domino meo, *Pſal.* 110.1.
Sede ad dextram meam,
35 Vſquedum ponam inimicos tuos ſcabel-
lum pedum tuorum.
36 Certò ſciat ergò tota Domus Iſrael, hunc
eſſe factum à Deo Dominum & Chriſtū: hunc
inquam Ieſum quem vos crucifixiſtis.
37 *His* autem auditis conpuncti ſunt corde,
& dixerunt ad Petrum ac reliquos Apoſtolos,
Quid faciemus viri fratres?
38 Petrus autem ait ad eos, Reſipiſcite, &
baptizetur vnuſquiſq; veſtrûm in nomine Ieſu
Chriſti in remiſſionem peccatorum: & accipi-
etis donum Spiritus ſancti.
39 Vobis enim *facta eſt* promiſſio, & libe-
ris veſtris, & omnibus longè poſt *futuris*, quoſ-
cunque videlicet aduocauerit Dominus Deus
noſter.
40 Aliiſque ſermonibus plurimis obteſta-

batur, & exhortabatur *eos*, dicens, Seruamini
ex natione iſta praua.

41 Qui ergo libenter exceperunt ſermonem
eius, baptizati ſunt: & addita ſunt *Eccleſiæ* die
illo capita quaſi ter mille.

42 Erant autem perdurantes in doctrina A-
poſtolorum, & communicatione, & fractione
panis, & precibus.

43 Obortus eſt autem omnibus timor: mul-
taque miracula & ſigna per Apoſtolos fie-
bant.

44 Omnes autem qui credebant, erant eô-
dem *loci*, & habebant omnia communia:

45 Et poſſeſſiones ac facultates vendebant,
& diſpertiebant ea omnibus, prout cuiq; opus
erat.

46 Et quotidiè perdurantes concorditer in
templo, ac frangentes domi panem, capiebant
cibum cum exultatione & ſimplicitate cor-
dis:

47 Laudantes Deum, & habentes gratiam
apud totum populum. Dominus autem addebat
quotidiè Eccleſiæ qui ſalui fierent.

CAP. III.

1 *Petrus cum Johanne in templum aſcendens,* 6 *Claudum ſanat.* 9, *Populo ad miraculum concurrenti,* 12 *Salutis myſterium per Chriſtum exponit.* 14 *Ingratitudinem eorum accuſans,* 16 *Et pœnitentiam ab illis poſtulans.*

CÆterùm Petrus & Iohannes ſimul aſ-
cendebant in templum, ſub horam pre-
cationis, *nempe* nonam.

2 Quidam autem vir claudus ab vtero ma-
tris ſuæ portabatur: quem ponebant quotidiè
ad portam templi quæ dicitur Specioſa, vt pe-
teret eleemoſynam ab ijs qui ingrediebantur in
templum.

3 Is quum vidiſſet Petrum ac Iohannem
ingreſſuros in templum, rogauit vt eleemoſy-
nam acciperet.

4 Intentis autem in eum oculis Petrus cum
Iohanne dixit, Aſpice ad nos.

5 Ille igitur attendebat eos, ſperans ſe ali-
quid ab eis accepturum.

6 Petrus autem dixit, Argentum & aurum
non eſt mihi: quod autē habeo, hoc tibi do: In
nomine Ieſu Chriſti Nazareni, ſurge & ambula.

7 Et prehenſa manu eius dextera, erexit
eum: illicò verò confirmati ſunt pedes illius ac
malleoli.

8 Et exiliens ſtetit, & ambulauit, & ingreſſus
eſt cum eis in templum, ambulans & ſaliens, &
laudans Deum.

9 Viditq; eum totus populus ambulantem
& laudantem Deum.

10 Et cum agnouerunt illum eſſe qui ad *pe-
tendam* eleemoſynam ſedebat ad Specioſam
portam templi: & impleti ſunt pauore & ſtu-
pore ſuper eo quod ei contigerat.

11 Quum autem claudus ille qui ſanatus fu-
erat, teneret Petrum & Iohannem, cucurrit
totus populus ad eos in porticum qui appella-
tur Solomonis, expauefactus.

12 Quo viſo, Petrus reſpondit populo: Viri
Iſraëlitæ quid miramini ſuper hoc, aut quid in-
tentos oculos in nos habetis, quaſi propria vi
aut pietate effecerimus vt hic ambularet?

13 * Deus ille Abraham & Iſaac & Iacob, *Infra 5. 30.*
Deus *inquam* patrum noſtrorum glorificauit
Filium ſuum Ieſum, quem vos prodidiſtis, & ab-
negaſtis in conſpectu Pilati, quum ille iudicaſſet
eſſe abſoluendum.

14 * Vos autem ſanctum illum & iuſtum ab- *Mat. 27. 38.*
negaſtis, & poſtulaſtis homicidam condonari
vobis:

15 Principem autem vitæ trucidaſtis, quem

Deus excitauit à mortuis, cuius *rei* nos teſtes ſumus.

16 Et per fidem in nomen ipſius, hunc quem conſpicitis ac noſtis, confirmauit nomen ipſius: fides inquam quæ per ipſum *eſt*, dedit iſti integritatem hanc coram omnibus vobis.

17 Sed nunc fratres, ſcio vos per ignorantiam *iſta* feciſſe, ſicut & primores veſtros.

18 Deus autem quæ prænuntiauerat per os omnium Prophetarum ſuorum, Chriſtum ſuum perpeſſurum, ita impleuit.

19 Reſipiſcite igitur, & conuertimini, vt deleantur peccata veſtra: poſtquam venerint tempora refrigerationis à conſpectu Domini.

20 Et miſerit prænuntiatum vobis Ieſus Chriſtum.

21 Quem oportet quidem cœli capiant, vſq; ad tempora reſtitutionis omnium: de quibus prædixit Deus per os omnium ſanctorum ſuorum à ſeculo Prophetarum.

Deut. 18. 15. *Infra* 7 37.

22 Moſes etenim ad Patres dixit, * Prophetam ſuſcitabit vobis Dominus Deus veſter ex fratribus veſtris, ſicut me: audietis eum in omnibus quæ loquutus fuerit vobis.

23 Futurum eſt autem vt quiſquis non auſcultarit Prophetæ illi, diſperdatur è populo.

24 Sed & omnes Prophetæ à Samuele & ijs qui deinceps *ſecuti ſunt*, quotquot loquuti ſunt, etiam prænuntiarunt dies iſtos.

Gen. 12. 3. *Gal.* 3. 8.

25 Vos eſtis filij Prophetarum, & pacti quod pepigit Deus erga patres noſtros, dicens ad Abraham, * Et in ſemine tuo benedictionem conſequentur omnes familiæ terræ.

26 Vobis primùm Deus excitatum Filium ſuum Ieſum miſit, qui benediceret vobis, vnoquoque *ſeſe* auertente à ſuis ſceleribus.

CAP

CAP. IIII.

1 Petrus & Iohannes 3 capti concilio ſiſtuntur.
7 & 19 Chriſti cauſam agunt intrepidè 24
Diſcipuli preces ad Deum fundunt. 32 Multi
poſſeſſiones ſuas vendunt. 36 Inter quos &
Barnabas numeratur.

LOquentibus autem ipſis ad populum, ſu-
peruenerunt Sacerdotes & præfectus
templo, & Sadducæi:
2 Moleſtè ferentes quòd docerent popu-
lum, & annuntiarent in nomine Ieſu reſurre-
ctionem ex mortuis.
3 Et iniecerunt eis manus, poſueruntque
eos in cuſtodiam in poſterum diem: nam erat
iam veſpera.
4 Multi verò eorum qui audierant ſermonē,
crediderunt: & factus eſt numerus virorum
quaſi quinquies mille.
5 Factum eſt autem poſtero die vt cogeren-
tur primores eorum, & ſeniores, & Scribæ in
Hieruſalem:
6 Et Annas pontifex maximus, & Caiphas
& Iohannes & Alexander, & quotquot erant
ex genere pontificio.
7 Quum igitur ſtatuiſſent eos in medio, per-
contati ſunt, Qua poteſtate aut quo nomine
vos hos feciſtis?
8 Tunc Petrus repletus Spiritu ſancto dixit
eis, Primores populi & ſeniores Iſraël,
9 Quandoquidem de nobis hodiè quæſtio
habetur ſuper beneficio in hominem ægrotum
collato, quomodo *videlicet* iſte ſeruatus ſit:
10 Notum ſit omnibus vobis & toti populo
Iſraël, per nomen Ieſu Chriſti Nazareni, quem
vos crucifixiſtis, quem Deus excitauit à mortu-
is, per hoc, *inquam*, illum adſtare in veſtro
conſpectu ſanum.

Pſal.118.22. 11 * Hic eſt lapis ille pro nihilo habitus à
Eſa. 28.16. vobis ædificantibus, qui factus eſt caput anguli:
Mat.21.42. 12 Nec eſt in alio quoquam ſalus, nec enim
Mar.12.10. aliud nomen eſt ſub cœlo quod datum ſit inter
Luc.20.17. homines, per quod oporteat nos ſeruari.
Rom.9. 33. 13 Conſpecta verò Petri in dicendo liberta-
1.Pet.2.7. te & Iohannis, compertóque homines eſſe illi-
teratos & idiotas, admirabantur, & agnoſce-
bant eos cum Ieſu fuiſſe.
14 Illum verò videntes ſtantem cum eis
qui ſanatus fuerat, nihil poterant contradi-
cere.
15 Iuſſis autem ipſis extra concilium abire,
conferebant inter ſe,
16 Dicentes, Quid faciemus hominibus
iſtis? nam conſpicuum ſignum editum eſſe per
eos, manifeſtum eſt omnibus habitantibus in
Hieruſalem, nec poſſumus negare.
17 Sed ne *id* ampliùs ſerpat in populum,
minaciter interminemur eis, ne poſthac vlli
hominum loquantur in nomine iſto.
18 Itaque vocatis ipſis, denuntiarunt ne
omninò loquerentur, vel docerent in nomine
Ieſu.
19 Petrus autem & Iohannes reſpondentes
dixerunt eis, An apud Deum iuſtum ſit, vobis
potiùs auſcultare quàm Deo, iudicate.
20 Non enim poſſumus quæ vidimus & audi-
uimus non loqui.
21 Illi verò, non inuenientes quomodo pu-
nirent eos, additis minis eos dimiſerunt, prop-
ter populum, quia omnes glorificabant Deum
ſuper eo quod factum fuerat.
22 Annorum enim erat ampliùs quadragin-
ta homo ille in quo editum fuerat ſignum iſtud
ſanationis.
23 ¶ Dimiſſi autem *illi* venerunt ad ſuos, &
annuntiauerunt quæ principes Sacerdotum &
ſeniores ipſis dixerant.

24 Iſti

24 Isti verò, quum *hæc* audiſſent, concorditer
ſuſtulerunt vocem ad Deum, dixeruntque, Domine,
tu es Deus ille qui feciſti cœlum ac terram,
mare, & omnia quæ in eis ſunt:

25 Qui Spiritu ſancto per os Dauid pueri tui
dixiſti, * Cur fremuerunt gentes, & populi meditati
ſunt inania? *Pſal.2.1.*

26 Aſtiterunt Reges terræ, & Principes coacti
ſunt ſimul aduerſus Dominum, & Christum
eius.

27 Coacti ſunt enim in hac ciuitate verè
aduerſus ſanctum Filium tuum Ieſum quem
vnxiſti, Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus
& populis Iſraël:

28 Vt facerent quæcunque manus tua &
conſilium tuum priùs definierat vt fierent.

29 Nunc igitur Domine, intuere in minas
eorum, & da ſeruis tuis vt cum omni libertate
loquantur ſermonem tuum.

30 Manu tua à te extenſa ad ſanandum, ſigniſque
& miraculis editis per nomen ſancti Filij
tui Ieſu.

31 Quum autem precati eſſent, commotus
eſt locus in quo erant coacti: & repleti ſunt
omnes Spiritu ſancto, & loquuti ſunt ſermonē
Dei cum libertate.

32 ¶ Multitudinis autem eorum qui crediderant,
erat cor & anima vna: nec quiſquam aliquid
eorum quæ habebat, ſuum eſſe dicebat,
ſed erant eis omnia communia.

33 Et Apoſtoli magna vi edebant teſtimonium
reſurrectionis Domini Ieſu: & gratia
magna erat ſuper eos omnes.

34 Nullus enim erat egens inter eos; quotquot
enim erant poſſeſſores agrorum aut domorum,
vendentes adferebant pretia eorum,
quæ vendita fuerant.

35 Et deponebant ad pedes Apoſtolorum;
diſtribuebatur autem *hoc* ſingulis prout cuique
opus erat.

36 Ioſes ergò qui cognominatus eſt Barnabas ab Apoſtolis (quod eſt, ſi interpreteris, filius conſolationis) Leuites, Cyprius genere,

37 Quum haberet agrum, vendidit eum, & attulit pecuniam, depoſuitque ad pedes Apoſtolorum.

CAP. V.

1 Ananias ob fraudem interuerſi pretij, 5 exanimis corruit, 10 & Saphira eius vxor. 12 Permulta Apoſtolorum miracula, 14 Fides propagatur. 18 Carceri incluſos Apoſtolos 19 Angelus liberat. 26 Et cùm concilio ſacerdotum ſiſtantur, 35 Gamalielis conſilio conſeruantur. 40 Cæſique, 41 Deum celebrant.

VIr autem quidam nomine Ananias, cum Saphira vxore ſua, vendidit poſſeſſionem.

2 Et interuertit *aliquid* ex pretio, conſcia etiam vxore ſua: allatamque partem aliquam, ad pedes Apoſtolorum depoſuit.

3 Dixit autem Petrus, Anania, cur impleuit Satanas cor tuum vt mentireris *in* Spiritũ ſanctum, & interuerteres ex pretio iſtius prædij?

4 Nónne ſi ſeruaſſes, manebat tibi: & venumdatum in tua erat poteſtate? Quid *erat* cur induceres in animum rem iſtam? Non es mentitus hominibus, ſed Deo.

5 Audiens autem Ananias hos ſermones, cecidit, & exanimatus eſt. Et obortus eſt timor magnus omnibus qui hæc audiebant.

6 Surgentes autem iuuenes corripuerunt eum, elatumque ſepelierunt.

7 Interceſſit autem fermè horarum trium interuallum, quum vxor quoque ipſius neſciens quod factum fuerat, ingreſſa eſt:

8 Dixit autem ei Petrus, Dic mihi, num tanti prędium vendidiſtis? Ipſa verò dixit, Etiam, tanti.

9 Petrus

9 Petrus autem dixit ei, Quid *eſt* cur conuenerit inter vos vt tentaretis Spiritum Domini? Ecce, pedes eorum qui ſepelierunt virum tuum ad oſtium *adſunt*, & efferent te.

10 Illicò verò cecidit ad pedes eius, & exanimata eſt: ingreſſi autem iuuenes inuenerunt eam mortuam, & elatam ſepelierunt iuxta virum ſuum.

11 Et obortus eſt timor magnus toti Eccleſiæ, & omnibus qui hæc audiebant.

12 Per manus autem Apoſtolorum edebantur ſigna & miracula multa in populo (& erant concorditer omnes in porticu Solomonis.)

13 Cæterorum autem nemo audebat ipſis appropinquare: ſed magnificabat eos populus.

14 Magis autem accreſcebat multitudo credentium in Domino, virorum ſimul ac mulierum:

15 Adeò vt in plateas efferrent ægrotos, & ponerent in lectis ac grabatis, vt venientis Petri vel vmbra inumbraret aliquem eorum.

16 Conueniebat autem etiam vulgus vicinarum vrbium in Hieruſalem, adducens ægrotos ac vexatos à ſpiritibus impuris: qui ſanabantur omnes.

17 ¶ Inſurgens autem Pontifex maximus: & omnes qui cum eo erant (quæ eſt factio Sadducæorum) repleti ſunt inuidia:

18 Et iniecerunt manus in Apoſtolos, poſueruntque eos in cuſtodia publica.

19 Sed Angelus Domini per noctem aperuit fores carceris: eductiſque illis, dixit,

20 Ite, & *vos* ſiſtentes loquimini populo in templo omnia verba vitæ huius.

21 *Illi* verò quum *hæc* audiſſent, introierunt ſub diluculum in templum, & docebant. Adueniens autem Pontifex maximus, & qui cum eo *erant*, conuocauerunt concilium & vniuerſum ſenatum filiorum Iſraël: miſeruntque

in carcerem *miniſtros*, à quibus illi adducerentur.

22 Quum autem veniſſent miniſtri, non inuenerunt eos in carcere: *quod* reuerſi annunciauerunt.

23 Dicentes, Carcerem quidem inuenimus clauſum quàm tutiſſimè, & cuſtodes extrà ſtantes ante fores: quum aperuiſſemus autem, neminem intus inuenimus.

24 Vt verò audierunt hos ſermones & Pontifex maximus & præfectus templo, principeſque Sacerdotum, ambigebant de illis quónam hoc euaſurum eſſet.

25 Adueniens autem quidam nuntiauit eis, Ecce, viri quos poſuiſtis in carcerem, ſtant in templo, & docent populum.

26 Tunc præfectus abiens cum miniſtris adduxit eos: non *tamen* per vim (timebant enim populum ne lapidarentur)

27 Adductos igitur eos ſtatuerunt in concilio: & interrogauit eos Pontifex maximus,

28 Dicens, Nónne etiam atque etiam denuntiauimus vobis ne doceretis in nomine iſto? & ecce repleuiſtis Hieruſalem doctrina veſtra, & vultis ſuper nos inducere *effuſum* ſanguinem hominis iſtius.

29 Reſpondens autem Petrus & Apoſtoli, dixerunt, Obedire oportet Deo potiùs quàm hominibus.

30 Deus patrum noſtrorum excitauit Ieſum, quem vos interfeciſtis ſuſpenſum in ligno.

31 Hunc *inquam* Deus dextra ſua euectum *conſtituit* Principem ac Seruatorem, *vt* det reſipiſcentiam Iſraëli & remiſſionem peccatorum.

32 Et nos ſumus ei teſtes, horum quæ dicimus: atque etiam Spiritus ſanctus, quem dedit Deus ijs qui obediunt ipſi.

33 At illi *his* auditis frendebant, & conſilium inibant eos interimendi.

34 Aſſur-

34 Aſſurgens autem in concilio quidam Pha-
riſæus, nomine Gamaliel, Legis doctor, quem
totus populus in pretio habebat, iuſſit vt pau-
liſper abducerent foras Apoſtolos:

35 Et dixit illis, Viri Iſraëlitæ, attendite vo-
bis ipſis, quod ad iſtos homines *attinet*, quid
facturi ſitis.

36 Nam ante hæc tempora exortus eſt Theu-
das, dicens ſe aliquem eſſe; cui adhæſit nume-
rus virorum circiter quadringentorum: qui in-
teremptus eſt, & omnes qui aſſenſi ſunt ei, diſ-
ſoluti ſunt & ad nihilum redacti.

37 Poſt hunc exortus eſt Iudas ille Gali-
læus temporibus deſcriptionis, & auertit popu-
lum multum poſt ſe: perijt & ille, & omnes qui
aſſenſi fuerant ei, diſperſi ſunt.

38 Nunc itaq; dico vobis, abſiſtite ab homi-
nibus iſtis, & ſinite eos: quoniam ſi eſt ex ho-
minibus conſilium ſiue opus hoc, diſſoluetur.

39 Sin ex Deo eſt, non poteritis illud diſſol-
uere, *ac neſcio* an etiam cum Deo pugnare
comperiamini.

40 Aſſenſi ſunt autem ei: & quum aduocaſ-
ſent Apoſtolos: cæſis denuntiarunt ne loque-
rentur in nomine Ieſu: & dimiſerunt eos.

41 Ipſi ergò profecti ſunt à conſpectu con-
cilij, gaudentes, quòd digni habiti eſſent qui
pro nomine Ieſu contumelia afficerentur.

42 Et quotidiè in templo, & domi non ceſſa-
bant docere & euangelizare Ieſum Chriſtum.

CAP. VI.

*2 Apoſtoli 3 miniſtrandi officium delegant 5
ſeptem delectis viris. 8 Inter quos Stephanus
fidei plenus. 12 Captus, 13 violatæ Legis Mo-
ſis accuſatur.*

CÆterùm per eos dies, cùm multiplica-
rentur diſcipuli, ortum eſt murmur Græ-
corum aduerſus Hebrę os, quòd ipſorum
viduæ deſpicerentur in miniſterio quotidiano.

2 Itaque

2 Itaque duodecim illi, aduocata multitudine diſcipulorum, dixerunt, Non eſt æquum nos derelicto ſermone Dei, miniſtrare menſis.

3 Diſpicite ergò, ô fratres, ex vobis viros ſeptem, idoneo teſtimonio ornatos, plenos Spiritu ſancto & ſapientia, quos præficiamus huic negotio:

4 Nos verò in precibus & adminiſtratione ſermonis perdurabimus.

5 Placuit autem hæc oratio toti præſenti multitudini: & elegerunt Stephanum, virum
Infra 21.8. plenum fide ac Spiritu ſancto, * & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Permenan, & Nicholaum proſelytum Antiochenſem.

6 Quos ſtatuerunt in conſpectu Apoſtolorum: qui quum precati eſſent, impoſuerunt eis manus.

7 Itaq; ſermo Dei creſcebat, & valde multiplicabatur numerus diſcipulorum in Hieruſalem, multaque turba Sacerdotum auſcultabat fidei.

8 Stephanus verò plenus fide ac potentia, edebat miracula & ſigna magna in populo.

9 Exorti ſunt autem è ſynagoga quæ dicitur Libertinorum, quidam, & Cyrenæorum, & Alexandrinorum, & eorum qui ſunt ex Cilicia & Aſia, altercantes cum Stephano:

10 Sed non potuerunt reſiſtere ſapientiæ & Spiritui per quem loquebatur.

11 Tunc ſubiecerunt quoſdam qui dicerent ſe audiuiſſe eum loquentem verba blaſphema in Moſen & Deum.

12 Commoueruntque plebem & Seniores & Scribas: & eum adorti, correptum adduxerunt in concilium.

13 Statueruntq; falſos teſtes qui dicerent, Homo eſte non ceſſat loqui verba blaſphema aduerſus locum hunc ſanctum & Legem.

14 Au-

14 Audiuimus enim eum quum diceret, Ieſum iſtum Nazarenum deſtructurum hunc locum, & mutaturum ritus quos tradidit nobis Moſes.

15 Tunc intentis in eum oculis, omnes qui ſedebant in concilio, viderunt faciem eius quaſi faciem Angeli.

CAP. VII.

2 Stephanus cauſam dicens, oſtendit electos à Deo fuiſſe Patres, 20 priuſquam natus eſſet Moſes, 46 & ſtaret templum: 44 Externos verò omnes ritus ad cœleſte exemplar formatos fuiſſe. 54 Stridentes dentibus Iudæi 59 lapidibus illum obruunt.

DIxit autem Pontifex maximus, Num hæc ita habent?

2 Ipſe verò dixit, viri fratres & patres audite. * Deus ille gloriæ viſus eſt patri noſtro Abrahamo cùm eſſet in Meſopotamia, priuſquam habitaret in Charran: *Gen.*12.1.

3 Et dixit ei, Exi è terra tua, & ex cognatione tua, & veni in terram quamcunque indicauero tibi.

4 Tunc exijt è terra Chaldæorum, & habitauit in Charran. Et illinc poſtquam mortuus eſt pater eius, tranſtulit eum in terram hanc in qua nunc vos habitatis.

5 Nec dedit ei poſſeſſionem in ea, ne veſtigium quidem pedis: quamuis pollicitus eſſet ſe illam daturum ei obtinendam, & ſemini eius poſt eum, quum non haberet prolem.

6 Loquutus autem eſt ita Deus; * Erit ſemen tuum inquilinum in terra aliena, vbi ſeruituti ſubijcietur, & malè accipietur annis quadringentis. *Gen.*15.13, 16.

7 Sed gentem cui ſeruierint puniam ego, dicit Deus: & poſt hæc exibunt, & *ipſi* ſeruient mihi in loco iſto.

8 * Dedit-

Gen.17.9. 8 * Deditque ei pactum Circumciſionis: *&
Gen.21.2. ita *Abraham* genuit Iſaac, & circumcidit eum
Gen.25.24. die octauo, * Iſaac autem *genuit* Iacob, * & Ia-
Gen.29.33. cob duodecim patriarchas.
& 30.5.& 9 Patriarchæ verò inuidia moti * Ioſephum
35.23. vendiderunt *ad ducendum* in Ægyptum: ſed e-
Gen 37.28. rat Deus cum eo.

10 Eripuit eum ex omnibus ipſius oppreſ-
ſionibus, * deditque ei gratiam & ſapientiam
Gen.41.37. coram Pharaone rege Ægypti, qui conſtituit
eum præfectum Ægypto & toti domui ſuæ.

11 Venit autem fames in vniuerſam terram
Ægypti, & Chanaan, & afflictio magna: &
non inueniebant cibos patres noſtri.

Gen.42.2. 12 * Quum audiſſet autem Iacob eſſe triti-
cum in Ægypto, miſit patres noſtros pri-
mùm.

Gen.45.4. 13 * Et in ſecunda *profectione* agnitus eſt Io-
ſeph à fratribus ſuis, & innotuit Pharaoni ge-
nus Ioſeph.

14 Miſſis autem *nuntijs* Ioſeph accerſiuit pa-
trem ſuum Iacob, omnemque cognationem ſu-
am, capitum ſeptuaginta quinque.

Gen.46.6. 15 * Deſcendit ergò Iacob in Ægyptum, * ob-
Gen.49 33. ijtque ipſe & patres noſtri.

16 Et tranſlati ſunt in Sichem, & poſiti in
Gen.23 16. monumento * quod emerat Abraham pretio ar-
genti à filijs Emmor *filij* Sichem.

17 Quum autem appropinquaret tempus
promiſſionis à Deo iuratæ Abrahæ, creuit po-
pulus & multiplicatus eſt in Ægypto.

18 Vſquequò exortus eſt alius Rex qui non
nouerat Ioſeph.

19 Hic aduerſus genus noſtrum ingenioſus,
malè accepit patres noſtros, *adeò* vt exponerent
infantes ſuos ne ſoboleſcerent.

20 Quo tempore natus eſt Moſes, qui fuit
diuinitùs venuſtus: & nutritus fuit tribus men-
ſibus in domo patris ſui.

21 Ex-

21 Expoſitum autem illum ſuſtulit filia Pharaonis,& nutriuit eum ſibi pro filio:

22 Et eruditus eſt Moſes omni ſapientiâ Ægyptiorum: eratque potens dictis & factis.

23 Vt verò expletum eſt ei quadraginta annorum tempus, ſubijt in cor eius vt inuiſeret fratres ſuos filios Iſrael.

24 *Et quum vidiſſet quendam iniuria affici, tutatus eſt: & percuſſo Ægypto, vindicauit eum qui opprimebatur. *Exod 2.11.*

25 Exiſtimabat autem fratres ſuos intelligere, Deum per manum ipſius dare ipſis ſalutem: at illi non intellexerunt.

26 Subſequenti verò die, viſus eſt ipſis pugnantibus,& compulit eos in pacem, dicens, Viri, fratres eſtis vos: cur alij alios iniuria afficitis?

27 Is autem qui iniuria afficiebat proximum, repulit eum,dicens, * Quis te conſtituit principem & iudicem ſuper nos? *Exod. 2.14.*

28 Nam tu me vis interimere, quemadmodum intereniſti heri Ægyptium?

29 Ad hunc autem ſermonem Moſes fugit,& factus eſt aduena in regione Madian,vbi genuit duos filios.

30 Expletis verò annis quadraginta, * viſus eſt ei in deſerto montis Sina Angelus Domini in flammeo igne rubi. *Exod. 3.2.*

31 Moſes autem vt conſpexit, admiratus eſt viſum: & quum accederet ad hoc conſiderandum,extitit ad eum vox Domini *dicentis*:

32 Ego *ſum*:* Deus ille Patrum tuorum,Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. Tremefactus autem Moſes non audebat conſiderare. *Exod. 3.16.*

33 Dixit autem ei Dominus, Solue ſoleas pedum tuorum: locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt.

34 Vidi,vidi vexationem populi mei qui *eſt*
in

in Ægypto, & ſuſpiria ipſorum audiui, & de-
ſcendi vt eruam eos : nunc ergò adeſdum, mit-
tam te in Ægyptum.
35 Hunc Moſen quem abnegauerant, di-
centes, Quis te conſtituit principem & iudi-
cem? hunc *inquam* Deus principem & redemp-
torem miſit, ductu Angeli qui viſus fuerat ei in
rubo.
*Exod.*7 8,9. 36 * Hic eduxit illos editis miraculis & ſig-
10,11.14. nis in Ægypto & in rubro mari, * & in deſer-
*Exod.*16.1. to, annis quadraginta.
37 Hic eſt Moſes ille qui dixit filiis Iſrael,
*Deut.*18.15. * Prophetam ſuſcitabit vobis Dominus Deus
*ſupra.*3.22. veſter è fratribus veſtris ſicut me : audite ip-
ſum.
*Exod.*19.2. 38 * Hic ille eſt qui conueniente *populo* in
deſerto, cum Angelo ipſum alloquente fuit in
monte Sina, & cum patribus noſtris, qui*que* ex-
cepit viua eloquia quæ nobis traderet.
9 Cui noluerunt auſcultare patres noſtri,
ſed repulerunt *eum*, & auerſi ſunt corde ſuo in
Ægyptum.
Exod 31.1. 40 Dicentes Aharoni, * Fac nobis deos qui
præcant nobis. Moſi enim iſti qui duxit nos ex
regione Ægypti neſcimus quid contigerit.
41 Et vitulum fecerunt per illos dies, obtu-
leruntque ſacrificium idolo, & oblectarunt ſeſe
operibus manuum ſuarum.
42 Auertit autem *ſe* Deus, & tradidit eos in
ſeruitutem exercitus cœli : ſicut ſcriptum eſt in
*Amos.*5. 25. libro Prophetarum, * Num victimas et obla-
tiones obtuliſtis mihi annis quadraginta in de-
ſerto, domus Iſrael?
43 Imò baiulaſtis tabernaculum Moloch,
& ſidus dei veſtri Rempham, quas figuras feci-
ſtis, vt eas adoraretis : itaq; transferam vos
trans Babylonem.
*Exod.*25.40. 44 Tabernaculum teſtimonij fuit patribus
*Heb.*8.5. veſtris in deſerto, prout præceperat * is qui dixe-
rat

rat Moſi vt faceret illud ſecundùm exemplar
quod viderat.
45 * Quod etiam acceptum introduxerunt patres noſtri cum Ieſu in poſſeſſionem Genti- Ioſu.3.14.
um quas expulit Deus à conſpectu Patrum no-
ſtrorum, * vſque ad dies Dauid. 1.Sam.16.13
46 Qui fuit in gratia apud Deum, petijtque
vt inueniret tabernaculum Deo Iacob.
47 * Solomon autem ædificauit ei ædem. 1 Reg 6.1.
48 * Sed Excelſiſſimus ille in manufactis 1.para 17.12
templis non habitat, ſicut Propheta dicit : Infr.17 24.
49 * Cœlum mihi thronus eſt, terra autem Eſa.66.1.
ſcabellum pedum meorum. Quam ædem ædifi-
cabitis mihi ? dicit Dominus : aut quis eſt lo-
cus requietis meæ ?
50 Nónne manus mea fecit hæc omnia ?
51 * Duri ceruice, & incircumciſi corde & Jere.9.26.
auribus ; vos ſemper Spiritui ſancto obnitimi- Ezech.44.9.
ni : ſicut patres veſtri, *ita* & vos.
52 Quem Prophetarum non ſunt perſequuti
patres veſtri ? trucidarunt, inquam, eos qui
prænuntiarunt aduentum Iuſti illius, cuius nunc
vos proditores & occiſores fuiſtis:
53 * Qui accepiſtis Legem per diſpoſitio- Exod.19.3.
nem Angelorum, nec ſeruaſtis :
54 ¶ Audientes autem hæc, frendebant cor-
dibus ſuis, & ſtridebant dentibus in eum.
55 Quum autem eſſet plenus Spiritu-ſancto,
intentis in cœlum oculis vidit gloriam Dei, &
Ieſum adſtantem ad dextram Dei.
56 Et ait, Ecce, conſpicio cœlos apertos, &
Filium hominis adſtantem ad dextram Dei.
57 Exclamantes autem *illi* voce magna,
continuerunt aures ſuas, & irruerunt concor-
diter in eum :
58 Et eiectum eum ex vrbe lapidabant: te-
ſtes autem depoſuerunt pallia ſua ad pedes a-
doleſcentis qui vocabatur Saulus.
59 Lapidarunt igitur Stephanum, inuocan-
tem,

tem & dicentem, Domine Ieſu ſuſcipe ſpiritum meum.

60 Poſitis autem genibus, clamauit voce magna, Domine, ne ſtatuas eis hoc peccatum. Et quum hoc dixiſſet, obdormiuit.

CAP. VIII.

2 Dum Stephanum lugent pij, 3 Saulus Eccleſiam vaſtat. 5 Philippus Samariæ Chriſtum prædicat. 9 Simonis Magi 18 auaritia notatur. 26 Philippus 27 Eunuchum Æthiopem 38 baptizat.

SAulus autem vltrò conſenſerat in necem eius. Orta eſt verò per id tempus perſequutio magna aduerſus Eccleſiam quæ *erat* Hieroſolymis : & omnes diſperſi ſunt per regiones Iudææ & Samariæ, præter Apoſtolos.

2 Extulerunt autem vnà Stephanum viri religioſi, feceruntque planctum magnum ſuper eum.

3 Saulus verò vaſtabat Eccleſiam, intrans in ſingulas domos : & tractos viros ac mulieres, tradebat *eos* cuſtodiæ.

4 At qui diſperſi fuerant peragrabant *regionem*, euangelizantes ſermonem *Dei*.

5 Philippus verò quum deueniſſet in vrbem Samariæ, prædicabat eis Chriſtum.

6 Attendebant autem turbæ concorditer ea quæ à Philippo dicebantur, audientes, & videntes ſigna quæ edebat.

7 Spiritus enim impuri ex multis qui *eis* tenebantur, exibant, clamantes voce magna: multique paralytici & claudi ſanati ſunt.

8 Et gaudium magnum fuit in illa vrbe.

9 ¶ Vir autem quidam nomine Simon, antea in vrbe illa exercuerat artem magicam, & gentem Samariæ obſtupefecerat, dicens ſe eſſe quempiam magnum.

10 Quem attendebant omnes à minimo vſque

que ad maximum, dicentes, Iſte eſt virtus illa Dei magna.

11 Attendebant autem eum, propterea quòd multo tempore magicis artibus eos obſtupefecerat.

12 Quum verò crediddiſſent Philippo euangelizanti quæ ad regnum Dei & nomen Ieſu Chriſti *pertinent*, baptizabantur tum viri tum mulieres.

13 Simon verò & ipſe credidit, & baptizatus perdurabat apud Philippum, & conſpiciens ſigna & virtutes magnas edi, obſtupefiebat.

14 ¶ Quum autem audiſſent Apoſtoli qui erant Hieroſolymis, Samariam recepiſſe Sermonem Dei, miſerunt ad eos Petrum ac Iohannem.

15 Qui quum deſcendiſſent, precati ſunt pro eis, vt acciperent Spiritum ſanctum.

16 (Nondum enim in quenquam illorum illapſus fuerat, ſed baptizati tantùm fuerant in nomine Ieſu.)

17 Deinde impoſuerunt eis manus, & receperunt *illi* Spiritum ſanctum.

18 Quum autem conſpexiſſet Simon, per impoſitionem manuum Apoſtolorum dari Spiritum ſanctum, obtulit eis pecunias:

19 Dicens, Date etiam mihi poteſtatem iſtam, vt cuicunque impoſuero manus, recipiat Spiritum ſanctum.

20 Petrus autem dixit ei: Argentum tuum tecum pereat, qui donum Dei exiſtimaris pecunijs aquiri.

21 Non eſt tibi pars neque ſors in hoc negotio: cor enim tuum non eſt rectum in Dei conſpectu.

22 Reſipiſce igitur ab iſta malitia tua, & roga Deum, ſi fortè remittatur tibi cogitatio cordis tui.

23 Video

23 Video enim te in felle amariſſimo & nexu iniuſtitiæ poſitum.

24 Reſpondens autem Simon dixit, Deprecamini vos pro me apud Dominum, ne quid me inuadat *iſtorum* quæ dixiſtis.

25 Illi igitur teſtificati, & loquuti ſermonem Dei, reuerſi ſunt Hieroſolymam, & multis vicis Samaritanorum euangelizarunt.

26 ¶ Angelus autem Domini loquutus eſt Philippo, dicens, Surge, & vade meridiem verſus, ad viam quæ ab Hieruſalem deſcendit Gazam, quæ via eſt deſerta.

27 *Is* igitur ſurgens profectus eſt : & ecce, quidam Æthiops Eunuchus, dynaſtes Candaces reginæ Æthiopium, qui præerat vniuerſis illius opibus, veneratq; adoraturus in Hieruſalem:

28 Reuertebatur ſedens in curru ſuo legebatque Eſaiam Prophetam.

29 Dixit autem Spiritus Philippo, Accede, & adiunge te ad currum iſtum.

30 Accurrens autem Philippus audiuit eum legentem Eſaiam Prophetam, & dixit, Nempe intelligis quæ legis?

31 At ille ait, Qui enim poſſim, niſi quis mihi præierit? Et precatus eſt Philippum vt aſcenderet, ſederetque ſecum.

32 Locus autem Scripturæ quem legebat, hic erat; * Vt ouis ad mactationem ductus eſt: & vt agnus coram ſuo tonſore mutus, ita non aperuit os ſuum.

Eſa.53.7.

33 In ipſius deiectione iudicium eius ſublatum eſt : ſeculum autem eius quis enarrabit? quoniam tollitur è terra vita eius.

34 Reſpondens autem Eunuchus Philippo, dixit, Rogo te. de quo Propheta hoc dicit? de ſeipſo, an de alio quopiam?

35 Tum Philippus aperto ore ſuo, & incipiens à Scriptura iſta, euangelizabat ei Ieſum

36 Quum

36 Quum verò pergerent in via, venerunt
ad quandam aquam: tum ait Eunuchus, En a-
quam: quid prohibet me baptizari?
37 Dixit verò Philippus, Si credis ex toto
corde, licet. Reſpondens autem *ille* dixit, Cre-
do filium Dei eſſe Ieſum Chriſtum.
28 Iuſſitque ſiſti currum: ac deſcenderunt
ambo in aquam, Philippus ſimul & Eunuchus:
& *ille* baptizauit eum.
39 Quum autem aſcendiſſent ex aqua, Spi-
ritus Domini rapuit Philippum, nec ampliùs vi-
dit eum Eunuchus: pergebat enim in via ſua
gaudens.
40 Philippus autem inuentus eſt Azoti: &
peragrans regionem euangelizauit omnibus
vrbibus, vſquedum veniret Cæſaream.

CAP. IX.

*2 Saulus Damaſcum petens, 4 à Domino pro-
ſternitur. 10 Ananias mittitur, 18 vt eum
baptizet. 23 Iudæorum inſidias, 25 per mu-
rum demiſſus euadit 33 Petrus Æneæ Para-
lytico medetur. 37 Tabitham defunctam 40
vitæ reſtituit.*

SAulus *autem adhuc ſpirans minas ac cæ- *Gal.1.13.*
dem aduerſus diſcipulos Domini, adijt
Pontificem maximum.
2 Et petijt ab eo epiſtolas *perferendas* Da-
maſcum ad ſynagogas: vt ſi quos inueniſſet hu-
ius ſectæ tum viros tum mulieres, vinctos du-
ceret Hieroſolymam.
3 Quum autem iter faceret, factum eſt vt
appropinquaret Damaſco: * & repentè cir- *Infr.22.6.*
cumfulſit lux è cœlo: *1.cor.15.8.*
4 Et quum cecidiſſet in terram, audiuit vo- *2.cor.12.2.*
cem dicentem ſibi, Saul, Saul, quid me perſe-
queris?
5 Dixit autem, Quis es Domine? Domi-
nus autem dixit, Ego ſum Ieſus quem tu per-
ſequeris:

ſequeris: durum eſt tibi contra ſtimulos calcitrare.
6 Is *verò* tremens & pauens dixit, Domine, quid me vis facere? Tum Dominus ad eum, Surge & ingredere vrbem, & dicetur tibi quid te oporteat facere.
7 Viri autem illi qui cum Saulo iter faciebant, ſteterunt attoniti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes.
8 Surrexit autem Saulus è terra, apertiſque oculis ſuis neminem videbat: itaque manu ducentes eum introduxerunt Damaſcum.
9 Fuitq; tribus diebus non videns, & non comedit, neque bibit.
10 Erat autem quidam diſcipulus Damaſci, nomine Ananias, ad quem dixit per viſum Dominus, Anania. Et ille ait, Ecce, ego *adſum* Domine.
11 Tum Dominus ad eum, Surge, & proficiſcere in vicum qui vocatur Rectus, & quære in domo Iudæ Saulum *quendam* nomine, Tarſenſem, ecce enim precatur.
12 Et vidit per viſionem virum Ananiam nomine, introeuntem, & imponentem ſibi manum vt viſum reciperet.
13 Reſpondit autem Ananias, Domine, audiui ex multis de viro iſto, quot malis affecerit ſanctos tuos in Hieruſalem.
14 Quinetiam hoc loco habet poteſtatem à principibus Sacerdotum, vinciendi omnes qui inuocant nomen tuum.
15 Dixit autem ad eum Dominus, Proficiſcere: nam inſtrumentum electum eſt mihi iſte, vt perferat nomen meum in conſpectum Gentium, & regum, & filiorum Iſraël.
16 Ego enim oſtendam ei quàm multa oportet ipſum pro nomine meo pati.
17 Abijt igitur Ananias, & introiuit domum illam, & impoſitis manibus, dixit, Saul frater,
Do-

Dominus miſit me,(Ieſus *inquam* qui apparuit
tibi in via qua veniebas) vt viſum recipias, &
implearis Spiritu ſancto.
18 Statim autem deciderunt ab oculis eius
quaſi ſquamæ : & viſum recepit illicò : ac ſur-
gens baptizatus eſt.
19 Quumque cepiſſet cibum, corroboratus
eſt. Fuit autem Saulus cum diſcipulis qui erant
Damaſci, per dies aliquot :
20 Et ſtatim in Synagogis prædicauit Chri-
ſtum, *nempe* eum eſſe filium Dei.
21 Obſtupeſcebant autem omnes qui eum
audiebant, & dicebant, Nónne hic eſt qui po-
pulatus eſt in Hieruſalem eos qui inuocabant
nomen iſtud, & huc idcircò venit, vt vinctos eos
adduceret ad principes Sacerdotum?
22 Saulus autem magis inualeſcebat, & con-
fundebat Iudæos qui habitabant Damaſci, col-
latis teſtimonijs demonſtrans eum eſſe Chri-
ſtum illum.
23 Expleto autem multo tempore, inierunt
inter ſe Iudæi conſilium illum interimendi.
24 Sed intellectæ ſunt Saulo inſidiæ eorum:
adſeruabant autem portas die ac nocte, vt eum
interimerent.
25 Acceptum igitur eum diſcipuli nocte,
per murum demiſerunt, fune ſubmiſſum in
ſporta.
26 Quum verò Saulus aduenißet Hieroſo-
lymam, tentabat ſe adiungere diſcipulis : ſed
omnes timebant eum, non credentes eum eſſe
diſcipulum.
27 Barnabas autem acceptum eum duxit
ad Apoſtolos, & narrauit quomodo in via vi-
diſſet Dominum, qui loquutus eſſet ei, & quo-
modo Damaſci liberè loquutus eſſet in nomi-
ne Ieſu.
28 Verſabatur ergò cum eis in Hieruſa-
lem,

29 Et

29 Et liberè in nomine Domini Ieſu loque-
batur,& diſceptabat aduerſus Græcos: illi verò
conabantur eum interimere.

30 Quod quum cognouiſſent fratres, de-
duxerunt eum Cæſaream, & emiſerunt Tar-
ſum.

31 Eccleſiæ igitur per totam Iudæam & Ga-
lilæam & Samariam habebant pacem,& ædifi-
cabantur, & pergentes *in* timore Domini, *&*
conſolatione ſancti Spiritus, multiplicaban-
tur.

32 ¶ Factum eſt autem vt Petrus, dum per
omnes peragraret,deſcēderet etiam ad ſanctos
qui habitabant Lyddæ.

33 Reperit autem illic quendam nomine
Æneam, ab annis iam octo decumbentem in
grabato,qui erat paralyticus.

34 Et dixit ei Petrus, Ænea, ſanat te Ieſus
Chriſtus: ſurge,& ſterne tibi ipſi. Is autem ſta-
tim ſurrexit.

35 Et viderunt eum omnes qui incolebant
Lyddam & Sarona,qui conuerſi ſunt ad Domi-
num.

34 Ioppæ autem fuit quædam diſcipula no-
mine Tabitha,quæ ſi interpreteris, dicitur Ca-
prea.Hæc erat diues operum bonorum & elee-
moſynarum quas præſtabat.

37 Factum eſt autem per illos dies vt ex
morbo moreretur:quam quum lauiſſent,poſue-
runt in cœnaculo.

38 Quum autem Lydda eſſet propè Ioppen,
diſcipuli,(audito Petrum illic eſſe,) duos viros
miſerunt ad eum, rogantes ne cunctaretur vſq;
ad ipſos progredi.

37 Exurgens igitur Petrus venit cum eis:
quem,vbi adfuit,duxerunt in cœnaculum: vbi
adſtiterunt ei omnes viduæ, flentes, & oſten-
dentes tunicas & veſtimenta quæ Dorcas fa-
ciebat quum vnà cum ipſis eſſet.

40 Eiectis

40 Eiectis verò omnibus foras, Petrus poſi-
tis genibus precatus eſt : & conuerſus ad cor-
pus,dixit, Tabitha ſurge. Illa verò aperuit o-
culos ſuos,& viſo Petro reſedit.

41 Data autem ei manu *Petrus* erexit eam :
& vocatis ſanctis ac viduis, eam viuam repræ-
ſentauit.

42 *Id* autem innotuit per totam Ioppen, &
multi crediderunt in Dominum.

43 Factum eſt autem vt dies multos mane-
ret Ioppæ apud Simonem quendam coriarium.

CAP. X.

*Cornelius centurio, 4 Angeli iuſſu 5 Petrum
acceſſit. 11 Qui & ipſe viſione monitus 15.
20 ne Gentes aſpernentur, 34 Cornelio &
familiæ Euangelium annuntiat: 45 Hi
autem Spiritu ſancto accepto, 45 bapti-
zantur.*

POrrò quidam erat Cæſareę,nomine Cor-
nelius, centurio ex cohorte quæ vocatur
Italica.

2 Pius ac timens Deum, cum tota domo
ſua, & præſtans eleemoſynas populo :

3 Qui quum aſſiduè precaretur Deum, vi-
dit per viſionem manifeſtè quaſi hora diei no-
na,Angelum Dei introeuntem & dicentem ip-
ſi,Corneli.

4 At ille intentis oculis in eum, & expaue-
factus dixit,Quid eſt Domine ? Dixit autem ei,
Preces tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in
memoriam in Dei conſpectum.

5 Nunc igitur mitte aliquos Ioppen, & ac-
cerſe Simonem qui cognominatur Petrus.

6 Is diuerſatur apud Simonem quendam
coriarium,cui eſt domus apud mare, is dicet ti-
bi quid te oporteat facere.

7 Vt autem diſceſſit Angelus qui loqueba-
tur Cornelio, vocat duos ex famulis ſuis, &

militem pium ex ijs qui cum ipſo aſſidui e-
rant.
8 Et quum eis expoſuiſſet omnia, miſit e-
os Ioppen.
9 Poſtridie verò illis iter facientibus, & ap-
propinquātibus vrbi, aſcendit Petrus ſupra do-
mum vt precaretur, circa horam ſextam.
10 Factum eſt autem vt valdè eſuriret, vo-
luitq; capere cibum: parantibus autem illis, in-
cidit in eum mentis exceſſus.
11 Conſpexitque cœlum apertum, ac de-
ſcendens ad ſe vas quoddam vt linteum mag-
num, quatuor extremis deuinctum, quod demit-
tebatur in terram:
12 In quo erant quæuis quadrupedia terræ,
& feræ, ac reptilia, & volucres cœli.
13 Et extitit vox ad eum, Surge Petre, ma-
cta & veſcere.
14 Ait autem Petrus, Nequaquam Domine:
nunquam enim edi quicquam commune ſeu
impurum.
15 Tum vox rurſus ad eum ſecundò, Quæ
Deus purgauit, tu ne pollluito.
16 Hoc autem factum eſt ter: & rurſum re-
ceptum eſt vas in cœlum.
17 Quum autem apud ſeſe dubitaret Petrus,
quodnam eſſet viſum illud quod viderat, ecce,
viri qui miſſi fuerant à Cornelio, percontati
de domo Simonis, ſuperuenerunt ad veſtibu-
lum.
18 Et euocato *quopiam*, percontati ſunt an
Simon qui cognominaretur Petrus, illic diuer-
ſaretur.
19 Petro verò cogitante de viſione, dixit ei
Spiritus, Ecce, tres viri quærunt te:
20 Surgens itaque deſcende, & nihil ambi-
gens proficiſcere cum eis: nam ego eos miſi.
21 Deſcendens ergò Petrus ad viros illos,
qui ad ipſum miſſi fuerant à Cornelio, dixit
Ecce,

Ecce, ego *is* ſum quem quæritis: quæ cauſa eſt
propter quam adeſtis?

22 Ipſi verò dixerunt, Cornelius centurio,
vir iuſtus & timens Deum, & teſtimonio orna-
tus totius gentis Iudæorum, diuinitùs admo-
nitus eſt ab Angelo ſancto, vt accerſeret te do-
mum ſuam, & abs te quædam audiret.

23 Intrò vocatos igitur eos accepit hoſpi-
tio. Poſtridie verò Petrus abijt cum eis, &
quidam ex fratribus Ioppenſibus comitati ſunt
eum.

24 Et altero pòſt die introierunt Cæſaream.
Cornelius autem expectabat eos, conuocatis
cognatis ſuis & neceſſarijs amicis.

25 Vt autem factum eſt vt introiret Petrus,
occurrens ei Cornelius, & accidens ad eius pe-
des, adorauit.

26 Petrus verò erexit eum, dicens, Surge: &
ego ipſe homo ſum.

27 Et colloquens cum eo ingreſſus eſt, in-
uenitq; multos qui conuenerant:

28 Dixitque eis, Vos ſcitis Iudæo nefas eſſe,
adiungere ſe aut accedere ad alienigenam: ſed
mihi oſtendit Deus ne quem pollutum aut im-
purum hominem dicerem.

29 Quapropter etiam ſine contradictione
veni accerſitus: Percontor igitur quam ob cau-
ſam me accerſiueritis.

30 Tum Cornelius, ait, Nudiuſquartus vſque
ad hanc horam eram ieiunus, & hora nona pre-
cabar domi meæ, & ecce, quidam ſtetit coram
me, veſte ſplendida;

31 Dixitque, Corneli, exauditæ ſunt preces
tuæ, & eleemoſynæ tuæ commemoratæ ſunt in
conſpectu Dei.

32 Mitte ergò Ioppen, & accerſe Simonem
qui cognominatur Petrus: hic diuerſatur in æ-
dibus Simonis coriarij apud mare: qui quum
adfuerit, loquetur tibi.

33 Eodem igitur *momento* miſi ad te : & tu
bene feciſti qui adveneris : Nunc ergò omnes
nos in conſpectu Dei adſumus, vt audiamus
omnia quæ tibi præcepta ſunt à Deo.
34 Petrus autem ore aperto dixit, in verita-
*Deut.*10.17. te comperio * Deum non accipere perſonam :
2.*par.*19.7. 35 Sed in quauis gente acceptum ei eſſe
Iob 34.19. quemuis qui eum timeat, & operetur iuſtiti-
Sapi 6.8. am.
*Eccle.*35 16. 36 Quem ſermonem ſignificauit filijs Iſrael,
*Rom.*2.11. annuntians pacem per Ieſum Chriſtum, qui eſt
Galat 2.6. omnium Dominus.
*Epheſ.*6.9. 37 Vos noſtis quod geſtum eſt in tota Iu-
*Coloſ.*3.25. dæa, * initio facto à Galilæa, poſt baptiſma
1.*pet.*1.17. quod prædicauit Iohannes :
*Luc.*4.14. 38 Vt Ieſum Nazarenum vnxerit Deus Spi-
ritu ſancto & potentia, qui obambulauit, bene-
ficijs afficiens & ſanans omnes ſub diaboli po-
teſtatem redactos, quoniam Deus erat cum eo.
39 Quorum omnium quæ & in regione Iu-
dçorum & in Hieruſalem fecit, nos etiam teſtes
ſumus : quem interemerunt ſuſpenſum in lig-
no.
40 Hunc Deus excitauit tertio die, fecitque
vt conſpicuus fieret :
41 Non toti populo, ſed teſtibus quos ipſe
priùs deſignauerat, *nimirum* nobis, qui comedi-
mus ac bibimus vnà cum eo poſteaquam re-
ſurrexit à mortuis.
42 Præcepit autem nobis vt prædicaremus
populo ac teſtificaremur eum eſſe qui defini-
tus ſit à Deo iudex viuorum ac mortuorum.
43 Huic etiam omnes Prophetæ teſtimo-
*Iere.*31.34. nium dant, * remiſſionem peccatorum accep-
*mich.*7.18. turum per nomen eius quemuis qui crediderit
*Infr.*15.9. in eum.
44 Adhuc loquente Petro verba iſta, illap-
ſus eſt Spiritus ſanctus in omnes qui audiebant
hunc ſermonem.

45 Fideles

45 Fideles autem qui *erant* ex circumciſio-
ne, & venerant cum Petro, obſtupuerunt, quòd
etiam in gentes effuſum eſſet donum Spiritus
ſancti.

46 Audiebant enim eos loquentes linguis,
ac magnificantes Deum. Tunc reſpondit Pe-
trus:

47 Numquis aquam prohibere poteſt, quo
minus *videlicet* baptizentur iſti qui Spiritum
ſanctum acceperunt ſicut & nos?

48 Iuſſitque eos baptizari in nomine Do-
mini. Rogauerunt autem eum vt permaneret
ad dies aliquos.

CAP. XI.

2 *Petrus eo nomine accuſatus,* 5 *ſeſe defendit,* 22
Barnabas Antiochiam mittitur. 26 *Vbi diſci-
puli Chriſtiani nominati ſunt.* 28 *Ibidem A-
gabus famem futuram prænuntiat.*

AVdierunt autem Apoſtoli & fratres qui
erant in Iudæa, Gentes etiam recepiſ-
ſe ſermonem Dei.

2 Quum igitur aſcendiſſet Petrus Hieroſo-
lymam: certarunt aduerſus eum qui *erant* ex
circumciſione:

3 Dicentes, Ad viros præputium habentes
introiiſti, & vnà ediſti cum eis.

4 Exorſus autem Petrus *omnia* expoſuit eis
ordine, dicens;

5 Ego eram in ciuitate Ioppe precans: &
viſum in mentis exceſſu vidi, *nempe* deſcendens
vas quoddam, ceu linteum magnum, quatuor
extremis *deuinctum*, quod demittebatur è cœ-
lo, & ad me vſque venit.

6 In quod quum intendiſſem oculos, ani-
maduerti, & vidi quadrupedia terræ, & feras, &
reptilia, & volucres cœli:

7 Audiui autem etiam vocem dicentem
mihi, Surge Petre, macta & veſcere.

8 Dixi verò, Nequaquam Domine: nam
nihil commune aut impurum vnquam introiuit
in os meum.
9 Reſpondit autem mihi vox ſecundò è cœ-
lo, Quæ Deus purgauit, tu ne polluito.
10 Idque ter factum eſt, & rurſus omnia ſur-
ſum retracta ſunt in cœlum.
11 Tum ecce eodem momento tres viri ſu-
peruenerunt in ædes in quibus eram, Cæſarea
miſſi ad me.
12 Dixit verò mihi Spiritus vt irem cum eis,
nihil ambigens. Venerunt autem mecum etiam
ſex iſti fratres, & ingreſſi ſumus domum viri il-
lius.
13 Qui annuntiauit nobis quomodo vidiſſet
Angelum domi ſuæ, qui adſtitiſſet ac dixiſſet
ipſi, Mitte aliquos Ioppen, & accerſe Simonem
qui cognominatur Petrus:
14 Qui tibi ea dicturus eſt per quæ ſerueris
tu & tota domus tua.
15 Quum autem cœpiſſem loqui, illapſus eſt
Spiritus ſanctus in eos, quemadmodum & in
nos in principio.
16 Recordatus ſum verò illius dicti Domini
quum diceret: Iohannes quidem baptizauit a-
qua, vos verò baptizabimini Spiritu ſancto.
17 Poſtquam igitur par donum dedit eis
Deus vt & nobis: cùm crediderunt in Domi-
num Ieſum Chriſtum, quis eram ego qui De-
um poſſem inhibere?
18 His autem auditis quieuerunt, & glorifi-
cauerunt Deum dicentes: Nempe etiam Gen-
tibus Deus reſipiſcentiam dedit ad vitam.
19 ¶ *Illi* porrò qui diſperſi fuerant ex op-
preſſione orta ob Stephanum, peruenerunt vſq;
in Phœniciam & Cyprum & Antiochiam, ne-
mini loquentes ſermonem *Dei* niſi ſolis Iu-
dæis.
20 Quidam autem ex ijs Cyprij & Cyre-
nenſes,

nenſes, ingreſſi Antiochiam, loqu uti ſunt Græcis, euangelizantes Dominum Ieſum.

21 Fuit autem manus Domini cum eis, multuſque numerus credentium conuerſus eſt ad Dominum.

22 Peruenit autem rumor ad aures Eccleſiæ quæ erat Hieroſolymis: miſerunt igitur Barnabam vt pergeret Antiochiam vſque.

23 Qui quum adueniſſet & vidiſſet gratiam Dei, gauiſus eſt: & hortatus eſt omnes vt propoſito cordis permanerent in Domino.

24 Nam erat vir bonus & plenus Spiritu ſancto & fide: & adiuncta eſt multa turba Domino.

25 Abijt autem Barnabas Tarſum, vt requireret Saulum, & eum inuentum duxit Antiochiam:

26 Factumque eſt vt annum totum conuenirent in Eccleſia, docerentque turbam multam, & diſcipuli nominarentur primùm Antiochiæ Chriſtiani.

27 Per id tempus autem deſcenderunt Hieroſolymis Prophetæ Antiochiam.

28 Et vnus eorum ſurgens, nomine Agabus, ſignificauit per Spiritum, famem magnam futuram in toto terrarum orbe: quæ etiam fuit ſub Clandio Cæſare.

29 Singuli verò diſcipulorum prout cuique ſuppetebat, decreuerunt ſubſidio mittere *aliquid* fratribus habitantibus in Iudæa.

30 Quod & fecerunt, mittentes ad ſeniores per manum Barnabæ & Sauli.

CAP. XII.

2 Herodes Jacobum gladio occidit. 4 Petrum incarceratum 8 Angelus liberat. 20 Rex Tyrijs infenſus, 21 placatur. 22 Et quum diuinos honores ſibi vendicat, 23 A vermibus eroſus, vitam finit.

CÆterùm per id tempus aggreſſus eſt
Herodes rex malè accipere quoſdam
ex Eccleſia.
2 Interemit autem Iacobum fratrem Io-
hannis gladio.
3 Et quum vidiſſet *hoc* gratum eſſe Iudæis,
perrexit comprehendere etiam Petrum (erant
autem dies Azymorum.)
4 Quem etiam prehenſum coniecit in car-
cerem,traditum quater quaternis militibus, vt
eum ſeruarent: volens poſt paſcha producere
eum populo
5 Petrus igitur ſeruabatur in cuſtodia: pre-
ces autem aſſiduę fiebant ab Eccleſia ad Deum
pro ipſo.
6 Quum verò eſſet producturus eum Hero-
des,nocte illa dormiebat Petrus inter duos mi-
lites, vinctus catenis duabus : & cuſtodes ante
oſtium obſeruabant carcerem.
7 Et ecce, Angelus Domini ſuperuenit, &
lux ſplenduit in carcere, & pulſato latere Pe-
tri excitauit eum,dicens,Surge velociter.Et ex-
ciderunt ei catenæ ex manibus.
8 Dixitque ei Angelus,Præcingere,& ſubli-
ga ſandalia tua.Fecit autem ita. Tum *ille* dixit
ei,Indue pallium & ſequere me.
9 Itaque egreſſus *Petrus* ſequebatur eum,
nec ſciebat verum eſſe quod fiebat per Ange-
lum,ſed putabat *ſe* viſum videre.
10 Quum autem tranſiuiſſent primam ac ſe-
cundam cuſtodiam,venerunt ad portam ferre-
am,quæ ducit in ciuitatem, quæ ſponte aperta
eſt eis: & egreſſi,progreſſi ſunt vicum vnum:&
ſtatim abſceſſit Angelus ab eo
11 Tum Petrus ad ſe reuerſus dixit, Nunc
verè agnoſco Dominum miſiſſe Angelum ſu-
um, & eruiſſe me è manu Herodis, & ex omni
expectatione populi Iudæorum.
12 Et *re* conſiderata, venit domum Mariæ
mauis

matris Iohannis,qui cognominabatur Marcus,
vbi erant multi congregati & precantes.
13 Quum pulſaſſet autem Petrus oſtium
veſtibuli,prodijt puella vt ſubauſcultaret,nomine Rhode:
14 Quæ,agnita voce Petri, præ gaudio non
aperuit veſtibulum, ſed intrò currens annunti-
auit,adſtare Petrum ante veſtibulum.
15 Illi verò dixerunt ei, Inſanis. Illa autem
affirmabat ita ſe *rem* habere. At illi dicebant
Angelus eius eſt.
16 Petrus autem *ibi* permanebat pulſans:
quum autem aperuiſſent,viderunt eum, & ob-
ſtupuerunt.
17 *Ipſe* verò manu indicto ipſis ſilentio,narra-
uit eis quomodo Dominus ipſum eduxiſſet è
carcere: dixitque, Annuntiate iſta Iacobo &
fratribus. Et egreſſus, profectus eſt in alium lo-
cum.
18 Orto autem die fuit tumultus non paruus
inter milites,quidnam factum eſſet Petro.
19 Herodes verò, quum eum requiſiuiſſet
& non inueniſſet, quæſtione de cuſtodibus ha-
bita, iuſſit eos ad ſupplicium rapi: & quum de-
ſcendiſſet è Iudæa Cæſaream, *ibi* commoratus
eſt.
20 Herodes autem infenſo animo erat in
Tyrios & Sidonios: at illi concorditer vene-
runt ad eum,& illecto Blaſto qui præerat cubi-
culo regis,petebant pacem: eò quod aleretur
regio ipſorum ex regis *agro*.
21 Statuto autem die, Herodes indutus veſte
regia,& conſidens pro tribunali,concionabatur
ad eos.
22 Populus verò acclamabat, Vox Dei: &
non hominis.
23 Illicò verò percuſſit eum Angelus Domi-
ni,eo quòd non tribuiſſet gloriam Deo,& ero-
ſus à vermibus exanimatus eſt,

24 ¶ Sermo autem Domini creſcebat ac multiplicabatur.

25 Barnabas autem & Saulus reuerſi ſunt ex Hieruſalem, expleto miniſterio; ſimul aſſumpto etiam Iohanne qui cognominabatur Marcus.

CAP. XIII.

2 Paulum & Barnabam ſibi ſegregare iubet Spiritus. 6 Paphi 8 Elymas magus 11 excæcatur. 14 Antiochiam Piſidiæ profecti, 17 Euangelium prædicant, 45 Iudæis acriter contradicentibus.

ERant autem Antiochiæ in Eccleſia quæ *illic* erat, quidam Prophetæ & Doctores, Barnabas, & Simeon qui vocatur niger, & Lucius Cyrenæus, & Manahen qui fuerat vnà cum Herode tetrarcha educatus, & Saulus.

2 Quum igitur ij miniſtrarent Domino & ieiunarent, dixit Spiritus ſanctus, Separate mihi Barnabam & Saulum operi ad quod eos aduocaui.

3 Tunc *igitur* quum ieiunaſſent & precati eſſent, & impoſuiſſent eis manus, dimiſerunt *eos.*

4 Ipſi igitur emiſſi à Spiritu ſancto, deſcenderunt Seleuciam, & illinc abnauigarunt Cyprum.

5 Quumq; perueniſſent Salamina, annuntiarunt ſermonem Dei in ſynagogis Iudæorum: habebant autem etiam Iohannem miniſtrum.

6 Peregrata verò inſula Paphum vſque, inuenerunt quendam magum pſeudoprophetam Iudæum, cui nomen *erat* Barieſus.

7 Qui erat cum Proconſule Sergio Paulo, viro prudente. Hic aduocatis Barnaba & Saulo, efflagitauit audire ſermonem Dei.

8 Obſi-

8 Obſiſtebat autem eis Elymas, *id eſt*, magus, (ita enim explicatur nomen eius) quærens auertere Proconſulem à fide.

9 Saulus autem (qui & Paulus) repletus Spiritu ſancto, intentis in eum oculis,

10 Dixit, O plene omni dolo & omni maleficientia, fili diaboli, hoſtis omnis iuſtitiæ, non ceſſabis peruertere vias Domini rectas?

11 Nunc igitur, ecce manus Domini aduerſùm te: erisq; cœcus, non videns ſolem ad tempus: Illicò verò incidit in eum caligo ac tenebræ: & circumiens quærebat qui ipſum manu duceret.

12 Tunc Proconſul quum vidiſſet quod factum fuerat, credidit, perculſus ſuper doctrina Domini.

13 Prouecti verò Papho Paulus & qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphiliæ vrbem. Iohannes verò abſcedens ab eis, reuerſus eſt Hieroſolymam.

14 At ipſi quum perrexiſſent Perga, venerunt Antiochiam *vrbem* Piſidiæ, & ingreſſi ſynagogam die Sabbathi, ſederunt.

15 Poſt lectionem autem Legis & Prophetarum, miſerunt præfecti ſynagogæ ad eos, dicentes, Viri fratres, ſiquis eſt in vobis ſermo exhortationis ad populum, dicite.

16 Quum ſurrexiſſet igitur Paulus, manu ſilentio facto, ait: Viri Iſraelitæ, & qui timetis Deum, audite:

17 Deus populi huius Iſrael elegit patres
noſtros, & populum extulit, quum eſſent inco-
læ * in terra Ægypti, * & ex ea eduxit eos ela- *Exod.* 1. 1.
to brachio. *Exod.* 13. 14.
18 Et circiter * quadraginta annorum tem- *Exod.* 16. 2.
pus, mores eorum pertulit in deſerto.
19 Et quum deleuiſſet ſeptem Gentes in
terra Chanaan, * ſorte diſtribuit eis terram ea- *Ioſ.* 14. 1.
rum,

20 Et poſtea annis circiter quadringentis
Iudic. 3.6. quinquaginta * dedit iudices vſque ad Samue-
lem prophetam.
1.*Sam* 8.5. 21 Et exinde * petierunt regem, * deditque
1.*Sam.* 9.15. eis Deus Saul filium Cis, virum ex tribu Benia-
& 10.1. min, annis quadraginta.
1.*Sam.* 16. 22 Et amoto illo, * excitauit eis Dauid re-
15. gem : cui etiam teſtimonio dato dixit,* Inueni
*Pſal.*89.21. Dauid *filium* Ieſſe, virum ſecundùm cor me-
um, qui exequetur omnes voluntates meas.
*Eſa.*11.1. 23 Huius è ſemine Deus * ſecundùm pro-
miſſionem excitauit Iſraeli Seruatorem Ieſum:
*Mal.*3 1. 24 * Quum antè prædicaſſet Iohannes co-
*mat.*11.10. ram eo iam aduentante, Baptiſmum reſipiſcen-
*mar.*1 2. tiæ *toti populo* Iſraelis.
*luc.*3.3. 25 Quum autem expleret Iohannes cur-
*Mat.*3.11. ſum, dixit, * Quem me ſuſpicamini eſſe, non
*mar.*1.7. ſum ego, ſed ecce, venit poſt me, cuius pedum
*Iohan.*1.20. ſoleam non ſum dignus qui ſoluam.
26 Viri fratres, filij generis Abrahæ, & qui
inter vos timetis Deum, vobis ſermo ſalutis hu-
ius miſſus eſt.
27 Qui enim habitant in Hieruſalem, & pri-
mores eorum quum ignorarent iſtum, & *eo* con-
demnato, voces Prophetarum quæ per omne
Sabbathum leguntur, impleuerunt,
Mat 27.22. 28 Et nulla cauſa mortis inuenta * petierunt
luc 23 23. à Pilato vt necaretur:
*Iohan.*19.6. 29 Quum verò perfeciſſent omnia quæ de
*Mat.*28.1. eo ſcripta erant, detractum è ligno, poſuerunt
*mar.*16.6. in monumento.
*Luc.*24.7. 30 Deus autem excitauit eum à mortuis.
31 Qui viſus eſt per dies multos ijs qui ſimul
aſcenderant cum eo à Galilæa in Hieruſalem,
ſuntque teſtes eius apud populum.
32 Et nos vobis euangelizamus, eam pro-
miſſionem quæ patribus facta eſt, Deum exple-
uiſſe filijs illorum, *id eſt* nobis, excitato Ieſu:
33 Vt etiam in Pſalmo ſecundo ſcriptum
eſt

eſt, * Filius meus es tu, ego hodie genui te. Pſal 2.7.
34 Quòd autem excitauerit eum à mortuis, heb.1.5.& 5.
non ampliùs reuerſurum in ſepulchrum : ita 5.
dixit, * Dabo vobis firmas illas Dauidis bene- Eſa 55.3.
ficentias.
35 Ideo & aliàs dicit, * Non ſines Sanctum Pſal.16.10.
illum tuum ſentire corruptionem.
36 Nam Dauid quidem poſtquam ſua ætate
inſeruiſſet Dei conſilio * obdormiuit, & adiun- 1.Reg.2.10.
ctus eſt patribus ſuis, ſenſitque corruptionem. Supra 2.29.
37 At is quem Deus excitauit, non ſenſit
corruptionem.
38 Notum igitur ſit vobis, fratres, annunti-
ari vobis remiſſionem peccatorum per iſtum:
39 Et ab omnibus à quibus per Legem Mo-
ſis abſolui non potuiſtis, per hunc, quemuis qui
credit, iuſtificari.
40 Videte ergò ne vos inuadat quod dictum
eſt in Prophetis:
41 * Videte, ô contemptores, & admiramini Haba.1.5.
& euaneſcite : quia opus operor ego diebus
veſtris, opus quod non credetis ſiquis enarra-
uerit vobis.
42 Egreſſis autem *eis* è ſynagoga Iudæorum,
rogarunt Gentes vt in proximè ſequens Sab-
bathum dicerentur ſibi hæc verba.
43 Solutòque conuentu, ſequuti ſunt multi
ex Iudæis & religioſis proſelytis Paulum ac
Barnabam: qui alloquentes eos, perſuaſerunt
eis vt permanerent in gratia Dei.
44 Sequente verò Sabbatho, vrbs propè
tota conuenit ad audiendum ſermonem Dei.
45 Viſa autem turba, Iudæi repleti ſunt in-
uidia, & contradicebant ijs quæ à Paulo dice-
bantur, contradicentes ac blaſphemantes.
46 Tunc libertate vſi Paulus, ac Barnabas
dixerunt; Vobis neceſſe fuit primùm exponi
ſermonem Dei: poſtquam autem repellitis il-
lum, & indignos vos ipſos decernitis æterna
vita,

vita, ecce, conuertimur ad Gentes.
47 Ita enim nobis mandauit Dominus, *di-*
Eſa. 49. 6. *cens*, * Conſtitui te vt ſis lux Gentium, vt ſis ſa-
luti vſque ad vltimas terras.
48 Gentes autem hæc audientes, gauiſæ ſunt,
& glorificabant ſermonem Domini & credide-
runt quotquot erant ordinati ad vitã æternam.
49 Perferebatur autem ſermo Domini per
totam illam regionem.
50 Iudæi verò extimularunt mulieres reli-
gioſas & honeſtas, & primos vrbis, & excitarunt
perſequutionem in Paulum ac Barnabam, eie-
ceruntque eos è finibus ſuis.
Infra 18. 6. mat. 10. 14. mar. 6. 11. luc. 9. 5. 51 * At illi excuſſo puluere pedum ſuorum
in eos, venerunt Iconium.
52 Diſcipuli verò replebantur gaudio & Spi-
ritu ſancto.

CAP. XIIII.

1 *Paulus & Barnabas* 5 *Iconio eijciuntur.* 6 *Paulus Lyſtræ* 10 *claudum ſanat.* 13 *& ſibi ſacrificaturos* 15 *prohibet.* 19 *Ibidem Iudæis authoribus lapidatur.* 23 *Hinc multis Eccleſijs peragratis,* 26 *Antiochiam reuertuntur.*

FActum eſt autem Iconij vt ſimul intrarent
ſynagogam Iudæorum, & ita loquerentur,
vt crederet Iudæorum ſimul & Græco-
rum magna multitudo.
2 Qui verò increduli fuerunt Iudæi, incita-
runt & malè affectos reddiderunt animos gen-
tium aduerſus fratres.
3 Multum igitur tempus *ibi* egerunt, liberè
loquentes, freti Domino, qui teſtimonium dabat
ſermoni gratiæ ſuæ, dabàtque vt ſigna & mira-
cula ederentur per manus eorum.
4 Diuiſa eſt autem multitudo vrbis: & alij
quidem erant à Iudæis, alij verò ab Apoſtolis.
5 Quum autem factus eſſet impetus Gen-
tium

tium ac Iudæorum vnà cum ſuis primoribus,ad
eos iniurijs afficiendos & lapidandos:
6 Re perſpecta,perfugerunt in ciuitates Ly-
caoniæ,Lyſtram & Derben,& circumiacentem
regionem.
7 Et illic euangelizauerunt.
Quidam autem vir Lyſtris captus pedibus ſe-
debat, claudus ab vtero matris ſuæ, qui nun-
quam ambulauerat;
9 Hic audiuit Paulum loquentem: qui cùm
intendiſſet in eum oculos, & vidiſſet, quòd fidẽ
haberet *ſe* ſeruatum iri,
10 Dixit voce magna, Surge in pedes tuos
rectus. Tum *ille* quum exilijſſet ambulauit.
11 Turba verò, quum vidiſſet quod fecerat
Paulus, ſuſtulerunt vocem ſuam,Lycaonicè di-
centes, Dij aſſimilati hominibus deſcenderunt
ad nos,
12 Vocabántque Barnabam, Iouem: Pau-
lum verò,Mercurium: quoniam is erat dux ſer-
monis.
13 Sacerdos autem Iouis collocati ante il-
lorum vrbem,quum tauros vittatos ad veſtibu-
la adduxiſſet, volebat cum turba ſacrificare.
14 Quod quum audiſſent Apoſtoli Barna-
bas & Paulus, diruptis pallijs ſuis inſilierunt in
turbam, clamantes,
15 Ac dicentes,Viri cur iſta facitis? Nos quo-
que ſumus homines ijſdem quibus vos affe-
ctionibus obnoxij, annuntiantes vt vos à vanis
iſtis rebus conuertamini ad Deum illum viuum,
*qui fecit cœlum & terram & mare, & omnia *Gen 1.1.*
quæ in eis ſunt: *Pſal.146.6.*
16 Quique præteritis ætatibus * ſiuit omnes *Apoc 14.7.*
Gentes ſuis ipſarum vijs incedere. *Pſal.81.13.*
17 Quanquam non paſſus eſt ſe *eſſe* exper-
tem teſtimonij,bona tribuendo,dans nobis cœ-
litùs pluuias ac tempora fructibus edendis ap-
ta,implens cibo & lætitia corda noſtra.

18 Et hæc dicentes, vix compeſcuerunt turbam ne ipſis ſacrificaret.

19 Superuenerunt autem quidam Iudæi
2.Co.11.25. Antiochia & Iconio, qui, perſuaſa turba,* Paulum lapidatum traxerunt extra verbem, exiſtimantes eum mortuum eſſe.

20 Quum autem circumſtetiſſent eum diſcipuli, ſurrexit & ingreſſus eſt vrbem: & poſtridiè egreſſus venit Derben cum Barnaba.

21 Quumque euangelizauiſſent vrbi illi, & docuiſſent multos, reuerſi ſunt Lyſtram & Iconium & Antiochiam:

22 Confirmantes animos diſcipulorum, hortantes vt permanerent in fide, & *dicentes* oportere per multas afflictiones nos ingredi in regnum Dei.

23 Quumque ipſis per ſuffragia creaſſent per ſingulas Eccleſias Presbyteros, precatique eſſent cum ieiunijs, commendarunt eos Domino in quem crediderant.

24 Peragrataque Piſidia, venerunt in Pamphiliam.

25 Ac Pergæ loquuti *Domini* Sermonem, deſcenderunt Attaliam.

Supra 13.1. 26 * Et illinc abnauigarunt Antiochiam, vnde fuerant commendati gratiæ Dei ad opus quod expleuerant.

27 Quum autem veniſſent & congregaſſent Eccleſiam, retulerunt quanta Deus per ipſos effeciſſet, eumq; aperuiſſe Gentibus oſtium fidei.

28 Et egerunt illic multum tempus cum diſcipulis.

CAP. XV.

2 *Antiochenis quidam iugum Legis obtrudere conantur. 6 Conſultant de hac re Apoſtoli. 19 Et quid facto opus eſt, 23 per literas indicant. 36 Inter Paulum & Barnabam 39 acris contentio oboritur.*

Porrò

POrrò quidam qui deſcenderant à Iudæa,
docebant fratres, *& dicebant*, Niſi circum-
cidamini ritu Moſis, non poteſtis ſeruari :
2 Orta igitur repugnantia & diſquiſitione
non exigua Paulo ac Barnabæ aduerſos illos,
ſtatuerunt vt aſcenderent Paulus & Barnabas,
& quidam alij ex illis, ad Apoſtolos ac Presby-
teros Hieroſolymam, ſuper hac quæſtione.
3 Illi ergò deducti ab Eccleſia, peragrarunt
Phœnicem & Samariam, narrantes conuerſio-
nem Gentium : & gaudio magno affecerunt
omnes fratres.
4 Quum autem aduenissent in Hieruſalem,
excepti ſunt ab Eccleſia & ab Apoſtolis ac
presbyteris, & renuntiarunt quæcunque Deus
per ipſos effecerat.
5 (Sed *aiebant*) quidam ſurrexerunt è ſecta
Phariſæorum qui crediderunt, dicentes, opor-
tere ipſos circumcidere, & præcipere vt obſer-
uent Legem Moſis.
6 Conuenerunt igitur Apoſtoli & presbyte-
ri : vt diſpicerent de hoc negotio.
7 Quum autem multa diſceptatio fuiſſet,
ſurgens Petrus dixit eis, * Viri fratres, vos ſcitis *Supra* 11.13.
Deum iam pridem inter nos elegiſſe *me*, vt per
os meum audirent Gentes verbum Euangelij,
& crederent.
8 Et Deus qui nouit corda, dedit eis teſti-
monium, dato ipſis Spiritu ſancto, ſicut & no-
bis.
9 * Nihilq; diſcreuit inter nos & illos, fide *Supra* 10.44.
purgatis cordibus eorum. 1.*cor*.1.2.
10 Nunc ergò quid tentatis Deum, * impo- *Mat*.23.4.
ſito iugo ceruici diſcipulorum, quod neque pa-
tres noſtri, neque nos portare potuimus?
11 Imò per gratiam Domini Ieſu Chriſti
credimus nos ſeruatum iri, quemadmodum &
illos.
12 Tacuit autem tota illa multitudo, & au-
diebant

diebant Barnabam, & Paulum, exponentes
quanta Deus edidiſſet ſigna & miracula per ip-
ſos inter Gentes.

13 Poſtquam autem conticuiſſent, reſpon-
dit Iacobus, dicens, Viri fratres, audite me:

14 Simeon expoſuit quomodo primùm De-
us reſpexerit *Gentes*, vt ſumeret ex ipſis popu-
lum nomini ſuo.

15 Et huic *rei* conſonant verba Propheta-
rum: ſicut ſcriptum eſt,

Amos 9. 11. 16 * Poſt hæc reuertar, & reſtaurabo taber-
naculum Dauid collapſum, & ruinas eius re-
ſtaurabo, & rurſus erigam illud:

17 Vt requirant reliqui homines Domi-
num, & omnes Gentes ſuper quas inuocatum
eſt nomen meum: dicit Dominus qui facit hæc
omnia.

18 Nota ſunt Deo ab *omni* æuo omnia ope-
ra ſua.

19 Quamobrem ego cenſeo non eſſe obtur-
bandos eos ex gentibus qui ad Deum conuer-
tuntur:

20 Sed ad eos ſcribendum vt abſtineant à
pollutionibus ſimulachrorum, & ſcortatione, &
ſuffocatis rebus, & ſanguine.

21 Moſes autē ab ætatibus antiquis in ſingu-
lis ciuitatibus habet qui ipſum prædicent, cum
in ſynagogis per ſingula ſabbatha legatur.

22 Tunc viſum eſt Apoſtolis & Senioribus
cum tota Eccleſia, delectos ex ſeſe viros mitte-
re Antiochiam cum Paulo & Barnaba, *nempe*
Iudam qui cognominabatur Barſabas, & Si-
lam, viros primarios inter fratres.

23 Et iſta per manus eorum *mittenda* ſcribe-
re: Apoſtoli & preſbyteri & fratres, iis qui ſunt
Antiochiæ, & in Syria & in Cilicia fratribus, qui
ſunt ex Gentibus, ſalutem.

24 Quoniam quoſdam è nobis egreſſos au-
diuimus vos turbaſſe verbis, labefactantes ani-
mas

mas veſtras,iubentes *vos* circumcidi, & ſeruare
Legem,quibus *hoc* non mandaueramus:
25 Viſum eſt nobis concorditer coactis, e-
lectos viros mittere ad vos cum dilectis noſtris
Barnaba & Paulo,
26 Hominibus qui expoſuerunt animas ſuas
pro nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti.
27 Miſimus ergò Iudam & Silam, qui & ipſi
vobis eadem verbis renuntiabunt.
28 Viſum eſt enim Spiritui ſancto ac nobis,
ne quod ampliùs imponeremus vobis onus
quàm hæc neceſſaria:
29 *Videlicet* vt abſtineatis ab ijs quæ ſunt
immolata ſimulachris, & ſanguine,& ſuffocato,
& ſcortatione: à quibus ſi vobis caueritis, bene
agetis. Valete.
30 Illi igitur dimiſſi venerunt Antiochiam:
& coacta multitudine reddiderunt Epiſtolam.
31 Quam quum legiſſent, gauiſi ſunt ſuper
exhortatione.
32 Iudas quoque & Silas, quum eſſent &
ipſi prophetæ, multo ſermone adhortati ſunt
fratres, & confirmarunt.
33 Et quum egiſſent *illic* aliquandiu,dimiſſi
ſunt cum pace à fratribus ad Apoſtolos.
34 Silæ tamen viſum eſt ibi manere.
35 Paulus autem & Barnabas quoq; com-
morati ſunt Antiochiæ, docentes & euangeli-
zantes cum alijs etiam multis, ſermonem Do-
mini.
36 Poſt aliquot autem dies dixit Barnabæ
Paulus: Reuerſi inuiſamus fratres noſtros per
omnes ciuitates in quibus annuntiauimus ſer-
monem Domini, *cognituri* quomodo habeant.
37 Barnabæ verò conſilium erat aſſumere
ſecum Iohannem, qui vocabatur Marcus.
38 Paulus autem æquum cenſebat,eum non
aſſumere, quia abſceſſiſſet ab ipſis ex Pãphilia,
nec eorum comes in illo opere fuiſſet.

39 Sic

39 Sic igitur ſunt exacerbati, vt alter ab altero diſcederet, & Barnabas aſſumpto Marco nauigaret Cyprum.

40 Paulus verò allecto Sila abijt, commendatus gratiæ Dei à fratribus.

41 Peragrauitque Syriam ac Ciliciam, confirmans Eccleſias.

CAP. XVI.

3 Paulus circumciſo Timotheo, 12 Philippis agens, 14 Lydiam in fide inſtituit. 16 Pithonis ſpiritum 18 expellit. 20 Propterea 22 virgis cæſi, 24 in carcerem coniiciuntur. 26 Terræ motu 27 Carceris ianuæ aperiuntur. 31, 32 Et eiuſdem cuſtos Chriſti fidem recipit.

PEruenit autem Derben & Lyſtram, & ecce diſcipulus quidam erat illic nomine * Timotheus, filius mulieris cuiuſdam Iudææ fidelis, cæterùm patre Græco.

Rom.16.21. phil.2 19. 1.theſſ.3.2.

2 Huic dabant teſtimonium fratres qui Lyſtris erant & Iconij.

3 Eum *itaque* voluit Paulus ſecum proficiſci: & aſſumptum eum circumcidit, propter Iudæos qui in illis locis erant: ſciebant enim omnes patrem eius Græcum eſſe.

4 Prout autem pertranſibant vrbes, tradebant eis ſeruanda inſtituta quæ decreta fuerant ab Apoſtolis & presbyteris qui Hieroſolymis erant.

5 Itaque Eccleſiæ confirmabantur fide, & augebantur numero quotidiè.

6 Phrygia autem peragrata & Galatica regione, prohibiti à Spiritu ſancto loqui ſermonem in Aſia:

7 Quum veniſſent in Myſiam, tentabant ire verſus Bithyniam: ſed non ſiuit eos *ire* Spiritus.

8 Præterita

8 Præterita autem Myſia, deſcenderunt
Troada.
9 Et viſum per noctem apparuit Paulo; vir
Macedo quidam aderat ſtans & rogans eum,
& dicens, Traijce in Macedoniam, & ſuccurre
nobis.
10 Vt autem viſum vidit, ſtatim ſtuduimus
abire in Macedoniam: collatis argumentis col-
ligentes vocaſſe nos Dominum vt eis euange-
lizaremus.
11 Prouecti igitur Troade, rectum curſum
tenuimus Samothracem, & ſequenti die Nea-
polin.
12 Et illinc Philippos, quæ eſt prima huius
partis Macedoniæ vrbs, colonia. Egimus autem
in ea vrbe aliquot dies.
13 Et die Sabbathi egreſſi ſumus ex vrbe ad
flumen, vbi ſolebat eſſe precatio: vbi quum
conſediſſemus, alloquuti ſumus mulieres quæ
conuenerant.
14 Quædam autem mulier nomine Lydia,
quę purpuram vendebat, ex vrbe Thyatyrorum,
Deum colens, *nos* audiuit: cuius Dominus ada-
peruit cor, vt attenderet ea quæ dicebantur à
Paulo.
15 Quum igitur baptizata eſſet, & domus
eius, rogauit *nos* dicens, Si iudicaſtis me fide-
lem eſſe Domino, ingreſſi domum meam, mane-
te. Et adegit nos.
16 Factum eſt autem proficiſcentibus nobis
ad precationem, vt ancillula quædam habens
ſpiritum Pythonis occurreret nobis, quæ quæ-
ſtum magnum præbebat dominis ſuis, vatici-
nando.
17 Hæc ſubſequuta Paulum ac nos, clamabat,
dicens; Iſti homines, ſerui ſunt Dei illius ſum-
mi, qui annuntiant vobis viam ſalutis.
18 Hoc autem fecit ad multos dies: ſed mole-
ſtè ferens Paulus, & ſe conuertens, ſpiritui dixit,

Præcipio tibi per nomen Ieſu Chriſti vt exeas
ab ea. Exijt igitur eodem illo momento.
19 Videntes autem domini eius abijſſe ſpem
quæſtus ſui, prehenſum Paulum & Silam trax-
erunt in forum ad magiſtratus.
20 Et offerentes eos prætoribus, dixerunt,
Homines iſti conturbant ciuitatem noſtram,
quum ſint Iudæi.
21 Et annunciant ritus quos non licet nobis
ſuſcipere, neq; vſurpare, quum ſimus Romani,
22 Vnà verò inſurrexit turba aduerſus eos,
& prætores diruptis eorum veſtibus iuſſerunt
2. Cor. 11. 25. *eos* * virgis cædi:
23 Quumq; multas plagas eis impoſuiſſent,
coniecerunt *eos* in carcerem, additis mandatis
commentarienſi, vt tutò eos aſſeruaret.
24 Qui quum tale mandatum accepiſſet,
coniecit eos in intimum carcerem, & pedes e-
orum adſtrinxit numella.
25 Media autem nocte precantes Paulus &
Silas hymnos canebant: & qui vincti erant, ex-
audiebant eos.
26 Repentè verò terræmotus magnus exti-
tit, ita vt concuterentur fundamenta carceris:
& illicò apertæ ſunt omnes fores, & omnium
vincula laxata.
27 Expergefactus autem commentarienſis,
quum videret fores carceris apertas, educto
gladio erat ſeipſum interempturus, exiſtimans
vinctos effugiſſe.
28 Clamauit autem Paulus voce magna, di-
cens, Ne quid feceris tibi ipſi mali: omnes enim
hîc ſumus.
29 Is verò petito lumine irrupit: & treme-
factus accidit Paulo & Silæ *ad pedes*.
30 Et productis ipſis foras, ait, Domini, quid
me oportet facere vt ſeruer?
31 At illi dixerunt, Crede in Dominum Ie-
ſum Chriſtum, & ſeruaberis tu ac domus tua.

32 Et

32 Et loquuti ſunt ei ſermonem Domini, & omnibus qui erant domi ipſius.
33 *Ipſe* verò illis aſſumptis ea ipſa hora noctis, lauit *eorum* plagas et baptizatus eſt ipſe et omnes *domeſtici* illius illicò.
34 Quumq perduxiſſet eos domum ſuam, appoſuit eis menſam, et exultauit quòd cum vniuerſa domo ſua crediđiſſet Deo.
35 Die autem exorto, præfecti miſerunt viatores qui dicerent, Dimitte homines illos.
36 Annuntiauit autem commentarienſis hos ſermones Paulo; Miſerunt, *inquit*, præfecti vt dimittamini, nunc igitur egreſſi, ite in pace.
37 Paulus autem dixit eis, Cæſos nos publicè, indicta cauſa, quum ſimus Romani, coniecerunt in carcerem, & nunc clam nos eijciunt? Non profectò, ſed veniant ipſi, & nos educant.
38 Renuntiarunt autem præfectis viatores verba iſta: timueruntq; audito eos Romanos eſſe.
39 Et venientes precati ſunt eos, & eductos rogarunt vt egrederentur ex vrbe.
40 Egreſſi autem è carcere introierunt ad Lydiam: & viſis fratribus, conſolati ſunt eos, & profecti ſunt.

CAP. XVII.

1 Paulus Theſſalonicæ 3 Chriſtum annuntians, 6.7. à Iaſone exceptus, 10 Berœam emittitur. 15 Inde Athenas profectus, 19 in Areopago 23 Deum illis ignotum annuntiat, 34 nonnullis ad Chriſtum conuerſis.

1 ITinere autem facto per Amphipolin & Apolloniam, venerunt Theſſalonicam, vbi ërat ſynagoga Iudæorum.
2 Paulus verò ſicut conſueuerat, introiuit ad eos, & per Sabbatha tria diſſeruit *cum* eis ex Scripturis:

3 Adape-

3 Adaperiens & proponens, oportuiſſe
Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis : & hunc
eſſe Chriſtum Ieſum, Quem ego, *inquit*, annun-
tio vobis.

4 Nonnulli igitur eorum aſſenſi ſunt, & con-
ſociati ſunt Paulo & Silæ, & religioſorum Græ-
corum multitudo magna, & ex mulieribus pri-
marijs non paucæ.

5 Sed inuidia commoti Iudæi qui incre-
duli erant, aſſumptis quibuſdam circumforane-
is viris ſceleratis, ac turba coacta, fecerunt vt
ciuitas tumultuaretur : & adorti domum Iaſo-
nis, ſtudebant eos adducere ad populum.

6 Et quum non inueniſſent eos, traxerunt
Iaſonem & quoſdam fratres ad ciuitatis Magi-
ſtratus, clamando, Hi ſunt qui orbis terrarum
ſtatum ſubuerterunt, & hic adſunt :

7 Quos excepit Iaſon : qui omnes contra
decreta Cæſaris faciunt, regem alium dicentes
eſſe Ieſum.

8 Commouerunt autem turbam & magi-
ſtratis ciuitatis hæc audientes.

9 *Qui* tamen quum ſatis accepiſſent ab Ia-
ſone & cæteris, dimiſerunt eos.

10 Fratres verò ſtatim per noctem emiſe-
runt Paulum ſimul & Silam Beroeam : qui
quum aduenìſſent, ierunt in ſynagogam Iudæ-
orum.

11 Fuerunt autē iſti generoſiores ijs *Iudæis*
qui erant Theſſalonicæ, vt qui receperint ſer-
monem cum omni alacritate, quotidiè ſcrutan-
tes Scripturas, an hæc ita ſe haberent.

12 Multi igitur crediderunt ex eis, & Græ-
cæ mulieres honeſtæ, & viri non pauci.

13 Vt autem cognouerunt Theſſalonicenſes
Iudæi, Berœæ quoque annuntiatum eſſe à
Paulo ſermonem Dei, venerunt etiam illuc,
concitantes turbam.

14 Sed ſtatim Paulum emiſerunt fratres, vt
iret

iret velut ad mare. Silas autem & Timotheus
ſubſtiterunt illic.
15 Qui verò Paulum ſuſceperant tuto loco
conſtituendum, deduxerunt eum Athenas vſque:
& accepto mandato ad Silam ac Timotheum,
vt quàm citiſſimè ad ipſum venirent, abierunt.
16 Paulo verò Athenis illos expectante, irritabatur
ſpiritus eius in ipſo, quum conſpiceret
vrbem idolis deditam.
17 Diſſerebat igitur in ſynagoga cum Iudæis
& religioſis, & in foro quotidie cum quibuſuis
obuijs.
18 Quidam autem ex Epicureis & Stoicis
Philoſophis conflictabantur cum eo; & quidam
dicebant, Quid vult garrulus iſte dicere? Alij
verò, Peregrinorum deorum videtur annuntiator
eſſe: quoniam Ieſum & reſurrectionem annuntiabat
eis.
19 Et prehenſum eum duxerunt in Areopagum,
dicentes, Poſſumúſne ſcire quæ ſit iſta noua,
de qua tu loqueris doctrina.
20 Peregrina enim quædam ingeris auribus
noſtris: volumus ergò ſcire quidnam iſta ſibi
velint.
21 (Cæterùm Athenienſes & aduenæ hoſpites
nulli alij rei vacabant, niſi ad dicendum
aut audiendum aliquid noui.)
22 Stans autem Paulus in medio Areopago,
dixit, Viri Athenienſes, omnino conſpicio
vos quaſi religioſiores.
23 Præteriens enim & contemplans ſacra
veſtra, inueni etiam aram cui inſcriptum erat,
Ignoto Deo. Quem ergò ignorantes colitis,
hunc ego vobis annuntio.
24 Deus qui fecit mundum & omnia quæ in
eo ſunt, quum ſit cœli & terræ Dominus, * in *Supra 7.49.*
manufactis templis non habitat.
25 * Nec manibus hominum colitur, ali *Pſal 5.8.*

cuius rei egens, quum ipſe det omnibus vitam
& halitum & omnia:
26 Fecitque ex vno ſanguine totam gentem
hominum, vt habitarent ſuper vniuerſa ſuper-
ficie terræ, definitis ſtatis temporibus & poſitis
terminis habitationis eorum:
27 Vt quærerent Deum, ſi fortè palpando
eum inuenirent: quanquam profectò non lon-
gè abeſt ab vnoquoque noſtrûm.
28 In ipſo enim viuimus, & mouemur, & ſu-
mus, ſicut & quidam veſtratium poëtarum dix-
erunt, Nam huius progenies etiam ſumus.
Eſa 40.18. & 25. 29 * Progenies ergò Dei quum ſimus, non
debemus exiſtimare auro, aut argento, aut lapi-
di, ſculpturæ artificij, & excogitationis homi-
num, numen eſſe ſimile.
30 Temporibus igitur iſtius ignorantiæ con-
niuentiâ diſſimulatis, Deus nunc denuntiat om-
nibus vbique hominibus vt reſipiſcant:
31 Eò quòd ſtatuit diem quo iuſtè iudicatu-
rus eſt orbem terrarum, per eum virum quem
definijt, fide palàm facta omnibus, illo à mor-
tuis excitato.
32 Quum audiſſent autem reſurrectionem
mortuorum, alij quidem cauillabantur: alij ve-
rò dicebant, Audiemus te rurſus de hac re.
33 Et ita Paulus exiuit è medio eorum.
34 Quidam verò ei adhæſerunt & credide-
runt, in quibus *fuit* Dionyſius Areopagita, &
mulier nomine Damaris, & alij cum eis.

CAP. XVIII.

1 Paulum Corinthi 6 Gentes docentem 9 ſolatur Dominus. 12 Coram Gallione accuſatur 17 ſed fruſtra, 18 Hinc in Syriam, 19 deinde Epheſum profectus, 23 Galatiæ & Phrygiæ Eccleſias confirmat. 24 Apollos ab Aquila exquiſitiùs inſtitutus, 28 Chriſtum magno cum fructu prædicat.

Poſtea

POſtea Paulus quum diſceſſiſſet Athenis, venit Corinthum:
2 Et reperto quodam Iudæo nomine
* Aquila, Pontico natione, qui nuper venerat ex Italia, & Priſcilla vxore eius (eo quòd edixiſſet Claudius vt omnes Iudæi Roma excederent) venit ad eos: Rom.16.3.
3 Et quia eiuſdem erat artificij, manſit apud eos, & operabatur: erat enim ars illorum, conficere tabernacula.
4 Diſſerebat autem in ſynagoga omnibus Sabbathis, & in ſuam ſententiam adducebat tum Iudæos, tum Græcos.
5 Vt autem venerunt è Macedonia Silas & Timotheus conſtringebatur ſpiritu Paulus, pergens teſtificari Iudæis Ieſum *eſſe* Chriſtum illum,
6 Ipſis autem ſeſe opponentibus, ac blaſphemantibus, * excuſſis veſtibus dixit eis, Sanguis veſter ſuper caput veſtrum: purus ego, ab hoc tempore ad Gentes proficiſcar. *Supra* 13.51. *mat.*10.14.
7 Et digreſſus illinc, introijt domum cuiuſdam nomine Iuſti, colentis Deum, cuius domus erat confinis ſynagogæ.
8 * Criſpus autem præfectus ſynagogæ credidit Domino cum tota domo ſua: multique Corinthiorum audientes, credebant, & baptizabantur. 1.*Cor*.1.14.
9 Dixit autem Dominus nocte per viſionem Paulo, Ne time, ſed loquere, & ne tacueris.
10 Nam ego ſum tecum, & nemo inuadet vt tibi malefaciat; quoniam populus eſt mihi multus in hac vrbe.
11 Commoratus eſt itaque *illic* annum & ſex menſes, docens apud eos ſermonem Dei.
12 Quum autem Gallio eſſet Proconſul Achaiæ, inſurrexerunt concorditer Iudæi in Paulum, & adduxerunt eum ad Tribunal:

Q 2 Dicentes,

13 Dicentes, Iſte perſuadet hominibus co-
lere Deum contra Legem.
14 Paulo verò iam os aperturo, dixit Gal-
lio Iudæis, Si qua iniuria eſſet, aut facinus ma-
lum, ô Iudæi, quatenus æquum eſſet, vos to-
lerarem.
15 Sin verò quæſtio eſt de ſermone & no-
minibus & Lege veſtrate, ipſi videritis, iudex
enim ego iſtarum rerum eſſe nolo.
16 Et abegit eos à tribunali.
17 Prehenſum autem omnes Græci Soſthe-
nem præfectum ſynagogæ cædebant ante tri-
bunal: neque quicquam eorum Gallioni curæ
erat.
18 Paulus verò cum adhuc *illic* permanſiſſet
dies multos, valedicto fratribus, enauigauit in
Syriam: & cum eo Priſcilla & Aquila, quum
Num 6.18. * totondiſſet caput Cenchreis: habebat enim
infra 21.24. votum.
19 Peruenit autem Epheſum, & eos ibi re-
liquit: ipſe verò ingreſſus ſynagogam, diſſeru-
it cum Iudæis.
20 Rogantibus autem ipſis vt diutiùs apud
ipſos maneret, non annuit.
21 Sed valedixit eis, dicens, Oportet omni-
no me diem feſtum qui inſtat agere Hieroſoly-
1 Cor.4.19. mis: ſed iterum reuertar ad vos, * Deo volente.
Iac.4.15. Et prouectus eſt Epheſo.
22 Quumque deſcendiſſet Cæſaream, aſcen-
diſſetque *Hieroſolymam*, ac ſalutaſſet Eccleſi-
am, deſcendit Antiochiam.
23 Et quum egiſſet *illic* aliquantulum tem-
poris, abijt, peragrans ordine Galaticam regi-
onem & Phrygiam, confirmans omnes diſcipu-
los.
1.Cor.1.12. 24 Iudæus autem quidam * Apollos nomi-
ne, Alexandrinus natione, vir eloquens, perue-
nit Epheſum, potens in Scripturis.
25 Hic erat initiatus via Domini: & feruens
ſpiritu,

ſpiritu, loquebatur & docebat diligenter ea quæ ſunt Domini, ſciens tantùm Baptiſma Iohannis.

26 Cœpitque liberè loqui in ſynagoga. Quem quum audiſſent * Aquila & Priſcilla, aſſumpſerunt eum, & exquiſitiùs ei expoſuerunt viam Dei. Rom. 16. 3.

27 Quum autem vellet tranſire in Achaiam, fratres *eum* adhortati, ſcripſerunt diſcipulis vt exciperent eum: qui quum adueniſſet, multum contulit ijs qui crediderant per gratiam.

28 Magna enim contentione Iudæos magis ac magis redarguebat publicè, oſtendens per Scripturas Ieſum eſſe Chriſtum illum.

CAP. XIX.

1 Diſcipuli quidam Epheſi 3 Iohannis doctrina imbuti, 2 ignorantes Spiritus ſancti viſibiles illas gratias quibus Deus regnum Filij ſui ornauerat, 5 baptizantur in nomine Ieſu. 13 Exorciſtæ Iudæi 6 à diabolo cæduntur. 19 Libri exuruntur magici. 24 Demetrius 29 magnam in Paulum ſeditionem concitat.

FActum eſt autem interim dum Apollos eſſet Corinthi, vt Paulus peragratis ſuperioribus partibus veniret Epheſum: vbi quũ diſcipulos inueniſſet,

2 Dixit eis, Num Spiritum ſanctum accepiſtis poſteaquam credidiſtis? At illi dixerunt ei, Imò ne *hoc* quidem audiuimus, an ſit Spiritus ſanctus.

3 Tunc dixit eis, In quid ergò baptizati eſtis? At illi dixerunt, In Iohannis baptiſma.

4 Dixit autem Paulus, * Iohannes quidem baptizauit baptiſmo reſipiſcentiæ, dicens populo, vt in eum qui venturus erat poſt ipſum, crederent, hoc eſt, in Chriſtum Ieſum. Qui verò illud audierunt baptizati ſunt in nomen Domini Ieſu. Mat. 3. 11. mar. 1. 8. luk. 3. 16. Iohan. 1. 26.

5 Et cum impoſuiſſet eis manus Paulus, ve-

nit Spiritus ſanctus in eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.

6 Erant autem omnes iſti viri circiter duodecim.

7 *Ipſe* porrò ingreſſus Synagogam, liberè loquebatur, ad tres menſes diſſerens & ſuadens quæ ad regnum Dei *pertinent*.

8 Quum autem quidam indurarentur, & parere nollent, malè loquentes de via Dei apud multitudinem, abſcedens ab illis, ſeparauit diſcipulos, quotidiè diſſerens in Schola tyranni cuiuſdam.

9 Hoc autem factum eſt per biennium, *ita* vt omnes qui habitabant in Aſia, tum Iudæi tum Græci, audirent ſermonem Domini Ieſu.

10 Virtutes autem non vulgares edebat Deus per manus Pauli.

11 *Ita* vt etiam ad ægrotos deferrentur à corpore eius ſudaria ſeu ſemicinctia, & diſcederent ab eis morbi, & ſpiritus mali ab eis exirent.

12 Aggreſſi ſunt verò quidam ex circulatoribus Iudæis exorciſtis nominare ſuper eos qui habebant ſpiritus malos, nomen Domini Ieſu, dicentes: Adiuramus vos per Ieſum quem Paulus prædicat.

13 Erant autem quidam filij Sceuæ Iudæi principis Sacerdotum ſeptem, qui hoc faciebant.

24 Reſpondens verò ſpiritus malus, dixit, Ieſum noui, & Paulum ſcio: vos autem qui eſtis?

15 Et inſilijt in eos homo in quo erat ſpiritus malus, & ſuperatis illis, inualuit contra eos, ita vt nudi & vulnerati effugerent ex domo illa.

16 Id verò innotuit omnibus tum Iudæis tum Græcis qui habitabant Epheſi: & incidit timor in eos omnes: & magnificabatur nomen Domini Ieſu.

17 Et

17 Et multi eorum qui crediderant, veniebant confitentes & indicantes facta ſua.

18 Multi verò ex ijs qui curioſa iſta exercuerant, comportatos libros exuſſerunt in omnium conſpectu: quorum ſupputatis pretijs, repererunt denariorum quinquaginta millia.

19 Ita fortiter creſcebat ſermo Domini, & inualeſcebat.

20 His autem expletis, propoſuit Paulus per Spiritum peragrata Macedonia & Achaia, proficiſci in Hieruſalem, dicens, Poſtquam fuero illic, oportet me etiam Romam videre.

21 Miſſis autem in Macedoniam duobus ex ijs qui ipſi miniſtrabant, *videlicet*, Timotheo & Eraſto, ipſe ſubſtitit ad tempus in Aſia.

22 Ortus eſt autem illo tempore tumultus non paruus ob viam *Domini*.

23 Nam quidam nomine Demetrius, ſignator argenti, qui faciebat templa Dianæ argentea, præbebat artificibus non paruum quæſtum.

24 Quibus congregatis, & ijs qui in iſtiuſmodi rebus operam nauabant, dixit, Viri, ſcitis ex hoc quæſtu noſtras eſſe copias.

25 Et ſpectatis & auditis Paulũ hunc non ſolùm Epheſinam, ſed propè totiùs Aſiæ multam turbam perſuadendo auertiſſe, dicentem deos illos non eſſe qui manibus fiant.

26 Periculum eſt autem non ſolùm ne portio iſta nobis per ipſum confutata pereat, ſed etiã ne magnæ deæ Dianæ templum pro nihilo putetur, futurumq; ſit vt etiam deſtruatur maieſtas eius, quam tota Aſia & orbis colit.

27 *His* autem auditis, pleni excandeſcentia, clamauerunt, dicentes, Magna Diana Epheſiorum.

28 Et impleta eſt ciuitas tota confuſione, & irruerunt concorditer in theatrum, correpto Gaio & Ariſtarcho Macedonibus, ſocijs peregrinationis Pauli.

29 Paulo verò volente prodire ad populum,
non ſiuerunt eum *prodire* diſcipuli.

30 Sed & quidam ex Aſiarchis quum eſſent
ei amici, *nuntijs* ad eum miſſis, rogarunt ne ſe
daret in theatrum.

31 Alij igitur aliud clamabant: erat enim
concio confuſa, & plerique neſciebant cuius
rei cauſa conueniſſent.

32 Ex turba verò *quidam* produxerunt Alexandrum, propellentibus eum Iudæis. Alexander igitur quum manu ſilentium feciſſet, volebat cauſam dicere apud populum.

33 Quem vt cognouerunt Iudæum eſſe, vox
extitit vna omnium, quaſi ad horas duas clamantium, Magna Diana Epheſiorum.

34 Tum Scriba quum repreſſiſſet turbam,
dixit, Viri Epheſij, quis enim eſt hominum qui
neſciat Epheſiorum vrbem æditu am eſſe magnæ deæ Dianæ, & à Ioue delapſi ſimulachri?

35 Quum igitur iſtis non poſſit contradici,
oportet vos ſedatos eſſe, nec quicquam præceps facere.

36 Adduxiſtis enim homines iſtos, neque
ſacrilegos, neque contumelioſos in deam veſtram.

37 Quòd ſi Demetrius & qui cum eo ſunt
artifices, negotium habent cum aliquo, agitur
forum, & Proconſules ſunt: alij alios in ius vocent.

38 Si quid autem de rebus alijs requiritis,
in legitima concione explicabitur.

39 Nam periculum eſt ne poſtulemur ſeditionis propter *diem* hodiernum, quum nulla ſubſit cauſa ob quam poſſimus reddere rationem concurſus iſtius. Et quum hæc dixiſſet, dimiſit concionem.

CAP. XX.

1 *Paulus iter in Macedoniam inſtituit.* 8 *Troade*

in

in mediam noctem ſermonem protendens, 9 Eutychum per feneſtram delapſum, 10 reſuſcitat, 15 Miletum 17 vocatis Epheſinis Presbyteris, 23 quid ſe 28 & illos maneat, exponit.

POſtquam autem ceſſauit tumultus, quum aduocaſſet Paulus diſcipulos, & complexus eſſet, abijt profecturus in Macedoniam.

2 Quum autem illas partes peragraſſet & hortatus illos fuiſſet multo ſermone, venit in Græciam.

3 Et ibi peractis menſibus tribus, quum ei in Syriam prouehendo factæ fuiſſent à Iudæis inſidiæ, cenſuit reuertendum per Macedoniam.

4 Comitabantur autem eum vſque in Aſiam Sopater Berœenſis: Theſſalonicenſes verò, Ariſtarchus & Secundus, & Gaius Derbæus, & Timotheus: Aſiani verò, Tychicus & Trophimus.

5 Qui cum præiuiſſent, expectarunt nos Troade.

6 Nos verò enauigauimus Philippis poſt dies Azymorum, & venimus ad eos Troadem intra dies quinque, vbi egimus dies ſeptem.

7 Primo autem die hebdomadis, coactis diſcipulis ad frangendum panẽ Paulus diſſerebat, abiturus poſtridiè: produxitque ſermonem vſque in mediam noctem.

8 Erant verò lucernæ multæ in cœnaculo vbi erant congregati.

9 Sedens autem quidam adoleſcens nomine Eutychus in feneſtra, demerſus ſomno profundo, quum diutius diſſereret Paulus, præ ſomno ruens, decidit ex tertia contignatione deorſum: & ſublatus eſt mortuus

10 Quum deſcendiſſet autem Paulus, pro-

ruit in eum: & complexus dixit, Ne tumultuamini: anima enim eius in ipſo eſt.

11 Quum igitur aſcendiſſet, fregiſſetq; panem, & cibum ſumpſiſſet, diu colloquutus vſq; ad dilucul um, ita *demum* profectus eſt.

12 Adduxerunt autem puerum viuum, & recreati ſunt non mediocriter.

13 Nos verò progreſſi ad nauem, proue cti ſumus Aſſon, illinc recepturi Paulum: ſic enim conſtituerat, pedibus ipſe iter facturus.

14 Vt autem coniunxit *ſeſe* nobiſcum apud Aſſon, recepto eo venimus Mitylenen.

15 Et quum illinc abnauigaſſemus, ſequenti die peruenimus contra Chium: poſtridiè verò appulimus Samum: & quum diuerſati eſſemus Trogylij, ſequenti die venimus Miletum.

16 Decreuerat enim Paulus præternauigare Epheſum, ne ipſi contingeret tempus terere in Aſia. Feſtinabat enim, ſi fieri poſſet, vt die Pentecoſtes eſſemus Hieroſolymis.

17 Miſſis autem Mileto *nuntijs* Epheſum, accerſiuit Presbyteros Eccleſiæ.

18 Qui quum ad ipſum veniſſent, dixit eis, Vos ſcitis, quomodo à primo die quo ingreſſus ſum Aſiam, vobiſcum per omne tempus fuerim:

19 Seruiens Domino cum omni modeſtia: & multis lachrymis ac tentationibus, quæ mihi euenerunt in Iudæorum inſidijs:

20 Vt nihil ſubterfugerim eorum quæ vobis conducerent, quominus *ea* vobis annuntiarem, & docerem vos publicè & domatim:

21 Teſtificans Iudæis ſimul & Græcis conuerſionem ad Deum, & fidem in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.

22 Et nunc ecce, ego vinctus Spiritu, proficiſcor in Hieruſalem, ignorans quæ in ea mihi occurrent:

23 Niſi quòd Spiritus ſanctus per ſingulas vrbes teſtificatur, dicens, vincula & afflictiones me manere.

24 Sed

24 Sed nullius rei habeo rationem, neque
vita mea mihi ipſi chara eſt, vt peragam curſum
meum cum gaudio, & miniſterium quod acce-
pi à Domino Ieſu, ad teſtificandum Euangeli-
um gratiæ Dei.

25 Et nunc, ecce, ego ſcio non ampliùs viſu-
ros faciem meam vllos ex vobis omnibus, per
quos tranſiui prædicans regnum Dei.

26 Ideò teſtor vobis hodierno die, me pu-
rum eſſe à ſanguine omnium.

27 Non enim ſubterfugi quominus annunti-
arem vobis omne Dei conſilium.

28 Attendite igitur voſipſos, & totum gre-
gem, in quo vos Spiritus ſanctus conſtituit E-
piſcopos ad paſcendam Eccleſiam Dei, quam
proprio illo ſanguine acquiſiuit.

29 Ego enim hoc noui, poſt diſceſſum meum,
lupos graues, non parcentes gregi, ingreſſuros
eſſe ad vos.

30 Et ex vobiſipſis exorituros qui loquan-
tur peruerſa, vt diſcipulos poſt ſe abſtrahant.

31 Ideò vigilate, memores me per trienni-
um nocte & die non ceſſaſſe cum lachrimis
monere vnumquenque.

32 Et nunc quoque, fratres, commendo
vos Deo & ſermoni gratiæ ipſius: qui *quidem*
poteſt ſuperſtruere, & dare vobis quod hære-
ditatis iure poſſideatis cum ſanctificatis omni-
bus.

33 Argentum vel aurum aut veſtem nullius
concupiui:

34 Imò ipſi noſtis, * vſibus meis & ijs qui 1.Cor.4.12.
mecum ſunt, manus iſtas miniſtraſſe. 1.theſſ.2.9.

35 In omnibus oſtendi vobis oportere ſic 2.theſſ.3.8.
laborando ſuſcipere infirmos, & meminiſſe ver-
borum Ieſu, ipſum *videlicet* dixiſſe, Beatum eſt
dare, potiùs quàm accipere.

36 Et quum hæc dixiſſet, poſitis genibus
ſuis, orauit cum illis omnibus.

37 Magnus

37 Magnus autem fletus omnium ortus eſt:
& ruentes in collum Pauli deoſculabantur eum:
38 Cruciati maximè ob ſermonem quem
dixerat, ipſos non eſſe amplius faciem eius
conſpecturos: & deduxerunt eum ad nauem.

CAP. XXI.

2 Paulus Hieroſolymam tendens, 8 Cæſareæ Philippum Euangeliſtam conuenit. 10 Eius etiam vincula prædicit Agabus. 17 Hieroſolymam quum aduenisſet, 26 Templum ingreſſus, 27 comprehenditur à Iudæis. 32 Per Lyſiam tribunum ijſdem eripitur.

VT autem prouecti ſumus, auulſi ab eis,
recto curſu venimus Coum, ſequenti
die Rhodum, & illinc Patara.
2 Et inuenta naui quæ traijciebat in Phœ-
niciam, *ea* conſcenſa, proueсti ſumus.
3 Quum autem cœpiſſet nobis apparere
Cyprus, ea ad ſiniſtram relicta, nauigauimus in
Syriam, & deuecti ſumus Tyrum: illic enim na-
uis erat ſuum onus expoſitura.
4 Permanſimus autem ibidem dies ſeptem,
inuentis diſcipulis: qui Paulo dicebant per Spi-
ritum, ne aſcenderet in Hieruſalem.
5 Sed peractis illis diebus abijmus, omnibus
deducentibus nos cum vxoribus & liberis do-
nec vrbem exiuiſſemus; & poſitis genibus in
littore, precati fuimus:
6 Et alij alios complexi, conſcendimus na-
uim: illi autem reuerſi ſunt ad ſuos.
7 Nos verò nauigatione perfecta, perueni-
mus Tyro Ptolemaida: & ſalutatis fratribus,
manſimus diem vnum apud eos.
8 Poſtridiè verò egreſſi Paulus & nos qui
cum eo eramus, venimus Cæſaream: & ingreſſi
domum * Philippi Euangeliſtæ, (qui erat vnus
ex illis ſeptem) manſimus apud eum.

Supra 6. 5.

9 Huic

9 Huic autem erant quatuor filiæ virgines
prophetantes.
10 Et quum illic permanſiſſemus dies com-
plures, deſcendit ex Iudæa quidam Propheta
nomine Agabus:
11 Qui quum veniſſet ad nos, ſumpſit zo-
nam Pauli, & vinctis ſibi pedibus ac manibus
dixit: Hæc dicit Spiritus ſanctus, Virum cuius
eſt hæc zona, ita vincient in Hieruſalem Iudæi,
tradentque in manus Gentium.
12 Vt verò audiuimus, rogabamus & nos
& qui in eo loco erant, ne aſcenderet in Hieru-
ſalem.
13 Tunc reſpondit Paulus, Quid facitis flen-
tes & comminuentes cor meum? Nam ego non
ſolùm vinciri, ſed & mori paratus ſum in Hie-
ruſalem pro nomine Domini Ieſu.
14 Quum igitur non aſſentiretur, acquie-
uimus, dicentes, Fiat Domini voluntas.
15 Porrò poſt dies iſtos collectis ſarcinis a-
ſcendimus in Hieruſalem.
16 Venerunt autem ſimul etiam *quidam* ex
diſcipulis Cæſarea nobiſcum, adducentes ſe-
cum apud quem hoſpitaremur, Mnaſonem
quendam Cyprium, antiquum diſcipulum.
17 Quum igitur perueniſſemus Hieroſoly-
mam, libenter exceperunt nos fratres.
28 Sequenti autem die introijt Paulus no-
biſcum ad Iacobum: & omnes presbyteri ad-
fuerunt.
19 Quos complexus, expoſuit ſigillatim quæ
Deus feciſſet inter gentes per ipſius miniſte-
rium.
20 At illi *his* auditis, glorificauerunt Domi-
num: & dixerunt ei, Conſpicis frater, quot
ſint millia Iudæorum qui crediderunt: ſuntque
omnes accenſi zelo Legis.
21 Audierunt autem de te ex aliorum ſer-
mone, te defectionem à Moſe docere omnes
qui-

qui inter Gentes ſunt Iudæos,& dicere eos non debere circumcidere filios,neque *ſecundùm* ritus ambulare.

22 Quid eſt ergò? omninò oportet conuenire multitudinem: audient enim te veniſſe.

23 Hoc igitur fac quod tibi dicimus: Sunt nobis viri quatuor voto obnoxij.

24 Hoc igitur fac quod tibi dicimus,& adde ad eorum ſumptus,vt * radant capita: & norint omnes nihil eſſe eorum quæ de te fama acceperunt,ſed te quoque ita incedere vt Legem obſerues.

Supr.18 18. Num.6.18.

25 De ijs autẽ qui crediderunt ex Gentibus, nos ſcripſimus, & decreuimus ne quid huiuſmodi obſeruent, niſi vt caueant ab ijs quæ ſunt immolata ſimulacris, & à ſanguine, & rebus ſuffocatis,& ſcortatione.

26 Tum Paulus aſſumptis viris illis, ſequenti die cum eis ſanctificatus ingreſſus eſt in templum,denuntians expletionem dierum ſanctificationis, vſquedum oblata fuit pro vnoquoque eorum oblatio.

27 Quum autem ſepteni illi dies iam eſſent explendi,quidam Iudæi ex Aſia eum conſpicati in templo,conturbarunt totam turbam,& iniecerunt manus in eum:

28 Clamantes, Viri Iſraëlitæ,ſuccurrite: hic eſt homo ille qui aduerſus populum & Legem & locum hunc omnes vbique docet:atq; adeò Græcos introduxit in templum, & polluit ſanctum locum iſtum.

29 (Viderant enim antea Trophimum Epheſium in vrbe cum eo, quem exiſtimabant fuiſſe à Paulo introductum in templum.)

30 Commota eſt igitur vrbs tota, & factus eſt concurſus populi: & prehenſum Paulum trahebant è templo: ſtatimque clauſæ ſunt fores.

31 Studentibus autem ipſis eum trucidare, per-

peruenit fama ad Tribunum cohortis, totam Hieruſalem conturbatam eſſe.

32 Qui, eo ipſo *momento* acceptis militibus ac Centurionibus, decurrit ad illos. At illi cùm vidiſſent tribunum & milites, ceſſarunt verberare Paulum.

33 Tunc appropinquans Tribunus prehendit eum, & iuſſit vinciri catenis duabus: & percontatus eſt quiſnam eſſet, & quid feciſſet.

34 Alij autem aliud clamabant in turba: & quum non poſſet certi *quicquam* cognoſcere propter tumultum, iuſſit duci in caſtra.

35 Quum igitur perueniſſet ad gradus, euenit vt portaretur à militibus propter violentiam turbæ.

36 Sequebatur enim multitudo populi clamans, Tolle eum.

37 Et quum iam introducendus eſſet in caſtra Paulus, dixit tribuno, Licetne mihi aliquid tibi dicere? Qui dixit, Græcè noſti?

38 Nónne tu es Ægyptius ille qui ante hos dies ad ſeditionem concitaſti, & eduxiſti in deſertum quatuor millia ſicariorum?

39 Dixit autem Paulus, Ego quidem ſum Iudæus Tarſenſis, non obſuræ Ciliciæ vrbis ciuis: cæterùm rogo te, permitte mihi vt alloquar populum.

40 Quum igitur ille permiſiſſet, Paulus ſtans in gradibus, manu ſilentium poſtulauit à plebe: & magno ſilentio facto, loquutus eſt lingua Hebræa, dicens.

CAP. XXII.

1 *Paulum rationem fidei ſuæ reddentem.* 22 *aliquandiu Iudæi audiunt.* 23 *Illis verò clamantibus,* 24 *virgis examinari iuſſus,* 27 *Romanum ſe ciuem eſſe declarat.*

Viri

VIri fratres & patres, audite meam, qua nunc apud vos vtor, defenſionem.
2 (Quum audiſſent autem eum Hebræa lingua ipſos alloqui, magis præbuerunt ſilentium, & dixit.)
3 Ego quidem ſum Iudæus, natus Tarſi, *vrbe* Ciliciæ, nutritus verò in hac ipſa vrbe ad pedes Gamalielis, inſtitutus ad exquiſitam formam patriæ Legis, zelo Dei accenſus, ſicut & vos omnes eſtis hodie.
4 Qui hoc vitæ genus perſequutus ſum vſq; ad mortem, vinciens ac tradens in carceres, tum viros tum mulieres.
5 Vt & Pontifex maximus mihi teſtis eſt, & totus ſeniorum ordo; à quibus etiam epiſtolis ad fratres acceptis, Damaſcum proficiſcebar, adducturus etiam eos qui illic eſſent, vinctos in Hieruſalem, vt punirentur.
6 Euenit autem mihi iter facienti, & appropinquanti Damaſco circiter meridiem, vt repentè è cœlo circumfulſerit me lux multa.
7 Cecidiq; in ſolum, & audiui vocem dicentem mihi: Saul, Saul, quid me perſequeris?
8 Ego verò reſpondi, Quis es Domine? Dixitque mihi, Ego ſum Ieſus Nazarenus, quem tu perſequeris.
9 Porrò qui mecum erant, Lucem quidem conſpexerant & expauefacti ſunt: vocem autem non audierant eius qui loquebatur mecum.
10 Dixi verò, Quid faciam Domine? Dominus autem dixit mihi, Surge, ac proficiſcere Damaſcum: & illic tibi dicetur de omnibus quę conſtituta ſunt tibi vt facias.
11 Quum verò non viderem præ gloria lucis illius, manu deductus ab ijs qui mecum erant, veni Damaſcum.
12 Ananias autem quidam, vir pius ſecundùm legem, teſtimonib ornatus omnium *illic* habi-

habitantium Iudæorum.
13 Veniens ad me, & adſtans dixit mihi, Saul
frater, recipe viſum. Et ego eodem illo momen-
to ſum eum intuitus.
14 Ipſe autem dixit, Deus patrum noſtro-
rum delegit te qui cognoſceres ipſius volunta-
tem, & videres Iuſtum illum, & audires vocem
ex ore ipſius:
15 Nam eris ei teſtis apud omnes homines,
eorum quæ vidiſti & audiſti.
16 Nunc igitur quid cunctaris? exurge, &
baptizare, & ablue peccata tua inuocato nomi-
ne Domini.
17 Euenit autem mihi reuerſo in Hieruſa-
lem, quum precarer in templo, vt raperer ex-
tra me:
18 Et viderem eum dicentem mihi, Feſtina
& exi citò ex Hieruſalem: quoniam non acci-
pient teſtimonium tuum de me.
19 Et ego dixi, Domine, ipſi ſciunt me per-
traxiſſe in carcerem, & cæcidiſſe per ſingulas
ſynagogas eos qui credebant in te.
20 Et quum funderetur ſanguis Stephani
martyris tui, ego quoque adſtabam, & aſſenti-
ebar cædi illius, & cuſtodiebam pallia eorum
qui interficiebant eum.
21 Tum *is* dixit mihi, Proficiſcere: nam e-
go te procul ad Gentes mittam.
22 Audiebant autem eum ad hunc vſq; ſer-
monem: tum verò ſuſtulerunt vocem ſuam, di-
centes, Tolle è terra *hominem* iſtiuſmodi: non
enim conuenit eum viuere.
23 Clamantibus autem eis, & proijcientibus
pallia, & puluerem iactantibus in aerem:
24 Iuſſit tribunus eum duci in caſtra, dixit-
que vt in eum flagellis inquireretur: vt reſci-
ret quam ob cauſam ſic clamarent aduerſus e-
um.
25 Quum autem adſtrinxiſſent eum loris,
dixit

dixit adſtanti Centurioni Paulus, Num homi-
nem Romanum & indemnatum licet vobis
flagellare?

26 *Hoc* verò quum audiſſet Centurio, adijt
Tribunum, & annuntiauit ei dicens, Vide quid
facturus ſis: homo enim iſte Romanus eſt.

27 Accedens autem Tribunus dixit ei,
Dic mihi, num tu Romanus; At ille dixit, Eti-
am.

21 Et reſpondit Tribunus, Ego multa ſum-
ma ciuitatem iſtam acquiſiui. Paulus autem ait,
Ego verò etiam natus ſum *ciuis*.

29 Statim igitur abſceſſerunt ab eo qui fue-
rant in eum inquiſituri: ſed & Tribunus quoq;
timuit, cognito eum Romanum eſſe, quoniam
eum vinxerat.

30 Poſtridiè verò volens pro certo ſcire cu-
ius *rei* accuſaretur à Iudæis, ſoluit eum è vincu-
lis, & iuſſit principes Sacerdotum venire, to-
tumque ipſorum conſeſſum: ac deductum Pau-
lum ſtatuit coram eis.

CAP. XXIII.

1 *Paulum cauſam dicentem* 2 *Ananias percuti iubet.* 7 *Diſſentio inter ipſius accuſatores oritur.* 11 *Conſolatur Deus Paulum.* 14 *De Iudæorum inſidijs* 20 *Tribunus certior factus,* 17 *Paulum Felici præſidi mittendum curat.*

INtentis autem in conſeſſum oculis Paulus
ait, Viri fratres, ego omni conſcientia bona
ſeruiui Deo ad hunc vſque diem.

2 Ananias autem Pontifex maximus im-
perauit ijs qui ipſi adſtabant, vt os eius cæde-
rent.

3 Tum Paulus dixit ei, Futurum eſt vt per-
cutiat te Deus, paries dealbate: & tu ſedes iu-
dicans me ſecundùm Legem, & Legem tranſ-
grediens iubes me cædi?

4 Tum

4 Tum qui adſtabant dixerunt, Pontifici
maximo Dei conuitiaris?

5 Dixit autem Paulus, Neſciebam, fratres,
pontificem eſſe maximum, ſcriptum eſt enim,
* Principi populi tui non maledices: *Exod* 22. 28.

6 Quum verò noſſet Paulus vnam quidem
partem eſſe Sadducæorum, alteram verò Pha-
riſæorum, clamauit in conſeſſu, Viri fratres,
* ego Phariſæus ſum, filius Phariſæi: de ſpe *Infr* 24 21.
& reſurrectione mortuorum ego in iudicium *Philip* 3 5.
vocor.

7 Quum autem hoc eſſet loquutus, orta eſt
ſeditio inter Phariſæos ac Sadducæos: & diuiſa
eſt multitudo.

8 Nam Sadducæi quidem dicunt, non eſſe
reſurrectionem, neque Angelum, neque Spi-
ritum: Phariſæi autem vtrumque confitentur.

9 Ortus eſt igitur clamor magnus: & quum
ſurrexiſſent Scribæ ex partibus Phariſæorum,
depugnabant, dicentes, Nihil mali inuenimus
in homine iſto: quòd ſi Spiritus loquutus eſt ei,
ſeu Angelus, ne repugnemus Deo.

10 Et quum magna ſeditio eſſet, veritus Tri-
bunus ne Paulus ab ipſis diſcerperetur, iuſſit
militum manum deſcendere, & eum rapere de
medio eorum, ac ducere in caſtra.

11 Sequente verò nocte adſtans ei Dominus,
dixit, Confide Paule, vt enim teſtificatus es de
me in Hieruſalem, ſic te oportet etiam Romæ
teſtificari.

12 Orto autem die, quidam ex Iudæis facta
coitione deuouerunt ſeſe, dicentes, neque eſu-
ros ſe, neque bibituros vſquequò trucidaſſent
Paulum.

13 Erant autem plures quàm quadraginta
viri qui hanc coniurationem fecerant.

14 Qui adierunt principes Sacerdotum &
ſeniores, & dixerunt, Deuotione deuouimus
noſipſos, nihil guſtaturos vſquequò trucidaue-
rimus Paulum.

15 Nunc

15 Nunc ergò vos indicate Tribuno ex conſeſſus voluntate, vt eum cras ad vos deducat, veluti exquiſitiùs percogniturος de ijs quæ ad eum *ſpectant* : nos verò, priuſquam appropinquet, parati ſumus ipſum interimere.

16 Quum autem filius ſororis Pauli audiſſet inſidias, venit: & ingreſſus in caſtra annuntiauit Paulo.

17 Paulus autem aduocato quodam ex Centurionibus, ait, Adoleſcentem hunc adhuc ad Tribunum: habet enim quod annuntiet ei.

18 Ille igitur acceptum eum duxit ad Tribunum, & dixit, Vinctus, Paulus aduocatum me rogauit, vt hunc adoleſcentem ducerem ad te, qui aliquid habeat quod tibi loquatur.

19 Tribunus verò prehenſa eius manu, cùm seceſſiſſet ſeorſum, percontatus eſt, Quid eſt quod habes mihi annuntiandum?

20 *Ille* autem dixit, Iudæi conſtituerunt te rogare vt cras Paulum deducas in conſeſſum, quaſi aliquid exquiſitiùs percontaturi ſunt de eo.

21 Tu verò ne ipſis aſſentitor; inſidiantur enim ei ex iſtis viri plures quadraginta, qui ſeipſos deuouerunt, neque eſuros neque bibituros vſquequò interemerint eum, & nunc parati ſunt, exſpectantes quid à te renuntietur.

22 Tribunus igitur dimiſit adoleſcentem, quum ei præcepiſſet *vt* nulli effutiret quòd hæc ipſi indicaſſet.

23 Et aduocatis duobus quibuſdam ex Centurionibus, iuſſit vt pararent milites ducentos qui proficiſcerentur Cæſaream vſque, & equites ſeptuaginta, & ſtipatores ducentos, à tertia hora noctis:

24 Et vt iumenta præberent, vt impoſitum Paulum ſaluum perducerent ad Felicem præſidem.

25 Scripta Epiſtola quæ hanc ſummam contineret.

26 Clau-

26 Claudius Lyſias præſtantiſſimo præſidi Felici Salutem.

27 Virum hunc comprehenſum à Iudæis, quum iam eſſet ab eis interimendus, ſuperueniens cum militum manu erui, quum cognouiſſem Romanum eſſe.

28 Et volens ſcire cauſam cur eum criminarentur, deduxi eum in ipſorum conſeſſum.

29 Quem comperi accuſari de quæſtionibus Legis ipſorum, nullius criminis reum, quod ſit dignum morte aut vinculis.

30 Quum autem mihi indicatum eſſet inſidias huic viro factum iri à Iudæis, eo ipſo momento miſi *eum* ad te; & denuntiaui quoque accuſatoribus vt quæ habent aduerſus eum, dicant apud te, Vale.

31 Milites igitur ſicut ipſis præceptum erat, acceptum Paulum duxerunt nocte Antipatrida.

32 Poſtero autem die relictis equitibus qui cum eo irent, reuerſi ſunt in caſtra.

33 Qui quum veniſſent Cæſaream, & reddidiſſent Epiſtolam Præſidi, ſtiterunt coram eo etiam Paulum.

34 Quum legiſſet autem *literas* Præſes, & interogaſſet ex qua prouincia eſſet, ac cognouiſſet eſſe ex Cilicia:

35 Audiam te, inquit, quum accuſatores quoque tui adfuerint: Iuſſitq; in prætorio Herodis ipſum cuſtodiri.

CAP. XXIIII.

1 Tertullo accuſante, 10 Paulus pro ſe cauſam dicit. 25 Præſidi & eius vxori Chriſtum annuntiat. 27 Speratam pecuniam cum fruſtrà Felix expectaſſet 28 prouincia decedens, vinctum Paulum relinquit.

QVinque autem poſt diebus deſcendit Pontifex maximus Ananias cum ſenioribus, & Tertullo quodam oratore: qui

qui comparuerunt coram Præſide contra Paulum.

2 Citato igitur eo, cœpit accuſare Tertullus, dicens:

3 Multa per te pace potientes, rebuſq́, rectè ac fœliciter in hac gente prudentiâ tua geſtis, & prorſus & vbique *id* agnoſcimus, præſtantiſſime Felix, cum omni gratiarum actione.

4 Ne verò te diutius interpellem, rogo te vt audias nos paucis pro tua æquitate.

5 Comperimus enim virum hunc *eſſe* peſtilentem, & qui mouit ſeditionem omnibus Iudæis per vniuerſum orbem, & principem ſectę Nazareorum;

6 Qui templum quoque tentauit profanare: quem etiam prehenſum voluimus ſecundùm Legem noſtram iudicare.

7 Sed interueniens tribunus Lyſias, cum magna vi abduxit eum è manibus noſtris,

8 Iuſſis ipſius accuſatoribus ad te venire: ex quo poteris ipſe inquiſitione habita, de omnibus iſtis cognoſcere de quibus nos eum accuſamus.

9 Conſenſerunt autem etiam Iudæi, dicentes hæc ita ſe habere.

10 Reſpondit autem Paulus, quum innuiſſet ei Præſes vt loqueretur, Quia te à multis annis iſti genti præfuiſſe ſcio, meliore animo quæ pro me faciunt excipiendo dicam.

11 Quum tu poſſis noſſe non plures *exactos* eſſe dies quàm duodecim, ex quo aſcendi adoraturus in Hieruſalem.

12 Neque verò me in templo inuenerunt cum aliquo diſſerentem, aut coitionem turbæ facientem, neque in ſynagogis, neque in vrbe.

13 Neq; probare poſſunt ea de quibus nunc me accuſant.

14 Hoc verò tibi confiteor, me ſecundùm

viam

viam illam quam ſectam dicunt, ita ſeruire patrio Deo, vt qui credam omnibus quæ in Lege & in Prophetis ſcripta ſunt:
15 Et ſpem habeam in Deum, fore, quam etiam ij ipſi exſpectant, reſurrectionem mortuorum, tum iuſtorum tum iniuſtorum.
16 In hoc igitur ipſe *me* exerceo, vt conſcientiam habeam ſine offendiculo apud Deum & apud homines ſemper.
17 Pluribus autem annis interiectis, veni eleemoſynas exhibiturus genti meæ, & oblationes;
18 Inter quæ inuenerunt me ſanctificatum in templo, non *tamen* cum turba, neque cum tumultu, quidam ex Aſia Iudæi:
19 Quos oportuit apud te adeſſe, & accuſare ſi quid haberent aduersùm me.
20 Aut hi ipſi dicant ſi quod inuenerint in me iniuſtè factum, quum ego ſtarem in conſeſſu.
21 Niſi de hac vna voce qua clamaui quum inter eos ſtarem: De reſurrectione mortuorum ego in iudicium vocor hodie à vobis.
22 Auditis autem his Felix diſtulit eos: Poſtquam exquiſitiùs pernouero quę ad viam iſtam pertinent, inquiens, quum tribunus Lyſias deſcenderit, pernoſcam veſtrum negotium.
23 Edicens etiam Centurioni *vt* ſeruaretur Paulus ac laxaretur, & ne quem prohiberet ex ipſius familiaribus ei miniſtrare, aut eum adire.
24 Aliquot autem pòſt diebus quum adeſſet Felix cum Druſilla vxore ſua, quæ erat Iudæa, accerſiuit Paulum, & audiuit eum de fide quæ eſt in Chriſtum.
25 Differente autem ipſo de iuſtitia, & continentia, & iudicio futuro; expauefactus Felix reſpondit, Ad præſens abi; oportunitatem autem nactus accerſam te.

26 Simul

26 Simul & illud ſperans, fore vt pecunia ipſi daretur à Paulo, vt eum *vinculis* exolueret: quamobrem etiam frequentiùs eum acceiſens, colloquebatur cum eo:

27 Biennio autem expleto accepit ſucceſſorem Felix Porcium Feſtum, & volens gratiã inire à Iudæis Felix, reliquit Paulum vinctum.

CAPVT XXV.

1 Feſtus ſuccedens, 6 iubet Paulum adduci. 11 Paulus Cæſarem appellat. 14 Feſtus Agrippæ regi negotium Pauli exponit. 23 Eundemq; illi ſiſtit, 27 vt Cauſam cognoſcat.

FEſtus ergò ingreſſus prouinciam, triduò pòſt aſcendit Hieroſolymam, ab *vrbe* Cęſarea.

2 Comparuerunt autem coram eo Pontifex maximus & primarij ex Iudæis contra Paulum, & eum precati ſunt:

3 Petentes gratiam aduerſus eum, vt acerſeret eum in Hieruſalem: factis inſidijs vt *eum* in via interimerent.

4 Feſtus autem reſpondit, ſeruari Paulum Cæſareæ, ſe verò citò *illic* profecturum.

5 Qui ergo inter vos, inquit, poſſunt, vnà deſcendant: & ſi quid eſt in hoc viro improbum, accuſent eum.

6 Et actis inter eos diebus non pluribus quàm decem, quum deſcendiſſet Cæſaream, poſtero die ſedit pro tribunali, iuſſitq; Paulum adduci.

7 Qui quum veniſſet: circumſteterunt *eum* qui Hieroſolymis deſcenderant Iudæi, multas & graues criminationes adferentes aduerſus Paulum, quas non poterant demonſtrare.

8 Quum ipſe exciperet, *ſe* neque in Legem Iudæorum, neque in templum, neque in Cæſarem quicquam peccaſſe:

9 Sed Feſtus volens gratiam inire à Iudæis, reſpon-

reſpondens Paulo dixit, Vis Hieroſolymam aſcendere : & illic de his iudicari apud me?
10 Dixit autem Paulus, Ad tribunal Cæſaris ſto, vbi me oportet iudicari: Iudæis nulla in re iniuriam feci; ſicut & tu pulchrè noſti.
11 Nam ſi quam iniuriam ac dignum morte aliquid feci, non recuſo mori: ſin verò nihil eſt *eorum* quorum iſti me accuſant, nemo poteſt me illis donare. Cæſarem appello.
12 Tum Feſtus cum concilio colloquutus reſpondit, Cæſarem appellaſti? ad Cæſarem proficiſcêris.
13 Diebus autem aliquot exactis, Agrippa rex & Bernice venerunt Cæſaream, ſalutaturi Feſtum.
14 Et quum dies complures illic egiſſent, Feſtus regi expoſuit quæ ad Paulum *ſpectabant*, dicens, Vir quidam eſt relictus à Felice vinctus:
15 De quo, quum veniſſem Hieroſolymam, indicarunt mihi principes Sacerdotum & ſeniores Iudæorum, petentes damnationem aduerſus eum.
16 Quibus reſpondi, non eſſe Romanis morem quempiam perdendum dare, priuſquam is qui accuſatur in conſpectu habeat accuſatores, & locum defenſionis accipiat ſuper criminatione.
17 Quum ergò huc conueniſſent, abſq; vlla dilatione, conſequenti die ſedens pro tribunali, iuſſi adduci hominem.
18 Cuius accuſatores quum adſtarent, nullum crimen obijciebant eorum quæ ego ſuſpicatus eram:
19 Sed quæſtiones quaſdam de ſua ſuperſtitione habebant aduerſus eum, & de quodam Ieſu defuncto, quem affirmabat Paulus viuere,
20 Dubitans autem ego in eiuſmodi quæſtione,

one,dixi,num vellet proficiſci in Ieruſalem, & illic iudicari ſuper iſtis.

21 Quum verò Paulus appellaſſet vt ſeruaretur Auguſti cognitioni,iuſſi eum ſeruari quouſque mitterem eum ad Cæſarem.

22 Agrippa verò dixit Feſto, Velim & ipſe hominem audire. At ille,Cras, inquit,eum audies.

23 Poſtero igitur die quum veniſſet Agrippa & Bernice, cum multa oſtentatione, & introiſſent in auditorium cum Tribunis, & eminentibus eius vrbis ciuibus, iubente Feſto adductus eſt Paulus.

24 Tum Feſtus,Agrippa rex, inquit, & omnes qui ſimul adeſtis nobiſcum, conſpicitis iſtũ de quo omnis multitudo Iudæorum compellauit me & Hieroſolymis & hîc, vociferantes non oportere ipſum viuere ampliùs.

25 Ego verò quum comperiſſem nihil dignum morte eum feciſſe, & is ipſe appellaſſet Auguſtum, decreui eum mittere,

26 De quo quid certi ſcribam Domino,non habeo: quapropter adduxi eum ad vos, & maximè ad te rex Agrippa, vt inquiſitione habita,habeam quod ſcribam.

27 Nam præter rationem mihi videtur, mittere vinctum,& crimina in eum *collata* non ſignificare.

CAPVT XXVI.

1 Paulus, coram Agrippa 4 Vitam actam à iuuentute, 16 vocationemque ſuam 22 tanta authoritate exponit, 28 Vt etiam Regis animum nonnihil flecteret. 30 Sed re infecta diſcedunt proceres.

AGrippa verò Paulo dixit, Permittitur tibi pro teipſo dicere.Tum Paulus extenta manu, hac defenſione vſus eſt.

2 Super omnibus de quibus poſtulor à Iu-

dæis,

dæis, rex Agrippa, beatum me duco quòd ſim
hodiè cauſam apud te dicturus:
3 Maximè quòd te gnarum eſſe ſciam omnium
quæ apud Iudæos ſunt & conſuetudinum
& quæſtionum; ideò rogo te vt patienter me
audias.
4 Itaque vitam meam actam à iuuentute,
quæque à principio fuit in gente mea Hieroſolymis,
ſciunt omnes Iudæi:
5 Vt qui antea nouerint, me iam inde à maioribus
(ſi velint teſtari) ſecundùm exquiſitiſſimam
illam ſectam noſtræ religionis vixiſſe
Phariſæum.
6 Nunc verò ob ſpem promiſſionis factæ
patribus noſtris à Deo, ſto in iudicium vocatus:
7 Ad quam *promiſſionem* duodecim tribus
noſtræ, *Deo* nocte & die perpetuò ſeruientes,
ſperant ſe peruenturas; de qua ſpe poſtulor, rex
Agrippa, à Iudæis.
8 Quid? incredibile iudicatur apud vos,
quòd Deus mortuos excitet?
9 Equidem ſtatueram apud me aduerſus
nomen Ieſu Nazareni multa oportere *me* contraria
facere.
10 * Quod etiam feci Hieroſolymis: & multos Supr.8.5.
ſanctorum ego carceribus incluſi, à principibus
Sacerdotum poteſtate accepta: & quum
ab eis interimerentur, tuli ſuffragium.
11 Ac per omnes ſynagogas ſæpè ipſos puniens,
coegi ad blaſphemandum: & ſupra modum
furens aduerſus eos, perſequutus ſum in
exteras vſque ciuitates.
12 Inter quæ etiam * proficiſcens Damaſcum Supr.9.2.
cum poteſtate & mandato principum Sacerdotum:
13 Die medio, Rex, in via vidi cœlitùs lucem,
quæ ſplendorem Solis ſuperabat, circumfulſiſſe
me & eos qui mecum iter faciebant.

14 Quum autem omnes nos decidiſſemus in terram, audiui vocem alloquentem me ac dicentem Hebraica lingua, Saul, Saul, quid me perſequeris? durum *eſt* tibi contra ſtimulos calcitrare.

15 Ego autem dixi, Quis es Domine? At ille dixit, Ego ſum Ieſus quem tu perſequeris.

16 Sed exurge, & ſta in pedes tuos: idcirco enim apparui tibi vt deſignarem te miniſtrum ac teſtem tum eorum quæ vidiſti, tum eorum *in* quibus apparebo tibi:

17 Eruens te ex hoc populo, & Gentibus, ad quos nunc te mitto.

18 Vt aperias oculos eorum, & conuertas *eos* à tenebris ad lucem, & *à* poteſtate Satanæ ad Deum, vt remiſſionem peccatorum, & ſortem inter ſanctificatos accipiant per fidem quæ eſt in me.

19 Vnde rex Agrippa, non fui rebellis cœleſti viſioni:

Supr.9.20. & 27. 20 * Sed ijs qui ſunt Damaſci primùm, & Hieroſolymis, & per omnem regionem Iudeæ, deinde & Gentibus annuntiaui vt reſipiſcerent & conuerterent ſe ad Deum, opera facientes digna ijs qui reſipuiſſent.

Supr.21.30. 21 Horum cauſa Iudæi * me in templo comprehenſum tentarunt manibus ſuis interficere.

22 Sed auxilium à Deo nactus perſtiti in hunc vſq; diem, teſtificans *iſta* tum paruis tum magnis, nec quicquam dicens extra ea quæ Prophetæ ac Moſes futura prædixerunt:

23 *Nempe* Chriſtum eſſe paſſurum, ac primum ex reſurrectione mortuorum, lucem annuntiaturum huic populo & Gentibus.

24 Hæc autem ipſo pro ſe excipiente, Feſtus magna voce ait, Inſanis Paule: multæ literæ te ad inſaniam propellunt:

25 Tunc ille, Non inſanio, inquit, præſtantiſſime

tiſſime Feſte,ſed vera ac ſobria verba eloquor.
26 Scit enim iſta Rex, apud quem etiam liberè loquor: nam latere eum quicquam horum non arbitror: neque enim in angulo geſtum eſt.
27 Credis Rex Agrippa Prophetis? ſcio te credere.
28 Agrippa autem dixit Paulo, Propemodum perſuades mihi vt fiam Chriſtianus.
29 Tum Paulus dixit, Optarim à Deo vt & propemodum & admodum, non tu modò, ſed omnes etiam qui me audiunt hodiè, facti eſſetis tales qualis ego ſum,exceptis iſtis vinculis.
30 Quum autem hæc dixiſſet, ſurrexit Rex ac Præſes & Bernice, & qui conſederant cum eis:
31 Et quum ſeceſſiſſent, loquebantur alij ad alios, dicentes, Nihil morte aut vinculis dignum facit homo iſte.
32 Agrippa verò Feſto dixit: Abſolui poterat homo iſte,niſi appellaſſet Cæſarem.

CAP. XXVII.

1 Paulo 7. 9 periculoſam nauigationem præmonenti 11 non creditur. 14 Diu ventis vndiſq; iactati 31. 41 naufragium faciunt: 34 omnes tamen ſalui 44 in terram euadunt.

VT autem decretum fuit de noſtra nauigatione in Italiam, tradiderunt tum Paulum, tum quoſdam alios vinctos Centurioni nomine Iulio, cohortis Auguſtæ.
2 Conſcenſo igitur nauigio Adramytteno, nauigaturi ſecundùm Aſiæ regiones, prouecti ſumus, & nobiſcum erat Ariſtarchus Macedo Theſſalonicenſis.
3 Altera autem die deuecti ſumus Sidonem: & Iulius humaniter tractato Paulo, permiſit vt ad amicos profectus,ab illis curaretur.

4 Illinc verò prouecti ſublegimus Cyprum, quòd venti eſſent aduerſi.

5 Et pelagus quod eſt ſecundùm Ciliciam & Pamphyliam emenſi: deuenimus Myra *vrbem* Lyciæ:

6 Et iſtic nactus Centurio nauem Alexandrinam nauigantem in Italiam, impoſuit nos in eam.

7 Quumque multis diebus tardè nauigaremus, vixq; perueniſſemus ſecundùm Chium, non permittente nobis vento, ſublegimus Cretam ſecundùm Salmonem:

8 Et illam vix præterlegentes, peruenimus in locum quendam quem vocant Pulchros portus, cui propinqua erat ciuitas Laſæa.

9 Multo autem tempore peracto, & quum iam eſſet periculoſa nauigatio, quòd iam etiam ieiunium præterijſſet, admonebat *eos* Paulus:

10 Dicens eis, Viri, video cum iniuria multoque damno non ſolùm oneris & nauis, ſed etiam capitum noſtrorum futuram nauigationem.

11 Centurio autem gubernatori & naucleto potiùs aſſentiebat quàm ijs quæ à Paulo dicebantur.

12 Et quum appoſitus portus non eſſet ad hybernandum, plerique ceperunt conſilium ſoluendi etiam illinc, *experturi* ſi quo modo poſſent Phœnica peruenire: & illic hybernare: qui portus eſt Cretæ, ſpectans ad Africum & Chorum.

13 Quum autem aſpiraſſet Notus, viſi ſibi propoſiti compotes, quum ſoluiſſent, propiùs præterlegebant Cretam.

14 Verùm haud multò poſt impegit in eam ventus turbulentus qui vocatur Euroclydon

15 Quumque abreptum eſſet nauigium, nec poſſet obniti vento, dato *nauigio flatibus* ferebamur.

16 Et

16 Et quum infra paruam quandam inſulam
quæ Clauda vocatur, curſu delati eſſemus, vix
potuimus ſcaphæ compotes fieri.
17 Qua ſubducta, adiumentis vtebantur, ſuc-
cincta naui: timenteſq; ne in Syrtin inciderent,
demiſſis velis, ita ferebantur.
18 Quum autem vehementi tempeſtate ia-
ctaremur, ſequente *die* iacturam fecerunt:
19 Ac tertio die ipſi noſtris manibus arma-
menta nauis abiecimus.
20 Quum autem neq; ſol neque ſidera ap-
paruiſſent ad complures dies, & tempeſtas non
parua incumberet, iam ablata erat ſpes omnis
ſalutis noſtræ.
21 Et quum multa iam fuiſſet inedia, tunc
ſtans Paulus in medio eorum dixit, Oportebat
quidem ô viri, mihi obediendo non prouehi à
Creta, & vitare iniuriam hanc & damnum.
22 Sed nunc admoneo vt bono animo ſitis:
iactura enim nulla erit cuiuſquam ex vobis, ſed
tantùm nauis.
23 Adſtitit enim mihi hac nocte Angelus
Dei, cuius ſum ego, quem etiam colo:
24 Dicens, ne metue Paule, oportet te Cæ-
ſari ſiſti: ecce condonauit tibi Deus omnes qui
tecum nauigant.
25 Propterea bono animo eſtote viri: credo
enim Deo, ita fore quemadmodum loquutus
eſt mihi.
26 In inſulam autem quandam incidere nos
oportet.
27 Cæterum quum quartadecima nox ad-
ueniſſet, & ferremur in Adria, nautæ circa me-
dium noctis ſuſpicati ſunt appropinquare ſibi
aliquam regionem.
28 Et dimiſſa bolide inuenerunt paſſus vi-
ginti: & paululum inde progreſſi rurſum dimiſ-
ſa bolide inuenerunt paſſus quindecim:
29 Timenteſque ne quo modo in aſpera lo-

ca inciderent, iactis è puppi anchoris quatuor,
optabant diem oriri.
30 Nautis verò ſtudentibus fugere è naui,
demiſſa ſcapha in mare, ſub obtentu velut è
prora anchoras extenſuri,
31 Dixit Paulus Centurioni & militibus,
Niſi iſti in naui manſerint, vos ſeruari non po-
teſtis.
32 Tunc abſciderunt milites funes ſcaphæ,
& ſiuerunt eam exidere.
33 Interim autem dum oriretur dies, horta-
batur Paulus omnes vt caperent cibum: dicens,
Dies hic eſt decimuſquartus ex quo expectan-
tes ieiuni permanetis, nihil cibi ſumentes:
34 Ideò vos hortor vt ſumatis cibum: hoc
enim ad ſalutem veſtram ſpectat: nullius enim
veſtrûm capillus ex capite cadet.
35 Et quum hæc dixiſſet, accepto pane gra-
tias egit Deo in conſpectu omnium, & quum
fregiſſet, cœpit edere.
36 Omnes verò quum iam bono animo fa-
cti eſſent, ſumpſerunt & ipſi cibum.
37 Eramus autem vniuerſa capita in naui-
gio, ducenta ſeptuaginta ſex.
38 Cæterùm ſatiati cibo alleuabant nauim,
proijcientes frumentum in mare.
39 Quum autem dies ortus eſſet, terram
non agnoſcebant: ſinum verò quendam ani-
maduerterunt habentem littus, in quem conſi-
lium ceperant, ſi poſſent, expellere nauim.
40 *Igitur* anchoris ſublatis permiſerunt *eam*
mari, ſimul laxatis vinculis gubernaculorum,
& ſublato artemone ad venti flatum, tende-
bant ad littus.
41 Sed quum incidiſſent in locum bimarem,
impegerunt nauem, ac prora quidem infixa
manebat immobilis, puppis verò ſoluebatur
præ vndarum violentia.
42 Militum autem conſilium erat vt vinctos
trucida-

trucidarent,nequis [illegible]uum enataſſet,effugeret.
43 At Centuri[illegible] volens ſeruare Paulum, prohibuit eos ab hoc conſilio : iuſſitque vt qui poſſent natare,abijcerent *ſe* primos, & in terram euaderent.
44 Reliqui verò partim in tabulis, partim quibuſdam nauis *fragmentis* ; & ita factum eſt vt omnes ſalui euaderent in terram.

CAP. XXVIII.

2 Barbarorum humanitas erga naufragos. 3 Paulus viperam manu tollit 6 illæſus. 8 Publium 9 & alios ſanat. 11 Melita ſoluentes 16 Romam perueniunt. 17 Paulus Iudæis 20 cauſam ſuam exponit. 23 Euangelium docet 3. Biennio.

ET quum ſalui euaſiſſent, tunc agnouerunt inſulam vocari Melitam.
2 Barbari verò præſtabant nobis non vulgarem humanitatem: accenſa enim pyra acceperunt nos omnes, propter imbrem vrgentem,& propter frigus.
3 Quum igitur conuertiſſet Paulus nonnihil ſarmentorum, & impoſuiſſet in pyram, vipera ob calorem prorepens arripuit eius manum:
4 Vt verò barbari viderunt pendentem beſtiam è manu eius,alij alijs dicebant, Omnino homicida eſt homo iſte, quem ſeruatum è mari vltio non ſinit viuere.
5 At ille excuſſa beſtia in ignem, nihil mali paſſus eſt
9 Illi verò expectabant dum intumeſceret, aut concideret repentè mortuus : ſed quum multum *tempus* expectaſſent, & viderent nihil incommodi illi contingere, mutati dicebant eum eſſe Deum.
7 Cæterùm circa locum illum erant prædia *cuidam* primario inſulæ, nomine Publio,
 qui

qui nos exceptos, triduò peramicè hoſpites habuit.

8 Factum eſt autem vt Pater Publij febribus ac dyſenteria detentus, decumberet : ad quem Paulus ingreſſus, cum precatus eſſet, impoſitis ei manibus, ſanauit eum.

9 Hoc igitur facto, reliqui etiam qui morbis tenebantur in inſula, accedebant & ſanabantur.

10 Qui etiam multis honoribus nos honorarunt & quum proueheremur, impoſuerunt quæ vſui *nobis* erant.

11 Tribus itaque pòſt menſibus profecti ſumus in naui Alexandrina, quæ in inſula hyemauerat, cui erat inſigne Caſtor & Pollux.

12 Et deuecti Syracuſas, *illic* manſimus triduum.

13 Vnde circumlegentes deuenimus Rhegium : & altero pòſt die quum ſuperueniſſet Auſter, ſecundo die venimus Puteolos.

14 Vbi repertis fratribus, rogati ſumus manere apud eos dies ſeptem: & ita contendimus Romam.

15 Vnde quum audiſſent fratres de rebus noſtris, prodierunt nobis in occurſum vſque ad Appij forum & Tres tabernas : quos quum vidiſſet Paulus, gratijs actis Deo, ſumpſit fiduciam.

16 Quum verò veniſſemus Romam, Centurio tradidit vinctos præfecto exercituum, ſed permiſſum eſt Paulo vt habitaret ſeorſim cum milite qui ipſum cuſtodiret.

17 Factum eſt autem vt tertio pòſt die conuocaret Paulus Iudæorum primos: qui vbi conueniſſent, dixit eis, Ego, viri fratres, quum nihil feceri m aduerſus populum aut ritus patrios, vinctus traditus ſum Hieroſolimis in manus Romanorum :

18 Qui quæſtione de me habita, volebant

me

me abſoluere, quòd nullum ſit in me crimen capitale:

19 Sed contradicentibus Iudæis coactus ſum appellare Cæſarem: non *tamen* quaſi habeam de quo gentem meam accuſem.

20 Ob hanc igitur cauſam vos aduocaui, quos viderem & alloquerer: nam propter ſpem Iſraëlis circundatus ſum hac catena.

21 Illi verò dixerunt ei, Nos neque literas accepimus de te ex Iudæa: neque adueniens quiſquam fratrum annuntiauit aut loquutus eſt aliquid de te mali.

22 Velimus autem ex te audire quæ ſentias: nam de ſecta iſta notum eſt nobis vbiq; *ei* contradici.

23 Quum igitur conſtituiſſent ei diem, venerunt ad eum in hoſpitium complures, quibus cum teſtificatione exponebat regnum Dei, ſuadens eis quæ de Ieſu Chriſto ſunt, ex Lege Moſis & Prophetis, à mane vſq; ad veſperam.

24 Et alij quidem aſſentiebantur ijs quæ dicebantur; quidam verò non credebant.

25 Quum autem inter ſe diſcordes eſſent, diſceſſerunt, poſtquam Paulus hoc verbum dixiſſet, Rectè ſanè Spiritus ſanctus loquutus eſt per Eſaiam Prophetam Patribus noſtris, *Eſa.6.9.*

26 Dicens,* Vade ad populum iſtum, & dic, Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non cernetis.

mat 13.14. mar.4.12. luc.8.10. iohan.12.40. rom.11.8.

27 Pinguefactum enim eſt cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculis ſuis conniuerunt: ne cernant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & ſanem eos.

28 Notum ergò ſit vobis, miſſam eſſe Gentibus hanc Dei ſalutem, & ipſos audituros.

29 Quum ergò hæc dixiſſet, exierunt Iudæi, multam habentes inter ſe diſceptationem.

30 Manſit autem Paulus biennium totum

in

in proprio conducto : & excipiebat omnes qui
ad ipſum ingrediebantur :
31 Prædicans regnum Dei, ac docens quæ
ſunt de Domino Ieſu Chriſto,cum omni liber-
tate,nemine prohibente.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD ROMANOS.

CAP. I.

1 Ab Apoſtolatus ſui approbatione exorſus, 15
Euangelij commendationem ſubnectit : 16 per
quod Deus virtutem ſuam exerit, ſeruandis
17 Fide hominibus, 21 impiæ ingratitudinis
reis : 26 In quos ira Dei meritò effuſa colli-
gitur. 27 quòd laxatis habenis in omne ſcelus
paſſim ferantur.

PAVLVS ſeruus Ieſu Chriſti,
ex *Dei* vocatione Apoſtolus,
*Act.*13.2. * ſeparatus ad *prædicandum* E-
uangelium Dei :
2 (Quod antè promiſerat
per Prophetas ſuos in Scripturis ſanctis.)
3 De Filio ſuo, (facto ex ſemine Dauidis,
ſecundùm carnem :
4 Declarato Filio Dei potenter ſecundùm
Spiritum ſanctificationis,per reſurrectionem à
mortuis) *nempe* Ieſu Chriſto Domino noſtro.
5 (Per quem accepimus gratiam & Apo-
ſtolatum ad obedientiam fidei, inter omnes
Gentes,

Gentes, pro ipſius nomine :
6 Inter quas etiam eſtis vos, vocati à Ieſu
Chriſto.)
7 Omnibus qui Romæ eſtis, dilectis Dei, vo-
catis ſanctis : Gratia *ſit* vobis, & pax à Deo Pa-
tre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.
8 In primis quidem gratias ago Deo meo
per Ieſum Chriſtũ, ſuper omnibus vobis, quòd
fides veſtra annuntiatur in toto mundo :
9 Teſtis enim mihi eſt Deus, cui ſeruio ſpi-
ritu meo in Euangelio Filij ipſius, quòd indeſi-
nenter meminerim veſtri :
10 Semper in precibus meis rogans, ſi quo
modo tandem aliquando proſperum iter mihi
detur ex voluntate Dei, vt veniam ad vos.
11 Expeto enim videre vos, vt aliquod im-
pertiar vobis donum ſpirituale, vt vos ſtabilia-
mini.
12 Hoc eſt, ad communem conſolationem
percipiendam apud vos, per mutuam fidem ve-
ſtram ſimul & meam.
13 Nolim autem vos ignorare, fratres, me
ſæpè propoſuiſſe venire ad vos (ſed prohibitum
fuiſſe vſq; adhuc) vt fructum aliquem haberem
inter vos quoque, ſicut & inter reliquas Gen-
tes :
14 Et Græcis & barbaris, tum ſapientibus tum
inſipientibus debitor ſum.
15 Itaq; quicquid in me ſitum eſt, promptum
eſt ad vos quoq; qui Romæ eſtis euangelizare.
16 Non enim me pudet Euangelij Chriſti,
potentia ſiquidem eſt Dei ad ſalutem cuiuis
credenti, Iudæo inprimis, tum etiam Græco :
17 Iuſtitia enim Dei per illud retegitur ex
fide in fidem : * ſicut ſcriptum eſt, Iuſtus autem *Abac.* 2: 4.
ex fide viuet : *Gal.* 3. 11.
18 Palàm enim eſt ira Dei è cœlo aduerſus *Heb.* 10. 38.
omnem impietatem & iniuſtitiam hominum,
vt qui veritatem iniuſtè detineant :
19 Quoni-

19 Quoniam id quod de Deo cognoſci po-
teſt, manifeſtum eſt in ipſis: Deus enim eis ma-
nifeſtum fecit.

20 Ipſius enim inuiſibilia, dum ex rebus con-
ditis intelliguntur, ex creatione mundi perſpi-
ciuntur, æterna *videlicet* eius tum potentia tum
diuinitas: ad hoc vt ſint ipſi inexcuſabiles.

21 Propterea quòd quum Deũ cognouerint,
tamen vt Deum non glorificauerunt, neq; gra-
tias ei egerunt: ſed vani facti ſunt in ratiocina-
tionibus ſuis, & obtenebratum eſt deſipiens
cor eorum.

22 Quum ſe profiterentur eſſe ſapientes,
ſtulti facti ſunt.

23 Mutarunt enim gloriam incorruptibilis
Dei in efformatam imaginem mortalis homi-
nis, & volucrium, & quadrupedum, & reptili-
um.

24 Quamobrem etiam tradidit eos Deus
cupiditatibus cordium ipſorum ad impurita-
tem, vt fœdarent corpora ſua inter ſe:

25 Vt qui dei veritatem mutarint in menda-
cium, & coluerint ac ſeruierint rebus creatis,
præterito Creatore, qui eſt benedictus in ſecu-
la. Amen.

26 Propterea, *inquam*, tradidit eos Deus fœ-
dis affectibus: nam & fœminæ illorum muta-
runt naturalem vſum in eum qui eſt præter na-
turam:

27 Similiterque etiam maſculi, relicto na-
turali vſu fœminæ, exarſerunt ſua libidine alius
in alium, maſculi in maſculos fœda perpetran-
tes, & compenſationem (quam oportuit) erro-
ris ſui in ſeſe recipientes.

28 Et ſicut non viſum eſt eis Deum in agni-
tione retinere: *ita* tradidit eos Deus in mentẽ
omnis iudicij expertem, vt facerent quæ mini-
mè conueniebant:

29 Oppleti omni iniuſticia, ſcortatione, im-
probitate,

probitate, auaritia, malitia, pleni inuidia, cæde, contentione, dolo, malignitate:
30 Suſurrones, obloquutores, Dei oſores, contumelioſi, ſuperbi, glorioſi, inuentores malorum, parentibus immorigeri,
31 Deſipientes, fœdifragi, charitatis expertes, implacabiles, immiſericordes.
32 Qui poſt Dei iura cognita (*nempe* eos qui talia faciunt, dignos eſſe morte) non ſolùm ea faciunt, ſed etiam facientibus patrocinantur.

CAP. II.

1 *Omnes ad tribunal Dei ſiſtit* 12 *Gentibus excuſationem* 14 *ab ignorantia præcidit.* 17 *Vrget Iudæos à Lege ſcripta,* 23 *in qua gloriabantur:* 27 *æquatq; eos inter ſe.*

QVapropter inexcuſabilis es, ô homo quiſquis *alios* damnas: * nam hoc ipſo quòd damnas alterum, teipſum condemnas: eadem enim facis tu qui *alios* damnas. *Mat.7.1.*
2 Scimus verò iudicium Dei eſſe ſecundùm veritatem aduerſus eos qui talia agunt.
3 Putas autem hoc, ô homo qui damnas eos qui talia faciunt, & facis ea, fore vt effugias iudicium Dei?
4 An copiam benignitatis eius & tolerantiæ ac lenitatis contemnis, ignorans te benignitate Dei ad reſipiſcentiam deduci?
5 Sed pro duritia tua, & corde quod reſipiſcere neſcit, * theſaurizas tibi ipſi iram in diem iræ & patefactionis iuſti iudicij Dei: *Iac 5. 3.*
6 * Qui reddet vnicuique ſecundùm opera ipſius: *pſal 61.13. mat.16.17. apoc.22.12.*
7 Iis quidem qui ſecundùm patientem expectationem quærunt boni operis gloriam, & honorem, & immortalitatem, vitam æternam.
8 Iis verò qui ſunt contentioſi, & qui veritati

ritati quidem non obtemperant, ſed obtemperant iniuſtitiæ, *reddetur* excandeſcentia & ira.

9 Afflictio, *inquam*, erit & anguſtia aduerſus omnem animam hominis perpetrantis malum, tum Iudæi inprimis, tum etiam Græci.

10 Gloria verò & honor & pax cuiuis operanti bonum, tum Iudæo inprimis, tum & Græco

11 Non enim eſt perſonarum acceptio apud Deum.

12 Quicunq; enim ſine Lege peccauerunt, ſine Lege quoque peribunt : & quicunque in Lege peccauerunt, per Legem damnabuntur:

13 (Non enim qui audiunt Legem, iuſti ſunt apud Deum, ſed qui Legem præſtant, iuſtificabuntur.

14 Nam quum gentes quæ Legem non habent, naturâ quæ Legis ſunt faciant, iſti Legem non habentes, ſibi ipſius ſunt Lex :

15 Vt qui oſtendant opus Legis ſcriptum in cordibus ſuis, vnà teſtimonium reddente ipſorum conſcientia, & cogitationibus ſeſe mutuò accuſantibus, aut etiam excuſantibus)

16 In die quo iudicabit Dominus de occultis hominum, ex Euangelio meo per Ieſum Chriſtum.

17 Ecce tu cognominaris Iudæus, & acquieſcis in Lege, & gloriaris in Deo,

18 Et noſti *eius* voluntatem, & exploras quæ diſcrepant, inſtitutus ex Lege,

19 Confidiſque te ducem eſſe cæcorum, lucem eorum qui *ſunt* in tenebris,

20 Eruditorem inſipientium, magiſtrum infantium, quòd habeas informationem cognitionis ac veritatis in Lege.

21 Qui igitur doces alium, teipſum non doces ? qui prædicas non furandum, furaris ?

22 Qui dicis non mœchandum, mœcharis ? qui abominaris idola, ſacrilegium admittis ?

23 Qui

23 Qui de lege gloriaris, per Legis tranſ-
greſſionem Deum dedecoras?

24 Nam * Dei nomen propter vos blaſphe- *Eſa 52. 5.*
matur inter Gentes, ſicut ſcriptum eſt. *ezec.36. 13.*

25 Nam circumciſio quidem prodeſt, ſi Le-
gem ſeruaris: quòd ſi tranſgreſſor Legis fue-
ris, circumciſio tua facta eſt præputium

26 Itaque ſi præputium iura Legis ſeruaue-
rit, nónne præputium illius pro circumciſione
reputabitur?

27 Et quod eſt ex natura præputium, ſi Le-
gem ſeruet, damnabit te qui per literam & cir-
cumciſionem tranſgreſſor es Legis?

28 Non enim qui eſt id propatulo *Iudæus*,
Iudæus *eſt*: nec ea quæ eſt in propatulo *circum-
ciſio*, *id eſt*, in carne, circumciſio eſt:

29 Sed qui in occulto Iudæus *eſt*, & circum-
ciſio cordis, *id eſt*, in ſpiritu non litera: cuius
Iudæi laus non *eſt* ex hominibus, ſed ex Deo.

CAP. III.

1 *Concedit Iudæis aliquam* 2 *ex fœdere præro-
gatiuam.* 4 *ſed quæ penitus in Dei miſericor-
dia ſita ſit.* 9 *Iudæos ac Gentes æquè eſſe pec-
catores,* 11 *authoritate Scripturæ confirmat:
vſumq́; Legis monſtrans,* 28 *Fide nos iuſtifi-
cari colligit.*

QVæ eſt igitur præſtantia Iudæi: aut quę
eſt vtilitas circumciſionis?

2 Multa per omnẽ modum. Primariũ
enim *illud eſt* quòd eis credita ſunt eloquia Dei.

3 Quid tum enim ſi infidi fuerunt quidam?
Num eorum infidelitas, fidem Dei inanem red-
det?

4 Abſit: imò eſto Deus verax, omnis autem
homo mendax*: ſicut ſcriptum eſt, Vt iuſtifi-
ceris in ſermonibus tuis, & vincas quando tu
iudicas.

5 Quòd ſi iniuſtitia noſtra Dei iuſtitiam
com-

cõmendat, quid dicemus? Num iniuſtus Deus,
qui inferat pœnam? (humano more loquor.)

6 Abſit: alioquin quomodo iudex erit De-
us mundi?

7 Etenim ſi veritas Dei per meum menda-
cium redundauit in gloriam ipſius, cur ampliùs
ego vt peccator condemnor?

8 Ac non (ſicut de nobis malè loquuntur,
& ſicut quidam aiunt nos dicere) faciamus
mala vt veniant bona? quorum damnatio iu-
ſta eſt.

9 Quid igitur? præcellimus? Nullo modo,
nam antè criminati ſumus Iudæos & Græcos
omnes eſſe ſub peccato.

Pſal. 14 3. 10 Sicut ſcriptum eſt, * Non eſt iuſtus ne
& 53.1. vnus quidem:

11 Non eſt qui intelligat, non eſt qui exqui-
rat Deum.

12 Omnes deflexerunt, ſimul inutiles facti
ſunt: non eſt qui faciat quod bonum eſt: non
eſt vſque ad vnum.

Pſal. 5.10. 13 * Sepulchrum apertum, guttur eorum:
Pſal. 140.3. linguis ſuis ad dolum vſi ſunt: * venenum aſpi-
dum ſub labijs eorum.

Pſal 10.7. 14 * Quorum os diris & amarulentia ple-
num eſt.

Eſa. 59 7. 15 * Veloces pedes eorum ad effundendum
ſanguinem.

16 Contritio & calamitas in vijs eorum.

17 Et viam pacis non cognouerunt.

Pſal. 36. 2. 18 * Non eſt timor Dei coram oculis eo-
rum.

19 Scimus autem quæcunque Lex dicit, ijs
qui in Lege ſunt dicere: vt omne os obturetur,
& obnoxius fiat totus mundus condemnatio-
ni Dei.

20 Propterea ex operibus Legis nulla caro
iuſtificabitur in conſpectu eius: per Legem e-
nim agnitio peccati.

21 Nunc

21 Nunc verò abſque Lege iuſtitia Dei patefacta eſt, comprobata teſtimonio Legis ac Prophetarum:

22 Iuſtitia, inquam, Dei per fidem Ieſu Chriſti, in omnes & ſuper omnes qui credunt: non enim eſt diſtinctio.

23 Omnes enim peccauerunt, ac deficiuntur gloria Dei.

24 Iuſtificantur autem gratis, *id eſt*, eius gratia, per redemptionem factam in Ieſu Chriſto.

25 Quem propoſuit Deus *vt eſſet* placamentum per fidem, in ſanguine ipſius, ad declarandam iuſtitiam ſuam, per remiſſionem præcedentium peccatorum.

26 Ex Dei tolerantia, ad declarandam iuſtitiam ſuam præſenti tempore: vt ſit ipſe iuſtus, & iuſtificans eum qui *eſt* ex fide Ieſu.

27 Vbi igitur gloriatio? excluſa eſt. Per quam Legem? operum? non: imò per Legem fidei.

28 Colligimus igitur fide iuſtificari hominem abſque operibus Legis.

29 An Iudæorum Deus ſolùm? Annon & Gentium? certè & Gentium.

30 Siquidem vnus Deus *eſt* qui iuſtificabit circumciſionem ex fide, & præputium per fidem.

31 Legem igitur inanem reddimus per fidem? Abſit: imò legem ſtabilimus.

CAP. IIII.

3 Quod antè dixit de fide, exemplo Abrahæ, 3. 6 et Scripturæ teſtimonio probat: & decies imputationis vocem inculcat hoc capite.

1 QVid igitur dicemus? Abraham patrem noſtrum adeptum eſſe ſecundùm carnem?

2 Nam

2 Nam ſi Abraham ex operibus iuſtificatus
fuit, habet quod glorietur, at non apud Deum.
Gen. 15. 3. Gal. 3. 6. 3 Quid enim Scriptura dicit? * Credidit
autem Abraham Deo, & imputatum eſt ei pro
iuſtitia.
4 Atqui ei qui operatur, merces non imputatur
ex gratia, ſed ex debito.
5 Ei verò qui non operatur, ſed credit in eum
qui iuſtificat impium, imputatur fides ſua
pro iuſtitia.
6 Sicut etiam Dauid pronuntiat beatum eum
hominem, cui Deus imputat iuſtitiam abſq;
operibus; *dicens*,
Pſal. 32. 1. 7 * Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates:
& quorum obtecta ſunt peccata:
8 Beatus vir cui non imputarit Dominus
peccatum.
9 Iſta igitur beatitatis prædicatio, in circumciſionem
ſolùm, an & in præputium *cadit*?
Dicimus enim imputatam fuiſſe Abrahæ fidem
pro iuſtitia,
10 Quomodo ergò imputata eſt? quum eſſet
in circumciſione, an *quum eſſet* in præputio? non
in circumciſione: ſed in præputio.
11 Et ſignum accepit circumciſionis, quod
obſignaret iuſtitiam fidei quę fuerat in præputio;
vt eſſet pater omnium credentium in præputio,
vt imputetur etiam ipſis iuſtitia:
12 Et pater circumciſionis, iis *videlicet* qui
non ſolùm ſunt ex circumciſione, ſed qui etiam
incedunt veſtigijs fidei patris noſtri Abraham,
quæ fuit in præputio.
13 Non enim per Legem promiſſio *ceſſit* Abrahæ,
aut ſemini eius, vt hæres eſſet mundi,
ſed per iuſtitiam fidei.
14 Etenim ſi ij qui ex Lege ſunt, hæredes
ſunt, inanis facta eſt fides, & vana reddita eſt
promiſſio.
14 Nam Lex iram efficit: ſiquidem vbi non
eſt

eſt Lex, ibi nec tranſgreſſio eſt.

16 Propterea ex fide *eſt hæreditaas*, vt *ſit* per gratiam,vt firma ſit promiſſio toti ſemini,*id eſt*, non ſolùm ei quod *eſt* ex Lege,verùm etiam ei quod *eſt* ex fide Abraham, qui eſt pater omnium noſtrûm.

17 (Sicut ſcriptum eſt, Patrem multarum gentium conſtitui te) coram eo cui credidit: Deo *videlicet* viuificante mortuos, & vocante quæ non ſunt, tanquam ſint.

18 Qui *Abraham* contra ſpem ſub ſpe credidit, vt fieret Pater multarum gentium, ſecundùm id quod *ei* dictum fuerat, * Ita erit ſemen tuum. *Gen.15.5.*

19 Ac minimè imbecillis fide,non conſiderauit ſuum ipſius corpus iam emortuum, quum centum circiter natus eſſet annos; nec emortuam vuluam Saræ.

20 Aduerſus promiſſionem autem Dei non diſceptauit infidelitate: ſed robuſtus factus eſt fide, tributa gloria Deo.

21 Ac plenè perſuaſum habens *eum* quod promiſerat, poſſe etiam facere.

22 Quapropter etiam *hoc* imputatum eſt ei pro iuſtitia.

23 Non ſcriptum eſt autem propter eum ſolùm, quòd *hoc* imputatum fuerit ei.

24 Sed etiam propter nos, quibus futurum eſt vt imputetur, ijs *nimirum* qui credunt in eú, qui excitauit Ieſum Dominum noſtrum à mortuis;

25 Traditum *in mortem* propter offenſas noſtras: & excitatum propter iuſtificationem noſtrî.

CAP. V.

1 Amplificationibus illuſtrat 2 Iuſtitiam Chriſti quæ fide apprehenditur, 5 quia datus eſt pro infirmis 8 & peccatoribus. 14 Inde comparationem facit Chriſti cum Adam, 17 mortis cum vita: 20 Legis cum gratia.

Iuſti-

IVſtificati igitur ex fide, pacem habemus er-
ga Deum per Dominum noſtrum Ieſum
Chriſtum:

Ephe. 2.18. 2 *Per quem etiam fide habuimus hunc ad-
itum in gratiam hanc per quam ſtamus,& glo-
riamur ſub ſpe gloriæ Dei.

Iac. 1. 3. 3 Neque *id* ſolùm, ſed etiam * gloriamur in
oppreſſionibus,ſcientes quòd oppreſſio patien-
tiam efficiat:

4 Patientia verò experientiam, experientia
autem ſpem.

5 Porrò ſpes non pudefacit, quòd charitas
Dei effuſa ſit in cordibus noſtris per Spiritum
ſanctum qui datus eſt nobis.

6 Chriſtus enim, quum adhuc nullis viribus
eſſemus, ſuo tempore pro impijs mortuus eſt.

7 Enimuerò vix pro iuſto quiſquam moria-
tur: nam pro bono viro, forſitan aliquis etiam
mori ſuſtineat.

8 Commendat autem ſuam charitatem er-
ga nos Deus, quòd quum adhuc eſſemus pec-
catores, Chriſtus pro nobis mortuus ſit.

9 Iuſtificati igitur eius ſanguine, ſeruabimur
nunc multò magis per eum ab ira.

10 Nam ſi quum inimici eſſemus,reconcilia-
ti fuimus Deo per mortem Filij eius,multò ma-
gis reconciliati ſeruabimur per vitam ipſius.

11 Neque id ſolùm, verumetiam gloriamur
in Deo per Dominum noſtrum Ieſum Chri-
ſtum, per quem nunc reconciliationem aſſe-
quuti ſumus.

12 Propterea ſicut per vnum hominem pec-
catum in mundum introijt, ac per peccatum
mors: & ita in omnes homines mors tranſijt,
eò quòd omnes peccarunt.

13 Nam vſque ad legem peccatum erat in
mundo: peccatum verò non reputatur quum
nulla eſt lex.

14 Regnauit autem mors ab Adam vſque ad
Moſen,

Moſen, in eos etiam qui non peccauerant ad ſimilitudinem tranſgreſſionis Adam, qui eſt typus illius qui erat futurus.

15 At non vt offenſa, ita etiam *eſt* quod *Deus* gratificatur: nam ſi illius vnius offenſa multi mortui ſunt, multò magis gratia Dei & donum per gratiam quæ *eſt* vnius hominis Ieſu Chriſti, in multos redundauit.

16 Neq; vt *illud quod introijt* per vnum qui peccauit, *ita eſt* beneficium: nam reatus quidem ex vna *offenſa eſt* ad condemnationem: quod autem gratificatur *Deus*, *eſt* ex multis offenſis ad iuſtificationem,

17 Etenim ſi per vnã illã offenſam mors regnauit per vnum, multò magis *ij* qui redundantẽ illam gratiam & donum iuſtitiæ accipiunt, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum.

18 Nempe igitur ſicut per vnam offenſam *reatus venit* in omnes homines ad condemnationem: ita per vnam iuſtificationem *beneficium redundauit* in omnes homines ad iuſtificationem vitæ.

19 Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores conſtituti ſunt multi: ita per vnius obedientiam, iuſti conſtituentur multi.

20 Lex verò præterea introijt vt augeretur offenſa: ſed vbi auctum eſt peccatum, *ibi* ſuperabundauit gratia.

21 Vt quemadmodum regnauerat peccatum in mortem, ita etiam gratia regnaret per iuſtitiam in vitam æternam, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

CAP. VI.

1. 2. 3. *Deſcendit ad ſanctificationem, ſine qua neminem induere Chriſti iuſtitiam docet*, 4 *Argumento à Baptiſmo ſumpto*. 12 *Inde exhortationes ad vitæ puritatem deducit*, 16 *Breuemque mentionem interſerit Legis abrogatæ*.

Quid

QVid igitur dicemus? permanebimus in peccato vt gratia auctior fiat?

2 Abſit: Qui mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in eo?

Gal. 3. 27.

3 An ignoratis, * nos quotquot baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius eſſe baptizatos?

Coloſ. 2. 12.

4 * Sepulti igitur ſumus vnà cum eo per Baptiſmum in mortem, vt ſicut excitatus eſt Chriſtus ex mortuis in gloriam Patris, ita & nos * noua vita ambulemus.

1. Cor. 6. 14.
Epheſ. 4. 23.
Coloſ. 3. 8.
2. tim. 2 11.
heb. 12. 1.
1. pet. 1. 1.

5 Nam ſi cum eo plantati coaluimus conformatione mortis eius, nimirum etiam reſurrectionis *conformatione* coaleſcemus:

6 Illud ſcientes, veterem illum noſtrum hominem cum eo crucifixum eſſe, vt aboleatur corpus peccati, ne poſthac nos ſeruiamus peccato.

7 Etenim qui mortuus eſt, liber eſt à peccato.

8 Quòd ſi mortui ſumus cum Chriſto, credimus fore vt etiam viuamus cum eo.

9 Vt qui ſciamus Chriſtum excitatum ex mortuis, non ampliùs mori: mortem *inquam* ei non ampliùs dominari.

10 Nam quòd mortuus eſt, peccato mortuus eſt ſemel: quòd autem viuit, viuit Deo.

11 Ita etiam vos colligite, voſipſos tum mortuos eſſe peccato, tum verò viuere Deo per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum.

12 Ne regnet igitur peccatum in mortali veſtro corpore, vt obediatis peccato in cupiditatibus corporis.

13 Neq; ſiſtite membra veſtra arma iniuſtitiæ peccato: ſed ſiſtite vos Deo, vt ex mortuis viuos, & membra veſtra, arma iuſtitiæ Deo.

14 Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim eſtis ſub Lege, ſed ſub gratia.

15 Quid igitur? peccabimus, quòd non ſimus

mus ſub Lege, ſed ſub gratia? Abſit.
16 An * neſcitis quòd cui ſiſtitis voſipſos *Iohan.8.34.*
ſeruos ad obediendum, eius ſerui eſtis cui obe- *1.pet.2.19.*
ditis, vel peccati ad mortem, vel obedientiæ
ad iuſtitiam?
17 Gratia autem *ſit* Deo, quòd *quum* fuiſtis
ſerui peccati, verumtamen ex corde obediſtis ei
formæ doctrinæ in quam eſtis traditi:
18 Et liberati à peccato, mancipati eſtis iu-
ſtitiæ.
19 Hominum more loquor, propter infirmi-
tatem carnis veſtræ: Nempe ſicut ſtitiſtis mem-
bra veſtra ſerua impuritati & inquitati, ad *pa-
trandam* iniquitatem: ita nunc ſiſtite membra
veſtra ſerua iuſtitiæ ad ſanctimoniam.
20 Quum enim ſerui eratis peccati, inanes
eratis iuſtitiæ.
21 Quem igitur fructum habebatis tunc *ex
ijs* de quibus nunc erubeſcitis? nam finis illo-
rum mors *eſt*.
22 Nunc verò liberati à peccato, mancipa-
ti autem Deo, habetis fructum veſtrum in ſan-
ctimoniam: finem autem, vitam æternam.
23 Nam ſtipendia peccati mors: donum au-
tem Dei *eſt* vita ęterna in Chriſto Ieſu Domino
noſtro.

CAP. VII.

1 *Explicat quid ſit non eſſe ampliùs ſub Lege,* 2
ſumpta ex coniugij lege exemplo. 7.12. *Idq́; in
Legis contumeliam ne vrgeat,* 14 *noſtra culpa
factum eſſe docet,* 15 *vt in mortis materiam
cederet,* 17 *quæ ad vitam data erat.* 21 *Inde
tranſit ad deſcribendam ſpiritus & carnis lu-
ctam.*

AN ignoratis fratres (peritos enim Legis
alloquor) legem *tantuper* dominari ho-
mini quoad *ipſe* vixerit.
2 * Nam ſubiecta mulier, viuenti viro deuin- *1.Cor.7.39.*

ĉta eſt per Legem : quòd ſi mortuus fuerit vir, liberata eſt à Lege viri.

3 Proinde viuente viro mœcha vocabitur, ſi fiat alterius viri, ſin autem mortuus fuerit vir eius, libera eſt à lege illa, vt non ſit mœcha ſi fiat alterius viri.

4 Itaque, fratres mei, vos quoque mortificati eſtis Legi in corpore Chriſti : vt eſſetis alterius, eius *videlicet* qui ex mortuis excitatus eſt, vt fructum feramus Deo.

5 Quum enim eſſemus in carne, affectiones peccatorum per Legem *exiſtentes*, vigebant in membris noſtris, ad fructum ferendum morti.

6 Nunc autem liberi ſumus à Lege, mortuo eo in quo detinebamur, vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus, ac non *in* vetuſtate literæ.

7 Quid ergò dicemus? Lex peccatum *eſt*? Abſit. Sed peccatum non cognoui, niſi per Legem : nam etiam cupiditatem non noſſem niſi Lex dixiſſet.* Non concupiſces.

Exod 20 17. Deut. 5.21.

8 Sed peccatum occaſione ſumpta per illud mandatum, genuit in me omnem cupiditatem. Nam abſque Lege peccatum quidem erat mortuum.

9 Ego enim viuus eram ſine Lege quondam: mandati autem illius aduentu peccatum quidem reuixit:

10 At ego mortuus ſum : & repertum eſt illud mandatum quod *inſtitutum* erat ad vitam, mihi *cedere* ad mortem.

11 Nam peccatum occaſione accepta, ſeduxit me per illud mandatum, & per illud occidit.

12 * Itaq; Lex ipſa quidem ſancta, & mandatum illud ſanctum, ac iuſtum & bonum.

1.Tim. 1.8.

13 Ergo quod bonum *eſt*, mihi factum eſt mortiferum? Abſit: imò peccatum *mihi factum eſt mortiferum*, mihi per id quod bonum eſt gignando mortem, vt proderetur eſſe peccatum,

id eſt

id eſt, vt ipſum fieret ſummè peccans per illud mandatum.

14 Scimus enim Legem eſſe ſpiritualem: at ego carnalis ſum: venditus vt ſubijcerer peccato.

15 Quod enim perpetro, non agnoſco; non enim quod volo, hoc ago, ſed quod odi, hoc facio.

16 Quòd ſi id facio quod nolo, conſentio Legi quòd bona *ſit*.

17 Nunc itaque non ampliùs ego id perpetro, ſed peccatum quod in me habitat, *id perpetrat*.

18 Noui enim non habitare in * me (id eſt, in carne mea,) bonum: nam velle adeſt mihi, ſed vt quod bonum eſt, perficiam, non aſſequor. * Gen. 6.5. & 8.21.

19 Non enim facio bonum quod volo: ſed malum quod nolo, hoc ago.

20 Quòd ſi id facio quod ego nolo, non ampliùs ego id perpetro, ſed peccatum quod in me habitat, *id perpetrat*.

21 Comperio igitur volenti mihi facere bonum, hanc legem *impoſitam eſſe*, quòd mihi malum adiaceat.

22 Delector enim lege Dei quod ad interiorem hominem:

23 Sed video aliam legem in membris meis
·llantem Legi mentis meæ, & captiuum
rebc ·rem me legi peccati, quæ eſt in mem-
redden
bris meis. ego homo: quis me eripiet ex iſto
24 Miſer
corpore mortis Deo per Ieſum Chriſtum
25 Gratias ago ·ne igitur ipſe ego
Dominum noſtrum. arne verò legi
mente quidem ſeru Legi Dei, c
peccati.

CAP. VIII.

1 Concludit nihil dãnationis eſſe ijs qui ſunt Chriſto inſerti per eius Spiritum. 3 Vtcunque ente-

onerati ſint adhuc peccatis. 9 Illo enim ſpiritu viuunt: 14 cuius teſtimonium 15 dubitationem omnem arcet, 28 & miſerias præſentes ſubleuat.

NVlla igitur nunc *eſt* condemnatio ijs qui *ſunt* in Chriſto Ieſu, *id eſt, qui* non ſecundùm carnem incedunt, ſed ſecundùm Spiritum.

2 Nam Lex Spiritus vitæ *qui eſt* in Chriſto Ieſu, liberauit me à lege peccati & mortis.

3 Nam quæ legis erat impotentia cum viribus eſſet deſtituta per carnem, Deus ſuo ipſius filio miſſo in forma conſimili carni peccato noxiæ, idque pro peccato, condemnauit peccatum in carne:

4 Vt ius illud Legis compleatur in nobis, qui non ſecundùm carnem incedimus, ſed ſecundùm Spiritum:

5 Nam qui ſecundùm carnem ſunt, quæ carnis ſunt ſapiunt: qui verò *ſunt* ſecundùm Spiritum, quæ Spiritus ſunt.

6 Nam intelligentia carnis, mors eſt: intelligentia verò Spiritus, vita & pax.

7 Propterea quòd intelligentia carnis inimicitia *eſt* aduerſus Deum. Legi enim Dei non ſubijcitur, nam ne poteſt quidem.

8 Ergò qui in carne ſunt, Deo placere poſſunt. ... non

9 Vos autem non eſtis in carne
ritu; ſiquidem Spiritus Dei hab... , ſed in Spiquòd ſi quis Spiritum Chriſti ... itat in vobis:
eſt eius. ... non habet, is non

10 Porrò ſi C...
quidem mo... Chriſtus in vobis eſt, corpus
tus a... tuum *eſt* propter peccatum: Spiri...
...utem vita eſt propter iuſtitiam.

11 Sed ſi Spiritus eius qui excitauit Ieſum à mortuis, habitat in vobis, is qui excitauit Chriſtum ex mortuis, viuificabit etiam mortalia

talia corpora veſtra per inhabitantem ipſius
Spiritum in vobis.
12 Nempe igitur, fratres, debitores ſumus
non carni, vt ſecundùm carnem viuamus, *Sed
ſpiritui*.
13 Nam ſi ſecundùm carnem vixeritis, futurum
eſt vt moriamini: ſed ſi Spiritu actiones
corporis mortificetis, viuetis.
14 Quotquot enim Spiritu Dei dicuntur, ij
ſunt filij Dei.
15 Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis
ad metum: ſed accepiſtis Spiritum adoptionis,
per quem clamamus Abba, *id eſt*, Pater.
16 Qui ipſe Spiritus teſtatur vnà cum ſpiritu
noſtro, nos eſſe filios Dei.
17 Quòd ſi filij, etiam hæredes: hæredes
quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi modò
ſimul *cum eo* patimur, vt ſimul *cum eo* glorificemur.
18 Nam ſtatuo minimè *eſſe* paria quæ præſenti
tempore perpetimur, futuræ gloriæ in nobis
retegendæ.
19 Etenim mundus hic conditus *quaſi* exerto
capite obſeruans, expectat reuelationem filiorum
Dei.
20 Nam vanitati mundus conditus ſubiectus
eſt, non ſua ſponte, ſed propter eum qui
ſubiecit *eum ipſi vanitati*.
21 Sub ſpe quòd & ipſe conditus mundus
vindicabitur ex ſeruitute corruptionis in libertatem
gloriæ filiorum Dei.
22 Scimus enim totum mundum conditum
vnà ſuſpirare, & vnà parturire ad hoc vſq; *tempus*.
23 Neq; verò *ille* ſolùm, ſed & ipſi qui primitias
Spiritus habemus, noſipſi, inquam, apud
noſipſos ſuſpiramus, adoptionem expectantes,
id eſt, * redemptionem corporis noſtri. *Luc. 21. 28.*
24 Nam ſpe ſeruati ſumus. Spes autem ſi

cernatur non eſt ſpes : quod enim quis cernit,
cur ſperet?
25 Si verò quod non videmus ſperamus,
nempe per patientiam expectamus.
26 Itidem autem & Spiritus vnà ſubleuat in-
firmitates noſtras; quod enim precemur vt o-
portet, non nouimus : ſed ipſe Spiritus interce-
dit pro nobis ſuſpirijs inenarrabilibus.
27 Qui verò ſcrutatur corda, nouit quis ſit
ſenſus Spiritus : quia ſecundùm Deum interce-
dit pro ſanctis.
28 Nouimus autem, ijs qui diligunt Deum
omnia ſimul adiumento eſſe ad bonum, ijs *vi-
delicet* qui ex propoſito *ipſius* vocati ſunt.
29 Nam quos præſciuit, *eoſdem* & prædeſti-
nauit: vt conformes *fiant* imagini Filij ſui : vt is
ſit primogenitus inter multos fratres.
30 Quos verò prædeſtinauit, eos etiam vo-
cauit : & quos vocauit, eos etiam iuſtificauit,
quos autem iuſtificauit, eos etiam glorificauit.
31 Quid igitur dicemus ad hæc? ſi Deus pro
nobis, quis contra nos?
32 Is quidem qui proprio Filio non peper-
cit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum, qui non
etiam cum eo omnia nobis gratificabitur?
33 Quis intentabit crimina aduerſus ele-
ctos Dei? Deus *is eſt* qui iuſtificat:
34 Quis eſt qui condemnet? Chriſtus *is eſt*
qui mortuus eſt : imò verò qui etiam excitatus
eſt, qui etiam eſt ad dextram Dei, qui etiam
interpellat pro nobis.
33 Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti?
num afflictio, num anguſtia, num perſequutio,
num fames, num nuditas, num periculum, num
gladius?
*Pſal.*44.23. 36 (Sicut ſcriptum eſt, * Cauſa tua occidi-
mur totum diem : habiti ſumus velut oues de-
ſtinatæ mactationi.)
37 Imò in his omnibus plusquam victores
ſumus

ſumus per eum qui dilexit nos.

38 Nam mihi perſuaſum eſt, neq; mortem, neque vitam, neque Angelos, neque principatus, neque poteſtates, neque inſtantia, neque futura:

39 Neque ſublimitatem, neque profunditatem, neque vllam rem aliam creatam poſſe nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

CAP. IX.

1 Iudæis occurrit, 7 ac duplex filiorum Abrahæ genus dicit: 15 cunctaq; in hoc negotio peragi ex Dei voluntate, 30 inſtar figuli 24. 30. Tum vocationem Gentium, 31 tum Iudæorũ reprobationem, 25 27 Prophetarum teſtimonijs teſtatam oſtendit.

VEritatem dico per Chriſtum, non mentior (atteſtante mihi ſimul conſcientia mea per Spiritum ſanctum.)

2 Magnam mihi triſtitiam eſſe, & perpetuum cruciatum cordi meo.

3 Optarim enim ego ipſe anathema eſſe *ſeparatum* à Chriſto pro fratribus meis, cognatis *inquam* meis ſecundùm carnem.

4 Qui ſunt Iſraelitæ: quorum *eſt* adoptio * & gloria, * & fœdera, & Legis conſtitutio, & cultus,& promiſſiones: *Suprà.2.17.* *Epheſ.2.12.*

5 Quorum *ſunt* Patres, & ex quibus Chriſtus, quod ad carnem attinet, qui eſt ſupra omnes Deus laudandus in ſecula, Amen.

6 * Fieri tamen non poteſt, vt exciderit ſermo Dei: non enim omnes qui *ſunt* ex *patre* Iſraele, *ſunt* Iſrael: *Suprà.3.3.*

7 Neque quia *ſunt* ſemen Abrahæ, *ideo* omnes *ſunt* filij: ſed * in Iſaac vocabitur tibi ſemen. *Gen.21.12.* *Heb.11.18.*

8 Hoc eſt, non qui filij carnis, ij filij Dei:

Gal. 4.28. ſed qui *ſunt* * filij promiſſionis, cenſentur in
ſemine.
*Gen.*18.10. 9 Promiſſionis enim ſermo hic eſt, Hoc ipſo
tempore veniam, & erit Saræ filius.
*Gen.*25.11. 10 Neq; *hic* ſolùm : * ſed & Rebecca, quum
ex vno concepiſſet, *nempe* ex Iſaac patre no-
ſtro, *hæc experta eſt*.
11 Nondum enim natis *pueris*, quum nihil
feciſſent boni vel mali, vt propoſitum Dei quod
eſt ſecundùm *ipſius* electionem, *id eſt*, non ex o-
peribus, ſed ex vocante, *firmum* maneret,
*Gen.*25.23. 12 Dictum eſt ei,* Maior ſeruiet minori.
*Malac.*1.2. 13 Sicut ſcriptum eſt, * Iacob dilexi, Eſau
verò odio habui.
14 Quid igitur dicemus ? Num iniuſtitia *eſt*
apud Deum ? Abſit.
*Exod.*33.19. 15 Nam Moſi dicit, * Miſerebor cuius mi-
ſertus fuero : & commiſerabor, quem commi-
ſeratus fuero.
16 Nempe igitur *electio* non eſt eius qui ve-
lit, neque eius qui currat, ſed miſerentis Dei.
*Exod.*9.16. 17 Dicit enim Scriptura Pharaoni:* Ad hoc
ipſum excitaui te, vt oſtendam in te poteſtatem
meam, & vt annuntietur nomen meum in tota
terra.
18 Itaque cuius vult miſeretur, quem autem
vult indurat.
19 Dices ergò mihi, Quid adhuc ſuccenſet?
nam voluntati illius quis reſtitit ?
20 Imò verò, ô homo, tu quis es qui ex ad-
*Eſa.*45.9. uerſo reſponſas Deo ?* num dicet figmentum
fictori, Cur me talem feciſti ?
Sap. 15.7. 21 * Annon habet poteſtatem figulus in lu-
Ier. 18.6. tum, vt ex eadem maſſa faciat aliud quidem
vas ad decus, aliud verò ad dedecus ?
22 *Quid* ſi verò Deus volens oſtendere iram,
& notam facere potentiam ſuam, pertulit mul-
ta lenitate vſa iræ coagmentata ad interitum:
23 Et vt notas faceret diuitias gloriæ ſuæ er-
ga

ga vaſa miſericordiæ, quæ præparauit ad glo-
riam?
24 Quos etiam vocauit, *nimirum* nos, non
ſolùm ex Iudæis, verum etiam ex Gentibus.
25 Vt etiam in Oſea dicit, * Vocabo popu- *Oſeæ* 2.23.
lum qui meus non *erat*, populum meum: & eam, 1.*Pet.* 2.9.
quæ dilecta non *erat*, dilectam.
26 Et erit in loco vbi dictum fuerat eis,
* Non populus meus vos, illic vocabuntur filij *Oſeæ* 1.10.
viuentis Dei.
27 Eſaias autem clamat ſuper Iſrael, **Etiam-* *Eſa* 10.22.
ſi fuerit numerus filiorum Iſrael vt arena ma-
ris, reliquiæ ſeruabuntur.
28 Rem enim conficiet & concidet cum iu-
ſtitia: quoniam rem concisam peraget Domi-
nus in terra.
29 Et ſicut priùs dixit Eſaias, * Niſi Domi- *Eſa.* 1.9.
nus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, facti fu-
iſſemus vt Sodoma, & Gomorrhæ ſimiles facti
fuiſſemus.
30 Quid igitur dicemus? Gentes quę non
ſectabantur iuſtitiam, apprehendiſſe iuſtitiam,
iuſtitiam eam quæ *eſt* ex fide:
31 Iſraelem verò qui ſectabatur Legem iu-
ſtitiæ, ad Legem iuſtitiæ non perueniſſe.
32 Quare? Quia non ex fide, ſed velut ex
operibus Legis: offenderunt enim ad lapidem
offendiculi:
33 Quemadmodum ſcriptum eſt, * Ecce, *Pſal.* 118.22.
pono in Sion lapidem offendiculi & petram *Eſa* 8.14. &
offenſionis: & quiſquis credit in eum, non pu- 28.16.
defiet. 1.*pet.* 2.6.

CAP. X.

1 *Pertractat effecta electionis, quòd alij reſpuant, alij amplectantur 4 Chriſtum finem Legis.* 15. *Gentium vocationem à Moſe,* 20 *Iudæorum verò indurationem ab Eſaia prædictam recenſes.*

FRatres, propenſa quidem voluntas cordis
mei & deprecatio ad Deum ſuper Iſrael
eſt ad ſalutem.

2 Teſtor enim *de* ipſis, eos zelum Dei habe-
re, ſed non ex notitia.

3 Nam ignorantes Dei iuſtitiam, & propriā
iuſtitiam ſtudentes conſtituere, iuſtitiæ Dei non
fuerunt ſubiecti.

4 Nam finis Legis *eſt* Chriſtus, ad iuſtitiam
cuiuis credenti.

5 Moſes enim deſcribit iuſtitiam quæ eſt ex
Leuit. 18.5. Lege, *his verbis* * Quòd qui præſtiterit ea, viuet
Ezech. 20.11. per illa.
Galat. 3.12. 6 At quæ ex fide eſt iuſtitia, ita dicit: * Ne
dixeris in corde tuo, Quis aſcendet in cœlum?
hoc eſt Chriſtum ex alto deducere:

7 Aut, Quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt
Chriſtum ex mortuis reducere.

Deut. 30.14. 8 Sed quid dicit? * Prope te verbum eſt in
ore tuo & in corde tuo. Hoc eſt verbum illud
fidei quod prædicamus:

9 *Nempe* quòd ſi confeſſus fueris ore tuo Do-
minum Ieſum, & credideris in corde tuo quòd
Deus eum excitauit à mortuis, ſeruaberis.

10 Corde enim creditur ad iuſtitiam: ore au-
tem confeſſio fit ad ſalutem.

Eſa. 28.16. 11 Dicit enim Scriptura, * Quiſquis credit
in eum, non pudefiet.

12 Non enim eſt diſtinctio vel Iudæi vel Græ-
ci: nam idem Dominus omnium, eſt diues in
quoſuis à quibus inuocatur.

Ioel 2.32. 13 * Quiſquis enim inuocauerit nomen Do-
Act. 2.21. mini ſeruabitur.

14 Quomodo igitur inuocabunt eum in quem
non crediderint? quomodo autem credent *ei* de
quo non audierint? quomodo autem audient
abſque prædicante?

Eſa. 52.7. 15 Quomodo autem prædicabunt niſi miſſi
Nah. 1.15. fuerint? ſicut ſcriptum eſt, * Quàm ſpecioſi pe-
des

des euangelizantium pacem, euangelizantium bona!
16 Sed non omnes auſcultarunt Euangelio. Eſaias enim dicit,* Domine, quis credidit ſermoni noſtro. *Eſa. 53. 1. Iohan. 12. 38.*
17 Ergò fides ex auditu eſt: auditus autem per verbum Dei.
18 Sed (inquam *ego*) annon audierunt? *Imò verò in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terrarum, verba eorum. *Pſal. 19. 5.*
19 Sed (inquam *ego*) nunquid Iſraël non cognouit *Deum?* Primus Moſes dicit,* Ego ad æmulationem prouocabo vos per gentem quæ non eſt gens: per gentem intelligentiæ expertem, ad iram vos prouocabo. *Deut. 32. 21.*
20 Eſaias autem vtitur audacia, dicitque,* Inuentus ſum ab ijs qui me non quærebant, conſpicuus factus ſum ijs qui de me non interrogabant. *Eſa. 65. 1.*
21 Aduerſus Iſraelem autem dicit, * Toto die expandi manus meas ad populum rebellem & contradicentem. *Eſa. 65. 2.*

CHP. XI.

Ne Iudæorum reiectio ad oculi aſpectum limitetur, 4 deceptum olim Eliam fuiſſe ait: 16 & quum radicem ſanctam habeant, 23 plures quoque ex ijs fore ſanctos. 18. 24. Gentes verò admonet humilitatis: 33 & exclamat profunda Dei eſſe iudicia.

NVm igitur (inquam *ego*) abiecit Deus populum ſuum? Abſit. nam & ego Iſraelita ſum, ex ſemine Abrahæ, tribus Beniamin.
2 Non abiecit Deus populum ſuum quem præcognouit. An neſcitis de Elia quid dicat Scriptura? quomodo colloquatur *cum* Deo dicens aduerſus Iſraelem.

3 * Do-

1.Reg.19.10. 3 *Domine, Prophetas tuos occiderunt, & altaria tua ſuffoderunt, & ego relictus ſum ſolus, & quærunt animam meam.

4 Sed quid dicit ei diuinum reſponſum?
1.Reg.19.18. *Feci vt remanſerint mihi ſeptem millia virorum qui non flexerunt genu *imagini* Baal.

5 *Ita* igitur & hoc tempore reſeruatio ſecundùm electionem gratuitam facta eſt.

6 Quòd ſi per gratiam, non iam ex operibus: alioquin gratia iam non eſt gratia. Sin ex operibus, iam non eſt gratia: alioquin opus iam non eſt opus.

7 Quid igitur? Quod requirit Iſrael, hoc non eſt aſſequutus: ſed electi aſſequuti ſunt, reliqui verò occalluerunt,

Eſa.29.10. & 6.9. Mat.13.14. Iohn.12.40. Act.28.26. Pſal.69.12.

8 (Sicut ſcriptum eſt, *Dedit eis Deus ſpiritum ſoporis, oculos vt non videant, & aures vt non audiant) vſque ad hodiernum diem.

9 Et Dauid dicit, *Fiat ipſis menſa eorum pro laqueo, & tendicula, & offendiculo, & talione.

10 Obtenebrentur oculi eorum, vt non cernant, & tergum ipſorum ſemper incurua.

11 *Num* igitur, inquam *ego*, impegerunt vt exciderent? Abſit: ſed per eorum lapſum ſalus *obtigit* Gentibus, vt eos ad æmulationem prouocaret.

13 Quòd ſi eorum ruina eſt opulentia mundi, & diminutio eorum opulentia Gentium: quantò magis plenitudo ipſorum?

13 Nam (quod vobis dico gentibus, quatenus ego quidem ſum Apoſtolus Gentium) miniſterium meum illuſtro,

14 *Vt experiar* ſi quo modo ad æmulationem prouocem conſanguineos meos, & ſeruem aliquos ex ipſis.

15 Nam ſi abiectio eorum, eſt reconciliatio mundi, quæ *erit* aſſumptio, niſi vita ex mortuis?

16 Quod

16 Quòd ſi primitiæ ſanctæ, *ſancta* etiam
maſſa: & ſi radix ſancta *eſt*, etiam rami.
17 * Quòd ſi nonnulli rami defracti ſunt, tu *Iere.11.6.*
verò quum eſſes oleaſter, inſitus es pro ipſis,
& particeps radicis ac pinguedinis oleæ factus
es,
18 Ne gloriare aduerſus ramos: quòd ſi glo-
riaris, non tu radicem portas, ſed radix te.
19 Dices igitur, Defracti ſunt rami vt ego
insererer.
20 Rectè; per infidelitatem defracti ſunt,
tu verò per fidem ſtas; ne efferor animo, ſed
time.
21 Nam ſi Deus naturalibus ramis non pe-
percit, *vide* ne tibi quoque non parcat.
22 Vide igitur benignitatem ac ſeueritatem
Dei: in eos quidem qui ceciderunt, ſeueritatē:
in te verò benignitatem, ſi permanſeris in be-
nignitate, alioquin & tu excideris.
23 Sed & illi, ſi non permanſerint in infide-
litate, inſerentur: poteſt enim Deus rurſum eos
inſerere.
24 Etenim ſi tu ex naturali exectus es olea-
ſtro, & præter naturam inſitus es in veram olè-
am: quantò magis ij qui naturales ſunt, inſe-
rentur propriæ oleæ?
25 Nolim enim vos ignorare, fratres, myſte-
rium hoc, (vt ne ſitis apud voſmetipſos arro-
gantes) obdurationem ex parte Iſraëli eue-
niſſe, tantiſper dum plenitudo Gentium in-
troierit:
26 Et ita totus Iſraël ſeruabitur: * ſicut ſcri- *Eſa.59.20.*
ptum eſt, Veniet ex Sion ille liberator, & auer-
tet impietates à Iacob.
27 Et hoc illis à me fœdus, * Quum abſtule- *Eſa 27.9.*
ro peccata ipſorum.
28 Itaq; quod ad Euangelium *attinet*, *ſunt*
inimici propter vos: quod ad electionem au-
tem, diliguntur propter patres.

29 Nam

29 Nam dona & vocatio Dei eiuſmodi ſunt,
vt eorum ipſum pœnitere non poſſit.

30 Sicut enim & vos quondam non paruiſtis
Deo, nunc autem eſtis miſericordiam conſe-
quuti per iſtorum contumaciam:

31 Sic & iſti nunc non paruerunt, vt per ve-
ſtram miſericordiam & ipſi miſericordiam con-
ſequantur.

32 Concluſit enim Deus omnes in contu-
macia, vt omnium miſereretur.

33 O profundas diuitias tum ſapientiæ tum
cognitionis Dei! quam inſcrutabilia ſunt eius
iudicia, & eius viæ imperueſtigabiles!

Eſa. 40.13. Iob 41.2. 1. Cor. 2.16.

34 * Quis enim cognouit mentem Domini?
aut quis ei fuit a conſilio?

35 Aut quis prior dedit ei, & reddetur ei?

36 Nam ex eo, & per eum, & in ipſum *ſunt*
omnia. Ipſi *ſit* gloria in ſecula. Amen.

CAP. XII.

1 *Parænetica tractat,* 2 *ad cultum Deo gratum,* 9 *ad dilectionem non ſimulatam*: 14. 20. *etiam inimicorum.*

PRecor igitur vos fratres, per miſeratio-
nes Dei, vt ſiſtatis corpora veſtra hoſtiam
viuam, ſanctam, acceptam Deo, rationa-
lem illum cultum veſtrum:

Epheſ. 5.17. 1. theſ. 4.1.

2 Et ne configuremini ſeculo iſti, ſed tranſ-
formemini per renouationem mentis veſtræ ad
hoc * vt probetis quæ ſit voluntas Dei, bona il-
la, accepta ac perfecta.

1. Cor 12. 11. epheſ. 4.7.

3 Enimuerò per gratiam quæ mihi data eſt,
edico cuiuis verſanti inter vos, ne ſapiat ſupra
quàm oportet ſapere: ſed ſapiat ad ſobrieta-
tem,* prout cuique *Deus* partitus eſt menſuram
fidei.

4 Quemadmodum enim in vno corpore
membra multa habemus, membra verò omnia
eandem non habent actionem;

5 Ita

5 Ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto: ſingulatim autem, alij aliorum membra.
6 * Habentes autem diuerſa dona pro gratia quæ nobis data eſt, ſiue prophetiam, *prophetemus* pro propoitione fidei: 1.Pet.4.10.
7 Siue miniſterium, *verſemur* in miniſtrando: tum is qui docet, in docendo:
8 Tum qui exhortatur, in exhortatione: *qui diſtribuit, cum ſimplicitate: qui præeſt, cum diligentia: qui miſeretur, cum hilaritate. Mat.6.2. 2.cor.9.7.
9 Dilectio *eſto* minimè ſimulata, *Eſtote* *abhorrentes à malo, agglutinati bono. Amos 5.15.
10 * Fraterna charitate alij ad alios amandos propenſi * Honore alij alij præeuntes. Ephe.4.2. 1 Pet 2 17.
11 * Studio minimè pigri, Spiritu feruentes. Domino ſeruientes. 1 Pet.5.5.
12 Spe gaudentes. In afflictione tolerantes. * In oratione perdurantes. Luc.18.5.
13 Vſibus ſanctorum communicantes. Hoſpitalitatem ſectantes. 1.Cor.16.1. Heb.13.2.
14 * Benedicite ijs qui vos inſectantur: benedicite, *inquam*, & ne imprecamini. 1.Pet.4.9. Mat.5.44.
15 Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus.
16 Eodem animo inter vos mutuò affecti. * Non elatè *de vobiſipſis* ſentientes, ſed humilibus obſecundantes. Ne eſtote prudentes apud voſmetipſos. Prou 3.7. Eſa.5 21.
17 * Nemini malum pro malo viciſſim reddentes. Procurantes honeſta coram omnibus hominibus. Prou.20.21. Mat.5 39. 2 Cor.8.12.
18 * Si fieri poteſt, quantum in vobis eſt, cum omnibus hominibus in pace viuentes. 1 Pet.3 9. Heb.12.14.
19 Non voſmetipſos vlciſcentes, dilecti: ſed date locum iræ: ſcriptum eſt enim, * Mihi eſt vltio, ego rependam, dicit Dominus. Eccle.28.1. Mat 5.39. Deut.32.35.
20 Itaque ſi * eſurit inimicus tuus, ciba eum: ſi ſitit, da ei potum: hoc enim ſi feceris, carbones ignis coaceruabis in caput eius. Heb.10 30. Prou.25.21.

21 Ne vincitor ab eo quod malum eſt, ſed
vince bonitate malitiam.

CAP. XIII.

1 Vult vt ſubdamur magiſtratibus: 8 proximos diligamus: 12 viuamus iuſtè: 14 & Chriſtum induamus.

Sapi.6.4. Tit.3.1. 1.Pet.2.13.

OMnis * anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubiecta eſto: non enim eſt poteſtas niſi à Deo: & quæ ſunt poteſtates, ſunt à Deo ordinatæ:

2 Itaque quiſquis *ſe* opponit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit: qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi condemnationem adferent.

3 Nam magiſtratus non ſunt terrori bonis operibus, ſed malis. Vis autem non metuere poteſtatem? quod bonum eſt facito, & laudem ab ipſa obtinebis.

4 Dei enim miniſter eſt tuo bono. Quòd ſi feceris quod malum eſt, metue: non enim temerè gladium geſtat: nam Dei miniſter eſt, vltor ad iram ei qui quod malum eſt, fecerit.

5 Quapropter neceſſe eſt ſubijci, non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam.

6 Propter hoc enim etiam tributa ſoluitis: ſiquidem miniſtri Dei ſunt in hoc ipſum incumbentes.

Mat.22.21.

7 * Reddite igitur omnibus quod debetis: cui tributum *debetur*, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timor, timorem: cui honor, honorem.

8 Nemini quicquam debete, niſi *hoc* vt alij alios diligatis: nam qui diligit alterum, Legem impleuit.

Exod.20.14. Deut.5.18.

9 Siquidem illud, * Non mœchaberis, Non occides, Non furaberis, Non falſum teſtimonium dices, Non concupiſces, & ſi quod aliud *eſt* mandatum, in hoc ſermone ſummatim comprehenditur,

henditur, nempe * Diliges proximum tuum ſi- Leuit.19.18.
cut te ipſum. mat.22 39.
10 Charitas proximum non afficit malo. I- mar.12 31.
taque * Charitas eſt completio Legis. galat.5.14.
11 Idq; perſpecta oportunitate, quòd *videli-* Iacob 2.8.
cet tempeſtiuum iam *ſit* nos a ſomno expergiſ- 1.Tim.1.5.
ci. Nunc enim propius nos eſt ſalus quàm
quum credidimus.
12 Nox proceſſit, dies autem propinquauit.
Abijciamus igitur opera tenebrarum, & induamur habitu qui luci conueniat:
13 Vt interdiu, compoſitè ambulemus: *non Luc.21.34.
in comeſſationibus & ebrietatibus: non cubilibus ac proteruijs, non lite & inuidia.
14 Sed induimini Domino Ieſu Chriſto, & Gal.5 16.
* carnis curam ne habete ad *explendas* cupidi- 1.pet.2.11.
tates.

CAP. XIIII.

1 Commendat eos qui fide ſunt infirmi, 15 ne vitio noſtro ſcandalizentur. 10 Et illi è diuerſo imperat vt non temerè firmiores iudicent, 19. vt intra ædificationis 20 & charitatis terminos 22 Chriſtiana libertas conſiſtat.

EVm verò qui fide eſt infirmus, aſſumite: non *tamen* ad certamina diſputationum.
2 Alius quidem credit veſcendum
eſſe quibuſuis: alius autem *fide* infirmus edit olera.
3 Qui edit, non edentem ne pro nihilo habeto: & qui non edit, edentem ne condemnato. Deus enim eum aſſumpſit.
4 * Tu quis es qui condemnas alienum fa- Iacob.4.17.
mulum? proprio Domino ſtat aut cadit Stabilietur autem: poteſt enim Deus eum ſtabilire.
5 Alius quidem æſtimat diem præ die: alius autem *peræque* æſtimat quemuis diem. Vnuſquiſque in animo ſuo plenè certus eſto.
6 Qui curat diem, Domino curat: & qui
non

non curat diem, Domino non curat. Qui edit, Domino edit: gratias enim agit Deo: & qui non edit, Domino non edit, & gratias agit Deo.

7 Nullus enim noſtrûm ſibijpſi viuit, & nullus ſibijpſi moritur.

8 Nam ſiue viuimus, Domino viuimus: ſiue morimur, Domino morimur; ſiue igitur viuamus, ſiue moriamur, Domini ſumus.

9 Ad hoc enim Chriſtus & mortuus eſt, & reſurrexit & reuixit, vt & mortuis ac viuentibus dominetur.

2.Cor.5 10. 10 * Tu verò cur condemnas fratrem tuum? aut etiam tu cur pro nihilo habes fratrem tuum? Omnes enim ſiſtemur apud tribunal Chriſti.

Eſa.45.23. phil.2.10. 11 Scriptum eſt enim, * Viuo ego, dicit Dominus, quòd mihi *ſeſe* flectet omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo.

12 Nempe ergo vnuſquiſq; noſtrûm de ſeipſo rationem reddet Deo.

13 Ne ampliùs igitur alius de alio iudicemus: ſed hic potiùs adhibete iudicium, vt ne offendiculum ponatis fratri, aut ſcandalum.

14 Noui, & perſuaſum habeo per Dominum Ieſum, nihil eſſe impurum per ſe: ſed ei qui exiſtimat aliquid eſſe impurum, *id* ei impurum *eſſe*.

15 Verùm ſi propter eſcam frater tuus triſtitia afficitur, non iam ſecundùm charitatem ambulas. * Ne eſca tua illum perdito pro quo Chriſtus mortuus eſt.

1.Cor. 8.11.

16 Ne veſtrum igitur bonum blaſphemator.

17 Non eſt enim regnum Dei eſca & potus, ſed iuſtitia, & pax, & gaudium per Spiritum ſanctum.

18 Nam qui per hęc ſeruit Chriſto gratus eſt Deo, & acceptus hominibus.

19 Nempe igitur quæ ad pacem faciunt, ſectemur

ſtemur, & quæ ad mutuam ædificationem.
20 Ne cibi cauſa deſtrue opus Dei.* Omnia *Tit.1.15.*
quidem pura : ſed malum *eſt* homini qui edit
cum offendiculo.
21 * Bonum *eſt* non veſci carnibus, neq; bi- *1.Cor.8.13.*
bere vinum, neq; *quicquam* quo frater tuus im-
pingit, aut offenditur, aut infirmus eſt.
22 Tu fidem habes : apud temetipſum habe
coram Deo : Beatus qui non condemnat ſeip-
ſum in *eo* quod approbat.
23 Qui verò ambigit, ſi ederit, condemna-
tus eſt, quoniam non *edit* ex fide ; quicquid ve-
rò ex fide non eſt, peccatum eſt.

CAP. XV.

1 Fortiores robur ſuum conferant ad confirmandos infirmos 3 Chriſti exemplo, 7 qui ſe communicauit 8 non modò Iudæis, 9, 10, 11, 12, ſed etiam Gentibus. 15 Scriptionis huius Epiſtolæ ratio redditur.

DEbemus autem nos qui firmi *ſumus*,
imbecillitates infirmorum portare, ac
non indulgere nobiſipſis.
2 *Itaque* vnuſquiſq; noſtrûm proximo in-
dulgeat in bonum *id eſt*, ad *eius* ædificationem.
3 Etenim Chriſtus non indulſit ſibijpſi, ſed
ſicut ſcriptum eſt,* Conuitia eorum qui conui- *Pſal.69.10.*
tiantur tibi, inciderunt in me.
4 Nam quæ antè ſcripta ſunt, ad noſtram
doctrinam ſcripta ſunt : vt per patientiam &
conſolationem Scripturarum ſpem habeamus.
5 Deus autem patientiæ & conſolationis
author : * det vobis vt eodem animo inter vos *1.Cor.1.10.*
mutuò affecti ſitis, ſecundùm Chriſtum Ieſum :
6 Vt concorditer vno ore glorificetis De-
um ac Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti.
7 Propterea aſſumite alij alios ſicut & Chri-
ſtus aſſumpſit nos in gloriam Dei
8 *Illud* autem dico, Ieſum Chriſtum mini-
ſtrum

ſtrum fuiſſe circumciſionis, pro Dei veritate,vt
confirmaret promiſſiones Patrum:
9 Et vt gentes pro miſericordia glorificent
Pſal.18.50. Deum: ſicut ſcriptum eſt, * Propterea confite-
bor tibi inter Gentes,& nomini tuo pſallam.
Deut.32.43. 10 Et rurſum dicit, * Gaudete Gentes cum
populo eius.
Pſal.117.1. 11 Et rurſum, * Laudate Dominum omnes
Gentes,& collaudate eum omnes populi.
Eſa.11.10. 12 Et rurſum Eſaias dicit,* Erit radix Ieſſe,
& qui exurgat ad imperandum Gentibus, in
ipſo Gentes ſperabunt.
13 Vtinam verò Deus ſpei impleat vos om-
ni gaudio & pace credendo, vt ſpe abundetis
per virtutem Spiritus ſancti.
14 Perſuaſum autem habeo & ipſe ego de
vobis, fratres mei, quòd ipſi per vos pleni ſitis
bonitate,impleti omni cognitione,& qui poſſi-
tis etiam vos mutuò monere.
15 Audaciùs verò ſcripſi vobis, fratres, ali-
qua ex parte, veluti comoneſaciens vos,prop-
ter gratiam quæ data eſt mihi à Deo:
16 Ad hoc vt ſim miniſter Ieſu Chriſti apud
Gentes, operatus Euangelio Dei: vt oblatio
Gentium fiat accepta, ſanctificata per Spiritum
ſanctum.
17 Habeo igitur quod glorier per Chriſtum
Ieſum,in ijs quæ ad Deum *pertinent.*
18 Non enim ſuſtinuerim quicquam loqui
quod non effecerit Chriſtus per me, *adducendis*
ad obedientiam Gentibus,verbis & factis:
19 Virtute ſignorum ac prodigiorum, vir-
tute Spiritus Dei: adeò vt ab Hieruſalem & cir-
cumiacentibus *regionibus* vſque ad Illyricum,
impleuerim prædicandi Euangelij Chriſti mu-
nus.
20 Ita porrò ambiens prædicare Euangeli-
um,non vbi nominatur Chriſtus, vt ne ſuper
alienum fundamentum ædificarem:

21 Sed

21 Sed ſicut ſcriptum eſt, * Quibus non eſt *Eſa 52.15.*
annuntiatum de eo, videbunt: & qui non audi-
erunt, intelligent.
22 * Quapropter etiam impeditus ſum ſæpe *Supr. 1.13.*
ne venirem ad vos.
23 Nunc verò quum non ampliùs habeam *Supr. 1.11.*
locum in his regionibus, * deſiderium autem *1. Theſ. 2. 17.*
habeam veniendi ad vos à multis annis:
24 Quando proficiſcar in Hiſpaniam, veni-
am ad vos. Spero enim fore vt *iſtac* prætericns
videam vos, & à vobis deducar illuc: ſi tamen
veſtra conſuetudine priùs ex parte expletus
fuero.
25 Nunc autem proficiſcor Hieroſolymam,
miniſtrans ſanctis.
26 Placuit enim Macedoniæ & Achaiæ con-
ferre aliquid in pauperes ſanctos qui ſunt Hie-
roſolymis:
27 Placuit enim *eis, inquam,* & debitores illo-
rum ſunt: nam ſi * ſpiritualia ipſorum *bona* Gen- *1. Cor. 9. 11.*
tes participarunt, debent etiam *ipſæ* in carnali-
bus eis miniſtrare.
28 Hoc igitur vbi perfecero, & eis conſig-
[illegible] hunc fructum, abibo iſtac in Hiſpa-
niam [illegible] verò me, quum veniam ad vos, cum
[illegible] [illegible]dictione Euangelij Chriſti ventu-
29 Sci[illegible]
plena bene[illegible] vos, fratres, per Dominum
rum. [illegible]um, & per charitatem
30 Precor aute[illegible] *veſtris* pro me apud
noſtrum Ieſum Chri[illegible] [illegible]belles ſunt in Iu-
Spiritus, vt mecum certet[illegible] [illegible] erga Hieru-
Deum precibus:
31 Vt liberer ab ijs qui re[illegible]
dæa, vtque miniſterium hoc meum [illegible]
ſalem, acceptum ſit ſanctis.
32 Vt cum gaudio veniam ad vos per volun-
tatem Dei, vnáque vobiſcum refociller.
33 Deus autem pacis *ſit* cum omnibus vo-
bis. Amen.

CAPVT XVI.

1 Commendat Phœben. 3 Salutat officioſè complures. A 17 vſque ad finem cap. admonens eos vt caueant ab ijs qui diſſidiorum authores ſunt.

COmmendo autem vobis Phœben ſororem noſtram, quæ eſt miniſtra eccleſiæ Cenchreenſis:

2 Vt eam excipiatis in Domino ſicut dignum eſt ſanctis, & adſitis ei quacunq; in re *ipſi* vſus fuerit vobis: nam hæc tum multis hoſpitium præbuit, tum mihi etiam ipſi.

*Act.*18.22. 3 Salutate * Priſcillam & Aquilam, adiutores meos in Chriſto Ieſu:

4 (Qui pro anima mea ſuam ipſorum ceruicem ſuppoſuerunt: quibus non ego ſolus gratias ago, ſed etiam omnes Eccleſiæ Gentium.)

5 Item Eccleſiam quæ in domo eorum eſt, Salutate Epænetum mihi dilectum: primitias Achaiæ in Chriſto.

6 Salutate Mariam quæ multum labor...
erga nos.

7 Salutate Andronicum & Iuniam ...
tos meos, concaptiuos meos, qui ſun...
inter Apoſtolos; qui etiam ante me cogna-
Chriſto. ... t inſignes

8 Salutate Ampliam dilect... fuerunt in
mino.

9 Salutate Vrban... um mihi in Do-
Chriſto, & Stachyn...

10 Salutate A... m, adiutorem noſtrum in
Salutate eos ... mihi dilectum.
bus. ... pellen, probatum in Chriſto,
qui *ſunt* ex Ariſtobuli *familiari-*

11 Salutate Herodionem cognatum meum.
Salutate eos qui *ſunt* ex Narciſſi *familiaribus*,
eos *inquam* qui *ſunt* in Domino.

12 Salutate Tryphenam & Tryphoſam quæ laborant

laborant in Domino, Salutate Perſida dilectam, quæ multum laborauit in Domino.

13 Salutate Rufum ſelectum in Domino, & matrem eius ac meam.

14 Salutate Aſyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Mercurium, & qui cum eis ſunt fratres.

15 Salutate Philologum & Iuliam, Nereum & ſororem eius, & Olympam, & qui cum ijs ſunt, omnes ſanctos.

16 * Salutate alij alios oſculo ſancto. Salutant vos Eccleſiæ Chriſti. 1.Cor.16.20. & 2.cor.13.12,

17 Precor autem vos, fratres, vt obſeruetis diſſidiorum & ſcandalorum authores contra doctrinam quam vos didiciſtis: & * declinetis ab eis. 1.pet.5.14. 2.Ioh.10.

18 Nam qui eiuſmodi *ſunt*, Domino noſtro Ieſu Chriſto non ſeruiunt, ſed ſuo ventri: & per blandiloquentiam & aſſentationem corda *hominum* minimè malorum ſeducunt.

19 Veſtra enim obedientia ad omnes peruenit. Gaudeo igitur quod ad vos *attinet*: ſed volo vos ſapientes quidem eſſe in rebus bonis, ſimplices verò in malis.

20 Porrò Deus pacis conteret Satanam ſub pedes veſtros citò. Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti *ſit* vobiſcum, Amen.

21 Salutant vos * Timotheus adiutor meus, & Lucius & Iaſon, & Soſipater, cognati mei. Act.16.1. Phil.2.19.

22 Saluto vos in Domino ego Tertius, qui deſcripſi Epiſtolam.

23 Salutat vos Gaius hoſpes meus; & Eccleſiæ totius. Salutat vos Eraſtus procurator vrbis, & Quartus frater.

24 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti ſit cum omnibus vobis. Amen. Epheſ.3.20.

25 * Ei verò qui poteſt vos ſtabilire, ſecundùm Euangelium meum & præconium Ieſu Chriſti, * ex reuelatione myſterij quod à tempo- Epheſ.3.9. coloſ.1.29. 1.tim.1.9.

ribus tit.1.1.

ribus æternis tacitum fuit,

26 Nunc verò factum eſt manifeſtum, & per
Scripturas propheticas, ex imperio æterni Dei,
ad obedientiam fidei, omnibus Gentibus declaratum:

27 Soli, *inquam*, ſapienti Deo gloria per Ie-
ſum Chriſtum in ſecula. Amen.

Ad Romanos ſcripta fuit Corintho per Phœben miniſtram Cenchreenſis Eccleſiæ:

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD CORINTHIOS prior.

CAP. I.

1 Poſt gratulationem, 10 quæ vim habet exhortandi, 12 taxat diſſidia Corinthiorum; Eoſque à faſtu ad humilitatem reuocat. 20 Nam euertens omnem mundi ſapientiam, 25. 26. 27 Solam crucis prædicationem exigit.

*Act.*5.9. 1.*Theſ.*4.7. *Rom.*1.7. *Ephe.*1.1. *Coloſ.*1.22. 2.*Tim.*1.9. *Tit.*2.3. [...]*m.*2.22.

PAVLVS vocatione Apoſtolus
Ieſu Chriſti per voluntatem
Dei, & Soſthenes frater:

2 Eccleſiæ Dei quæ eſt
Corinthi, * ſanctificatis in Chri-
ſto Ieſu, * vocatis ſanctis, cum omnibus, qui
inuocant nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti in
quouis

quouis loco, *Domini, inquam*, tum ipſorum tum
noſtri.

3 Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro,
& Domino Ieſu Chriſto.

4 Gratias ago Deo meo ſemper de vobis, ob
gratiam Dei quæ data eſt vobis in Chriſto
Ieſu:

5 Quòd in omnibus ditati ſitis in ipſo, omni
loquendi facultate, omnique cognitione:

6 Prout teſtimonium Chriſti confirmatum
fuit in vobis.

7 Adeò vt nullo dono deficiamini, * expe- *Tit.* 2.13.
ctantes dum reueletur Dominus noſter Ieſus *phil.* 3.20.
Chriſtus.

8 * Qui Deus etiam confirmabit vos vſque 1. *Theſ.* 3. 13.
ad finem inculpatos, in diem Domini noſtri Ie- & 5.23.
ſu Chriſti.

9 * Fidelis Deus, per quem vocati iſtis in 1. *Theſ.* 5.24.
communionem Filij ipſius Ieſu Chriſti Domini
noſtri.

10 Precor autem vos, fratres, per nomen
Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt idem loquamini
omnes, & non ſint inter vos diſſidia, ſed ſitis co-
agmentati eadem mente & ſententia.

11 Declaratum eſt enim mihi de vobis, fra-
tres mei, à domeſticis Chloes, quòd lites ſint
inter vos.

12 Hoc autem dico, vnumquemq; veſtrûm
dicere, Ego quidem ſum Pauli, ego verò Apol-
lo, ego verò Cephæ, ego verò Chriſti.

13 *Num* diſpertitus eſt Chriſtus? num Pau-
lus crucifixus eſt pro vobis, aut in nomen Pau-
li baptizati fuiſtis.

14 Gratias ago Deo meo quòd neminem
veſtrûm baptizauerim, niſi * Criſpum & Gai- *Act.* 18.14.
um.

15 Vt ne quis dicat me in meum nomen bap-
tizaſſe.

16 Baptizaui autem etiam Stephanæ fami-

liam: cæterùm haud ſcio num quem alium baptizauerim.

17 Non enim miſit me Chriſtus vt baptizarem, ſed vt euangelizarem: * non *tamen* cum
Infr.2 1. gal.5.2. 2.pet.1.16. dicendi peritia, ne inanis reddatur crux Chriſti.

18 Nam ſermo ille de cruce, ijs quidem qui pereunt ſtultitia eſt: nobis autem qui ſeruantur,
Rom.1.16. *potentia Dei eſt.

19 Scriptum eſt enim,* Abolebo ſapientiam
eſa.29.14. ſapientum, & intelligentiam intelligentium tollam è medio.

20 Vbi ſapiens? vbi ſcriba? vbi diſquiſitor ſeculi iſtius? Nonne infatuauit Deus ſapientiam mundi huius?

21 Nam poſtquam in Dei ſapientia mundus non cognouit Deum ex *eius* ſapientia, placuit Deo per ſtultam prædicationem ſeruare credentes.

22 *Quandoquidem & Iudæi ſignum pe-
Mat.12.31. tunt, & Græci ſapientiam quærunt.

23 Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem offendiculum, Græcis verò ſtultitiam:

24 Ipſis autem vocatis, tum Iudæis tum Græcis, Chriſtum Dei potentiam ac Dei ſapientiam.

25 Nam ſtultitia Dei ſapientior eſt quàm homines: & infirmitas Dei validior eſt quàm homines.

26 Videtis enim vocationem veſtram, fratres, vos *videlicet* non eſſe multos ſapientes ſecundùm carnem, non multos potentes, non multos nobiles.

27 Verùm quæ ſtulta *ſunt* in mundo, elegit Deus, vt pudefaciat ſapientes: & quæ *ſunt* infirma in mundo, elegit Deus, vt pudefaciat robuſta.

28 Et quæ ignobilia ſunt in mundo, & pro

nihilo

nihilo habita, elegit Deus, & ea quæ non ſunt,
vt ea quæ ſunt aboleat.

29 Vt ne glorietur vlla caro coram eo.

30 Sed ex ipſo vos eſtis in Chriſto Ieſu, qui
factus eſt nobis ſapientia à Deo, iuſtitiaque, &
ſanctificatio & redemptio.

31 Vt ſicut ſcriptum eſt, * Qui gloriatur, in *Iere.9.23.*
Domino glorietur.

CAP. II.

1 *Prædicationem ſuam in exemplum adducit,*
4 *humanitus quidem abiectum,* 7. 13 *ſpirituali tamen virtute inſignem.* 14 *Tandem concludit, carnis iudicio non poſſe æſtimari.*

1 EGo igitur quum venirem ad vos fratres, non veni cum eminentia facundiæ *Supr.1.17.*
aut ſapientiæ, annuntians vobis teſtimonium Dei.

2 Non enim decreueram quicquam ſcire
inter vos niſi Ieſum Chriſtum, eumque crucifixum.

3 * Et fui ego cum infirmitate,& timore ac *Act.18.1.*
tremore multo apud vos.

4 Neque oratio mea & prædicatio mea
verſata eſt * in perſuaſorijs humanæ ſapientiæ *Supr.1.17.*
verbis,ſed in demonſtratione ſpiritualis potentiæ. *2.pet.1.16.*

5 Ne fides veſtra conſiſtat in ſapientia hominum,ſed in potentia Dei.

6 Sapientiam verò loquimur inter perfectos:
ſapientiam autem non ſeculi huius, neq; Principum ſeculi huius qui abolentur.

7 Sed loquimur ſapientiam Dei *latentem* in
myſterio,*id eſt*,occultam illam, quam præfinierat Deus ante ſecula ad gloriam noſtram.

8 Quam nemo Principum ſeculi huius cognouit: nam ſi cognouiſſent,nequaquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.

9 Sed *prædicamus*, ſicut ſcriptum eſt, * quæ
oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in men-
tem hominis venerunt, quæ parauit Deus ijs qui
ipſum diligunt.

10 Nobis autem Deus *ea* reuelauit per Spiri-
tum ſuum. Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam
profunditates Dei.

11 Quis enim hominum nouit ea quæ ſunt
hominis, niſi ſpiritus hominis qui eſt in eo? Ita
etiam ea quæ ſunt Dei, nemo nouit niſi Spiri-
tus Dei.

12 Nos verò non ſpiritum mundi accepi-
mus, ſed Spiritum qui *eſt* ex Deo, vt ſciamus
quæ Deus eſt nobis gratificatus:

Supr. 1.17. *1.pet.* 1.10.

13 * Quæ etiam loquimur, non ſermonibus
quos docet humana ſapientia, ſed quos docet
Spiritus ſanctus? ſpiritualia cum ijs quæ ſpiri-
tualia ſunt coniungentes.

14 Animalis autem homo non eſt capax eo-
rum quæ ſunt Spiritus Dei: ſunt enim ei ſtulti-
tia, nec poteſt *ea* cognoſcere, quia ſpiritualiter
dijudicantur.

15 (At ſpiritualis dijudicat quidem omnia,
ipſe verò à nemine dijudicatur.

Prou. 27.19. *eſa.* 40.13. *ſap.* 9.13. *rom.* 11.34.

16 * Quis enim nouit mentem Domini, quis
inſtructurus ſit eum? nos autem mentem Chri-
ſti habemus.

CAP. III.

1 *Ratione reddita doctrinæ ſuæ humilis,* 4 *docet
quo loco habendi ſunt Miniſtri:* 6 *quod munus,*
10 *quæ vera ædificandi ratio.* 15 *Monet Corin-
thios ne patiantur animas ſuas profanari* 21
ſuperba carnis ſapientia.

EGo porrò, fratres, non potui loqui vobis
vt ſpiritualibus, ſed loquutus ſum vt car-
nalibus, *id eſt*, vt infantibus in Chriſto.

2 Lactis potu vos alui, & non eſca: nondum
enim

enim poteratis *id ferre* : imò ne nunc quidem
adhuc poteſtis.

3 Nam adhuc carnales eſtis : quum enim
in vobis *ſint* liuor & contentio,& diſſidia, non-
ne carnales eſtis, & ſecundùm hominem ince-
ditis ?

4 Etenim quum dicit quidam,Ego quidem
ſum Pauli,alter verò, Ego ſum Apollo, nónne
carnalis eſtis ?

5 Quis igitur eſt Paulus, quis autem Apol-
los,niſi Miniſtri per quos credidiſtis,& vt cuiq;
Dominus dedit ?

6 Ego plantaui,Apollos rigauit : ſed Deus
dedit incrementum.

7 Itaque neque is qui plantat, eſt aliquid,
neque qui rigat:ſed Deus qui dat incrementum.

8 Is verò qui plantat & is qui rigat, vnum
ſunt : * vnuſquiſque verò ſuam mercedem ac- *Pſal. 62. 13*
cipiet ſecundùm ſuum laborem. *Galat. 6.5.*

9 Etenim Dei ſumus adminiſtri : Dei aruum,
Dei ædificatio eſtis.

10 Secundùm gratiam Dei quæ data eſt mi-
hi, vt peritus architectus fundamentum poſui :
alius autem ſuperædificat : porrò quiſq; vide-
at quomodo ſuperædificet.

11 Nam fundamentum aliud nemo poteſt
ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt
Ieſus Chriſtus.

12 Quòd ſiquis ſuperædificet ſuper funda-
mentum hoc,aurum,argentum, lapides pretio-
ſos : ligna,fœnum,ſtipulam :

13 Cuiuſque opus manifeſtum fiet ; dies e-
nim declarabit : nam per ignem retegetur : &
cuiuſque opus quale ſit,ignis probabit.

14 Si cuius opus manebit quod ſuperædifi-
cauerit, mercedem accipiet.

15 Si cuius opus exuſtum fuerit, damnum
faciet : ipſe verò ſeruabitur, ita tamen vt per
ignem.

Inſt 6.19. 2.Cor.6.16. 16 * An neſcitis vos eſſe templum Dei, & Spiritum Dei habitare in vobis?

17 Si quis templum Dei violat, hunc perdet Deus: nam templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.

18 Nullus ſeipſum ſeducat; ſiquis *ſibi* videtur eſſe ſapiens inter vos in hoc ſeculo, ſtultus fiat, vt fiat ſapiens.

19 Sapientia enim mundi huius, ſtultitia eſt
Iob.5.13. apud Deum, ſcriptum eſt enim,* Capit ſapientes cum verſutia ipſorum.

Pſal.94.13. 20 Et rurſum,* Dominus nouit cogitationes ſapientum eſſe vanas.

21 Itaque nullus glorietur in hominibus: omnia namque veſtra ſunt:

22 Siue Paulus; ſiue Apollos, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue vita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue futura: omnia, *inquam*, veſtra ſunt.

23 Vos autem Chriſti, Chriſtus verò Dei.

CAPVT IIII.

1 Definitione veri Apoſtoli adducta, 7 humilitatis ſpeciem honori ſibi magis eſſe debere quàm probro docet. 9 Signa profert vnde reipſa appareat, 10 Nec gloriæ, 11 Nec ventri ipſum ſtuduiſſe. 17 Ad finem, Timotheum commendat.

SIc de nobis reputet homo vt de miniſtris Chriſti, & diſpenſatoribus myſteriorum Dei.

2 Quod ſupereſt autem, *illud* requiritur in diſpenſatioribus, vt fidus quiſque inueniatur.

3 Mihi verò pro minimo eſt quòd à vobis dijudicer, aut ab humano iudicio: imò nec meipſum dijudico.

4 Nullius enim rei mihi conſcius ſum, ſed non per hoc iuſtificatus ſum: ſed Dominus is
Mat.7.1. eſt qui me dijudicat.

Rom.2.1. 5 * Proinde ne ante tempus quicquam iudicare,

dicare, vſque dum venerit Dominus, qui & illu-
ſtraturus eſt occulta tenebrarum, & manifeſta
faciet conſilia cordium: ac tunc laus erit vni-
cuique à Deo.

6 Hæc autem, fratres, figura quadam tran-
ſtuli ad me ipſum & Apollo, propter vos: vt in
nobis diſcatis, ſupra id quod ſcriptum eſt non
ſapere: vt ne alius pro alio inflemini aduerſus
alium.

7 Quis enim te diſcernit? quid autem habes
quod non acceperis? quòd ſi etiam accepiſti,
quid gloriaris vt qui non acceperis?

8 Iam ſaturati eſtis, iam ditati eſtis, abſ-
que nobis regnum adepti eſtis: atque vtinam
ſanè regnetis, vt & nos ſimul vobiſcum regne-
mus.

9 Deus enim, puto, nos vltimos Apoſtolos
ſpectandos propoſuit, tanquam morti addictos.
Nam ſpectaculum facti ſumus mundo, & Ange-
lis, & hominibus.

10 Nos ſtulti propter Chriſtum, vos autem
prudentes in Chriſto: nos infirmi, vos autem
validi; vos glorioſi, nos ignominioſi.

11 Ad hoc vſque tempus & eſurimus, & ſi-
timus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur, &
incertis ſedibus erramus:

12 * Et laboramus, operantes proprijs mani- *Act.* 20 34.
bus: conuitijs affecti, bene precamur: perſe- 1 *theſ.* 2.9.
quutionem patientes, ſuſtinemus. 2.*theſ* 1.8.

13 * Infamati precamur: purgamenta mun- *Mat.* 5.44.
di facti ſumus, *vtque* omnium ſordes vſque ad- *luc.* 23.24.
huc. *act.* 7.60.

14 Nos vt vos pudore ſuffundam, hæc ſcri-
bo, ſed vt filios meos dilectos admoneo.

15 Nam etſi decem millia pædagogorum
habueritis in Chriſto, at non multos patres *ha-
betis*; in Chriſto enim Ieſu per Euangelium ego
vos genui.

16 Precor vos igitur imitatores mei eſtote.

17 Propterea miſi vobis Timotheum, qui eſt filius meus dilectus, & fidelis in Domino, qui vobis in memoriam reducet quæ ſint viæ meæ in Chriſto,ſicut vbique in omnibus Eccleſijs doceo.

18 Cæterùm perinde quaſi ego non ſim venturus ad vos,inflati ſunt quidam.

Act. 18. 21. *Iac.* 4. 15.
19 Sed veniam breui ad vos,* ſi Dominus voluerit, & cognoſcam non verba iſtorum qui inflati ſunt, ſed *ſpiritualem* virtutem.

20 Non enim in verbis *ſitum eſt* regnum Dei, ſed in ſpiritus virtute.

21 Quid vultis? cum virga veniam ad vos,an cum charitate & ſpiritu lenitatis?

CAP. V.

1 *Quòd inceſtuoſum priuigni cum nouerca coniugium taciti ferrent,*2. 6. *ſatis cauſæ eſſe admonet cur pudore deijciantur, potiùs quàm ſuperbiant.* 10 *Eiuſmodi ſcelera excommunicatione vindicanda eſſe,* 12 *Ne contagio latiùs ſerpat.*

OMnino auditur *eſſe* inter vos ſcortatio,& eiuſmodi ſcortatio quæ ne inter Gentes quidem nominatur, adeò vt quis vxorem patris habeat.

2 Et vos inflati eſtis, ac non potiùs luxiſtis, vt tolleretur è medio veſtri qui facinus hoc patrauit.

3 Enimuerò ego vt abſens corpore,præſens autem ſpiritu, iam vt præſens iudicaui,vt is qui hoc ita perpetrauit;

4 Vobis & meo ſpiritu in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti congregatis, cum poteſtate Domini noſtri Ieſu Chriſti;

5 Eiuſmodi *inquam homo* tradatur Satanæ, ad interitum carnis,vt ſpiritus ſaluus ſit die illo Domini Ieſu.

Gal. 5. 9.
6 Non eſt bona gloriatio veſtra.* An neſcitis

ſcitis paululo fermenti totam maſſam fermentari?

7 Expurgate igitur vetus fermentum, vt ſitis noua maſſa, ſicut eſtis fermenti expertes. Etenim Paſcha noſtrum pro nobis ſacrificatum eſt, *nempe* Chriſtus.

8 Itaque feſtum agitemus, non cum fermento veteri, nec fermento malitiæ & nequitiæ: ſed cum non fermentatis *panibus* ſinceritatis & veritatis.

9 Scripſi vobis in Epiſtola, ne commiſceamini cum ſcortatoribus:

10 At non omnino cum ſcortatoribus mundi huius, aut auaris, aut rapacibus, aut idololatris, alioquin debetis ſcilicet è mundo exire.

11 Nunc autem ſcripſi vobis ne commiſceamini, *id eſt*, ſi quis cū frater nominetur, ſit ſcortator, aut auarus, aut idololatra, aut conuitiator, aut ebrioſus, aut rapax: cum eiuſmodi, *inquam*, ne edatis quidem.

12 Quid enim mea *intereſt* etiam de extraneis iudicare? nónne de ijs qui intus ſunt, vos iudicatis?

13 De extraneis verò Deus iudicat: Tollite igitur iſtum ſceleratum ex vobiſipſis.

CAP. VI.

1 *Inuehitur in forenſes contentiones,* 6 *quibus ſe mutuo vexabant, ſub infidelibus, cum magno Euangelij dedecore* 9 *Deinde ſcortandi licentiam graui comminatione exagitat.*

1 SVſtinet aliquis veſtrûm, negotium habens cum altero, iudicio experiri ſub iniuſtis, ac non ſub ſanctis?

2 An ignoratis ſanctos mundum iudicaturos? quòd ſi per vos iudicabitur mundus, indigni eſtis minimis iudicijs?

3 An ignoratis fore, vt Angelos iudicemus, ne dum vt quæ ad huius vitæ vſum pertinent, *non iudicemus*?

4 Itaque ſi iudicia habeatis de ijs quæ ad
huius vitæ vſum pertinent, eos qui minimo lo-
co habentur in Eccleſia, eos, *inquam*, in ſubſel-
lijs collocate.

5 Vt vos pudeat vobis *hoc* dico. Itáne non
eſt inter vos ſapiens, ne vnus quidem, qui poſſit
dijudicare inter fratres ſuos?

6 Sed frater cum fratre iudicio experitur,
idque ſub infidelibus?

7 Iam igitur omnino defectus in vobis eſt,
quòd iudicia habeatis inter voſmetipſos: *qua-
re non potiùs iniuriam patimini: cur non po-
tius damnum accipitis?

Mat. 5.39. luc. 6.29. rom. 12.19. 1. Theſ. 4.6.

8 * At vos iniuriam facitis, & damno affi-
citis, idque fratres. An ignoratis iniuſtos non
eſſe Dei hæreditatem poſſeſſuros?

9 Ne errate, neque ſcortatores, neque ido-
lolatræ, neque mœchi, neque molles, neque qui
concumbunt cum maſculis,

10 Neque fures, neque auari, neque ebrioſi,
neque conuitiatores, neque rapaces, regni Dei
hæreditatem poſſidebunt.

11 *Et hæc eratis vnuſquiſq; ſed abluti eſtis,
ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in no-
mine Domini Ieſu, per Spiritum Dei noſtri.

Tit. 3.3.

12 * Omnia mihi licent, * at non omnia con-
ducunt: omnia mihi licent, at ego non redigar
ſub vllius rei poteſtatem.

Infr. 10.23. Eccle. 37.31.

13 Eſcæ ventri *deſtinatæ ſunt*, & venter eſcis:
Deus autem & hunc & eas abolebit. Corpus
verò non ſcortationi, ſed Domino, & Dominus
corpori.

14 Deus autem & Dominum ſuſcitauit, &
* nos ſuſcitabit potentia ſua.

Rom. 6.5.

15 An ignoratis corpora veſtra eſſe membra
Chriſti? Num igitur tollens membra Chriſti,
faciam *vt ſint* ſcorti membra? Abſit.

16 An ignoratis eum qui agglutinatur ſcor-
to, vnum eſſe corpus *cum ſcorto?* Fient enim, in-
quit,

quit,qui * duo *erant*,cara vno. *Gen.2.24. Mat.19.5. Mar.10.8. Epheſ.5.31.*
17 Qui ergo agglutinatur Domino, vnus
ſpiritus eſt.
18 Fugite ſcortationem. Omne peccatum
quod fecerit homo, extra corpus eſt: ſed qui
ſcortatur,in proprium corpus peccat.
19 An ignoratis * corpus veſtrum eſſe tem- *Supr.3.16.*
plum Spiritus ſancti *qui eſt* in vobis, quem ha- *2.cor 6.16.*
betis à Deo,neque vos eſſe veſtri iuris?
20 * Nam empti eſtis pretio: glorificate igi- *Infr 7.23.*
tur Deum in corpore veſtro,& in ſpiritu veſtro, *1.pet.1.19.*
quæ ſunt Dei.

CAP. VII.

1 *Differens hîc de coniugio,* 4 *quod eſt remedium vitandæ ſcortationis,* 10 *& indiſſolubile,* 18. 20 *iubet vnumquemque ſorte ſua contentum viuere.* 25 *Quis virginitatis finis eſſe debeat oſtendit:* 35 *& qui coniugium ſuſcipere debeant.*

CÆterùm de quibus ſcripſiſtis ad me,
bonum *fuerit* viro mulierem non attin-
gere.
* 2 Sed propter fornicationes, ſuam quiſque
vxorem habeto, & proprium quæque virum
habeto.
3 * Vxori vir debitam beneuolentiam red- *1.Pet.3.7.*
dito: ſimiliter autem & vxor viro.
4 Vxor proprium corpus non habet in po-
teſtate,ſed vir: ſimiliter autem & vir proprium
corpus non habet in poteſtate, ſed vxor.
5 Ne fraudate alius alium,niſi ſiquid ex con-
ſenſu ad tempus,vt vacetis ieiunio & precibus:
& rurſum ſimul conuenite: ne tentet vos Sata-
nas propter incontinentiam veſtram.
6 Hoc autem dico ex conceſſione, non ex
imperio.
7 Nam velim omnes homines eſſe vt & ipſe
ſum.ſed vnuſquiſq; proprium donum habet ex
Deo:

Deo : alius quidem ita, alius autem ita:
8 Dico autem cœlibibus & viduis, Bonum eis eſt ſi manſerint vt *maneo* ego.
9 Quòd ſi ſe non continent, matrimonium contrahant: nam melius eſt matrimonium contrahere quàm vri.
10 Ijs autem qui matrimonio iuncti ſunt, denuntio non ego, ſed Dominus,* Vxor à viro ne ſeſe ſeparato.
Mat 5.32. & 19.9. *mar.* 10. 11. *luc.*16.18.
11 Quòd ſi ſeſe ſeparabit, maneat innupta, aut viro reconciliator: & vir vxorem ne dimittito.
12 Reliquis autem ego dico, non Dominus: Si quis frater vxorem habet infidelem, quæ conſentiat ad habitandum cum eo, ne eam dimittito.
13 Et vxor quæ habet virum infidelem, qui conſentiat ad habitandum cum ea, ne eum dimittito.
14 Maritus enim infidelis ſanctificatus eſt in vxore, & vxor infidelis ſanctificata eſt in viro: alioqui certè liberi veſtri impuri eſſent, nunc autem ſancti ſunt.
15 At ſi infidelis ſeſe ſeparet, ſeparatus eſto: non eſt ſeruituti ſubiectus frater aut ſoror in huiuſmodi *rebus*, ſed ad pacem vocauit nos Deus.
16 Ecquid enim noſti vxor, an ſis virum ſeruatura? aut ecquid noſti vir, an vxorem ſis ſeruaturus?
17 Sed vt vnicuiq; *donum* partitus eſt Deus, vt vnumquemque vocauit Dominus, ita incedat: & ita in Eccleſijs omnibus conſtituo:
18 Circumciſus aliquis vocatus eſt? ne attrahat *præputium* : in præputio aliquis vocatus eſt? ne circumcidatur.
19 Circumciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum Dei.
*Epheſ.*4 1.
20 * Vnuſquiſque in qua vocatione vocatus fuit,

fuit, in ea maneat.

21 Seruus vocatus es? ne ſit tibi curæ: ſed ſi
potes etiam liber fieri, potiùs *eo* vtere.

22 Etenim qui in Domino vocatus eſt ſer-
uus, libertus Domini eſt: ſimiliter & qui liber
vocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti.

23 * Pretio empti eſtis, ne eſtote ſerui homi- *Suprà.6.20.*
num. *1.Pet.1.19.*

24 Vnuſquiſque in quo vocatus fuit, fratres,
in hoc maneat apud Deum.

25 De virginibus autem præceptum Domi-
ni non habeo: ſed dico quod ſentio; vt cui Do-
minus per miſericordiam dederit fidum eſſe.

26 Exiſtimo igitur hoc bonum eſſe propter
inſtantem neceſſitatem, bonum hoc *inquam*
eſſe homini ita eſſe.

27 Alligatus es vxori? ne quære diſſolutio-
nem: ſolutus es ab vxore? ne quære vxo-
rem.

28 Quòd ſi etiam duxeris vxorem, non pec-
caſti: & ſi nupſerit virgo, non peccauit: ſed af-
flictionem in carne habituri ſunt *qui ſunt* huiuſ-
modi: ego verò vobis parco.

29 Hoc autem aio, fratres, quoniam tempus
contractum eſt in poſterum: vt & qui habent
vxores, ſint vt non habentes.

30 Et qui flent, vt non flentes: & qui gaudent,
vt non gaudentes: & qui emunt, vt non obti-
nentes.

31 Et qui vtuntur hoc mundo, vt non abu-
tentes; præterit enim ſpecies huius mundi.

32 Velim autem vos abſq; ſolicitudine eſſe.
Qui cœlebs eſt, curat ea quæ *ſunt* Domini, quo-
modo placiturus ſit Domino.

33 At qui duxit vxorem, curat ea quæ ſunt
mundi, quomodo placiturus ſit vxori.

34 Diſcretæ ſunt ea quæ eſt vxor & ea quæ
eſt virgo: quæ *eſt* innupta, curat ea quæ ſunt
Domini, vt ſit ſancta cùm corpore tum ſpiritu:
quæ

quæ verò nupta eſt, curat ea quæ ſunt mundi, quomodo placitura ſit viro.

35 Hoc autem dico veſtro commodo: non vt laqueum vobis inijciam, ſed vt decenter & aptè adhæreſcatis Domino abſque vlla diſtra- ctione.

36 Cæterùm ſi quis aliquid non decens à ſe in virginem ſuam committi putat, ſi florem ætatis excedat, & ita debet fieri; quod vult faciat, non peccat; iungantur matrimonio.

37 Qui verò ſtat firmus in corde, nec adigitur neceſſitate, ſed in poteſtate habet propriam voluntatem, & hoc decreuit in corde ſuo, vt ſeruet ſuam virginitatem, benè facit.

38 Itaque qui dat nuptum, benè facit; qui verò non dat nuptum, melius facit.

Rom. 7. 2. 39 * Vxor alligata eſt lege quandiù viuet vir ipſius: quòd ſi obdormierit vir ipſius, libera eſt ad cui velit nubendum, tantùm in Domino.

40 Sed beatior eſt ſi ita maneat, ſecundùm
1.Theſſ. 4. 8. meam ſententiam: * puto autem me quoque Spiritum Dei habere.

CAP. VIII.

1 Ab hoc loco vſq; ad finem decimi cap. dehortatur vt ab impuris Gentilium epulis abſtineant: 8 abuſum Chriſtianæ libertatis coërcet: 11 & ſcientiam Charitate frænandam docet.

CÆterùm de ijs quæ idolis immolantur, ſcimus nos omnes notitia eſſe præditos. Notitia inflat, charitas verò ædificat.

2 Quòd ſi quis *ſibi* videtur aliquid ſcire, nondum quicquam nouit, ſicut oportet noſſe.

3 Sed ſi quis diligit Deum, hic cognitus fuit ab eo.

4 De eſu igitur eorum quæ idolis immolantur, ſcimus idolum nihil eſſe in mundo, & nullum *eſſe* Deum alium niſi vnum.

5 Nam

5 Nam etiamſi ſint qui dicantur dij & in
cœlo & in terra, (ſicut ſunt dij multi & domini
multi:)
6 Nobis tamen vnus *eſt* Deus Pater ille, à
quo omnia, & nos in ipſo; & * vnus Dominus
Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ip-
ſum.
7 Sed non in omnibus *eſt* ea ſcientia; non-
nulli enim *cum* conſcientia idoli vſque ad hoc
tempus, vt idolis immolatum edunt, & conſci-
entia eorum, infirma quum ſit, polluitur.
8 Cæterùm eſca nos non commendat Deo;
neque enim ſi veſcamur, abundantiores ſumus;
neque ſi non veſcimur, pauperiores reddimur.
9 Sed videte ne quo modo poteſtas illa ve-
ſtra offendiculo ſit ijs qui infirmi ſunt.
10 Etenim ſiquis viderit te ſcientia prædi-
tum, in idoleio accumbere, nónne conſcientia
ipſius qui infirmus eſt, inſtruetur ad edendum
ea quæ ſunt idolis mactata?
11 * Et tua iſta ſcientiâ frater qui infirmus
eſt, propter quem Chriſtus eſt mortuus, peribit?
12 Ita autem peccantes in fratres: & vulne-
rantes ipſorum conſcientiam infirmam, in
Chriſtum peccatis.
13 * Quapropter ſi eſca facit vt offendat
frater meus, non veſcar carnibus in æternum,
ne faciam vt frater meus offendat.

Ioh. 13. 13.
Infra 12.3.
*Ephe.*4.5.
*Rom.*14 15.
*Rom.*14.21.

CAP. IX.

1 *Oſtendit qualiter libertate à Domino ſibi permiſ-
ſa,* 15 *vltro abſtinuerit,* 18,22, *ne quem in
rebus mediis offenderet:* 24 *Vitamque noſtram
ſtadij inſtar eſſe dicit.*

NOnne ſum Apoſtolus? nonne ſum liber?
Nonne Ieſum Chriſtum Dominum no-
ſtrum vidi? nónne opus meum vos eſtis
in Domino?
2 Si alijs non ſum Apoſtolus, at certè vobis
ſum:

ſum: nam ſigillum Apoſtolatus mei vos eſtis in Domino.

3 Mea reſponſio apud eos qui in me inquirunt, hæc eſt.

4 An non habemus poteſtatem veſcendi ac bibendi?

5 Annon habemus poteſtatem, ſororem vxorem circumducendi, vt & reliqui Apoſtoli, & fratres Domini, & Cephas?

6 An ſolus ego & Barnabas non habemus poteſtatem non operandi?

7 Quis militat proprijs ſtipendijs vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? aut quis paſcit gregem, & de lacte gregis non edit?

8 Num ſecundùm hominem hæc dico? nonne etiam Lex hæc dicit?

Deut. 25.4. 1. *Tim.* 5.18. 9 Nam in Moſis Lege ſcriptum eſt, * Non obligabis os boui trituranti. Num boues curæ ſunt Deo?

10 An hoc propter nos omnino dicit? propter nos enim *hoc* ſcriptum eſt; nam ſub ſpe debet is qui arat arare: & qui triturat ſub ſpe, ſpei ſuæ particeps eſſe.

Rom. 15.27. 11 * Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos veſtra carnalia meſſuerimus?

12 Si alij *ſui* in vos iuris participes ſunt, annon potiùs nos? Atqui non vſi fuimus iure iſto: ſed omnia ſuſtinemus, ne interrumpamus Euangelium Chriſti.

Deut. 18.8. 13 An neſcitis * eos qui ſacris operantur, *ea quæ* ex ſacrario *ſunt* edere: & qui altari aſſident cum altari participare?

14 Ita Dominus conſtituit ijs qui Euangelium annuntiant vt ex Euangelio viuant.

15 Ego tamen nullo iſtorum ſum vſus. Neque verò hæc ſcripſi, vt ita fiat in me: nam bonum eſt mihi mori potiùs quàm vt gloriationem

meam

meam aliquis inanem reddat.

16 Etenim ſi euangelizem, non eſt quòd glorier: neceſſitas enim mihi incumbit. Væ autem mihi eſt niſi euangelizem.

17 Nam ſi volens hoc faciam, mercedem habeo: ſin inuitus, diſpenſatio credita eſt mihi.

18 Quæ igitur mihi eſt merces? vt quum euangelizem, gratuitum conſtituam Euangelium Chriſti, vt ne abutar iure meo in Euangelio.

19 Nam quum liber ſim ab omnibus, omnibus meipſum ſeruum feci: vt plures lucrifacerem.

20 Et factus ſum Iudæis vt Iudæus, vt Iudæos lucrifaciam: ijs qui ſub lege ſunt, vt ſi *eſſem* ſub lege, vt eos qui ſub lege ſunt, lucrifacerem:

21 Exlegibus vt exlex (*ita tamen* vt non ſim exlex Deo, ſed ſublex Chriſto) vt lucrifacerem exleges.

22 Factus ſum infirmis vt infirmus, vt infirmos lucrifacerem, omnibus factus ſum omnia, vt omnino aliquos ſeruarem.

23 Hoc autem facio propter Euangelium, vt vnà particeps eius fiam.

24 An ignoratis, eos qui in ſtadio currunt, omnes quidem currere, ſed vnum accipere præmium? Sic currite vt comprehendatis.

25 Porrò quiſquis certat, in omnibus eſt continens. Illi quidem igitur vt perituram coronam accipiant, *ſunt continentes*: nos autem, vt incorruptam.

26 Ego igitur ita curro vt non in incertum: ita pugilem ago, vt aërem non cædens.

27 Sed contundo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne quo modo, quum alijs prædicarim, ipſe reprobus fiam.

CAP.

CAP. X.

1 Si Deus Iudæis non pepercit, neque ijs parcet quibus ſors eſt æqualis 34 in teſſeris externis ſuæ gratiæ. 14 Itaque abſurdum eſſe participes fieri menſæ dæmoniorum eos qui Cœnæ Domini communicant, 24 & qui in rebus medijs rationem proximi non habent.

Exod. 13. 21. num. 9. 18. Exod. 14. 22. NOlim autem vos ignorare fratres, * Patres noſtros omnes ſub illa nube fuiſſe, * & omnes per mare tranſiuiſſe:

2 Et omnes in Moſen baptizatos eſſe nube & mari:

Exod. 16. 18. 3 * Et omnes eandem eſcam ſpiritualem edíſſe:

Exod. 17. 6. Num. 20. 10 & 21. 16. 4 * Et omnes eundem potum ſpiritualem bibiſſe. Bibebant enim ex ſequente ſpirituali Petra: Petra verò erat Chriſtus.

Num. 26. 65 5 Sed pleroſque illorum non approbauit Deus, * proſtrati ſunt enim in deſerto.

Numb. 11. 4. & 26. 64. Pſal. 106. 14. 6 Hæc autem typi noſtri fuerunt, vt ne concupiſcamus res malas, * ſicut illi concupierunt.

Exod. 32. 6. 7 Ne igitur idololatræ ſitis, ſicut quidam eorum, vt ſcriptum eſt, * Sedit populus ad edendũ ac bibendum, & ſurrexerunt ad ludendum.

Num. 25. 9. 8 Neque ſcortemur, * ſicut quidam eorum ſcortati ſunt, & ceciderunt vno die viginti tria millia.

Num. 11. 6. Pſal. 106. 14. 9 Neque tentemus Chriſtum, * ſicut quidam eorum tentarunt, & à ſerpentibus perierunt.

Numb. 14. 37 10 * Neque murmurate, ſicut quidam eorum murmurarunt, & perierunt ab Exterminatore.

11 Hæc autem omnia typicè eueniebant eis: ſcripta verò ſunt ad noſtri admonitionem, in quos fines ſeculorum occurrunt.

12 Itaque qui *ſibi* videtur ſtare videat ne cadat.

13 Tentatio

13 Tentatio vos non cepit niſi humana; fidelis autem *eſt* Deus, qui non ſinet vos tentari ſupra *id* quod poteſtis, ſed præſtabit vnà cum tentatione etiam euaſionem, vt poſſitis ſufferre.

14 Quapropter, dilecti mei, fugite ab idololatria.

15 Vt peritis loquor: iudicate vos quod aio.

16 Poculum benedictionis cui benedicimus, nónne communio ſanguinis Chriſti eſt? panis quem frangimus, nónne communio corporis Chriſti eſt?

17 Quoniam vnus *eſt* panis, vnum corpus multi ſumus: nam omnes vnius panis ſumus participes.

18 Videte Iſraëlem *qui eſt* ſecundùm carnem: nónne qui edunt victimas, participes ſunt altaris?

19 Quid ergò dico? idolum aliquid eſſe, aut quod idolis immolatum eſt, aliquid eſſe?

20 Imò *illud dico*, quæ immolant Gentes, dæmonijs immolant, & non Deo: nolim autem vos participes dæmoniorum eſſe.

21 Non poteſtis poculum Domini bibere, & poculum dæmoniorum: non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum.

22 An prouocamus ad iram Dominum? num validiores eo ſumus?

23 * Omnia mihi licent, at non omnia conferunt: omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant. *Supra* 6.12. *Eccleſ.* 37. 31

24 Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quiſque quod alterius *eſt*.

25 Quicquid in macello venditur, edite, nihil interrogantes propter conſcientiam.

26 * Domini enim eſt terra & plenitudo eius. *Pſal.*24.1.

27 Quòd ſi quis infidelium vos vocat, & vultis ire, quicquid apponitur vobis, edite, nihil

hil

hil interrogantes propter conſcientiam.

28 At ſiquis vobis dixerit, Hoc idolis mactatum eſt, ne edite: propter illum qui indicauit, & propter conſcientiam. Domini enim eſt terra & plenitudo eiu.

29 Conſcientiam autem dico, non tuam, ſed illius alterius: cur enim libertas mea damnatur ab alia conſcientia?

30 Et ſi ego per gratiam *cibum* participo, cur *ob id* impius iudicor, pro quo ego gratias ago?

Coloſſ. 3. 17. 31 * Siue igitur editis, ſiue bibitis, ſiue quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.

32 Eſtote ſine offendiculo & Iudæis & Græcis, & Eccleſiæ Dei.

33 Sicut & ego *per* omnia omnibus placeo, non quærens meam ipſius vtilitatem, ſed multorum, vt ſeruentur.

CAP. XI.

1 *Notat Corinthios quòd in ſacris cœtibus,* 4 *viri orarent velatis capitibus,* 6 *mulieres verò retectis:* 17 *In ſumma, quòd in peius conuenirent:* 21 *& profana ſympoſia permiſcerent epulo ſacro cœnæ Domini:* 23 *quam ad primam Chriſti inſtitutionem exigit.*

2. Theſ. 3. 9. IMitatores * mei eſtote, ſicut ego Chriſti.

2 Laudo verò vos, fratres, quòd omnia mea meminiſtis, & ſicut tradidi vobis, traditiones retinetis.

Epheſ. 5. 23. 3 Velim autem vos noſſe, * Chriſtū eſſe omnis viri caput: caput autem mulieris virum, caput verò Chriſti Deum.

4 Omnis vir orans aut prophetans operto capite, dedecorat caput ſuum.

5 Omnis verò mulier orans aut prophetans non operto capite, dedecorat caput ſuum: nam *id* vnum ac idem eſt ac ſi raſa eſſet.

6 Nam

6 Nam ſi non velatur mulier, etiam tondeatur: quòd ſi turpe mulieri tonderi aut radi, veletur.

7 Vir enim non debet velare caput, * quum ſit imago ſit & gloria Dei: at mulier gloria viri eſt. *Gen.1.26.27 & 5.1.& 9.6. Coloſſ.3.10.*

8 Non enim eſt vir ex muliere, ſed mulier ex viro.

9 * Neque enim conditus eſt vir propter mulierem, ſed mulier propter virum. *Gen 2.23.*

10 Propter hoc debet mulier poteſtatem habere in capite, propter Angelos.

11 Attamen neque vir abſque muliere, neq; mulier abſque viro, in Domino.

12 Sicut enim mulier ex viro *eſt*, ita & vir per mulierem: omnia verò ex Deo.

13 Apud voſipſos iudicate, *Num* decorum eſt mulierem non velatam Deum orare?

14 An ne natura quidem ipſa hoc vos docet, quòd viro quidem comatum eſſe dedecori ſit:

15 Contrà, mulieri comatam eſſe, gloriæ ſit? Nam coma pro velamine data eſt ei.

16 Quòd ſi quis videtur contentioſus eſſe, nos eiuſmodi conſuetudinem non habemus, neque Eccleſiæ Dei.

17 Hoc verò *ita* denuntio, vt vos non laudem, quòd *videlicet* non cum emolumento, ſed cum detrimento conuenitis.

18 Primùm enim quum conuenitis in Eccleſia, audio diſſidia inter vos eſſe: & aliqua ex parte credo.

19 Oportet enim etiam hæreſes inter vos eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant inter vos.

20 Itaque cum conuenitis in vnum, *hoc* non eſt Dominicam cœnam edere.

21 Nam vnuſquiſque propriam cœnam præoccupat in veſcendo: & hic quidem eſurit, ille

Ille verò ebrius eſt.
22 Enimuerò num domos non habetis ad
edendum & bibendum ? aut Eccleſiam Dei cō-
temnitis, & pudefacitis eos qui non habent ?
Quid vobis dicam: laudabo vos ? in hoc non
laudo.
23 Ego enim accepi à Domino quod & tra-
didi vobis: Dominum Ieſum *videlicet* ea nocte
qua proditus eſt, accepiſſe panem:
Mat. 26. 26. Mar. 14. 22. Luc. 22. 27. 24 * Et gratijs actis fregiſſe, ac dixiſſe, Ac-
cipite, edite: hoc meum eſt corpus quod pro
vobis frangitur, hoc facite ad mei recordatio-
nem:
25 Itidem & poculum, poſtquam cœnaſſet,
dicendo, Hoc poculum, eſt nouum illud Teſta-
mentum per meum ſanguinem: hoc facite,
quotieſcunque bibitis, ad mei recordationem.
26 Quotieſcunque enim ederitis panem hunc,
& poculum hoc biberitis, mortem Domini an-
nuntiatis vſquequo venerit.
Ioh. 6. 54. 27 * Itaque quiſquis ederit panem hunc, aut
biberit hoc poculum Domini indignè, reus te-
nebitur corporis & ſanguinis Domini.
2. Cor. 13. 5. 28 *Probet autem quiſque ſeipſum, & ita de
pane illo edat, & de poculo illo bibat.
29 Nam qui edit & bibit indignè, damnati-
onem ſibi ipſi edit & bibit, non diſcernens cor-
pus Domini.
30 Propterea inter vos multi *ſunt* debiles, &
inualidi, & dormiunt multi.
31 Etenim ſi noſipſos dijudicaremus, non
puniremur.
32 Sed quum punimur, à Domino erudimur,
ne cum mundo condemnemur.
33 Itaque, fratres mei, quum conuenitis ad
veſcendum, alius alium expectate.
34 Quòd ſiquis eſurit, domi edat: ne ad con-
demnationem conueniatis. Reliqua verò quum
venero, conſtituam.

CAP.

CAP. XII.

1 Vt à contentione & ſuperbia Corinthios auocet, dicit ſpiritualia dona ideò varia conferri, 7 vt mutuò collata, 12 coaleſcamus ea ſymmetria in vnum Chriſti corpus: 20 quemadmodum membra corporis humani in vnum coaleſcunt.

POrrò de ſpiritualibus *donis*, fratres, nolim vos in ignorantia verſari.
2 Scitis vos gentes fuiſſe, qui ad idola illa muta prout rapi contigiſſet, abripiebamini.
3 Quapropter notum vobis facio, * nullum per Spiritum Dei loquentem, dicere Ieſum anathema: & * neminem poſſe dicere Ieſum Dominum, niſi per Spiritum ſanctum. *Mar.* 9.39. *Supra* 8.6.
4 Diſcrimina donorum ſunt, ſed idem Spiritus. *Iohn.* 13.13. *Phil.* 2.10.
5 Et diſcrimina miniſteriorum ſunt, ſed idem Dominus.
6 Et diſcrimina actionum ſunt, ſed idem eſt Deus, efficiens eas omnes in quibuſuis.
7 Vnicuique verò datur declaratio Spiritus ad vtilitatem.
8 Nam huic quidem per Spiritum datur ſermo ſapientiæ: alij verò ſermo cognitionis per eundem Spiritum:
9 Alij verò fides, per eundem Spiritum: alij verò donum ſanationum, per eundem Spiritum:
10 Alij verò facultas *edendarum* virtutum: alij verò prophetia: alij verò diſcretio ſpirituum: alij verò genera linguarum: alij verò interpretatio linguarum.
11 * Sed omnia hæc efficit vnus ille & idem Spiritus, diſtribuens priuatim *illa* ſingulis ſicut vult. *Rom* 12.3. *Ephes.* 4.7.
12 Sicut enim corpus vnum eſt, & membra habet multa, omnia verò membra corporis vnius, multa quum ſint, vnum ſunt corpus: ita

&

& Chriſtus.

13 Etenim per vnum Spiritum, nos omnes
in vnum corpus baptizati ſumus: ſiue Iudæi,
ſiue Græci, ſiue ſerui, ſiue liberi: & omnes po-
tari ſumus in vnum Spiritum.

14 Etenim corpus non eſt vnum membrum,
ſed multa.

15 Si dicat pes, Quia non ſum manus, non
ſum ex corpore: num ob id non eſt ex cor-
pore?

16 Et ſi dicat auris, Quia non ſum oculus,
non ſum ex corpore: num ob id non eſt ex cor-
pore?

17 Si totum corpus eſt oculus, vbi auditus? ſi
totum auditus, vbi odoratus?

18 Nunc autem Deus collocauit membra,
ſingula ſigillatim in corpore, ſicut voluit.

19 Quòd ſi eſſent omnia vnum membrum,
vbi corpus?

20 Nunc verò multa quidam membra ſunt,
vnum verò corpus.

21 Non poteſt autem oculus dicere manui,
Non eſt mihi opus te: aut rurſum caput pedi-
bus, non eſt mihi vobis opus.

22 Imò multo potiùs, quæ videntur mem-
bra corporis infirmiſſima eſſe, neceſſaria ſunt:

23 Et quæ putamus *membra* corporis maxi-
mè eſſe inhoneſta, ijs honorem ampliorem cir-
cumponimus, & quæ ſunt in nobis indecora,
copioſiorem decorem habent.

24 Nam quæ ſunt in nobis decora, *ijs decoro*
non eſt opus: ſed Deus contemperauit corpus,
ei cui deerat, copioſiore tributo honore:

25 Vt ne ſit diſſidium in corpore, ſed mem-
bra idem curent alia pro alijs.

26 Itaque ſiue patitur vnum membrum, ſi-
mul dolent omnia membra: ſiue honore affi-
citur vnum membrum, ſimul gaudent omnia
membra.

27 Vos

27 Vos autem eſtis corpus Chriſti, & mem-
bra particulatim.
28 Et alios quidem conſtituit Deus in Ec- Epheſ 4.11.
cleſia, primùm Apoſtolos, deinde Prophetas,
tertiò doctores, deinde conſtituit virtutes, dein-
de dona ſanationum, opitulationes, guberna-
tiones, genera linguarum.
29 Num omnes Apoſtoli? num omnes Pro-
phetæ? num omnes Doctores? num omnes
ſunt poteſtates?
30 Num omnes donum habent ſanationum?
num omnes linguis loquuntur? num omnes in-
terpretantur?
31 Sed ſtudioſi eſtote donorum potiorum,
Et porrò iter ad excellentiam vobis indicabo.

CAP. XIII.

1 Monet nulla tam eximia eſſe dona, quæ non vitientur coram Deo ſi abſit charitas: 4 ideoq; in eius laudes degreditur.

SI linguis hominum loquar & Angelorum,
charitatem autem non habeam, factus ſum
æs reſonans, aut cymbalum tinniens.
2 Et ſi habeam prophetiam, & nouerim my-
ſteria omnia, omnemq; ſcientiam: & ſi habe-
am totam fidem, adeò vt * montes transferam, Mat.17.20.
charitatem autem non habeam, nihil ſum.
3 Et ſi inſumam alendis egenis omnes fa-
cultates meas, & ſi tradam corpus meum, vt
comburar, charitatem autem non habeam, *hoc*
nihil *mihi* prodeſt.
4 Charitas patiens eſt, benigna eſt charitas,
non inuidet charitas, non agit perperam, non
inflatur:
5 Non agit indecorè, non quærit quæ ſua
ſunt, non irritatur, non cogitat malum:
6 Non gaudet iniuſtitia, gratulatur autem
veritati:

7 Omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſpe-
rat, omnia ſuſtinet.
8 Charitas nunquam excidit: ſed & pro-
phetiæ euaneſcent,& linguæ ceſſabunt,& cog-
nitio abolebitur
9 Ex parte enim cognoſcimus, & ex parte
prophetamus:
10 Poſtquam autem aduenerit quod perfe-
ctum eſt, tunc quod ex parte eſt abolebitur.
11 Quum eſſem infans vt infans loquebar,
vt infans cogitabam,vt infans ſentiebam: poſt-
quam autem factus ſum vir, inutilia ſuſtuli quæ
infantis erant.
12 Cernimus enim nunc per ſpeculum &
per ænigma, tunc autem coram *cernemus*: nunc
cognoſco ex parte, tunc verò cognoſcam pro-
ut edoctus fuero.
13 Nunc verò manet fides, ſpes, charitas,
tria hæc: maxima autem harum charitas.

CAP. XIIII.

1 *Commendat donum prophetiæ: 7 & comparatione à muſicis inſtrumentis ſumpta, 12 verum interpretandi Scripturas vſum docet, 27 abuſum tollit: 34 ac vetat ne mulieres publicè doceant.*

SEctamini charitatem, ambite ſpiritualia,
magis tamen vt prophetetis.
2 Nam qui loquitur lingua, non homi-
nibus loquitur, ſed Deo: nullus enim audit,ſpi-
ritu verò loquitur myſteria.
3 Qui autem prophetat, hominibus loqui-
tur ædificationem, & exhortationem, & con-
ſolationem.
4 Qui loquitur lingua ſeipſum ædificat: qui
verò prophetat, Eccleſiam ædificat
5 Velim autem omnes vos loqui linguis,ma-
gis tamen vt propheteтis: maior enim *eſt* qui
prophetat quàm qui loquitur linguis, niſi in-
terpretetur,

terpretetur, vt Eccleſia ædificationem acci-
piat.
6 Quòd ſi nunc, fratres, veniam ad vos lin-
guis loquens, quid vos iuuabo, niſi vobis loquar
aut ex reuelatione, aut ex cognitione, vel pro-
phetando, vel docendo?
7 Atqui inanima quæ ſonum edunt, ſiue ti-
bia *ſit*, ſiue cithara, niſi diſtinctionem tonis de-
derint, quomodo cognoſcetur quod tibia cani-
tur aut cithara?
8 Etenim ſi incertum ſonum tuba dederit,
quis apparabitur ad bellum?
9 Ita & vos niſi per linguam benè ſignifi-
cantem ſermonem edideritis, quomodo intelli-
getur quod dicitur? eritis enim in aërem lo-
quentes.
10 Tot, prout inciderit, genera vocum ſunt
in mundo, & nihil *eſt* mutum.
11 Niſi igitur ſciero vim vocis, ero ei qui
loquitur barbarus: & qui loquitur apud me,
barbarus *fuerit*.
12 Ita & vos quandoquidem ſtudioſi eſtis
ſpiritualium, ad ædificationem Eccleſiæ quærite
vt excellatis.
13 Quapropter qui loquitur lingua, prece-
tur vt interpretetur.
14 Nam ſi precer linguâ, ſpiritus meus pre-
catur, ſed intelligentia mea eſt infructuoſa.
15 Quid eſt igitur? precabor ſpiritu, ſed pre-
cabor etiam intelligentiâ: pſallam ſpiritu, ſed
pſallam etiam intelligentiâ.
16 Quandoquidem ſi benedixeris ſpiritu, is
qui implet locum idiotæ quomodo dicturus eſt
Amen ad tuam gratiarum actionem? nam quid
dicas neſcit.
17 Nam tu quidem benè gratias agis, ſed
alius non ædificatur.
18 Gratias ago Deo meo, quòd magis quàm
vos omnes linguis loquar.

19 Sed in Eccleſia malim quinque verba ex
intelligentia mea loqui, vt & alios inſtituam,
quam decem millia verborum linguâ.

Mat. 18. 3. 20 Fratres, ne eſtote * pueri intelligentiâ,
ſed malitiâ pueri; intelligentiâ verò adulti e-
ſtote.

Eſa. 28. 11. 21 In Lege ſcriptum eſt, * Propterea per di-
uerſæ linguæ *homines* & alia labra loquar po-
pulo huic; & ita quoq; me non audient, dicit
Dominus.

22 Linguæ igitur ſunt ſignum non ijs qui
credunt, ſed infidelibus: prophetia verò non
infidelibus, ſed credentibus.

23 Itaq; ſi eodèm conuenerit tota Eccle-
ſia, & omnes linguis loquantur, ingrediantur
autem idiotæ vel infideles, nónne dicent vos
furere?

24 Sed ſi omnes prophetent, ingrediatur
autem infidelis quiſpiam aut idiota, arguitur
ab omnibus, dijudicatur ab omnibus:

25 Et ita occulta cordis eius manifeſta fiunt:
atque ita procidens in faciem, adorabit Deum,
renuntians Deum verè in vobis eſſe.

26 Quid igitur eſt fratres? quoties conueni-
tis, quiſque veſtrûm canticum habet, doctrinam
habet, linguam habet, reuelationem habet, in-
terpretationem habet; omnia ad ædificatio-
nem fiant.

27 Siue linguâ quis loquitur, *fiat* per binos
aut ad plurimum ternos, & viciſſim: vnus au-
tem interpretetur.

28 Quòd ſi non ſit interpres, taceat in Ec-
cleſia *qui loquitur lingua*: ſibijpſi verò loqua-
tur & Deo.

29 Prophetæ autem duo aut tres loquantur,
& alij dijudicent.

30 Quòd ſi *quid* alij patefactum fuerit aſſi-
denti, prior taceat.

31 Poteſtis enim ſigillatim omnes prophe-
tare

tare, vt omnes diſcant, & omnes conſolationem
accipiant.
32 Et ſpiritus Prophetarum Prophetis ſub-
ijciuntur.
33 Non enim eſt ſeditionis *author* Deus, ſed
pacis, vt in omnibus Eccleſijs ſanctorum.
34 * Mulieres veſtræ in conuentibus ſile- 1.*Tim*.2.11.
ant: nec enim permiſſum eſt eis vt loquantur,
ſed *oportet* vt ſubditæ ſint, * ſicut & Lex di- *Gen*.3.16.
cit.
35 Quòd ſiquid diſcere volunt, domi ſuos
viros interrogent: nam turpe eſt mulieribus in
Eccleſia loqui.
36 An à vobis ſermo Dei profectus eſt? an
ad vos ſolos deuenit?
37 Si quis ſibi videtur Propheta eſſe, aut
ſpiritualis, agnoſcat, quæ ſcribo vobis, eſſe
Domini mandata.
38 Qui verò ignarus eſt ignarus eſto.
39 Itaque fratres, ſtudete vt prophetetis, &
loqui linguis ne prohibete.
40 Omnia verò decenter & ordine fiant.

CAP. XV.

1 Cum eſſent apud Corinthios qui corporum re-ſurrectionem in dubium vocarent, 13 Poſt-quam eius neceſſitatem validis argumentis comprobauit, 23 Rationem etiam 35 Et mo-dum ſubiungit.

CÆterùm * vobis declaro, fratres, Euan- *Gal*. 1.11.
gelium quod euangelizaui vobis, quod
& accepiſtis, in quo etiam ſtatis:
2 Per quod etiam, ſi retinetis quo ſermone
vobis euangelizauerim, ſeruamini: niſi ſi fru-
ſtrà credidiſtis.
3 Tradidi enim vobis in primis quod & ac-
ceperam, Chriſtum videlicet mortuum eſſe pro
peccatis noſtris, * ſecundùm Scripturas.

Iſa. 53. 5. 4 * Et ſepultum fuiſſe, & excitatum tertio
Ionæ 2. 1. die, ſecundùm Scripturas:
Ioh. 20. 19. 5 Et viſum fuiſſe Cephæ: deinde * duode-
cim illis.
6 Poſtea viſus eſt ampliùs quàm quingen-
tis fratribus ſemel: ex quibus plerique ma-
nent vſque adhuc, quidam autem obdormie-
runt.
7 Poſtea viſus eſt Iacobo, deinde Apoſto-
lis omnibus.
Acts 9. 5. 8 * Vltimò verò omnium, velut abortiuo,
viſus eſt etiam mihi.
Epheſ. 3.7. & 8. 9 * Ego enim ſum minimus Apoſtolorum,
qui non ſum dignus vocari Apoſtolus, propte-
rea quòd perſecutus ſum Eccleſiam Dei.
10 Sed gratiâ Dei ſum id quod ſum: & gra-
tia eius erga me non fuit inanis, ſed amplius
quàm illi omnes laboraui: non ego tamen, ſed
gratia Dei quæ mecum *eſt*.
11 Et ego igitur & illi ita prædicamus, & ita
credidiſtis.
12 Quòd ſi Chriſtus prædicatur ex mortuis
excitatus eſſe, quomodo dicunt quidam inter
vos, non eſſe reſurrectionem mortuorum?
13 Nam ſi reſurrectio mortuorum non eſt,
Chriſtus quoque non eſt excitatus.
14 Quòd ſi Chriſtus non eſt excitatus, ina-
nis videlicet *eſt* prædicatio noſtra, inanis autem
eſt etiam fides veſtra:
15 Reperimur autem etiam falſi teſtes Dei:
quoniam de Deo teſtificati ſumus, eum exci-
taſſe Chriſtum, quem non excitauit, ſi videlicet
mortui non excitantur.
16 Nam ſi mortui non excitantur, Chriſtus
quoque non eſt excitatus.
17 Quòd ſi Chriſtus non eſt excitatus, ina-
nis *eſt* fides veſtra, adhuc eſtis in peccatis ve-
ſtris
18 Nempe & qui obdormierunt in Chriſto
perierunt. 19 Si

19 Si in hac ſolùm vita ſperamus in Chri-
ſtum, miſerrimi omnium hominum ſumus.
20 Nunc autem Chriſtus excitatus eſt ex
mortuis: * & primitiæ eorum qui obdormie- *Coloſ.* 1.18.
runt factus eſt. *Apoc.* 1.5.
21 Quia enim per hominem mors, per ho-
minem quoque reſurrectio mortuorum.
22 Sicut enim in Adam omnes moriuntur,
ita & in Chriſto omnes viuificabuntur.
23 * Vnuſquiſque autem ſuo ordine: primi- 1.*Theſſ.*4.15
tiæ Chriſtus, poſtea qui ſunt Chriſti, in aduen-
tu ipſius.
24 Deinde *erit* finis, quum tradiderit regnum
Deo ac Patri: quum aboleuerit omne imperi-
um, & omnem potentiam & virtutem.
25 Nam oportet eum regnare * vſquequò *Pſal.* 110. 1.
omnes inimicos ſubiecerit pedibus eius. *Act.* 2.35.
26 Vltimus autem hoſtis aboletur mors. *Heb.* 1.13.
27 * Nam omnia ſubiecit ſub pedes eius. *&* 10.13.
Quum autem dicit omnia eſſe *ei* ſubiecta, pa- *Pſal.* 8.7.
lam eſt *hoc dici*, excepto eo qui ſubiecit ei om- *Heb.* 2.8.
nia.
28 Poſtquam verò ſubiecta fuerint ei omnia,
tunc & ipſe Filius ſubijcietur ei, qui ſubiecit
ipſi omnia, vt Deus ſit omnia in omnibus.
29 Alioqui quid facient qui baptizantur pro
mortuis? ſi omnino mortui non excitantur, &
cur baptizantur pro mortuis?
30 Et cur nos periclitamur omni mo-
mento?
31 In dies morior, per gloriationem ve-
ſtram quam habeo in Chriſto Ieſu Domino
noſtro.
32 Si ſecundùm hominem aduerſu beſtias
pugnaui Epheſi, quæ mihi vtilitas ſi mortui non
excitantur? * Edamus & bibamus: cras enim *Eſa.* 22.13.
morimur. *Sapi.* 2.6.
33 Ne errate. Mores bonos commercia cor-
rumpunt mala.

34 Euigilate iuſtè, & ne peccate: quidam
enim Deum non norunt; ad pudorem vobis
incutiendum loquor.
35 At dicet aliquis, Quomodo ſuſcitantur
mortui? quali autem corpore prodeunt?
36 Demens, quod tu ſeminas, non viuiſcit,
niſi mortuum fuerit.
37 Et quod ſeminas, non corpus oriturum
ſeminas, ſed nudum granum, prout inciderit,
tritici aut alicuius ex *reliquis* granis.
38 Sed Deus ei dat corpus vt voluit, & ſin-
gulis ſeminibus ſuum corpus.
39 Non omnis caro, eadem caro, ſed alia
quidem caro hominum, alia verò caro pecorũ,
alia verò piſcium, alia verò volucrium.
40 Et *ſunt* corpora cœleſtia,& ſunt corpora
terreſtria: ſed alius quidem cœleſtium decor,
alius verò terreſtrium.
41 Alius decor Solis, alius decor Lunę, &
alius ſtellarum: ſtella enim à ſtella differt de-
core.
42 Ita & reſurrectio mortuorum: ſeritur
corpus corruptioni obnoxium, excitatur incor-
ruptum.
43 Seritur fœdum, excitatur cum decore:ſe-
ritur omnium virium expers,excitatur potens.
44 Eſt corpus animale, & eſt corpus ſpiri-
tuale.
Gen. 2.7. 45 * Ita etiam ſcriptum eſt, Factus eſt pri-
or homo Adam animal viuens: poſterior *autem*
Adam *factus eſt* ſpiritus viuificus.
46 At ſpirituale non eſt prius, ſed animale:
deinde ſpirituale.
47 Primus homo è terra puluereus: ſecun-
dus homo ipſe Dominus è cœlo
48 Qualis puluereus ille, tales & puluerei
ſunt: & qualis ille cœleſtis, tales & qui cœle-
ſtes ſunt
49 Et ſicut geſtauimus imaginem terreni:
geſtabimus

geſtabimus etiam imaginem cœleſtis.

50 Hoc autem dico, fratres, carnem & ſanguinem non poſſe regni Dei hæreditatem conſequi, neque corruptionem conſequi incorruptæ naturæ hæreditatem.

51 Ecce, myſterium vobis dico; Non omnes quidem obdormiemus, ſed omnes mutabimur:

52 Momento & iactu oculi, * ad vltimam tubam (canet enim tuba) & mortui ſuſcitabuntur incorrupti, & nos mutabimur. *Mat.24.31. 1.theſſ.4.16.*

53 Oportet enim hoc corruptioni obnoxium induere incorruptam naturam, & mortale hoc induere immortalitatem.

54 Quum autem hoc corruptioni obnoxium induerit incorruptam naturam, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet illud quod ſcriptum eſt, * Abſorpta eſt mors ad victoriam *Eſa.25.8. Heb.2.14.*

35 Vbi tua, ô mors victoria? vbi tuus, ô ſepulchrum, ſtimulus?

56 Stimulus verò mortis *eſt* peccatum: vis autem peccati Lex,

57 Sed Deo *ſit* gratia qui dat nobis * victoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. *1 Iohan.5.5.*

58 Itaque fratres mei dilecti, firmi eſtote, immoti, abundantes in opere Domini ſemper: quum ſciatis laborem veſtrum non eſſe inanem in Domino.

CAP. XVI.

1 Hortatur vt fratrum Hieroſolymitanorum inopiæ ſuccurrant. 10 Deinde Timotheum commendat: 13 & amica exhortatione, 19 deinde ſalutationibus Epiſtolam claudit.

PORRÒ de collecta in ſanctos, quemadmodum conſtitui Eccleſijs Galatiæ, ita & vos facite.

2 Primo quoque *die* hebdomadis vnuſquiſque veſtrûm apud ſe reponat, recondens quod

pro Dei benignitate licuerit: ne quum venero, tunc collectæ fiant.

3 Poſtquam autem acceſſero, quoſcunque probaueritis per Epiſtolas, hos mittam vt perferant beneficentiam veſtram in Hieruſalem.

4 Quòd ſi res digna fuerit vt & ipſe proficiſcar, meum proficiſcentur.

5 Veniam autem ad vos quum Macedoniã tranſiero (Macedoniam enim pertranſeo)

6 Apud vos autem fortaſſe permanebo, aut etiam hybernabo, vt vos me proſequamini quocunque proficiſcar.

7 Nolo enim vos nunc in tranſcurſu videre: ſed ſpero temporis aliquantum manſurum *me* apud vos, ſi Dominus permiſerit.

8 Permanebo autem Epheſi vſque ad Pentecoſten.

9 Nam oſtium mihi apertum eſt magnum & efficax, & aduerſarij multi.

10 Quòd ſi venerit Timotheus, videte vt tutò apud vos ſit: opus enim Domini operatur vt & ego.

11 Nequis igitur illum prò nihilo habeat: ſed proſequimini eum cum pace, vt veniat ad me: expecto enim eum cum fratribus.

12 Porrò de Apollo fratre, multum precatus ſum eum, vt iret ad vos cum fratribus: ſed omnino non fuit *ei* voluntas nunc eundi: venturus eſt autem quum tempus opportunum habuerit.

13 Vigilate, ſtate in fide, viriliter agite, eſtote fortes.

14 Omnia veſtra cum charitate fiant.

15 Precor autem vos fratres, noſtis familiam Stephanæ eſſe primitias Achaiæ, & ſeſe in miniſterium ſanctis addixiſſe:

16 Vt & vos ſubijciamini talibus, & omnibus operam ſuam conferentibus & laborantibus.

17 Gaudeo verò de aduentu Stephanæ &
Fortunati & Achaici, quoniam abſentiam ve-
ſtram hi ſuppleuerunt.
18 Refecerunt enim ſpiritum meum, ac ve-
ſtrum. Agnoſcite itaque qui ſunt huiuſmodi.
19 Salutant vos Eccleſiæ Aſiæ. Salutant vos
in Domino multum Aquila & Priſcilla, cum Ec-
cleſia quæ eſt domi ipſorum.
20 Salutant vos fratres omnes. * Salutate *Rom.16.16.*
alij alios oculo ſancto. *2.Cor.13.12.*
21 Salutatio manu mea Pauli. *1.Pet.5.14.*
22 Si quis non amat Dominum Ieſum Chri-
ſtum, ſit anathema, maranatha.
23 Gratia Domini Ieſu Chriſti *ſit* vobiſcum.
24 Charitas mea cum omnibus vobis in
Chriſto Ieſu.

Ad Corinthios prior miſſa fuit Philippis per Stephanam & Fortunatum & Achaicum & Timotheum.

EPISTO-

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD CORINTHIOS poſterior.

CAPVT I.

1 A laude afflictionum auſpicatur, 8 exponens quid in Aſia pertulerit. 10 Et quàm dexter afful ſerit Deus. 7 Addit nulla leuitate id factum eſſe, quòd non venerit, vti fuerat pollicitus.

PAVLVS Apoſtolus Ieſu Chriſti per Dei voluntatem, & Timotheus frater, Eccleſiæ Dei quæ eſt Corinthi, vnà cum ſanctis omnibus qui ſunt in tota Achaia:

2 Gratia ſit vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.

Epheſ. 1.3. 1. pet. 1.3. 3 * Benedictus ſit Deus ac Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pater *inquam* ille miſericordiarum & Deus omnis conſolationis *author:*

4 Conſolans nos in omni oppreſſione noſtra, vt poſſimus poſitos in quauis oppreſſione conſolari, ea ipſa conſolatione qua nos ipſos Deus conſolatur.

5 Nam ſicut abundant perpeſſiones Chriſti in nobis: ita per Chriſtum abundat etiam conſolatio noſtra.

6 Siue autem premimur, pro veſtra conſolatione ac ſalute *premimur:* ſiue conſolationem

recipimus,

recipimus, *conſolationem recipimus* pro veſtra conſolatione, efficaci *in vobis* ad tolerationem earundem perpeſſionum, quas & nos perpetimur: & ſpes noſtra firma eſt de vobis:

7 Quòd ſciamus vos, ſicut ſocij eſtis perpeſſionum, ita etiam *ſocios fore* conſolationis.

8 Non enim volumus vos ignorare, fratres, de oppreſſione noſtra quæ nobis euenit in Aſia, nos ſummè grauatos fuiſſe ſupra vires, adeò vt prorſus animi penderemus, etiam quod ad vitam.

9 Sed ipſi apud nos decretum mortis habuimus, ne confideremus in nobipſis, ſed in Deo qui mortuos excitat.

10 *Quiq;* ex tanta morte nos liberauit, & liberat, in quo ſperamus nos adhuc etiam liberatum iri.

11 * Vobis etiam vnà pro nobis operam conferentibus ad deprecandum: vt donum ex multis perſonis in nos *collatum*, per multos celebretur gratiarum actione pro nobis. *Rom.15.30.*

12 Nam gloriatio noſtra hæc eſt, teſtimonium *videlicet* conſcientiæ noſtræ, quòd cum ſimplicitate & ſinceritate Dei, non cum ſapientia carnali, ſed cum gratia Dei verſati ſumus in mundo, potiſſimùm autem apud vos.

13 Non enim alia ſcribimus vobis quàm quæ legitis, aut etiam agnoſcitis: ſpero autem vos etiam ad extremum agnituros.

14 Sicut & aliquatenus agnouiſtis nos gloriationem veſtram eſſe, quemadmodum & vos noſtra *eſtis*, in diem Domini Ieſu.

15 Itaque hac fiducia priùs volui ad vos venire, vt ſecundam gratiam haberetis:

16 Et per vos tranſire in Macedoniam, & rurſum à Macedonia venire ad vos, & à vobis deduci in Iudæam.

17 Hoc igitur cum deliberarem, nunquid leuitate

leuitate ſum vſus? aut num quæ delibero, ſe-
cundùm carnem delibero, vt ſit apud me Etiam
& Non?

18 Imò fidelis Deus *nouit* ſermonem no-
ſtrum apud vos, non fuiſſe Etiam & Non.

19 Nam Dei Filius Ieſus Chriſtus, qui inter
vos per nos prædicatus eſt, *id eſt*, per me & Syl-
uanum ac Timotheum, non fuit Etiam & Non,
ſed fuit etiam in ipſo,

20 (Quotquot enim *ſunt* promiſſiones Dei,
in ipſo *ſunt* Etiam, & in ipſo *ſunt* Amen) ad Dei
gloriam per nos.

21 Porrò qui nos confirmat vobiſcum in
Chriſtum, & qui vnxit nos, Deus *eſt*.

22 Qui etiam obſignauit nos; deditque ar-
rhabonem Spiritus in cordibus noſtris.

23 Ego verò teſtem Deum inuoco in animam
meam, me *idcirco* nondum veniſſe Corinthum,
vt vobis parcam.

24 Non quòd dominemur veſtræ fidei, ſed
quòd adminiſtri ſumus gaudij veſtri: nam fide
ſtatis.

CAP. II.

1 Excuſans ſe quòd non venerit, 2 clàm illos taxat 4 & communem ſympathiam oſtendit, 5 vt nequeat niſi ipſis hilaribus gaudere. 6 Mœcho, quem Satanæ tradi præceperat, 7 reſipiſcenti veniam dari, 8 obſecrat: 13 & profectionis ſuæ in Macedoniam meminit.

HOc autem mihi faciendum iudicaui, ne
rurſus ad vos cum triſtitia venirem.

2 Nam ſi ego triſtitia vos afficio,
quis eſt qui exhilaret me, niſi is ipſe qui triſtitia
fuerit affectus ex me?

3 Et hoc ipſum vobis ſcripſi, ne quum vene-
ro, triſtitiam capiam ex ijs de quibus oporte-
bat me gaudere: confiſus de vobis omnibus,
meum gaudium, omnium veſtrûm *gaudium eſſe*.

4 Nam

4 Nam ex multa afflictione & anxietate cordis ſcripſi vobis per multas lachrymas: non vt triſtitia afficiamini, ſed vt cognoſcatis charitatem quam habeo abundantiſſimam erga vos.

5 Quòd ſi quis triſtitiam attulit, non mihi triſtitiam attulit, ſed quadantenus (ne *illum* aggrauem) vobis omnibus.

6 Sufficit iſtiuſmodi *homini* iſta mulcta à pluribus irrogata.

7 Vt è contrario potiùs vos *ei* condonetis, *eumque* conſolemini, ne quo modo redundante triſtitia abſorbeatur *vir* huiuſmodi.

8 Quapropter precor vos vt ratam faciatis in illum charitatem.

9 Nam in hunc finem etiam ſcripſi, vt cognoſcerem probationem veſtrî, *id eſt*, an ad omnia obedientes ſitis.

10 Cui verò quidpiam condonatis, & ego *condono*: nam & ego ſiquid condonaui, cui condonaui, propter vos *id feci*, in conſpectu Chriſti, vt ne intercipiamur à Satana.

11 Non enim illius machinationes ignoramus.

12 Porrò quum veniſſem Troadem ad *prædicandum* Euangelium Chriſti, etiamſi oſtium mihi apertum erat per Dominum, non habui relaxationem *in* ſpiritu meo, eo quòd non inueniſſem Titum fratrem meum.

13 Sed quum illis vale dixiſſem, abij in Macedoniam.

14 Deo autem gratia, qui facit vt ſemper triumphemus in Chriſto: & odorem notitiæ ſuæ manifeſtum facit per nos omni in loco.

15 Nam Chriſti bona fragrantia ſumus Deo, in ijs qui ſeruantur, & in ijs qui pereunt:

16 His quidem, odor mortis ad mortem: illis verò odor vitæ ad vitam: & ad hæc quis idoneus?

17* Non

17 *Non enim, vt plerique, cauponamur ſermonem Dei, ſed vt ex ſinceritate,ſed vt ex Deo in conſpectu Dei, de Chriſto loquimur.

CAP. III.

1 Dicit ſe ſatis habiturum commendationis, 7 quamdiu in fide permanſerint. 6 Se miniſtrum non literæ, ſed ſpiritus. 8 Diſcrimen Legis & Euangelij exponit, 13 quòd illius claritas magis perſtringat oculos quam illuminet, 18 huius verò lux conſpicuam Dei faciam exhibet.

INcipimus rurſus noſipſos commendare? num egemus,vt nonnulli, commendatitijs Epiſtolis,apud vos, aut à vobis commendatitijs?

2 Epiſtola noſtra vos eſtis, inſcripta in cordibus noſtris, quæ intelligitur & legitur ab omnibus hominibus:

3 Dum palam fit vos eſſe Epiſtolam Chriſti ſubminiſtratam à nobis,inſcriptam non atramento,ſed Spiritu Dei viui: non in tabulis lapideis,ſed in carneis tabulis cordis.

4 Fiduciam autem huiuſmodi habemus per Chriſtum apud Deum

5 Non quòd idonei ſimus ex nobiſipſis ad cogitandum quicquam, velut ex nobiſipſis,ſed quòd idonei ſumus,*id* ex Deo eſt.

5 Qui etiam fecit vt idonei eſſemus miniſtri noui Teſtamenti, non literæ, ſed Spiritus: nam litera occidit, Spiritus autem viuificat.

7 Quòd ſi mortis miniſterium literis informatum in ſaxis, fuit glorioſum, adeò vt non
Exod.34 30 poſſent * intueri filij Iſrael in faciem Moſis, propter gloriam vultus eius, quæ abolenda erat:

8 Qui non potiùs miniſterium Spiritus erit glorioſum?

9 Nam

9 Nam ſi miniſterium condemnationis *fuit* glorioſum, multò magis miniſterium iuſtitiæ abundat gloria.

10 Etenim quod glorificatum fuit, ne glorificatum quidem fuit hac in parte, *id eſt*, quod ad ſuperantem gloriam attinet.

11 Nam ſi quod aboletur, *fuit* glorioſum, multò magis eſt glorioſum id quod manet.

12 Itaque quum eiuſmodi ſpem habeamus, multa in loquendo euidentia vtimur:

13 * Nec *ſumus* ſicut Moſes, *qui* imponebat velamen faciei ſuæ, ne intuerentur filij Iſraël in finem eius quod aboletur. *Exod. 34.34.*

14 Itaque occalluerunt mentes illorum, nam vſque ad *diem* hodiernum, in lectione veteris Teſtamenti manet non retectum velamen illud, quod per Chriſtum tollitur.

15 Sed ad hunc vſque diem quum legitur Moſes, velamen cordi eorum impoſitum eſt.

16 Poſtquam autem conuerſum fuerit ad Dominum, tolletur velamen.

17 * Dominus verò Spiritus ille eſt: vbi autem Spiritus ille Domini, illic libertas. *Ioh. 4.24.*

18 Nos autem omnes detecta facie gloriam Domini vt in ſpeculo intuentes, *in* eandem imaginem transformamur ex gloria in gloriam, ſicut à Domini Spiritu.

CAP. IIII.

1 Recenſet ſe adeò laboraſſe in prædicando Euangelio, 2 vt à Satana excæcati ſint qui illius ſplendorem non cernant, 7 prolatum in teſtaceis vaſculis 10 tot ærumnis obnoxijs. 16 Itaque ſuo exemplo ad fortitudinem eos hortatur, 17 ex contemptu præſentis vitæ.

PRopterea quum miniſterium hoc habeamus, prout miſericordiam conſequuti ſumus, non ſegneſcimus:

2 Sed abdicauimus turpitudinis tegumenta,

non

non incedentes cum calliditate, neq; falſantes ſermonem Dei: ſed declaratione veritatis, commendantes noſipſos apud omnem conſcientiam hominum, in conſpectu Dei.

3 Quòd ſi tectum eſt Euangelium noſtrum, ijs qui pereunt tectum eſt:

4 In quibus Deus huius ſeculi excæcauit mentes, *nempe in* infidelibus, ne irradiet eos lumen Euangelij gloriæ Chriſti, qui eſt imago Dei.

5 Non enim noſipſos prædicamus, ſed Chriſtum Ieſum Dominum: nos autem ſeruos veſtros propter Ieſum.

Gen. 1. 3. 6 Quoniam Deus* qui dixit vt è tenebris lux ſplendeſceret: *is eſt* qui ſplenduit in cordibus noſtris, ad *præbendum* lumen cognitionis gloriæ Dei in facie Ieſu Chriſti.

7 Habemus autem theſaurum hunc in teſtaceis vaſculis, vt eius virtutis præſtantia ſit Dei, & non ex nobis:

8 Dum in omnibus premimur, at non coarctamur; hæſitamus, at non prorſus hæremus:

9 Perſequutionem patimur, ſed in ea non deſerimur: deijcimur, at non perimus.

10 Quolibet mortificationem Domini Ieſu in corpore circumferentes, vt etiam vita illa Ieſu in corpore noſtro manifeſta fiat.

11 Semper enim nos qui viuimus, morti tradimur propter Ieſum, vt etiam vita Ieſu manifeſta fiat in carne noſtra mortali.

12 Itaque mors quidem in nobis agit, vita verò in vobis.

13 Et quia habemus eundem Spiritum fidei,
Pſal. 116. 10. ſecundùm illud quod ſcriptum eſt, * Credidi, & ideò loquutus ſum: nos quoque credimus, quamobrem etiam loquimur.

14 Scientes fore, vt qui excitauit Dominum Ieſum, nos quoque per Ieſum excitet, & ſiſtat vobiſcum.

15 Nam

15 Nam hæc omnia propter vos *fiunt*, vt gratia illa copioſiſſima, pluribus gratias agentibus redundet in gloriam Dei.

16 Propterea non ſegneſcimus: ſed etiamſi externus homo noſter corrumpitur, internus tamen renouatur in dies.

17 Momentanea enim leuitas afflictionis noſtræ excellenter æternum pondus gloriæ conficit nobis:

18 Dum non ſpectamus ea quæ cernuntur, ſed ea quæ non cernuntur: nam quæ cernuntur, temporaria ſunt: at quæ non cernuntur, æterna.

CAP. V.

1 *Perſtat in eodem argumento*, 6 *de certa ſpe ſalutis*, 8 *per fidem*, 12 *Non vt ſe iactet*, 14 *quum Deum & ipſius Eccleſiam præ oculis habeat*: 17 *& nihil æſtimet omnia, præter vitæ nouitatem in Chriſto.*

SCimus enim nos, ſi terreſtris huius domus noſtræ tabernaculum diſſolutum fuerit, ædificium ex Deo habituros, domicilium *videlicet* non manu factum, æternum, in cœlis.

2 In hoc enim ſuſpiramus, expetentes domicilio noſtro, quod è cœlo eſt, ſuperindui.

3 Siquidem etiam induti, * non nudi reperiemur. *Apoc. 16. 15.*

4 Etenim qui ſumus in hoc tabernaculo, ſuſpiramus onerati: eò quod non cupimus exui, ſed ſuperindui, vt abſorbeatur mortalitas à vita.

5 Porò Deus *is eſt*, qui nos ad hoc ipſum condidit, qui etiam dedit nobis arrhabonem Spiritus.

6 Confidentes igitur ſemper, & ſcientes dum aduenæ ſumus in corpore, nos peregrè abeſſe à Domino.

7 (Per

7 (Per fidem enim incedimus,non per aſpe-
ctum :)

8 Confidimus autem, & probamus potiùs
migrare è corpore,& ad Dominum ire habita-
tum.

9 Propterea etiam ambimus & *in corpore*
aduenæ, & *ex corpore* migrantes, ei eſſe ac-
cepti.

Rom.14.10. 10 * Omnes enim nos comparere oportet
coram tribunali Chriſti, vt vnuſquiſque repor-
tet quæ in corpore *fecerit*, congruenter ad id
quod fecerit,vel bonum vel malum.

11 Scientes igitur terrorem illum Domini,
homines ad fidem adducimus : Deo autem ma-
nifeſti ſumus : & ſpero *nos* etiam conſcientijs
veſtris manifeſtos eſſe.

12 Enimuerò non iterum noſipſos commen-
damus vobis, ſed vobis occaſionem præbemus
gloriandi de nobis : vt habeatis *quod dicatis* ad-
uerſus eos qui ex facie gloriam captant, at non
ex corde.

13 Nam ſiue inſanimus, Deo *inſanimus* : ſiue
ſana mente ſumus,vobis *ſana mente ſumus*.

14 Charitas enim illa Chriſti conſtringit nos:

15 Vt qui hoc ſtatuerimus, ſi vnus pro om-
nibus mortuus fuit, nempe omnes fuiſſe mor-
tuos:& *illum* pro omnibus mortuum eſſe:vt qui
viuunt,poſthac non ſibi viuant, ſed ei qui pro
ipſis mortuus eſt, & reſurrexit.

16 Itaque nos poſthac neminem nouimus
ſecundùm carnem : quòd ſi etiam nouimus
Chriſtum ſecundùm carnem, nunc tamen non
ampliùs nouimus.

17 Siquis igitur *eſt* in Chriſto, noua creatu-
Eſa.43.19. ra *eſt*.* Vetera præterierunt, ecce noua facta
apoc.22.5. ſunt omnia.

18 Hæc autem omnia *ſunt* ex Deo, qui re-
conciliauit nos ſibi per Ieſum Chriſtum,dedit-
que miniſterium reconciliationis:

19 Nempe

19 Nempe quia Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi, non imputando eis peccata ipſorum : poſuitq; in nobis ſermonem hunc reconciliationis.

20 Itaque nomine Chriſti legatione fungimur : velut Deo *vos* precante per nos, oramus, Chriſti nomine, reconciliamini Deo.

21 Fecit enim *vt* qui non nouit peccatum pro nobis peccatum *eſſet*, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in eo.

CAP. VI.

1 Vt vitam Chriſto dignam viuant, hortatur, 5 ne afflictionibus deijciantur, 9 nec gloria inſoleſcant: 14 pollutiones fugiant, 16 quum ſint viua viuentis Dei templa.

SEd & operam noſtram ei accommodantes, hortamur ne fruſtra gratiam Dei vos receperitis:

2 (Dicit enim *Deus*, * Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis ſuccurri tibi : ecce nunc *eſt* tempus acceptum, ecce nunc dies ſalutis. *Eſa.49.8.*

3 Nullam vlla in re præbentes offenſionem, ne vituperetur miniſterium.

4 Sed in omnibus nos approbantes, * vt Dei miniſtri, tolerantiâ multa in oppreſſionibus, in neceſſitatibus, in anguſtijs *1.Cor.4.1.*

5 In exagitationibus, in carceribus, in verberibus, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs :

6 Puritate, ſcientia, lenitate, benignitate, Spiritu ſancto, charitate non ſimulata,

7 Sermone veritatis, virtute Dei, armis iuſtitiæ dextris ac ſiniſtris.

8 Per gloriam & ignominiam, per conuitia & laudes: vt ſeductores, & *tamen* veraces:

9 Vt ignoti, & *tamen* noti; vt morientes, & ecce viuimus: vt qui caſtigamur, nec *tamen* occidimur:

10 Vt

10 Vt dolentes, ſemper tamen gaudentes: vt
pauperes, ſed multos ditantes: vt nihil haben-
tes, ſed omnia obtinentes.
11 Os noſtrum apertum eſt erga vos Corin-
thij, cor noſtrum dilatatum eſt.
12 Non habitatis anguſtè in nobis, ſed an-
guſti eſtis in viſceribus veſtris.
13 Loquor autem vt filijs de pari compen-
ſatione, dilatamini & vos:
14 Ne impari iugo copulemini cum infide-
Eccl.13.20. libus: * quod enim conſortium iuſtitiæ cum in-
21. iuſtitia? & quæ communio luci cum tenebris?
15 Et quæ concordia Chriſto cum Belial?
aut quæ portio fideli cum infideli?
16 Et quæ conſenſio templo Dei cum ſimu-
1.Cor.3.17. lachris? * nam vos templum eſtis Dei viuen-
& 6.19. tis: ſicut dixit Deus, * Habitabo in eis & inam-
Leui.26. 12. bulabo: & ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi
populus.
Eſa 52.11. 17 Quapropter * exite è medio eorum, & ſe-
paramini, dicit Dominus: & impurum ne attin-
gite: tum ego excipiam vos.
Ier. 31.9. 18 * Et ero vobis pater, & vos eritis mihi
filij ac filiæ, Dicit dominus omnipotens.

CAP. VII.

1 Ne nimium teneros animos vrgendo proſternat, 3 probabile reddit quod antea dixerit, 4 ex ingenti erga illos dilectione: 8 Itaq; ſibi non diſplicere quòd mœrore eos affecerit, 10 & adduxerit ad pœnitentiam non pœnitendam.

HAs igitur promiſſiones quum habea-
mus, dilecti, purgemus noſipſos ab om-
ni inquinamento carnis ac ſpiritus,
perficientes ſanctificationem cum timore Dei.
2 Accipite nos: nemini iniuriam fecimus,
neminem corrupimus, neminem expilauimus.
3 Ad condemnationem *veſtri* non loquor:
nam antè dixi vos in cordibus noſtris eſſe ad
ſimul

ſimul moriendum & ſimul viuendum.

4 Multa eſt mihi loquenti libertas apud vos, multa mihi gloriatio de vobis: impletus ſum conſolatione, vehementer exundo gaudio in omni afflictione noſtra.

5 Etenim quum veniſſemus in Macedoniam, nullam habuit relaxationem caro noſtra, ſed in omnibus fuimus oppreſſi, foris pugnæ, intus terrores:

6 Sed qui conſolatur abiectos, conſolatus eſt nos, *nempe* Deus, aduentu Titi.

7 Non ſolùm autem aduentu illius, ſed etiam conſolatione quam ille accepit ex vobis, quum renuntiaret nobis veſtrum vehemens deſiderium, veſtrum eiulatum, veſtrum ſuper me ardorem, adeò vt magis gauiſus fuerim.

8 Nam etiamſi triſtitia vos affeci per epiſtolam, non me pœnitet, etiamſi pœnituerit: video enim epiſtolam illam, tametſi ad tempus, triſtitia vos affeciſſe.

9 Nunc gaudeo, non quòd triſtitia affecti fueritis, ſed quòd triſtitia affecti fueritis ad reſipiſcentiam: nam triſtitia affecti fuiſtis ſecundùm Deum, vt nulla in re detrimento ſitis affecti per nos.

10 Nam qui ſecundùm Deum eſt dolor, is reſipiſcentiam efficit ad ſalutem, cuius nunquam pœniteat: at mundi dolor mortem efficit.

11 Ecce enim iſtuc ipſum, quòd ſecundùm Deum triſtitia affecti fuiſtis, quantum in vobis effecit ſtudium, imò defenſionem, imò indignationem, imò timorem, imò vehemens deſiderium, imò zelum, imò vindicationem? Per omnia teſtatum feciſtis, vos eſſe puros in hoc negotio.

12 Itaque etſi ſcripſi vobis, non *ſcripſi vobis* eius cauſa qui iniuriam fecerat, nec eius cauſa qui iniuria affectus fuerat; ſed vt apud vos manifeſtum fieret ſtudium illud noſtrum pro

vobis,

vobis, in conſpectu Dei.

13 Propterea conſolationem accepimus ex conſolatione veſtri: ſed longè plurimum gauiſi fuimus ob gaudium Titi, quòd refocillatus ſit ſpiritus eius ab omnibus vobis:

14 Et quòd ſiquid apud eum de vobis gloriatus ſum, non fui pudefactus: ſed vt omnia verè loquuti ſumus vobis, ita & gloriatio noſtra *qua vſus eram* apud Titum, vera comperta ſit.

15 Et viſcera eius ampliùs erga vos *affecta* ſint, dum reminiſcitur obedientiæ omnium veſtrûm, vtque cum timore ac tremore ipſum exceperitis.

16 Gaudeo igitur quòd penitus confidam de vobis.

CAP. VIII.

1 Macedonum 9 atque adeo ipſius Chriſti exemplo, 4 vt liberales ſint in ſanctos hortatur. 16 Titum, 18 & alium fratrem hac de cauſa ad ipſos profectos dicit.

1 Porrò notam facimus vobis fratres, gratiam Dei præſtitam Eccleſijs Macedonum.

2 Nempe quòd in multa probatione oppreſſionis, abundans gaudium ipſorum, & profunda eorum paupertas redundauit in copioſam benignitatem ipſorum.

3 Nam pro viribus (teſtor), atque ſupra vires voluntarij *fuerunt*:

4 Multis cum precibus nos rogantes vt hanc beneficentiam & communicationem quæ ſanctis ſubuenitur, in nos reciperemus.

5 Ac non ſicut ſperabamus *ita fecerunt*, ſed ſemetipſos dediderunt primùm Domino, *deinde* & nobis, per Dei voluntatem.

6 Vt adhortaremur Titum, vt ſicut antè cœpit,

pit, ita etiam abſoluat apud vos hanc quoque beneficentiam:

7 Itaque ſicut in omnibus abundatis fide,& ſermone, & cognitione, & omni ſtudio, & veſtra in nos charitate, *videte* vt in hac quoque gratia abundetis.

8 Non ex imperio loquor, ſed aliorum ſtudio, veſtræ quoque dilectionis ſinceritatem reddens exploratam.

9 Noſtis enim beneficentiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, eum *videlicet* propter nos pauperem factum eſſe, quum eſſet diues, vt vos illius paupertate diteſceretis.

10 Et ſententiam in ea re *meam* edo: nam hoc vobis conducit, qui non ſolùm facere, ſed etiam velle antè cœpiſtis anno ſuperiore.

11 At nunc etiam illud ipſum facere abſoluite: vt ſicut adfuit promptum illud velle, ita etiā adſit ipſum perficere ex eo quod habetis.

12 Etenim ſi priùs adſit promptus animus, aliquis acceptus eſt pro eo quod habet, non pro eo quod non habet.

13 Non enim vt alijs relaxatio ſit, vobis autem oppreſſio: ſed vt pari conditione, hoc tempore, veſtra abundantia ſuppleat illorum defectum.

14 Vt & illorum abundantia veſtrum defectum ſuppleat, vt fiat æquabilitas:

15 Sicut ſcriptum eſt,* Qui multum *collegit*, plus non habuit, & qui paulum, non habuit minus. *Exod.16. 18.*

16 Gratia autem ſit Deo, qui cordi Titi indidit idem ſtudium pro vobis.

17 Quòd tum exhortationem illam gratam habuit, tum verò maiore ſtudio vltrò ad vos iter ſuſcepit.

18 Miſimus autem vnà cum eo fratrem illum, cuius laus eſt in Euangelio per omnes Eccleſias.

19 (Nec *id* ſolùm, ſed etiam ſuffragijs delectus eſt ab Eccleſijs ſocius peregrinationis noſtræ, cum hac beneficentia quæ adminiſtratur à nobis ad ipſius Domini gloriam, & *comprobandum* promptum animum veſtrum.)

20 Vitantes hoc, nequis nos vituperet in hac exuberantia quæ adminiſtratur à nobis:

Rom. 12. 17. 21 * Vt qui procuremus honeſta, non ſolùm coram Domino, ſed etiam coram hominibus.

22 Miſimus autem cum eis fratrem noſtrum, quem ſæpè in multis probauimus ſtudioſum: nunc autem multò ſtudioſiorem, ob multam fiduciam quam *habeo* in vobis.

23 Siue de Tito *quæritur*, ſocius meus *eſt*, & apud vos adiutor: ſiue de fratribus noſtris, legati *ſunt* Eccleſiarum, & gloria Chriſti.

24 Itaque demonſtrationem Charitatis veſtræ, & noſtræ de vobis gloriationis edite in eos, in conſpectu Eccleſiarum.

CAP. IX.

1 *Cur de eorum voluntate bene ſentiens,* 3 *illis tamen adhortandis ſedulò incumbat,* 4 *rationem adducit:* 6 *& ſementi eleemoſynas comparat,* 10 *quas Deus rependit magno fœnore.*

NAm de ſubminiſtratione quidem quæ fit in ſanctos, ſuperuacaneum eſt mihi ſcribere vobis.

2 Noui enim promptum animum veſtrum quem de vobis iacto apud Macedones, Achaiā videlicet paratam eſſe ab anno ſuperiore: & ex vobis *ortus* zelus prouocauit complures.

3 Miſi autem hos fratres, ne gloriatio noſtra de vobis inanis fiat hac in parte: vt (ſicut dicebam) parati ſitis.

4 Ne quo modo, ſi mecum venerint Macedones, & offenderint vos imparatos, nos pudefiamus (vt ne vos dicam) in præfidente iſta gloriatione.

5 Itaque neceſſarium putaui adhortari fra-
tres, vt priores venirent ad vos, & priùs abſol-
uerent antea denunciatam beneficentiam ve-
ſtram, vt ea ſit parata, ita vt beneficentia, & non
vt extortum aliquid.
6 Hoc autem *dico*, Qui ſerit parcè, parcè e-
tiam metet, & qui ſerit benignè, benignè etiam
metet.
7 Quiſq; ſicut præoptat corde *ita* agat: *non *Rom.12.8.*
ex triſtitia aut neceſſitate,* nam hilarem dato- *Eccl.35.11.*
rem diligit Deus.
8 Potens eſt autem Deus efficere vt omnis
gratia in vos redundet, vt in omnibus, omni
tempore, omne quod ſufficiat habentes, abun-
detis ad omne opus bonum:
9 Sicut ſcriptum eſt, * Diſperſit, dedit pau- *Pſal.112.9.*
peribus: iuſtitia eius manet in ſeculum.
10 Qui autem ſuppeditat ſemen ſerenti, &
panem ad eſcam ſuppeditet & multiplicet ſe-
mentem veſtram, & augeat fructus iuſtitiæ ve-
ſtræ:
11 *Vobis* omni modo ditatis ad omnem be-
nignitatem, quæ per vos efficit, vt gratiæ agan-
tur Deo.
12 Nam ſubminiſtratio oblationis iſtius non
ſolùm ſupplet ſanctorum inopiam, ſed etiam re-
dundat in multas gratiarum actiones apud De-
um, approbatione iſtius ſubminiſtrationis.
13 (Deum glorificando de veſtra teſtata ſub-
iectione in Euangelium Chriſti, deque benigna
in ſe & in omnes communicatione.)
14 Et ipſorum precibus pro vobis, maximo
vos amore complectentium propter gratiam
Dei in vobis exuberantem.
15 Gratia autem *ſit* Deo ſuper inenarrabili
ſuo munere.

CAP. X.

1 Qua fiducia, 4 quibus armis, 6 qua vindicta ſit inſtructus aduerſus improborum calumnias, oſtendit: 7 ſeq. præſentem non minus virtutis habere in operibus, 11 quàm abſens, grauitatis in verbis.

CÆterùm precor vos per clementiam & æquitatem Chriſti: ego ipſe Paulus qui coràm quidem humilis ſum inter vos, abſens verò ſum erga vos confidens.

2 *Hoc* autem rogo, ne præſens confidenter agam fiduciâ qua exiſtimor audax fuiſſe in quoſdam, qui nos æſtimant, quaſi ſecundùm carnem incederemus.

3 Nam in carne incedentes, ſecundùm carnem bellum non gerimus:

4 Arma enim militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed diuinitus valida ad ſubuerſionem munitionum:

5 Ratiocinationes euertendo, omnemque ſublimitatem quæ extollitur aduerſus cognitionem Dei: & in captiuitatem redigendo omnem cogitationem ad obediendum Chriſto:

6 Et paratum habendo quo vindicemus omnem contumaciam, poſtquam impleta fuerit veſtra obedientia.

7 Quæ ob oculos ſunt aſpicitis? ſi quis apud ſe confidit ſe Chriſti eſſe, hoc viciſſim cogitet ex ſeſe, quemadmodum ipſe Chriſti *eſt*, ita & nos Chriſti *eſſe*.

8 Nam ſi ampliùs etiam quippiam glorier de poteſtate noſtra, quam dedit Dominus nobis ad ædificationem, ac non ad ſubuerſionem veſtri, non pudefiam.

9 Ne videar ceu perterrefacere vos per epiſtolas.

10 Nam epiſtolæ quidem (inquit) graues ſunt & validæ: ſed præſentia corporis infirma

eſt

eſt, & ſermo nihili.
11 Hoc cogitet *qui* iſtiuſmodi *eſt*; quales
ſumus verbo per epiſtolam quum abſumus, ta-
les etiam *nos fore* re ipſa quum aderimus.
12 Non enim audemus nos inſerere aut con-
ferre cum quibuſdam qui ſeipſos commendant:
ſed non intelligunt quòd ipſi ſeſe ſeipſis meti-
untur, & ſeſe ſibi ipſis comparant.
13 At nos non gloriabimur de ijs quæ men-
ſuræ *noſtræ* non ſunt, * ſed ſecundùm modum *Ephe. 4.7.*
nobis ad regulam admenſum, *id eſt*, eius quam
diſtribuit nobis Deus menſuræ, *gloriabimur* nos
perueniſſe ad vos etiam vſque.
14 Non enim vt ſi non perueniſſemus vſque
ad vos, extendimus noſipſos vltrà quàm dece-
at: nam vſque ad vos etiam peruenimus in E-
uangelio Chriſti.
15 Nequaquam de ijs quæ menſuræ *noſtræ*
non ſunt gloriantes, *id eſt*, de alienis laboribus;
imò ſperantes, *fore vt* augeſcente fide veſtra, in
vobis, amplificemur in attributa nobis noſtra
menſura vlteriùs.
16 *Id eſt*, vt in ijs *regionibus* quæ vltra vos *ſunt*
euangelizem: non vt in alteri attributa menſu-
ra, de præparatis gloriemur.
17 * Cæterùm qui gloriatur, in Domino *Ierem. 9. 24.*
glorietur. *1. Cor. 1. 31.*
18 Non enim qui ſeipſum commendat, is
probatus eſt, ſed is quem Dominus commendat

CAP. XI.

2 Ingenti ſe erga Corinthios amore cogi teſtatur 5 vt laudes ſuas deprædicet. 9 Gratuitam illis ſuam operam impendiſſe, 13 ne qua in re ſuperiores eſſent pſeudoapoſtoli, 22 quos longè antecellat in ijs quæ veræ ſunt laudis.

VTinam toleraretis pauliſper deſipien-
tiam *meam*, imò etiam tolerate me.
2 Ambio enim vos Dei zelotypia.

 Aptaui

Aptaui enim vos, *quos* vni viro (*vt* virginem puram) ſiſtam, nempe Chriſto.

Gen.3.4. 3 Sed metuo ne quo modo, ſicut * ſerpens ille Euam ſeduxit calliditate ſua, ita corruptæ mentes veſtræ *degenerent* à ſimplicitate quæ eſt in Chriſto.

4 Enimuerò ſi veniat qui alterum Ieſum prædicet quem non prædicauerimus, aut ſi Spiritum alterum accipiatis quem non acceperitis, aut Euangelium aliud quod non acceperatis, rectè *illum* toleraueritis.

5 Puto enim me nihilo inferiorem fuiſſe ſummis Apoſtolis.

6 Quòd ſi rudis ſum ſermone, non tamen *ſum rudis* ſcientia: ſed omninò manifeſti facti ſumus in omnibus apud vos.

7 Num peccaui quum me ipſum demitterem vt vos attolleremini? quodq́ gratuitò Euangelium Dei euangelizauerim vobis?

8 Alias Eccleſias ſpoliaui, accepto ab eis ſtipendio, vt vobis inſeruirem: & quum apud vos
Infrà.12.13 eſſem & egerem, * non obtorpui cum cuiuſquam incommodo.

9 Inopiam enim meam ſuppleuerunt fratres qui venerant è Macedonia: & in omnibus me præſtiti vobis minimè oneroſum, & præſtabo.

10 Eſt veritas Chriſti in me, quòd hæc gloriatio non obſtruetur contra me in regionibus Achaiæ.

11 Quapropter? *an* quòd non diligam vos? Deus nouit.

12 Sed quod facio, etiam faciam: vt amputem occaſionem ijs qui optant occaſionem, vt in *eo* de quo gloriantur, reperiantur quales & nos.

13 Nam iſtiuſmodi pſeudapoſtoli, operarij doloſi ſunt, transformati in Apoſtolos Chriſti.

14 Neque id mirum: ipſe enim Satanas transformatur in Angelum lucis;

15 Non magnum eſt igitur, ſi etiam eius miniſtri transformentur vt miniſtri iuſtitiæ, quorum finis erit ſecundùm opera eorum.
16 Rurſum dico nequis me putet deſipientem eſſe: alioquin etiam vt inſipientem accipite me, vt paululum quiddam & ego glorier:
17 Quod dico, non dico ſecundùm Dominum, ſed vt deſipiens, in præſidente iſta gloriatione.
18 Quandoquidem multi gloriantur ſecundùm carnem & ego gloriabor.
19 Libenter enim toleratis deſipientes, quòd ſitis ſapientes.
20 Toleratis enim, ſiquis vos in ſeruitutem adigit, ſi quis exedit, ſiquis *ſtipendum* accipit, ſi quis attollit ſeſe, ſi quis vos in faciem cædit.
21 Quantum ad contumeliam dico, ſicuti quòd nos infirmi fuimus: imò in quocunq; audacia vti velit aliquis, (vt deſipiens loquor) audacia velim vti & ego.
22 * Hebræi ſunt? *ſum* & ego: Iſraëlitæ ſunt? *ſum* & ego: ſemen Abrahæ ſunt? *ſum* & ego. *Phil. 3. 5.*
23 Miniſtri Chriſti ſunt? (deſipiens loquor) ſupero ego: in laboribus ampliùs, in vulneribus ſupra illos, in carceribus ampliùs, in mortibus ſæpe.
24 A Iudæis quinquies accepi quadragenas *plagas*, * vna minùs. *Deut. 25. 3.*
25 * Ter virgis cæſus fui, * ſemel fui lapidatus * ter naufragium feci, noctem ac diem in profundo egi. *Act. 16. 22.* *Act. 14. 19.* *Act. 27. 41.*
26 In itineribus ſæpe *fui*, in periculis fluminum, periculis latronum, periculis à *meis* gentilibus, periculis à Gentibus, periculis in ciuitatibus, periculis in ſolitudine, periculis in mari, periculis inter falſos fratres.
27 In fatigatione & ærumna, in vigilijs ſæpe in fame & ſiti, in ieiunijs ſæpe, in frigore & nuditate.

28 Abſque ijs quæ extrinſecus *eueniunt, vrget* agmen illud in me quotidie conſurgens, *id eſt*, ſolicitudo de omnibus Eccleſijs.

29 Quis affligitur quin ego affligar? quis offenditur quin ego vrar?

30 Si gloriari oporteat, de ijs quæ infirmitatis meæ *ſunt* gloriabor.

31 Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, laudandus in ſecula, nouit me non mentiri.

32 In vrbe Damaſci, gentis præfectus nomine Aretæ regis, præſidio tenebat Damaſcenorum vrbem, cupiens me prehendere.

Act.9 24. 33 Sed per *feneſtram in corbe demiſſus fui per mœnia, & eius manus effugi.

CAP. XII.

1 Inuitus recenſet 3 reuelationes diuinitus 4 ſibi factas, 6 ob quas quum verè gloriari poſſit, non velit, 10 infirmitatum ſuarum conſcius: 11 ſed hanc ſibi neceſſitatem ineptiendi ipſos iniÿcere, 20 dum ſe addicunt ambitioſis hominibus, per quos à Chriſto alienantur.

GLoriari ſanè non expedit mihi: veniam enim ad viſiones & reuelationes Domini.

2 Noui hominem in Chriſto ante annos quatuordecim, (an in corpore, neſcio: an extra corpus neſcio: Deus nouit) raptum in tertium vſque cœlum.

3 Et noui huiuſmodi hominem (an in corpore, an extra corpus, neſcio, Deus nouit:)

4 Raptum fuiſſe in Paradiſum, & audiſſe ineffabilia verba, quæ non liceat homini loqui.

5 De eiuſmodi homine gloriabor, de meipſo verò non gloriabor, niſi ex infirmitatibus meis.

6 Nam ſi voluero de his gloriari, non ero inſipiens: veritatem enim dicam; ſed parcè loquor, ne quis de me cogitet ſupra *id* quod videt

eſſe

eſſe me, aut *quod* audit ex me.
7 Et ne excellentiâ reuelationum ſupra mo-
dum efferrer, datus eſt mihi ſurculus infixus
carni, angelus Satanæ, vt me colaphis cædat, ne
ſupra modum efferar.
8 Super hoc ter Dominum rogaui, vt abſce-
deret à me.
9 Et dixit mihi; Sufficit tibi gratia mea: nam
potentia mea per infirmitatem ad perfectionẽ
adducitur: libentiſſimè igitur gloriabor potiùs
de infirmitatibus meis, vt tanquam in taberna-
culo inhabitet in me potentia Chriſti.
10 Propterea oblector in infirmitatibus, in
contumelijs, in neceſſitatibus, in perſecutioni-
bus, in anguſtijs pro Chriſto: quum enim infir-
mus ſum, tunc potens ſum.
11 Fui deſipiens in gloriando: vos me coe-
giſtis: nam ego debueram à vobis commenda-
ri: nulla enim in re inferior fui ſummis Apoſto-
lis, tametſi nihil ſum.
12 Indicia quidem Apoſtoli edita ſunt apud
vos cum omni tolerantia, per ſigna, & prodi-
gia, & virtutes.
13 Nam quid eſt in quo fueritis inferiores
cæteris Eccleſijs, niſi quòd ego ipſe * non ob- *Suprà* 11 9.
torpui cum veſtro incommodo: condonate mi-
hi hanc iniuriam.
14 Ecce, tertiò paratus ſum venire ad vos,
nec cum veſtro incommodo obtorpeſcam: non
enim quæro quæ veſtra ſunt, ſed vos: non enim
debent filij parentibus theſauros congerere, ſed
parentes filijs.
15 Ego verò libentiſſimè ſumptum impen-
dam, & expendar pro animabus veſtris, eti-
amſi abundè vos diligens, minùs diligar.
16 Sed eſto, ego vos non grauaui: ſed quòd
ſim callidus, dolo vos cepi.
17 Num per quenquam eorum quos miſi ad
vos, expilaui vos?

18 Precatus ſum Titum, & cum eo miſi fra-
trem: numquid vos expilauit Titus? nónne eo-
dem ſpiritu inceſſimus? nónne ijſdem veſtigijs?
19 Rurſum putatis quòd nos vobis excuſe-
mus? In conſpectu Dei, in Chriſto loquimur:
omnia autem hæc, chariſſimi, pro veſtri ædifi-
catione.
20 Nam metuo ne quo modo, quum venero,
non quales velim reperiam vos, & ego reperi-
ar vobis quales nolitis: nequo modo ſint lites,
æmulationes, iræ, contentiones, obtrectationes,
ſuſurri, rumores, tumultuationes:
21 Ne me poſtquam iterum venero, depri-
mat Deus meus apud vos, & lugeam multos eo-
rum qui antè peccarunt, nec reſipuerunt ſuper
impuritate, & ſcortatione & laſciuia quam pa-
trarunt.

CAP. XIII.

1 Tertiò aduenieus, 2 ſeueriorem vindictam illis denuntiat, 5 qui reipſa experti ſunt virtutem Chriſti in ſuo Apoſtolatu. 10 Optat tandem vt reſipiſcant, 11 & fauſta illis precatur.

Deut. 19. 15. Mat. 18. 16. Joh. 8. 17. Heb. 10. 28.

1 TErtia hac vice venio ad vos. * Ex ore
duorum teſtium aut trium, firmum erit
omne verbum.
2 Prædixi & ſecundò prædico vt præſens,
& abſens nunc ſcribo ijs qui antè peccarunt, &
reliquis omnibus, fore vt, ſi denuò venero, non
parcam:
3 Quandoquidem experimentum quæritis
in me loquentis Chriſti, qui erga vos non eſt
infirmus, ſed potens eſt in vobis.
4 Nam etſi crucifixus fuit ex infirmitate, vi-
uit tamen ex potentia Dei: nam & nos infirmi
ſumus in eo, ſed viuemus cum eo ex virtute Dei
apud vos.
1. Cor. 11. 20.
5 * Voſipſos tentate an ſitis in fide,
voſipſos probate: annon agnoſcitis voſmetip-
ſos,

ſos, *videlicet* Ieſum Chriſtum in vobis eſſe; niſi reprobi eſtis.

6 At ſpero fore vt cognoſcatis nos non eſſe reprobos.

7 Opto verò à Deo, nequid mali faciatis, non vt nos probati comperiamur, ſed vt quod bonum eſt faciatis : nos verò velut reprobi ſimus.

8 Non enim poſſumus quicquam aduerſus veritatem, ſed pro veritate.

9 Gaudemus enim quum nos infirmi ſumus: vos autem validi fueritis; hoc autem etiam optamus, veſtram *videlicet* inſtaurationem.

10 Propterea hæc abſens ſcribo, ne præſens ſeueritate vtar, ex poteſtate quam dedit mihi Dominus ad ædificationem, ac non ad deſtructionem.

11 Quod ſupereſt, fratres, valete, inſtauramini, conſolationem habete, idem ſentite, in pace agite, & Deus charitatis ac pacis *author* erit vobiſcum.

13 Salutate aliij alios ſancto oſculo. Salutant vos ſancti omnes.

14 Gratia Domini Ieſu Chriſti, & charitas Dei, & communicatio Spiritus ſancti *ſit* cum omnibus vobis. Amen.

Ad Corinthios ſecunda fuit ſcripta Philippis vrbe Macedoniæ, per Titum & Lucam.

EPISTO-

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD GALATAS.

CAPVT I.

1 Poſt inſcriptionem, 6 ſubiungit obiurgationem, Galatas accuſans defectionis 9 à ſuo Euangelio: 15 Quod à Deo accepit, 17 antequam cum vllo Apoſtolorum contuliſſet.

PAVLVS Apoſtolus(non ab hominibus, neque per hominem,
Tit.1.3. * ſed per Ieſum Chriſtum, ac
Deum Patrem qui ſuſcitauit
eum *ex* mortuis.)
2 Quique mecum ſunt omnes fratres, Eccleſijs Galatiæ:
3 Gratia vobis & pax à Deo Patre, & Domino noſtro Ieſu Chriſto.
4 Qui dedit ſemetipſum pro peccatis no-
Luc.1.74. ſtris,*vt eximeret nos ex præſenti ſeculo malo,
ſecundùm voluntatem Dei & Patris noſtri.
5 Cui *ſit* gloria in ſecula ſeculorum. Amen.
6 Miror vos ita citò, deſerto eo qui vocarat vos in gratiam Chriſti,transferri in aliud euangelium.
7 Quod non eſt aliud: ſed nonnulli vos turbant,& volunt inuertere Euangelium Chriſti.
8 Sed etiamſi nos aut Angelus è cœlo euan-

gelizet

gelizet vobis præter *id* quod vobis euangeliza-
uimus, anathema eſto.
9 Vt antè diximus, etiam nunc iterum dico,
Siquis vobis euangelizauerit præter id quod
accepiſtis, anathema eſto.
10 Nunc enim *vtrum* homines an Deum ſua-
deo? aut quæro hominibus placere? Enim-
uerò ſi adhuc hominibus placerem, Chriſti ſer-
uus non eſſem.
11 * Notum autem vobis facio, fratres, E- *1.Cor.15.1.*
uangelium prædicatum à me, non eſſe ſecun-
dùm hominem.
12 Neque enim ego ab homine id accepi,
neque edoctus ſum, ſed *illud* patefaciente *mihi*
Ieſu Chriſto.
13 * Audiſtis enim quomodo verſatus ſim *Act. 9.1.*
olim in Iudaiſmo, me *videlicet* ſummè perſe-
quutum eſſe Eccleſiam Dei, & eam vaſtaſſe:
14 Et profeciſſe in Iudaiſmo ſupra multos
æquales meos in genere meo, cum vehementi-
ore ſtudio tenerer traditionem quas à patribus
meis acceperam.
15 Sed quando placuit Deo qui ſeparauit
me ab vtero matris meæ, & vocauit per grati-
am ſuam,
16 Retegere Filium ſuum in me, * vt euange- *Epheſ. 3.8.*
lizarem ipſum inter Gentes, non ſtatim contuli
cum carne & ſanguine:
17 Neque redij Hieroſolymam ad eos qui
ante me *fuerant* Apoſtoli, ſed abij in Arabiam,
ac denuò reuerſus ſum Damaſcum.
18 Deinde tribus pòſt annis redij Hieroſo-
lymam, vt viſerem Petrum, & manſi apud eum
dies quindecim.
19 Alium autem ex Apoſtolis non vidi quē-
quam, niſi Iacobum fratrem Domini.
20 In ijs porrò quæ ſcribo vobis, ecce co-
ram Deo, non mentior.
21 Deinde veni in regiones Syriæ & Ciliciæ.

22 Eram

22 Eram autem ignotus facie Eccleſijs Iudææ quæ *erant* in Chriſto:

23 Sed ſolùm audierant *qui dicerent*, Qui perſequebatur nos aliquando, nunc annuntiat fidem quam olim vaſtabat.

24 Et glorificabant Deum de me.

CAP. II.

2 *Nihil à ſuo Euangelio diuerſum ſenſiſſe Apoſtolos,* 3 *Incircumciſi Titi exemplo oſtendit:* 11 *Et quòd aſſeruerit illud aduerſus Petri ſimulationem.* 17 *Inde tranſitum facit ad cauſæ tractationem, Gratuitò nos iuſtificari per Chriſtum.*

DEinde interiectis annis quatuordecim, rurſum aſcendi Hieroſolymam vnà cum Barnaba, aſſumpto ſimul & Tito.

2 Aſcendi autem ex reuelatione, & expoſui eis Euangelium quod prædico inter Gentes: ſed priuatim eis qui ſunt in pretio, ne quo modo fruſtra currerem aut cucurriſſem.

3 Sed neque Titus qui mecum erat, quum eſſet Græcus, coactus fuit circumcidi.

4 Nempe propter emiſſarios falſos fratres, qui irrepſerant ad explorandam libertatem noſtram quam habemus in Chriſto Ieſu, vt nos in ſeruitutem adigerent.

5 Quibus ne ad momentum quidem ceſſimus per ſubiectionem, vt veritas Euangelij permaneret apud vos.

*Deut.*10.17. 2.*chron.*19.7 *Job* 34.19. *Sapien.*6.8. *eccleſ.*35.16. *Act* 10.34. *Rom.*2.11. *epheſ.*6 9. *coloſ.* 3.25. 1.*pet.*1.17.

6 Ab ijs autem qui exiſtimantur eſſe aliquid, qualeſcunq; fuerint, nihil mihi diſcrepat: * perſonam hominis Deus non accipit. Nam qui ſunt in pretio, nihil mecum prætereà contulerunt.

7 Imò è contrario, quum vidiſſent mihi concreditum fuiſſe Euangelium præputij, ſicut Petro circumciſionis:

8 (Nam qui efficax fuit per Petrum ad Apoſtolatum

poſtolatum circumciſionis, efficax fuit etiam per me erga Gentes)

9 Quumque cognouiſſent gratiam mihi datam, Iacobus & Cephas & Iohannes, qui æſtimantur eſſe columnæ, dextras dederunt mihi ac Barnabæ ſocietatis, vt nos inter Gentes, ipſi verò apud circumciſos, *Apoſtolatu fungeremur.*

10 Solùm *monuerunt* vt pauperum meminiſſemus: quod & ipſum ſtudui facere.

11 Quum autem veniſſet Petrus Antiochiam, inos ei reſtiti, eo quòd condemnandus eſſet.

12 Nam antequam veniſſent quidam à Iacobo, vnà cum Gentibus edebat: quum autem veniſſent, ſubduxit ſeſe ac ſeparauit ab eis, metuens eos qui erant ex circumciſione.

13 Ac ſimulabant vnà cum eo reliqui etiam Iudæi: itaque etiam Barnabas ſimul abreptus fuit in illorum ſimulationem.

14 Sed quum vidiſſem eos non recto pede incedere, vt veritati Euangelij congruebat, dixi Petro coram omnibus, Si tu, quum ſis Iudæus, Gentiliter viuis, ac non Iudaicè, cur gentes cogis Iudaizare?

15 Nos naturâ Iudæi, & non ex Gentibus peccatores,

16 Scientes non iuſtificari hominem ex operibus Legis, ſed per fidem Ieſu Chriſti: etiam nos in Chriſtum Ieſum credidimus, vt iuſtificaremur ex fide Chriſti, & non ex operibus Legis: propterea quòd non iuſtificabitur ex operibus Legis vlla caro.

17 * Quod ſi, dum quærimus iuſtificari per Chriſtum, reperimur & ipſi peccatores, num Chriſtus peccati miniſter eſt? Abſit.

18 Nam ſi quæ deſtruxi, ea rurſus ædifico, tranſgreſſorem meipſum conſtituo.

19 Ego enim per legem Legi mortuus ſum, vt Deo viuerem.

20 Vnà

20 Vnà cum Chriſto crucifixus ſum Viuo autẽ, non ampliùs ego,ſed viuit in me Chriſtus;& vitam quam nunc viuo in carne,viuo per fidem Filij Dei,qui dilexit me,& tradidit ſemetipſum pro me.

21 Non abrogo gratiam Dei. Nam ſi per Legem eſt iuſtitia, igitur Chriſtus ſine cauſa mortuus eſt.

CAP. III.

1 *Exprobrat quòd ſe abduci paſſi ſint ab expreſſa illis ad viuum in Chriſto iuſtificationis gratia.*
6 *Abrahæ exemplum adducit,* 10 *effectum,*
21 *& cauſas latæ Legis exponens.*

O Amentes Galatæ,quis vos faſcinauit ne obſequeremini veritati! quibus ob oculos Ieſus Chriſtus priùs fuerat depictus, inter vos crucifixus.

2 Hoc ſolùm cupio diſcere ex vobis, Ex operibus Legis Spiritum accepiſtis, an ex fide per auditum percepta?

3 Adeò amentes eſtis?quum Spiritu inceperitis, nunc carne perficimini?

4 Tam multa paſſi eſtis fruſtrà? ſi modò etiam fruſtrà.

5 Qui igitur ſubminiſtrat vobis Spiritum,& efficit virtutes in vobis, ex operibus Legis, an ex fide per auditum percepta *ſubminiſtrat?*

Gen. 15.6. *Rom.*4. 3. *Iac.*2.23.

6 Sicut * Abraham credidit Deo, & imputatum eſt ei pro iuſtitia:

7 *Ita* noſtis, nempe eos qui ex fide ſunt, eſſe filios Abrahæ.

8 Præuidens autem Scriptura Deum ex fide iuſtificaturum Gentes, antè euangelizauit Abrahæ, * Benedicentur,*inquiens*,in te omnes Gentes.

Gen. 12.3. *eccleſ.*44.20. *Act.*3.25.

9 Itaque qui ex fide *ſunt*, benedicuntur cũ fideli illo Abraham.

10 Nam

10 Nam quotquot ex operibus Legis ſunt,
ſub execratione ſunt. Scriptum *eſt* enim;* Exe- *Deut.*27.26.
crabilis quiſquis non manſerit in omnibus quæ
ſcripta ſunt in libro Legis vt faciat ea.
11 Nullum autem per Legem iuſtificari a-
pud Deum manifeſtum *eſt*: quoniam * iuſtus *Abac.*2.4.
ex fide viuet. *Rom.*1.17.
12 Lex autem non eſt ex fide: ſed * Qui fe- *Heb.*10.38.
cerit ea homo, viuet in ipſis. *Leuit.*18.5.
13 *At* Chriſtus nos redemit ab execratione
Legis, dum pro nobis factus eſt execratio: ſcrip-
tum eſt enim, * Execrabilis quiſquis pendet in *Deut.*21.23.
ligno.
14 Vt in gentibus benedictio Abrahæ extet
in Chriſto Ieſu, & vt promiſſum illud Spiritus
accipiamus per fidem.
15 Fratres humano more loquor:* Hominis *Heb* 9.17.
licet pactionem authoritate confirmatam nul-
lus abrogat, aut aliquid ſuperaddit.
16 Abrahæ verò dictæ ſunt promiſſiones, &
ſemini eius, non dicit, Et ſeminibus, vt de mul-
tis: ſed de vno, Et ſemini tuo, qui eſt Chriſtus.
17 Hoc autem dico, pactionem antè confir-
matam à Deo reſpectu Chriſti, Lex quæ poſt
annos quadringentos & triginta cœpit, non fa-
cit irritam, vt aboleat promiſſionem.
18 Nam ſi ex Lege eſt hæreditas, non iam ex
promiſſione: Abrahæ verò per promiſſionem
gratificatus eſt Deus *hæreditatem*.
19 Quid igitur Lex? Tranſgreſſionum gratiâ
addita eſt, vſque quò veniſſet ſemen illud cui
facta eſt promiſſio: Lex, *inquam*, ordinata per
Angelos, per manum internuntij.
20 Internuntius autem vnius non eſt: Deus
verò vnus eſt.
21 *Num* igitur Lex eſt aduerſus promiſſi-
ones Dei? Abſit, nam ſi data fuiſſet Lex
quæ poſſet viuificare, verè ex Lege eſſet iuſti-
tia.

22 Sed

Rom. 3. 9. 22 Sed * concluſit Scriptura omnia ſub peccatum, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus.

23 Antequam autem veniſſet fides, ſub Legis præſidio tenebamur, concluſi in eam fidem quæ erat reuelanda.

24 Itaque Lex pædagogus noſter fuit in Chriſtum, vt ex fide iuſtificaremur.

25 At poſtquàm venit fides, non ampliùs ſub pædagogo ſumus.

26 Omnes enim filij Dei eſtis, per fidem in Chriſto Ieſu.

27 Nam quicunque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.

28 Non eſt Iudæus, neq; Græcus: non eſt ſeruus neq; liber, non eſt maſculus nec fœmina; omnes enim vos vnus eſtis in Chriſto Ieſu.

29 Quòd ſi vos *eſtis* Chriſti, nempe Abrahæ ſemen eſtis, & ſecundùm promiſſionem hæredes.

CAP. IIII.

1 *A tutela Legis mancipatos* 4 *Chriſti aduentu, qui eius eſt finis,* 9 *abſurdum eſt ad egenas ſuperſtitiones relabi.* 13 *Reuocat ergo eos ad puritatem doctrinæ Euangelij.* 21 *Et pulchra allegoria ſuam diſputationem exornat.*

HOc autem dico. Quamdiù hæres eſt infans, nihil differt à ſeruo, quamuis ſit dominus omnium:

2 Sed ſub tutoribus & curatoribus eſt, vſq; ad tempus quod pater præfinierit.

3 Ita & nos, quum eſſemus infantes, ſub elementis Mundi eramus in ſeruitutem redacti:

4 At poſtquam venit plenum tempus, emiſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum Legi obnoxium:

5 Vt eos qui legi erant obnoxij, redimeret,

Rom. 8. 15. * vt adoptionem acciperemus:

6 Quoniam

6 Quoniam autem eſtis filij, emiſit Deus
Spiritum Filij ſui in corda veſtra, clamantem,
Abba, *id eſt*, Pater.
7 Itaque non ampliùs es ſeruus, ſed filius:
quòd ſi filius, etiam hæres Dei per Chriſtum.
8 Imò tum quidem ignorantes Deum, ſer-
uiebatis ijs qui naturâ non ſunt dij:
9 At nunc quum cognoſcatis Deum, imò
potiùs edocti ſitis à Deo, quomodo conuertimi-
ni retrorſum ad impotentia & egena elementa,
quibus retrorſus ab initio ſeruire vultis?
10 Dies obſeruatis & menſes, & tempora, &
annos.
11 Metuo de vobis ne fruſtrà fatigatus ſim
apud vos.
12 Eſtote quaſi ego: nam ego *ſum* quaſi vos:
fratres rogo vos, nihil mihi feciſtis iniuriæ.
13 Noſtis autem me per infirmitatem car-
nis vobis priùs euangelizaſſe.
14 Et experimentum mei quod *fiebat* in car-
ne mea, non pro nihilo habuiſtis, neque reſpui-
ſtis; ſed me vt Angelum Dei, vt Chriſtum Ie-
ſum, excepiſtis.
15 Quæ igitur erat beatitatis veſtræ prædi-
catio? Teſtimonium enim reddo vobis, vos, ſi
fieri potuiſſet, oculos veſtros effoſſos daturos
mihi fuiſſe.
16 Itaque *num* inimicus factus ſum vobis,
dum vobis vera loquor?
17 Depereunt vos non benè, imò exclude-
re nos volunt, vt ſe depereatis.
18 Sed præclarum eſt vehementer amare in
re bona ſemper, & non ſolùm dum præſens ſum
apud vos.
19 Filioli mei quos iterum parturio, vſque-
quò formetur Chriſtus in vobis.
20 Velim autem nunc adeſſe apud vos, &
mutare vocem meam: quoniam hæſito in vo-
bis.

21 Dicite

21 Dicite mihi qui ſub Lege vultis eſſe, Le-
gem non auditis?
22 Scriptum eſt enim, Abrahamum duos
filios habuiſſe: vnum ex ancilla, & vnum ex li-
bera.
Gen 16.15. 23 * Sed is qui ex ancilla natus eſt, ſecun-
Gen 21.1. dùm carnem natus eſt: * qui verò ex libera, per
promiſſionem.
24 Per quæ aliud figuratur. Nam hæ ſunt duæ
illæ pactiones, vna quidem quæ eſt Agar, ex
monte Sinai, generans prolem ad ſeruitutem.
25 Iſtud enim Agar eſt Sina mons in Arabia:
eadem autem ſerie reſpondet ei Hieruſalem
quæ nunc *eſt*, ſeruitque cum fillijs ſuis:
26 Illa verò quæ ſurſum eſt Hieruſalem, li-
bera eſt, quæ eſt mater omnium noſtrûm.
Eſa. 54. 1. 27 Scriptum eſt enim, * Lętare ſterilis quæ
non paris: erumpe & clama quæ non parturis,
quoniam plures ſunt liberi deſertæ, quàm eius
quæ habet virum.
Rom. 9. 8. 28 * Nos igitur, fratres, ſecundùm Iſaac, pro-
miſſionis filij ſumus.
29 Sed quemadmodũ tunc is qui ſecundùm
carnem genitus fuerat, perſequebatur eum qui
natus erat ſecundùm Spiritum: ita & nunc.
Gen. 21. 10. 30 Sed quid dicit Scriptura? * Eijce ancil-
lam & filium eius, non enim hæres erit filius
ancillæ cum filio liberæ.
31 Nempe, fratres, non ſumus ancillæ filij,
ſed liberæ.

CAP. V.

1 Quia ex libera ortos eſſe dixit, admonet quantum ſit pretium tantæ libertatis, 13 & qualiter ea ſit vtendum. 16 vt ſpiritui obediant, 19 & reſiſtant carni.

1 IN libertate igitur qua Chriſtus nos libera-
uit, perſtate, & ne regredientes implicami-
ni ſeruitutis iugo.

2 * Ecce

2 * Ecce, ego Paulus dico vobis, ſi circumci- *Act.* 15.1.
damini, Chriſtum nihil vobis profuturum.
3 Teſtor enim rurſum omni homini qui cir-
cunciditur, eum eſſe debitorem totius Legis ſer-
uandæ.
4 Facti eſtis *inanes, ſeparati à Chriſto, qui- 1.*Cor*.1.17.
cumque per legem iuſtificamini, & à gratia ex-
cidiſtis.
5 Nos enim Spiritu ex fide ſpem iuſtitiæ ex-
pectamus.
6 Nam in Chriſto Ieſu neque circumciſio
quicquam valet, neque præputium: ſed fides
per charitatem agens.
7 Currebatis pulchrè, quis vos inhibuit, vt
non obſequeremini veritati?
8 Hæc perſuaſio non *eſt* ex eo qui vocat
vos.
9 * Paulum fermenti totam maſſam fer- 1.*Cor*.5.6.
mentat.
10 Ego confido de vobis in Domino, vos ni-
hil aliud eſſe cenſuros: ſed qui turbat vos, au-
feret condemnationem, quiſquis fuerit.
11 Ego autem fratres, ſi circumciſionem
etiam prædico, quid adhuc perſequutionem
patior? Nempe abolitum eſt offendiculum cru-
cis.
12 Vtinam etiam abſcindantur qui vos in-
quietant:
13 Vos enim ad libertatem vocati eſtis, fra-
tres: tantùm ne libertatem *arripite vt datam*
carni occaſionem, ſed ex charitate ſeruite alij
alijs.
14 Nam tota Lex vno verbo completur, iſto *Leuit*.19.18.
videlicet, * Diliges proximum tuum vt teipſum. *Mat*.22.39.
15 Quòd ſi alij alios mordetis & deuoratis, *Mar*.12.31.
videte ne viciſſim alij ab alijs conſumamini. *Rom*.13.9.
16 *Hoc* autem dico, *Spiritu incedite & quod *Iac*.2.8.
concupiſcit caro ne perficite. *Rom*.13.14.
17 Nam caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, 1.*pet*.2.11.
ſpiritus

ſpiritus autem aduerſus carnem: hæc autem inter ſe oppoſita ſunt, vt non quæcunq; volueritis, eadem faciatis.

18 Quòd ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub Lege.

19 Porrò manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt, adulterium, ſcortatio, impuritas, laſciuia:

20 Idololatria, veneficium, inimicitiæ, lis, æmulationes, contentiones, diſſidia, hæreſes.

21 Inuidiæ, cædes, ebrietates, commeſſationes, & his ſimilia: quæ prædico vobis, ſicut prędixi, eos *videlicet* qui talia agunt, regni Dei non fore hæredes.

22 At fructus Spiritus eſt charitas, gaudium, pax, lenitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, temperantia.

23 Aduerſus eos qui ſunt eiuſmodi, non eſt lex.

24 Qui enim *ſunt* Chriſt, carnem crucifixerunt cum affectibus & concupiſcentijs.

25 Si viuimus ſpiritu, ſpiritu etiam incedamus.

26 Ne ſimus inanis gloriæ cupidi, alij alios prouocantes, alij alijs inuidentes.

CAP. VI.

1 *Agit iam in ſpecie de charitate erga delinquentes & lapſos:* 6 *Erga miniſtros verbi:* 10 *Erga domeſticos fidei.* 11 *Non quemadmodum falſi Legis zelatores,* 13 *Qui in carne mutilata gloriantur,* 15 *Non autem in cruce Chriſti.*

FRatres etiamſi præoccupatus fuerit homo in aliqua offenſa, vos ſpirituales inſtaurate huiuſmodi hominem, cum ſpiritu manſuetudinis, conſiderans *vnuſquiſque* temetipſum, ne & tu tenteris.

2 Alij

2 Alij aliorum onera portate, & ita com-
plete Legem Chriſti.
3 Nam ſi quis ſibi videtur aliquid, quum ni-
hil ſit, hunc ſuus ipſius animus fallit.
4 Opus autem ſuum probet vnuſquiſque, &
tunc in ſemetipſo ſolo gloriationem habebit,
& non in alio.
5 * Nam vnuſquiſque ſuum onus portabit. 1.Cor.3.8.
6 * Communicet autem qui inſtituitur in ſer- 1.Cor.9.7.
mone, ei qui inſtituit, omnia bona.
7 Ne fallimini; Deus non irridetur: quicquid
enim ſeminauerit homo, hoc & metet.
8 Nam qui ſeminat carni ſuæ, ex carne me-
tet interitum, qui verò ſeminat ſpiritui, ex ſpi-
ritu metet vitam æternam.
9 * Porrò ne benefaciendo ſegneſcamus; 2.Theſſ.3.13
tempore enim ſuo metemus, ſi non elangueri-
mus.
10 Nempe igitur dum tempus habemus, ſi-
mus benefici erga omnes, maximè verò erga
domeſticos fidei.
11 Videtis quàm longis literis vobis ſcripſe-
rim mea manu.
12 Quicunque volunt ſpecioſi apparere in
carne, ij cogunt vos circuncidi, tantùm ne ob
crucem Chriſti perſequutionem patiantur.
13 Nam ne ipſi quidem qui circunciduntur,
Legem ſeruant; ſed volunt vos circuncidi, vt de
veſtra carne glorientur.
14 A me verò abſit gloriari niſi in cruce Do-
mini noſtri Ieſu Chriſti: per quem mundus mi-
hi crucifixus eſt, & ego mundo.
15 * Nam in Chriſto Ieſu neque circunciſio Supra 5.6.
quicquam valet, neque præputium, ſed noua
creatio.
16 Et quicunque ſecundùm hanc regulam
incedent, pax *erit* ſuper eos, & miſericordia, &
ſuper Iſraëlem Dei.
17 De cætero nequis mihi moleſtias exhi-
beto:

beto: ego enim ſtigmata Domini Ieſu in cor-
pore meo porto.
18 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti *ſit* cum
ſpiritu veſtro, fratres. Amen.

Ad Galatas miſſa fuit Roma.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD EPHESIOS.

CAP. I.

1 Poſt ſalutationem, 5 de gratuita Dei electione, 5 & adoptione diſſerit, 7. 13 A qua ſalus hominum tanquam ex vero & natiuo fonte manat Et quia tam ſublime arcanum capi non poteſt, precatur, vt ad plenam 20 Chriſti cognitionem Epheſios Deus addacat.

PAVLVS Apoſtolus Ieſu Chriſti
1 Cor.1.2. per voluntatem Dei, * ſanctis
qui agunt Epheſi, & fidelibus
in Chriſto Ieſu:
1.Cor.1.3. 2 * Gratia *ſit* vobis, & pax
à Deo Patre noſtro, & Domi-
no Ieſu Chriſto.
1.Pet.1.3. 3 * Benedictus Deus ac Pater Domini no-
ſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nobis omni be-
nedictione ſpirituali, in cœlis, in Chriſto.
4 Sicut elegit nos in ipſo, antequam iace-
rentur

rentur fundamenta mundi, vt ſimus ſancti & inculpati coram eo per charitatem:

5 Qui prædeſtinauit nos quos adoptaret in filios per Ieſum Chriſtum in ſeſe, pro beneuolo affectu voluntatis ſuæ,

6 Ad laudem glorioſæ ſuæ gratiæ, qua nos gratis effecit ſibi gratos in illo dilecto:

7 In quo habemus redemptionem per ſanguinem ipſius, remiſſionem, *inquam*, peccatorum ex diuite ipſius gratia:

8 Qua redundauit in nos omni ſapientiâ & intelligentiâ:

9 Patefacto nobis myſterio voluntatis ſuæ: ſecundùm gratuitam ſuam beneuolentiâ quam propoſuerat in ſeſe.

10 *Nempe* vt in pleni temporis diſpenſatione recolligeret omnia in Chriſto, tum quæ in cœlis ſunt, tum quæ in terra:

11 In ipſo, *inquam*, in quo etiam in ſortem adſciti ſumus, quum eſſemus prædeſtinati ſecundùm propoſitum eius qui omnia efficit ex conſilio voluntatis ſuæ.

12 Vt nos ſimus laudi gloriæ ipſius, qui priores ſperauimus in Chriſto.

13 In quo *ſperaſtis* & vos, audito ſermone veritatis, *id eſt*, Euangelio ſalutis veſtræ: in quo etiam poſteaquam crediditis, obſignati eſtis Spiritu illo promiſſionis ſancto.

14 Qui eſt arrhabo hæreditatis noſtræ, dum in libertatem vindicemur, ad laudem gloriæ ipſius.

15 Propterea etiam ego, auditâ ea quæ in vobis eſt fide in Domino Ieſu, & charitate in omnes ſanctos:

16 Non deſino gratias agere pro vobis, mentionem veſtri faciens in precibus meis:

17 Vt Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pater ille gloriæ, det vobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis, per agnitionem ipſius,

18 Illuminatis oculis mentis veſtræ: vt ſcia-
tis quæ ſit ſpes illa vocationis ipſius, & quæ o-
pes gloriæ hæreditatis ipſius in ſanctis.

19 Et quæ ſit excellens illa magnitudo po-
tentiæ ipſius in nobis qui credimus, * pro effi-
cacitate fortis roboris ipſius,

Coloſſ. 2. 19. infra 3. 7.

20 Quam exeruit in Chriſto, quum excitauit
eum ex mortuis, & collocauit ad dextram ſu-
am in cœlis:

21 Longè ſupra omne imperium ac poteſta-
tem, & potentiam, dominium, & omne nomen
quod nominatur non ſolùm in hoc ſeculo, ve-
rumetiam in futuro.

22 Et omnia ſubiecit eius pedibus, eumque
conſtituit caput ſuper omnia ipſi Eccleſiæ.

23 Quæ eſt corpus ipſius,& complementum
eius qui omnia implet in omnibus.

CAP. II.

*Vt gratiæ magnitudinem ex comparatione ampli-
ficet, 1 reducit illis in memoriam 5 quòd exi-
tio prorſus addicti, 8 gratia ſint ſeruati: 13 &
propinqui facti 16 reconciliatione per Chriſtum
facta, 17 & per Euangelium publicata.*

Coloſſ. 2. 13.

ET * vos *vnà viuificauit*, quum eſſetis mor-
tui in offenſis & peccatis:

2 In quibus olim verſati eſtis, vt eſt vi-
ta mundi huius, ſecundùm principem cui pote-
ſtas eſt aëris, & ſpiritus nunc agentis in homi-
nibus contumacibus.

3 Inter quos & nos omnes conuerſati ſu-
mus olim in cupiditatibus carnis noſtræ, facien-
tes quæ carni ac cogitationibus libebant, era-
muſque naturâ filiæ iræ, vt etiam reliqui.

4 Sed Deus, qui diues eſt miſericordiâ,
propter multam charitatem ſuam qua dilexit
nos,

5 Etiam quum per offenſas mortui eſſemus,
vnà viuificauit nos per Chriſtum, *cuius* gratiâ
eſtis ſeruati:

6 Vna-

6 Vnaque excitauit, vnaque collocauit in cœ-
lis,in Chriſto Ieſu.
7 Vt oſtenderet in ſeculis ſuccedentibus ſum-
mas opes ſuæ gratiæ, *ſua* erga nos benignitate
in Chriſto Ieſu.
8 Gratiâ enim eſtis ſeruati per fidem, idq;
non ex vobis : Dei donum *eſt*.
9 Non ex operibus, nequis glorietur.
10 Nam ipſius ſumus opus, conditi in Chri-
ſto Ieſu ad opera bona quæ præparauit Deus
vt in eis verſaremur.
11 Propterea mementote vos quondam gen-
tes in carne, qui dicebamini Præputium ab ea
quæ vocatur Circumciſio in carne,& quæ ma-
nibus fit:
12 Vos, *inquam*, illo tempore fuiſſe abſque
Chriſto, alienos à republica Iſraëlis,& * extra- *Rom.* 9. 4.
neos à pactis promiſſionis,ſpem non habentes,
& Dei expertes in mundo.
13 At nunc in Chriſto Ieſu, vos qui olim
eratis procul, propinqui facti eſtis per ſangui-
nem Chriſti.
14 Ipſe enim eſt pax noſtra, qui vtraque fe-
cit vnum,& intergerini parietis ſeptum ſoluit:
15 * Inimicitijs, *id eſt*, Lege mandatorum *quæ* *Coloſſ.* 2. 14.
in ritibus *poſita eſt*, per carnem ſuam abolitis:vt
ex duobus illis conderet in ſemetipſo vnum no-
uum hominem, faciens pacem,
16 Et vtroſque in vno corpore reconcilia-
ret Deo per crucem, peremptis inimicitijs per
eam:
17 Et veniens euangelizauit pacem vobis
longinquis & propinquis.
18 Quoniam vtrique per ipſum habemus
aditum per vnum Spiritum ad Patrem.
19 Nempè igitur non eſtis hoſpites & in-
quilini, ſed conciues ſanctorum, ac domeſtici
Dei:
20 Superſtructi ſuper fundamentum Apo-

ſtolorum ac Prophetarum, cuius imus angularis *lapis* eſt ipſe Ieſus Chriſtus.

21 In quo totum ædificium congruenter coagmentatum, creſcit, vt ſit templum ſanctum Domino.

22 In quo & vos vnà ædificamini, vt ſitis habitaculum Dei per Spiritum.

CAP. III.

1 Ideo ſe dicit à Judæis multa paſſum 3 quòd myſterium de gentibus ſeruandu, 8 Dei iuſſu prædicauerit. 13 Deinde rogat Epheſios, ne ob afflictiones quas patitur deficiant. 14 Ac propterea orat Dominum 18 vt percipiant quanta ſit Chriſti dilectio.

HVius rei gratiâ ego Paulus *ſum* captiuus ille Chriſti Ieſu pro vobis Gentibus.

2 Si quidem audiſtis diſpenſationem gratiæ Dei quæ data eſt mihi apud vos,

3 *Deum videlicet* per reuelationem notum mihi feciſſe myſterium illud, (ſicut antè ſcripſi paucis:

4 (Ex quo perlecto poteſtis intelligere quæ ſit mea intelligentia in myſterio Chriſti)

5 Quod alijs ætatibus non innotuit filijs hominum, vt nunc retectum eſt ſanctis eius Apoſtolis & Prophetis per Spiritum:

6 Gentes *videlicet* eſſe cohæredes & concorpores, conſorteſque promiſſionis eius in Chriſto per Euangelium.

7 Cuius factus ſum miniſter ex dono gratiæ Dei, quod datum eſt mihi ſecundùm efficacitatem potentiæ ipſius.

8 Mihi, *inquam*, longè minimo omnium ſanctorum, data eſt hæc gratia, euangelizandi inter gentes imperueſtigabiles illas opes Chriſti,

9 Et in lucem proferendi omnibus quæ *ſit*
communio myſterij, quod erat abſconditum à
ſeculis in Deo, qui omnia hæc condidit per Ie-
ſum Chriſtum.

10 Vt nota nunc fiat per Eccleſiam imperijs
ac poteſtatibus *quæ* in cœlis *ſunt*, multiformis
illa ſapientia Dei,

11 Secundùm propoſitum æternum quod
conſtituit in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

12 In quo habemus libertatem & * aditum *Rom. 5. 2.*
cum fiducia per fidem ipſius.

13 Quapropter peto ne ſegneſcatis ob af-
flictiones meas pro vobis, quæ eſt gloria veſtra.

14 Huius rei gratiâ flecto genua mea ad Pa-
trem Domini noſtri Ieſu Chriſti,

15 (Ex quo tota familia in cœlis & in terra
nominatur)

16 Vt det vobis pro diuite ſua gloria, vt for-
titer corroboremini per Spiritum ſuum in inte-
riore homine:

17 Vt inhabitet Chriſtus per fidem in cor-
dibus veſtris:

18 Vt in charitate radicati & fundati, va-
leatis aſſequi cum omnibus ſanctis, quæ *ſit* illa
latitudo & longitudo, & profunditas, & ſubli-
mitas:

19 Et cognoſcere charitatem illam Chriſti
omni cognitione ſuperiorem: vt impleamini ad
omnem vſque plenitudinem illam Dei.

20 Ei verò qui infinita cum redundantia po-
teſt omnia facere ſupra ea quæ petimus, aut
mente concipimus, pro illa potentia agente in
nobis,

21 *Sit* gloria in Eccleſia per Chriſtum Ie-
ſum, in omnes ætates ſeculi ſeculorum. Amen.

CAP. IIII.

*Tria vltima capita præceptiones de moribus conti-
nent. 1 Hortatur ad mutuam coniunctionem;*

7 propterea varia dona à Deo conferri, 16 vt ædificetur Eccleſia. 17 Reuocat ergo eos ab infidelium vanitate, 25 à mendacio, 29 & ſpurcitie ſermonis.

PRecor itaque vos ego captiuus in Domino, vt ambuletis ita vt dignum eſt vocatione qua vocati eſtis,
2 Cum omni humilitate ac manſuetudine, cum animi lenitate, tolerantes alij alios per charitatem:
3 Studentes ſeruare vnitatem Spiritus per vinculum pacis.
4 Vnum *eſt* corpus & vnus ſpiritus, ſicut & vocati eſtis in vnam ſpem vocationis veſtræ.
5 Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptiſma:
6 Vnus Deus & Pater omnium, qui eſt ſuper omnia, & per omnia, & in omnibus vobis.
7 Sed vnicuiq; noſtrûm data eſt gratia pro menſura doni Chriſti.
Pſal.68.19. 8 Quapropter dicit, * Quum aſcendiſſet in ſublime, captiuam duxit captiuitatem, & dedit dona hominibus.
9 Cæterùm illud Aſcendit, quid eſt niſi quòd etiam deſcenderat priùs in infimas partes terræ?
10 Qui deſcendit, ipſe eſt qui etiam aſcendit longè ſupra omnes cœlos, vt impleret omnia.
11 Dedit igitur ipſe alios quidem Apoſtolos: alios verò Prophetas: alios autem Euangeliſtas: alios autem Paſtores & Doctores.
12 Ad coagmentationem ſanctorum, ad opus miniſterij, ad ædificationem, *inquam*, corporis Chriſti:
13 Donec deueniamus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis Filij Dei, in virum perfectũ, ad menſuram ſtaturæ adulti Chriſti:
14 Vt ne ſimus ampliùs pueri, qui fluctuemus

&

& circumferamur quouis vento doctrinæ,in ho-
minum alea,veteratoria ad inſidioſè fallendum
verſutia:
15 Sed veritatem ſectantes cum charitate;
prorſus adoleſcamus in eum qui eſt caput,*nem-
pe* Chriſtus:
16 Ex quo totum corpus congruenter coag-
mentatum, & compactum per omnes ſuppedi-
tatas commiſſuras, ex vi intus agente pro men-
ſura vniuſcuiuſque membri,incrementum capit
corpori conueniens, ad ſuijpſius extructionem
per charitatem.
17 Hoc itaque dico, & obteſtor per Domi-
num,ne ampliùs verſemini * ſicut reliquæ Gen- *1.Theſſ.4.5.*
tes verſantur in vanitate mentis ſuæ,
18 Cogitationem habentes obſcuratam, &
abalienatam à vita Dei propter ignorantiam
quæ eſt in ipſis,ex obduratione cordis ipſorum:
19 Qui poſteaquam dedoluerunt,ſemetipſos
dediderunt proteruiæ ad certatim patrandam
impuritatem omnem.
20 Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum:
21 Si modò eum audiſtis, & per eum edocti *Coloſſ.3.8.*
fuiſtis, ſicut eſt veritas in Ieſu,
22 * *Nempe* deponere quod ad priſtinam
conuerſationem attinet, veterem illum homi-
nem qui deceptricibus cupiditatibus corrumpi-
tur:
23 Renouari verò ſpiritu mentis veſtræ,
24 Et induere nouum illum hominem, qui
ſecundùm Deum conditus eſt ad iuſtitiam &
ſanctimoniam veram.
25 Quapropter depoſito mendacio, loquimi-
ni veritatem quiſque proximo ſuo: nam ſumus
alij aliorum membra.
26 Iraſcimini, & ne peccate: ſol ne occidat
ſuper exacerbatione veſtra:
27 Neque date locum diabolo.

28 Qui furabatur, non ampliùs furetur: ſed
potiùs laboret operando manibus quod bonum
ſit, vt poſſit impertiri cui opus fuerit.
29 Nullus ſermo corruptus ex ore veſtro e-
greditor, ſed ſiquis eſt commodus ad ædificati-
onis vſum, vt gratiam auditoribus adferat.
30 Et ne triſtitia afficite Spiritum illum ſan-
ctum Dei, per quem obſignati eſtis in diem re-
demptionis.
31 Omnis amaritudo, & excandeſcentia, &
ira, & clamor, & maledicentia, tollatur ex vo-
bis, cum omni malitia.
32 Sed eſtote alij in alios benigni, miſeri-
cordes, condonantes vobis mutuò *offenſas*, ſi-
cut & Deus in Chriſto condonauit vobis.

CAP. V.

*3 Ne in vitijs quæ reprehendit, oſcitanter ſuas ad-
monitiones excipiant, 5 ſeuera denuntiatione
eos terret, 8 ſtimulos etiam adhibet, 15 &
à generali morum paræneſi 22 ad ſpecialem
vxorum 25 & maritorum deſcendit.*

Iohan. 13. 34 & 15. 12. 1. Ioh. 3. 23.

ESTote * igitur imitatores Dei, vt filij dile-
cti.
2 Et verſamini cum charitate, ſicut &
Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro
nobis oblationem ac victimam Deo, in odorem
bonæ fragrantiæ.

Supra 4. 29. coloſſ. 3. 5. 1. theſſ. 4. 3.

3 * Scortatio verò & omnis impuritas, aut
auaritia, ne nominator quidem inter vos, ſicut
decet ſanctos:
4 Et obſcœnitas, & ſtultiloquium, & ſcur-
rilitas, quæ non conueniunt: ſed potiùs gratia-
rum actio.
5 Nam hoc noſtis, nullum ſcortatorem, aut
impurum, aut auarum, qui eſt idololatra, habe-
re hæreditatem in regno Chriſti & Dei.

Mat. 24. 4. mar. 13. 5. luc. 21. 8. 2. theſſ. 2. 2.

6 * Ne quiſquam vos ſeducat inanibus ſer-
monibus: propter hæc enim venit ira Dei in
homi-

homines contumaces.
7 Ne igitur eſtote conſortes eorum.
8 Eratis enim olim tenebræ, nunc autem
lux in Domino: vt filij lucis incedite:
9 (Nam fructus Spiritus *ſitus eſt* in omni bo-
nitate & iuſtitia & veritate:
10 Probantes quid ſit acceptum Domino.
11 Et ne commercium habete cum operi-
bus illis infrugiferis tenebrarum, ſed potiùs eti-
am arguite.
12 Nam quæ occultè fiunt ab iſtis, turpe eſt
vel dicere.
13 Sed omnia dum arguuntur, à luce mani-
feſta fiunt: lux enim illud eſt quod omnia facit
manifeſta.
14 Quapropter dicit, Excitare qui dor-
mis, & ſurge à mortuis, & illuceſcet tibi Chri-
ſtus.
15 * Videte igitur quomodo accuratè ince- *Coloſſ.* 4.5.
datis, non vt inſipientes, ſed vt ſapientes:
16 Redimentes occaſionem, quoniam dies
mali ſunt.
17 * Propterea ne eſtote imprudentes, ſed *Rom.* 12.2.
intelligentes quæ ſit voluntas Domini. 1 *Theſſ.* 4.3.
18 Et ne inebriamini vino, in quo luxus eſt,
ſed implemini Spiritu:
19 Loquentes inter vos mutuò per pſalmos
& hymnos & cantationes ſpirituales, canentes
& pſallentes in corde veſtro, Domino:
20 Gratias agentes ſemper de omnibus, in
nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, Deo &
Patri,
21 Subiecti alij alijs, cum timore Dei.
22 * Vxores proprijs viris ſubiectæ eſtote, vt *Coloſſ.* 3.18.
Domino: *Tit.* 2.3.
23 * Quoniam vir eſt caput vxoris, vt & 1 *Pet.* 3.1.
Chriſtus eſt caput Eccleſiæ: & is eſt qui ſalu- 1. *Cor.* 11.3.
tem dat corpori.
24 Itaque ſicut Eccleſia ſubiecta eſt Chri-

ſto, ita & vxores ſuis viris *ſubiectæ ſunto* in om-
nibus.
Col.3.19. 25 * Viri, diligite vxores veſtras, ſicut &
Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſemetipſum ex-
poſuit pro ea:
26 Vt eam ſanctificaret, poſtquam eam pur-
gaſſet lauacro aquæ per Verbum:
27 Vt ſiſteret eam ſibi glorioſam, *id eſt*, Ec-
cleſiam non habentem maculam aut rugam, aut
quicquam eiuſmodi, ſed vt eſſet ſancta & incul-
pata.
28 Ita debent viri diligere ſuas vxores vt
ſua ipſorum corpora: qui diligit ſuam vxorem,
ſeipſum diligit.
29 Nullus enim vnquam ſuam ipſius carnem
odio habuit, imò enutrit ac fouet eam ſicut &
Dominus Eccleſiam.
30 Quoniam membra ſumus corporis eius,
ex carne eius, & ex oſſibus eius.
Gen.2.24. 31 * Propterea derelinquet homo patrem
mat. 19.5. ac matrem, & agglutinabitur vxori ſuæ: & qui
mar.10.7. duo *erant*, fient vna caro.
1.cor.6.16. 32 Myſterium hoc magnum eſt: loquor au-
tem de Chriſto & de Eccleſia.
33 Itaque & vos ſinguli ſuam quiſque vxo-
rem ita diligat, vt ſeipſum: vxor autem *videto*
vt reuereatur virum.

CAP. VI.

1 Subijcit præcepta de liberorum, 5 ſeruorum, 9 & dominorum officijs. 10 Deinde proponit quàm acris pugna fidelibus ſit propoſita: 13 quibus armis in ea vtendum, 21 poſtremò Tychicum commendat.

Coloſſ.3.20.
Exod 20.12. LIberi * auſcultate in Domino parentibus
deut.5.16. veſtris: id enim eſt iuſtum.
eccleſ. 3.9. 2 * Honora patrem tuum et matrem
mat.15.4. tuam: (quod eſt præceptum primum cum pro-
mar.7.10. miſſione)

3 Vt

3 Vt benè tibi ſit, & ſis longæuus ſuper terram.

4 Et *vos* patres, ne prouocate ad iram liberos veſtros: ſed enutrite eos in doctrina & monitis Domini.

5 * Serui auſcultate ijs qui *veſtri* domini ſunt ſecundùm carnem, cum timore ac tremore, cum ſimplicitate cordis veſtri, vt Chriſto. *Coloſſ.* 3.22. *tit.* 2.9. 2 *pet* 2.18.

6 Non ad oculum ſeruientes, vt qui hominibus placere ſtudent: ſed vt ſerui Chriſti, facientes ex animo quæ vult Deus:

7 Cum beneuolentia ſeruientes vt Domino, & non hominibus.

8 Vt qui illud ſciatis, ſingulos quicquid fecerint boni, hoc reportaturos à Domino, ſiue ſeruus fuerit, ſiue liber.

9 Et vos domini, eadem facite erga illos, remiſſis minis: ſcientes veſtrum etiam ipſorum Dominum eſſe in cœlis, nec perſonæ reſpectum eſſe apud eum.

10 Quod ſupereſt, fratres mei, corroboremini per Dominum, & forte ipſius robur.

11 Induite vniuerſam illam amaturam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli.

12 Quoniam non eſt nobis lucta * aduerſus ſanguinem & carnem, ſed aduerſus imperia, aduerſus poteſtates, aduerſus mundi dominos, *rectores* tenebrarum ſeculi huius, aduerſus ſpirituales malitias *quæ ſunt* in ſublimi. *Deut.* 10 17 2.*par.* 19.7. *iob.* 34.19. *ſap.* 6.8. *eccleſ.* 35.1[6] *act.* 10.34. *rom.* 2.11. *gal.* 2 6. *col.* 3.25. 1 *pet.* 1.17. *ſupra* 2.2.

13 Propterea aſſumite vniuerſam illam armaturam Dei, vt poſſitis reſiſtere tempore aduerſo, & omnibus confectis ſtare.

14 State igitur lumbis circumcinctis veritate, & induti thorace iuſtitiæ:

15 Calceatis pedibus præparatione Euangelij pacis.

16 Supra omnia aſſumpto ſcuto fidei, quo poſſitis omnia iacula Mali illius ignita extinguere,

17 Galeam etiam ſalutis recipite, & gladium

dium ſpiritualem, hoc eſt, verbum Dei:
18 Omni prece & ſupplicatione, precantes
omni tempore per Spiritum, & illi ipſi rei inui-
gilantes cum omni perſeuerantia & ſupplicati-
one pro omnibus ſanctis:
19 Et pro me, vt mihi detur ſermo ad aper-
tionem oris mei cum libertate, vt notum faciam
myſterium Euangelij.
20 Cuius cauſa legatione fungor in catena,
vt, *inquam*, de eo liberè loquar, ſicut oportet
me loqui.
21 Vt autem ſciatis & vos res meas & quid
agam, omnia vobis nota faciet Tychicus, cha-
rus frater & fidus miniſter in Domino:
22 Quem miſi ad vos ob id ipſum vt cogno-
ſcatis res noſtras, & conſoletur corda veſtra.
23 Pax *ſit vobis* fratribus, & charitas cum fide
à Deo Patre & Domino Ieſu Chriſto.
24 Gratia *ſit* cum omnibus diligentibus
Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ad incor-
ruptibilitatem. Amen.

Scripta fuit Roma ad Epheſios per Tychicum.

EPISTO-

EPISTOLA
PAVLI APOSTOLI
AD PHILIPPENSES.

CAP. I.

3 De pio animi ſui erga Philippenſes affectu teſtatur, 12 de ſe & ſuis vinculis tractat, 22 & eos ſuo exemplo incitat, 27 hortaturque ad vnitatem, 28 & patientiam.

PAVLVS & Timotheus ſerui Ieſu Chriſti, omnibus ſanctis in Chriſto Ieſu qui ſunt Philippis, vnà cum Epiſcopis, ac Diaconis:
2 Gratia vobis & pax à Deo
Patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.
3 Gratias ago Deo meo cum ſumma memoria veſtri,
4 (Semper in omni precatione mea pro omnibus vobis cum gaudio preces faciens.)
5 Super veſtri in Euangelio communione, à primo die vſque ad hoc tempus:
6 Perſuaſum habens hoc ipſum, fore vt qui cœpit in vobis opus bonum, perficiat vſque ad diem Ieſu Chriſti.
7 Sicut iuſtum eſt vt ego id ſentiam de omnibus vobis, propterea quòd animo teneam vos, & in vinculis meis, & in defenſione & confirmatione Euangelij, vos, *inquam*, omnes vnà mecum fuiſſe gratiæ meæ participes.

8 Teſtis

8 Teſtis enim mihi eſt Deus quàm propenſè amem vos omnes in viſceribus Ieſu Chriſti.
9 Et hoc precor, vt charitas veſtra adhuc magis ac magis redundet in cognitione & omni ſenſu:
10 Vt dignoſcatis quæ diſcrepant, vt ſitis ſinceri,& inoffenſo curſu pergatis ad diem vſq; Chriſti:
11 Pleni fructibus iuſtitiæ, qui *inſunt vobis* per Ieſum Chriſtum, ad gloriam & laudem Dei.
12 Velim autem vos ſcire, fratres, quæ mihi *acciderunt*, magis ad profectum Euangelij eueniſſe;
13 *Adeò* vt vincula mea in Chriſto celebria ſint in toto prætorio, ac reliquis omnibus *locis*.
14 Et plerique ex fratribus in Domino, freti vinculis meis, magis audeant impauidè Sermonem loqui.
15 Ac nonnulli quidem per inuidiam & contentionem, nonnulli verò etiam propenſa voluntate Chriſtum prædicant.
16 Alij quidem, *inquam*, per contentionem Chriſtum non purè annuntiant, æſtimantes ſeſe afflictionem addere vinculis meis:
17 Alij rurſus ex charitate, ſcientes me ad defenſionem Euangelij conſtitutum eſſe.
18 Quid igitur? attamen quouis modo, & in ſpeciem,& ſincerè, Chriſtus annuntiatur, & de hoc gaudeo, atque etiam gaudebo.
19 Noui enim fore vt hoc mihi cedat ſaluti per veſtras preces, & ſubminiſtrationem Spiritus Ieſu Chriſti.
20 Secundùm intentam expectationem & ſpem meam, quòd nulla in re pudefiam, ſed cum omni libertate, vt ſemper, *ita* nunc quoq; magnificabitur Chriſtus in corpore meo, tum per vitam, tum per mortem.

21 Mihi

21 Mihi enim *eſt* Chriſtus & *in* vita & *in*
morte lucrum.
22 Vtrùm verò viuere in carne mihi operæ-
pretium *ſit*, & quid eligam, ignoro.
23 Coarctor enim vtrinque, deſiderans mi-
grare, & eſſe cum Chriſto: nam *id* longè op-
timum eſt:
24 Sed permanere in carne, magis neceſſa-
rium *eſt* propter vos.
25 Et hoc confiſus noui me manſurum eſſe,
& vnà permanſurum cum vobis omnibus ad
veſtrum profectum & gaudium fidei:
26 Vt abundet gloriatio veſtra in Chriſto Ie-
ſu de me, mea ruiſus apud vos præſentiâ.
27 Tantùm vt dignum eſt Euangelio Chriſti
vos gerite, vt ſiue venero & videro vos, ſiue ab-
ſens fuero, audiam de rebus veſtris vos perſtare
in vno Spiritu, vno pariter animo decertantes
per fidem Euangelij:
28 Nec vlla in re territos ab ijs qui ſe oppo-
nunt: quod illis quidem eſt exitij indicium, vo-
bis autem ſalutis: idque à Deo.
29 Quia vobis datum eſt in Chriſti negotio,
non ſolùm in eum credere, ſed etiam pro eo
affligi.
30 Idem certamen ſuſtinendo quale vidi-
ſtis in me, & nunc auditis de me.

CAP. II.

*1 Obteſtatur vt nihil prius habeant 3 humilita-
te: 6 idq; exemplo Chriſti. 19 Timotheum,
ſe illis breui miſſurum promittit, 26 & moram
Epaphroditi excuſat.*

SI qua igitur conſolatio *eſt* in Chriſto, ſi
quod ſolatium charitatis, ſi qua cõmunio
ſpiritus, ſi quæ viſcera ac miſerationes;
2 Explete meum gaudium, vt itidem ſitis af-
fecti, eandem charitatem habentes, vnamines,
& ſententijs vni.

3 Nihil *gerite* per contentionem aut per
inanem gloriam, ſed ex humilitate alium quiſ-
que ſe præſtantiorem exiſtimet.

4 Ne ſua quiſque ſpectetis, ſed vnuſquiſq;
etiam quæ ſunt aliorum.

5 Itaque is ſit affectus in vobis qui fuit &
in Chriſto Ieſu:

6 Qui quum eſſet in forma Dei, non duxit
rapinam, parem eſſe cum Deo;

7 Sed ipſe ſe exinaniuit, forma ſerui accepta,
ſimilis hominibus factus:

8 Et habitu compertus vt homo, ipſe ſe ſum-
miſit, factus obediens vſque ad mortem, mor-
tem autem crucis.

9 Quapropter etiam Deus ipſum in ſum-
mam exulit ſublimitatem, ac donauit ei nomen
quod eſt ſupra omne nomen:

10 Vt ad nomen Ieſu omne genu *ſe* flectat
cœleſtium ac terreſtrium & ſubterranneorum:

11 Omniſque lingua confiteatur Dominum
eſſe Ieſum Chriſtum, ad gloriam Dei Patris.

12 Proinde dilecti mei, ſicut ſemper obedi-
ſtis, non vt in præſentia mea ſolùm, ſed nunc
multò magis in abſentia mea, cum timore ac
tremore veſtram ipſorem ſalutem conficite.

13 Deus enim is eſt qui efficit in vobis &
vt velitis & vt efficiatis, pro gratuita *ſua* bene-
uolentia.

1.Pet.4.9. 14 * Omnia facite abſque murmurationibus
ac diſceptationibus:

15 Vt ſitis irreprehenſibiles & ſinceri, filij
inquam, Dei inculpati, in medio nationis pra-
Mat.5.14. uæ ac peruerſæ, inter quos *homines* * ſplendetis
vt luminaria in mundo,

16 Sermonem vitæ prætendentes, vt gloriari
poſſim in die Chriſti, me non fruſtra cucurriſſe,
nec in vanum laboraſſe.

17 Quin etiam ſi pro libamento offerar ſu-
per hoſtia ſacrificioque fidei veſtræ, gaudeo &
gratulor

gratulor omnibus vobis.

18 Itidem autem & vos gaudete, & gratulamini mihi.

19 Spero autem in Domino Ieſu, me * Timotheum breui miſſurnm vobis, vt ego bono ſim animo, cognito ſtatu veſtro. *Act.16.1.*

20 Neminem enim habeo pari animo præditum, qui germanè res veſtras curaturus ſit.

21 * Nam omnes quæ ſua ipſorum ſunt quærunt, non quæ Chriſti Ieſu. *1.Cor.10.24.*

22 Porrò probationem eius noſtis, quòd veluti cum patre filius, mecum ſeruierit in Euangelio.

23 Hunc igitur ſpero me miſſurum, ſimulatque videro rerum mearum ſtatum.

24 Confido autem in Domino, me quoque citò venturum ad vos.

25 Sed neceſſarium duxi, Epaphroditum fratrem & collegam ac commilitonem meum, veſtrum autem legatum, quiq; mihi ſubminiſtrauit quibus mihi opus erat, ad vos mittere.

26 Quoniam expetebat omnes vos, & grauiſſimè angebatur propterea quòd audiſſetis eum ægrotaſſe.

27 Et certè ægrotauit proximè mortem, ſed Deus miſertus eſt eius, nec eius ſolùm, ſed & mei, ne dolorem haberem ſuper dolorem.

28 Eo ſtudioſius itaque ipſum miſi, vt eo rurſus viſo, gaudeatis, & ego eo minùs doleam.

29 Excipite igitur eum in Domino cum omni gaudio: & tales in pretio habete.

30 Nam propter opus Chriſti acceſſit ad mortem vſque: non habita vitæ ratione, vt ſuppleret defectum veſtri erga me officij.

CAPVT III.

1 Refellit inanes pſeudoapoſtolorum iactantias. 7 Et illis vnum Chriſtum opponit. 10 Vim

&

& naturam fidei deſcribit: 15 Vt poſthabitis
omnibus, aſpirent ad communicationem crucis
Chriſti, 18 Cuius inimicos notat.

QVod ſupereſt, fratres mei, gaudete in
Domino. Eadem ſcribere vobis, me
quidem haud piget, vobis autem tu-
tum eſt.

2 Cauete canes, cauete malos operarios,
cauete conciſionem.

3 Nos enim ſumus Circumciſio, qui ſpiritu
ſeruimus Deo, & gloriamur in Chriſto Ieſu, nec
confidimus in carne:

4 Quanquam ego habeo de quo confidam
etiam in carne. Si quiſquam alius videtur fidu-
tiam habere in carne, ego maximè *habeo:*

5 Circumciſus octauo die, ex gente Iſraelis,
2.Cor.11.22. tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis,* religio-
ne Phariſæus.

Act.26.9. 6 * Quod ad zelum *attinet*, perſequens Ec-
cleſiam: quod ad iuſtitiam quæ eſt in Lege, ir-
reprehenſus.

7 Sed quæ mihi erant lucra, ea duxi prop-
ter Chriſtum damnum *eſſe*.

8 Quinetiam certè duco omnia damnum
eſſe propter eminentiam cognitionis Chriſti
Ieſu Domini mei: propter quem omnibus iſtis
meipſum mulctaui, *eaquè* duco pro ſtercoribus
vt Chriſtum lucrifaciam:

9 Et comperiar in eo, non habens meam
iuſtitiam, *nempe* quæ eſt ex Lege, ſed eam quæ
eſt per fidem Chriſti, *id eſt*, iuſtitiam *quæ eſt* ex
Deo per fidem.

10 Vt cognoſcam eum, & vim reſurrectionis
ipſius, & communionem perpeſſionum ipſius,
dum conformis fio ipſius morti:

11 *Experiens* ecquo modo perueniam ad re-
ſurrectionem mortuorum.

12 Non quòd iam *metam* apprehenderim, aut
iam

iam perfectus ſim, ſed perſequor *experiens an*
ipſe quoque apprehendam, cuius etiam rei cau-
ſa apprehenſus ſum à Chriſto Ieſu.
13 Fratres, ego meipſum non arbitror *metam*
apprehendiſſe.
14 Vnum autem *ago*, ea quidem quæ à ter-
go ſunt obliuiſcens, ad ea verò quæ à fron-
te ſunt contendens, ſcopum verſus feror, ad
palmam ſupernæ vocationis Dei, in Chriſto
Ieſu.
15 Quotquot itaque perfecti ſumus, hoc ſen-
tiamus: quòd ſiquid aliter ſentitis, hoc quoq;
vobis Deus reteget.
16 Attamen in *eo* ad quod peruenimus, ea-
dem incedamus regula, & *itidem* ſimus affecti.
17 Eſtote ſimul imitatores mei, fratres, &
eos conſiderate qui ita incedunt ſicut habetis
nos pro exemplari.
18 Multi enim incedunt, quos ſæpè dixi vo-
bis, nunc autem & flens dico, * hoſtes *eſſe* cru- *Rom. 16. 17.*
cis Chriſti.
19 Quorum finis *eſt* exitium: quorum Deus
eſt venter, & gloria cum confuſione ipſorum:
qui terreſtria curant.
20 Nos enim vt municipes cœlorum nos
gerimus: vnde etiam Seruatorem expectamus:
Dominum Ieſum Chriſtum,
21 * Qui transformabit corpus noſtrum hu- *1. Cor. 1. 7.*
mile, vt conforme fiat corpori ſuo glorioſo, pro *tit. 2. 13.*
efficacitate, qua poteſt etiam ſubijcere ſibi
omnia.

CAP. IIII.

1 *A particularibus monitis, ad generalia deſcen-
dit.* 10 *Eorum liberalitate ita quidem ſe fu-
iſſe exhilaratum dicit,* 12 *vt patienter de-
fectum laturus fuerit.*

1 Itaque, fratres mei chari & exoptati, gau-
dium & corona mea, ita ſtate in Domino
dilecti.

2 Euo-

2 Euodiam precor & Syntichen precor vt
ſint itidem affecti in Domino.

3 Et rogo te quoque, ſocie germane, opitu-
lare ipſis, quæ in Euangelio vnà mecum cer-
tarunt, vnà cùm Clemente quoque & reliquis
Apoc. 3, 5. & adiutoribus meis, * quorum nomina ſunt in li-
20. 12. & 21. bro vitæ.
17. 4 Gaudete in Domino ſemper: rurſum in-
quam gaudete.

5 Moderatio veſtra nota ſit omnibus homi-
nibus. Dominus propè eſt.

6 De nulla re ſoliciti eſtote: ſed omni in re
precibus & ſupplicatione cum gratiarum acti-
one, petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum:

7 Et pax Dei quæ ſuperat omnem intelle-
ctum, præſidio erit cordibus veſtris, & mentibus
veſtris in Chriſto Ieſu.

8 Quod reliquum eſt, fratres, quæcunque
ſunt vera, quæcunque veneranda, quæcunque
iuſta, quæcunque pura, quæcunque amabilia,
quæcunque boni nominis, ſi qua virtus, & ſi qua
laus eſt, hæc cogitate.

9 Quæ & didiciſtis, ac accepiſtis, & audi-
ſtis, & vidiſtis in me, hæc *inquam*, facite, & Deus
pacis *author* erit vobiſcum.

10 Gauiſus ſum autem in Domino magno-
perè quòd iam tandem reuiruiſtis in veſtra pro
me cura: qua de re tamen ſoliciti eratis, ſed de-
ſtituebamini opportunitate.

11 Non quòd penuriæ *meæ* reſpectu loquar:
nam ego didici, in quibus ſum, ijs ipſis conten-
tus eſſe.

12 Noui autem deprimi, noui etiam abun-
dare: vbique & in omnibus initiatus ſum, & ad
ſaturitatem & ad eſuritionem, *id eſt*, tum ad a-
bundantiam, tum ad inopiam.

13 Omnia valeo per Chriſtum, qui me cor-
roborat.

14 Attamen rectè feciſtis, quòd vnà com-
muni-

municaſtis meæ afflictioni.
15 Noſtis autem & vos, Philippenſes, quum
initio Euangelij proficiſcerer è Macedonia,
nullam mihi Eccleſiam communicaſſe in ratio-
ne dati & accepti niſi vos ſolos.
16 Nam etiam Theſſalonicam ſemel & ite-
rum quod opus erat mihi miſiſtis.
17 Non quòd requiram donum, ſed requiro
fructum exuberantem, *qui* in rationem veſtram
inducatur.
18 Accepi autem omnia, & abundo: exple-
tus ſum, *inquam*, acceptis ab Epaphrodito quæ
à vobis *miſſa fuerant*: odore bonæ fragrantiæ
hoſtia Deo accepta, *ac* grata.
19 Deus autem meus ſupplebit quicquid
opus fuerit vobis, ſecundùm diuitias ſuas, glo-
rioſè, in Chriſto Ieſu.
20 Deo autem & Patri noſtro *ſit* gloria in
ſecula ſeculorum. Amen.
21 Salutate omnes ſanctos in Chriſto Ieſu.
Salutant vos qui mecum ſunt fratres.
22 Salutant vos omnes ſancti, maximè ve-
rò qui ſunt ex Cæſaris domo.
23 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti cum
omnibus vobis.

*Ad Philippenſes ſcripta eſt Roma per
Epaphroditum.*

EPIST-

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD COLOSSENSES.

CAPVT I.

1 Poſt inſcriptionē 4 illos laudat, vt attentos faciat ad ſe audiendum. 7 Teſtimonium doctrinæ quam ab Epaphra audierant, reddit. 12 Diuinam erga eos gratiam ſuis elogijs prædicat, 20 & omnes noſtræ ſalutis partes in ſolo Chriſto omnino ſitas eſſe, exponit.

PAVLVS Apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem Dei, & Timotheus frater.

2 Ijs qui ſunt Coloſſis ſanctis ac fidelibus fratribus in Chriſto: Gratia *ſit* vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.

3 Gratias agimus Deo & Patri Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſemper pro vobis precantes:

4 Audita fide veſtra in Chriſto Ieſu, & charitate in omnes ſanctos:

5 Propter ſpem repoſitam vobis in cœlis: quā priùs audiuiſtis per ſermonem veritatis, *id eſt*, Euangelij.

6 Quod peruenit ad vos, ſicut & in totum mundum, & fructum profert, ſicut apud vos quoque, ex quo die verè audiuiſtis & cognouiſtis Dei gratiam.

7 Sicut

7 Sicut & didiciſtis ex Epaphra dilecto
conſeruo noſtro, qui eſt fidus pro vobis mini-
ſter Chriſti.
8 Qui & declarauit nobis veſtram per Spi-
ritum charitatem.
9 Propterea & nos ex quo die *id* audiuimus,
non deſinimus pro vobis orare,& petere vt im-
pleamini omni agnitione voluntatis eius, cum
omni ſapientia & intelligentia ſpirituali.
10 Vt incedatis ſicut Domino dignum eſt,
cui per omnia placeatis, omnis operis boni
fructum proferentes,& creſcentes in agnitione
Dei:
11 Omni robore corroborati, ſecundùm
glorioſam vim ipſius,ad omnem tolerantiam &
animi lenitatem cum gaudio.
12 Gratias agentes Patri,qui idoneos nos fe-
cit ad participandam ſortem ſanctorum in luce.
13 * Qui, *inquam*, liberauit nos à poteſtate *Mat.3.17.*
tenebrarum, ac tranſtulit in regnum Filij ſibi *& 17 5.*
dilecti. *2.pet 1.7.*
14 In quo habemus redemptionem per
ſanguinem ipſius, *id eſt*, remiſſionem peccato-
rum.
15 * Qui eſt imago Dei inconſpicui, & pri- *Heb.1.3.*
mogenitus omnis rei creatæ.
16 * Nam per eum condita ſunt omnia quæ *Iohan.1.3.*
in cœlis ſunt & quæ in terra, viſibilia & inuiſi-
bilia, ſiue throni,ſiue dominia, ſiue imperia, ſi-
ue poteſtates: omnia, *inquam*, per eum & eius
reſpectu condita ſunt.
17 Eſtque ipſe ante omnia, & omnia per
eum conſiſtunt.
18 Eſtque caput corporis Eccleſiæ, princi-
pium * & primogenitus ex mortuis,vt in omni- *1.Cor.15.20.*
bus primas teneat. *apoc.1.5.*
19 * Quoniam placuit *Patri*,vt omnis pleni- *Johan.1.14.*
tudo in ipſo inhabitaret: *Infr.2.9.*
20 Et pace per ſanguinem crucis eius facta,
per

per eum reconciliare omnia ſibi, per eum, *in-quam*, tum quæ in terra, tum quæ in cœlis.

21 Itaque vos quondam abalienatos & ho-
ſtes, mente operibus malis *intenta*, nunc ſanè reconciliauit;

22 In corpore illo carnis ſuæ, per mortem:
vt ſiſtat vos ſanctos & irreptehenſos & inculpatos coram ſe.

23 Siquidem permanetis in fide fundati &
firmi, nec dimouemini à ſpe Euangelij quod audiſtis, *Euangelij inquam* prædicati omni creaturæ quæ ſub cœlo eſt: cuius factus ſum ego Paulus miniſter.

24 Qui nunc gaudeo de ijs quæ patior pro
vobis, & reliquias afflictionum Chriſti viciſſim expleo in carne mea, pro corpore ipſius, id eſt, Eccleſia.

25 Cuius *Eccleſiæ* factus ſum miniſter, ex
diſpenſatione Dei quæ data eſt mihi erga vos, ad implendum Dei ſermonem:

Rom 16.25. epheſ.3.9. 2.tim.1.10. tit 1.2. 1.pet.1.20.

26 * *Nempe* myſterium illud quod abſcondi-
tum fuit à ſeculis & ætatibus, nunc autem patefactum eſt ſanctis eius.

27 Quibus voluit Deus notum facere quæ
ſunt diuitiæ glorioſi huius myſterij inter Gentes, id eſt Chriſti inter vos, *qui* eſt ſpes illa gloriæ.

28 *Et* quem nos annuntiamus, admonentes
quoſuis, & quoſuis erudientes omni ſapientia: vt quoſuis ſiſtamus perfectos in Chriſto Ieſu.

29 Ad quod etiam enitor, decertans ſecun-
dùm efficacitatem ipſius agentem in me potenter.

CAP. II.

4 Vanitatis damnat quicquid eſt extra Chriſtum. 11 Nominatim de Circumciſione, 16 ciborum abſtinentia, 18 Angelorum cultu loquitur. 20 Vnde conſtituit à Decretis per Chriſtum liberatos eſſe.

Velim

VElim enim vos ſcire quantum certamen
ſuſtineam pro vobis & ijs qui *ſunt* Lao-
diceæ, & quotquot nõ viderunt faciem
meam in carne.
2 Vt conſolationem accipiant eorum corda,
ipſis charitate compactis, & omni opulentiâ
certò perſuaſæ intelligentiæ, ad cognitionem
myſterij Dei & Patris, & Chriſti.
3 In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ ac
cognitionis abſconditi.
4 Hoc autem dico, nequis vobis imponat
probabilitate ſermonis.
5 Etſi enim corpore * abſum, ſpiritu tamen *1.Cor. 5.3.*
ſum vobiſcum gaudens, ac cernens veſtrum
ordinem, & ſoliditatem veſtræ in Chriſtum
fidei.
6 Sicut igitur accepiſtis Chriſtum Ieſum
Dominum, *ita* in eo incedite:
7 Radicati & ſuperſtructi in eo, ac confir-
mati fide, ſicut edocti eſtis, abundantes in ea
cum gratiarum actione.
8 Videte ne quis ſit qui vos deprædetur per
philoſophiam & inanem deceptionem, ſecun-
dùm traditionem hominum, ſecundùm ele-
menta mundi, & non ſecundùm Chriſtum.
9 Nam in eo inhabitat omnis plenitudo Dei-
tatis corporaliter:
10 Et eſtis in eo completi, qui eſt caput om-
nis imperij ac poteſtatis.
11 In quo etiam circumciſi eſtis, * circum- *Rom. 2.29.*
ciſione quæ fit ſine manibus, dum corpus car-
nis peccato obnoxiæ exuiſtis per circumciſio-
nem Chriſti:
12 * Conſepulti cum eo per Baptiſmum, per *Rom. 6.4.*
quem etiam cum eo reſurrexiſtis, per fidem *Epheſ. 1.19.*
Dei efficaciter agentis, qui excitauit eum ex
mortuis.
13 * Voſque mortuos in peccatis & præpu- *Epheſ. 2.1.*
tio carnis veſtræ, cum eo viuificauit, vobis

condonatis omnibus peccatis.

Epheſ. 2. 15. 14 * *Ac* deleto quod aduersùm nos *erat* ri-
tuum Chirographo : quod, *inquam*, erat nobis
occultè contrarium, *ipſe* verò cruci affixum è
medio ſuſtulit :

15 *Et* expoliata imperia ac poteſtates tra-
duxit, palàm triumphatis illis per eam.

16 Nequis igitur vos damnet ob cibum, vel
potum, aut reſpectu diei feſti, aut nouilunij, aut
ſabbathorum :

17 Quæ ſunt vmbra rerum futurarum, at
corpus *eſt* Chriſti.

18 Nullus voluntarius moderator de vobis
ſtatuat ex ſubiectione & cultu Angelorum: *ſeſe*
ingerens in ea quæ non vidit, & temerè turgens
carnis ſuæ ſenſu :

19 Neq; obtinens caput, ex quo totum cor-
pus per commiſſuras, & compages ſuppedita-
tum & compactum, augeſcit Dei augmento.

20 Itaque ſi mortui cum Chriſto, *liberi* eſtis
ab elementis mundi, quid vt viuentes in mun-
do, ritibus oneramini ?

21 Ne attigeris, neque guſtaris, neque con-
trectaris.

22 Quæ omnia ipſo vſu pereunt, *præſcripta*
ex mandatis & doctrinis hominum.

23 Quæ rationem quidem habent ſapientiæ
in cultu voluntario & ſubmiſſione animi, & in
eo quòd corpori non parcant: non *tamen* vllius
ſunt pretij, *quum* ad ea *ſpectent* quibus farcitur
caro.

CAP. III.

1 Terrenis exercitijs quæ pſeudoapoſtoli vrgebant, cœleſtia opponit, 5 & à mortificatione carnis ordiitur, 8 vnde deducit particulares exhortationes, 18 & particularia officia quæ ex ſingulorum vocatione pendent.

Itaque

ITaque ſi ſurrexiſtis cum Chriſto, ſuperna
quærite, vbi Chriſtus eſt ad dextram Dei
ſedens:
2 Superna curate,non terreſtria.
3 Nam mortui eſtis, & vita veſtra abſcon-
dita eſt cum Chriſto in Deo.
4 Quando Chriſtus vita *illa* noſtra pate-
factus fuerit, tum & vos cum eo patefietis glo-
rioſi.
5 Mortificate igitur membra veſtra terre-
ſtria, * ſcortationem, impuritatem, mollitiem, Ephes 5 3.
cupiditatem malam, & auaritiam, quæ eſt ido-
lolatria:
6 Ob quæ venit ira Dei in filios contuma-
ces.
7 Quibus in *vitijs* & vos verſabamini quon-
dam,quum in ijs viueretis.
8 At nunc deponite etiam vos hæc omnia,
iram,excandeſcentiam, malitiam, maledicen-
tiam,verborum turpitudinem ab ore veſtro.
9 Nec mentimini alius aduerſus alium,
quum exueritis veterem illum hominem cum
factis ipſius:
10 Et indueritis nouum illum,qui renouatur
in agnitionem congruentem imagini eius qui
ipſum condidit.
11 Vbi non eſt Græcus & Iudæus, Circum-
ciſio & præputium,barbarus,Scytha, ſeruus, li-
ber: ſed omnia & in omnibus Chriſtus.
12 Induimini igitur, vt electi Dei, ſancti &
dilecti, viſceribus miſerationum, benignitate,
modeſtia,manſuetudine,lenitate.
13 Tolerantes alij alios,& condonantes vo-
bis mutuò ſiquis aduerſus aliquem habuerit
querelam, ſicut & Chriſtus condonauit vobis,
ita & vos.
14 Super hæc autem omnia *induimini* cha-
ritate,quæ eſt vinculum perfectionis.
15 Et pax Dei imperet in cordibus veſtris,

ad quam etiam vocati eſtis in vnum corpus: &
gratiás agite.
16 Sermo Chriſti inhabitet in vobis copio-
sè,cum omni ſapientia,docendo & cõmonefa-
ciendo vos mutuò pſalmis, hymnis & cantatio-
nibus ſpiritualibus,cum gratia canentes in cor-
de veſtro Domino
1.*Cor*.10.31. 17 * Et quicquid egeritis ſermone aut facto,
in nomine Domini Ieſu *facite*, gratias agentes
Deo & Patri per eum.
Epheſ.5.22. 18 * Vxores, ſubiectæ eſtote proprijs viris,
vt conuenit in Domino.
1.*Pet*.3.2. 19 * Viri,diligite vxores,& ne ſitis aduerſus
eas amarulenti.
Epheſ.6.1. 20 * Filij auſcultate parentibus in omnibus:
hoc enim gratum eſt Domino.
Epheſ.6.5. *Tit*.2.9. 21 * Patres, ne irritate liberos veſtros: ne
deſpondeant animum.
1.*Pet*.2.18. 22 * Serui,auſcultate per omnia ijs, qui do-
mini ſunt ſecundùm carnem, non obſequijs ad
oculum exhibitis,vt qui hominibus placere ſtu-
dent, ſed cum ſimplicitate cordis, timentes
Deum.
23 Et quicquid feceritis,ex animo facite tan-
quam Domino,& non hominibus:
24 Scientes vos à Domino recepturos mer-
cedem hæreditatis: nam Domino Chriſto ſer-
uitis.
25 Qui verò iniuriam intulerit reportabit
iniuriam quam intulerit: nec eſt perſonarum
reſpectus.

CAP. IIII.

1 *Ad generales exhortationes redit,* 3 *Et pre-
candi ſtudium,* 6 *ac ſermonum ſuauitatem
præcipit.* 7 *Poſtremò commendationes & ſa-
lutationes ſubiungit.*

VOs Domini, æquitatem & æquabilita-
tem ſeruis exhibete,ſcientes vos quoq;
habere Dominum in cœlis.

2 *In

2 * In precibus perdurate, inuigilantes ijs cum gratiarum actione: *Luc* 18 1. 1.*Theſ* 5.17.
3 *Precantes ſimul etiam pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium ſermonis, vt loquamur myſterium Chriſti, propter quod etiam ſum vinctus. *Ephe ſ* 6.18. 1.*Theſ*. 3.1.
4 Vt, *inquam*, illud patefaciam ſicut oportet me loqui.
5 * Sapienter vos gerite erga extraneos, opportunitatem redimentes. *Epheſ*.5.15.
6 Sermo veſter ſemper cum gratia *ſit* ſale conditus, vt ſciatis quomodo oporteat vos vnicuique reſpondere.
7 Res meas omnes vobis notas faciet Tychicus, dilectus frater, & fidus miniſter, ac conſeruus in Domino.
8 Quem miſi ad vos ob hoc ipſum, vt cognoſcat res veſtras, & corda veſtra conſoletur:
9 Cum Oneſimo fido & dilecto fratre, qui eſt ex vobis. Omnia *igitur* vobis exponent, quæ hic aguntur.
10 Salutat vos Ariſtarchus meus in captiuitate ſocius, & * Marcus conſobrinus Barnabæ, de quo accepiſtis mandata: ſi venerit ad vos, excipite eum. 2.*Tim*.4.11.
11 Et Ieſus qui vocatur Iuſtus: qui ſunt ex circumciſione: hi ſoli adiutores in rego Dei, fuêre mihi ſolatio.
12 Salutat vos Epaphras, qui ex vobis eſt ſeruus Chriſti, ſemper decertans pro vobis in precibus, vt ſtetis integri & repleti in omni voluntate Dei
13 Hoc enim de eo teſtor, eum multo veſtri ſtudio ardere, & eorum qui ſunt Laodiceæ, & eorum qui Hierapoli.
14 Salutat vos Lucas medicus ille dilectus, & Demas.
15 Salutate fratres qui ſunt Laodiceæ, & Nympham, & Eccleſiam quæ in domo illius eſt.

16 Et quum perlecta fuerit apud vos Epiſto-
la, facite, vt etiam in Laodicenſium Eccleſia re-
citetur: & eam quæ ſcripta eſt ex Laodicea, vt
vos quoque legatis.
17 Et dicite Archippo, Vide vt miniſterium
quod accepiſti à Domino impleas:
18 Salutatio mea manu Pauli. Memores e-
ſtote vinculorum meorum. Gratia *ſit* vobiſ-
cum. Amen.

Scripta eſt ad Coloſſenſes Roma, per Tychicum & Oneſimum.

EPISTOLA

PAVLI APOSTOLI

ad Theſſalonicenſes prior.

CAP. I.

1 *Gratiarum actionem ideo præponit,* 4 *vt Dei beneficium eſſe admoneat, quicquid prædicat in ipſis laude dignum,* 8 *& quòd reliquis exemplum facti ſunt.*

PAVLVS & Syluanus & Timotheus Eccleſiæ Theſſalonicenſium, *quæ eſt*, in Deo Patre & Domino Ieſu Chriſto: Gratia *ſit* vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.
2 Gratias agimus Deo ſemper de omnibus
vobis,

vobis, mentionem veſtri facientes in precibus
noſtris:
3 Indeſinenter memoria repetentes efficacem
veſtram fidem, & laborioſam charitatem,
& tolerantem illam ſpem in Domino
noſtro Ieſu Chriſto coram Deo & Patre noſtro.
5 Vt qui ſciamus, fratres dilecti, vos *eſſe* à
Deo electos.
5 Quoniam Euangelium noſtrum conſtitit
apud vos non loquutione duntaxat, ſed etiam
virtute, cùm in Spiritu ſancto, tum in certa per-
ſuaſione multa, ſicut noſtis quales fuerimus in-
ter vos veſtri cauſa.
6 Et vos imitatores noſtri facti fuiſtis, &
Domini, recepto ſermone cum afflictione mul-
ta, & cum gaudio Spiritus ſancti:
7 Adeò vt fueritis exemplaria omnibus cre-
dentibus in Macedonia & in Achaia.
8 A vobis enim non ſolùm perſonuit ſer-
mo Domini in Macedonia & Achaia, verùm e-
tiam in omni loco fides veſtra quæ eſt in De-
um dimanauit, vt neceſſe non habeamus quic-
quam loqui
9 Siquidem ipſi de vobis annuntiant qua-
lem ingreſſum habuerimus ad vos, & quomo-
dò conuerſi fueritis ad Deum, relictis idolis, vt
ſeruiretis Deo viuo ac vero:
10 Et expectaretis Filium eius è cœlis, quem
excitauit à mortuis, *nempe* Ieſum, qui liberat
nos ab ira illa ventura.

CAP. II.

2 Declarat quanta fide ipſis Euangelium prædicarit: 5 Neque lucrum, 6 aut gloriam quæſierit 10 idque eorum teſtimonio probat: 14 & quòd ipſi infracto animo perſequutiones à ſuis tulerint. 17 Addit ſe magno illos viſendi deſiderio teneri.

NAm ipſi noſtis, fratres, ingreſſum noſtrum ad vos non fuiſſe vanum.

2 * Imò etiam *multa* priùs paſſi, & contumelijs affecti Philippis, ſicut noſtis, libertate vſi ſumus in Deo noſtro, ad annuntiandum apud vos Euangelium Dei cum multo certamine.

3 Exhortatio enim noſtra non fuit ex impoſtura, neque ex impuritate, neque cum dolo.

4 Sed ſicut placuimus Deo *quibus* crederetur Euangelium, ita loquimur, non vt hominibus placentes, ſed Deo qui approbat corda noſtra.

5 Neque enim vnquam ſermone aſſentatorio vſi ſumus, ſicut noſtis: nec auaritiæ cauſæ quicquam prætexuimus, Deus teſtis eſt.

6 Neque ex hominibus quærentes gloriam, nec à vobis, nec ab alijs, quum poſſemus oneri eſſe vt Apoſtoli Chriſti:

7 Sed fuimus placidi in medio veſtri:

8 Vt ſi nutrix foueat liberos ſuos. Ita cupidi veſtri, auebamus impertiri vobis non ſolùm Euangelium Dei, ſed etiam noſtras ipſorum animas, quòd chari nobis eſſetis.

Act. 20.34. 1.*Cor*,4.12. 2.*Theſ*.3.8. 9 Meminiſtis enim fratres, * laboris noſtri ac ærumnæ: nocte enim ac die operando, ne quem veſtrûm grauaremus, prædicauimus apud vos Euangelium Dei.

10 Vos teſtes *eſtis* & Deus, quomodo ſanctè & iuſtè & inculpatè vobis qui creditis vixerimus.

11 Sicut noſtis quomodo vnumquemq; veſtrûm, tanquam pater liberos ſuos, hortabamur & conſolabamur;

Epheſ.4.1. *Philip*.1.21. *Coloſſ*.1.30. 12 * Et obteſtabamur vt ambularetis ſicut dignum eſt Deo vocante vos ad ſuum regnum ac gloriam.

13 Propterea etiam nos gratias agimus Deo indeſinenter, quòd acceptum de Deo ſermonē quem

quem audiſtis ex nobis, exceperitis non vt ſer-
monem hominum, ſed (ſicut eſt verè) vt Dei
ſermonem, qui etiam agit in vobis qui cre-
ditis.
14 Vos enim, fratres, imitatores facti eſtis
Eccleſiarum Dei quæ ſunt in Iudæa, in Chriſto
Ieſu, vt qui eadem paſſi ſitis & vos à proprijs
contribulibus, ſicut & ipſi à Iudæis:
15 Qui etiam Dominum Ieſum & proprios
Prophetas occiderunt, & nos expulerunt, neq;
Deo placent, & omnibus hominibus aduer-
ſantur.
15 Prohibentes nos Gentibus loqui vt ſer-
uentur; vt ſemper compleant peccata ſua, oc-
cupauit enim eos ira ad extremum vſque.
17 Nos verò, fratres, orbati vobis ad tempo-
ris momentum, conſpectu, non animo, eò ve-
hementiùs ſtuduimus videre faciem veſtram
cum multo deſiderio.
18 Ideo voluimus venire ad vos (ego qui-
dem Paulus) ſemel atque iterum, ſed impediuit
nos Satanas.
19 Nam quæ eſt noſtra ſpes aut gaudium,
aut corona de qua glorier? annon & vos in
conſpectu Domini noſtri Ieſu Chriſti in eius
aduentu?
20 Vos enim eſtis gloria noſtra & gaudium.

CAPVT III.

1 Deſiderij erga illos ſui fidem facit, quòd Timotheum ad eos miſerit: 6 Quòd proſperi eorum ſtatus nuntio ita ſit affectus, 9 vt gratias agere ſatis non poſſit. 11 Itaque in precationem erumpit.

QVamobrem *hoc deſiderium* non ampliùs ferentes, optimum duximus ſoli Athenis relinqui.
1 Miſimuſque * Timotheum fratrem no- *Act.* 17.14.
ſtrum ac miniſtrum Dei, & adiutorem noſtrum

in Euangelio Chriſti,ad vos ſtabiliendos & exhortandos ſuper fide veſtra:

3 Vt nemo commoueatur in afflictionibus iſtis: ipſi enim noſtis ad id nos eſſe conſtitutos.

4 Etenim quum apud vos eſſemus, prædicebamus vobis fore vt affligeremur: quod & euenit,& noſtis.

5 Quamobrem etiam ego non ampliùs ferens *veſtri deſiderium*,miſi *eum* vt cognoſcerem fidem veſtram: ne quo modo tentaſſet vos tentator ille, & inanis redditus eſſet labor noſter.

6 Nuper autem quum veniſſet Timotheus ad nos à vobis, & annuntiaſſet nobis fidem ac charitatem veſtram, voſque bonam noſtri memoriam retinere: ſemper cupientes nos videre,ſicut nos quoque vos:

7 Propterea conſolationem accepimus, fratres,ex vobis,in omni afflictione & neceſſitate noſtra per veſtram fidem.

8 Nunc enim viuimus, ſi vos perſtatis in Domino.

9 Quam enim gratiarum actionem poſſimus Deo rependere de vobis, ſuper omni gaudio quo gaudemus propter vos coram Deo noſtro?

Rom. 1.10. & 15.23. 10 * Nocte ac die quàm vehementiſſimè precantes vt videamus veſtram faciem, & quæ deſunt fidei veſtræ compleamus.

11 Ipſe verò Deus & Pater noſter, & Dominus noſter Ieſus Chriſtus dirigat viam noſtram ad vos.

12 Faxit autem Dominus vt abundetis & exuberetis mutua inter vos charitate,& in omnes,quemadmodum & nos in vos:

2.Cor. 1.8. infr. 5 25. 13 Vt corda veſtra inculpata ſtabiliat * in ſanctimonia coram Deo & Patre noſtro, in aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus ſanctis ſuis.

CAP.

CAP. IIII.

1 Hortatur. 3 ad vitæ ſanctitatem, 9 & charitatem mutuam. 13 More infidelium eos triſtari vetat. 15 Et hiſtoriam reſurrectionis noſtræ graphicè depingit.

QVod ſupereſt igitur, fratres, rogamus vos & precamur per Dominum Ieſum, vt ſicut accepiſtis à nobis quomodo oporteat vos incedere,& placere Deo, magis excellatis.

2 Noſtis enim quæ mandata dederimus vobis per Dominum Ieſum.

3 Nam hæc eſt voluntas Dei, *nempe* ſanctificatio veſtra, *id eſt*, * vt abſtineatis à ſcortatione: *Rom.12.1. Ephe.5 17.*

4 *Et* ſciat veſtrûm vnuſquiſq; ſuum vas poſſidere cum ſanctificatione & honore:

5 Non cum morbo cupiditatis, ſicut Gentes quæ non nouerunt Deum.

6 Ne quis * opprimat aut circumueniat in negotio fratrem ſuum: nam vltor eſt Dominus omnium iſtorum, ſicut & antè diximus vóbis, ac teſtificati ſumus. *1.Cor.6.8.*

7 * Non enim vocauit nos Deus ad impuritatem,ſed ad ſanctificationem. *1.Cor.1.2.*

8 Proinde qui *hæc* reijcit, non reijcit hominem,ſed Deum,qui etiam dedit nobis Spiritum ſuum ſanctum.

9 * Cæterùm de fraterna charitate non neceſſe habetis vt ſcribam vobis:ipſi namque diuinitùs docti eſtis vt diligatis alij alios. *Iohan.13.34. & 15.12. 1 Iohan.3.23 & 4 21.*

10 Nam & facitis hoc erga cunctos fratres qui ſunt in tota Macedonia:obſecramus autem vos fratres,vt magis excellatis,

11 Et contendatis quieti eſſe,& res veſtras agere,ac operari proprijs manibus veſtris, ſicut vobis mandauimus:

12 Vt

12 Vt vos geratis honeſtè erga extraneos,&
nulla re vobis ſit opus.

13 Nolim autem vos in ignorantia verſari
fratres, quod ad eos attinet qui obdormierunt,
vt ne doleatis, ſicut & cæteri qui ſpem non ha-
bent.

14 Nam ſi credimus Ieſum mortuum eſſe, &
reſurrexiſſe, ita etiam Deus eos qui obdormi-
erint in Ieſu, adducet cum eo.

15 Hoc enim vobis dicimus verbis Domini,
fore vt nos viui qui reliqui erimus in aduentu
Domini, non præueniamus eos qui obdormie-
rint.

1.Cor.15.53. 16 * Nam ipſe Dominus cum hortationis
clamore, & voce Archangeli, ac Dei tuba de-
ſcendet è cœlo : & qui mortui fuerint in Chri-
ſto, reſurgent primùm.

17 Deinde nos viui, qui reliqui erimus, ra-
piemur ſimul cum eis in nubes, in occurſum
Domini in aëra, & ita ſemper cum Domino eri-
mus.

18 Itaque conſolamini alij alios iſtis ſermo-
nibus.

CAP. V.

*1 Curioſam temporum aduentus Chriſti inquiſitio-
nem damnans, 6 admonet vt aſſiduè ad eum
excipiendum ſint parati. 11 Hinc deſcendit ad
varias admonitiones.*

POrrò de temporibus & opportunitati-
bus, fratres, non eſt opus vt vobis ſcri-
bam.

2 Ipſi enim penitùs ſcitis diem illum Domi-
ni vt furem in nocte, ita venturum eſſe.

3 Quum enim dicent, Pax & tuta omnia,
tunc repentinum eis imminet exitium, ſicuti
dolor partus mulieri ventrem ferenti, nec effu-
gient.

4 At vos fratres, non eſtis in tenebris, vt di-
es

es ille vos tanquam fur deprehendat.
5 Omnes vos filij lucis eſtis, ac filij diei: non
ſumus noctis, neque tenebrarum:
6 Nempe igitur ne dormiamus vt reliqui,
ſed vigilemus & ſobrij ſimus.
7 Nam qui dormiunt, noctu dormiunt: & qui
inebriantur, noctu ſunt ebrij.
8 At nos qui ſumus diei, ſobrij ſimus, * in- *Eſa.* 59. 17.
duti thorace fidei & charitatis, & pro galea, ſpe *Ephe.* 6. 17.
ſalutis.
9 Nam non conſtituit nos Deus ad iram,
ſed ad ſalutem obtinendam per Dominum no-
ſtrum Ieſum Chriſtum?
10 Qui mortuus eſt pro nobis: vt ſiue vigi-
lemus, ſiue dormiamus, ſimul cum eo viuamus.
11 Quapropter adhortamini alij alios, & æ-
dificate ſinguli ſingulos, ſicut & facitis.
12 Rogamus autem vos, fratres, vt agnoſca-
tis eos qui laborant inter vos, & præſunt vobis
in Domino, & admonent vos:
13 Et quàm maximè charos ducatis, prop-
ter opus ipſorum. Pacem colite inter vos mu-
tuò.
14 Precamur autem vos, fratres, monete
inordinatos, conſolamini eos qui puſillo animo
ſunt, ſubleuate infirmos, patientes eſtote erga
omnes.
15 * Videte ne quis malum pro malo cuipiam *Prou.* 17. 5
reddat: ſed beneficientiam ſemper ſectamini *&* 20. 22.
tum inter vos mutuò, tum erga omnes. *Mat.* 5. 39.
16 Semper gaudete. *Rom.* 12. 17.
17 * Indeſinenter orate. 1. *pet.* 3. 9.
18 In omnibus gratias agite: hæc enim eſt *Eccle.* 18. 22.
voluntas Dei per Chriſtum Ieſum erga vos. *Luc.* 18. 1.
19 Spiritum ne extinguite.
20 Prophetias ne pro nihilo habete.
21 Omnia explorate: quod bonum fuerit
retinete,
22 Ab omni ſpecie mali abſtinete.

23 Ipſe

23 Ipſe autem Deus pacis *auctor* ſanctificet
vos totos: & integer veſter ſpiritus, & anima, &
corpus inculpatè in aduentum Domini noſtri
Ieſu Chriſti ſeruentur.
1.Cor.1.8. 24 * Fidelis eſt qui vocauit vos, qui etiam
efficiet.
25 Fratres, orate pro nobis.
26 Salutate fratres omnes cũ oſculo ſancto.
27 Adiuro vos per Dominum, vt recitetur
hæc Epiſtola omnibus ſanctis fratribus.
28 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti *ſit* vo-
biſcum. Amen.

Ad Theſſalonicenſes prima ſcripta fuit Athenis.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD THESSALONICENSES poſterior.

CAP. VI.

3 *Laudat incrementa Fidei, Charitatis,* 4 *& tolerantiæ Theſſalonicenſium.* 6 *Et Dei vltionem aduerſus piorum oppreſſores deſcribens,* 10 *Fideles docet recumbere in expectationem extremi iudicij.*

PAVLVS & Siluanus & Timotheus Eccleſiæ Theſſalonicenſium *quæ eſt* in Deo Patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto:
2 Gratia *ſit* vobis & pax à
Deo

Deo Patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.
3 * Gratias agere debemus Deo ſemper de *1.Theſſ.1.2.*
vobis, fratres, vt par eſt, quòd vehementer au-
geſcat fides veſtra, & abundet mutua vniuſcu-
iuſque omnium veſtrûm charitas:
4 Adeò vt noſipſi de vobis gloriemur apud
Eccleſias Dei, *id eſt*, de tolerantia veſtra & fide
in omnibus perſecutionibus veſtris & oppreſſi-
onibus quas toleratis.
5 *Quæ res* manifeſto eſt indicio iuſti *iudicij *Iud. 6.*
Dei, vt digni cenſeamini regno Dei, pro quo
etiam *iſta* patimini.
6 Siquidem iuſtum eſt apud Deum viciſſim
reddere ijs qui affligunt vos, afflictionem:
7 Vobis verò qui affligimini, relaxationem
nobiſcum, * quum patefiet Dominus Ieſus de *1.Theſſ 4.16.*
cælo cum Angelis potentiæ ſuæ,
8 Cum flammeo incendio, infligens vltio-
nem ijs qui Deum non nouerunt, neq; auſcul-
tant Euangelio Domini noſtri Ieſu Chriſti:
9 Qui pœnam pendent æterni exitij, *dam-
nati* à præſente Domino & potente ipſius glo-
ria.
10 Quum venerit vt glorificetur in ſanctis
ſuis, & admirandus fiat in fidelibus omnibus,
(quòd fides habita ſit teſtimonio noſtro apud
vos) in die illo.
11 Cuius etiam rei gratia precamur ſemper
pro vobis, vt vos dignetur iſta vocatione Deus
noſter, & compleat omnem ſuæ bonitatis gra-
tuitam beneuolentiam, & opus fidei poten-
ter:
12 Vt glorificetur nomen Domini noſtri Ie-
ſu Chriſti in vobis, & vos in eo, ex gratia Dei
noſtri, & Domini Ieſu Chriſti.

CAP. II.

2 *Negat venturum Chriſti diem donec in apoſta-
ſiam prolapſus fuerit mundus,* 3 *& reuelatus
fuerit*

fuerit Antichriſtus : 8 cuius interitum deſcribit. 15 Inſertque inde exhortationem ad conſtantiam.

ROgamus autem vos, fratres, per aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti, & noſtri ad eum aggregationem :

2 Ne citò à mente dimoueamini, neque turbemini, neque per ſpiritum, neque per ſermonem, neque per Epiſtolam tanquam per nos *ſcriptam*, quaſi inſtet dies ille Chriſti

3 Nequis vos ſeducat vllo modo. *Non enim adueniet dies Chriſti*, quin venerit defectio priùs, & retectus fuerit homo ille ſceleratus, filius, *inquam*, ille perditionis.

4 Seſe opponens & efferens aduerſus quicquid dicitur Deus, aut numen : adeò vt in templo Dei tanquam Deus ſedeat, præ ſe ferens ſe eſſe Deum.

5 Annon meminiſtis me, quum adhuc eſſem apud vos, hoc dixiſſe vobis ?

6 Nunc verò quid obſtet noſtis, vt is ſuo tempore retegatur.

7 Iam enim peragitur myſterium iniquitatis : tantùm qui nunc obſtat, *obſtabit* vſquedum è medio ſublatus fuerit :

8 Et tunc retegetur impius ille, quem Dominus * conficiet Spiritu oris ſui, & illuſtri aduentu ſuo abolebit.

Eſa. 11.4.

9 *Illum, inquam*, cuius aduentus eſt ex efficacia Satanæ, cum omni potentia, & ſignis ac prodigijs mendacibus.

10 Et cum omni fraude iniuſtitiæ in ijs qui pereunt, pro eo quòd amorem veritatis non receperunt vt ſalui fierent.

11 Propterea igitur mittet illis Deus efficaciam deceptionis, vt credant mendacio :

12 Vt damnentur omnes qui non crediderunt veritati, ſed acquieuerunt in iuſticia.

13 Nos

13 Nos autem debemus gratias agere Deo
ſemper de vobis, fratres dilecti à Domino,
quòd elegerit vos Deus ab initio ad ſalutem
per ſanctificationem Spiritus, & fidem habitam
veritati:
14 Quò vocauit vos per Euangelium noſtrũ,
ad obtinendam gloriam Domini noſtri Ieſu
Chriſti.
15 Nempe igitur, fratres, perſtate,& retine-
te traditam doctrinam, quam edocti eſtis ſiue
per ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtram.
16 Ipſe verò Dominus noſter Ieſus Chri-
ſtus, & Deus ac Pater noſter, qui dilexit nos,&
dedit conſolationem æternam & ſpem bonam
per gratiam,
17 Conſoletur veſtra corda, & ſtabiliat vos
in omni ſermone & opere bono.

CAP. III.

Monete vt pijs precibus Euangelij prædicationem promoueant: 6 & ſe ſubducant ab ijs qui otio, 11 & curioſitate turbant ordinem publicum: 14 quos etiam à communi fidelium cœtu excludit.

QVod * ſupereſt, precamini, fratres, pro Ephe.6.19.
nobis, vt ſermo Domini currat, & glo- Coloſſ.4 3.
rificetur ſicut & apud vos:
2 Et vt eripiamur à proteruis ac ſceleratis
hominibus: non enim omnium eſt fides.
3 Sed fidelis eſt Dominus, qui ſtabiliet vos
& tuebitur à malo.
4 Confidimus autem per Dominum de vo-
bis, vos, quæ denuntiamus vobis, & facere &
facturos eſſe:
5 Dominus verò dirigat veſtra corda ad
Dei charitatem, & Chriſti patientem expecta-
tionem.
6 Denuntiamus autem vobis,fratres,per no-
men Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſubducatis

vos

vos ab omni fratre qui inordinatè ſe gerit, & non ex tradita doctrina quam accepit à nobis.

1.Cor.11.1. 1.Theſſ.4.11. Act. 20.34 1.Theſſ.2.9.

7 Nam ipſi ſcitis * quomodo oporteat nos imitari: * quoniam non inordinatè nos geſſimus inter vos,

8 Neque gratis panem edimus *acceptum* à quoquam: ſed cum labore & ærumna nocte dieq; operantes, ne quem veſtrûm grauaremus.

9 Non quòd nobis *id* non liceat: ſed vt noſmetipſos pro exemplari exhibeamus vobis ad nos imitandos.

10 Etenim quum eſſemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis, quòd ſiquis nolit operari, etiam non edito.

11 Audimus enim quoſdam verſari inter vos inordinatè, nihil operis facientes, ſed curioſè agentes.

12 Iis autem qui ſunt iſtiuſmodi, denuntiamus & eos obſecramus per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vt cum quiete operantes, ſuo pane veſcantur.

13 Vos autem, fratres, ne ſegneſcite in benefaciendo.

14 Quòd ſiquis non auſcultat noſtro per Epiſtolam ſermoni, hunc notate: & ne commercium habete cum eo, vt eum pudeat.

15 Neque vt inimicum ducite, ſed admonete vt fratrem.

16 Ipſe autem Dominus pacis *auctor* ſemper det vobis pacem omni modo. Dominus ſit cum omnibus vobis.

17 Salutatio mea manu Pauli, quod eſt ſignum in omni Epiſtola: ita ſcribo.

18 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti *ſit* cum omnibus vobis. Amen.

Ad Theſſalonicenſes ſecunda miſſa fuit Athenis.

EPISTO-

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD TIMOTHEVM prior.

CAPVT I.

Abſolutum veri paſtoris exemplar proponens, cùm
præcipua eius functio ſit in docendo, 4 monet vt
reiectis vanis quæſtionibus, ea tradat, 5 quæ
charitatem & fidem ſpirent. 12 Ac ne con-
temptus ſit ſua authoritas, 4 qualis factus ſit per
Dei gratiam honorificè prædicat.

PAVLVS Apoſtolus Ieſu Chriſti
ex ordinatione Dei ſeruatoris
noſtri, & Domini Ieſu Chri-
ſti, ſpei noſtræ.
2 Timotheo germano filio
in fide: Gratia *ſit tibi*, miſeri-
cordia & pax à Deo Patre noſtro, & Chriſto
Ieſu Domino noſtro.
3 Sicut te ſum precatus vt permaneres E-
pheſi, quum proficiſcerer in Macedoniam, *vi-*
de, vt denunties quibuſdam ne diuerſam doctri-
nam doceant:
4 Nec attendant* fabulis & genealogijs *Infra 4.7. & 6.3.*
infinitis, quæ potiùs queſtiones præbent, *Tit. 1. 14.*
quàm ædificationem Dei, quæ eſt per fi-
dem.

5 Porrò

5 Porrò finis mandati, eſt charitas ex puro
corde, & conſcientia bona, & fide non ficta.
6 A quibus quum quidam vt à ſcopo aber-
rarint, deflexerunt ad vaniloquentiam:
7 Volentes eſſe legis doctores, nec intelli-
gentes quæ loquuntur, neque de quibus aſſeue-
rant.
8 Scimus autem bonam eſſe Legem, ſi quis
ea legitimè vtatur.
9 *Nempe* ſciens Legem iuſto poſitam non
eſſe, ſed Legis contemptoribus, & ijs qui ſubij-
ci neſciunt, impijs & peccatoribus, nefarijs &
profanis, patricidis & matricidis, homicidis,
10 Scortatoribus, maſculorum concubito-
ribus, plagiarijs, & mendacibus, periuris, & ſi-
quid aliud eſt quod ſanæ doctrinæ ſit oppoſi-
tum:
11 *Quæ eſt* ſecundùm glorioſum Euangeli-
um beati Dei, quod concreditum eſt mihi.
12 Gratiam igitur illi habeo qui me robu-
ſtum effecit, *id eſt*, Chriſto Ieſu Domino no-
ſtro: quòd me fidelem duxerit, vt qui *me* in mi-
niſterio conſtituerit:
13 Qui prius eram blaſphemus & perſequu-
tor & iniurioſus: ſed mei miſertus eſt: nam
ignorans id faciebam, *nempe* fidei expers.
14 Superabundauit autem gratia illa Domini
noſtri cum fide & dilectione in Chriſto Ieſu.
15 Fidus *eſt hic* ſermo, & modis omnibus
Mat. 9. 13. dignus quem amplectamur, * Chriſtum Ieſum
Mar. 2. 17. veniſſe in mundum vt peccatores ſeruaret, quo-
rum primus ſum ego.
16 Verùm ideò miſertus eſt mei, vt in me
primò oſtenderet Ieſus Chriſtus omnem cle-
mentiam, vt eſſem exemplo credituris in eum
ad vitam æternam.
17 Regi autem æterno, immortali, inuiſibili,
ſoli ſapienti Deo honor *ſit* & gloria in ſecula
ſeculorum. Amen.

18 Hoc

18 Hoc mandatum commendo tibi, fili Timothee, *nempe* vt ſecundùm prægreſſas de te prophetias, milites per eas bonam illam militiam:

19 Retinens fidem & bonam conſcientiam: qua repulſa, nonnulli naufragium fidei fecerunt:

20 Ex quibus Hymenęus & Alexander: quos tradidi * Satanæ, vt diſcerent non blaſphemare. 1.*Cor.* 5.5.

CAP. II.

1 *In precibus publicis vult omnes commendari Deo. 4.5: idq́ꝫ duplici ratione. 8 Inde omnes cuiuſcunque loci ſunt, àd orationem inuitat. 9 Et quo veſtitu, 11 quáque modeſtia mulieres in ſacro cœtu ſe gerere debeant, differit.*

ADhortor igitur ante omnia vt fiant deprecationes, preces, poſtulationes, gratiarum actiones pro quibuſuis hominibus:

2 Pro regibus & quibuſuis in eminentia conſtitutis: vt tranquillam ac quietam vitam degamus cum omni pietate & honeſtate.

3 Nam hoc bonum eſt & acceptum coram ſeruatore noſtro Deo:

4 Qui quoſuis homines vult ſeruari, & ad agnitionem veritatis venire.

5 Vnus enim *eſt* Deus, vnus etiam mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus:

6 Qui ſemetipſum dedit redemptionis pretium pro quibuſuis, *Chriſtus, inquam,* teſtimonium illud ſuis temporibus *deſtinatum.*

7 * Cuius conſtitutus ſum ego præco & Apoſtolus, (veritatem dico per Chriſtum, non mentior) doctor, *inquam*, Gentium cum fide ac veritate. 1.*Tim.* 1.11.

8 Velim igitur viros precari in quouis loco, puras manus attollentes abſque ira & diſceptatione.

9 * Itidem

1.Pet. 3. 3. 9 * Itidem & mulieres amictu honeſto, cum
verecundia & modeſtia ornare ſeſe, non cin-
cinnis, vel auro, vel margaritis, vel pretioſo ve-
ſtitu:
10 Sed (quod decet mulieres pietatem ſpon-
dentes) operibus bonis.
11 Mulier cum ſilentio diſcito cum omni
ſubiectione.
1.Cor.14. 34. 12 * Mulieri enim docere non permitto, ne-
que authoritatem vſurpare in virum, ſed eſſe in
ſilentio.
Gen. 1. 27. 13 * Adam enim prior formatus eſt, deinde
Eua.
Gen. 3.6. 14 Et Adam non fuit ſeductus, * ſed mulier
ſeducta, cauſa tranſgreſſionis fuit.
15 Seruabitur tamen liberos gignendo, ſi
manſerint in fide ac charitate, & ſanctificatione
cum modeſtia.

CAP. III.

*1 Epiſcopos, 8 & Diaconos Chriſtianos depingit
cum eorum vxoribus, 12 Liberis & familia. 15
Et Eccleſiam domum Dei nominat.*

FIdus *hic eſt* ſermo, Siquis Epiſcopatum ap-
petit, præclarum opus deſiderat.
Tit. 1. 7. 2 * Oportet igitur Epiſcopum irrepre-
henſibilem eſſe, vnius vxoris virum, vigilantem,
temperantem, compoſitum, hoſpitalem, aptum
ad docendum:
3 Non vinoſum non percuſſorem, non tur-
pem quæſtum facientem, ſed æquum, alienum
a pugnis, alienum ab auaritia:
4 *Qui* ſuæ domui bene præſit, qui liberos
contineat in ſubiectione cum omni honeſtate:
5 (Nam ſiquis propriæ domui præeſſe ne-
ſcit, quomodo Eccleſiam Dei curabit?)
6 Non nouitium, ne inflatus in criminatio-
nem incidat diaboli.

7 Oportet

7 Oportet autem eum etiam bonum habere teſtimonium ab extraneis: ne in probrum incidat & laqueum diaboli.

8 Diaconos itidem honeſtos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpem quæſtum facientes:

9 Tenentes myſterium fidei * cum pura conſcientia. Supra 1.19.

10 Atque hi etiam probentur priùs, deinde miniſtrent, ſi ſint inculpati.

11 Vxores itidem honeſtas, non calumnioſas, ſobrias, fidas in omnibus.

12 Diaconi ſint vnius vxoris mariti, qui liberis rectè præſint, & proprijs domibus.

13 Nam qui bene miniſtrauerint, gradum ſibi bonum acquirunt, & multam libertatem per fidem quæ *eſt* in Chriſto Ieſu.

14 Hæc tibi ſcribo, ſperans fore vt celeriùs ad te veniam.

15 Quòd ſi tardiùs venero, vt noris quomodo oporteat in domo Dei verſari, quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna & ſtabilimentum veritatis.

16 Et ſine controuerſia magnum eſt pietatis myſterium: Deus conſpicuus factus eſt in carne, iuſtificatus eſt in Spiritu, conſpectus eſt ab Angelis, prædicatus eſt Gentibus, fides illi habita eſt in mundo, ſurſum receptus eſt in gloriam.

CAP. IIII.

1 Falſas doctrinas, 3 tam de coniugij & ciborum diſcrimine, 7 quàm profanas damnat: 8 Commendat autem pietatis ſtudium, 13 & aſſiduam Scripturæ lectionem.

SPiritus autem diſertè dicit fore, vt poſterioribus temporibus deſciſcant quidam à fide, ſpiritibus deceptoribus attendentes ac doctrinis dæmoniorum:

2 Per

2 Per hypocriſin falſiloquorum, quorum
conſcientia cauterio reſecta eſt.

3 Prohibentium contrahere matrimonium,
iubentium abſtinere à cibis quos Deus creauit
ad participandum cum gratiarum actione, fide-
libus, & ijs qui cognouerunt veritatem.

4 Nam quicquid creauit Deus bonum *eſt*:
nec quicquam reijciendum *eſt*, ſi cum gratia-
rum actione ſumatur.

5 Sanctificatur enim per verbum Dei, &
preces.

6 Hæc ſi ſubieceris fratribus, bonus eris mi-
niſter Ieſu Chriſti, innutritus in ſermonibus fi-
dei, bonæque doctrinæ quam aſſectatus es.

7 Cæterùm profanas & aniles fabulas reij-
ce: ſed exerce te ipſum ad pietatem.

8 Nam corporalis exercitatio paululum ha-
bet vtilitatis: at pietas ad omnia vtilis eſt, v
quæ promiſſionem habeat vitæ præſentis a
futuræ.

9 Fidus *eſt* hic ſermo, & dignus qui omni-
bus modis recipiatur.

10 Nam idcirco etiam fatigamur & probri
afficimur, quòd ſperemus in Deo viuo, qui eſ
conſeruator omnium hominum, maximè *ver*
fidelium.

11 Hæc denuntia & doce.

12 Nemo tuam iuuentutem deſpiciat, ſe
eſto examplar fidelium in ſermone, in conuer-
ſatione, in charitate, in ſpiritu, in fide, in puri-
tate.

13 Interim dum venio, attende lectioni, ex-
hortationi, doctrinæ.

14 Ne negligito donum quod in te eſt, quo
datum eſt tibi per prophetiam, cum impoſitio-
ne manuum presbyterij.

16 Hæc meditare, in his eſto: vt tuus profe-
ctus manifeſtus ſit inter omnes.

19 Attende tibijpſi & doctrinæ, & perman-

in iſtis: id enim ſi feceris, & teipſum ſeruabis & eos qui te audierint.

CAP. V.

Poſtquam modum monendi ſingulos præſcripſit,
5 de viduis agit quæ tunc in Eccleſiæ miniſterium cooptabantur. 17 Inde ad presbyteros
tranſit, 23 & quædam corporis valetudini ſeruientia admiſcet.

SEniorem ne increpato, ſed hortare vt patrem: iuniores, vt fratres:

2 Mulieres natu grandiores, vt matres: iuniores, vt ſorores, cum omni puritate.

3 Viduas honora quæ verè viduæ ſunt.

4 Quòd ſiqua vidua liberos aut nepotes habet, diſcant in primis *in* propriam domum pietatem exercere, & vicem rependere parentibus: hoc enim eſt honeſtum & acceptum coram Deo.

5 Porrò quæ verè vidua eſt ac ſola, ſperat in Deo, & permanet in ſupplicationibus & precibus noctc ac die.

6 At quæ in luxu viuit, *ea* viuens mortua eſt.

7 Hæc igitur denuntiato, vt ſint irreprehenſæ.

8 Quòd ſi quis ſuis & maximè domeſticis non prouidet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior.

9 Vidua allegator non minor annis ſexaginta, quæ fuerit vnius viri vxor:

10 In operibus bonis idoneo teſtimonio ornata: ſi liberos educauit, ſi fuit hoſpitalis, ſi ſanctorum pedes lauit, ſi afflictis ſubuenit, ſi omne bonum opus eſt aſſiduè ſectata.

11 Porrò iuniores viduas recuſa: poſtquam enim laſciuierunt aduerſus Chriſtum, nubere volunt:

12 Damnandæ; quòd primam fidem reie-
cerint.

13 Simul autem etiam otioſæ *eſſe* diſcunt,
circumeuntes domos: imò non ſolùm otioſæ,
ſed etiam nugaces & curioſæ, garrientes quæ
non oportet.

14 Velim igitur iuniores nubere, liberos
gignere, domum adminiſtrare, nullam occaſio-
nem dare aduerſario ad maledicendum.

15 Iam enim nonnullæ deflexerunt, ſequu-
tæ Satanam.

16 Quòd ſi quis fidelis aut ſi qua fidelis ha-
bet viduas, eis ſubuenito, & non onerator Ec-
cleſia, vt ijs quæ verè viduæ ſunt, ſubueniat.

17 Qui benè præſunt presbyteri, duplici
honore digni habentor, maximè qui laborant
in ſermone & doctrina.

*Deut.*25.4. 18 Dicit enim Scriptura, * Boui trituranti
1.*Cor.*9.9. non obligabit os; Et, Dignus eſt operarius
*Mat.*10 10. mercede ſua.
*Luc.*10.7. 19 Aduerſus prebyterum accuſationem ne
admittito, niſi ſub duobus aut tribus teſtibus.

20 Eos qui peccant, coram omnibus argue,
vt & reliqui timeant.

Infra 6.13. 21 * Obteſtor in conſpectu Dei, & Domini
Ieſu Chriſti, & electorum Angelorum, vt hæc
ſerues, abſque eo vt vnum alteri præferas; ni-
hil faciens in alteram partem declinando.

22 Manus citò ne cui imponito, neq; com-
municato peccatis alienis: temetipſum purum
ſerua.

23 Ne ampliùs eſto abſtemius: ſed vino pau-
culo vtere, propter ſtomachum tuum, & cre-
bras tuas infirmitates.

24 Quorundam hominum peccata antè ma-
nifeſta ſunt, præeuntia damnationi: quoſdam
verò ſubſequuntur.

25 Itidem & bona opera antè manifeſta
ſunt: & ea quæ ſecus habent, occultari non
poſſunt.

CAP

CAP. VI.

1 Docet quid ſeruos deceat: 10 Quàm exitioſa peſtis ſit auaritia. 13 Et poſtquam obiter de diuitibus meminit, iterum prohibet Timotheum, ne ſe inanibus doctrinis impediat.

QVicunque * ſub iugo ſunt ſerui, ſuos dominos omni honore dignos ducunto, ne nomen Dei & doctrina blaſphemetur. *Ephe.6.5. coloſſ 3.22. tit.2.9. 2. pet.2. 19.*

2 Qui verò fideles habent dominos, ne *eos* deſpiciant quòd fratres ſint, ſed potiùs inſeruiant quòd fideles ſint ac dilecti, qui beneficentiam illam capeſſunt. Hæc doce, & exhortare.

3 Si quis diuerſam docet doctrinam, neque accedit ſanis ſermonibus Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ei quæ ſecundùm pietatem eſt doctrinæ:

4 *Is* turget, nihil ſciens, ſed inſaniens circa quæſtiones ac verborum pugnas: ex quibus naſcitur inuidia, lis, maledicentia, ſuſpiciones malæ,

5 Peruerſæ exercitationes hominum mente corruptorum, & qui priuati ſunt veritate, & quæſtui habent pietatem: ſecede ab ijs qui eiuſmodi ſunt.

6 Eſt autem quæſtus magnus pietas cum animo ſua ſorte contento.

7 Nihil enim intulimus in mundum, videlicet nec efferre quicquam poſſumus.

8 Sed habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti erimus.

9 Qui autem volunt diteſcere, incidunt in tentationem & laqueum, & cupiditates multas amentes & damnoſas, quæ demergunt homines in exitium & interitum.

10 Siquidem radix omnium malorum eſt amor pecuniæ: quam quidam dum appetunt, aberrarunt à fide, & ſeipſos tranſfixerunt doloribus multis.

11 Tu verò, homo Dei, iſta fuge: ſectare au-
tem iuſtitiam, pietatem, fidem, charitatem, to-
lerantiam, lenitatem.
12 Decerta præclarum certamen fidei: ap-
prehende vitam æternam, cuius cauſa & vo-
catus es, & profeſſus præclaram profeſſionem
coram multis teſtibus.
Supra 5.21. 13 * Denuntio tibi coram Deo qui viuifi-
Mat.27.11. cat omnia, & Ieſu Chriſto, qui * teſtatam fe-
Iohan.18.37 cit coram Pontio Pilato bonam illam profeſſi-
onem:
14 Vt ſerues hæc mandata, maculæ & cul-
pæ omnis expers, vſque ad illuſtrem illum ad-
uentum Domini noſtri Ieſu Chriſti:
Supra 1.17. 15 Quem temporibus ſuis oſtendet ille * bea-
Apoc.17.14. tus & ſolus Princeps, Rex regum & Dominus
& 19.16. dominorum:
16 Qui ſolus habet immortalitatem, lucem
Iohan.1.18. habitans inacceſſam, * quem vidit nemo homi-
num, neque videre poteſt: cui honor & robur
æternum. Amen.
17 Iis qui diuites ſunt in hoc ſeculo, denun-
Mar.4.19. tia ne efferantur animo, * neque ſpem ponant
Luc.12.15. in diuitijs incertis, ſed in Deo viuo, qui præbet
nobis omnia copioſè ad fruendum:
18 Vt *alijs* benefaciant, vt diuites ſint operi-
bus bonis, faciles ad impartiendum, facilis
conuictus:
Mat.6.20. 19 Recondentes ſibi ipſis * fundamentum
Luc.12.33. bonum in poſterum, vt apprehendant æternam
vitam.
20 O Timothee depoſitum ſerua, & auerſare
profanos de rebus inanibus clamores, & oppo-
ſitiones falsò nominatæ ſcientiæ:
21 Quam nonnulli præ ſe ferentes, circa fi-
dem aberrarunt à ſcopo. Gratia ſit tecum, A-
men.

Ad Timotheum prior, miſſa fuit Laodicea, quæ eſt metropolis Phrygiæ Pacatianæ.

EPISTO-

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD TIMOTHEVM poſterior.

CAP. I.

3 Laudata fide Timothei, 6 vt in munere ſibi commiſſo fideliter pergat, eum hortatur. 8 Et ne propter ſua vincula, 15 aut aliorum defectiones labaſcat, 11 de ſuo Apoſtolatu gloriatur; 14 & depoſiti cuſtodiã illi commendat. 16 Laudat etiam Oneſimum.

PAVLVS Apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem Dei, ſecundùm promiſſionem vitæ quæ eſt in Chriſto Ieſu:

2 Timotheo dilecto filio, gratia, miſericordia, pax à Deo Patre & Chriſto Ieſu Domino noſtro.

3 Gratiam habeo Deo, * cui ſeruio à maioribus cum pura conſcientia, prout aſſiduam tui memoriam teneo in precibus meis nocte ac die: *Act.* 22.3.

4 Deſiderans te videre, memor tuarum lacrymarum, vt gaudio replear:

5 Reuocans in memoriam eam quæ in te eſt non ſimulatam fidem, quæ habitauit priùs in auia tua Loide, & matre tua Eunica: perſuaſus ſum autem quòd in te quoque.

6 Quam ob cauſam ſuggero tibi vt exuſcites
donum Dei, quod eſt in te per impoſitionem
manuum mearum.
7 Non enim dedit nobis Deus ſpiritum ti-
miditatis, ſed roboris & charitatis, & ſanitatis
animi.
8 Ne igitur te pudeat teſtimonij Domini
noſtri, neque te pudeat mei, qui ſum captiuus
ipſius: ſed eſto particeps afflictionum Euange-
lij ex potentia Dei:
1.Cor. 1.1. 9 Qui ſeruauit nos, & vocauit * vocatione
ſancta: non ex operibus noſtris, ſed ex ſuo pro-
poſito, & gratia, quæ data quidem eſt no-
Rom. 16.25. bis in Chriſto Ieſu * ante tempora ſeculo-
ephes. 1.4. rum:
coloſſ. 1.26. 10 Sed patefacta nunc eſt per illuſtrem il-
tit. 1.2. lum aduentum ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti,
qui & mortem aboleuit, & vitam in lucem pro-
duxit ac immortalitatem per Euangelium:
1.Tim. 2.7. 11 * Cuius cauſa conſtitutus ſum ego præ-
co & Apoſtolus, ac doctor Gentium.
12 Quam ob cauſam & hæc patior, neque
erubeſco: noui enim cui crediderim, & mihi
perſuaſum eſt eum poſſe depoſitum meum in
illum diem ſeruare.
13 Expreſſam formam teneto ſanorum ſer-
monum, quos à me audiſti cum fide & charita-
te quæ *eſt* in Chriſto Ieſu.
14 Præclarum depoſitum ſerua per Spiritum
ſanctum qui inhabitat in nobis.
15 Noſti hoc, auerſatos me fuiſſe omnes qui
ſunt in Aſia: ex quibus eſt Phygellus & Her-
mogenes.
16 Præſtet miſericordiam Dominus Oneſi-
phori familiæ: quoniam ſæpè me recreauit, &
catenam meam non erubuit.
17 Imò quum eſſet Romæ, ſtudioſiſſimè
quæſiuit me, & inuenit.
18 Det ei Dominus vt inueniat miſericor-
diam

diem apud Dominum in die illo: quàm multa etiam Epheſi ſubminiſtrarit, tu optimè noſti.

CAP. II.

1 *Vt perſeuerantiam in militia Christiana commendet,* 3 *ſimilitudines ſumit,* 4 *à militibus,* 6 *& ab agricolis.* 10 *Vincula ſua ſanctis vſui eſſe declarat.* 15. *Inde monet Timotheum, vt ſermonem veritatis rectè diſpertiat,* 17 *& reproborum exẽpla fugiens,* 32 *modeſtè omnia agat.*

TV igitur, fili mi, corroborare per gratiam quæ eſt in Chriſto Ieſu:
2 Et quæ audiſti à me inter multos teſtes, hæc committe fidelibus hominibus, qui ſint idonei ad alios quoque docendos.
3 Tu igitur tolerans eſto laborum vt bonus miles Ieſu Chriſti.
4 Nemo qui militat implicatur vitæ negotijs, vt ei placeat à quo dilectus eſt miles.
5 Quòd ſi certet etiam aliquis, non coronatur niſi legitimè certauerit.
6 Agricolam oportet priùs laborando fructus percipere.
7 Conſidera quæ dico: Det igitur tibi Dominus intelligentiam in omnibus.
8 Memento Ieſum Chriſtum reſurexiſſe ex mortuis, *factum* ex ſemine Dauid ſecundùm Euangelium meum.
9 In quo, velut facinoroſus, affligor vſque ad vincula: ſed ſermo Dei non eſt vinctus.
10 Ideò omnia ſuſtineo propter electos, vt & ipſi ſalutem conſequantur quæ eſt in Chriſto Ieſu, cum gloria æterna, *Rom.6.5.*
11 Fidus *eſt hic* ſermo; * nam ſi cum *eo* mortui ſumus, cum *eo* etiam viuemus:
12 Si patientes fuerimus, etiam cum *eo* regnabimus: * ſi abnegamus, & ille abnegabit nos: *Mat.10.33. mar.8.38.*
13 Si infidi ſumus, * ille *tamen* fidus manet: negare ſeipſum non poteſt. *Rom.3.3. & 9.6.*

14 Hæc ſuggere, obteſtans coram Domino, ne verborum pugnas ſequantur: quod nullam adfert vtilitatem, *imò* auditores ſubuertit.

15 Stude teipſum probatum ſiſtere Deo, operarium qui non erubeſcat, *&* qui rectè ſermonem veritatis ſecet.

16 Prophanos autem de rebus inanibus clamores cohibe: ad maiorem enim procedent impietatem.

17 Et ſermo eorum depaſcet vt gangræna: ex quibus eſt Hymenæus & Philetus:

18 Qui circa veritatem aberrarunt à ſcopo, dicentes reſurrectionem iam eſſe factam, & ſubuertunt quorundam fidem.

19 Solidum tamen fundamentum Dei ſtat, habens ſigillum hoc, Nouit Dominus qui ſint ſui: &, diſcedat ab iniuſtitia omnis qui nominat nomen Chriſti.

20 Cæterùm in magna domo non tantùm ſunt vaſa aurea & argentea, ſed etiam lignea ac teſtacea: * & alia quidem ad decus, alia verò ad dedecus.

Rom. 9.21.

21 Si quis igitur ſeipſum ab his expurgarit, erit vas ad decus, ſanctificatum, & accommodum vſibus Domini, *&* ad omne opus bonum comparatum.

22 Iuueniles autem cupiditates fuge: ſed ſectare iuſtitiam, fidem, charitatem, pacē * cum ijs qui inuocant Dominum ex puro corde.

1. *Cor.* 1.2.

23 * Stultas autem & ineruditas quæſtiones reijce, ſciens eas gignere pugnas.

1. *Tim.* 1.4. *&* 4.7. *tit.* 3.9.

24 Seruum autem Domini non oportet pugnare, ſed placidum eſſe erga omnes, aptum ad docendum, tolerantem malos:

25 Cum lenitate erudientem eos qui contrario animo ſunt affecti: ecquando det eis Deus reſipiſcentiam vt agnoſcant veritatem:

26 Et *elapſi* ex diaboli laqueo, à quo captiui tenentur,

tenentur, mentis ſanitatem recipiant ad *præ-*
ſtandum illius voluntatem.

CAP. III.

1 Prædicit quàm infeſta pijs tempora immineant: 9 ſed fiducia victoriæ, 10 animat eum ad certamen: 14 exercitationem ſanæ doctrinæ in primis commendans.

ILlud autem ſcito, * fore vt extremis diebus *1.Tim.4.1.*
inſtent tempora moleſta. *2.Pet.3.3.*
2 Erunt enim homines ſui amantes, pe- *Iud.18.*
cuniæ auidi, glorioſi, ſuperbi, maledici, paren-
tibus immorigeri, ingrati, prophani,
3 Charitatis expertes, neſcij fœderis, calum-
niatores, intemperantes, immites, minimè a-
mantes bonorum.
4 Proditores, præcipites, inflati, voluptatum
amantes potiùs quàm amantes Dei.
5 Habentes formam pietatis, ſed qui vim e-
ius abnegarint. Iſtos igitur auerſare.
6 Ex his enim ſunt iſti qui irrepunt in fami-
lias, & captiuas ducunt mulierculas onuſtas
peccatis, actas cupiditatibus varijs:
7 Semper diſcentes, ſed quæ nunquam ad
cognitionem veritatis venire poſſint.
8 * Quemadmodum autem Iannes & Iam- *Exod.7.11.*
bres reſtiterunt Moſi, ita & hi reſiſtunt veritati,
homines mente corrupti, reprobi circa fidem.
9 Sed non procedent ampliùs: nam amentia
iſtorum euidens erit omnibus, vt & illorum
fuit.
10 Tu verò aſſequutus es doctrinam meam,
vitæ meæ rationem, propoſitum, fidem, lenita-
tem, charitatem, tolerantiam:
11 Perſequutiones, afflictiones quæ mihi
acciderunt Antiochiæ, Iconij, Lyſtris: quas
perſequutiones ſuſtinuerim: ſed ex omnibus e-
ripuit me Dominus.
12 Sed & omnes qui volunt piè viuere in

Chriſto Ieſu, perſequutionem patientur.
13 Improbi autem homines, & impoſtores
procedent in peius, tum ſeducentes *alios*, tum
ſeducti *ipſi*.
14 At tu permane in ijs quæ didiciſti, & quæ
tibi concredita ſunt, ſciens à quo didiceris:
15 Teq; à puero ſacras literas nouiſſe, quæ
te poſſunt ſapientem reddere ad ſalutem, per
fidem quæ eſt in Chriſto Ieſu.
2.Pet.1.20. 16 * Tota Scriptura diuinitus *eſt* inſpirata, &
vtilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad cor-
rectionem, ad inſtitutionem quæ *eſt* in iuſtitia:
17 Vt perfectus ſit homo Dei, ad omne o-
pus bonum perfectè inſtructus.

CAP. IIII.

*1 Obteſtatur eum vt maximè Euangelium præ-
dicet, 3 in tam deplorato tempore. 6 Sibi in
propinquo eſſe mortem, 8 ſed ita vt quaſi victor,
ad glorioſum triumphum properet. 10 Tandem
accerſendi Timotheum neceſſitatem 11 ex
præſenti ſuo ſtatu oſtendit.*

OBteſtor igitur ego coram Deo& Domi-
mino Ieſu Chriſto, qui iudicaturus eſt
viuos & mortuos in illuſtri illo ſuo ad-
uentu & regno ſuo:
2 Prædica ſermonem, inſta tempeſtiuè, in-
tempeſtiuè: argue, obiurga, exhortare cum om-
ni lenitate & doctrina.
3 Nam erit tempus quum ſanam doctrinam
non tolerabunt, ſed auribus prurientes, ipſi ſibi
ſecundùm ſuas illas peculiares cupiditates, co-
aceruabunt doctores:
4 Et à veritate quidem aures auertent, ad
fabulas verò conuertentur.
5 At tu vigila in omnibus, perfer aduerſa,
opus perage Euangeliſtæ, miniſterij tui plenam
fidem facito.

6. Nam

6 Nam ego iam libor, & tempus meæ reſo-
lutionis inſtat.
7 Certamen illud præclarum decertaui, cur-
ſum conſummaui, fidem ſeruaui.
8 Quod ſupereſt, repoſita eſt mihi iuſtitiæ
corona, quam reddet mihi Dominus in illo die,
iuſtus ille iudex: non ſolùm autem mihi, ſed &
omnibus qui expetiuerint illuſtrem illum ipſius
aduentum.
9 Stude venire ad me citò.
10 Nam Demas me dereliquit, amplexus
præſens ſeculum, & profectus eſt Theſſaloni-
cam: Creſcens in Galatiam, Titus in Dalmatiã.
11 * Lucas mecum eſt ſolus. Marcum aſſump- *Coloſſ.* 4. 14.
tum adduc tecum: eſt enim mihi perutilis ad
miniſterium.
12 Porrò Tychicum miſi Epheſum.
13 Penulam quam reliqui Troade apud
Carpum, adfer quum venies, & libros, maximè
membranas.
14 Alexander faber ærarius multa mala mi-
hi exhibuit: reddat ei Dominus ſecundùm fa-
cta ipſius.
15 Quem & tu caue: vehementer enim reſti-
tit ſermonibus noſtris.
16 In prima mea defenſione nemo mihi ad-
fuit, ſed omnes me deſeruerunt: (ne illis im-
putetur.)
17 Sed Dominus mihi adfuit, & corroborauit
me, vt per me fieret plena fides præconij quod
audirent omnes Gente: & ereptus fui ex ore
leonis.
18 Et eripiet me Dominus ab omni opere
malo, ſeruabitque regno ſuo cœleſti: cui gloria
in ſecula ſeculorum. Amen.
19 Saluta Priſcam & Aquilam, & Oneſiphori
familiam.
20 Eraſtus manſit Corinthi: Trophimum au-
tem reliqui Mileti ægrotantem.

21 Stude

21 Stude venire ante hyemem. Salutat te Eubulus & Pudens, & Linus & Claudia, & fratres omnes

22 Dominus Ieſus Chriſtus *ſit* cum ſpiritu tuo. Gratia *eius ſit* vobiſcum.

Scripta eſt Roma ſecunda ad Timotheum, quum Paulus iterum ſiſteretur Cæſari Neroni.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD TITVM.

CAPVT I.

1 *Docet quales oporteat Miniſtros eligere:* 10 *ſimul oſtendit quomodo vaniloquis os obturare oporteat.* 12 *Hac occaſione perſtringit Cretenſium mores,* 14 *ac Judæos, qui in rebus externis ſanctitatem locabant.*

PAVLVS ſeruus Dei, Apoſtolus autem Ieſu Chriſti ſecundùm fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis quæ eſt ſecundùm pietatem;

2 Ad ſpem vitæ æternæ,
Rom. 16.25. quam promiſit Deus ille mentiri neſcius,* ante
Ephe. 3.9. tempora ſecularia; patefecit autem tempori-
Coloſſ 1.26. bus ſuis:

3 *Videlicet*:

3 *Videlicet* ſermonem illum ſuum,per præ- 2 *Tim.*1.9.
dicationem,* quæ concredita eſt mihi ex man- 2 *Pet.*1.20.
dato ſeruatoris noſtri Dei: Tito germano filio, *Gal.*1.1.
in communi fide:

4 Gratia *ſit tibi*,miſericordia, *&* pax à Deo
Patre & Domino Ieſu Chriſto, ſeruatore no-
ſtro.

5 Huius rei gratia reliqui te in Creta,vt quæ
reliqua ſunt corrigas, & conſtituas oppidatim
presbyteros, ſicut ego tibi mandaui:

6 Si quis eſt inculpabilis, vnius vxoris vir, 1.*Tim.*3.2.
liberos habens fideles, non obnoxios crimini
luxus,vel qui non ſint refractarij.

7 Oportet enim epiſcopum inculpabilem
eſſe tanquā Dei diſpenſatorē, non ſibi pertina-
citer placentem,non iracundum,non vinoſum,
non percuſſorem,non turpis lucri cupidum:

8 Sed hoſpitalem,bonorum amantem,tem-
perantem,iuſtum,pium,continentem;

9 Tenacem fidelis illius ſermonis qui ad
doctrinam facit, vt poſſit & exhortari doctrina
ſana,& contradicentes conuincere.

10 Sunt enim multi refractarij, & vaniloqui
& mentium deceptores, maximè ij qui ſunt ex
Circumciſione,

11 Quibus oportet os obturare: qui totas
domos ſubuertunt,docentes quæ non oportet,
turpis lucri gratia.

12 Dixit quidam ex ipſis proprius ipſorum
propheta,Cretentes ſemper mendaces, malæ
feræ,ventres pigri.

13 Teſtimonium hoc eſt verum, quam ob
cauſam eos redarguito præciſè, vt ſani ſint in
fide:

14 * Non attendentes Iudaicis fabulis, & 2.*Tim.*1.4.
mandatis hominum auerſantium veritatem.

15 * Omnia quidem pura puris:pollutis au- *Rom.*14.20.
tem & infidelibus nihil eſt purum, ſed polluta
eſt eorum & mens & conſcientia.

16 Deum

16 Deum profitentur ſe ſcire, ſed factis negant, quum ſint abominandi, & rebelles, & ad omne opus bonum reprobi.

2 Perſonarum & ætatum præſcribens officia, 6 iubet vt de moribus doceat Eccleſiam: 11 & à fine redemptionis argumentatur, 12 quem dicit eſſe ſtudium piè & rectè viuendi.

CAP. II.

AT tu loquere quæ decent ſanam doctrinam:

2 Vt ſenes ſobrij ſint, venerandi, temperantes, ſani fide, charitate, tolerantiâ.

3 Anus itidem vt *ſint* habitu qui ſanctimoniam deceat, non calumniatrices, non vino multo ſeruientes, honeſtatis magiſtræ;

4 Vt ſapientes reddant adoleſcentulas, vt ſint maritorum, & liberorum amantes;

Epheſ. 5. 23. 5 Temperantes, caſtæ, domi manentes, bonæ, * ſubiectæ ſuis viris: ne ſermo Dei blaſphemetur.

6 Adoleſcentulos itidem adhortare vt ſint temperantes.

7 Per omnia teipſum præbens exemplar bonorum operum, in doctrina, integritatem, grauitatem,

8 Sermonem ſanum, qui damnari non poſſit, vt qui ſe ex aduerſo *opponit*, erubeſcat, nihil habens quod de vobis dicat mali.

Epheſ. 6. 5. Coloſ. 3. 22. 1. pet. 2. 18. 9 * Seruos *hortare* vt ſuis dominis ſubijciant ſeſe, vt in omnibus ſint *eis* accepti, non reſponſatores:

10 Nihil interuertentes, ſed omnem bonam fidem oſtendentes, vt doctrinam ſeruatoris noſtri Dei ornent in omnibus.

11 Illuxit enim gratia illa Dei ſalutifera omnibus hominibus,

12 Erudiens nos vt negata impietate & mundanis cupiditatibus, ſapienter & iuſtè & piè

piè viuamus in præſenti ſeculo;
13 Expectantes beatam illam ſpem & illu-
ſtrem illum aduentum gloriæ magni illius Dei
ac Seruatoris noſtri, *nempe* Ieſu Chriſti.
14 Qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt redi-
meret nos ab omni iniquitate, & purificaret ſi-
biipſi populum peculiarem, ſtudioſum bono-
rum operum.
15 Hæc loquere, & exhortare, & argue cum
omni imperio; nemo te deſpiciat.

CAPVT III.

1 Generaliter nunc vult omnes moneri, vt placidè colant ordinem politicum, 3 & memores ſint vitæ priſtinæ: 7 vt iuſtificationem communem ex gratia eſſe exiſtiment. 9 Quòd ſi quis contentioſus his reclamet, 10 illum iubet omitti.

SVggere * ipſis vt ſeſe ſubijciant princi- *Rom.13.1.*
patibus ac poteſtatibus, vt obtemperent,
vt ad omne opus bonum ſint parati:
2 Ne cuius famam lædant, vt ſint à pugnis
alieni, æqui, omnem exhibentes lenitatem erga
quoſuis homines.
3 Nam * eramus quondam & nos amen- *1.Cor.6.11.*
tes, rebelles, errantes, ſeruientes cupiditatibus
ac voluptatibus varijs, in malitia, & inuidia de-
gentes, odioſi, alij alios odio proſequentes:
4 Sed poſtquam bonitas & erga homines a-
mor apparuit ſeruatoris noſtri Dei:
5 * Non ex operibus iuſtis quæ fecerimus *2.Tim.1.9.*
nos, ſed ex ſua miſericordia ſeruauit nos per
lauacrum regenerationis, & renouationem Spi-
ritus ſancti:
6 Quem effudit in nos copioſè per Ieſum
Chriſtum ſeruatorem noſtrum:
7 Vt iuſtificati ipſius gratia, hæredes efficie-
remur ſecundùm ſpem vitæ æternæ.

8 Fides

8 Fidus *eſt* hic ſermo, & hæc volo te affir-
mare, vt ſtudeant bona opera tueri qui credi-
derunt Deo : id eſt, quæ *ſunt* honeſta & homi-
nibus vtilia.
1.*Tim*.1.4. 9 * ſtultas autem quæſtiones & genealogi-
& 4.7. as,& contentiones ac pugnas legales cohibe:
2.*Tim*.2.16. ſunt enim inutiles & vanæ.
& 23. 10 Hæreticum hominem poſt vnam & al-
teram commonefactionem reijce :
11 Vt qui noris euerſum eſſe eum qui ſit e-
iuſmodi,& peccare,vt qui ſuopte iudicio ſit con-
demnatus.
12 Quum miſero Arteman ad te,aut Tychi-
cum,ſtude venire ad me Nicopolin : nam illic
decreui hyemare.
13 Zenam legiſperitum & Apollo ſedulò de-
ducito,nequid illis deſit.
14 Diſcant autem & noſtri bonis operibus
præcedere ad neceſſarios vſus, vt non ſint in-
frugiferi.
15 Salutant te qui mecum ſunt omnes. Sa-
luta eos qui diligunt nos in fide, Gratia *Dei ſit*
cum omnibus vobis. Amen.

Ad Titum ſcripta ex Nicopoli Macedoniæ.

EPISTO-

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD PHILEMONEM.

CAP. I.

1 *Paulus argumentum humile hîc tractans, ſuo tamen more ſublimis ad Deum euehitur. 8 Fugitiuum ſeruum & furem Philemoni remittens, pro illo deprecatur veniam: & grauiter de æquitate Chriſtiana concionatur.*

PAVLVS captiuus Chriſti Ieſu, & Timotheus frater, Philemoni dilecto & adiutori noſtro;
2 Et Apphiæ dilectæ,& Archippo commilitoni noſtro,& quæ domi tuæ eſt Eccleſiæ:
3 Gratia *ſit* vobis & pax à Deo Patre noſtro,& Domino Ieſu Chriſto.
4 *Gratias ago Deo meo, ſemper mentionem tui faciens in precibus meis: 1.*Theſ*.1.2. 2.*theſ*.1.3.
5 Quòd audiam tuam * charitatem ac fidem quam habes erga Dominũ Ieſum & erga omnes ſanctos: *Epheſ*.1.15. *coloſ*.1.4.
6 Vt communicatio fidei tuæ efficax fiat, & agnoſcatur quicquid boni eſt in vobis per Chriſtum Ieſum.
7 Gaudium enim habemus multum,& conſolationem ſuper dilectione tua, quòd viſcera ſanctorum refocillata ſint per te,frater.

8 Qua-

8 Quapropter quamuis multam in Chriſto
libertatem habeam mandandi tibi quod officij
tui eſt,

9 *Tamen* propter charitatem potiùs precor,
quum talis ſim, nempe Paulus ſenex, nunc au-
tem etiam captiuus Ieſu Chriſti.

Coloſ 4.9. 10 * Precor autem pro filio meo quem ge-
nui in vinculis meis, Oneſimo:

11 Quondam tibi inutili, nunc verò tibi &
mihi perutili: quem remiſi.

12 Tu autem eum, id eſt, viſcera mea, ex-
cipies.

13 Quem ego cupiebam apud me retinere,
vt pro te miniſtraret mihi in vinculis Euan-
gelij.

14 Sed abſque tua ſententia nihil volui fa-
cere, ne velut ex neceſſitate ſit beneficium tu-
um, ſed ſpontaneum.

15 Fortaſſis enim propterea ſemotus fuit
abs te, vt eum *à me* perpetuum recipias:

16 Non iam vt ſeruum, ſed ampliùs quàm
ſeruum, fratrem, videlicet dilectum, maximè
mihi, quanto autem magis, tibi & in carne & in
Domino?

17 Itaque ſi me ſocium habes, excipe eum
tanquam me.

18 Quòd ſi quid læſit te, aut debet, hoc mi-
hi imputato.

19 Ego Paulus ſcripſi mea manu, ego de-
pendam: vt ne dicam tibi, te etiam teipſum mi-
hi inſuper debere.

20 Etiam, frater, *hunc* ego fructum abs te
conſequar in Domino: refocilla mea viſcera in
Domino.

21 Scripſi tibi, confiſus fore vt auſcultes, vt
qui norim te etiam ampliùs quàm dico factu-
rum eſſe.

22 Simul autem etiam para mihi hoſpitium:
ſpero enim me per preces veſtras donandū vo-
bis.

23 Salu-

23 Salutant te, Epaphras, (meus in captiui-
tate propter Ieſum Chriſtum ſocius.)
24 Marcus, Ariſtarchus, Demas, Lucas, adiu-
tores mei.
25 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, *ſit*
cum ſpiritu veſtro.

Ad Philemonem miſſa fuit Roma per Oneſimum ſeruum.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD HEBRÆOS.

CAP. I.

1 Vt oſtendat doctrinam à Chriſto allatam pri-
mas tenere, quia ſit omnium prophetarum clau-
ſula, 4 nominatim illum ſuper Angelos effert:
10 & varijs Scripturæ teſtimonijs longe omni-
bus præcellere probat.

MVltifarie multiſq; modis olim Deus loquutus Patribus in Prophetis, vltimis diebus hiſce loquutus eſt nobis in Filio.
2 Quem conſtituit hæredem omnium: per quem etiam mundum condidit.
3 * Qui quum ſit ſplendor gloriæ, & cha- Sapi.7.26.
racter perſonæ illius, ſuſtineatq; omnia verbo Coloſ.1.15.
illo ſuo potente; purgatione peccatorum no-
ſtrorum

ſtrorum per ſeipſum facta, ſedit ad dextram
maieſtatis illius excelſiſſimæ.

4 Tanto præſtantior factus Angelis, quanto
excellentius præ illis ſortitus eſt nomen.

5 Nam cui dixit vnquam Angelorum,* Fili-
Pſal 2.7. us meus es tu, ego hodie genui te? Ac rurſum,
infr. 5.5. * Ego ero ei pater, & ipſe erit mihi filius.
2.*Sam.* 7.14. 6 Rurſum autem quum inducit primogeni-
1.*par.* 22. 10. tum in orbem terrarum, dicit,* Et adorent eum
pſal. 97.7. omnes Angeli Dei.
Pſal. 104.5. 7 Et de Angelis quidem dicit, * Qui Ange-
los ſuos facit ventos, & miniſtros ſuos, ignis
flammam.
Pſal. 45 7. 8 Ad filium autem, * Thronus tuus, Deus,
in ſeculum ſeculi: virga recta, virga regni tui.

9 Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem:
propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo exul-
tationis vltra conſortes tuos.

Pſal. 102. 26. 10 Et,* Tu in initio Domine terram funda-
ſti, & opera manum tuarum ſunt cœli;

11 Ipſi peribunt, tu autem permanes: *&*
omnes vt veſtimentum veteraſcent,

12 Ac velut amictum circumuolues eos, &
mutabuntur: tu autem idem es, & anni tui non
deficient.

13 Ad quem autem Angelorum dixit vn-
Pſal. 110.1. quam,*Sede ad dextram meam, vſquedum po-
1.*cor.* 15. 25. ſuero inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum?
Infr. 10. 13. 14 Nonne omnes ſunt miniſtratores ſpiritus,
qui miniſterij cauſa mittuntur propter eos qui
hæredes erunt ſalutis?

CAP. II.

1 *Inde infert, Chriſti doctrinæ ſolidam audientiã deberi, 9 & eũ nobis fratris loco in carne noſtra proponit, vt libentius nos totos illi tradamus.*

PRopterea oportet nos eo magis atten-
dere ijs quæ audiuimus, nequando per-
fluamus.

2 Etenim

2 Etenim ſi per Angelos dictus ſermo fuit
firmus,omniſque tranſgeſſio & contumacia iu-
ſtam mercedis retributionem retulit;
3 Quomodo nos effugiemus ſi tantam neg-
lexerimus ſalutem? quæ quum primùm enar-
rari cœperit per ipſum Dominum, ab ijs qui ip-
ſum audierant,fuit nobis confirmata:
4 Teſtimonium *illis* præbente Deo & * ſig- Mar.16.20.
nis & prodigijs, varijſq; virtutibus & Spiri-
tus ſancti diſtributionibus, pro ſua volun-
tate.
5 Non enim Angelis ſubiecit mundum il-
lum futurum,de quo loquimur.
6 Teſtatus eſt autem quidam alicubi, di-
cens,*Quid eſt homo vt memor ſis eius:aut fili- Pſal.8.5.
us hominis,vt eum reſpicias?
7 Feciſti eum parumper inferiorem Ange-
lis: gloria & honore coronaſti eum,& conſtitu-
iſti eum ſuper opera manuum tuarum.
8 * Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. E- 1.Cor.15.27.
nimuerò per hoc quòd ei ſubiecit omnia,nihil
omiſit quod non ſit ei ſubiectum. At nunc non-
dum videmus ei omnia ſubiecta.
9 Sed Ieſum illum cernimus gloria & ho-
nore coronatum, qui * parumper fuit inferior Phil.2.8.
Angelis factus, propter mortis perpeſſionem:
vt beneficio Dei pro omnibus mortem guſta-
ret.
10 Decebat enim vt ipſe propter quem *ſunt*
omnia,& per quem *ſunt* omnia,multos filios in
gloriam adducendo, principem ſalutis ipſorum
per afflictiones conſecraret.
11 Nam & qui ſanctificat & qui ſanctifican-
tur,ex vno *ſunt* omnes: quam ob cauſam non
erubeſcit ipſos vocare fratres,
12 Dicens, * Annuntiabo nomen tuum fra- Pſal.22.23.
tribus meis,in medio Eccleſiæ tibi hymnos ca-
nam.
13 Et rurſum, * Ego fretus ero ipſo. Et ite- Pſal.18.3.
rum

Eſa.8.18. rum * Ecce ego & pueri quos mihi dedit De-
us.

14 Quoniam igitur pueri participes ſunt car-
nis & ſanguinis, ipſe quoque conſimiliter par-
Oſeæ 13.14. ticeps factus eſt eorundem, * vt per mortem
1.*cor.*15.55. aboleret eum qui mortis imperium habet, hoc
eſt, diabolum.

15 Et liberos redderet quotquot metu mor-
tis, per omnem vitam obnoxij erant ſerui-
tuti.

16 Non enim videlicet Angelos aſſumpſit,
ſed ſemen Abrahæ aſſumpſit.

17 Vnde debuit per omnia fratribus ſimilis
fieri, vt miſericors eſſet & fidelis Pontifex in ijs
quæ apud Deum *agenda forent*, ad expiandum
peccata populi.

18 Nam ex eo quòd perpeſſus fuit quum
tentatus eſt, poteſt & ijs qui tentantur ſuccur-
rere.

CAP. III.

1 *Nunc oſtendit quanto inferior ſit Moſes Chri-
ſto,* 56 *nempe quantum diſtat ſeruus à domi-
no.* 7 *Inde exhortationes minaſque admiſcet
ex Dauidis teſtimonio,* 8 *ſi quis vel contuma-
citer repugnet,* 12 *vel ad obſequendum ſit tar-
dior.*

VNde, fratres ſancti, vocationis cœleſtis
participes, conſiderate Apoſtolum
& Pontificẽ profeſſionis noſtræ Chri-
ſtum Ieſum:

*Num.*12.7. 2 * Fidelem ei qui ipſum conſtituit: vt &
Moſes *fidelis fuit* in tota domo ipſius.

3 *Tanto* namque ampliore gloria præ Moſe
hic dignus eſt habitus, quanto maiorem habet
honorem is qui conſtruit domum quàm domus
ipſa.

4 Omnis enim domus conſtruitur ab ali-
quo: qui verò condidit omnia hæc *eſt*, Deus.

5 Et

5 Et Moſes quidem fidelis fuit in tota do-
mo ipſius, vt famulus, ad teſtificanda quæ poſt
erant dicenda:
6 At Chriſtus, vt filius domui ſuæ præeſt:
cuius domus ſumus nos, ſi fiduciam & ſpem il-
lam de qua gloriamur, ad finem vſque firmam
tenuerimus.
7 Quapropter ſicut dicit Spiritus ille ſan-
ctus, *Hodie ſi vocem eius audieritis, *Pſal.95.&*
8 Ne obdurate corda veſtra, ſicut in ex- *infra.4.7.*
acerbatione, in die tentationis illius, in de-
ſerto:
9 Vbi tentauerunt me patres veſtri, proba-
uerunt me, & viderunt opera mea quadraginta
annis.
10 Quapropter infenſus fui nationi iſti, &
dixi, Semper errant corde, neque cognouerunt
vias meas.
11 Itaque iuraui in ira mea, Si introibunt in
requiem meam.
12 Videte fratres, nequando ſit in vllo ve-
ſtrûm cor malum & infidele, deficiendo à Deo
viuo:
13 Sed exhortamini alij alios quotidie, quo-
ad appellatur dies hodiernus: ne quis ex vobis
induretur fraude peccati.
14 Chriſti enim participes facti ſumus, ſi
modò principium illud quo ſuſtentamur, fir-
mum tenuerimus ad finem vſque:
15 *Interim* dum dicitur, Hodie ſi vocem eius
audieritis, ne obdurate corda veſtra, vt in ex-
acerbatione.
16 Nam quidam quum audiſſent, exacerba-
runt *Dominum*: non omnes tamen ij qui exie-
rant ex Ægypto per Moſen.
16 Quibus autem infenſus fuit quadraginta
annis: nonne ijs qui peccauerant, quorum cor-
pora conciderunt in deſerto?
18 Quibus autem iurauit non ingreſſu-
ros

ros in requiem ſuam, niſi ijs qui non obedie-
rant?
19 Et videmus non potuiſſe ingredi propter
incredulitatem.

CAP. IIII.

1 *Adhortationem comminationi admiſcet, ne quẽ-*
admodum patres requie ſibi oblata priuentur, 12
ſed in eam ingredi ſtudeant. 14 *Inde initium*
facit tractandi de ſacerdotio Chriſti.

Metuamus igitur nequando derelicta
promiſſione introeundi in requiem
eius, videatur aliquis ex vobis fuiſſe
fruſtratus.
2 Etenim nobis euangelizatum eſt ſicut &
illis: at non profuit illis auditus ſermo, vt qui
fidei contemperatus non fuerit in ipſis qui au-
dierant.
3 Introimus enim in requiem nos qui cre-
Pſal.95.11. didimus, ſicut dixit, * Itaq; iuraui in ira mea,
ſi ingreſſuri ſint in requiem meam: licet operi-
bus à iactis fundamentis mundi perfectis.
4 Ita enim dixit quodam in loco de ſepti-
Gen.2.2. mo die,* Et requieuit Deus die ſeptimo ab om-
deut.5.14. nibus operibus ſuis.
5 Et hîc rurſum, Si introibunt in requiem
meam.
6 Quia igitur reliquum eſt vt alij introeant
in eam, & quibus priùs annuntiatum fuit, non
introierunt propter incredulitatem:
7 Rurſum quendam præfinit diem, Hodie,
apud Dauidem dicens, tanto poſt tempore (pro-
Supr.3.7. ut dictum eſt) * Hodie ſi vocem eius audieritis,
ne obdurate corda veſtra.
8 Nam ſi eos Ieſus in requie collocaſſet,
nequaquam de alio poſthac die loquutus fu-
iſſet.
9 Itaq; reliquus eſt aliquis ſabbatiſmus po-
pulo Dei.

10 Nam

10 Nam qui ingreſſus eſt in requiem ipſius,
requieuit & ipſe ab operibus ſuis, quemadmo-
dum à ſuis Deus.

11 Studeamus igitur ingredi in illam requi-
em, ne quis in idem incidat contumaciæ exem-
plum.

12 Viuus *eſt* enim ſermo Dei & efficax, & pe-
netrantior quouis gladio ancipiti: ac pertingit
vſque ad diuiſionem animæ ſimul ac ſpiritus,
compagumque & medullarum, & diiudicat co-
gitationes & conceptiones cordis,

13 Nec eſt vlla res creata quæ non manife-
ſta ſit in conſpectu ipſius: imò omnia *ſunt* nuda
& patentia oculis eius quicum nobis eſt nego-
tium.

14 Habentes igitur Pontificem magnum
qui penetrauit cœlos, Ieſum Filium Dei, tenea-
mus hanc profeſſionem.

15 Non enim habemus Pontificem qui non
poſſit affici ſenſu infirmitatum noſtrarum: ſed
tentatum in omnibus ſimiliter, *tamen* abſque
peccato.

16 Accedamus igitur cum fiducia ad thro-
num gratiæ, vt conſequamur miſericordiam, &
gratiam inueniamus ad oportunum auxilium.

CAP. V.

*1 Primò docet quodnam ſummi pontificis offi-ci-
um: 5 Secundò, Chriſtum à Deo noſtrum ponti-
ficem conſtitutum eſſe 7 & verè præſtitiſſe quæ
ſummi pontificis erant.*

NAm omnis Pontifex ex hominibus aſ-
ſumitur, & pro hominibus conſtituitur
in iis quæ apud Deum *agenda ſunt*, vt
offerat donaria & victimas pro peccatis

2 Qui quantum ſatis eſt poſſit miſerari vi-
cem ignorantium & aberrantium: quòd & ipſe
circundatus ſit infirmitate:

3 Et propter hanc debeat, ſicut pro populi,

ita & pro ſeipſo offerre *victimam* pro peccatis.

1.Par.23.13. 4 Neque ſibiipſi quiſquam ſumit hunc honorem, ſed qui vocatur à Deo, * ſicut & Aaron.

5 Ita & Chriſtus, non ſibi hunc honorem tribuit vt fieret Pontifex, ſed is qui dixerat ei,
Pſal 2.7. * Filius meus es tu, ego hodie genui te.
ſupra.1.5. 6 Sicut & alibi dicit, * Tu es Sacerdos in
Pſal 110.4. æternum, ſecundùm ordinem Melchiſedec.
infra.7. 17. 7 Qui in diebus carnis ſuæ, quum deprecationes & ſupplicationes apud eum qui poterat ipſum ſeruare à morte, cum clamore valido & lacrymis obtuliſſet, & exauditus eſſet ex metu.

8 Quamuis filius eſſet, tamen ex ijs quæ paſſus eſt, didicit obedientiam.

9 Et conſecratus, factus eſt author ſalutis æternæ omnibus qui ipſi auſcultant:

10 Cognominatus à Deo Pontifex ſecundùm ordinem Melchiſedec.

11 De quo nobis multa ſunt dicenda, eaq́; difficilia explicatu: quandoquidem ſegnes facti eſtis auribus.

12 Vos enim quos oportuit pro temporis ratione doctores eſſe, rurſum opus eſt doceri quæ ſint elementa initij eloquiorum Dei: factique eſtis ijs quibus lacte ſit opus, & non ſolido cibo.

13 Enimuerò cui cum lacte res eſt, is rudis eſt ſermonis iuſtitiæ: (infans enim eſt:)

14 Sed adultorum eſt ſolidus cibus, eorum *videlicet* qui propter habitum, ſenſus habent exercitatos ad diſcretionem boni ac mali.

CAPVT VI.

1 Hebræorum puerilem ignauiam perſtringens, 4 ſeuera denuntiatione eos terret: 7 & mature proficiendi ſtudium excitat: 9 meliora de ipſis

ipſis ſperans: 13 Abrahæ exemplum citat, 17 Fidemque verbo innixam 19 ancheræ comparat.

QVapropter omiſſo qui in Chriſto rudes inchoat ſermone, ad perfectionem feramur: non iacientes rurſum fundamentum reſipiſcentiæ ab operibus mortuis, & fidei in Deum,

2 Baptiſmatum doctrinæ, ac manuum impoſitionis, & reſurrectionis mortuorum, & iudicij æterni.

3 Atque id faciemus, ſi quidem permiſerit Deus.

4 * Impoſſibile eſt enim eos qui ſemel fuerint illuſtrati, guſtauerintque donum cœleſte, & participes facti fuerint Spiritus ſancti, *Infra.10.26. mat.12.45. 2 pet.2.20.*

5 Guſtauerintque bonum Dei verbum, ac virtutes futuri ſeculi;

6 Si prolabantur, denuò renouari ad reſipiſcentiam, vt qui rurſum crucifigant ſibimetipſis Filium Dei, & ad ignominiam exponant.

7 Nam terra quæ imbrem ſæpius in ſe venientem combiberit, & progenuerit herbam accommodam ijs per quos excolitur, recipit benedictionem à Deo:

8 At quæ profert ſpinas & tribulos, reproba *eſt*, & maledictioni proxima: cuius exitus *tendit* ad exuſtionem.

9 Sed perſuaſimus nobis de vobis, dilecti, illis meliora, & cum ſalute coniuncta, etiamſi ita loquamur.

10 Non enim iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri, & laborioſæ charitatis quam exhibuiſtis ipſius nomini, *vt* qui miniſtraueritis ſanctis, & miniſtretis.

11 Cupimus autem vt vnuſquiſque veſtrûm idem oſtendat ſtudium, ad plenam ſpei perſuaſionem, ad finem vſque;

12 Vt ne ſitis ſegnes, ſed imitatores eorum
qui per ſidem ac patientiam obtinent promiſ-
ſam hæreditatem.

13 Deus enim pollicitus Abrahæ, quum non
poſſet per quenquam maiorem iurare, iurauit
per ſeipſum,

Gen. 12.3. & 22.7.

14 Dicens, * Certè benedicens benedicam
tibi, & multiplicans multiplicabo te.

15 Atq; ita quum patienter expectaſſet, aſ-
ſequutus eſt promiſſum.

16 Nam homines quidem per eum iurant
qui ſit maior, atque iiſdem omnis controuerſiæ
finis, eſt iuſiurandum ad confirmationem *adhi-
bitum.*

17 Qua in re Deus volens ex abundanti hæ-
redibus promiſſionis oſtendere immutabilita-
tem conſilij ſui, fide iuſſit iureiurando;

18 Vt per duas res immutabiles, in quibus
fieri non poteſt vt mentitus ſit Deus, validam
conſolationem habeamus *nos*, qui curſum *eo*
corripuimus vt ſpem propoſitam obtineamus:

19 Quam velut animæ anchoram habemus
tutam ac firmam & ingredientem vſque in ea
quæ ſunt intra velum.

10 Quò præcurſor pro nobis ingreſſus eſt
Ieſus, ſecundùm ordinem Melchiſedec, ponti-
fex factus in æternum.

CAP. VII.

*1 Hactenus ipſos ſtimulauit vt attentè expende-
rent quæ ipſis in Melchiſedec conſideranda
ſunt. 13 In quibus ipſi ſimilis ſit Christus 10
In ſumma, cur cedere Lex Euangelio debeat.*

Gen. 14.18.

NAm hic * Melchiſedec rex *erat* Salem,
Pontifex Dei altiſſimi, qui occurrit A-
brahæ reuertenti a cæde regum, & be-
nedixit ei.

2 Cui & decimas ex omnibus impartitus eſt
Abraham:

Abraham: qui primùm quidem ex interpreta-
tione dicitur rex iuſtitiæ, deinde verò etiam
rex Salem, quod eſt rex pacis:
3 Sine patre, ſine matre, ſine genere: nec
initium dierum, neque vitæ finem habens: ſed
aſſimilatus Filio Dei, manet ſacerdos in perpe-
tuum.
4 Spectate verò quantus hic *fuerit*, cui e-
tiam decimas ſpoliorum dederit Abraham pa-
triarcha.
5 Et ij quidem qui ſunt ex filijs Leui, ſacer- *Num.* 18.21
dotio fungentes, præceptum habent * decima-
rum accipiendarum à populo ſecundùm Le-
gem, hoc eſt, à fratribus ſuis, licet egreſſis ex
lumbis Abrahæ
6 Is verò cuius genus ad illos non refertur,
decimas accepit ab Abraham, & habenti pro-
miſſiones benedixit:
7 Porrò ſine vlla controuerſia, id quod mi-
nus eſt, ab eo quod maius eſt, benedicitur.
8 Atque hic quidem homines qui moriun-
tur, decimas accipiunt: illic autem is de quo
teſtatum eſt quòd viuat.
9 Et (vt ita loquar) in Abraham decima-
tus eſt etiam ipſe Leui, qui decimas ſolet acci-
pere:
10 Nam is adhuc in lumbis patris erat, quũ
occurrit Abrahæ Melchiſedec.
11 Porrò ſi conſummatio per Leuiticum Sa-
cerdotium erat (nam ſub hoc ſancita Lex eſt
populo) quid ampliùs erat opus alium exoriri
Sacerdotem ſecundùm ordinem Melchiſedec,
nec ſecundùm ordinem Aaronis dici?
12 Mutato enim Sacerdotio neceſſe eſt vt
Legis quoque mutatio fiat.
13 Nam is de quo hæc dicuntur, ad aliam tri-
bum pertinet, de qua nullus attendit altari:
14 Palam eſt enim è tribu Iuda exortum
eſſe Dominum noſtrum: cui tribui nihil de ſa-

cerdotio loquutus eſt Moſes:
12 *Idque* etiam magis patet ex *eo* quòd ad
inſtar Melchiſedec,exoritur Sacerdos alius.
16 Qui non ex Lege, cuius mandatum ſit
carnale,factus eſt *ſacerdos*, ſed ex vi indiſſolubi-
lis vitæ.
Pſal. 110. 4. 17 Teſtificatur enim ad hunc modum: * Tu
ſupra. 5. 6. *es* Sacerdos in æternum, ſecundùm ordinem
Melchiſedec.
18 Nam mandatum præcedens abrogatur,
propter ipſius imbecillitatem & inutilitatem:
19 Nihil enim ſanctificauit Lex: ſed ſuperin-
troducta ſpes melior, per quam appropinqua-
mus Deo.
20 Etiam quatenus non abſque iureiurando,
ſuper introducta eſt:
21 (Nam illi quidem, citra iuſiurandum Sa-
cerdotes facti ſunt, hic verò cum iureiurando,
Pſal. 110. 4. per eum qui dixit ei,* Iurauit Dominus,& non
pœnitebit eum,Tu es Sacerdos in æternum,ſe-
cundùm ordinem Melchiſedec.)
22 Tanto potioris fœderis ſponſor factus eſt
Ieſus.
23 Et illi quidem plures facti ſunt ſacerdo-
tes, quòd mors prohiberet eos permanere:
24 At iſte propterea quòd in æternum ma-
net,perpetuum habet Sacerdotium.
25 Vnde & ſeruare prorſus poteſt eos qui
per ipſum accedunt ad Deum, ſemper viuens,
vt interpellet pro eis.
26 Talis enim nos decebat Pontifex, ſan-
ctus, innocens, impollutus, ſegregatus à pecca-
toribus,& ſublimior cœlis factus:
27 Cui non ſit quotidiè neceſſe, quemad-
Leuit. 16. 11. modum illis pontificibus, * priùs pro peccatis
proprijs victimas offerre, *deinde pro peccatis*
populi:hoc enim fecit ſemel quum ſemetipſum
obtulit.
28 Lex enim homines conſtituit pontifices
infirmos,

infirmos, at ſermo iuriſiurandi poſt Legem *con-
cepti*, Filium *conſtituit*, qui in æternum eſt ſan-
ctificatus.

CAP. VIII.

1 *Quò certiùs probet abrogatas eſſe Legis ceremo-
nias,* 5 *ideo inſtitutas eſſe commemorat, vt cæ-
leſti prototypo ſeruirent.* 8 *Ieremiæ locum ad-
ducit,* 15 *vt Veteris Teſtamenti correctionem
probet.*

CÆterùm, eorum quæ dicimus *hæc* ſum-
ma *eſt*, Talem *nos* habere Pontificem,
qui conſedit ad dextram throni maieſta-
tis illius in cœlis,

2 Sanctuarij miniſter ac veri illius taberna-
culi, quod fixit Dominus, & non homo.

3 Omnis enim pontifex ad offerenda dona
& victimas conſtituitur: vnde neceſſe fuit hunc
quoque habere quod offerret.

4 Nam ſi eſſet in terra, ne Sacerdos quidem
eſſet, manentibus illis Sacerdotibus qui ſecun-
dùm legem offerunt dona.

5 Vt qui exemplari & vmbræ deſeruiunt
rerum cœleſtium, ſicut diuinitùs dictum eſt Mo-
ſi quum eſſet abſoluturus tabernaculum,* Vide
enim, inquit, vt facias omnia ad exemplar quod
oſtenſum eſt tibi in monte. *Exod.* 25. 40. *act.* 7. 44.

6 At nunc *noſter ille Pontifex eò* excellentius
miniſterium ſortitus eſt, quò præſtantioris eſt
fœderis interceſſor, quod præſtantioribus pro-
miſſis ſancitum eſt.

7 Nam ſi prius illud tale fuiſſet vt nihil in eo
poſſet requiri, haudquaquam fuiſſet ſecundo
quæſitus locus.

8 Nam incuſans eos, inquit: * Ecce dies ve-
nient, dicit Dominus, quum pangam cum domo
Iſrael & cum domo Iuda fœdus nouum: *Ierem.* 31. 31. 32. 33. 34. *rom.* 11. 27. *infra* 10. 16.

9 Non ſecundùm fœdus quod feci cum pa-
tribus ipſorum, quo die præhendi manum ipſo-
rum vt educerem eos ex Ægypto: nam ipſi non
perſtiterunt in illo meo fœdere, & ego deſpexi
eos, dicit Dominus.

10 Quamobrem hoc eſt fœdus quod paciſ-
car domui Iſrael poſt dies illos, dicit Dominus,
Indam Leges meas menti eorum, & cordi eo-
rum inſcribam, & ero ipſis Deus, & ipſi erunt
mihi populus:

11 Neque docebunt ſinguli proximum ſuum,
& ſinguli fratrem ſuum, dicentes, Cognoſce
Dominum; nam omnes cognoſcent me, ab eo
qui puſillus fuerit inter eos, ad eum vſque qui
magnus fuerit inter eos.

12 Ero enim propitius iniquitatibus eorum
& peccatis eorum: & iniquitatum ipſorum non
recordabor ampliùs.

13 Dum nouum dicit, antiquauit prius: por-
rò quod antiquatur ac ſeneſcit, propè eſt vt e-
uaneſcat.

CAP. IX.

2 Tabernaculi diſpoſitionem, 10 & ritus Legales 11 ad veritatem in Chriſto exhibitam conferens, 15 concludit non iam ampliùs alio Sacerdote opus eſſe, 24 quia ipſe Chriſtus ſub nouo Teſtamento has partes impleat.

HAbuit igitur prius *fœdus* etiam conſti-
tutos religionis ritus, & ſanctuarium
mundanum.

Exod. 26. 1. 36. 1. 2 *Tabernaculum enim conſtructum fuit:
prius *quidem* in quo *erant* candelabrum &
menſa, & propoſiti panes, quod Sancta vocant.

3 Poſt medium autem velum *erat* Taberna-
culum quod vocant Sancta ſanctorum:

4 Aureum habens thuribulum, & Arcam
fœderis vndique circumtectam auro: in qua vr-
Num. 17. 10. na aurea habens manna: & *virga Aaron quæ
gemi-

germinauit: * & Tabulæ fœderis. 1.*Reg*.8 9.
5 * Supra hanc autem Cherubim glorioſi, 2 *par*.5 10.
obumbrantes propitiatorium: de quibus non *Exod* 25. 20.
eſt nunc dicendum ſingulatim.

6 His verò ita ordinatis, in prius quidem
Tabernaculum quouis *tempore* ingrediuntur
Sacerdotes, ritus obeuntes.

7 In ſecundum autem, ſemel quotannis ſolus Pontifex, non ſine ſanguine, quem offert pro ſe ipſo & pro populi erratis.

8 Hoc declarante Spiritu ſancto, nondum factam fuiſſe manifeſtam viam ad Sacrarium, priore Tabernaculo adhuc conſiſtente:

9 Quod *erat* exemplar pro tempore illo præſenti, quo dona ſacrificiaq; offeruntur, quæ non poſſunt in conſcientia ſanctificare cultorem;

10 In cibis duntaxat & potionibus, & diuerſis ablutionibus ac ritibus carnalibus, vſque ad tempus correctionis impoſita.

11 Aduenienſ autem Chriſtus Pontifex futurorum bonorum, per maius & perfectius Tabernaculum non manufactum, id eſt, non huius ſtructuræ;

12 Neque per ſanguinem hircorum & vitulorum, ſed per proprium ſanguinem ingreſſus eſt ſemel in Sacrarium, æternam redemptionem nactus.

13 * Nam ſi ſanguis taurorum & hircorum, *Leuit*. 16.14.
& cinis iuuencæ aſpergens inquinatos, ſancti- *num*. 19.4.
ficat ad carnis puritatem:
14 Quantò magis * ſanguis Chriſti, qui per 1.*Pet*. 1. 19.
Spiritum æternum ſeipſum obtulit inculpatum 1. *Ioh*. 1 7.
Deo, * purgabit conſcientiam veſtram à mor- *Apoc*.1 5.
tuis operibus, * ad ſeruiendum Deo viuo? *Luc*. 1 74 75.
15 Itaque ob id noui Fœderis mediator eſt: *Rom* 5 6.
* vt morte ad redemptionem earum præuari- 1.*Pet*. 3.18.
cationum intercedente, quæ fuerant ſub priore
Teſtamento, qui vocati erant, promiſſam æternam hæriditatem acciperent.

16 Nam vbi teſtamentum eſt, mors interce-
dat neceſſe eſt teſtatoris.

Galat. 3.15. 17 * Teſtamentum enim in mortuis ratum
eſt: quandoquidem nondum valet quum viuit
teſtator.

18 Vnde ne prius quidem illud abſque ſan-
guine dedicatum fuit.

19 * Quum enim Moſes omnia mandata ſe-
Exod. 24. 7. cundùm Legem recitaſſet toti populo, ſumpto
ſanguine vitulorum & hircorum, cum aqua &
lana coccina & hyſſopo, ſimul & ipſum librum
& totum populum aſperſit:

Exod. 24.8. 20 Dicens, * Hic eſt ſanguis Teſtamenti
quod mandauit vobis Deus.

21 Inſuper autem & Tabernaculum, & om-
nia vaſa ſacrorum, ſanguine ſimiliter aſper-
ſit.

22 Et omnia ferè ſecundùm Legem ſangui-
ne purificantur: & abſque ſanguinis effuſione
non fit remiſſio:

23 Itaque neceſſe fuit exemplaria quidem
eorum quæ ſunt in cœlis, hiſce rebus purificari;
ipſa verò cœleſtia potioribus quàm hæc ſint vi-
ctimis.

24 Non enim in manufactum Sacrarium in-
greſſus eſt Chriſtus, quod ſit exemplar vero *ſa-
crario* reſpondens: ſed in ipſum cœlum, vt ap-
pareat nunc in conſpectu Dei pro nobis.

25 Neque vt ſæpè offerat ſemetipſum, ſicut
Pontifex ingreditur in ſacrarium quotannis cũ
ſanguine alieno:

26 (Alioquin oportuiſſet eum ſæpè paſſum
fuiſſe à condito mundo) ſed nunc ſemel in con-
ſummatione ſeculorum, ad abolendum pec-
catum, per immolationem ſui ipſius patefactus
eſt.

Rom. 6. 10. & 27 Et ſicut illud ſtatutum eſt hominibus vt
Rom. 5 8. ſemel moriantur, poſteà verò iudicium:
1. Pet. 3.18. 28 Ita & Chriſtus * ſemel oblatus vt multo-
rum

rum peccata tolleret, altera vice abſque peccato conſpicietur ijs, qui ipſum expectant ad ſalutem.

CAP. X.

1 *Legis ſacrificia inde colligit infirma fuiſſe,* 2 *quia quotannis repetebantur:* 5 *Chriſti verò hoſtiam vnicam eſſe, & perpetuam,* 6 *Dauidis teſtimonio probat.* 19 *Hinc exhortationem ſubijciens,* 29 *ſeuerè ijs minatur qui Chriſti gratiam abiecerint.* 36 *Poſtremò tolerantiam,* 38 *quæ ex fide naſcitur, commendat.*

LEx enim vmbram obtinens futurorum bonorum, non expreſſam formam rerum, ijs hoſtijs quas ſingulis annis eaſdem cōtinenter offerunt, nunquam poteſt accedentes ſanctificare:

2 Alioqui deſijſſent offerri, propterea quòd ſacrificantes, ſemel purgati, nullorum peccatorum ampliùs eſſent conſcij.

3 At in iſtis *fit* repetita mentio peccatorum quotannis.

4 Non enim poteſt ſanguis taurorum & hircorum auferre peccata.

5 Quapropter ingrediens mundum, dicit, *Sacrificium & oblationem noluiſti, corpus autem adaptaſti mihi. *Pſal.*40.7.

6 Holocautomata & hoſtiam pro peccato non approbaſti.

7 Tunc dixit, Ecce adſum (in capite libri ſcriptum eſt de me) vt faciam, Deus, voluntatem tuam.

8 Quum ſuperiùs dixiſſet, Sacrificium & oblationem & holocautomata & hoſtiam pro peccato noluiſti, neque approbaſti (quæ iuxta Legem offeruntur)

9 Tunc dixit, Ecce adſum vt faciam, Deus, voluntatem tuam. Tollit prius vt poſterius ſtatuat.

10 Qua

10 Qua voluntate ſanctificati ſumus, per
oblationem corporis Ieſu Chriſti ſemel *fa-
ctam.*

11 Omnis igitur Sacerdos adſtat quotidiè
operans, & eaſdem ſæpiùs offerens hoſtias, quæ
nunquam poſſint auferre peccata.

12 Hic verò vna pro peccatis oblata victi-
ma, in perpetuum* conſedit ad dextram Dei.

Supra.1.13. 13 Id quod ſupereſt expectans, * donec ini-
pſal. 110.1. mici ipſius, ſcabellum pedum eius fiant:
1.cor.15.25. 14 Vnica enim oblatione conſecrauit in
Supra. 1.13. perpetuum eos qui ſanctificantur.

15 Teſtificatur autem hoc nobis & ipſe Spi-
ritus ſanctus. Nam poſteaquam prædixit,

Ierem 31 33. 16 Hoc eſt fœdus quod paciſcar cum eis
rom 11.27. poſt dies illos, dicit Dominus, Indam leges
ſupra. 8.8. meas cordibus eorum, & eorum mentibus eas
inſcribam:

17 Et peccatorum atque iniquitatum ipſo-
rum non recordabor ampliùs.

18 Porrò vbi eſt horum remiſſio, non *eſt*
ampliùs oblatio pro peccato.

19 Quum igitur, fratres, habeamus liber-
tatem ingrediendi Sacrarium per ſanguinem
Ieſu,

20 Ea via quam dedicauit nobis recentem
& viuam per velum, hoc eſt, per carnem ſuam,

21 *Quumq́ habeamus* Sacerdotem magnum,
præfectum domui Dei:

22 Accedamus cum vero corde, & certa
perſuaſione fidei, purificatis cordibus à conſci-
entia mala:

23 Et abluto corpore aquâ pura, teneamus
confeſſionem ſpei non vacillantem: (fidelis e-
nim *eſt* qui promiſit)

24 Et obſeruemus alij alios, vt nos acuamus
ad charitatem & bona opera:

25 Non deſerentes aggregationem noſtri
mutuam, ſicuti mos *eſt* quibuſdam, ſed adhor-
tantes

tantes *alij alios*: idque eò magis quòd videtis il-
lum diem appropinquare.
16 * Nam ſi vltrò peccauerimus poſt accep- *Supra 6.4.*
tam cognitionem veritatis, non adhuc pro pec-
catis reliqua eſt hoſtia.
27 Sed horrenda quædam expectatio iudi-
cij, & ignis feruor, qui deuoraturus eſt aduer-
ſarios
28 Qui abrogarit Moſis Legem, abſque mi-
ſericordia, ex * duorum aut trium teſtimonio *Deut.19.16.*
moritur: *mat.18.16.*
29 Quanto (putatis) acerbiore ſupplicio dig- *iohan.8.17.*
nus cenſebitur, qui Filium Dei conculcarit, & *2.cor.13.1.*
ſanguinem Fœderis,per quem fuerat ſanctifica-
tus, profanum duxerit, & Spiritum gratiæ con-
tumelia affecerit?
30 Nouimus enim eum qui dixit, * Meum
eſt vlciſci, & ego rependam, dicit Dominus.Et
rurſum, * Dominus iudicabit populum ſuum. *Deut. 32.35.*
31 Horrendũ eſt incidere in manus Dei viui. *rom.12.19.*
32 Reuocate verò in memoriam ſuperiores
dies, quibus poſtquam illuſtrati fuiſtis, ingens
certamen afflictionum ſuſtinuiſtis:
33 Partim quidem, dum & cum probris &
cum oppreſſionibus in theatrum eſtis producti:
partim verò, dum ſocij facti eſtis eorum qui in
eo ſtatu verſantur.
34 Nam & de vinculis meis mecum doluiſtis,
& direptionem facultatum veſtrarum cum gau-
dio accepiſtis: vt qui ſciretis *vos* habere apud
vos potiorem ſubſtantiam in cœlis, & quæ per-
maneat.
35 Ne igitur abijcite liberam illam profeſſi-
onem veſtram, quæ magnam habet præmij re-
tributionem.
36 Nam patientiâ vobis eſt opus,vt voluntati
Dei obſequuti reportetis promiſſionem.
37 Adhuc enim tantillum, tantillum, & qui
venturus eſt, veniet, neque tardabit.

38 * Iuſtus

Abac. 2.4. Rom. 1. 17. Galat. 3. 11. 38 * Iuſtus autem ex fide viuet: at ſi *quis* ſe
ſubduxerit, non probat eum animus meus.
39 At nos non ij ſumus qui nos ſubducamus
ad exitium, ſed qui credamus ad animæ ſalutem.

CAP. IX.

1 *Tractat vſque ad finem capitis, non aliunde ſalutem adeptos eſſe patres, quicunque ab initio mundi Deo probati fuerunt, quàm ex fide: vt ſciant Iudæi hac ſola ſe colligari Patribus in ſanctam vnitatem.*

Est autem fides, illud quo extant quæ ſperantur, & quæ demonſtrat ea quæ non videntur.
2 Ob eam enim teſtimonio ſunt ornati maiores.
Gen. 1. 1. Iohan 1. 10. 3 * Per fidem intelligimus conſtructum fuiſſe mundum verbo Dei, vt quæ cernimus non
ſint ex apparentibus facta.
Gen. 4. 4. mat. 23. 35. 4 * Abel per fidem, maioris pretij ſacrificium obtulit Deo quàm Cain: per quam teſtimonium obtinuit quòd eſſet iuſtus, teſtimoniū
perhibente Deo de donis eius: & per hanc
mortuus adhuc loquitur.
Gen 5. 24. eccle. 44. 17. & 49. 16. 5 * Per fidem Enoch fuit tranſlatus, ne videret mortem: nec fuit inuentus, propterea quòd
tranſtulerat eum Deus: priuſquam enim tranſferretur, teſtimonium obtinuerat quòd placuiſſet Deo
6 Atqui fieri non poteſt vt ſine fide quiſquam *ei* placeat: nam qui accedit ad Deum,
hunc credere oportet eſſe *Deum, &* præmia
largiri ijs qui ipſum requirunt.
Gen. 6. 13. eccle. 44. 17. 7 Per fidem diuinitùs admonitus * Noe de
ijs quæ nondum videbantur, veritus, apparauit
arcam ad ſeruandam domum ſuam: per quam
arcam condemnauit mundum, & eius quæ ex
fide eſt iuſtitiæ factus eſt hæres.

8 * Per

8 * Per fidem vocatus Abraham auſcultauit Gen.12.4.
Deo, vt abiret in locum quem recepturus erat
in hæreditatem: & exiuit, neſciens quò eſſet
venturus.
9 Per fidem commoratus eſt in terra pro-
miſſa vt aliena, commoratus in tabernaculis
cum Iſaac & Iacob cohæredibus eiuſdem pro-
miſſionis.
10 Expectabat enim vrbem habentem fun-
damenta, cuius artifex & conditor eſt Deus.
11 Per fidem * & ipſa Sara vim ad concipi- Gen.18.19.
endum ſemen accepit, ac præter ætatis ratio- & 25. 3.
nem peperit: quòd fidelem eſſe duxerit eum
qui promiſerat.
12 Quapropter ex vno, eoque iam emortuo,
nati ſunt *poſteri*, quanta eſt aſtrorum cœli mul-
titudo, & quaſi arena illa innumerabilis quæ
eſt ad oram maris.
13 Secundùm fidem mortui ſunt iſti omnes,
non adepti promiſſa, ſed eminus ea conſpicati
poſtquam *ipſis* fuiſſent perſuaſa, & *ea* amplexi
eſſent, ac profeſſi fuiſſent ſe hoſpites & adue-
nas eſſe in terra:
14 Nam qui hæc dicunt, palàm oſtendunt
ſe patriam quærere.
15 Quòd ſi illius memores fuiſſent ex qua ex-
ierant, habere poterant tempus ad reuertendũ.
16 Atqui meliorem expetunt, hoc eſt, cœ-
leſtem; quapropter non dedignatur ipſe Deus
cognominari Deus eorum, parauerat enim eis
vrbem.
17 * Abraham quum tentaretur, obtulit Iſa- Gen.22.10.
ac, per fidem, vnigenitum, *inquam*, illum obtulit Eccle.44.24.
in quo promiſſiones exceperat.
18 Ad quem dictum fuerat, *In Iſaac voca- Gen. 21.12.
bitur tibi ſemen. rom.9.7.
19 Ratiocinatus, Deum vel à mortuis exci-
tare poſſe: vnde etiam illum ſimilitudine *qua-
dam* recepit.

Gen.27.27. & 39. 20 * Per fidem de futuris benedixit Iſaac
Iacobo & Eſau.

Gen.48.18. 21 * Per fidem, Iacob moriens ſingulis filijs
Ioſeph benedixit,* & adorauit baculo innixus.

Gen.50.24. 22 * Per fidem, Ioſeph moriens, de egreſſione filiorum Iſrael * meminit, deque oſſibus ſuis mandauit.

Exod.2.2. Act.7.21. 23 * Per fidem Moſes quum natus eſſet, occultatus eſt menſes tres à parentibus ſuis, quòd viderent venuſtum eſſe puerulum: & non timuerunt * edictum regis. Exod.1.16.

Exod.2.11. 24 Per fidem * Moſes iam grandis renuit vocari filius filiæ Pharaonis.

25 Potiùs eligens ſimul malis vexari cum populo Dei, quàm temporariam retinere peccati fruitionem:

26 Maiores arbitratus diuitias probrum Chriſti, quàm Ægyptiorum theſauros. Intuebatur enim in præmij largitionem.

27 Per fidem reliquit Ægyptum, nihil timens iram regis: nam vt qui videret eum qui eſt inuiſibilis, *ita* forti animo fuit.

Exod.12.22. 28 Per fidem * peregit paſcha & effuſionem illam ſanguinis, ne, qui perimebat primogenita ipſorum, ipſos tangeret.

Exod.14.21. 29 Per fidem * tranſierunt rubrum mare veluti per ſiccam *terram*: cuius *maris* facto periculo Ægyptij abſorpti ſunt.

Ioſua.6.20. 30 Per fidem * mœnia Iericho conciderunt, circundata ad dies ſeptem.

Ioſua 6.23. 31 * Per fidem, Rahab meretrix illa non perijt vnà cum ijs qui non obedierant, quum pacificè * excepiſſet hoſpitio exploratores. Ioſua.2.1.

Iudic.6.11. Iudic.4.6. Iudic.13.24. Iudic.11.1. & 12.7. 1.Sam.1.18. & 13.14. 32 Et quid prætereà loquor? deficiet enim me tempus commemorantem de * Gedeone, * de Barac, & * Sampſone * & Iephthe, * Dauide & Samuele ac Prophetis:

33 Qui per fidem debellarunt regna, exercuerunt iuſtitiam, aſſequuti ſunt promiſſiones,

occluſerunt

occluſerunt ora leonum.

34 Extinxerunt vim ignis, effugerunt acies gladij, validi facti ſunt ex imbecillis, effecti ſunt robuſti in bello, exercitus exterorum in fugam verterunt.

35 Mulieres acceperunt ex reſurrectione mortuos ſuos: alij verò diſſecti ſunt, neglecta liberatione, vt potiorem reſurrectionem nanciſcerentur.

36 Alij rurſus ludibria, & flagella ſunt experti, inſuper & vincula & carcerem.

37 Lapidati ſunt, diſſecti ſunt, tentati ſunt, gladio cæſi occubuerunt, oberrauerunt cum ouillis & caprinis pellibus, deſtituti, oppreſſi, malè vexati,

38 Quibus indignus erat mundus, in deſertes errantes, & montibus ac ſpeluncis & cauernis terræ.

39 Atq; omnes hi teſtimonium adepti per fidem, non obtinuerunt promiſſum illud.

40 Quòd Deus de nobis melius quiddam prouiderat, ne abſque nobis conſecrarentur.

CAP. XII.

1 Non modò ab eorum patrum quos recitauit exemplis hortatur ad patientiam & conſtantiam: 3 Sed etiam ab exemplo Chriſti. 11 Non rectè æſtimatum iri caſtigationes Dei, ex præſenti carnis noſtræ ſenſu.

PRoinde * nos quoque, quum tanta nos circunſtet teſtium nubes, abiecto omni pondere, & peccato ad nos circuncingendos procliui, conſtanter propoſitum nobis ſtadium decurramus: *Rom. 6. 4. coloſſ. 3. 8. ephe. 4. 24. 1. pet. 2. 1.*

2 Intuentes in fidei ducem ac perfectorem Ieſum, qui pro ſibi propoſito gaudio pertulit crucem, ignominia contempta, & ad dextram throni Dei conſedit.

3 Reputate igitur quis ille ſit qui talem ſuſtinuit

ſtinuit à peccatoribus aduerſus ſeſe contradi-
ctionem, ne veſtris animis remiſſi, fatiſcatis.
4 Nondum ad ſanguinem vſque reſtitiſtis,
aduerſus peccatum decertando.
5 Et obliti eſtis adhortationis, quæ vobis
Prou. 3.13. tanquam filijs loquitur, * Fili mi, ne negligito
caſtigationem Domini, neque remiſſus eſto
quum ab eo argueris.
6 Quem enim diligit Dominus, caſtigat: &
flagellat quemcunque filium recipit.
7 Si caſtigationem ſuſtinetis, Deus ſeſe vo-
bis offert vt filijs (quis enim eſt filius quem non
caſtigat pater ?)
8 Quòd ſi eſtis abſque caſtigatione, cuius
participes ſunt omnes, nempe ſpurij eſtis, & non
filij.
9 Deinde corporum noſtrorum patres ha-
buimus caſtigatores, & *eos* reueriti ſumus: an
non multò magis ſubijciemur Patri ſpirituum,
& viuemus ?
10 Nam illi ad paucos dies prout ipſis vide-
batur, nos caſtigabant: hic autem ad commo-
dum noſtrum, vt participes ſimus ſanctimoniæ
ipſius.
11 Omnis autem caſtigatio in præſens qui-
dem non videtur eſſe gaudij, ſed triſtitiæ: at
poſteà fructum tranquillum iuſtitiæ reddit ijs
qui per eam fuerint exercitati.
12 Quapropter manus remiſſas & genua ſo-
luta ſurrigite.
13 Et rectas orbitas facite pedibus veſtris,
ne quod claudum *eſt* abducatur à via, ſed vt
ſanetur potiùs.
Rom. 12.18. 14 * Pacem ſectamini cum omnibus, & ſan-
ctimoniam, ſine qua nemo videbit Dominum:
15 Proſpicientes ne quis deficiat à gratia
Dei: nequa radix amara ſuppullulans obtur-
bet: & per hanc inquinentur multi.
16 Ne quis ſit ſcortator, aut profanus veluti
* Eſau,

* Eſau, qui vnico edulio vendidit ſuum ius pri- *Gen.* 25. 33.
mogeniti.
17 * Scitis enim eum etiam poſtea, quum *Gen.* 27. 38.
vellet hæreditario iure benedictionem aſſequi,
reprobatum fuiſſe; non enim reperit pœniten-
tiæ locum, quamuis cum lachrymis *benedictio-*
nem illam requiſiſſet.
18 Non enim acceſſiſtis ad contrectabilem
* montem, & ardentem ignem, ac turbinem & *Exod.* 19. 16.
caliginem, & procellam:
19 Tubæque ſonitum & vocem verborum:
quam qui audierant, deprecati ſunt ne ampliùs *Exod.* 20. 19.
ſibi fieret ſermo:
20 Non enim ferebant quod imperabatur,
* Si vel beſtia tetigerit montem, lapidabitur, *Exod.* 19. 12.
aut iaculo configetur.
21 Et Moſes (adeò terribile erat viſum quod
apparebat) dixit, Expauefactus ſum ac treme-
bundus.
22 Sed acceſſiſtis ad montem Sion, & ciuita-
tem Dei viui, Hieruſalem cœleſtem, & myria-
das Angelorum:
23 Conuentum vniuerſalem & concionem
primogenitorum qui conſcripti ſunt in cœlis, &
iudicem vniuerſorum Deum, & ſpiritus iuſto-
rum conſummatorum:
24 Et ad noui Teſtamenti mediatorem Ie-
ſum, & ſanguinem aſperſionis, præſtantiora lo-
quentem quàm loqueretur ſanguis Abel.
25 Videte ne aſpernemini eum qui loquitur.
Nam ſi illi non effugerunt qui auerſabantur eū
qui loquebatur Dei nomine in terra, multo ma-
gis nos, ſi eum qui de cœlis eſt auerſemur.
26 Cuius vox tunc concuſſit terram: nunc
autem denuntiauit, dicens, * Adhuc ſemel ego *Agg.* 2. 6. 7.
concutiam non ſolùm terram, ſed etiam cœlum.
27 Porrò illud, Adhuc ſemel, declarat inſta-
bilium rerum, vtpote factitiarum, amotionem:
vt maneant quæ ſunt ſtabilia.
28 Quapropter regnum aſſumentes quod

concuti non poteſt, teneamus gratiam, per quã
ita ſeruiamus Deo vt ei placeamus cum vere-
cundia & reuerentia.

Deut.4.24. 29 Etenim * Deus noſter, conſumens ignis
eſt.

CAP. XIII.

1. *Præceptiones addit non tantùm quæ ad mores,*
7 *ſed etiam quæ ad doctrinam pertinent.*

Rom.12.10. FRaterna * charitas maneat.
1.Pet.4 9. 2 * Hoſpitalitatis ne ſitis immemores:
Gen.18.3. * per hanc enim quidam inſcij exceperunt
& 19.3. Angelos hoſpitio.

3 Memores eſtote vinctorum, tanquam vnà
cum illis vincti: eorum qui malis premuntur, ac
ſi ipſi quoque corpore *afflicti* eſſetis.

4 Honorabile *eſt* inter quoſuis coniugium
& cubile impollutum: ſcortatores autem & a-
dulteros damnabit Deus.

5 Sint mores alieni ab auaritia: *eſtote* con-
Ioſua. 1.5. tenti præſentibus: dixit enim ipſe, * Non te
deſeram, neque te derelinquam.

Pſal.118.6. 6 Adeò vt confidenti animo dicamus, * Do-
minus mihi auxiliator: nec timebo quid faciat
mihi homo.

7 Memores eſtote ductorum veſtrorum, qui
loquuti ſunt vobis ſermonem Dei: quorum
imitamini fidem, conſiderantes qui fuerit exi-
tus conuerſationis ipſorum.

8 Ieſus Chriſtus heri & hodie idem *eſt*, &
in ſecula.

9 Doctrinis varijs & peregrinis ne circum-
ferimini: bonum enim eſt gratia conſtabiliri
cor, non cibis, *quibus* non ſunt adiuti qui in ip-
ſis verſati ſunt.

10 Habemus altare, ex quo non habent ius
Leuit.4 11. edendi qui tabernaculo deſeruiunt.
& 6.30.& 11 * Quorum enim animalium ſanguis in-
16.27. fertur pro peccato in ſacrarium per Pontificem
horum

horum corpora exuruntur extra caſtra.
12 Quapropter & Ieſus, vt ſanctificaret populum per proprium ſanguinem, paſſus eſt extra portam.
13 Exeamus igitur ad eum extra caſtra, opprobium eius portantes.
14 Non enim habemus hic ſitam ciuitatē, ſed futuram inquirimus. Mic. 2.10.
15 Per ipſum igitur aſſiduè offeramus Deo ſacrificium laudis, * id eſt, fructum labiorum confitentium nomini eius. Oſea 14 3.
16 Beneficentiæ verò & communicationis ne obliuiſcimini: talibus enim victimis delectatur Deus.
17 Obedite ductoribus veſtris, & obſecundate; vigilant enim ipſi pro animabus veſtris, tanquam rationem reddituri: vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes: id enim eſt vobis inutile.
18 Orate pro nobis: confidimus enim nos bonam conſcientiam habere, vt qui in omnibus cupiamus honeſtè conuerſari.
19 Ampliùs autem obſecro vos vt id faciatis, vt celeriùs reſtituar vobis.
20 Deus verò pacis *author*, qui magnum illum ouium per ſanguinem fœderis æterni paſtorem, Dominum noſtrum Ieſum, à mortuis reduxit,
21 Perficiat vos in omni opere bono, ad præſtandam ipſius voluntatem, efficiens in vobis quod acceptum ſit in conſpectu ſuo per Ieſum Chriſtum: cui *ſit* gloria in ſecula ſeculorum. Amen.
22 Precor autem vos, fratres, ſufferte ſermonem exhortationis: etenim breuibus ſcripſi vobis.
23 Scitote fratrem *noſtrum* Timotheum ſolutum eſſe; cum quo (ſi celeriùs venerit) viſam vos.

24 Salutate

24 Salutate omnes ductores veſtros, & om-
nes ſanctos. Salutant vos Itali.
25 Gratia ſit cum omnibus vobis. Amen.

Ad Hebræos ſcripta eſt ex Italia per Timotheum.

EPISTOLA CATHOLICA IACOBI APOSTOLI.

CAP. I.

4 Differit de patientia, 6 de fide, 10 de animi modeſtia ad diuites. 13 Deinde oſtendit tentationes ad malum, non ex Deo eſſe, 17 quum omnis boni author ſit. 21 Qualiter recipiendus ſit ſermo vitæ.

IACOBVS Dei ac Domini Ieſu
Chriſti ſeruus, duodecim tribu-
bus diſperſis, ſalutem.
2 Pro ſummo gaudio ducite,
fratres mei, quoties in tentatio-
nes varias incideritis:
Rom. 5. 3. 3 *Illud* * ſcientes, probationem fidei ve-
ſtræ parere patientiam.
4 Cæterùm patientia opus perfectum
habeat, vt ſitis perfecti & integri, ita vt nihil
deſit.

5 Quòd

5 Quòd ſi cui veſtrûm deeſt ſapientia, po-
ſtulet à Deo qui dat *eam* omnibus benignè,nec
exprobrat : & dabitur ei.
6 * Sed poſtulet cum fide nihil diſceptans :
nam qui diſceptat, ſimilis eſt fluctui maris qui
ventis agitatur, & iactatur.
7 Ne igitur exiſtimet homo ille ſe quicquam
accepturum à Domino.
8 Vir animo duplici, inconſtans *eſt* in om-
nibus vijs ſuis.
9 Porrò frater qui eſt humilis conditionis
glorietur in ſublimitate ſua:
10 Contrà qui diues eſt, in demiſſione ſua:
quoniam velut flos herbæ preteribit.
11 Nam *velut* exorto ſole cum æſtu, exaruit
herba, & flos illius decidit, & ſpectabilis de-
cor ipſius perit : ita & diues in vijs ſuis marceſ-
cet.
12 * Beatus vir qui tolerat tentationem :
quoniam quum probatus fuerit, accipiet coro-
nam vitæ,quam promiſit Dominus ijs à quibus
diligitur.
13 Nemo quum tentatur, dicat ſe à Deo
tentari : nam Deus tentari malis non poteſt,
nec quenquam tentat.
14 Sed vnuſquiſque tentatur, dum à propria
cupiditate abſtrahitur & ineſcatur.
15 Deinde cupiditas, poſteaquam concepit,
parit peccatum : peccatum verò peractum, gig-
nit mortem.
16 Ne errate, fratres mei dilecti.
17 Omne munus bonum & omne perfectum
donum eſt ſupernè, deſcendens à Patre lumi-
num, apud quem non ineſt tranſmutatio, aut
conuerſationis obumbratio.
18 Is quia voluit, progenuit nos ſermone
veritatis, vt eſſemus primitiæ quædam ſuarum
creaturarum.
19 Itaque, fratres mei dilecti, ſit omnis
homo

Mat. 7. 7.
mar. 11. 24.
luc. 11. 9.
iohan. 14. 13.
& 16. 23.

Eccle. 14. 19.
eſa. 40. 6.
1. *pet.* 1. 14.

Iob. 5 17.

Prou. 17. 27. homo * velox ad audiendum, tardus ad loquendum, tardus ad iram :
20 Nam ira viri iuſtitiam Dei non exequitur.
21 Quapropter abiectis omnibus ſordibus & excremento malitiæ, cum lenitate recipite inſitum ſermonem, qui poſſit ſeruare animas veſtras.
Mat. 7. 21. Rom. 2. 13. 22 * Reipſa verò præſtate ſermonem : nec eſtote auditores ſolùm, fallentes voſmetipſos.
23 Nam ſi quis audit ſermonem, & eum non præſtat, is ſimilis eſt viro conſideranti faciem ſuam natiuam in ſpeculo :
24 Conſiderauit enim ſeipſum, & abijt, & ſtatim oblitus eſt qualis eſſet.
25 At qui introſpexerit in perfectam illam Legem libertatis, & permanſerit *in ea*, quia non fuerit auditor obliuioſus ſed effector operis, is *inquam* beatus erit in opere ſuo.
26 Si quis videtur religioſus eſſe inter vos, non frænans linguam ſuam, ſed ſuum ipſius cor ſeducens, huius vana eſt religio.
27 Religio pura & immaculata apud Deum & patrem, hæc eſt, inuiſere orphanos & viduas in afflictione ipſorum: & immaculatum ſeipſum ſeruare à mundo.

CAP. II.

1 Perſonarum acceptiones diſcrepare dicit à Chriſti fide : 14 quam non ſatis eſt verbis profiteri, niſi 15 & operibus miſericordiæ & charitatis præſtemus eandem, 21 Abrahæ exemplo.

Leuit 19. 15. deut. 1. 17. & 16. 19. pro. 4. 23. eccle. 42. 3. FRatres * mei, ne cum reſpectu perſonarum habete fidem Domini noſtri Ieſu Chriſti glorioſi.
2 Nam ſi quis in cœtum veſtrum ingrediatur, aureum geſtans annulum, veſte ſplendida; ingrediatur autem & pauper cum ſordida veſte:

3 Et

3 Et reſpexeritis ad eum qui veſtem geſtat
ſplendidam, & dixeritis ei, Tu ſede hîc pulchrè:
& pauperi dicatis, Tu ſta illic, aut ſede hîc ſub-
ter ſcabellum meum.
4 Nónne diſcrimen feciſtis apud vos, & fa-
cti eſtis iudices peruerſè deliberantes?
5 Audite fratres mei dilecti, nónne Deus e-
legit pauperes mundi huius *vt fierent* diuites
fide, & hæredes regni, quod promiſit ijs à qui-
bus diligitur?
6 At vos contumelia affeciſtis pauperem.
Nónne diuites per tyrannidem opprimunt vos,
& trahunt vos ad tribunalia?
7 Nónne blaſphemant præclarum illud no-
men à quo eſtis cognominati?
8 Siquidem legem regiam præſtatis ſecun-
dùm Scripturam, * Diliges proximum tuum vt *Leuit. 19. 18.*
teipſum, benefacitis: *Mat. 22. 33.*
9 Sin verò perſonam reſpicitis, peccatum
committitis, & redarguimini à Lege veluti
tranſgreſſores.
10 Quiſquis enim totam Legem ſeruauerit,
offenderit autem in vno, omnibus tenetur.
11 Nam qui dixit, Ne mœcheris, dixit
etiam, Ne occidas. Quòd ſi non fueris mœ-
chatus, occideris autem, factus es tranſgreſſor
Legis.
12 Ita loquimini, & ita facite, vt per legem
libertatis iudicandi.
13 Nam damnatio abſque miſericordia erit
ei qui non præſtiterit miſericordiam, & gloria-
tur miſericordia aduerſus damnationem.
14 Quæ vtilitas, fratres mei, ſi fidem dicat a-
liquis habere ſe, opera verò non habeat? num
poteſt fides illa eum ſeruare?
15 Quòd ſi frater aut ſoror nudi fuerint, &
egentes quotidiano victu:
16 Dicat autem eis aliquis veſtrûm, Abite
cum pace, calefcite & ſaturamini: non tamen

Cc dederitis

dederitis eis quæ ſunt apta corpori, quæ *erit* v-
tilitas?

17 Ita quoque fides, ſi opera non habeat,
mortua eſt per ſe.

18 Quinimo dicet aliquis, Tu fidem habes,
& ego opera habeo: oſtende mihi fidem tuam
ex operibus tuis, & ego oſtendam tibi ex ope-
ribus meis fidem meam.

19 Tu credis Deum vnum eſſe: rectè facis:
& dæmonia credunt, & horreſcunt.

20 Vis verò noſſe, homo vane, fidem illam
quæ eſt abſque operibus, mortuam eſſe?

21 Abraham pater ille noſter nónne ex ope-
Gen. 22.9. ribus iuſtificatus eſt, * quum obtuliſſet Iſaac
filium ſuum ſuper altare?

22 Vides fidem adminiſtram fuiſſe operum
ipſius, & ex operibus fidem perfectam fuiſſe?

23 Itaque impleta eſt Scriptura quæ dicit,
Gen. 15.6. * Credidit autem Abraham Deo, & imputa-
Rom. 4.3. tum eſt ei ad iuſtitiam, & amicus Dei vocatus
Gal. 3.6. eſt.

24 Videtis igitur ex operibus iuſtificari ho-
minem, & non ex fide tantùm.

25 Similiter autem etiam * Rahab illa mere-
Joſua 2.1. trix, annon ex operibus iuſtificata eſt, quum
excepiſſet nuncios, & alia via emiſiſſet?

26 Nam ſicut corpus abſque ſpiritu mortu-
um eſt, ita & fides illa *quæ eſt* abſque operibus
mortua eſt.

CAP. III.

*3 Ut doceat linguam homini Chriſtiano eſſe coer-
cendam fidei & charitatis ſanctæ repagulis, 9
commoda, & incommoda quæ ab ea proueni-
unt oſtendit: 15 & quid humana ſapientia
17 à cœleſti diſtet.*

NE eſtote multi doctores, fratres mei, ſci-
entes fore vt grauius iudicium aufera-
mus.

2 In

2 In multis enim impingimus omnes: * Si Eccle.14.1.
quis in ſermone non labitur, hic perfectus eſt & 17.19 &
vir, vt qui poſſit fræno moderari totum etiam 25.11.
corpus.

3 Ecce, equis fræna in ora immittimus vt
obediant nobis, & totum corpus eorum circum-
agimus:

4 Ecce, naues quoque, quum tantæ ſint, &
à ventis ſæuis agantur, circumaguntur à mini-
mo gubernaculo quocunque impulſus guberna-
toris voluerit:

5 Ita & lingua puſillum membrum eſt, &
ſeſe effert magnificè. Ecce, exiguus ignis quan-
tam materiam incendit.

6 Lingua etiam flamma eſt, & mundus ini-
quitatis: ita *inquam* lingua conſtituta eſt inter
membra noſtra, maculans totum corpus, in-
flammans orbem conditum, & inflammata à
gehenna.

7 Omnis enim natura & ferarum & volu-
crum, ſerpentiumque & marinorum, domatur
& domita eſt à natura humana:

8 Linguam autem nullus hominum domare
poteſt: malum *eſt* quod coërcere non poſſis:
plena *eſt* veneno mortifero.

9 Per ipſam benedicimus Deo & Patri, &
per ipſam maledicimus hominibus qui ad ſimi-
litudinem Dei conditi ſunt.

10 Ex eodem ore procedit benedictio &
maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita
fieri.

11 Nunquid fons ex eodem foramine fundit
dulcem et amaram *aquam?*

12 Nunquid poteſt, fratres mei, ficus oleas
edere, aut vitis ficus? ita neque fons ſalſam &
dulcem aquam *poteſt* edere.

13 Quis ſapiens & ſcientia præditus *eſt* inter
vos? demonſtret ex bona conuerſatione opera
ſua cum manſuetudine ſapientiæ.

14 Quòd ſi inuidiam amaram habetis, & irritationem in corde veſtro, ne gloriamini & ne mendaces eſtote aduerſus veritatem.
15 Non eſt *enim* iſta ſapientia supernè deſcendens: ſed terrena, animalis, dæmoniaca.
16 Vbi enim inuidia eſt & irritatio: ibi inquieta vita, & omne opus prauum.
17 Quæ autem ſupernè *eſt* ſapientia, primùm quidem pura *eſt*, deinde pacifica, moderata, obſequens, plena miſericordiæ & fructuum bonorum, abſque diſceptatione, ſine ſimulatione.
18 Fructum autem iuſtitiæ ſeritur cum pace ijs qui dant operam paci.

CAP. IIII.

1 *Enumerat incommoda quæ ex carnis operibus proueniunt.* 17 *Animi ſubmiſſionem* 8 *ſubiungit, & repurgationem* 6 *à ſuperbia,* 10 *detractione,* 14 *& ab obliuione propriæ infirmitatis.*

VNde bella & lites inter vos? nonne hinc, *nimirum* ex voluptatibus veſtris? quæ militant in membris veſtris?
2 Concupiſcitis, & non habetis: inuidetis, & ſtudioſè affectatis, nec poteſt aſſequi: pugnatis & bellatis, nec obtinetis, propterea quòd non petitis.
3 Petitis & non accipitis, eo quòd malè petatis, vt in voluptates veſtras inſumatis.
4 Adulteri & adulteræ, neſcitis amicitiam mundi, inimicitiam eſſe aduerſus Deum? Quicunque ergò voluerit amicus eſſe mundi, inimicus Dei conſtituitur.
5 An putatis Scripturam inaniter dicere, Ad inuidiam fertur ſpiritus qui ſedem poſuit in nobis?
6 Sed maiorem offert gratiam, quia dicit, *Deus

*Deus ſuperbis reſiſtit, demiſſis autem dat Prou. 3.34.
gratiam. 1.pet. 5.6.
7 Subijcite igitur vos Deo: reſiſtite diabo- ephe.4.27.
lo, & fugiet à vobis.
8 Appropinquate Deo, & appropinquabit
vobis: emundate manus, peccatores: & puri-
ficate corda, duplices animo.
9 Senſu miſeriæ tangimini, & lugete, & fle-
te: riſus veſter in luctum conuertatur, & gaudi-
um in mœrorem.
10 * Demittite vos in conſpectu Domini, & 1.Pet.5.6.
extollet vos.
11 Ne alij aduerſus alios loquimini, fratres:
qui loquitur contra fratrem, quíque damnat
fratrem ſuum, loquitur contra Legem, & dam-
nat Legem: quòd ſi damnas Legem, non es
obſeruator Legis, ſed iudex.
12 Vnus eſt Legiſlator qui poteſt ſeruare &
perdere: * tu quis es qui damnas alium? Rom.14.4.
13 Age nunc, qui dicitis, Hodie vel cras pro-
ficiſcemur in illam vrbem, & agemus ibi an-
num vnum, & mercabimur, & lucrabimur:
14 Qui ignoratis quid *futurum ſit* * poſtero Prou.27.1.
die. Quæ eſt enim vita noſtra? vapor enim eſt
qui ad exiguum *tempus* apparet, & deinde eua-
neſcit.
15 Pro eo quòd dicere debuiſtis, * Si Domi- 1.Cor.4.19.
nus voluerit, & viuamus, faciemus hoc aut illud.
16 Nunc autem gloriamini de arrogantia ve-
ſtra: omnis eiuſmodi gloriatio mala eſt.
17 Igitur qui nouerit rectè facere, nec facit,
hic peccato tenetur.

CAP. V.

1 Diuini iudicij ſeueritatem diuitibus denuntiat enumerata eorum ſuperbia 7 vt pauperes audientes diuitum infœlicem exitum, 8 æquo animo afflictiones, 11 vt Iob, 14 etiam quum infirmantur, ferant.

AGite nunc diuites, flete, vlulantes ſuper
miſerijs veſtris ſuperuenturis.
2 Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, ve-
ſtimenta veſtra obnoxia tineis facta ſunt:
3 Aurum & argentum veſtrum ærugine
vitiatum eſt, & ærugo eorum teſtabitur ad-
uersùm vos, & exedet carnes veſtras velut
ignis: theſaurum congeſſiſtis in vltimos dies.
4 Ecce, merces operariorum qui meſſuerunt
regiones veſtras, à vobis intercepta, clamat: &
clamores eorum qui meſſuerunt, in aures Do-
mini Sabaoth introierunt.
5 In delicijs vixiſtis ſuper terram, & laſci-
uiſtis: enutriſtis corda veſtra vt in die macta-
tionis.
6 Condemnaſtis, occidiſtis iuſtum: non reſi-
ſtit vobis.
7 Patientes igitur eſtote, fratres, vſque ad
Domini aduentum. Ecce, agricola expectat
pretioſum fructum terræ, patienter eum expe-
pectans, dum accipiat pluuiam matutinam &
ſerotinam.
8 Patientes eſtote & vos, & ſtabilite corda
veſtra, quoniam aduentus Domini appropin-
quat.
9 Ne ingemiſcite alius aduersùm alium, fra-
tres, vt ne condemnemini: ecce, iudex ante ia-
nuam adſtat.
10 Sumite, fratres mei, pro exemplari vexa-
tionis ac patientiæ, Prophetas qui loquuti ſunt
in nomine Domini.
11 Ecce, beatos pronuntiamus eos qui *ad-
uerſa* tolerant: tolerantiam Iob audiſtis, & fi-
nem Domini vidiſtis: nam valdè miſericors eſt
Dominus ac commiſerans.
Mat.5.34. 12 * Ante omnia autem, fratres mei, ne iu-
rate, neque per cœlum, neque per terram, neq;
aliud vllum iuſiurandum: ſit autem veſtrum,
Eſt,

Eſt, eſt, & non,non, ne in condemnationem incidatis.
13 Affligitur aliquis inter vos? oret: æquo animo eſt aliquis? pſallat.
14 Infirmatur quis inter vos? accerſat preſbyteros Eccleſiæ, & orent pro eo, * vngentes eum oleo in nomine Domini. *Mar.* 6.13.
15 Et oratio fidei ſeruabit laborantem, erigetque eum Dominus: quòd ſi peccata commiſerit, remittentur ei.
16 Confitemini alij alijs offenſas, & orate alij pro alijs, vt ſanemini; multum *enim* valet deprecatio iuſti efficax.
17 * Elias homo erat eijſdem quibus nos affectibus obnoxius, & precibus precatus eſt ne plueret, & non pluit ſuper terram annos tres & ſex menſes. 1. *Reg.* 17.1. *&* 28.45. *Luc.* 4.25.
18 Et rurſum precatus eſt, & cœlum dedit pluuiam, & terra protulit fructum ſuum.
19 Fratres, * ſi quis inter vos aberrarit à veritate, & conuerterit eum quiſpiam, *Mat.* 18.15.
20 Sciat, eum qui auerterit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſeruaturum animam à morte, & obtecturum multitudinem peccatorum.

EPISTOLA PETRI APOSTOLI CATHOLICA,

prior.

CAP. I.

1 *Magnificè extollit Dei gratiam in Chriſto,* 7 *quæ fide recipitur, & ſpe poſſidetur:* 10 *de qua vaticinati ſunt Prophetæ. Inde deducit exhortationem,* 16 *vt renuntiantes mundo* 23 *& priori vitæ, ſe Deo conforment.*

PETRVS Apoſtolus Ieſu Chriſti, aduenis diſperſis per Pontum, Galatiam, Cappadociam, Aſiam & Bithyniam:
2 Delectis ex præſcito Dei
Patris ad ſanctificationem Spiritus per obedientiam & aſperſionem ſanguinis Ieſu Chriſti: gratia vobis & pax multiplicetur.
3 Benedictus *eſto* Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ex multa ſua miſericordia regenuit nos in ſpem viuam per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis,
4 *Id eſt,* ad hæreditatem quæ nec perire poteſt, nec contaminari, nec marceſcere, vobis in cœlis ſeruatam.
5 Qui virtute Dei cuſtodimini per fidem, ad ſalutem paratam pateſieri tempore vltimo.

6 Qua

6 Qua in re exultatis, triſtitia paululum nunc (ſi opus eſt) in varijs tentationibus affecti.
7 Vt exploratio fidei veſtræ multo pretioſior *exploratione* auri, quod perit, & tamen per ignem exploratur, comperiatur *vobis eſſe* laudi & gloriæ & honori, quum patefiet Ieſus Chriſtus.
8 Quem quum non videtis, diligitis: quem quum nunc non cernatis, ei tamen credentes, exultatis gaudio ineffabili & glorioſo:
9 Reportantes mercedem fidei veſtræ, ſalutem animarum.
10 De qua ſalute inquiſierunt, & *quam* ſcrutati ſunt Prophetæ, qui *venturam* in vos gratiam prædixerunt:
11 Scrutantes in quem aut cuiuſmodi temporis articulum prænuntius ille qui in ipſis *erat* Spiritus Chriſti, declararet *euenturas* Chriſto perpeſſiones, & gloriam illas conſequunturam.
12 Quibus patefactum eſt, eos non ſibi ſed nobis ea adminiſtrare, quæ nunc annuntiata ſunt vobis per eos, qui vobis prædicarunt Euangelium per emiſſum è cœlo Spiritum ſanctum, in quæ deſiderant Angeli introſpicere.
13 Quapropter ſuccincti lumbis mentis veſtræ, ſobrij integrè ſperate in eam quæ ad vos defertur gratiam in patefactione Ieſu Chriſti.
14 Vt filij obedientes, qui vos non conformetis priſtinis quæ in ignorantia veſtra *viguerunt* cupiditatibus:
15 * Sed ſicut is qui vos vocauit ſanctus eſt, ipſi quoque ſancti in omni conuerſatione reddamini. *Luc.* 1.75. *Leuit.* 11.44. *&* 19.2. *&* 20.7.
16 Propterea ſcriptum eſt, * Sancti eſtote: nam ego ſanctus ſum.
17 Itaque ſi patrem cognominatis eum qui citra perſonarum* reſpectum iudicat ex cuiuiuſ- *Deut.* 10.17. *Rom.* 2.11. *Gal.* 2.6.

que opere ; cum timore verſamini commorati-
onis veſtræ tempore :
18 Vt qui ſciatis vos non caducis *rebus*, ar-
gento, vel auro fuiſſe redemptos ex vana ve-
ſtra conuerſatione, ex patrum traditionibus
accepta :
1. Cor.6.20. 19 * Sed pretioſo ſanguine, vtpote agni
& 7.23. immaculati & incontaminati, *nempe* Chriſti :
Heb.9.14. 20 * Præordinati quidem ante iacta mundi
1.Johan.1,7. fundamenta, patefacti verò vltimis tempori-
Apoc.1. 5. bus propter vos.
Rom.16.25. 21 Qui per eum creditis Deo, qui excitauit
Ephe.3.9. eum à mortuis, & gloriam ei dedit ; vt fides ac
Coloſſ.1.26. ſpes veſtra in Deo eſſet.
2.Tim.1.10. 22 Animabus veſtris purificatis, auſcultando
Tit. 1.2. veritati per Spiritum, * cum charitate fraterna
Infra 2.17. ſimulationis experte, ex puro corde alij alios
Rom.12.10. diligite impenſè.
Epheſ.4 3. 23 Renati non ex ſemine mortali, ſed ex im-
mortali, per ſermonem Dei viui & manentis in
æternum.
Eſa.40 6. 24 * Nam omnis caro *eſt* vt gramen, & om-
Eccle. 14.18. nis gloria hominis vt flos graminis : exaruit
Iac. 1. 10. gramen, & flos eius decidit.
25 Sed verbum Domini manet in æternum,
hoc autem eſt verbum illud quod euangeliza-
tum eſt vobis.

CAP. II.

1 *Fideles verbo Dei renatos hortatur ad ducendam vitam quæ genituræ reſpondeat :* 6 *Ac ne titubet eorum fides, allegat quid de Chriſto prædictum fuit.* 11 *Hortatur deinde vt obedientiam præſtent magiſtratibus,* 21 *& patienter aduerſa ferant Chriſti exemplo.*

Rom.6.4. PRoinde * depoſita omni malitia & omni
Epheſ.4.22. dolo & ſimulationibus & inuidentijs, &
Coloſſ.3.8. omnibus obtrectationibus,
Heb.12.1.

2. Vt

2 Vt modò nati infantes, lac illud ſermonis
ſincerum expetite, vt per illud adoleſcatis.
3 Si quidem guſtaſtis quòd bonus ſit Domi-
nus.
4 Ad quem accedentes, qui eſt lapis viuus,
ab hominibus quidem reprobatus: apud Deum
verò electus *ac* pretioſus:
5 Ipſi quoque, veluti viui lapides, ædificati,
fiatis domus ſpiritualis, * ſacerdotium ſanctum, *Apoc.* 1.6.
ad offerendum ſpirituales hoſtias, acceptas
Deo per Ieſum Chriſtum.
6 Quapropter etiam continetur in Scriptu-
ra, * Ecce pono in Sion lapidem in imo angu- *Eſa.* 28.16.
lo, electum, pretioſum: cui qui credit, non pu- *Rom.* 9. 33.
defiet.
7 Vobis igitur eſt honori qui creditis: im-
morigeris verò, * lapis, quem reprobarunt æ- *Pſal.* 118.22.
dificantes, hic factus eſt caput anguli, & lapis *Mat.* 21 42.
ad quem impingitur, & petra offendiculi: *Acts* 4.11.
8 *Nempe* ijs qui offendunt ad ſermonem, *Eſa.* 8.14.
* immorigeri *ei*, in quem traditi fuerunt. *Rom.* 9 33.
9 * Vos autem genus electum, regale ſacer- *Exod.* 19.9.
dotium, gens ſancta, populus quem *ſibi Deus* vt
proprium vendicat: vt virtutes prædicetis illius
qui vos vocauit è tenebris in admirabilem ſu-
am lucem.
10 * Qui quondam *eratis* non populus, nunc *Oſeæ.* 2.23.
eſtis populus Dei: qui non conſequuti miſeri- *Rom.* 9.25.
cordiam, nunc eſtis miſericordiam conſequuti.
11 Dilecti, precor, vt tanquam aduenæ ac
peregrini, abſtineatis * à carnis cupiditatibus, *Rom.* 13.14.
quæ militant aduerſus animam: *Gal.* 5.17.
12 * Et conuerſationem veſtram habeatis *Infra* 3.16.
honeſtam inter Gentes, vt pro eo quòd loquun-
tur aduerſus vos velut maleficos, * ex bonis o- *Mat.* 5.16.
peribus *quæ* ſpectarint, glorificent Deum die
viſitationis.
13 Proinde * ſubiecti eſtote cuiuis humanæ *Rom.* 13. 1.
ordinationi propter Dominum: ſiue regi, vt qui
ſuperemineat:

14 Siue

14 Siue præſidibus, vt qui per eum mittan-
tur, cùm ad vltionem maleficorum, tum ad lau-
dem rectè agentium.

15 Quoniam ita eſt voluntas Dei, vt bene
agendo, os obſtruatis amentium hominum ig-
norantiæ.

16 Vt liberi, ac non veluti malitiæ velamen
habentes libertatem, ſed vt ſerui Dei:

Supra 1.22. 17 Omnes honorate, * fraternitatem diligi-
Rom. 12.10. te: Deum timete: Regem honorate.

Epheſ. 6.5. 18 * Famuli, ſubditi eſtote cum omni timo-
Coloſſ. 3. 22. re dominis, non ſolùm bonis & æquis, ſed eti-
am prauis.

2. *Cor.* 7. 20. 19 * Hoc enim gratum eſt, ſi quis propter
conſcientiam Dei, ſuffert moleſtias iniuſtè af-
flictus.

20 Quæ enim eſt laus, ſi quum peccantes co-
laphis cæſi, *iſtud* toleratis? ſed ſi quum bene-
facitis, tamen afflicti toleretis, hoc cedit vobis
gratiæ apud Deum.

21 Nam ad hoc etiam vocati eſtis: quoniam
& Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens vo-
bis exemplar, vt inſequeremini veſtigia ipſius.

Eſa. 53. 9. 22 * Qui peccatum non fecerat, nec inuen-
1. *Iohan.* 3. 6. tus fuerat dolus in ore ipſius:

23 Qui conuitijs affectus, non viciſſim con-
uitiabatur: quum malis afficeretur, non mina-
batur, ſed committebat *cauſam ſuam* ei qui
iuſtè iudicat.

Eſa. 53. 5. 24 * Qui peccata noſtra pertulit in corpore
mat. 8. 17. ſuo ſuper lignum: vt peccatis mortui, iuſtitiæ
viueremus, cuius vibicibus ſanati eſtis.

25 Nam eratis velut oues errantes: ſed con-
uerſi nunc eſtis ad paſtorem & curatorem ani-
marum veſtrarum.

CAP. III.

1 *Ne mulieres Chriſtianæ viros ſuos licet Ethni-
cos contemnant,* 5 *piarum mulierum exem-
plum*

plum proponit. 8 Addit generales præceptiones, 14 vt æquis animis ſuſtineant perſecutiones, 16 et intrepidè reſpondeant de ſua fide, 18 idque auſpicÿs Chriſti.

SImiliter * vxores ſubiectæ *ſint* ſuis viris, *Coloſſ.3.18.*
vt etiam ſiqui non obediunt Sermoni, per *epheſ.5.22.*
vxorum conuerſationem abſq; Sermone
lucrifiant,
2 Vbi ſpectarint cum reuerentia *coniunctam*
caſtam conuerſationem veſtram.
3 * Quarum ornatus non ſit externus ille in *1.Tim.2.9.*
nodis capillorum,& circumpoſito auro,vel pal-
liorum amictu.
4 Sed occultus ille cordis homo, ſitus in in-
corruptione lenis ac quieti ſpiritus,qui eſt co-
ram Deo pretioſus.
5 Ita enim olim & ſanctæ illæ mulieres ſpe-
rantes in Deo,ornabant ſeſe,ſubiectæ ſuis viris,
6 Sicut * Sara obediuit Abrahæ, domi- *Gen.18.12.*
num eum vocans: cuius factæ eſtis filiæ, dum
benefacitis,etiam quum non terremini vllo pa-
uore.
7 * Viri ſimiliter,vnà verſentur vt ſcientes *1.Cor.7.3.*
decet, vaſi muliebri, vt infirmiori, tribuentes
honorem,vtpote quum vnà etiam hæredes *ſitis*
gratiæ vitæ,ne interrumpantur preces veſtræ.
9 Denique omnes *eſtote* concordes, mutuo
moleſtiarum ſenſu affecti,fraterna præditi cha-
ritate, ad intimam miſericordiam proni, co-
mes,
9 *Non reddentes malum pro malo,aut cõ- *Prou.17.13.*
uitium pro conuitio, ſed contrà benedicentes: *& 20.22.*
vt qui ſciatis vos ad hoc vocatos eſſe vt benedi- *mat.5.39.44.*
ctionis hæreditatem poſſideatis. *Rom.12.19.*
10 * Itaque qui vult vitam diligere,& videre *1.theſ.5.15.*
dies bonos, coerceat linguam ſuam à malo, & *Pſal.34.13.*
labia ſua ne loquantur dolum.
11 * Declinet à malo,& faciat bonum:quæ- *Eſa.1.15.*
rat

rat pacem, & perſequatur eam.

12 Nam oculi Domini *ſunt intenti* in iuſtos, & aures eius in deprecationem eorum : vultus verò Domini aduerſùm eos qui faciunt mala.

13 Et quis eſt qui affligat vos ſi bonitatis æmulatores fueritis ?

Mat.5. 10. Eſa.8. 12. & 13.

14 * Sed & ſi *quid* perpetiamini propter iuſtitiam, beati *tamen eſtis* : Cæterùm * timorem eorum ne timete, neque turbamini.

15 Sed Dominum Deum ſanctificate in cordibus veſtris. *Eſtote* autem ſemper parati ad reſpondendum cuilibet petenti rationem eius ſpei quæ in vobis eſt, cum lenitate & reuerentia:

16 Conſcientiam bonam habentes, vt pro eo quòd loquuntur aduerſùm vos tanquam maleficos, pudefiant qui inceſſunt veſtram bonam in Chriſto conuerſationem.

17 Melius enim *eſt* vt bene agentes, ſi ita velit Dei voluntas, malis afficiamini, quàm malè agentes.

Rom.5.6. Heb.9.15.

18 Nam & Chriſtus * ſemel pro peccatis paſſus fuit, iuſtus pro iniuſtis, vt nos ad Deum adduceret, mortificatus quidem carne, viuificatus autem Spiritu.

19 Per quem etiam ſpiritibus qui *ſunt* in carcere profectus prædicauit.

Gen. 6. 14. Mat.24.38. Luc.17.26.

20 Olim immorigeris, * quum ſemel expectabat Dei patientia in diebus Noe, quum appararetur arca, in qua paucæ (id eſt, octo) animæ ſeruatæ ſunt in aqua.

21 Cui rei nunc correſpondens exemplar Baptiſmi, nos quoque ſeruat (non quo carnis ſordes abijciuntur, ſed ſtipulatio bonæ conſcientiæ apud Deum) per reſurrectionem Ieſu Chriſti :

22 Qui eſt ad dextram Dei, profectus in cœlum, ſubiectis ipſi Angelis & poteſtatibus ac virtutibus.

CAP.

CAP. IIII.

1 Longiùs profert Chriſti exemplum, 6 nempe ad carnis mortificationem: 8 Charitatem inprimis commendans, 13 redit inde ad patientiæ doctrinam. 17 Neceſſe enim eſſe vt initium correctionis ab Eccleſia fiat.

QVum igitur Chriſtus paſſus ſit pro nobis carne, vos quoque eâdem cogitatione armamini, *nempe* quòd qui paſſus eſt carne, deſtitit à peccato:

2 Vt non ampliùs cupiditatibus hominum, ſed voluntati Dei, quod reliquum eſt temporis in carne viuat.

3 * Satis enim eſt nobis quòd anteacto vitæ tempore libidinem Gentium patrauerimus, quum incederemus in laſciuijs, cupiditatibus, vinolentijs, commeſſationibus, comporationibus, & nefarijs ſimulachrorum cultibus. *Ephe.4.23.*

4 Quamobrem *illi*, non concurrentibus vobis ad eandem luxus profuſionem, peregrinari ſibi videntur, blaſphemantes:

5 Qui reddituri ſunt rationem ei qui paratus eſt ad iudicandum viuos & mortuos.

6 Nam idcirco mortuis quoque prædicatum eſt Euangelium, vt damnarentur quidem ſecundùm homines, *id eſt*, carne; viuerent autem ſecundùm Deum, *id eſt*, Spiritu:

7 Omnium autem finis imminet. Eſtote igitur ſobrij & vigilantes ad orandum:

8 Ante omnia verò charitatem alij in alios propenſam habentes: nam * charitas operiet multitudinem peccatorum. *Prou.10.12.*

9 *Hoſpitales eſtote alij erga alios ſine murmurationibus. *Rom.12.13. Heb.13.2.*

10 Vt * quiſque accepit domum, *ita* alius in alium illud ſubminiſtrantes, vt boni diſpenſatores variæ Dei gratiæ. *Rom.12.6. Phil.2.14.*

11 Si quis loquitur, *loquatur* vt eloquia Dei:

ſi

ſiquis miniſtrat, *miniſtret* tanquam ex viribus quas ſuppeditat Deus; vt in omnibus glorificetur Deus per Ieſum Chriſtum, cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

12 Chariſſimi, ne tanquam hoſpites exploratione illa per ignem quæ fit in vobis ad veſtri experimentum, percellimini, vt ſi peregrinum aliquid vobis accideret.

13 Imò in eo quòd conſortes eſtis afflictionum Chriſti gaudete: vt & quum patefiet eius gloria, gaudeatis exultantes.

Mat.5.10. 14 * Si probris afficimini in nomine Chriſti, beati eſtis: quoniam & ille gloriæ & ille Dei Spiritus ſuper vos requieſcit: *qui* quod ad illos quidem attinet, blaſphematur; quod ad vos autem, glorificatur.

15 Sed enim nemo veſtrûm malo afficiatur vt homicida, aut fur, aut maleficus, aut alienarum rerum inſpector:

16 Sed ſi vt Chriſtianus, ne pudefiat, imò glorificet Deum hac in parte.

17 Nam tempus *eſt* quo incipiat iudicium à domo Dei: quòd ſi primùm *incipit* à nobis, quis erit finis eorum qui non parent Dei Euangelio?

Prou.2.31. 18 * Et ſi iuſtus vix ſeruatur, impius, & peccator vbi comparebit?

19 Itaque qui malis afficiuntur voluntate Dei, tanquam fideli conditori commendent animas ſuas benefaciendo.

CAP. V.

1 *Seniores admonet ne* 3 *imperium vſurpent in Eccleſiam.* 5 *Iuuenibus docilitatem & modeſtiam commendat:* 8 *Sobrietatem quoque & excubias aduerſus hoſtem truculentum.*

Presbyteros qui inter vos ſunt, precor ego vnà presbyter, ac teſtis afflictionum Chriſti, atque idem gloriæ patefaciendæ conſors:

2 Paſcite

2 Paſcite Dei gregrem, qui penes vos eſt, illius inſpectioni vacantes non coactè, ſed libenrer: non turpiter affectantes lucrum, ſed prompto animo:

3 Neque vt dominantes cleris, ſed vt qui ſitis exemplaria gregis:

4 Et quum apparuerit ille Paſtorum Princeps, reportabitis immareſcibilem illam gloriæ coronam.

5 Similiter iuniores ſubiecti eſtote ſenioribus, & omnes viciſſim ſubijcimini. Humilitate eſtote intus ornati: nam Deus * ſuperbis reſiſtit, demiſſis autem dat gratiam. Iacob. 4. 6.

6 * Demittite igitur vos ſub potente manu Dei, vt vos tempore attollat. Iacob. 4. 10.

7 * Omni cura veſtra in eum coniecta: nam illi cura eſt de vobis. Pſal. 55. 23. Sapien. 12. 13

8 * Sobrij eſtote, & vigilate: nam aduerſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens, obambulat, quærens quem deuoret: Mat. 6. 25. Luc. 12. 22. Luc. 12. 31.

9 Cui reſiſtite firmi per fidem: ſcientes eaſdem afflictiones à veſtra quæ in mundo eſt fraternitate impleri.

10 Cæterùm Deus omnis gratiæ *author*, qui vocauit vos ad æternam ſuam gloriam in Chriſto Ieſu, paulisper afflictos, is *inquam* abſolutos vos reddat, ſtabiliat, roboret, fundet.

11 Ipſi gloria & robur in ſecula ſeculorum. Amen.

12 Per Syluanum vobis fidum fratrem (vt exiſtimo) paucis ſcripſi, adhortans *vos*, & teſtificans hanc eſſe veram gratiam Dei in qua ſtatis.

13 Salutat vos ea quæ eſt in Babylone, vobiſcum electa *Eccleſia*, & Marcus filius meus.

14 * Salutate alij alios charitatis oſculo. Pax vobis omnibus qui eſtis in Chriſto Ieſu. Amen. Rom. 16. 16. 1. Cor. 16. 20. 2. Cor. 13. 12.

EPISTOLA CATHOLICA PETRI APOSTOLI poſterior.

CAP. I.

3 Poſtquàm Dei bonitatem, 5 & fidei bona commemorauit: 6 ſanctitatem vitæ illis commendat. 12 Et quo plus ponderis habeat monitio, 14 ſe iam morti vicinum indicat: 16 Inſuper etiam oculatum teſtem ſe eſſe aſſerit.

Simeon Petrus ſeruus & Apoſtolus Ieſu Chriſti, ijs qui æquè pretioſam fidem nobiſcum ſortiti ſunt per iuſtitiam Dei noſtri, & ſeruatoris Ieſu Chriſti:

2 Gratia vobis, & pax multiplicetur per agnitionem Dei, & Ieſu Domini noſtri.

3 Prout diuina vis ipſius omnia nobis donauit quæ ad vitam & pietatem *pertinent*, per agnitionem illius qui vocauit nos ad gloriam ac virtutem.

4 Ex eo quòd maxima illa nobis ac pretioſa promiſſa donauit, vt per hæc efficeremini diuinæ conſortes naturæ, elapſi ex corruptione quæ eſt in mundo per cupiditatem.

5 Ad hoc ipſum verò *vos* omni prætereà collato ſtudio, adijcite fidei veſtræ virtutem, virtuti

virtuti verò ſcientiam,
6 Scientiæ verò continentiam, continentiæ verò tolerantiam, tolerantiæ verò pietatem.
7 Pietati verò animum in fratres propenſum, animo verò in fratres propenſo charitatem.
8 Hæc enim ſi vobis adſint, & exuberent, non inertes vos, nec infructuoſos efficient in Domini noſtri Ieſu Chriſti cognitione.
9 Nam cui hæc non adſunt, is cæcus eſt, nihil procul cernens: oblitus ſeſe à veteribus peccatis ſuis fuiſſe purgatum.
10 Quapropter, fratres, potiùs ſtudete vocationem & electionem veſtram firmam efficere: hæc enim ſi feceritis nunquam impingetis.
11 Ita enim copioſè ſubminiſtrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini noſtri & Seruatoris Ieſu Chriſt.
12 Quapropter non negligam vos de iſtis ſemper commonefacere, quamuis peritos & confirmatos in præſente veritate.
13 Iuſtum enim arbitror, quamdiu ſum in hoc tabernaculo, excitare vos per commonefactionem.
14 Quum ſciam breui futurum, vt deponam hoc tabernaculum meum;* Sicut Dominus noſter Ieſus Chriſtus declarauit mihi: *Iohan.21.17.*
15 Sed & ſtudebo ſubinde vt vos poſſitis poſt exitum meum horum mentionem facere.
16 * Non enim arte compoſitas fabulas ſequuti, notam vobis fecimus Domini noſtri Ieſu Chriſt potentiam & aduentum, ſed vt qui oculis noſtris aſpeximus illius maieſtatem. *1.Cor.1.17. & 2.cor.1.13*
17 Acceperat enim à Deo Patre honorem & gloriam, voce ad eum delata huiuſmodi à magnifica illa gloria, * Hic eſt ille Filius meus dilectus, in quo acquieſco. *Mat.17.5.*

18 Et

18 Et hanc vocem nos audiuimus è cœlo
delatam, quum eſſemus vnà cum eo in monte
illo ſancto.

19 Et habemus firmiſſimum ſermonem pro-
pheticum: cui rectè facitis quòd attendatis, ve-
lut lucernæ ſplendenti in obſcuro loco, vſque-
dum dies illuceſcat, & lucifer exoriatur in cor-
dibus veſtris.

2.Tim.3.16. 20 * Si illud primùm noueritis, nullam pro-
phetiam Scripturæ eſſe propriæ explicationis.

21 Non enim libidine hominis allata eſt o-
lim prophetia, ſed acti à Spiritu ſancto loquuti
ſunt ſancti Dei homines.

CAP. II.

1 Exponit cur hæc monuerit ſuperiùs: nimirum propter falſos doctores, 2 quorum nefandas artes ac interitum deſcribit. 12 Brutis animalibus, 17 & fontibus ſine aqua eos comparat, 20 quòd homines Deo conſecratos, ad priſtinam immunditiem retrahant.

FVerunt autem etiam pſeudoprophetæ in-
ter populum: vt etiam inter vos erunt
falſi doctores, qui ſubintroducent hæreſes
exitiales, etiam Dominum qui illos mercatus
eſt abnegantes, accerſentes ſibi ipſis velox exi-
tium.

2 Et multi ſequentur eorum exitia: per quos
via veritatis blaſphemabitur.

3 Et per auaritiam fictis ſermonibus vos
negotiabuntur; quibus damnatio iam olim non
otiatur, & quorum exitium non dormitat.

Iob.4.18. Iud 6. 4 Nam ſi Deus * Angelis qui peccauerant
non pepercit, ſed in tartarum detruſos, catenis
caliginis tradidit, damnationi ſeruatos.

5 Et priſco mundo non pepercit, ſed octa-
Gen.7.23. uum * Noe iuſtitiæ præconem ſeruauit, diluuio
in mundum impiorum inducto:

6 Et ciuitates Sodomorum ac Gomorrhæ
in

in cinerem redactas, * ſubuerſione damnauit, Gene.19.13.
fecitque vt eſſent exemplar impiè victuris:
7 Et iuſtum Lot libidinoſa nefariorum con-
uerſatione fatigatum eripuit.
8 (Iuſtus enim ille cum habitaret inter eos,
indies animam iuſtam iniquis *illorum* factis, &
videndo & audiendo excruciabat.)
9 Nouit Dominus pios è tentatione eripe-
re, iniuſtos autem in diem iudicij puniendos
ſeruare:
13 Maximè verò eos qui carnem ſequentes,
in impura cupiditate incedunt, & dominatum
deſpiciunt, *qui, inquam, vt ſunt* audaces & ſibi
placentes, non horrent dignitates conuitijs in-
ceſſere.
11 Quum ipſi Angeli qui ſunt robore ac po-
teſtate maiores, non ferant aduerſus eas apud
Dominum maledicum iudicium.
12 At iſti, veluti animantia rationis expertia
quæ naturali impetu feruntur, facta ad eum
finem vt capta intereant, ea vituperantes
quæ ignorant, ſua ipſorum corruptelâ interi-
bunt,
13 Reportaturi mercedem iniuſtitiæ: vt qui
pro voluptate ducant quotidianas delicias: la-
bes ac maculæ, qui fraudibus ſuis ſe oblectant,
vobiſcum epulando;
14 Oculos habentes plenos adulterij, & qui
à peccando ceſſare neſciant; ineſcantes animas
inſtabiles, cor habentes ad auaritiam exercita-
tum, execrandi homines:
15 Qui relicta recta viâ, aberrarunt, ſequuti
viam * Balaam *filij* Boſor, qui mercedem ini- Num.22.23
quitatis amauit: Iud.11.
16 Sed redargutionem ſuæ tranſgreſſio-
nis ſuſtinuit; nam ſubiugis aſina muta, hu-
mana voce loquuta, prohibuit prophetæ de-
mentiam.
17 * Iſti ſunt fontes aqua carentes, nebulæ Iud.22.
à turbine

à turbinæ agitatæ: quibus caligo tenebrarum
in æternum ſeruata eſt.
18 Nam prætumidam vanitatem loquendo,
eos ineſcant per carnis cupiditates laſciuas,qui
verè effugerant eos qui in errore verſantur:
Iohan. 8. 34. 19 * Libertatem eis pollicendo, quum ipſi
Rom.6 20. ſerui ſint corruptionis; ſiquidem à quo quis
ſuperatus eſt, huic etiam in ſeruitutem eſt ad-
dictus.
Mat. 12. 45. 20 * Nam ſi poſtquàm inquinamenta mun-
Heb. 6.4. di, per agnitionem Domini & Seruatoris Ieſu
Chriſti effugerint, his rurſum implicati ſupe-
rentur: facta eſt vltima eorum conditio dete-
rior priore.
21 Satius enim fuiſſet eis non cognouiſſe
viam iuſtitiæ,quàm cognita *illa*, regredi à ſan-
cta doctrina ipſis tradita.
22 Sed accidit eis quod vero prouerbio di-
Prou.26.11. ci ſoles, * Canis reuerſus eſt ad ſuum ipſius vo-
mitum, & Sus lota,ad volutabrum cœni.

CAP. III.

1 *Oſtendit non fruſtrà hæc repeti,* 3 *quia ſæpius excitandi ſint,* 4 *ob periculum quod ab illuſoribus illis impendet.* 8 *Itaque pios monet ne ex carnis ſenſu,* 12 *diem Domini metiantur:* 14 *Sed quaſi præſentem ſibi ſtatuant.* 15 *In qua doctrina Paulum facit ſibi ſocium & ſuffragatorem.*

HAſce iam alteras vobis literas ſcribo,
dilecti, quibus ſinceram mentem ve-
ſtram per commonefactionem excito:
2 Vt memores ſitis verborum quæ prædicta
ſunt à ſanctis Prophetis, & doctrinæ illius no-
ſtræ qui ſumus Apoſtoli Domini & ſeruatoris.
1.Tim.4.1. 3 * Illud primùm ſcientes, venturos extre-
2.tim.3.1. mis diebus irriſores,ſuis ipſorum cupiditatibus
Iud.1.8. incedentes:

4 Et dicentes, Vbi eſt pollicitatio aduentus eius? nam ex quo *die* Patres obdormierunt, omnia ita permanent ab initio creationis.

5 Illud enim ſponte ipſos latet, cœlos iam olim extitiſſe per Dei ſermonem, & terram ex aqua & in aqua conſiſtentem.

6 Quamobrem is qui tum erat mundus, aquâ inundatus perijt.

7 Qui verò nunc *ſunt* cœli ac terra, eodem ſermone repoſiti, ſeruantur igni in diem damnationis & exitij impiorum hominum.

8 Vnum autem hoc ne vos lateat, dilecti, *vnum diem apud Dominum *perinde eſſe* vt mille annos, & mille annos vt vnum diem. *Pſal. 90.4.*

9 Non tardat Dominus quæ promiſit, (vt nonnulli tarditatem *hanc eſſe* ducunt) ſed patiens eſt erga nos, nolens vllos perire, ſed omnes ad reſipiſcentiam tendere. *Ezech.* 18.32 & 33.11. 1.*tim.* 2.4.

10 * Veniet autem, ſicut fur in nocte, dies ille Domini; quo cœli cum ſtridore præteribunt, elementa verò æſtuantia ſoluentur, terráque & quæ in ea ſunt opera exurentur. *Mat.* 24.44. 1.*theſſ.* 5.2. *apoc.* 3.3. & 16.15.

11 Quum igitur hæc omnia diſſoluenda ſint, quales oportet eſſe vos in ſanctis conuerſationibus & pietatis officijs?

12 Expectantes & properantes *ad* aduentum diei Dei, in quo cœli conflagrantes ſoluentur, & elementa æſtuantia liqueſcent.

13 * Sed cœlos nouos ac terram nouam ſecundùm promiſſum eius expectamus, in quibus iuſtitia inhabitat. *Eſa.* 65.17. & 66.22. *apoc.* 21.1.

14 Quapropter, dilecti, hæc expectantes, ſtudete, vt immaculati & incontaminati ab eo reperiamini cum pace:

15 * Dominiq; noſtri patientiam, ſalutem arbitremini: ſicut & charus frater noſter Paulus, pro ſibi data ſapientia ſcripſit vobis: *Rom.* 2.4.

18 Vt qui in omnibus ferè epiſtolis loquatur de iſtis: inter quæ ſunt nonnulla difficilia intel-

intellectu, quæ indocti parumque ſtabiles detorquent, vt & reliquas Scripturas, ſuo ipſorum exitio.

17 Vos igitur dilecti, *iſtorum* præſcij cùm ſitis, cauete ne illorum nefariorum errore cum illis abducti, excidatis à propria ſtabilitate.

18 Sed creſcite in gratia & agnitione Domini noſtri & Seruatoris Ieſu Chriſti: cui gloria & nunc & ad tempus ſempiternum. Amen.

EPISTOLA CATHOLICA IOHANNIS APOſtoli prima.

CAP. I.

1 Sermonem illum æternum in quo eſt Vita, 4 & Lux, 7 annuntiare ſe teſtatur, 9 Et propitium fidelibus Deum fore, ſi gementes ſub vitiorum onere, confugere diſcant ad ipſius miſericordiam.

QVod erat à principio, quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, quod ſpectauimus, & manus noſtræ contrectarunt de ſermone vitæ:

2 (Nam vita patefacta eſt, & vidimus & teſtamur, & annunciamus vobis vitam

vitam illam æternam, quæ erat apud Patrem,
& patefacta *eſt* nobis.
3 Quod, *inquam*, vidimus & audiuimus, id
annuntiamus vobis, vt & vos communionem
habeatis nobiſcum: & communio noſtra *ſit*
cum Patre & cum Filio eius Ieſu Chriſto.
4 Et hac ſcribimus vobis vt gaudium ve-
ſtrum ſit plenum.
5 Hoc eſt igitur nuntium quod audiuimus
ex ipſo, & renuntiamus vobis, Deum * lucem *Iohan.8.12.*
eſſe, nec tenebras in eo eſſe vllas.
6 Si dixerimus nos ſocietatem habere cum
eo, & in tenebris incedimus, mentimur, nec ſin-
cerè agimus.
7 Quòd ſi in luce incedimus, ſicut ipſe eſt
in luce, communionem habemus cum eo mutu-
am, * & ſanguis Ieſu Chriſti Filij eius purgat *Heb.9.28.*
nos ab omni peccato. 1. *Pet.1.19.*
8 * Si dixerimus nos peccatum non habere, *Apoc.2.5.*
nos ipſos fallimus, & veritas in nobis non eſt. 1. *Reg.8.46.*
9 Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt 2. *par.6.36.*
& iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra, & *Prou.20.9.*
purget nos ab omni iniquitate.
10 Si dixerimus nos non peccaſſe, menda-
cem facimus eum, & ſermo eius non eſt in no-
bis.

CAP. II.

*1 Propoſito Chriſto mediatore & aduocato, 3 do-
cet in vitæ ſanctimonia ſitam eſſe Dei cogniti-
onem, 12 quam cuiuſuis ætatis & conditionis
hominibus communem facit, 14 modò vni
Chriſto adhæreant. 15 Tandem vbi ad con-
temptum mundi hortatus eſt, 18 ſuadet Anti-
chriſtos fugiendos eſſe: 24 inhærendum autem
agnitæ veritati.*

FIlioli mei, hæc ſcribo vobis, ne peccetis.
Quòd ſi quis peccarit, aduocatum apud
Patrem habemus Ieſum Chriſtum iuſtum.

2 Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis no-
ſtris: nec pro noſtris ſolùm, ſed etiam pro to-
tius mundi *peccatis*.
3 Et per hoc ſcimus nos eum noſſe, ſi man-
data ipſius obſeruemus.
4 Qui dicit, noui eum, & mandata eius non
ſeruat, mendax eſt, & in eo veritas non eſt:
5 Qui autem ſeruat ſermonem eius, verè in
hoc charitas Dei adimpleta eſt: per hoc ſcimus
nos in ipſo eſſe.
6 Qui dicit ſe in eo habitare, debet, ſicut ille
ambulauit, ita & ipſe ambulare.
7 Fratres, non nouum mandatum ſcribo
vobis, ſed mandatum vetus, quod *videlicet* ha-
buiſtis *iam inde* à principio. Vetus hoc manda-
tum ſermo ille eſt quem audiuiſtis *iam inde* à
principio.
8 E contrario mandatum nouum ſcribo vo-
bis, quod verum eſt in ipſo, & in vobis, quia te-
nebræ prætereunt, & vera illa lux iam lucet.
9 Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum
odit, in tenebris eſt vſque adhuc.
Infr. 3.14. 10 * Qui diligit fratrem ſuum, in luce manet
& offendiculum in eo non eſt:
11 Qui autem odit fratrem ſuum, in tenebris
eſt, & in tenebris ambulat: & neſcit quò eat,
quia tenebræ oculis ipſius obcæcarunt.
12 Scribo vobis, filioli, quoniam remiſſa
ſunt vobis peccata propter nomen eius.
13 Scribo vobis patres, quoniam noſtis eum
qui à principio eſt. Scribo vobis, adoleſcentes,
quoniam malum illum viciſtis.
14 Scribo vobis pueruli, quoniam noſtis pa-
trem: Scripſi vobis, patres, quoniam noſtis eum
qui eſt à principio. Scripſi vobis, adoleſcentes,
quia fortes eſtis, & verbum Dei habitat in vo-
bis, & illum Malum viciſtis.
15 Ne diligite mundum, neque ea quæ in
mundo ſunt: ſi quis diligit mundum, non eſt
charitas Patris in eo.

16 Quoniam quicquid eſt in mundo, cupiditas carnis,& libido oculorum,& faſtus vitæ,non eſt ex Patre,ſed ex mundo eſt.

17 Porrò mundus præterit, & cupiditas ipſius: qui verò præſtat voluntatem Dei, manet in æternum.

18 Pueruli, vltimum tempus adeſt : & ſicut audiuiſtis antichriſtum venturum, etiam nunc antichriſti multi cœperunt eſſe : vnde ſcimus vltimum tempus adeſſe.

19 E nobis egreſſi ſunt, ſed non erant ex nobis;nam ſi fuiſſent ex nobis,permanſiſſent vtique nobiſcum ; ſed *egreſſi ſunt ex nobis* vt pateſieret non omnes eſſe ex nobis.

20 At vos vnctionem habetis à Sancto illo *profectam*,& noſtis omnia.

21 Non ſcripſi vobis *idcircò* quòd veritatem ignoretis : ſed quia eam noſtis, & nullum mendacium eſſe ex veritate.

22 Quis eſt mendax niſi qui negat Ieſum eſſe Chriſtum illum ? hic eſt antichriſtus. Qui *negat* Patrem,& Filium *negat*.

23 Quiſquis negat Filium, nec Patrem habet. Qui confitetur Filium, etiam Patrem habet.

24 Quod igitur audiuiſtis à principio, in vobis maneat: ſi in vobis manſerit quod audiuiſtis à principio, vos quoque in Filio & Patre manebitis.

25 Hæc autem illa eſt promiſſio, quam ipſe pollicitus eſt nobis,*nempe* vita illa æterna.

26 Hæc ſcripſi vobis de ijs qui ſeducunt vos.

27 Sed vnctio quam vos accepiſtis ab eo manet in vobis, nec neceſſe habetis vt quiſquam doceat vos : verùm ſicut eadem vnctio docet vos de omnibus, *quæ* & verax eſt,& non mendax: & ſicut docuit vos,manebitis in eo.

28 Nunc igitur, filioli, manete in eo: vt

quum patefactus fuerit, habeamus fiduciam,
neque pudefiamus coram eo in ipſius aduen-
tu.

29 Si ſcitis eum iuſtum eſſe, noſtis, quicunq;
exercet iuſtitiam,ex ipſo natum eſſe.

CAP. III.

1 Inæſtimabilem diuinæ adoptionis honorem commendans, 7 teſtandam eſſe bonis operibus, vitæ nouitatem docet: 14 cuius certum ſymbolum eſt charitas. 19 Deinde fiduciam, 22 & Dei inuocationem ſubnectit.

VIdete qualem charitatem dedit nobis
Pater, *nempe* vt filij Dei vocemur;
propterea mundus non nouit nos,quia
non nouit eum.

2 Chariſſimi,nunc filij Dei ſumus:ſed non-
dum patefactum eſt quod erimus:ſcimus autem
fore vt quum *ipſe* patefactus fuerit, ſimiles ei
ſimus: quoniam videbimus eum ſicuti eſt,

3 Et quiſquis habet hanc ſpem in eo *ſitam*,
purificat ſe, ſicut & ille purus eſt.

4 Et quiſquis committit peccatum, etiam
Legem tranſgreditur:nam peccatum eſt Legis
tranſgreſſio.

Eſa.53.6.& 9.11. 1.Pet.2.22. 24. 5 Et ſcitis illum patefactum eſſe * vt pecca-
ta noſtra tolleret,& peccatum in eo non eſſe.

6 Quiſquis in eo manet,non peccat:quiſquis
peccat,non vidit eum,neque nouit eum.

7 Filioli, nemo vos ſeducat, qui exercet iu-
ſtitiam,iuſtus eſt, ſicut ille iuſtus eſt.

Iohan.8.44. 8 * Qui committit peccatum, ex diabolo eſt:
quoniam à principio diabolus peccat. Ad hoc
patefactus eſt Filius Dei,vt diſſoluat opera dia-
boli.

9 Quiſquis natus eſt ex Deo, peccatum
non committit: quoniam ſemen ipſius in eo
manet: nec poteſt peccare, eo quòd ex Deo
natus eſt.

10 Per

10 Per hoc manifeſti ſunt filij Dei, & filij
diaboli: quiſquis non exercet iuſtitiam non eſt
ex Deo, & qui non diligit fratrem ſuum.
11 Quoniam hæc eſt denuntiatio quam au-
diuiſtis à principio, vt * diligamus alij alios. *Iohan.* 13. 34
12 Non ſicut * Cain, *qui* ex illo malo erat, & *&* 15. 12.
occidit fratrem ſuum. Cuius autem rei gratia *Gen.* 4. 8.
occidit eum? quia opera eius mala erant, fra-
tris autem eius iuſta.
13 Ne miramini, fratres mei, ſi odit vos
mundus.
14 Nos ſcimus nos tranſlatos eſſe ex morte
ad vitam, quia diligimus fratres: Qui non dili-
git fratrem manet in morte.
15 * Quiſquis odit fratrem ſuum, homicida *Supra.* 2. 19.
eſt: & noſtis nullum homicidam habere vitam *Leuit.* 19. 17.
æternam in ſe manentem. *Iohan.* 15. 13.
16 * Per hoc nouimus charitatem Dei, quòd *Epheſ.* 5. 2.
ille animam ſuam pro nobis poſuit: nos igitur
debemus pro fratribus animas ponere.
17 * Qui verò habuerit mundanas faculta- *Luc.* 3. 11.
tes, & viderit fratrem ſuum egentem, & clau-
ſerit viſcera ſua coram eo, quomodo charitas
Dei manet in eo?
18 Filioli mei, ne diligamus verbo neq; lin-
gua *ſolùm*, ſed opere & veritate.
19 Et per hoc cognoſcimus nos ex verita-
te eſſe, & coram ipſo ſecura reddemus corda
noſtra.
20 Nam ſi nos condemnet cor noſtrum, po-
tentior eſt Deus corde noſtro, & nouit omnia.
21 Chariſſimi, ſi cor noſtrum nos non con-
demnet, fiduciam habemus apud Deum.
22 * Et quicquid petierimus, accipimus ab *Mat.* 21. 21.
eo: quoniam præcepta eius cuſtodimus, & ea *Iohan.* 15. 7.
quæ ipſi placent facimus. *&* 16. 23.
23 * Hoc eſt igitur eius mandatum, vt creda- *Infr.* 5. 24.
mus nomini filij eius Ieſu Chriſti: & diligamus *Iohan.* 6. 29.
alij alios, ſicut mandauit nobis. *&* 17. 3.

 24 * Nam

*Iohan.*14.21. & 23. & 15. 12.

24 * Nam qui obſeruat eius mandata, in eo habitat,& ipſe in eo : & per hoc nouimus eum habitare in nobis, nempe ex Spiritu quem nobis dedit.

CAP. IIII.

1 *Vbi quædam inſeruit de probandis ſpiritibus,* 4 *quia alij ex mundo,* 5 *alij ex Deo loquuntur,* 7 *ad Charitatem redit,* 7. 11. 19 *& Dei exemplo ad fraternum amorem hortatur.*

Dilecti, ne cuiuis ſpiritui credite : ſed probate ſpiritus an ex Deo ſint : nam multi pſeudoprophetæ venerunt in mundum.

2 Ex hoc cognoſcite Dei Spiritum : quicunque ſpiritus profitetur Ieſum Chriſtum in carnem veniſſe,ex Deo eſt.

3 At quicunque ſpiritus non profitetur Ieſum Chriſtum in carnem veniſſe, ex Deo non eſt : ſed hic eſt ille *ſpiritus* Antichriſti, de quo audiſtis eum venturum fuiſſe, & *qui* iam nunc in mundo eſt.

4 Vos ex Deo eſtis, filioli, & viciſtis eos, quoniam potentior eſt qui eſt in vobis quàm qui in mundo eſt.

5 Ipſi è mundo ſunt, ideo mundana loquuntur, & mundus eos audit.

*Iohan.*8.47.

6 * Nos ex Deo ſumus : qui nouit Deum, audit nos : qui non eſt ex Deo, non audit nos : ex hoc cognoſcimus ſpiritum veritatis & ſpiritum erroris

7 Dilecti,diligamus alij alios : nam charitas ex Deo eſt : quiſquis diligit, ex Deo natus eſt, & nouit Deum.

8 Qui non diligit, non nouit Deum : nam Deus eſt charitas.

*Iohan.*3.16.

9 * Per hoc patefacta eſt charitas Dei in nos, quòd Filium illum ſuum vnigenitum miſit Deus in mundum,vt viuamus per eum.

10 In hoc eſt charitas, non quòd nos dilexerimus Deum, ſed quòd ipſe dilexerit nos, & miſerit Filium ſuum vt eſſet propitiatio pro peccatis noſtris.

11 Dilecti, ſi Deus nos ita dilexit, debemus & nos alij alios diligere.

12 * Deum nemo ſpectauit vnquam Si diligamus alij alios, Deus in nobis habitat, & charitas eius adimpleta eſt in nobis. *Iohan.1.18. 1.Tim.6.16.*

13 Per hoc cognoſcimus nos in eo habitare, & ipſum in nobis, quòd de Spiritu ſuo dedit nobis.

14 Nos verò ſpectauimus & teſtamur Patrem miſiſſe Filium qui eſſet Seruator mundi.

15 Quiſquis profeſſus fuerit Ieſum eſſe Filium Dei, Deus in eo habitat, & ipſe in Deo.

16 Et nos cognouimus & credidimus charitatem quam habet Deus, erga nos. Deus charitas eſt: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

17 Per hoc adimpletur charitas in nobis, vt fiduciam habeamus in die iudicij; quòd qualis ille eſt, *tales* & nos ſumus in hoc mundo.

18 Metus non eſt in charitas: ſed integra charitas foràs eijcit metum: quoniam metus cruciatum habet; qui autem metuit, non eſt perfectus in charitate.

17 Nos diligimus eum, quoniam ipſe prior dilexit nos.

20 Si quis dixerit, Diligo Deum, & fratrem ſuum oderit, mendax eſt: qui enim non diligit fratrem ſuum quem vidit, Deum quem non vidit, quomodo poteſt diligere?

21 Et hoc mandatum habemus ab eo, * vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum. *Ioh.13.34. & 15.12.*

CAP. V.

1 Oſtendit fraternum amorem & fidem eſſe res coniunctas. 10 Nullam autem haberi poſſe fidem

dem Deo niſi credendo in Chriſtum. 14 *Hinc certa eſt inuocatio:* 16 *vt pro fratribus etiam valeant preces.*

QVisquis credit Ieſum eſſe Chriſtum illum, ex Deo natus eſt: & quiſquis diligit genitorem, diligit etiam eum qui ex eo genitus eſt.

2 Per hoc cognoſcimus nos diligere filios Dei, quum Deum diligimus, & mandata eius ſeruamus.

3 Hæc eſt enim charitas Dei, vt mandata eius ſeruemus: & mandata eius grauia non ſunt.

4 Quoniam quicquid natum eſt ex Deo, vincit mundum: & hæc eſt victoria quæ vicit mundum, *nempe* fides noſtra.

1.Cor.15.57. 5 Quis eſt qui * vincit mundum, niſi qui credit Ieſum eſſe Filium Dei?

6 Hic ille eſt qui venit per aquam & ſanguinem, *nempe* Ieſus Chriſtus; non per aquam ſolùm, ſed per aquam & ſanguinem: & Spiritus is eſt qui teſtificatur Spiritum veritatem eſſe.

7 Nam tres ſunt qui teſtificantur in cælo, Pater, Sermo, & Spiritus ſanctus: & hi tres vnum ſunt.

8 Et tres ſunt qui teſtificantur in terra, Spiritus, & aqua, & ſanguis: & hi tres in vnum conſentiunt.

9 Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium Dei maius eſt: nam hoc eſt teſtimonium Dei, quod teſtificatus eſt de Filio ſuo.

10 Qui credit in Filium Dei, habet teſtimonium in ſeipſo: qui non credit Deo, mendacem eum fecit, quia non credidit teſtimonio quod teſtificatus eſt Deus de Filio ſuo.

11 Eſt autem hoc teſtimonium, *nempe* quòd vitam æternam dedit nobis Deus: & hæc vita in Filio eius eſt.

12 Qui

12 Qui habet Filium, habet vitam: qui non
habet Filium Dei, vitam non habet.
13 Hæc ſcripſi vobis qui creditis in nomen
Filij Dei: vt ſciatis vos vitam æternam habere,
& vt credatis in nomen Filij Dei.
14 Et hæc eſt fiducia quam apud Deum ha-
bemus, * ipſum ſi quid petierimus ſecundùm *Supra* 3.22.
voluntatem eius, nos audire.
15 Quòd ſi ſcimus eum audire nos, quicquid
petierimus, ſcimus nos habere petitiones quas
ab eo petijmus.
16 Si quis viderit fratrem ſuum peccare pec-
cato *quod* non *eſt* ad mortem, petet, & dabit ei
vitam, peccantibus *dico* non ad mortem. Eſt
* peccatum ad mortem: non pro illo dico vt *Mat* 12.31.
roget quis. *Mar.* 3.29.
17 Omnis iniuſtitia peccatum eſt: ſed eſt
peccatum *quod* non *eſt* ad mortem.
18 Scimus quòd quiſquis natus eſt ex Deo
non peccat: ſed qui genitus eſt ex Deo, conſer-
uat ſeipſum, & Malus ille non tangit eum.
19 Scimus nos ex Deo eſſe, & mundum to-
tum in illo malo iacere.
20 Sed ſcimus Filium Dei veniſſe, & * de- *Luc.* 22.45,
diſſe nobis * mentem vt cognoſcamus illum
qui verax eſt: & ſumus in verace illo, *id eſt*, in
Filio eius Ieſu Chriſto. Hic eſt verus Deus, &
vita æterna.
21 Filioli, cauete vobis ab idolis.

EPISTOLA
IOHANNIS
SECVNDA.

1 *Inſcribitur hæc Epiſtola eximiæ ac præſtanti dignitate Fœminæ, 4 quæ filios in Dei timore rectè educatos habebat. 6 Hanc orat vt in charitate Chriſtiana perſeueret, 7 ne in Antichriſtos incidat: 10 quin potius eos omnino vitet.*

PRESBYTER electæ dominæ, & liberis eius, quos ego verè diligo; nec ego ſolus, ſed & omnes qui norunt veritatem.

2 Propter veritatem quæ permanet in nobis, & nobiſcum erit in æternum:

3 Sit vobiſcum gratia, miſericordia, pax à Deo Patre, & à Domino Ieſu Chriſto Filio Patris, cum veritate & charitate.

4 Gauiſus ſum valdè quòd inuenerim ex filijs tuis qui integrè incedant, ſicut mandatum accepimus à Patre.

5 Et nunc rogo te, domina, non vt mandatum nouum ſcribens tibi, ſed quod habuimus à
Iohan. 15. 12. principio, * vt diligamus alij alios.

6 Hæc autem eſt charitas, vt incedamus ſecundùm mandata ipſius. Hoc eſt mandatum illud ſicut audiſtis à principio, vt in eo ambuletis.

7 Nam

7 Nam multi impoſtores ingreſſi ſunt in
mundum, qui non confitentur Ieſum Chriſtum
veniſſe in carne. Hic ille eſt impoſtor & Anti-
chriſtus.
8 Attendite voſipſos, ne perdamus quæ o-
perati ſumus : ſed vt mercedem plenam reci-
piamus.
9 Quiſquis tranſgreditur, nec manet in
doctrina Chriſti, Deum non habet : qui manet
in doctrina Chriſti, hic & Patrem & Filium
habet.
10 Siquis venit ad vos, & hanc doctrinam
non adfert,* ne recipite eum domum, nec Aue *Rom.16.17.*
ei dicite :
11 Qui enim dicit ei, Aue, communicat o-
peribus eius malis.
12 Quum multa haberem vobis ſcribenda,
nolui per chartam & atramentum : ſed ſpero
me venturum ad vos, & præſentem præſen-
tibus loquuturum, vt gaudium noſtrum ſit
completum.
13 Salutant te filij ſororis tuæ electæ. A-
men.

EPIST.

EPISTOLA IOHANNIS TERTIA.

1 Hoſpitalitatem Gaij laudat, 9 & Diotrephis petulantiam accuſans, 10 Gaium monet vt benefaciendo perſeueret. 12 Poſtremò Demetrium commendat.

Rom. 16.23. SEnior * Gaio dilecto, quem ego verè diligo.
2 Dilecte, in primis opto vt proſperè agas & valeas, ſicut proſperè agit anima tua.
3 Gauiſus ſum enim valde quum veniſſent fratres, & teſtimonio ſuo commendaſſent integritatem tuam, prout tu integrè ambulas.
4 Maius iſtis gaudium non habeo, quum *videlicet* audio filios meos intregrè ambulare.
5 Dilecte, fideliter agis quicquid facis erga fratres & erga peregrinos.
6 Qui teſtimonio ſuo commendarunt charitatem tuam in conſpectu Eccleſiæ: quos rectè facies ſi proſequutus fueris vt Deo dignum eſt.
7 Nam pro nomine eius profecti ſunt, nihil accipientes à Gentibus.
8 Nos ergò debemus recipere huiuſmodi, vt adminiſtri ſimus veritati.
9 Scripſi Eccleſiæ: ſed qui primatum inter eos ambit Diotrephes, non recipit nos.

10. Propterea,

10 Propterea, ſi venero, ſuggeram ipſius fa-
cinora quæ facit, verbis improbis garriens in
nos: quiq; etiam his non contentus, neque ipſe
recipit fratres, & qui volunt *recipere* prohibet,
& ex Eccleſia eijcit.

11 Dilecte, ne imitare quod malum eſt, ſed
quod bonum eſt. Qui benefacit, ex Deo eſt; qui
autem malefacit, non vidit Deum.

12 Demetrio teſtimonium redditum eſt ab
omnibus, & ipſa veritate: ſed & nos teſtimoni-
um perhibemus, & noſtis teſtimonium noſtrum
verum eſſe.

13 Multa poſſem ſcribere, ſed nolo per atra-
mentum & calamum tibi ſcribere.

14 Spero autem fore, vt ſtatim te videam, &
vt coram loquamur.

15 Pax tibi. Salutant te amici. Saluta ami-
cos nominatim.

EPISTO-

EPISTOLA CATHOLICA IVDÆ APOSTOLI.

3 *Admonet pios vt ſibi caueant ab eo hominum genere,* 4 *qui ex Chriſti gratia laſciuiendi prætextum capiant,* 5 *quos non impunè laturos eius gratiæ contemptum* 6.7 *tribus exemplis demonſtrat :* 14 *& vaticinium Enoch profert.* 17, 20 *Modum denique pijs oſtendit, quo omnes eorum machinas diſÿcere queant.*

IVDAS Ieſu Chriſti ſeruus, frater autem Iacobi, vocatis à Deo Patre, ſanctificatis, & Ieſu Chriſto ſeruatis,

2 Miſericordia vobis & pax & charitas multiplicetur.

3 Dilecti, quum omne ſtudium adhibeam, vt ſcribam ad vos de communi ſalute, neceſſe habui vobis ſcribere, ad vos hortandos vt decertetis pro fide quæ ſemel tradita eſt ſanctis.

4 Nam ſubrepſerunt quidam homines, priùs iam olim * deſcripti ad hanc damnationem; impij, qui Dei noſtri gratiam transferunt ad laſciuiam, & ſolum illum herum Deum ac Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum negant.

*Verſ.*14.& 15.

5 Volo autem vos *iſtorum* commonefacere, vt qui ſemel hoc ſciatis, Dominum, quum populum

pulum ex Ægypto liberaſſet, rurſus * eos qui Num.14.37.
non credebant perdidiſſe:
6 * Et Angelos qui non ſeruata ſua origi- 2 Pet.2.4.
ne reliquerunt ſuum domicilium, iudicio magni
illius diei vinculis æternis ſub caligine reſer-
uaſſe.
7 * Sicut Sodoma & Gomorrha, & his fini- Gen.19.24.
timæ ciuitates, ſimili modo atque illæ ſcorta-
tæ, & carnem alienam ſectatæ, propoſitæ ſunt
exemplo, ignis æterni pœnam ſuſtinentes.
8 Similiter tamen & iſti ſopiti, carnem qui-
dem polluunt: dominatum verò reijciunt, &
dignitates conuitijs inceſſunt.
9 At Michaël Archangelus, quum aduerſus
diabolum certans, diſceparet de corpore Mo-
ſis, non auſus eſt illi impingere notam maledi-
cti, ſed dixit, Increpet te Dominus.
10 At iſti, quæcunq; non nouerunt, conui-
tijs inceſſunt: quæcunq; verò naturaliter, vt a-
nimantia rationis expertia, ſciunt, in ijs ſeſe
corrumpunt.
11 Væ ipſis: nam viam * Cain ingreſſi ſunt, Gen.4.8.
& deceptione mercedis, qua deceptus fuit Num. 22.21.
* Balaam effuſi ſunt, & * contradictione Core 2 pet 2.15.
perierunt. Num. 16.1.
12 Hi ſunt in agapis veſtris macularum in-
ſtar, dum vobiſcum conuiuantur, abſque vllius
metu ſeipſos paſcentes; * nubes aqua carentes, 2.Pet. 2.17.
ventis circumactæ: arbores emarcidæ, infrugi-
feræ, bis emortuæ, eradicatæ:
13 Vndæ maris efferatæ, deſpumantes ſua
ipſorum dedecora: ſtellæ erraticæ, quibus cali-
go tenebrarum in æternum ſeruata eſt.
14 Prophetauit autem etiam de iſtis ſepti-
mus ab Adam Enoch, dicens, Ecce venit Do-
minus cum ſanctis millibus ſuis.
15 Vt ferat iudicium aduerſus omnes, & re-
darguat quicunque ex ipſis ſunt impij, de factis
omnibus quæ impiè patrarint, deque omnibus
duris,

duris, quæ loquuti fuerint aduerſus ipſum pec-
catores impij.

Pſal. 12. 4. & pſal. 17. 10.

16 Hi ſunt murmuratores, queruli, in cupi-
ditatibus ſuis incedentes: & * quorum os lo-
quitur prætumida, admirantes perſonas vtilita-
tis gratiã.

17 Vos autem dilecti, memores eſtote ver-
borum quæ prædicta fuerunt ab Apoſtolis Do-
mini noſtri Ieſu Chriſti:

2. Pet. 3. 3. 2. tim. 3. 1. 1. tim. 4. 1.

18 Quòd *videlicet* dixerunt vobis, * in ex-
tremo tempore futuros irriſores, qui in impijs
ſuis cupiditatibus incederent.

19 Hi ſunt qui ſeipſos ſegregant, animales,
Spiritum non habentes.

20 Vos autem dilecti, ſanctiſſimæ veſtræ fi-
dei ſuperſtruentes voſipſos, per Spiritum ſan-
ctum orantes:

21 Alij alios in charitate Dei conſeruate, ex-
pectantes miſericordiam Domini noſtri Ieſu
Chriſti in vitam æternam.

22 Et alios quidem habito delectu commiſe-
ramini:

23 Alios verò terrore ſeruate, ex flamma ra-
pientes: odio habentes vel eam tunicam quæ
à carnis contactu ſit maculata.

24 Cæterùm ei qui poteſt vos ſeruare à pec-
cato immunes, & ſtatuere in conſpectu gloriæ
ſuæ inculpatos cum exultatione:

25 *Id eſt*, ſoli ſapienti Deo, ſeruatori noſtro,
gloria & magnificentia & robur & poteſtas, &
nunc & in omnia ſecula. Amen.

APOCA-

APOCALYPSIS IOHANNIS THEOLOGI.

CAP. I.

1 Indicat doctrinæ genus quod hîc tractatur: 8 nempe illius qui eſt principium & finis. 12 Deinde ſeptem candelabrorum & ſtellarum 20 myſterium explicat.

1 APOCALYPSIS Ieſu Chriſti,
quam dedit ipſi Deus, vt indi-
caret ſeruis ſuis quæ oporteat
fieri citò: *is* verò miſſam per
Angelum ſuum, ſeruo ſuo Io-
hanni ſignificauit:
2 Qui teſtificatus eſt ſermonem Dei, & te-
ſtimonium Ieſu Chriſti, & quæcunque vidit.
3 Beatus qui legit, & *beati* qui audiunt ver-
ba Prophetiæ huius: & obſeruant ea quæ in ea
ſcripta ſunt: tempus enim prope eſt.
4 Iohannes ſeptem Eccleſijs quæ ſunt in Exod.3.14.
Aſia: Gratia *ſit* vobis & pax * à Qui eſt, & Qui pſal.89.38.
erat,& Qui venturus eſt: & à ſeptem Spiritibus 1.Cor. 15.20.
qui in conſpectu throni eius ſunt: Coloſſ.1.18.
5 Et à Ieſu Chriſto, * *qui eſt* fidus ille teſtis, Hebr.9.14.
*primogenitus ille ex mortuis, ac princeps re- 1.Iohan. 1.9.
gum terræ. Qui dilexit nos, & lauit nos à pec- 1.Pet.1.19.
catis noſtris * per ſanguinem ſuum:
6 Et fecit nos * reges & ſacerdotes Deo & 1.Pet.2.5.
Patri ſuo; ei, *inquam*, ſit gloria & robur in ſe-
cula ſeculorum. Amen.

7 * Ecce,

*Eſa.*3.14. *mat.*24.10. *iud.*14.
7 * Ecce, venit cum nubibus, & videbit eum
omnis oculus, etiam qui eum transfixerunt: &
plangent coram eo omnes tribus terræ: etiam,
Amen.

Infra 21.6. & 22.23.
8 * Ego ſum A & O, *id eſt*, principium & fi-
nis, dicit Dominus, *id eſt*, Qui eſt, & Qui erat, &
Qui venturus eſt, ille *inquam*, omnipotens.

9 Ego Iohannes, *qui* & frater veſter *ſum*, &
ſocius in afflictione & regno & tolerantia
Chriſti Ieſu, eram in inſula quæ vocatur Pat-
mos, propter ſermonem Dei & teſtimonium
Ieſu Chriſti:

10 Fui *autem* Spiritu correptus die Domi-
nico, & audiui à tergo vocem magnam tan-
quam tubæ,

11 Dicentis, Ego ſum A & O, primus ille &
vltimus: &, Quod vides, ſcribe in libro, & mitte
ſeptem Eccleſijs quæ ſunt in Aſia, Epheſi, &
Smyrnæ, & Pergami, & Thyatiræ, & Sardibus,
& Philadelphiæ, & Laodiceæ.

12 Conuerſus ſum igitur vt viderem vocem
quæ loquuta erat mecum. Conuerſus autem
vidi ſeptem candelabra aurea.

13 Et in medio ſeptem candelabrorum au-
reorum *quendam* ſimilem filio hominis, indutum
talari *veſte*, & præcinctum ad mamillas zona
aurea.

14 Caput autem eius & capilli *erant* candidi
vt lana alba, tanquam nix, & oculi eius vt flam-
ma ignis.

15 Pedes autem eius ſimiles chalcolibano,
veluti in fornace ardentes: & vox illius tan-
quam vox aquarum multarum.

16 Habebat autem in dextra ſua ſtellas ſep-
tem: & ex ore eius anceps gladius prodibat:
& facies eius qualis ſol in ſuo vigore lucet.

*Eſa.*41.4.& 44.6.
17 Quum autem vidiſſem eum, cecidi ad
pedes eius veluti mortuus: tum impoſuit mihi
dextram ſuam, dicens mihi, Ne metue: * ego
ſum

ſum primus & vltimus.

18 Et qui viuo, ſed fui mortuus, & ecce viuo
in ſecula ſeculorum, Amen: & habeo claues in-
ferorum & mortis.

19 Scribe quæ vidiſti, & quæ ſunt, & quæ
poſthæc ſunt futura.

20 Myſterium ſeptem ſtellarum, quas vidiſti
in dextra mea, & ſeptem candelabra aurea.
Septem ſtellæ Angeli ſunt ſeptem Eccleſiarum:
& candelabra ſeptem quæ vidiſti, ſeptem Ec-
cleſiæ ſunt.

CAP. II.

*Iubetur Iohannes ſcribere quæ Dominus neceſſa-
ria nouerat Eccleſijs, 2 Epheſiorum, 8 Smyr-
nenſium, 12 Pergamenorum, 18 Thyatiren-
ſium, 25 Vt quæ ab Apoſtolis acceperant, te-
neant.*

ANgelo Epheſinæ Eccleſiæ ſcribe, Hæc
dicit qui tenet ſeptem ſtellas in dextra
ſua, qui ambulat inter ſeptem candela-
bra aurea.

2 Noui opera tua, & laborem, & toleranti-
am tuam, & quòd non poſſis ferre malos: &
exploraris eos qui ſe dicunt Apoſtolos eſſe, &
non ſunt, & comperiſti eos *eſſe* mendaces.

3 Et onere preſſus fuiſti, & ſuſtines: & prop-
ter nomen meum laboraſti, & non es defati-
gatus.

4 Sed habeo *aliquid* aduersùm te, quòd cha-
ritatem tuam primam omiſeris.

5 Memor eſto itaque vnde excideris, & re-
ſipiſce, & priora opera facito: ſin minùs, veniam
aduersùm te citò, & mouebo candelabrum tu-
um è loco ſuo, niſi reſipueris.

6 Sed hoc habes, quòd odiſti facta Nicolai-
tarum, quæ & ego odi.

7 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus
dicat Eccleſijs: Victori dabo edere ex arbore
vitæ,

vitæ, quæ eſt in medio Paradiſi Dei.

8 Angelo verò Smyrnæorum Eccleſiæ ſcribe, Hæc dicit primus ille & vltimus, qui fuit mortuus, & viuit.

9 Noui opera tua,& afflictionem & paupertatem (ſed diues es) & blaſphemiam eorum qui ſe dicunt Iudæos eſſe, & non ſunt, ſed ſynagoga Satanæ.

10 Nihil eorum metue quæ paſſurus es : ecce, futurum eſt vt mittat diabolus aliquos ex vobis in carcerem,vt exploremini : & habetitis afflictionem dierum decem. Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

11 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſijs ; Victor non lædetur à morte ſecunda.

12 Angelo verò Pergamenſis Eccleſiæ, ſcribe, Hæc dicit qui habet romphæam illam vtrinque acutam :

13 Noui opera tua, & vbi habites, *nempe* vbi thronus eſt Satanæ : & *quòd* teneas nomen meum, neque negaſti fidem meam, etiam ijs diebus quibus Antipas Martyr ille meus fidelis trucidatus eſt apud vos, vbi Satanas habitat.

14 Sed habeo aduersùm te pauca, quòd habeas iſtic qui teneant doctrinam * Balaam, qui docebat Balaac obijcere offendiculum coram filijs Iſraël, vt ederent ex ijs quæ ſimulachris immolabantur, & ſcortarentur.

Num.24.12. & 25.1.

15 Ita habes etiam tu qui teneant doctrinam Nicolaitarum : quod odi.

16 Reſipiſce : ſin minùs, veniam aduersùm te citò, & pugnabo cum illis gladio oris mei.

17 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſijs ; Victori dabo edere ex Manna illo abſcondito, & dabo illi calculum album, & in calculo nomen nouum ſcriptum, quod

nemo

nemo nouit, niſi qui accepit.
18 Angelo verò Thyatirenſis Eccleſiæ ſcribe, Hæc dicit Filius Dei qui habet oculos tanquam flammam ignis, & cuius pedes ſunt ſimiles chalcolibano :
19 Noui opera tua & charitatem, & ſubminiſtrationem, & fidem, & tolerantiam tuam, & opera tua, & vltima plura prioribus.
20 Sed habeo aduerſus te pauca, quòd permittis mulierem Iezabel, quæ ſe dicit propheteſſam, docere & ſeducere ſeruos meos, vt ſcortentur, & edant ex ijs quæ ſimulachris immolantur.
21 Et dedi illi tempus vt reſipiſceret à ſcortatione ſua: & non reſipuit.
22 Ecce, ego abijciam eam in lectum : & eos qui adulterium committunt cum ea, in afflictionem maximam, niſi reſipuerint ab operibus ſuis.
23 Et filios eius interficiam morte : ſcientq; omnes Eccleſiæ me eſſe * ſcrutatorem renum 1.*Sam.*16.7.
& cordium ; & dabo vnicuique veſtrûm ſecundùm opera ſua. *Pſal.*7.10. *Ier.*11.20. & 17.10.
24 Vobis autem dico & reliquis Thyatirenſibus, quicunque non tenetis doctrinam hanc, & qui non approbaſtis profunditates Satanæ, vt aiunt : non imponam vobis aliud onus.
25 Tamen id quod habetis, tenete quouſq; veniam.
26 Nam ſi quis vicerit, & obſeruauerit ad finem vſque opera mea, dabo ei poteſtatem in Gentes :
27 * Et reget eas virgâ ferrea : & tanquam *Pſal.*2.9.
vaſa fictilia conterentur, ſicut & ego accepi à Patre meo.
28 Et dabo ei ſtellam matutinam.
26 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſijs.

CAP.

CAP. III.

1 *Sequitur Epiſtola quinta ad paſtores Eccleſ. Sardenſium, 6 Philadelphenſium, 14 & Leodicenſium, 10 ne tepidi ſint, 20 ſed gloriæ Dei promouendæ operam dent.*

ANgelo autem Eccleſiæ quæ eſt Sardibus ſcribe; Hæc dicit qui habet ſeptem Spiritus Dei, & ſeptem ſtellas; Noui opera tua, *nempe* quòd dicaris viuere, ſed mortuus ſis.

2 Eſto vigilans, & confirma reliqua moribunda, non enim inueni opera tua plena coram Deo.

3 Memento igitur quæ acceperis et audieris: & obſerua *illa* & reſipiſce. Quòd ſi non vigilaueris, veniam ad te * tanquam fur, neq; intelliges, qua hora veniam ad te.

Infra 16. 15. 1. Theſſ. 5.2. 2. Pet. 3.10.

4 Habes *tamen* aliquot capita etiam Sardibus quæ non inquinarunt veſtimenta ſua: ideoque incedent mecum albati: digni enim ſunt.

5 Qui vicerit amicietur veſtimentis albis: neque vnquam delebo nomen eius ex * libro vitæ, ſed profitebor nomen eius coram Patre meo, & coram Angelis eius.

Infra 20. 12. & 21. 27. Phil. 4. 4. Exod. 32. 33.

6 Qui habet autem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſijs.

7 Angelo verò Philadelphienſis Eccleſiæ ſcribe, Hæc dicit Sanctus & verax ille, qui habet clauem Dauidis: qui aperit, & nemo claudit: & claudit, & nemo aperit.

8 Noui opera tua: ecce, propoſui tibi oſtium apertum, nec quiſquam poteſt claudere illud, quia nonnullam habes virtutem, & obſeruaſti ſermonem meum, neque abnegaſti nomen meum.

9 Ecce, præbebo eos qui ſunt ex ſynagoga

Satanæ,

Satanæ, *id eſt*, eorum qui dicunt ſe Iudæos eſſe,
nec ſunt, ſed mentiuntur, ecce, *inquam*, faciam
vt ipſi veniant & adorent ante pedes tuos, &
ſciant quòd ego dilexi te.
10 Quoniam obſeruaſti ſermonem toleran-
tiæ meæ: ego quoque te liberabo ex tempore
tentationis, quod venturum eſt in orbem vni-
uerſum, ad explorandos incolas terræ.
11 Ecce venio citò, tene quod habes, vt ne-
mo accipiat coronam tuam
12 Siquis vicerit, faciam vt ſit columna in
templo Dei mei, nec foras egredietur ampliùs:
& inſcribam ei nomen Dei mei, & nomen ci-
uitatis Dei mei, *id eſt*, nouæ Hieruſalem quæ de-
ſcendit è cœlo à Deo meo, & nomen meum
nouum:
13 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus
dicat Eccleſijs.
14 Angelo verò Laodicenſium Eccleſiæ ſcri-
be, Hæc dicit Amen, teſtis ille fidelis & verax,
principium opificij Dei.
15 Noui opera tua, *nempe* te, neque frigi-
dum eſſe, neque feruidum: vtinam frigidus eſ-
ſes aut feruidus.
16 Itaque quoniam tepidus es, nec frigidus
nec feruidus, futurum eſt vt te euomam ex ore
meo.
17 Nam dicis, Diues ſum, & ditatus ſum,
& nullius egeo. Neque noſti te eſſe ærumno-
ſum, & miſerabilem, & pauperem, & cæcum,
& nudum.
18 Conſulo tibi vt emas à me aurum igni
exploratum, vt diues fias: & veſtimenta alba,
vt induaris, nec appareat dedecus nuditatis
tuæ; & collyrio inungas oculos tuos, vt videas.
19 + Ego quoſcunque amo, arguo & caſtigo. *Prou.* 3.12.
Ferue igitur & reſipiſce. *Heb.* 12.5.
20 Ecce, ſto ad oſtium, & pulſo: ſi quis au-
dierit vocem meam, & aperuerit oſtium, ingre-
diar

diar ad eum, & cœnabo cum eo, & ipſe me-
cum.
21 Si quis vicerit, tribuam vt ſedeat mecum
in throno meo, vt & ego vici, & ſedeo cum Pa-
tre meo in throno eius.
22 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus
dicat Eccleſijs.

CAP. IIII.

1 *Alia narratur viſio,* 3 *diuinæ maieſtatis glo-
riam continens,* 8 *quæ à quatuor animali-
bus,* 10 *& vigintiquatuor Senioribus cele-
bratur.*

POſtea aſpexi, & ecce, oſtium *erat* apertum
in cœlo: & vox prima quam audiueram
tanquam tubæ loquentis mecum, dicebat,
Aſcende huc, & oſtendam tibi quæ oporteat
fieri poſthac.
2 Statim igitur fui correptus Spiritu: & ec-
ce, thronus poſitus erat in cœlo: & *quidam*
throno inſidebat.
3 Is autem qui ſedebat, aſpectu ſimilis erat
lapidi iaſpidi & ſardio: & in circuitu throni e-
rat iris aſpectu ſimilis ſmaragdo.
4 Et in circuitu ſedis, ſedilia vigintiquatuor:
& ſuper ſedilia vidi vigintiquatuor Seniores
ſedentes, amictos veſtibus albis: & habentes
impoſitas capitibus ſuis coronas aureas.
5 Prodibant autem è throno fulgura & to-
nitrua & voces, & ſeptem lampades igneæ ar-
dentes ante thronum, quæ ſunt ſeptem Spiritus
Dei.
6 Erat etiam ante thronum mare vitreum
ſimile cryſtallo: & inter thronum & quæ thro-
num ambiebant, quatuor animalia plena oculis
antè & retrò.
7 Animal autem primum erat ſimile leoni,
& ſecundum animal ſimile vitulo, & tertium
animal

animal habens faciem ſicut homo, & quartum
animal ſimile aquilæ volanti.
8 Et quatuor animalia ſingula per ſe habe-
bant alas ſenas in circuitu, & intus plena erant
oculis;die ac nocte ſine intermiſſione dicentia,
Sanctus, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus ille
omnipotens, Qui erat, Qui eſt,& Qui venturus
eſt.
9 Et quum tribuebant illa animalia gloriam
& honorem & gratiarum actionem ei qui thro-
no inſidebat, illi, *inquam*, viuenti in ſecula ſe-
culorum:
10 Procidebant viginti quatuor illi Senio-
res ante illum inſidentem throno,& adorabant
illum viuentem in ſecula ſeculorum, et abijcie-
bant coronas ſuas ante thronum, dicentes,
11 *Dignus es, Domine, qui accipias glori- *Infra 5.12.*
am & honorem & virtutem: quia tu creaſti om-
nia, et propter voluntatem tuam creata ſunt.

CAP. V.

1 *Librum ſeptem ſigillis obſignatum,* 3 *quem ne-
mo aperire poterat,* 6 *Agnus ille Dei* 9 *dignus
qui ipſum aperiat,* 12 *omnium cœleſtium voce
decantatur.*

DEinde vidi ad dextram eius qui inſide-
bat throno, librum ſcriptum intus et à
tergo, obſignatum ſigillis ſeptem.
2 Et vidi Angelum fortem prædicantem vo-
ce magna, Quis eſt dignus qui aperiat librum,
& ſoluat eius ſigilla ?
3 Nemo autem poterat, neq; in cœlo, neq;
in terra, neque ſubter terram, aperire librum,
neque eum inſpicere.
4 Flebam igitur ego multùm, quòd nemo
dignus inuentus eſſet qui aperiret et legeret li-
brum, nec qui eum inſpiceret.
5 Tum vnus ex Senioribus dicit mihi, Ne
fleto : ecce, vicit Leo ille ex tribu Iuda, ſtirps

illa Dauidis, vt aperiat librum, & ſoluat ſeptem
eius ſigilla.
6 Aſpexi igitur, & ecce inter thronum &
quatuor illa animalia, & inter ſeniores illos,
Agnus ſtans tanquam mactatus, habens cornua
ſeptem, & oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem Spi-
ritus Dei emiſſi in omnem terram.
7 Is venit & accepit librum ex dextra illius
throno inſidentis.
8 Quumque accepiſſet librum, quatuor illa
animalia, & viginti quatuor illi Seniores proci-
derunt coram Agno, habentes ſinguli citharas,
& phialas aureas, plenas ſuffituum: quæ ſunt
preces ſanctorum,
9 Et cecinerunt canticum nouum, dicentes,
Dignus es qui accipias librum, & aperias eius
ſigilla: quoniam mactatus es: & redemiſti nos
Deo per ſanguinem tuum, ex omni tribu, &
lingua, populo, & natione:
1. Pet. 2. 9. 10 Et feciſti nos Deo noſtro * reges & ſacer-
dotes: & regnabimus ſuper terram.
11 Tum aſpexi, & audiui in circuitu throni,
& animalium & Seniorum illorum, vocem An-
Dan. 7. 10. gelorum multorum, * numero millies centena
millia, & decies centena millia:
12 Dicentes voce magna, Dignus eſt Agnus
ille mactatus qui accipiat virtutem, & diuitias,
& ſapientiam, & fortitudinem, & honorem, &
gloriam, & benedictionem.
13 Sed & omnem creaturam quæ in cœlo
eſt, & quæ ſuper terram & ſub terra, & in ma-
ri, & quæ in eis ſunt omnia, audiui dicentia, Seſ-
ſori throni & Agno benedictio, & honor, &
gloria, & robur, in ſecula ſeculorum.
14 Quatuor autem animalia illa dicebant,
Amen: & viginti quatuor illi Seniores procide-
runt in facies ſuas, et adorarunt eum qui viuit
in ſecula ſeculorum.

CAP.

1 *Aperit Agnus primum libri ſigillum, 4 ſecun-*
dum, 5 tertium, 7 quartum, 9 quintum, 12
& ſextum. Quibus apertis, cædes, fames, peſtis,
ſanctorum querela, terræ motus, & varia cœli
prodigia oriuntur.

POſtea aſpexi, quum aperuiſſet Agnus pri-
mum ex ſigillis, & audiui vnum ex quatu-
or illis animalibus dicens, tanquam vocem
tonitrui, Veni & vide.
2 Aſpexi igitur, & ecce *aderat* equus albus:
& qui inſidebat ei habebat arcum, & data eſt
ei corona, & prodijt vincens, & vt vince-
ret.
3 Quumque aperuiſſet ſigillum ſecundum,
audiui ſecundum animal dicens, Veni & vi-
de.
4 Et prodijt alius equus rufus: & ei qui in-
ſidebat ſuper eum, datum eſt vt tollat pacem è
terra, vt alij alios mactent: datuſque eſt ei gla-
dius magnus.
5 Et quum aperuiſſet ſigillum tertium, au-
diui tertium animal dicens, Veni et vide. Aſpe-
xi igitur, & ecce equus niger *aderat*, & qui inſi-
debat ei, habebat ſtateram in manu ſua.
6 Et audiui vocem inter illa quatuor ani-
malia dicentem, Chœnix tritici denario, & tres
Chœnices hordei denario: & vinum et oleum
ne læſeris.
7 Quumque aperuiſſet ſigillum quartum:
audiui vocem quarti animalis dicentem, Veni
& vide.
8 Tum aſpexi, & ecce *aderat* equus palli-
dus, et eius qui inſidebat ei nomen erat Mors:
& infernus ſequebatur eam; dataque eſt eis
in quadrantem terræ poteſtas trucidandi gla-
dio, & fame, & morte, & per terreſtres
feras.
9 Quum verò aperuiſſet ſigillum quintum,

vidi ſub altari animas eorum qui mactati fue-
rant propter verbum Dei, & propter teſtimoni-
um quod tuebantur.

10 Clamabant autem voce magna, dicentes,
Vſquequo Domine, qui ſanctus es et verax, non
iudicas ac vindicas ſanguinem noſtrum de ijs
qui habitant in terra?

11 Tum datæ ſunt ſingulis ſtolæ albæ, & di-
ctum eſt eis vt requieſcerent adhuc paululū tem-
poris, vſquequò compleantur etiam conſerui
eorum, & fratres eorum qui trucidandi ſunt ſi-
cut & ipſi.

12 Deinde aſpexi quum aperuiſſet ſigillum
ſextum, & ecce terræmotus magnus factus eſt:
& ſol factus eſt niger vt ſaccus cilicinus, et luna
tota facta eſt vt ſanguis.

13 Et ſtellæ cœli ceciderunt in terram, ſicut
ficus abijcit groſſos ſuos, quum vento magno
concutitur.

14 Et cœlum abſceſſit ſicut liber qui conuol-
uitur: & omnes montes & inſulæ è ſuis locis
emotæ ſunt:

15 Et reges terræ, et proceres et diuites, et
tribuni, et potentes, omneſque tum ſerui, tum
ingenui abſconderunt ſe in ſpeluncis et in petris
montium:

Eſa. 2. 19. *Oſea* 10. 8. *Luc.* 23. 30.

16 Et dixerunt montibus & petris, * Cadite
ſuper nos, & abſcondite nos à conſpectu eius
qui inſidet throno et ab ira Agni.

17 Nam venit dies ille magnus iræ illius: et
quis poterit ſtare?

CAP. VII.

1 Graſſantes in orbe Angeli, 3 inhibentur donec electi Domini 5 ex omnibus tribubus ſignentur. 13 Deinde eorum qui Chriſti cauſa perſequutionem ſuſtinuerunt, 16 fœlicitas 17 & gaudium deſcribitur.

Poſte-

POſtea vidi quatuor Angelos inſiſtentes quatuor angulis terræ, tenentes quatuor ventos terræ, ne flaret ventus ſuper terram, neq; ſuper mare, neque vllam arborem.
2 Et vidi alterum Angelum aſcendentem
ab ortu ſolis, habentem ſigillum Dei viui: qui
clamauit voce magna quatuor Angelis quibus
datum eſt nocete terræ & mari,
3 Dicens, Ne nocere terræ, neque mari, ne-
que arboribus, quoad vſque obſignauerimus
ſeruos Dei noſtri in frontibus ſuis.
4 Et audiui numerum obſignatorum: centũ
quadraginta quatuor millia *erant* obſignata ex
omnibus tribubus filiorum Iſraël.
5 Ex tribu Iuda, duodecies mille obſignata:
ex tribu Ruben, duodecies mille obſignata: ex
tribu Gad, duodecies mille obſignata:
6 Ex tribu Aſer, duodecies mille obſigna-
ta: ex tribu Nepthali, duodecies mille obſig-
nata: ex tribu Manaſſe, duodecies mille obſig-
nata.
7 Ex tribu Simeon, duodecies mille obſig-
nata: ex tribu Leui, duodecies mille obſig-
nata: ex tribu Iſſachar, duodecies mille ob-
ſignata.
8 Ex tribu Zabulon, duodecies mille obſig-
nata: ex tribu Ioſeph, duodecies mille obſig-
nata: ex tribu Beniamin, duodecies mille ob-
ſignata.
9 Poſtea aſpexi, & ecce *aderat* turba multa,
quam numerare nemo poſſit, ex omnibus gen-
tibus et tribubus et populis et linguis: ſtabant-
que ante thronum et in conſpectu Agni, amicti
ſtolis albis: et palmæ in manibus eorum.
10 Et clamabant voce magna, dicentes, Sa-
lus *à* Deo noſtro *eſt*, ſedente ſuper thronum, et
ab Agno.
11 Omnes autem Angeli ſtabant in circuitu
throni & Seniorum & quatuor animalium

 illorum,

illorum, & procubuerunt ante thronum in faci-
es ſuas, & adorarunt Deum,
12 Dicentes, Amen : benedictio, & gloria,
et ſapientia, et gratiarum actio, et honor, et
virtus, et robur Deo noſtro in ſecula ſeculorum.
Amen.
13 Tum me compellauit vnus ex illis ſeni-
oribus, dicens mihi, Iſti qui amicti ſunt ſtolis
albis, quinam ſunt, & vnde venerunt?
14 Et dixi ei, Domine, tu noſti : Et dixit mi-
hi, Hi ſunt qui venerunt ex afflictione magna:
& lauerunt ſtolas ſuas, ac dealbarunt in ſangui-
ne Agni.
15 Ideò ſunt ante thronum Dei, & ſeruiunt
ei die ac nocte in templo eius : & qui inſidet
throno, habitabit cum eis,
Eſa.49.10. 16 * Non eſurient ampliùs, neq; ſitient am-
pliùs : nec in eos incidet ſol, neque vllus æſtus.
17 Quoniam Agnus qui in medio throni eſt,
paſcet eos, & deducet ad viuos fontes aquarũ,
Eſa. 25.8. * & abſterſurus eſt Deus omnem lacrymam ab
Infra 21.4. oculis eorum.

CAP. VIII.

1 *Septimo ſigillo aperto,* 3 *efferuntur Sancto-
rum preces per ſuffitus.* 4 *Procedunt ſeptem
Angeli cum tubis;* 7 *& quatuor primis clan-
gentibus, ignis decidit,* 8 *Mare tubatur.* 10,
11 *Aquæ amareſcunt,* 12 *Et ſtellæ obtene-
brantur.*

PORrò quum aperuiſſet ſigillum ſeptimum,
factum eſt ſilentium in cœlo, media fermè
hora.
2 Et vidi ſeptem illos Angelos qui aſtant
coram Deo, quibus datæ ſunt ſeptem tubæ.
3 Tum alius Angelus venit, & ſtetit ante
aram, habens thuribulum aureum : & dati ſunt
ei ſuffitus multi, vt offerret cum precibus San-
ctorum

ctorum omnium, ſuper altare aureum quod eſt
ante thronum.

4 Aſcendit autem fumus ſuffituum cum pre-
cibus Sanctorum, è manu Angeli ad conſpe-
ctum Dei.

5 Deinde accepit Angelus thuribulum, &
impleuit illud igne altaris, abiecitq; in terram:
& facta ſunt tonitrua et voces et fulgura et ter-
ræmotus.

6 Et ſeptem Angeli qui habebant ſeptem
tubas, præparauerunt ſe vt clangerent.

7 Primus igitur Angelus clanxit, & facta eſt
grando et ignis, miſta ſanguine; proiectaque
ſunt in terram, & tertia pars arborum exuſta
eſt, et omne fœnum viride exuſtum.

8 Deinde ſecundus Angelus clanxit: & quaſi
mons magnus igne ardens proiectus eſt in ma-
re: factaque eſt tertia pars maris ſanguis.

9 Et mortua eſt tertia pars creaturarum quæ
erant in mari, animantia *dico*: & tertia pars na-
uium perierunt.

10 Tum Angelus tertius clanxit, et cecidit è
cœlo ſtella magna, ardens velut fax, ceciditque
in tertiam partem fluminum, et in fontes a-
quarum.

11 Nomen autem ſtellæ dicitur Abſynthium:
verſa eſt igitur tertia pars aquarum in abſynthi-
um: & multi homines mortui ſunt ex aquis,
quòd amaræ factæ eſſent.

12 Deinde quartus Angelus clanxit, & per-
cuſſa eſt tertia pars Solis, & tertia pars Lunæ, &
tertia pars ſtellarum, ita vt obſcuraretur tertia
pars eorum, & diei non luceret pars tertia, &
noctis ſimiliter.

13 Et vidi, et audiui vnum Angelum volan-
tem per medium cœli, dicentem voce magna:
Væ, Væ, Væ incolis terræ, à reliquis ſonis tubæ
trium illorum Angelorum qui clangent.

CAP. IX.

1 Quinto Angelo clangente, 3 Locuſtæ vaſtatrices prodeunt. 13 Sextus autem clangens, 16 Equites educit, 18 humanum genus deuaſtantes.

Supra 8.10. TVm quintus Angelus clanxit,& vidi* ſtellam è cœlo cecidiſſe in terram, cui data eſt clauis putei abyſſi.
2 Aperuit igitur puteum abyſſi: et aſcendit fumus ex puteo vt fumus fornacis magnæ: et obſcuratus eſt ſol & aër à fumo putei.
3 Ex fumo autem exierunt locuſtæ in terram: dataq; eſt illis poteſtas, qualem habent poteſtatem terreſtres ſcorpij.
4 Sed ipſis eſt dictum ne læderent gramen terræ, neq; viride quicquam, neq; vllam arborem: ſed tantùm homines qui non haberent ſignum Dei in frontibus ſuis.
5 Datum autem eſt eis, non vt occidant eos, ſed vt crucientur menſibus quinque, *ſitq;* cruciatus eorum vt cruciatus ſcorpij quum percuſſerit hominem.
Supra 6.16. Eſa.2.19. Oſea. 10.8. Sap.16.9. 6 * Itaque per eos dies homines quærent mortem, ſed non inuenient eam: & deſiderabunt mori, ſed fugiet mors ab eis.
7 * Figuræ autem locuſtarum ſimiles *erant* equis paratis ad prælium: *erantque* impoſitæ capitibus earum tanquam coronæ ſimiles auro, & facies earum vt facies hominum.
8 Et habebant capillos, vt capillos mulierum, & dentes earum vt leonum erant.
9 Habebant etiam loricas,vt loricas ferreas: & ſonitus alarum ipſarum vt ſonitus curruum, equis multis currentibus ad bellum.
10 Sed & habebant caudas ſimiles ſcorpionum, erantque aculei in caudis earum: & *earum* poteſtas *erat nocere* hominibus menſes quinque.

11 Habent

11 Habent autem ſibi impoſitum regem, Angelum abyſſi, cui nomen Hebraicè Abaddon, græcè autem Appollyon, *id eſt, perdens.*

12 Væ vnum abijt, & ecce veniunt adhuc duo Væ poſtea.

13 Tum ſextus Angelus clanxit, & audiui vocem quandam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod eſt ante oculos Dei.

14 Dicentem ſexto Angelo qui habebat tubam, Solue quatuor illos Angelos vinctos ad magnum Euphratis flumen.

15 Soluti ſunt igitur quatuor illi Angeli, parati ad horam & diem & menſem & annum, vt occidant tertiam partem hominum.

16 Eratque numerus equeſtris exercitus bis millies centena millia: nam audiui numerum eorum.

17 Itemque vidi equos per viſionem, & ipſorum ſeſſores habentes thoraces igneos & hyacinthinos & ſulphureos: erant autem capita equorum vt capita leonum; & ex ore ipſorum prodibat ignis, et fumus et ſulphur.

18 Ab his tribus occiſa eſt tertia pars hominum, *nempe* ab igne, et fumo & ſulphure, quæ prodibant ex ore ipſorum.

19 Poteſtas enim eorum in ore eorum eſt, et in caudis eorum: nam eorum caudæ ſimiles ſunt ſerpentibus; habentes capita per quæ nocent.

20 Porrò reliqui homines qui occiſi non ſunt his plagis, non reſipuerunt ab operibus manuum ſuarum, vt ne adorarent dæmonia, et *ſimulachra aurea et argentea & ærea, & lapidea & lignea, quæ neque videre poſſunt, neque audire, neque ambulare: *Pſal.* 115.4. & 135.11.

21 Neque reſipuerunt ab homicidijs ſuis, neque à veneficijs ſuis, neq; à ſcortatione ſua, neque à furtis ſuis.

CAP. X.

1 Alius apparet Angelus amictus nube, 2 libellum apertum tenens : 3 inclamat : 9 & Iohanni, 8 oraculi iuſſu deuorandum tradit.

TVm vidi alium Angelum fortem deſcendentem de cœlo, amictum nube, ſupra cuius capite erat iris : facies autem eius *erat* vt ſol, et pedes eius vt columnæ igneæ.

2 Habebatque in manu ſua libellum apertum : et poſuit pedem ſuum dextrum ſuper mare, ſiniſtrum autem ſuper terram.

3 Clamauitque voce magna, ſicut Leo rugit: & quum clamaſſet, loquuta ſunt ſeptem tonitrua voces ſuas.

4 Et quum loquuta fuiſſent ſeptem tonitrua voces ſuas, ego ſcripturus eram : ſed audiui vocem de cœlo dicentem mihi, Obſigna quæ loquuta ſunt ſeptem tonitrua, et ne ea ſcribas.

5 Et Angelus quem vidi ſtantem ſuper mare & ſuper terram, ſuſtulit manum ſuam ad cœlum,

6 Et iurauit per eum qui viuit in ſecula ſeculorum, qui creauit cœlum et ea quæ ſunt in eo; et terram, et ea quæ in ea ſunt; et mare, et ea quæ in eo ſunt; tempus non fore amplius:

7 Sed diebus vocis ſeptimi Angeli, quum clanget, conſummandum eſſe myſterium Dei, ſicut annunciauit ſeruis ſuis Prophetis.

8 Et vox quam audieram è cœlo, rurſum loquuta eſt mecum, & dixit, Abi, & accipe libellum illum apertum, *qui eſt* in manu Angeli ſtantis ſuper mare & ſuper terram.

9 Abij igitur ad Angelum, dicens ei, vt daret mihi libellum. Et dixit mihi, Accipe et deuora eum : et amaritudinem adferet ventri tuo, ſed in ore tuo erit dulcis tanquam mel.

10 Accepi

10 Accepi igitur libellum è manu Angeli et deuoraui eum : eratque in ore meo dulcis tanquam mel : ſed quum deuoraſſem eum, amaruit venter meus.

11 Tum dixit mihi, Oportet te iterum prophetare coram populis, gentibus, linguis, et regibus multis.

CAP. XI.

1 Templum metiri iubetur. 3 Dominus teſtes duos excitat : 7 quos à beſtia laniatos 9 nemo terræ mandat: 11 Deus autem in vitam reuocatos, 12 ad cœlum euocat. 3 Terrentur impij. 15 Et ſeptimi Angeli tuba, reſtaurationis ; 18 & perditionis impiorum nuncia, deſcribitur.

DAtus eſt autem mihi calamus ſimilis virgæ : adſtititque Angelus, dicens Surge et metire templum Dei & altare, et eos qui adorant in eo.

2 Sed atrium quod extra templum eſt, exclude, et ne metiaris illud : nam datum eſt Gentibus : & vrbem ſanctam calcabunt menſibus quadraginta duobus.

3 Sed dabo *illam* duobus illis teſtibus meis, qui prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta, amicti ſaccis.

4 Hi ſunt duæ illæ oleæ, et duo candelabra in conſpectu Domini terræ poſita.

5 Quòd ſi quis velit eis nocere, ignis prodit ex ore ipſorum qui deuoret inimicos eorum : nam ſi quis velit eis nocere, ita oportet eum occidi.

6 Hi habent poteſtatem claudendi cœlum, ne pluat diebus prophetiæ ipſorum: et poteſtatem habent ſuper aquas, conuertendi eas in ſanguinem : et percutiendi terram omni plaga quotieſcunque voluerint.

7 Porrò

7 Porrò quum finierint ſuum teſtimonium,
beſtia illa aſcendens ex abyſſo, geret aduerſus
eos bellum, et vincet eos, et occidet eos.
8 Et cadauera eorum iacebunt in plateis
vrbis magnæ, quæ vocatur ſpiritualiter Sodoma
et Ægyptus, vbi et Dominus noſter crucifixus
eſt.
9 Et videbunt *homines* ex tribubus & popu-
lis & linguis & gentibus, cadauera eorum per
tres dies et dimidium, et cadauera eorum non
ſinent poni in monumentis.
10 Et incolæ terræ gaudebunt ſuper illis,
et lætabuntur: et munera mittent alij alijs,
quoniam hi duo Prophetæ cruciarint terræ in-
colas.
11 Sed poſt dies tres & dimidium ſpiritus
vitæ à Deo *prodiens* ingredietur in illos: ſtabunt-
que *erecti* in pedes ſuos, et timor magnus cadet
ſuper eos qui ipſos ſpectarint.
12 Deinde audierunt vocem magnam de
cœlo, dicentem ipſis: Aſcendite huc. Aſcende-
runtq; in cœlum per nubem: et viderunt illos
inimici eorum.
13 Factuſque eſt in illa hora terræ motus
magnus, et decima pars Vrbis cecidit, et occiſa
ſunt in terræ motu capita hominum ſepties mil-
le: et reliqui territi ſunt, et dederunt gloriam
Deo cœli.
14 Væ ſecundùm abijt, et ecce væ tertium
veniet citò.
15 Septimus igitur Angelus clanxit, et factæ
ſunt voces magnæ in cœlo, dicentes, Facta ſunt
regna mundi, *regna* Domini noſtri, et Chriſti
eius, qui regnabit in ſecula ſeculorum.
16 Tum viginti quatuor illi Seniores qui in
conſpectu Dei ſedent in ſedibus ſuis, procide-
runt in facies ſuas, & adorarunt Deum,
17 Dicentes, Gratias agimus tibi Domine
Deus omnipotens, qui es, & qui eras, *&* qui ven-
turus

turus es : quòd adeptus ſis poteſtatem tuam
magnam,& regnum inieris.
18 Et iratæ ſunt Gentes, & aduenit ira tua,
& tempus mortuorum, vt iudicentur, & des
præmium ſeruis tuis prophetis, & ſanctis, &
timentibus nomen tuum,paruis & magnis : &
perdas eos qui perdunt terram.
19 Tunc apertum eſt templum Dei in cœlo,
& viſa eſt Arca fœderis eius in templo eius : &
facta ſunt fulgura & voces, & tonitrua,& terræ
motus,& grando magna.

CAP. XII.

1 Mulieris 2 parturientis ſignum apparet,4 cuius filio inſidiatur Draco, 7 qui à Michaele deuictus 9 deijcitur. 13 Et quo magis vincendus excluditur, eò acriùs ſuas non deſinit multiplicare verſutias.

1 Viſum eſt autem ſignum magnum in
cœlo : Mulier *aderat* amicta ſole, ſub
cuius pedibus erat luna : & in capite
corona ſtellarum duodecim :
2 Et prægnans,clamabat parturiens,& cru-
ciabatur vt pareret.
3 Et viſum eſt aliud ſignum in cœlo. Nam
ecce,*adfuit* draco magnus rufus, habens capi-
ta ſeptem & cornua decem:& in capitibus ſuis
diademata ſeptem.
4 Cuius cauda trahebat tertiam partem
ſtellarum cœli, quas abiecit in terram : ſterit
autem is draco ante mulierem parituram, vt
quum peperiſſet,filium eius deuoraret.
5 Peperit autem filium maſculum, recturum omnes Gentes Virga ferrea : & raptus eſt
filius eius ad Deum & thronum eius.
6 Mulier verò fugit in ſolitudinem, vbi ha-
bet locum paratum à Deo, vt illic paſcant eam
diebus mille ducentis ſexaginta.
7 Et factum eſt prælium in cœlo, Michaël
&

& Angeli eius præliabantur cum dracone, et
draco pugnabat et Angeli eius :
8 Sed non præualuerunt,neq; locus eorum
ampliùs inuentus eſt in cœlo.
9 Et proiectus eſt draco ille magnus, ſer-
pens ille antiquus qui vocatur Diabolus et Sa-
tanas, qui ſeducit totum terrarum orbem, pro-
iectus *inquam* eſt in terram,& Angeli eius cum
eo proiecti ſunt.
10 Et audiui vocem magnam dicentem in
cœlo,Nunc facta eſt ſalus, & virtus, et regnum
Dei noſtri,et poteſtas Chriſti eius : quia deie-
ctus eſt accuſator fratrum noſtrorum, qui accu-
ſabat eos ante conſpectum Dei noſtri die ac
nocte.
11 Sed ipſi vicerunt eum per ſanguinem
Agni,et per ſermonem teſtimonij ſui: et animę
ſuæ prodigi fuerunt vſque ad mortem.
12 Propterea lætamini cœli, et qui habitatis
in eis. Væ incolis terræ et maris : nam deſcen-
dit diabolus ad vos iræ magnæ plenus, vt qui
ſciat ſe paululum temporis habere.
13 Quum igitur vidiſſet draco ſe proiectum
eſſe in terram, perſequutus eſt mulierem quæ
pepererat maſculum.
14 Sed datæ ſunt mulieri alæ duæ aquilæ
magnæ,vt volaret à conſpectu ſerpentis in de-
ſertum,in locum ſuum,vbi alitur per tempus et
tempora,& dimidium temporis.
15 Eiecit autem ſerpens ex ore ſuo poſt mu-
lierem,aquam tanquam flumen, vt eam face-
ret rapi à flumine.
16 Sed ſuccurrit terra mulieri, aperuitque
terra os ſuum, et abſorpſit flumen quod eiece-
rat draco ex ore ſuo.
17 Iratus eſt igitur draco aduerſus mulierem,
et abijt vt gereret bellum cum reliquis ex eius
ſemine,cuſtodientibus mandata Dei,& haben-
tibus teſtimonium Ieſu Chriſti.

18 Stetit-

18 Stetitque ſuper arenam maris.

CAP. XIII.

1 *Deſcribitur Beſtia illa multiceps,* 8 *quæ maximam mundi partem in idololatriam ſeducit,* 11 *quæ ab alia beſtia aſcendente* 15 *confirmatur.*

TVm vidi beſtiam è mari aſcendentem, quæ habebat capita ſeptem, & cornua decem: & ſuper cornua eius *erant* decem diademata, & ſuper capita eius nomen blaſphemiæ.

2 Eratque hæc beſtia quam vidi, ſimilis pardo, & pedes eius vt pedes vrſi, & os eius vt os leonis: dedit autem ei draco virtutem ſuam, & thronum ſuum, & poteſtatem magnam.

3 Et vidi vnum ex capitibus eius quaſi læthaliter cæſum, ſed ipſius plaga læthalis curata eſt: & admirans vniuerſa terra, ſequuta eſt beſtiam.

4 Et adorarunt draconem qui dedit poteſtatem beſtiæ: & adorarunt beſtiam, dicentes, Quis ſimilis beſtiæ? quis poterit pugnare cum ea?

5 Datumque eſt ei os loquens magna & blaſphemias: & data eſt ei poteſtas agendi menſes quadraginta duos:

6 Aperuit igitur os ſuum ad blaſphemiam aduerſus Deum, vt conuitijs afficeret nomen eius, & tabernaculum eius, & eos qui in cœlo habitant.

7 Sed & datum eſt ei bellum gerere cum ſanctis, & eos vincere: & data eſt ei poteſtas in omnem tribum & linguam, & gentem.

8 Itaque adorabunt eam omnes incolæ terræ, quorum non ſunt ſcripta nomina in libro vitæ Agni illius mactati, *iam inde* à iactis mundi fundamentis.

6 Si quis habet aurem audiat.
10 Si quis in captiuitatem ducet,in captiui-
Gen.9.6 tatem abit : * ſiquis gladio occiderit , oportet
Mat.26.52. eum gladio occidi : hîc eſt patientia & fides
ſanctorum.
11 Deinde vidi aliam beſtiam aſcendentem
è terra,habentem cornua duo ſimilia Agni: ſed
loquebatur vt draco.
12 Ea verò poteſtatem prioris beſtiæ om-
nem exercet in conſpectu eius: & facit vt terra
& ipſius incolæ adorent beſtiam illam primam,
cuius curata fuerit plaga lęthalis.
13 Editque ſigna magna, adeò vt etiam ig-
nem faciat è cœlo deſcendere in terram, in
conſpectu hominum.
14 Et ſeducit incolas terræ, propter ſigna
quæ datum eſt ei vt faciat in conſpectu beſtiæ:
dicens incolis terræ vt faciant imaginem beſtię
quæ gladio vulnerata fuit,ſed reuixit.
15 Datumque eſt ei vt animaret imaginem
beſtiæ,vt etiam loquatur imago beſtiæ, & faci-
at vt quicunque non adorarint imaginem be-
ſtiæ,occidantur.
16 Sed & facit vt omnes,parui & magni, di-
uites,& pauperes,liberi et ſerui,accipiant cha-
racterem in manu ſua dextra, aut in frontibus
ſuis :
17 Et ne quis poſſit emere aut vendere, niſi
qui habeat characterem, aut nomen beſtiæ aut
numerum nominis eius.
18 Hic ſapientia eſt. Qui intelligentia præ-
ditus eſt,computet numerum beſtiæ : numerus
enim hominis eſt: & numerus eius, ſexcenta
ſexaginta ſex.

CAP. XIIII.

1 Agno ſtante ſuper montem Sion, 4 vnà cum caſtis ſuis cultoribus, 6 Angelus vnus Euangelium nuntiat. 8 Alius Babylonis caſum prædicit.

prædicit. 9 Tertius Beſtiam vitari monet. 13 Vox è cælo beatos illos pronuntiat, qui Domini cauſa moriuntur. 16 Mittitur poſtea falx Domini in meſſem, 18 & in vindemiam.

TVm aſpexi, & ecce, *aderat* Agnus ſtans ſuper montem Sion, et cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentia nomen Patris eius ſcriptum in frontibus ſuis.

2 Et audiui vocem è cœlo tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam ſonum tonitrui magni: et vocem audiui citharœdorum pulſantium citharas ſuas:

3 Et canentium quaſi canticum nouum ante thronum, et ante quatuor illa animalia, et illos Seniores: neque quiſquam poterat diſcere canticum illud, niſi illa centum quadraginta quatuor millia, ij *videlicet* qui empti ſunt è terra.

4 Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt inquinati: virgines enim ſunt. Hi ſequuntur Agnum quocunque ierit: hi empti ſunt ex hominibus, primitiæ Deo & Agno *ſacræ*.

5 Et in quorum ore non eſt inuentus dolus: ſunt enim inculpati ante thronum Dei.

6 Deinde vidi alium Angelum volantem per medium cœli, habentem Euangelium æternum, vt euangelizaret incolis terræ, et omni genti et tribui, et linguę, et populo:

7 Dicentem magna voce, * Timete Deum, et ei tribuite gloriam: nam venit hora iudicij eius: et adorate eum * qui fecit cœlum et terram et mare et fontes aquarum. *Pſal.*145.6. *Act.*14.15.

8 Et alius Angelus ſequutus eſt, dicens, * Cecidit, cecidit Babylon vrbs illa magna, quia vinum iræ ſcortationis ſuæ potandum præbuit omnibus gentibus. *Eſa.*21.9. *Iere.*51.8. *Infr.*18.2.

9 Et tertius Angelus ſequutus eſt illos, dicens voce magna, Siquis adorauerit beſtiam, et

ima-

imaginem eius, & acceperit characterem in
fronte ſua,aut in manu ſua:

10 Bibet hic quoque ex vino iræ Dei, ex
mero,*inquam*, infuſo in poculum iræ ipſius: &
cruciabitur igne et ſulphure in conſpectu An-
gelorum ſanctorum, & ante conſpectum
Agni.

11 Et fumus cruciatus eorum aſcendet in
ſecula ſeculorum: nec habebunt requiem die
nec nocte qui adorant beſtiam et imaginem e-
ius, et ſiquis acceperit characterem nominis
eius.

12 Hic tolerantia ſanctorum eſt: hic qui
obſeruant mandata Dei, et fidem Ieſu.

13 Tunc audiui vocem è cœlo dicentem mi-
hi,Scribe, Beati ab hoc tempore mortui ij, qui
Domini cauſa moriuntur,Etiam, dicit Spiritus:
quoniam requieſcunt à laboribus ſuis, et opera
eorum ſequuntur eos.

14 Aſpexi autem, et ecce,*aderat* nubes can-
dida, et ſuper nubem ſedebat *quidam* ſimilis
homini, habens impoſitam capiti ſuo coronam
auream, et in manu ſua falcem acutam.

15 Et alius Angelus prodijt è templo, cla-
mans voce magna ad eum qui inſidebat nubi,
Iœl. 3.13. * Mitte falcem tuam, et mete: quia venit tibi
*Mat.*13.39.* hora vt metas: nam aruit * meſſis terræ.

16 Miſit igitur is qui inſidebat nubi, falcem
ſuam in terram: et demeſſa eſt terra.

17 Tum alius Angelus prodijt è templo
quod eſt in cœlo,habens et ipſe falcem acutam.

18 Et alius Angelus prodijt ab altari,habens
poteſtatem in ignem; et clamauit voce magna
ad eum qui habebat falcem acutam, dicens,
Mitte falcem tuam acutam,et vindemia botros
vineæ terræ: nam maturæ ſunt eius Vuæ.

19 Miſit igitur Angelus falcem ſuam acutam
in terram, et vindemiauit vineam terræ, et mi-
ſit in magnum illum lacum iræ Dei.

20 Et

20 Et calcatus eſt lacus extra ciuitatem: exi-
uitq; ſanguis è lacu vſque ad frænos equorum
per ſtadia mille ſexcenta.

CAP. XV.

1 Apparent ſeptem Angeli, habentes plagas ſeptem vltimas, 3 Victores Beſtiæ Deum laudant. 6 Angelis ſeptem, ſeptem dantur diuini furoris phialæ.

DEinde vidi aliud ſignum in cœlo magnum & admirabile: Angelos ſeptem habentes plagas ſeptem vltimas, quoniam per illas expleta eſt ira Dei.

2 Et vidi tanquam mare vitreum mixtum igni: & eos qui victoriam reportabant ex beſtia illa, & imagine eius, & charactere eius, ex numero nominis eius, ſtantes apud mare vitreum, & habentes citharas Dei.

3 Qui etiam cantabant canticum Moſis ſerui Dei, & canticum Agni, dicentes, Magna & mirabilia ſunt opera tua Domine Deus omnipotens: * iuſtæ & veræ ſunt viæ tuæ, Rex ſanctorum. *Pſal 145.17.*

4 * Quis non timebit te Domine, & glorificabit nomen tuum? nam ſolus ſanctus es. Nam omnes gentes venient & adorabunt coram te: nam iudicia tua patefacta ſunt. *Ierem.10.7.*

5 Et poſt hæc aſpexi, & ecce, apertum eſt templum Tabernaculi teſtimonij in cœlo:

6 Et prodierunt è templo ſeptem Angeli, habentes ſeptem plagas, induti lino puro & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis.

7 Et vnum ex quatuor animalibus dedit ſeptem Angelis phialas aureas, plenas iræ Dei viuentis in ſecula ſeculorum.

8 Et impletum eſt templum fumo *prodeunte* à maieſtate Dei, & à virtute eius: nec quiſquam poterat ingredi in templum donec explerentur ſeptem plagæ ſeptem Angelorum.

CAP.

CAP. XVI.

2 & 17. Effundunt Angeli ſeptem commiſſas ſibi furoris diuini phialas : quibus effuſis variæ plagæ in orbe terrarum exoriuntur, 18 ad terrendos improbos; 19 & ad diuiſionem magnæ vrbis.

TVnc audiui vocem magnam è templo, dicentem ſeptem Angelis, Ite, effundite ſeptem phialas iræ Dei in terram.

2 Abijt igitur primus *Angelus*, et effudit phialam ſuam in terram : factumque eſt vlcus malum ac noxium aduerſus homines, qui habebant characterem beſtiæ, & eos qui adorabant imaginem eius.

3 Deinde ſecundus Angelus effudit phialam ſuam in mare, factumq; eſt quaſi cruor cadaueris : et quodcunq; animal viuebat in mari, mortuum eſt.

4 Tum tertius Angelus effudit phialam ſuam in flumina et fontes aquarum : et facta ſunt ſanguis.

5 Et audiui Angelum aquarum dicentem, Iuſtus es, Domine, Qui es, et Qui eras, et Qui eris, quòd hæc iudicaris.

6 Quoniam ſanguinem ſanctorum et Prophetarum effuderunt, et ſanguinem eis dediſti ad bibendum : digni enim ſunt.

7 Et audiui alium è ſanctuario dicentem, Etiam Domine Deus omnipotens, vera *ſunt* et iuſta iudicia tua.

8 Poſtea quartus Angelus effudit phialam ſuam in ſolem, et datum eſt ei æſtu affligere homines per ignem.

9 Et æſtuauerunt homines æſtu magno, et blaſphemarunt nomen Dei habentis poteſtatem in has plagas : neq; reſipuerunt vt tribuerent ei gloriam.

10 Tum quintus Angelus effudit phialam ſuam

ſuam ſuper thronum beſtiæ illius: & factum eſt
regnum eius tenebroſum:& mandebant linguas
ſuas præ dolore.
11 Et blaſphemarunt Deum cœli præ do-
loribus ſuis & vlceribus ſuis : nec reſipuerunt
ab operibus ſuis.
12 Tum ſextus Angelus effudit phialam ſu-
am in flumen illud magnum, *nempe* Euphratem:
& exſiccata eſt aqua eius, vt pararetur via regũ
ab ortu ſolis *aduentantium*.
13 Et vidi ex ore draconis, & ex ore illius
beſtiæ, & ex ore pſeudoprophetæ illius, tres
impuros ſpiritus ſimiles ranis *prodeuntes*.
14 Sunt enim ſpiritus dæmoniorum edentes
ſigna, quí*que* abeunt ad reges terræ & totius
mundi, vt congregent eos ad prælium magni il-
lius diei Dei omnipotentis.
15 Ecce, venio * vt fur. Beatus qui vigilat & *Supr.* 3 3.
cuſtodit veſtimenta ſua, ne nudus ambulet, & *Mat.* 24.44.
videantur pudenda ipſius. *Luc.* 12.39.
16 Congregauit igitur eos in locum qui vo-
catur Hebraicè Armageddon.
17 Tum ſeptimus Angelus effudit phialam
ſuam in aërem:& prodijt vox magna è templo
cœli à throno, dicens, Fuit.
18 Factiq; ſunt ſonitus,& fulgura & tonitrua:
& terræ motus factus eſt magnus, qualis nun-
quam fuit ex quo homines fuerunt ſuper ter-
ram, terræ motus *inquam* adeò magnus.
19 Et dirupta eſt vrbs illa magna in tres par-
tes,& ciuitates Gentium ceciderunt, & Babylõ
illa magna venit in memoriam ante Deum,* vt *Iere.* 25.15.
præberet ei poculum indignationis iræ ſuæ.
20 Et omnis inſula fugit, et montes non ſunt
inuenti.
21 Et grando magna quaſi talentaria deſcen-
dit è cœlo in homines: et blaſphemarunt Deũ
homines propter plagam grandinis: quoniam
magna fuit plaga eius vehementer.

CAP. XVII.

1 Deſcribitur Meretrix illa magna, 2 cum qua reges terræ ſcortantur; 6 ebria piorum ſanguine: 7 & Beſtia quæ portat illam: myſterium vtriuſque, 11 & exitium. 14 Poſtremò Agni victoria.

TVm venit vnus ex ſeptem Angelis qui habebant ſeptem phialas, & loquutus eſt mecum, dicens mihi, Heus tu, oſtendam tibi damnationem meretricis magnæ ſedentis ſuper aquas multas:

2 Cum qua ſcortati ſunt reges terræ & cuius ſcortationis vino inebriati ſunt incolæ terræ.

3 Quumque me per Spiritum in deſertum tranſtuliſſet, vidi mulierem inſidentem beſtiæ coccinæ, plenæ nominibus blaſphemiæ, habenti capita ſeptem, & cornua decem.

4 Erat autem mulier illa amicta purpura & cocco, & inaurata auro, lapidibus pretioſis et margaritis: habens poculum aureum in manu ſua, plenum abominationibus et immunditia ſcortationis ſuæ.

5 Et in fronte ſua nomen ſcriptum, Myſterium Babylon illa magna, mater illa ſcortationum et abominationum terræ.

6 Et vidi mulierem illam ebriam ſanguine ſanctorum et ſanguine martyrum Ieſu: et miratus ſum, quum viderem illam, admiratione magna.

7 Tunc dixit mihi Angelus, Quare miraris? ego dicam tibi myſterium mulieris, et beſtiæ quæ portat eam, quæ habet capita ſeptem et cornua decem.

8 Beſtia quam vidiſti, fuit, et non eſt: et aſcenſura eſt ex abyſſo, et in exitium abitura: et mirabuntur incolæ terræ, (quorum nomina ſcripta non ſunt in libro vitæ à iactis mundi fundamentis) videntes beſtiam quæ erat, et non eſt, et tamen eſt.

9 Hic

9 Hic eſt mens quæ habet ſapientiam. Sep-
tem capita, ſeptem montes ſunt, ſuper quos mu-
lier ſedet.
10 Et reges ſeptem ſunt: quinq; ceciderunt,
vnus eſt, & alius nondum venit; & quum vene-
rit, oportet illum breue *tempus* manere.
11 Beſtia autem quæ erat, & non eſt, is octa-
uus eſt, & è ſeptem illis eſt, et in exitium abit.
12 Decem autem cornua quæ vidiſti, decem
reges ſunt, qui regnum nondum acceperunt, ſed
poteſtatem tanquam reges vna hora accipient
cum beſtia.
13 Hi vnum conſilium habent, & vires ac
poteſtatem ſuam beſtiæ tradent.
14 Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vin-
cet eos: * quoniam Dominus dominorum eſt, *Infr.19.16.*
& Rex regum: et qui cum eo ſunt, vocati, et e- 1.*Tim.6.15.*
lecti, et fideles.
15 Deinde dixit mihi, Aquæ quas vidiſti, v-
bi meretrix ſedet, populi ſunt, & turbæ, et gen-
tes, et linguæ.
16 Et decem cornua quæ vidiſti in beſtia, hi
odio proſequentur meretricem, & ſolam red-
dent illam et nudam, et carnes eius comedent,
et ipſam igne exurent.
17 Deus enim dedit in corda eorum, vt fa-
ciant quod placitum eſt ei, et vt conſentiant,
dentque regnum ſuum beſtiæ donec comple-
antur verba Dei.
18 Et mulier quam vidiſti, eſt vrbs illa mag-
na quæ habet regnum ſuper reges terræ.

CAP. XVIII.

Horrendum Babylonis excidium proponitur. 11. 16. 18 *Lugent negotiatores terræ, qui ex pompa & luxu ipſius ditati ſunt.* 20 *Exultant verò omnes Electi ex tam iuſta Dei vltione.*

Et

ET poſt hæc vidi alium Angelum deſcen-
dentem è cœlo, habentem poteſtatem
magnam: adeò vt terra reſplenduerit
gloria eius:
2 Exclamauit autem vehementer voce mag-
Supr.14.8. na, dicens, * Cecidit cecidit Babylon illa mag-
Eſa.21.9. na, & facta eſt domicilium dæmoniorum, & cu-
Iere.51.8. ſtodia omnis ſpiritus impuri, & cuſtodia omnis
volucris immundæ & inuiſæ.
3 Quia ex vino iræ ſcortationis eius bibe-
runt omnes gentes: & reges terræ cum ea ſcor-
tati ſunt, & mercatores terræ opibus delitiarum
eius diuites facti ſunt.
4 Et audiui aliam vocem è cœlo dicentem,
Exite ex ea popule mi, ne participes ſitis pec-
catorum eius, & ex plagis eius accipiatis.
5 Nam accumulata peccata eius pertige-
runt vſque in cœlum: & recordatus eſt Deus
ſcelerum eius.
6 Reddite ei ſicut & ipſa reddidit vobis: et
duplicate ei duplum ſecundùm opera eius: in
poculo quod propinauit, propinate ei duplum.
7 Quantum extulit ſeſe et luxuriata eſt, tan-
tum date ei cruciatum et luctum: quia in corde
ſuo dicit: Sedeo regina, nec ſum vidua, nec lu-
ctum videbo.
8 Ideo vna die venient eius plagæ, mors
et luctus, et fames: et igne exuretur, quia vali-
dus eſt Dominus Deus, qui damnabit eam.
9 Tum flebunt eam, et plangent ſuper ea re-
ges terræ, qui cum illa ſcortati et luxuriati ſunt,
quum viderint fumum incendij eius:
10 Procul ſtantes propter metum cruciatus
eius, et dicentes, Vah, vah, magna illa vrbs Ba-
bylon, vrbs illa valida, cuius vna hora venit iu-
dicium.
11 Sed et mercatores terræ flebunt et luge-
bunt ſuper ea: quoniam merces eorum nemo
emit ampliùs.

12 Merc

12 Merces auri,& argenti, & lapidis pretio-
ſi,margaritarum,byſſi,pupuræ,ſerici,& cocci,&
omne lignum thyinum,& omne vas eburneum,
& omne vas ex ligno pretioſiſſimo , et ære, et
ferro,et marmore,
13 Et cinamomum,et ſuffitus,et vnguentum,
et thus, et vinum, et oleum,et triticum, et iu-
menta : et oues, et equos, et rhedas, et manci-
pia,et animas hominum.
14 Et fructus deſiderij animæ tuæ abierunt
à te, et omnia pinguia et præclara abierunt à
te,nec ampliùs ea inuenies.
15 Harum, *inquam*, rerum mercatores diui-
tes facti , procul ab ea ſtabunt propter metum
cruciatus eius, flentes ac lugentes.
16 Et dicentes, Vah, vah, ciuitas illa magna,
quæ amicta erat byſſo ac purpura, et cocco, et
deaurata erat auro , et lapidibus pretioſis , et
margaritis ! quînam vna hora vaſtatæ ſunt tan-
tæ diuitiæ ?
17 Sed et omnes gubernatores, & omnis in
nauibus verſantium turba, et nautæ, et quot-
quot ex mari quæſtum faciunt , longè ſta-
bunt:
18 Et clamabunt,videntes fumum incendij
eius, et dicent, Quæ ſimilis *erat* vrbi iſti mag-
næ ?
19 Et iniecto capitibus puluere, clamabunt,
flentes ac lugentes, et dicentes,Vah,vah, quòd
vrbs illa magna , in qua omnes qui habebant
naues in mari, diuites facti ſunt, vna hora deſo-
lata eſt.
20 Exulta ſuper eam cœlum, et ſancti Apo-
ſtoli et Prophetæ, quoniam de illa ſumpſit pœ-
nas Deus veſtræ vltionis cauſa.
21 Tum ſuſtulit quidam Angelus fortis lapi-
dem inſtar molæ magnæ,et proiecit in mare,
dicens : Ita cum impetu proijcietur Babylon
vrbs illa magna,nec ampliùs inuenietur.

22 Et vox citharœdorum & muſicorum, &
tibia ac tuba canentium, non audietur in te am-
pliùs : nec vllus artifex cuiuſcunque artis au-
dietur in te ampliùs :

23 Et lux lucernæ non lucebit in te ampli-
ùs : et vox ſponſi & ſponſæ non audietur am-
pliùs in te : cuius mercatores erant proceres
terræ : & cuius veneficijs ſeductæ ſunt omnes
gentes.

24 Sed in ea ſanguis Prophetarum & ſan-
ctorum inuentus eſt, & omnium qui mactati
ſunt in terra.

CAP. XIX.

*1 Laudant Cœleſtes Deum quòd vindicauit ſan-
guinem ſuorum è manu Meretricis. 9 Beati
ſcribuntur qui ad cœnam nuptiarum Agni vo-
cati ſunt. 10 Angelus adorari ſe prohibet, 12
E cœlo ſummus ille Rex regum apparet. 11
Bellum oritur, 20 In quo apprehenditur Be-
ſtia, 21 & in ſtagnum ardens deijcitur.*

POſt hæc audiui vocem magnam turbæ multæ in cœlo dicentes, Halleluia, ſalus & honor, et gloria, & virtus Domino Deo noſtro *eſto*.

2 Quia vera et iuſta iudicia eius: et meretri-
cem illam magnam quæ corrupit terram ſcor-
tatione ſua, damnauit, et vindicauit ſanguinem
ſeruorum ſuorum ex manu eius.

3 Deinde ſecundò dixerunt : Halleluia:
et fumus eius aſcendit in ſecula ſeculorum.

4 Et prociderunt viginti quatuor illi Senio-
res et quatuor illa animalia, et adorauerunt
Deum inſidentem throno, dicentes, Amen
Halleluia.

5 Tum vox è Throno prodijt, dicens, Lau-
date Deum noſtrum omnes ſerui eius, et qui ti-
meti

metis eum parui & magni.
6 Et audiui tanquam ſonitum turbæ mul-
tæ, et tanquam ſonitum aquarum multa-
rum, et tanquam ſonitum tonitruorum mag-
norum, dicentium, Halleluia : quoniam reg-
num inijt Dominus Deus ille noſter omni-
potens.
7 Gaudeamus,et exultemus, et demus glo-
riam ei : quia venerunt nuptiæ Agni, et vxor e-
ius parauit ſe.
8 Et datum eſt ei vt amiciatur byſſo pura et
ſplendida: byſſus enim iuſtificationes ſunt San-
ctorum.
9 Tum dixit mihi, ſcribe, Beati qui ad cœ-
nam nuptiarum Agni * vocati ſunt. Et dixit mi- *Mat.22.2.*
hi, Hæc verba Dei vera ſunt.
10 Et procidi ante pedes eius vt adorarem
eum,ſed dixit mihi, Vide ne *feceris* : conſeruus
tuus ſum, & fratrum tuorum qui habent teſti-
monium Ieſu. Deum adora : teſtimonium e-
nim Ieſu eſt ſpiritus prophetiæ.
11 Deinde vidi cœlum apertum, et ecce *ad-
fuit* equus albus : et qui inſidebat ei vocabatur
fidelis et verax, et *qui* iuſtè iudicat et pug-
nat.
12 Oculi autem eius erant tanquam flamma
ignis,et in capite eius diademata multa, habe-
batque nomen ſcriptum quod nemo nouit niſi
ipſe.
13 Et * amictus erat veſte tincta ſanguine: *Eſa.63.2.*
vocaturque nomen eius Sermo Dei.
14 Exercitus autem qui ſunt in cœlo ſeque-
bantur eum equis albis, veſtiti byſſo alba et
pura.
15 Et ex ore eius prodibat gladius acutus, vt
eo percuteret gentes : * ipſe enim reget eas *Pſal.2.9.*
virga ferrea:ipſe enim eſt qui calcat lacum vini
furoris et iræ Dei omnipotentis.
16 Habebátque in veſtimento et in femore

Supr.17.14. ſuo nomen ſcriptum,* Rex regum,& Dominus
1.Tim.6.15. dominantium.

17 Tunc vidi *quendam* Angelum ſtantem
in ſole,qui clamauit voce magna, dicens om-
nibus auibus quæ volabant per medium cœ-
li, Adeſte, & congregamini ad cœnam magni
Dei,

18 Vt edatis carnes regum, & carnes tri-
bunorum, & carnes fortium, & carnes equo-
rum,& eorum qui ipſis inſident, & carnes om-
nium liberorum ac ſeruorum, paruorum ac
magnorum.

19 Deinde vidi beſtiam illam,& reges terræ,
& exercitus eorum congregatos ad gerendum
bellum cum eo qui inſidebat equo, & cum ip-
ſius exercitu.

20 Et comprehenſa eſt beſtia, & cum ea
pſeudopropheta ille qui ediderat ſigna coram
ea,quibus ſeduxit eos qui acceperunt characte-
rem beſtiæ,& qui adorauerant imaginem eius:
viui coniecti ſunt ambo in ſtagnum ignis ardens
ſulphure.

21 Et reliqui occiſi ſunt gladio eius qui in-
ſidebat equo,prodeunte ex ore ipſius: & om-
nes aues ſaturatæ ſunt carnibus eorum.

CAP. XX.

1 Angelus 2 Satanam vinculo conſtringit ad mille annos, 8 à quibus ſolutus,Gog & Magog, id eſt occultos & apertos hoſtes,in Sanctos concitat. 11 Sed Domini vindicta coercet illorum inſolentiam. 12 Aperiuntur libri,ex quibus iudicantur mortui.

DEinde vidi Angelum deſcendentem è cœlo,habentem clauem abyſſi, & catenam magnam in manu ſua.

2 Qui apprehendit draconem, ſerpentem
inquam,illum antiquum,qui eſt diabolus & Sa-
tanas:

ſanas: & vinxit eum *ad* annos mille,
3 Coniecitque eum in abyſſum, quem oc-
cluſit & obſignauit ſuper eum, vt non ſeduce-
ret ampliùs gentes, donec complerentur anni
mille: nam poſtea oportet eum ſolui *ad* exi-
guum tempus.
4 Deinde vidi ſedes, & ſederunt ſuper eas,
et iudicium datum eſt eis: et animas eorum qui
ſecuri percuſſi ſunt propter teſtimonium Ieſu,
et propter ſermonem Dei: quique non adora-
runt beſtiam, neque imaginem eius, nec acce-
perunt characterem eius in frontibus ſuis, aut
in manibus ſuis: viuentque et regnabunt cum
Chriſto mille annis.
5 Reliqui verò ex mortuis non reuiuiſcent
donec impleti fuerint mille anni. Hæc eſt re-
ſurrectio prima.
6 Beatus et ſanctus qui habet partem in re-
ſurrectione prima; in hos *enim* ſecunda mors
non habet poteſtatē: ſed erunt ſacerdotes Dei
et Chriſti, et regnabunt cum eo mille annis.
7 Quum verò expleti fuerint anni mille,
ſoluetur Sanatus è carcere ſuo.
8 Et exibit vt ſeducat Gentes quæ ſunt in
quatuor angulis terræ,* Gog et Magog, vt con- *Ezech.39.1.*
greget eos in prælium: quorum numerus eſt ſi-
cut arena maris.
9 Aſcenderunt igitur ſuper latitudinem ter-
ræ, et circumierunt caſtra ſanctorum, et vrbem
dilectam: ſed deſcendit ignis à Deo è cœlo,
qui deuorauit eos.
10 Et diabolus qui ſeducebat eos coniectus
eſt in ſtagnum ignis et ſulphuris, vbi *erat* et be-
ſtia, et ille pſeudopropheta: et cruciabuntur
die ac nocte in ſecula ſeculorum
11 Tum vidi thronum magnum candidum,
et quendam ei inſidentem, à cuius conſpectu
fugit terra et cœlum, quorum locus non eſt in-
uentus.

12 Et vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes in conſpectu Dei, et libri aperti ſunt: et alius * liber apertus eſt, qui eſt *liber* vitæ: iudicatique ſunt mortui ex ijs quæ ſcripta erant in libris, ſecundùm opera ipſorum.

Supra.3.5. infra 21.27. phil.4.3.

13 Et reddidit mare mortuos quos habebat: Mors quoque & infernus reddiderunt mortuos quos habebant: & iudicatum eſt de ſingulis ſecundùm opera ipſorum.

14 Infernus autem ac mors coniecti ſunt in ſtagnum ignis: quæ eſt mors ſecunda.

15 Et qui non inuentus eſt in libro vitæ ſcriptus, coniectus eſt in ſtagnum ignis.

CAP. XXI.

1 Nouam Hieruſalem deſcendentem è cœlo, 9 Sponſam, vxorem Agni, 12 ac illius ſtructuram deſcribit, 19 Pretioſis lapidibus ornatam: 22 Cuius Templum eſt Agnus.

Eſa.65.17. & 66.22. 2.pet.3.13.

DEinde * vidi cœlum nouum & terram nouam: primum enim cœlum & prima terra abierat: & mare non ampliùs extabat.

2 Et ego Iohannes vidi ſanctam ciuitatem Hieruſalem nouam deſcendentem è cœlo, à Deo, paratam, vt ſponſam ornatam viro ſuo.

3 Et audiui vocem magnam è cœlo, dicentem, Ecce, tabernaculum Dei *eſt* cum hominibus, & habitabit cum eis, & ipſi populi eius erunt, & ipſe Deus cum eis erit, Deus ipſorum.

Supra 7.17. eſa.25.8.

4 * Et abſterſurus eſt Deus omnem lacrymã ab oculis eorum: & mors ampliùs non extabit, neque luctus, neque clamor, neque dolor extabit ampliùs: quia præcedentia abierunt:

Eſa.43.19. 2.cor.5.17. Supra.1.8. infra 22.13.

5 Et dixit is qui inſidebat throno, Ecce,* noua facio omnia. Et dixit mihi, Scribe, nam hæc verba fidelia ſunt & vera.

6 Et dixit mihi; Fuerunt. * Ego ſum Alpha &

& Omega, initium & finis. Ego ſitienti dabo ex
fonte aquæ viuæ gratis.
7 Victor poſſidebit omnia: & ero ei Deus,
& ipſe erit mihi filius.
8 Timidis autem, & incredulis, & execrabi-
libus, & homicidis, & ſcortatoribus, & venefi-
cis, & idololatris, & omnibus mendacibus, por-
tio *aſſignata* eſt in ſtagno ardente igne & ſul-
phure, quod eſt mors ſecunda.
9 Tum venit ad me vnus ex ſeptem illis An-
gelis qui habuerant ſeptem illas phialas plenas
ſeptem plagis vltimis: & loquutus eſt mecum,
dicens, Veni, oſtendam tibi ſponſam vxorem
Agni
10 Et ſuſtulit me per Spiritum in montem
magnum & ſublimem, & oſtendit mihi ciuita-
tem illam magnam, ſanctam, *inquam*, illam
Hieruſalem, deſcendentem è cœlo à Deo.
11 Habentem gloriam Dei, & cuius lumen
erat ſimile lapidi pretioſiſſimo, tanquam lapidi
iaſpidi inſtar cryſtalli ſplendenti.
12 Habebat autem murum magnum et ſub-
limem, habentem portas duodecim, et in por-
tis Angelos duodecim, et nomina inſcripta, quę
ſunt nomina duodecim tribuum filiorum Iſrael.
13 Ab Oriente *erant* portæ tres: ab Aquilo-
ne, portæ tres: ab Auſtro portæ tres: ab Occa-
ſu portæ tres.
14 Et murus vrbis habebat fundamenta duo-
decim, in quibus *erant* duodecim nomina Apo-
ſtolorum Agni.
15 Porrò is qui loquebatur mecum, habebat
calamum aureum, vt metiretur ciuitatem &
portas eius, & murum eius.
16 Vrbs ipſa verò quadrangularis ſita eſt;
cuius longitudo tanta eſt, quanta & latitudo,
menſuſque eſt ciuitatem illo calamo, ad ſtadio-
rum duodecim millia: ſuntque longitudo & la-
titudo & altitudo eius æquales.

17 Et

17 Et menſus eſt murum eius, centum quadraginta quatuor cubitorum, menſura hominis quæ eſt Angeli.

18 Erat autem ſtructura muri eius ex iaſpide: ipſa verò vrbs aurum purum & ſimilis vitro puro.

19 Et fundamenta muri vrbis omni lapide pretioſo ornata. Fundamentum primum *erat* iaſpis: ſecundum, ſapphirus: tertium, chalcedonius: quartum ſmaragdus:

20 Quintum, ſardonyx: ſextum ſardius, ſeptimum, chryſolithus: octauum, beryllus: nonum, topazius: decimum, chryſopraſus: vndecimum, hyacinthus: duodecimum, amethyſtus.

21 Duodecim autem portæ, duodecim margaritæ ſunt, & ſingulæ portæ ex ſingulis margaritis ſunt, & forum ciuitatis, aurum purum, tanquam vitrum perlucidum.

22 Nec templum vidi in ea: Dominus enim Deus omnipotens, templum illius eſt, & Agnus ille.

Eſa.60.19. 23 * Neque ciuitas iſta eget ſole vel luna, vt luceant in ea: nam gloria Dei illuſtrat eam, & lucerna eius eſt Agnus ille.

Eſa. 60. 3. 24 * Et Gentes quæ ſeruatæ fuerint, ambulabunt ad lucem eius: & reges terræ gloriam ſuam & honorem ad eam adferent.

Eſa. 60.11. 25 * Nec portæ eius claudentur interdiù: nox enim non erit illic.

26 Et adferetur gloria & honor Gentium ad eam.

Supra 8. v. & 20. 12. Phil.4.3. 27 Non intrabit in eam quicquam quod* inquinat, aut abominandum quicquam patrat, vel mendacium *loquitur*: ſed qui ſcripti ſunt in* libro vitæ Agni.

CAP. XXII.

1 *Oſtenditur aquæ viuæ fluuius* 2 *& arbor vitæ.* 6. 7 *Sequitur prophetiæ huius concluſio,* 8 *in qua*

*quà Iohan. oſtendit veriſſima eſſe quæ hic conti-
nentur. 13 Et iam tertio repetit dictata hæc om-
nia ab eo eſſe qui eſt* A & O.

DEinde oſtendit mihi purum fluuium a-
quæ viuæ, ſplendidum tanquam cry-
ſtallum, procedentem ex throno Dei &
Agni.
2 In medio *autem* foro eius, & ex vtraque
parte fluminis, *erat* arbor vitæ adferens fructus
duodecim, per menſes ſingulos edens fructum
ſuum, & folia ſua ad inſeruiendum Gentibus.
3 Nec vllum aduerſus quenquam anathe-
ma erit ampliùs: ſed ſedes Dei & Agni in ea
erit: & ſerui eius colent eum:
4 Et videbunt faciem eius: & nomen eius
in frontibus ipſorum *erit*.
5 * Et nox illic non erit, neque opus eſt eis *Eſa. 60. 19.*
lumine lucernæ, neque lumine Solis: quoniam
Dominus Deus illuſtrat eos: & regnabunt in
ſecula ſeculorum.
6 Tum dixit mihi, Hæc verba fida *ſunt*, &
vera: & Dominus Deus ſanctorum Prophetarũ
miſit Angelum ſuum, vt indicet ſeruis ſuis quæ
oporteat fieri citò.
7 Ecce venio citò. Beatus qui obſeruat ver-
ba prophetiæ libri huius.
8 Ego verò Iohannes, *is ſum* qui hæc audi-
ui & vidi: Et quum audiſſem & vidiſſem, * ce- *Supra 19.10.*
cidi vt adorarem ante pedes Angeli qui mihi
hæc oſtendebat:
9 *Is* verò dixit mihi, Vide ne *feceris*: con-
ſeruus enim tuus ſum, & fratrum tuorum Pro-
phetarum, & eorum qui obſeruant verba libri
huius. Deum adora.
10 Deinde dixit mihi, ne obſignaueris verba
Prophetiæ libri huius; tempus enim propè eſt.
11 Qui iniuſtè agit, iniuſtè agat adhuc: & qui
ſordidus eſt, ſordeſcat adhuc: & qui iuſtus eſt,
iuſtificetur

iuſtificetur adhuc: & ſanctus, ſanctificetur adhuc.

12 Ecce venio citò: & merces mea mecum eſt * vt reddam vnicuiq; prout opus ipſius erit.

Rom.2.6.
Supra 1.8.
& 21.6.
Eſa. 41.4.
& 44.6.

13 * Ego ſum Alpha & Omega, principium & finis, primus & vltimus.

14 Beati qui præſtant eius mandata, vt ſit eis ius in arborem vitæ, & per portas ingrediantur in ciuitatem.

15 Foris autem *erunt* canes, & venefici, & ſcortatores, & homicidæ, & idololatræ, & quiſquis amat ac committit mendacium.

16 Ego Ieſus miſi Angelum meum, vt hæc vobis teſtificaretur in Eccleſijs. Ego ſum ſtirps & progenies illa Dauidis, ſtella illa ſplendida & matutina.

Eſa. 55.1.

17 Et Spiritus & Sponſa dicunt, Veni: Et qui audiat, dicat, Veni; * & qui ſitit, veniat, & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis.

18 Enimuerò vnà teſtor cuiuis audienti verba Prophetię libri huius, ſiquis adiecerit ad hęc, imponet ei Deus plagas ſcriptas in libro iſto.

19 Et ſiquis abſtulerit *aliquid* ex verbis libri Prophetiæ huius, auferet Deus partem eius è libro vitæ, & ex vrbe ſancta, & ex ijs quæ ſcripta ſunt in libro iſto.

20 Dicit qui teſtatur iſta: Etiam venio citò, Amen. Etiam veni Domine Ieſu.

21 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus vobis. Amen.

FINIS NOVI TESTAMENTI.